

**ЗБОРНИК  
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА  
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ  
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА**

**ТОМ  
I  
КЊИГА 21**

**РЕДАКЦИЈА  
Фабијан Трго, пуковник, Милош Крстић  
и Ратомир Стојковић, потпуковници**

**Одговорни уредник  
Фабијан Трго, пуковник**

**ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ**

БОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

# ЗБОРНИК

ДОКУМЕНТА И ПОЛАТАКА  
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ  
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

I

КЊИГА 21

БОРБЕ У СРБИЈИ 1941-1944. ГОДИНЕ  
ДОКУМЕНТИ КВАСЛИУШКИХ ЈЕДИНИЦА И УСТАНОВА

БЕОГРАД  
1965.

### НАПОМЕНА

*Редакција I тома Зборника докумената и података о НОР-у, до своје пете књиге (закључно), објавила је, уз документе јединица НОВ и ПОЈ, као прилог, и документе окупаторских и квислинских јединица и установа. У наредним књигама документација непријатеља није објављена јер је Архив Војноисторијског института није имао. Међутим, Архив је касније дошао до извесног броја документа Недићевић и Љотићевих оружаних јединица и установа који садрже значајне податке о догађајима из НОР-а. Стога је редакција одлучила да најважније документе, оне који се односе на дејства, против НОВ и ПОЈ у ужој Србији, одабере и објави у посебној књизи.*

БР. 1

ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ ЈУЛА  
1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ЈУЛИ 1941 ГОДИНЕ<sup>2</sup>

...<sup>3</sup>

7. VII. 941

1. — У срезу моравичком пронађени летци комунистичке садржине.

2. — На планини Јелици примећен наоружан комуниста-робијаш Рисим Вучићевић и његов друг Вучковић Љубисав заједно са Вучетић Милицом, привременом учитељицом из Трнавe, иначе одбеглом комунисткињом.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 3/1—1, к. 52.

<sup>2</sup> Овај и остали месечни прегледи саботажа и оружаних акција партизана 1941. и 1942. године, које објављујемо у овој књизи, изрђени су на основу дневних извештаја које су издавали Аћимовићез Комесаријат за унутрашње послове и Недићево Министарство унутрашњих послова. На тим прегледима нема потписа ни штампала, па се не може поуздано установити ко их је израдио. Међутим, ако се они упореде са дневним извештајима, може се претпоставити да их је израђивала Команда Српске државне страже (СДС) за СЕоје потребе, јер су јој они служили као показатељ развитка партизанског покрета у појединим крајевима Србије. На такву претпоставку наводе неке забелешке и примедбе на маргинама ових докумената.

Редакција Зборника је одлучила да публикује ове месечне прегледе због тога што је у немогућности (из техничких и материјалних разлога) да објави дневне извештаје. Али су ови извештаји искористићавани, делимично или у целини, кад је требало шире објаснити неке догађаје или дати податке о догађајима који се не помињу у месечним прегледима.

<sup>3</sup> Изостављени делови текста, у овом и следећим извештајима, не односе се на дејства партизанских јединица или месних партизана, нити на рад партијских и скојевских организација.

A

4. — Убијени Лончар К. Богдан, жандармеријски наредник и Бранковић К. Миленко, жандармеријски каплар из Беле Цркве, Срез рађевски.

Овога дана у селу Бела Црква, у Срезу рађевском, био је вашар. Како је сељацима саопштено да се због ванредних прилика вашар забрањује, они су почели да се разилазе. Око 17 часова изненада се појавила једна група од петнаестак људи, наоружаних пушкама, предвођена једним бандитом<sup>4</sup> у цивилном мантилу, са петокраком црвеном звездом на реверу. Међу овима налазио се је и учитељ из Пецке. Кад су дошли међу сељаке, који су се спремали да пођу кућама, комунистички вођа је наредио да се сакупе па им је тада почео да говори о Стаљину и Совјетској Русији а потом како треба да се прихвате оружја и да им се придруже, да врше саботаже а истовремено да нико не иде на кулук и да не плаћа порез. По завршеном говору ова банда се удаљила а кратко време иза тога наишла је жандармеријска патрола коју су сачињавали жандармеријски наредник Богдан Лончар, командир станице Завлака и жандармеријски каплар Миленко Бранковић—

Претседник општине им је одмах саопштио да су неколико минута пре њиховог доласка били одметници. Док им је он још објашњавао одакле су се одметници појавили и куда су отишли, изненада су се пред њима створила два бандита: Цветин Солдатовић, из Бастава са напереним револвером и још један сељак који је у руци држао пушку. Одметници су викнули на жандарме и позвали их да положе оружје. Жандарми су хитро узели пушке на готовс и, опаливши по један хитац у вис, позвали бандите да они положе оружје, али су ови искористили то што жандарми нису хтели пуцати у њих те су из револ-

<sup>4</sup> Односи се на народног хероја Жикицу Јовановића Шпанца (борца грађанског рата у Шпанији), организатора устанка у рађевском срезу. О његовој се погибији опширније говори у 3. књизи овога тома док. 74, 94, 149, и 164.

вера и пушке припуцали на жандарме смртно их ранивши у груди и трбух. Наредник Лончар је пао одмах мртав а каплара Бранковића, који је још давао знаке живота, бандити су дотукли са неколико хитаца у главу. Пошто су са убијених жандарма узели оружје и муницију и опљачкали их, ова два комунистичка разбојника отишла су у шуму те се придружила осталима који су их тамо чекали.<sup>5</sup>

8. VII. 941 Убијен Накић Милисав, претседник општине у Пријевору, Срез љубићски.

9. VII. 941 1. — Око 30 наоружаних комуниста опколили су жандармеријску станицу у Рађеву, разоружали 3 жандарма колико их је свега било у станици. Ова иста група, истога дана разоружала је и жандармеријску патролу у селу Стублинама<sup>6</sup>, Срез Тамнавски и извршила напад на кућу Стајчића Велимира, из Стубленице [код Уба] коме су одвели два одрасла сина.

2. — Извршен напад на жандармеријску патролу у Бањанима, Срез тамнавски. Том приликом разоружана су четири жандарма. Напад извршило око 200 комуниста.

<sup>5</sup> У књизи дра Ј. Марјановића „Устанак и народноослободилачки покрет у Србији“ (Бгд, 1963), стр. 102 и 103, овако се описује ова прга партизанска акција у Србији:

„... Први пут су партизани у Србији употребили ватрено оружје 7. јула 1941, када је Жикица Јовановић „Шпанац“ са својим друговима пуцао на жандармеријску патролу која је покушала да спречи одржавање народног збора у месту Бела Црква, где је народ позиван у борбу против окупатора. У извештају команде жандармерије IV ЈБ бр. службено од 10. јула 1941. о томе се -каже:

„7 јула 1941. у 15 часова, у селу Завлаци, Среза рађевског, убијен је од непознатих лица вођа жандармеријске патроле жанд. наредник Лончар Богдан и његов пратилац жанд. каплар Бранковић Миленко.

Истрага се води и предузете су мере да се извршиоци овога дела пронађу“.

Команда жандармерије испољила де, међутим, у овом извештају доста наивности, сматрајући ове пуцње за случајно дело и обећавајући мере да се извршиоци овог дела пронађу...”

Ту акцију су извршили припадници 1. чете Посавског НОП одреда (види књ. 1, док. 6).

11. VII. 941

2. — Извршен напад на општину божурњску, Срез опленачки, којом приликом је спаљена архива<sup>7</sup> и опљачкана каса.

3. — Извршен напад на жељезничку станицу Дивци—Иверак и том приликом покида не ж. т. т. линије.

4. — На отвореној прузи Дивци—Иверак исечене ж. т. т. линије.

5. — На отвореној прузи Кадина Лука, км. 100/900, исечене ж. т. т. линије и посечено 10 телеграфских стубова.

12. VII. 941

1. — Десет наоружаних комуниста напали на жандарме са станице Дивчибаре са намером да их разоружају али су ови одбили напад.

2. — Убијен Недељковић Милорад, кмет села Пласковац, срез опленачки.

3. — На отвореној прузи код Обреновца, км. 17/400 и 9/200, јмсечене ж. т. т. линије.

4. На отвореној прузи Жарково, Срез врачарски, км. 6/600, исечене ж. т. т. линије.

5. — Извршен напад на општину пласковачку, Срез опленачки. Спаљена архива и опљачкана каса.

6. — 34 наоружана комунистичка бандита, под вођством Марковића Драгољуба, студента филозофије из Забрежја, напала су на жандармеријску станицу Скела, среза посавског и разоружали жандарме.

13. VII. 941

1. — У непосредној близини жељ. станице Чукарица исечене су телеграфске и телефонске жице.

3. — Убијен Пекошек Мартин, жандармеријски наредник из Мајданпека.

<sup>7</sup> Паљење општинских архива и забрана општинским службеницима да обављају своје дужности били су једна од форми борбе против окупатора, који је бивше југословенске општинске управе искоришћавао за организовану пљачку сеоског становништва.

4. — Убијен Милутиновић Војин, члан општинске управе Батинац, Срез раванички<sup>8</sup>.

5. — На отвореној прузи код Бргула, Срео тамнавски, исечене ж. т. т. линије.

6. — Група од 50 комуниста, под заштитом мрака, опколила је жандармеријску станицу у Драчићу, Срез ваљевски<sup>9</sup>. По извршеном опкољавању, комунисти су отворили пушчану ватру на зграду у којој се налазило неколико жандарма и у исту бацили четири бомбе које су експлодирале и зграду нешто оштетиле док ниједан стражар није био повређен. Жандарми су прихватили борбу али када им је нестало муниције један по један су се непримећено од нападача повукли, после чега су ови ушли у зграду и исту опљачкали.

#### 14. VII. 1941

1. — Група од 30 комуниста наоружаних пушкама, револверима и пушкомитраљезима напала је на жандармеријску патролу у Рачи крагујевачкој и исту разоружала.<sup>10</sup> Ова иста група узела је од претседника општине из истог места четири коња изјавивши да се ово чини у име „Народног револуционарног комитета“.

2. — Од стране комуниста покушано је да се мост преко Колубаре код Обреновца сруши али је том приликом мосту нанета само незнатна штета.

3. На отвореној прузи код Обреновца, км. 37/420, покварене су жељезничке шине. Штета је износила 929 динара.

<sup>8</sup> Већи број председника општина, кметова, деловођа и чланова општинских управа, који су припадали реакционарним режимима старе Југославије, ста<sup>а</sup>о се у службу Немаца одмах после њиховог уласка у Србију. Они су били у селима организатори борбе против народноослободилачког покрета.

<sup>9</sup> Акцију је извео Ваљевски НОП одред. Он је формиран 25. зунa 1941. године. (Види књ. дра Ј. Марјановића „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 100—109 и Зборник, књ. 2, док. 37, напомену 2).

<sup>10</sup> Акцију је извела Рачанска чета 2. шумадијског НОП одреда. Одред је формиран 3. јула 1941. године. До септембра 1941. он је у свом саставу имао четири чете: Паланачку, Орашку, Ресавску и Моравску, а онда су формиране још три чете: 2. орашка, 2. ресавска и Азањска. (Види књ. 2, док. 33, напомену 6).



4. — Пресечена телефонска линија на путу ЈБубовија—Зворник.

5. — 43 наоружана бандита упала су у зграду сталне жандармеријске станице у Милинчићима [Милинчиници код Крупња], Срез подгорски, одакле су однели сву жандармеријску спрему. Сељацима у томе месту саветовали су да не плаћају порез и да не дозволе никоме да присуствује вршидби пшенице.

6. — Између жељезничке станице Рипња и Раље, Срез космајски, исечене су телефонске и телеграфске жице.<sup>11</sup>

7. — Извршен напад на општину винчанску, Срез опленачки. Спаљена архива и опљачкана каса.

15. VII. 941

2. — Извршен напад на општину стублинску, Срез посавски. Спаљена архива и опљачкана каса.

16. VII. 941

1. — На путу Београд—Лазаревац оборен један телеграфски стуб и отсечено 40 метара телефонске жице.

2. — Извршен напад на рудник Баре (Ресава), Срез деспотовачки. Приликом напада рудник је оштећен са 515.800 дин.

3. — На отвореној прузи Дивци, Срез ваљевски, км. 54/500, исечене ж. т. т. линије.

17. VII. 941

1. — Извршен поновни напад на рудник Ресава<sup>12</sup> (село Баре, Срез деспотовачки) којом приликом је причињена штета у самом руднику од 200.000 динара а опљачкано у готову 559.800 динара.

<sup>11</sup> Акцију су извели припадници Космајског НОП одреда. У вези с овим одредом и Посавским НОП одредом потребно је дати шире објашњење. У почетку је постојао Космајско-посавски НОП одред (формиран 1—2. јула 1941), састава: две космајске и две посавске чете. Због теренске одвојености чета, Штаб одреда је имао тешкоћа у рз'ковођењу, па је зато 31. јула 1941. дошло до поделе Космајско-посавског одреда. Две посавске и Тамнавска чета из Ваљевског НОП одреда образовале су Посавски НОП одред, док је од две космајске и новостворене Младеновачке чете формиран Космајски НОП одред. (Види књ. 20, извештај команданта ГШ Србије од 2. августа 1941).

<sup>12</sup> Напад је извршила Ресавска (Свилајначка) чета 2. шумадијског НОП одреда. (Опширније о њеним дејствима види књ. 2, док. 28).

2. — Извршен напад на општину грабовачку. Спаљена архива и опљачкана каса (срез посавски).

3. — Извршен напад на општину Загорица, Срез опленачки. Спаљена архива и опљачкана каса.

28. VII. 1941

1. — Непознати бандит бацио је бомбу у стан командира жандармеријске станице у Кораћици наредника Мандића С. Луке. Од експлозије су теже рањени наредник Мандић и његова жена.

2. — Поклпнан напад на жандармеријску станицу Јавор. Напад је одбијен.

3. — Општина трстеничка, срез посавски, нападнута. Спаљена архива и опљачкана каса.

19. VII. 1941

1. — У 14 часова група од око 100 комуниста предвођена Јеврејином Др. Краусом,<sup>13</sup> лекаром, опколила је варошицу Пецку<sup>14</sup> и уз бацање бомби, пуцање из пушака и пушкомитраљеза опколила је најпре жандармеријску станицу у којој су се налазили командир наредник Обрадовић Ђорђе са поднаредником Видић Петком и још једним жандармом, док су остали били на служби изван места. Чим су нападачи отворили пушчану паљбу на станицу, наредник Обрадовић је са своја два жандарма прихватио борбу и борио се све док није био смртно погођен и он и поднаредник Видић Петко, после чега су нападачи ушли у зграду, из исте однели сву жандармеријску спрему, архиву уништили а затим се упутили у општину где су такође архиву уништили а одатле су отишли у пошту коју су демолирали.

Приликом упада у Пецку, комунисти су ухватили старешину Среске испоставе Лазара Богићевића кога су по завршеном нападу одвели са собом. Два дана касније, у атару

<sup>13</sup> Херберт Краус није био војни, већ санитарски руководилац.

<sup>14</sup> Види књ. 20, извештај команданта ГШ Србије од 2. августа 1941.

општине Лопатањ нађен је његов леш са рукама везаним на леђима.

2. — Извршен напад на општину Драгодол, срез азбуковачки. Уништена архива и демолиран намештај.

3. — 50 наоружаних комуниста напало је на приватни стан двојице жандарма у Прељини. Из стана су однели пушку и још неке ствари.

4. — Група од 40 наоружаних комуниста извршила је напад на жанд. станицу Котража, срез драгачевски. Приликом напада убијен је жандармеријски поднаредник Проле Василије.

5. — Око 50 комуниста извршило је напад на жанд. станицу Памбуковица којом приликом је разоружан један жандарм.

*20. VII. 1941*

1. — Група наоружаних лица напала је у шуми Горња Трешњевица, Срез орашачки, жанд. патролу станице Доња Шаторња.

2. — На прузи Београд—Скопље, између станице Багрдан—Арачићево [с. Ланиште] комунисти су поскидали везице и повадили тирфоне тако да је [дошло] до исклизнућа воза али је квар на време примећен и поправљен.

3. — Извршен напад на општину Јунковци, Срез колубарски. Спаљена архива и опљачкана каса.

4. — Извршен напад на општину Лопатањску, Срез подгорски. Спаљена архива и опљачкана каса.

*21. VII. 1941*

1. — Наоружана банда од 80 људи напала је на жанд. станицу Дебрц код Шапца. Жандарми су напад одбили.

2. — Жандарми станице Кушиљево, Срез ресавски, сукобили су се са 20 наоружаних комуниста. Посла краће борбе комунисти су се повукли на десну обалу реке Мораве.

3. — Око 18 часова експлодирале су паклене мадшне У Которској улици у Београду.

22 VII. 941

1. — Група од 60 наоружаних комуниста упала је у Ваљевску Каменицу<sup>15</sup> и извршила напад на жанд. станицу, Среско начелство и Пореску управу. Нападаци су у свима надлештвима попалили архиву а из Пореске управе су однели 202.000 дин. Овај новац у ствари био је депозит Среског начелства, добивен од Комесара за избеглице на име помоћи и исхране избеглица из Словеније, тако да је начелство после тога остало без средстава за збрињавање тих избеглица.

2. — У 22 часа група од око 200 наоружаних комуниста дошла је у општину мисачку, Срез орашачки, силом обили општинску зграду, исцепали Краљеву слику, запалили архиву а општинској управи издали наређење да не сме вршити своју дужност под претњом смртне казне.

3. — Извршен напад на општину Сувадањску, Срез подгорски. Спаљена архива и опљачкана каса.

4. — Извршен напад на општину осечинску, Срез подгорски. Спаљена архива.

5. — Извршен напад на жандармеријску станицу Дебрц, Срез посавотамнавски. Нападаци су одбијени.

23. VII. 941

1. — Око 200 комунистичких бандита опколило и напало на жандармеријску станицу Драгиња, Срез посавотамнавски, у којој се је налазио само један жандарм. Нападаци су из станице однели све ствари.

2. — Извршен напад на општину дренску, Срез посавски. Спаљена архива и опљачкана каса.

3. — Наоружани бандити напали су на среску апсану у Пожеги, из које су пустили пет притвореника.

<sup>15</sup> Од почетка устанка у Србији, ово је први напад на среско место. Акцију је извела Азбуковачка чета Ваљевског НОП одреда. (Шди књ. 20, извештај команданта ГШ Србије од 2. августа 1941. и Записе из ослободилачког рата од Р. Чолаковића, књ. 1, стр. 71 и 72, ^-ВЈетлост, Сарајево, 1946).

24. VII. 943<sup>16</sup>

1. — У близини станице Марковац група од 30 наоружаних бандита пресрела је жандармеријску патролу од 5 жандарма. Пошто су бандити били наоружани са пушкo-митраљезима, то су успели да 3 жандарма разоружају, док су два побегла.

2. — У близини Ракинца, Срез Велико Орашје пскгерно оделење од 10 жандарма сукобило се са групом од око 40 наоружаних комуниста. После кратке борбе комунисти су се разбежали.

3. — Од стране комуниста одведен курир жандармеријске станице у Драчићу, Среза колубарског.

25. VII. 941

1. •— 4 наоружана комунистичка бандита напала су на стражаре код виј-адукта између жељ. станице Бели Поток—Зуце. Пошто су стражара везали, минирали су пругу која је на тај начин оштећена. Штета је износила 30.285 дин.

2. — Извршено оштећење на отвореној прузи код Јагодине, км. 123/045. Штета је незнатна.

3. — Извршен напад на вијадукт код Раље.<sup>17</sup> Оштећење је износило 81.820 динара.

4. — Нападнута општина изворска, Срез параћински. Спаљена архива и опљачкана каса.

26. VII. 941

1. — Убијен Јевђевић Миливоје, жандармеријски каплар из Пријевора, Срез љубићки, приликом напада 50 наоружаних комуниста на жандармеријску станицу.

2. — Исечене телефонске и телеграфске жице код станице Ђорђево, у близини Грделице и код с. Дупљана, близу Печењевца, Срез лесковачки.

<sup>16</sup> Треба да стоји: 1941.

<sup>17</sup> Диверзантске акције код Белог Потока и Раље, извршене истог дана, извео је Космајски НОП одред. У акцији код Раље учествовали су Родољуб Чолаковић, Коча Поповић, Жика Анаф, Дража Нарковић и други, а акцијом код Белог Потока је руководио Филип Кљајић. (Опширније о томе види у „Записима" Р. Чолаковића, књ, 1, стр. 35—57).

3. — Група од око 60 наоружаних комуниста покушала је да разоружа жандарме у жандармеријској станици Бранковина али су ови напад одбили.

27. VII- 941

1. — У ауто-гаражи у Гробљанској улици у Београду избио је пожар. Гаража је потпуно изгорела.<sup>18</sup>

2. — Комунисти су покушали да минирају мост на Морави код Ћуприје али су од стране страже били примећени и ватром из пушака одбијени.

3. — Два комунистичка бандита упала су у киоск на углу Кнез Михајлове и Кнегиње Љубице ул., из истог покупили новине, које су посули бензином и запалили.

28. VII. 941

1. — Од подметнутог експлозива оштећена је ограда на мосту, на реци Јасеници, км. 83/900. Штета износи око 3.500 динара.

3. — Један одбегли комуниста пуцао је из пушке у кућу сељака Јагић Милана, из села Лазца, Срез трнавски и том приликом тешко ранио Милановог сина Миодрага.

4. — На отвореној прузи код Аранђеловца, км. 30/000, исечене жељезничке т. т. линије.

29. VII. 941

1. — Већа група наоружаних комуниста извршила је напад на жандармеријску станицу Даросава. Том приликом разоружана су 4 жандарма и из станице однета сва државна и приватна спрема жандарма.

2. — Извршен напад на општину орашачку, Срез орашачки. Спаљена архива и

<sup>18</sup> Акцију су извршили омладинци, чланови СКОЈ-а, који су били запослени у тој гаражи. У припреми ове диверзије учествовао је Војо Лековић, који је тада био члан Месног комитета КПЈ Београда (види чланак В. Лековића „Успомене на једно лето“, објављен у „Борби“ од 29. августа до 5. септембра 1961. године).

У извештају немачке полицијске службе од 29. јула 1941. (књ. 1, док. 117) износи се да је пожар у гаражи уништио залихе разног материјала (гума, горива) и 19 војних теретних и путничких аутомобила и да је оштетио 10 приватних аутобуса. Међутим, број уништених возила био је већи. У првом броју Билтена ГШ НОП одреда Југославије (том II, књ. 1, стр. 14) стоји да је у запаљеној гаражи У Гробљанској улици уништено 80 камиона.

<sup>2</sup> Зборник, том I, књига 21. 17

опљачкана каса а општинској управи забрањен даљи рад.

3. — 40 комуниста извршило је напад на жандармеријску станицу Наталинци, Срез опленачки. Разоружана 4 жандарма и однесена сва државна и приватна спрема жандарма.

4. — Група од 25 наоружаних бандита на путу између Врела и Уба напала је на 3 жандарма и лекара који су били пошли на увиђај. У борби је рањен један жандарм.

5. — На отвореној прузи Дољевац, Срез добрички, км. 264/870, исечене ж. т. т. линије.

6. — Једна комунистичка тројка усред Лесковца убила је наредника Пиштала Ђуру, командира жандармеријске станице, када је овај долазио својој кући.

7. Неколико комуниста напало је на државну болницу у Видинској улици у Београду и том приликом мучки су убили жандармеријског наредника Аранђела Јовановића који је тамо био на стражи<sup>19</sup>.

8. — У Срезу темнићском нађен је леш Кузмановић ЈБубомира.

9. Од стране комуниста покушано је убиство претседника општине у Конатицама, али је овај нападаче одбио убивши при томе једнога од нападача.

10. — Група од 30 наоружаних комуниста напала је на општину у Селанцу, Срез азбуковачки, којом приликом је уништила архиву.

11. — Око 40 комуниста напало је 2 жандарма у селу Рисовцу [Рсавцима, срез трстенички] и исте разоружали.

30. VII. 1941

1. — На путу Београд—Смедерево оборен један телеграфски стуб и исечене телефонске и телеграф. жице.

<sup>19</sup> Односи се на ослобођење Александра Ранковића из болничког затвора. Опширније о томе види у чланку Спасеније Бабсвић Цане „Сећање на неке догађаје из 1941. године“ (Војно дело, Устанак народа Југославије 1941, књ. 1 и Војноисторијски гласник, бр. 4, 1961).

2. — Покушан напад на жандармеријску станицу Доња Шаторња, али је исти одбијен.

3. •— Група од 150 наоружаних комуниста напала је на жандармеријску станицу Драгошевац, Срез белички у којој су се тада налазила само два жандарма који су били савладани. Нападаци су из станице однели сву спрему.<sup>20</sup>

4. — Извршен напад на жандармеријску станицу у Љубовији. Напад је одбијен.

6. — На отвореној прузи Дољевац, км. 5/100, Срез добрички исечене ж. т. т. линије.

7. — По улицама Крагујевца растурене су комунистичке плакате у којима се хвале Стаљин и Совјетска Русија и позива народ у борбу за слободу.

31. VII. 1941

1. — На путу за Вранић, Срез посавски, већа група комуниста напала је из заседе на једну жандармеријску патролу. Два жандарма су погинула а трећи је успео да побегне. Нападаци су убијене опљачкали. Убијени жандарми су Ђукић Станимир, наредник и Вукасиновић Рада, каплар.

2. — Између села Мислођин и Барич 30 наоружаних комуниста напало је на жандармеријску патролу од 3 лица. Жандарми су борбу прихватили и борили се све док им није стигло појачање, када су се комунисти разбежали.

4. — Група од 50 комуниста извршила напад на жандармеријску станицу Рогача у којој се је налазио само један жандарм. Бандити су из станице однели сву спрему.

6. — У једној шуми села Љубинића, Срез посавски, од стране комуниста, из заседе је убијен жандармеријски каплар Новковић Бошко.

<sup>20</sup> Тада је заплењено 6 пушака и 230 метака. Акцију је извршила Беличка чета Поморавског НОП одреда. (Види књ. 20, извештај команданта ГШ Србије од 2. августа 1941).



7. — Извршен напад на општину маелосевачку, Срез орашачки. Архива спаљена а претседнику забрањено даље обављање дужности под претњом смрти.

8. — На отвореној прузи Војвода Петар Бојовић, км 23/300, Срез прокупачки исечене ж. т. т. линије.

9. — На путу Чачак—Крагујевац по телефонским стубовима и дрвећу излепљене су плакате са комунистичком садржином под насловом: „Живела Совјетска Русија“.

10. — Извршен напад на општину Медошевац, Срез колубарски. Спаљена архива и опљачкана каса.

11. — Извршен напад на општину коренићску, Срез јадрански. Спаљена архива и опљачкана каса.

12. — Општина Драчић, Срез ваљевски нападнута од комунистичких бандита. Спаљена архива и опљачкана каса а управи забрањен даљи рад под претњом смрти.

13. — Извршен напад на општину Бранковину, Срез ваљевски. Спаљена архива и опљачкана каса.

## БР. 2

### ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ АВГУСТА 1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### АВГУСТ 1941 ГОДИНЕ

##### 1. VIII. 1941

1. — На км. 145/750 пруге Горњи Милановац—Чачак експлозивом оштећен жељезнички пропуст. Штета 607 динара.

2. — Извршен напад на жандармеријску станицу и општину у Рогачи. Одведени жандармеријски каплар Милетић Владислав и деловођа Милосавић Милан.

3. — У селу Јошанички Прњавор 50 комуниста опколили су патролну станицу и жандарме разоружали.

4. — Извршен напад на општину у Солотуши. Спаљена архива, опљачкана каса и вредносни папири.

5. — Поново извршен напад на жандармеријску станицу Доња Шаторња, пошто су претходно<sup>1</sup> исечене телефонске жице према Тополи. Напад је одбијен.

6. — Извршен напад на општину Маслошевац [с. Маслошево]. Спаљена архива и новчане књиге а председнику и часницима забрањено даље обављање посла под претњом смрти.

##### 2. VIII. 1941

1. — Убијен је једним рафалом испаленим из пушкомитраљеца Драгомир Ковачевић, учитељ у селу Трнави крај Чачка. Овај прави родољуб јавно је осуђивао комунистичке злочине и зато је од црвених осуђен на смрт.

Истога дана на планини Јелици комунисти су убили чувара државних шума Стефановића Бранивоја зато што није хтео да им се придружи.

2. — Извршен напад на општину у Трлићу. Спаљена архива, опљачкана каса.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., Рег. бр. 4/1—1, к. 52.

• Извршен напад на општину и жандармеријску станицу у селу Вранићима. Општинска архива спаљена и каса опљачкана а жандарми су се због недостатка муниције и бројно јачег непријатеља повукли.

4. — Извршен напад на чуваре пруге код жељезничке станице Обрадове Столице<sup>2</sup> и одузето им 5 пушака.

5. — Нападнута општина Новаци, спаљена архива, опљачкана каса.

6. — На државном путу у селу Заглавку нападнута је жандармеријска патрола. Борба је трајала десетак минута после кога временом су се нападачи разбегли оставивши своје ствари и комунистичке летке.

7. — У селу Лончанику убијен Јанковић •Милан, земљорадник из истог села.

### 3. VIII. 1941.

1. — На км. 152/200 пруге Гор. Милановац—Чачак а између станице Прељине и Брђана, експлозивом оштећен пропуст и нанета штета 7.964 динара.

2. — Извршен напад на општину страгарску, уништен већи део архиве и прекинуте телефонске везе.

3. — Истовремено нападнута жељезничка станица Копљаре и село Бања. Обе демолиране и уништени телеграфско-телефонски уређаји, а код станице Копљаре на км. 22/400 и 22/800, на отвореној прузи, посечене жељ. т. т. линије. Нанета штета 8.640 динара.

4. — Извршен напад на општину јаребичку. Спаљена архива, опљачкана каса.

5. — Извршен напад на Сењски Рудник, покидане телефонске жице и разоружани руднички стражари.<sup>3</sup>

6. — Нападнута жандармеријска станица у Карану. Напад одбијен.

<sup>2</sup> Акцију је извршио један вод Бољевачког НОП одреда (види књ. 20, извештај ОК Зајечара од августа 1941, књ. Слободана Босилчића, „Источна Србија“, Полит—Просвета, Бгд, 1963, стр. 14 и књ. дра Јована Марјановића „Устанак и НОП у Србији“, Институт друштвених наука, Бгд, 1963, стр. 159—161).

<sup>3</sup> Напад је извршила Параћинско-Ћупријска чета Поморавског НОП одреда (види књ. 2, док. 24 и 28 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 147 и 148).

7. — Истога дана извршен напад на општину крчмарску, срез колубарски. Попаљена архива и хартије од вредности.

8. — Исечене су отворене т. т. линије исмеђу Ужица и Косјерића, Параћина и Бољевца, Београда и Макиша као и у самом Београду (у ул. Св. Николе).

9. — Нападнута је општина копљарска, Срез орашачки у којој је спаљена архива и опљачкана каса.

10. — Код села Бигренице 50 комуниста напало је жандармеријску патролу. Жандарми су давали отпор око пола часа док им је трајала муниција, па су се повукли.

11. — Извршен је напад на општине у Пласковцу, Маскару, Овсишту и Загорици, Срез опленачки, и у свима спаљене архиве и часницима наређено да не смеју радити под претњом смрти.

12. — У селу Зарубе, Срез ваљевски, патрола жандармеријске станице Драчић сукобила се са једном већом групом комуниста. Погинуо је жандармеријски каплар Церовић Миливоје.

13. — Из села Железника, срез врачарски, одведен је Првуловић Ч. Радивоје земљорадник.

14. Нападнута је жељезничка станица Бргуле<sup>4</sup> у којој су уништени т. т. уређаји. Нанета штета 10.000 динара.

Истовремено бандити су на отворену <sup>П</sup>ру<sup>Г</sup>У пустили две локомотиве једну према другој, које су се судариле, те им је нанета штета 12.960 динара. Истога дана на реци Тамнави, код станице Бргуле, експлозивом оштећен је жељезнички пропуст и нанета штета 16.202 динара.

#### 4. VIII, 1941

1. — у вароши Прокупљу бомбом тешко рањен срески начелник Миливоје Жугић.

2. — Око 4.30 часова ујутру, једна већа група комунистичких бандита од око 150

<sup>4</sup> Према извештају Посавског НОП одреда та је акција извршена 4. августа (види књ. 1, док. 6 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 142—144).

лица, под вођством познатог комунисте Др. Јовановића<sup>5</sup>, упала је у варошицу Мионицу и извршила напад на жандармеријску станицу у истој, у којој се је критичног момента налазило свега 5 жандарма. Нападацима је успело да у жандармеријску касарну убаце 5 бомби од којих су касарна и намештај у њој демолирани. Истовремено бандити су извршили нападе и на приватне станове ожењених жандарма и у истима убили жандармеријског каплара Митровића Николу и жандармеријског наредника Ђекића Витомира.

5. — На т. т. линији Чачак—Крагујевац исечена два стуба.

6. — Извршен напад на рудник Сисевац, Срез параћински и из благајне опљачкано 58.244 динара.

Истог дана нападнут је Рудник Емилка<sup>6</sup>, срезгм^убићски у коме је запаљено 1.400 кгр. бензина.

7. — У селу Миријеву, Срез врачарски, исечене т. т. жице.

8. Нападнуте општине у Губеревцу и Стојнику, Срез космајски и у обема опљачкане касе. Истога дана нападнута је општина у Јагњилу, Срез младеновачки, у којој је спаљена архива и опљачкана каса.

9. — Извршен је напад на општину бањевачку, Срез посавски и уништене књиге овршеног жита а часницима забрањен рад. Истога дана комунисти су одузели Петровићу Миодрагу, учитељу из села Дражевца, његов радио апарат.

10. Нападнута је жандармеријска станица Горјани, Срез ужички у којој су демолирани сви телефонско-телеграфски уређаји а из благајне однето 8.168 динара.

<sup>5</sup> Драган Јовановић, лекар, референт санитета Ваљевског НОП одреда. Он није руководио нападом, већ Радивоје Јовановић Бradoња, који је тада био командир Колубарске чете. Ова јединица је ослободила Мионицу и Љиг. (Види пр&у књ. „Записи из ослободилачког рата“, Р. Чолаковић, стр. 57—95 и књ. „Устанак и НОП у Србији“, др Ј. Марјановић, стр. 138—140).

<sup>6</sup> Погрешно написано. Није се могло утврдити на који се рудник односи.

11. — Овога дана посечене су телеграфско-телефонске линије између Пожаревца и Петровца, Ћуприје и Сењског Рудника, Чачка и Краљева, Прељине и Мрчајеваца, Ужица и Косјерића.

5. VIII. 1941

1. — Извршени су напади на општину Севојничку, Срез ужички; бадовиначку, Срез мачвански; и рошку<sup>7</sup>, Срез пожешки и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — Посечена је т. т. линија Ужице—Пожега и нанета је штета 20.000 динара.

3. — Нападнута је општина виринска, Срез раванички и у њој спаљена архива и опљачкана каса. Истога дана жандарми су отворили паљбу на једну банду која је ишла ка руднику Равна Река. Банда је разбијена.

4. — Група од 100 комуниста напала је жандармеријску патролу у селу Гложане и жандарме разоружала.

5. — Извршен напад на општину Велика Иванча и спаљена архива.

6. — Нападнута је жандармеријска станица у Д. Шаторњи, Срез орашачки и жандарми разоружани. Иста група је овога дана у селу Трешњевици ранила Антонијевића Милана, земљорадника из истог села.

6. VIII. 941

1. — Исечени су стубови т. т. линије између Алексинца и Сокобање и нанета штета 1.000 динара. Истога дана спаљена архива општине бованске и опљачкана каса.

2. — Исечене т. т. линије на прузи Пожаревац—Петровац и нанета штета 6.000 динара.

3. — У близини села Вранића, на путу Чукарица—Лазаревац, Срез посавски, минирана електрична гвоздена бандера.

4. — На отвореној прузи заустављен између Чачка и Ужица воз из кога су комунисти, после претреса, извели националисту и бескомпромисног борца противу комунизма Николића Михајла, књижара из Чачка и на зверски начин га убили.

Односи се на с. Роге.

No

XV;

5. Извршен напад на општине: босутску, Срез качерски; дучинску, Срез космајски; горњо-трешњевичку, Срез орашачки; јунковачку, Срез опленачки; Клочку, Срез опленачки; гор. топличку, Срез колубарски; угриновачку, Срез качерски; бождаревачку и јошевачку у Срезу посавском. У свима спаљене архиве и опљачкане касе.

6. — Извршен напад на жандармеријску станицу у Кораћици и жандарми разоружани (Срез младеновачки).

^ападнута је општина винчанска, Срез овд^еначки, спаљена архива, опљачкана

7. VIII. 941

(Д

Л

1. — Извршен напад на општине: јарменовачку, Срез качерски; гор. спаличку,<sup>8</sup> славковичку и кадинолучку, Срез колубарски; грачаничку, Срез азбуковачки; липолишку, Срез мачвански; гарашку, јеловичку и вуко-савачку, Срез орашачки. У свима спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — Исечена је т. т. линија Штавица—Горњи Милановац и нанета штета 1.500 динара. Исто тако код жељезничке станице Боговина на жељ. т. т. линији исечено је 11 стубова.

3. — Извршен је напад на жандармеријску станицу у Слатини, Срез левачки, у којој су два жандарма разоружана. Истовремено извршен је напад на патролу жандармеријске станице у Божевцу, Срез рамски, који је одбијен. Истога дана извршен је напад на граничну караулу у селу Бесеровини, Срез рачански, који напад је такође одбијен али је у борби погинуо жандармеријски каплар Дунић Рисим.

5. — Пошто је овога дана у Богатићу био пазарни дан, друмовима богате Мачве поред пешака врвела су и многобројна натоварена

<sup>8</sup> Погрешно написано. Није се могло установити на коју се општину односи.

кола са намирницама и другом робом намењеном за трговање на пијаци. У тој вреви нико није обратио пажњу на троја кола, до врха натоварена кукурузовином, која су поред осталих, ушла у варошицу, и стала на пијачном тргу испред саме зграде Среског начелства у којој су смештена и друга државна надлештва.

По приспећу ових кола, около 9 часова, око истих се је окупило око 100 лица,<sup>9</sup> која су хитро са кола збацила кукурузовину и испод исте повадила пушке и митраљезе, па тако наоружана улетела у зграду среског начелства, жандармеријског вода, суда, пореске управе и других надлештава, и стално пуцајући у истој убили среског начелника Јована Станисављевића и његовог помоћника Сергија Котларова који је на неколико дана пре догађаја био стављен у пензију. Како се је сам догађај одиграо пустимо да нам прикаже једно од преживелих лица, које се је тога дана задесило у згради и мимо своје воље било сведок догађаја:

„У 9 часова пре подне, 7 о. м. нашао сам се у ходнику, пред канцеларијом, среског начелника и том приликом чуо сам пуцњаву пушака са свију страна на целу зграду, у којој су биле ове установе: Пореска управа, Среско начелство, Срески суд, финансијски одељак, Жандармеријски вод и станица. При првој пуцњави појурио сам са спрата у приземље и тада [је] на вратима стајало неколико лица и осули плотун на нас. Том приликом су ранили једног човека у морнарској униформи. Поново сам се, са још једним познаником попео на спрат, и том приликом видео око '30 наоружаних људи. Пошао сам према жандармеријском воду и са те стране осула нас је паљба. Потом сам побегао у супротном правцу, ка среском суду, нашао таванска врата, попео сам се на таван и ту сам остао до

<sup>9</sup> у нападу на Богатић, који је извршио Мачвански НОП одељак, учествовало је 37 бораца, а не 100. (Види књ. 1, док. 3 и 4; књ. 1, стр. 25 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр.



повлачења нападача. Срески начелник је нађан у својој канцеларији, мртав, погођен револверским метцима у главу, тако да му је била сва лобања размрскана. Затим, пристава Тодоровића, помоћног секретара Бату Јовановића и још неке затворили су у затвор. Подначелника Котларова, који је пре неки дан био пензионисан, такође су напали и у борби убили. Тешко су ранили тумача среског начелства Стевана Срдановића, који је од рана умро. Том приликом су убили једног младића који се налазио у стану управника, пошто [је] у истој згради, затим су полупали радио апарате који су били предати власти, побацали и запалили нека акта као и писаће машине. Најзад су се упутили у **варошицу** где су из станова извукли полицијског чиновника Младена Чемерицића, порезника Душана Андрића, среског лекара и бив. народног посланика др. Младена Милошевића, адвоката Немању Станковића, Милована Новаковића, деловођу општине Богатић, које су заједно са притвореним полицијским чиновницима Миланом Тетиковићем, Драгутином Јовановићем и Војиславом Миљевићем собом одвели из Богатића у Комунистички штаб — у селу Метковић, где су сви изведени пред комунистички суд од кога осуђени на смрт а затим стрељани.

8. VIII. 941

*автор*

1. — Нападнуте су општине: гор. шаторњачка, доњо шаторњачка и блазнавска у Срезу орашачком; трнавска, шумљанска и жабаљска у Срезу опленачком; лесковачка и великоборачка у Срезу посавском; баново-пољска у Срезу мачванском; америћска у Срезу младеновачком; дубничка, дубљанска и ђуриначка у Срезу ресавском; бањанска у Срезу тамнавском; башка<sup>10</sup> у Срезу таковском; соколска<sup>11</sup> у Срезу рађевском; драгољска у Срезу качерском и вучковичка у Срезу гужанском и у свима спаљене архиве, касе опљачкане а часницима забрањен рад. /

<sup>10</sup> Вероватно се односи на с. гВа,

<sup>11</sup> Односи се на с. Сокол. ^^

2. — Извршен напад на жандармеријске станице у Љбигу и Бабајићу и жандарми разоружани. Истовремено нападнута је општина бабајићска и жељезничка станица Бабајић-Љиг. У општини спаљена архива и опљачкана каса а у жељезничкој станици демолиран т. т. уређај и нанета штета 1.500 дин.

4. — Извршен је напад на жељезничке станице Багрдан и Арачићево<sup>12</sup> и демолирани уређаји а из каса опљачкано 7.609 динара. Истовремено нападнута је пошта у Багрдану у којој је уништен т. т. уређај и нанета штета 15.000 динара. Истога дана комунисти су у селима Сиоковцу, Шуљковцу и Бунару, Среза беличког од пописивача жита одузели пописне књиге.

5. — Извршен је напад на укрсницу и воз код жељ. станице Пасуљанске Ливаде. Истога дана посечене су т. т. линије Параћин—Бољевац и Ужице—Пожега и нанета штета 8.000 дин.

6. — Извршен је напад на жељезничку станицу Равна Река и на пошту у истом месту у којима су уништени т. т. уређаји и нанета штета 25.000 дин.

7. — Нападнут је државни рудник угља Сењски Рудник из чије је касе опљачкано 479.418 динара а на жељезничкој прузи код Сењског Рудника на км. 21 дигнут у ваздух један пропуст.<sup>13</sup>

8. — У Ћуприји пред једним биоскопом, од стране органа власти, примећена је једна комунистичка терористичка тројка која је имала задатак да врши атентате на органе власти и државна надлештва. Иста је на вре-

Напад на обе жељезничке станице извршила су, ноћу 7/8. августа у 22 часа, два вода Беличке чете Поморавског НОП одреда. На жел. ст. у Багрдану пет немачких војника и два жандарма пружили су отпор а затим побегли. На жел. ст. у Арачићеву (с. Ланиће) заробљена су два жандарма и полупани су станични уређаји. Види <sup>12</sup> књ. 1, стр. 24; „Поморавље у НОБ-у“, издање Савеза оораца из Светозарева, Просвета, Бгд, 1961, стр. 159 и 1601.

Напад на жел. ст. у Равној Реци и на Сењски Рудник извршила <sup>13</sup> Параћинско-Ћупријска чета (види књ. 2, док. 24 и 28).

Д

ме примећена па су од органа безбедности двојица терориста убијена. Истога дана исечена је т. т. линија Бољевац—Зајечар и нанета јој штета 112.000 динара.

1А

9. — Нешто после поноћи, око 0,45 часова изјутра једна банда од око 250 комуниста, подељена на пет група у јачини по 50 нападача, пошто је претходно прекинула све телеграфско-телефонске линије које воде из места, упала је са свих страна у Свилајнац<sup>14</sup> и напала сва државна и друга јавна надлештва. Први објекат напада били су среско начелство, Жандармеријски вод и станица и општина. Пошто су савладали отпор браниоца, који услед нест<sup>а</sup>шице муниције није могао бити успешан, везали су водника жандармеријског капетана II кл. Ракића — Стојановића Саву и командира жанд. станице у Кушиљеву жанд. наредника Врањешевића Раду и одвели их собом.

Затим су напали остала надлештва: Срески суд, Народни дом, Дом народног здравља, Пошту, Пореску управу, финансијски одељак, и свуда демолирали зграде и намештај а касе опљачкали. Само из Пореске управе опљачкали су у готову 61.350 динара а у вредносним папирима 993.234 дин. па се потом из места повукли одводећи собом капетана Ракића и наредника Вранешевића чији су лешеви четири дана доцније на глав-

<sup>14</sup> Напад је, ноћу 7/8. августа, тачно у 01,00 час, извршио 2. шумадијски НОП одред, подељен у три борбене групе. Прва група, под командом командира Орашачке чете Мила Цветковића, напала је жандармеријску станицу. Друга група, под командом командира Ресавске чете Лазе Стојановића, напала је Среско начелство. Трећа група, под командом Љупчета Мишковића, заменика командира Орашачке чете, напала је општинску зграду. Сматрало се да је трећа група имала најлакши задатак; међутим, она је наишла на најјачи отпор. Зато су јој прва и друга група, које су успешно обавиле своје задатке — заробивши и разоружавши жандарме и<sup>1</sup> заузевши зграду Среског начелства — притекле у помоћ. Али ни тада стражари општине, иако окружени и забарикадирани у општинској згради, нису се предали. Најзад, партизани су се морали повући из Свилајнца јер су очекивали да ће Немци ујутро интервенисати. (Види „Поморавље у НОБ-у“, стр. 265—266 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 145).

ном путу Свилајнац—Петровац, испред села Бобова пронађени . . .

10. — На км. 125 пруге Београд—Чачак оштећена пруга и извршен напад на воз.

Истота дана у Срезу љубићском, код села Горње Горевнице, посечени су електрични каблови.

1 »

11. — Комунисти су бацили бомбу и истом упалили 400 снопова жита домаћинз? Кнез Милојковићу на граници атара села Глоговице и Пруговца, Срез алексиначки.

9. VIII. 1941

1. — Нешто поеле поноћи, у 1.18 час. путнички воз из Ужица бр. 333 улазио је у станицу Латковић: Већ на улазној скретници путницима је изгледало необично што станица и њене просторије нису осветљене. Али овоме нису придавали важност. Међутим, када се је воз зауставио нека лица из помрчине поскакала су на локомотиву док су друга, са једне и друге стране воза, из пушака и митраљеза осула паљбу на воз<sup>15</sup> док је међу путницима у возу настала вриска и кукњава. Пошто је у композицији било жандарма и један вагон са немачким војницима, организован је отпор, у току кога су нападачи бацили на воз и већи број бомби. Међутим отпор је био жилав, тако да су се нападачи после скоро двочасовне борбе морали повући, оставивши у нападнутом возу 11 путника рањених и 3 мртва.

3. — Око 200 комуниста напало је рудник Равну Реку,<sup>16</sup> разоружали стражу, демолирали постројења и собом одвели свештеника Руперт Макса и инж. Фике Алојза које су-изван рудника стрељали. Истота дана нападнут је и Сењски Рудник и код жељезничке станице оштећен један пропуст на жељезничкој прузи. Из рудника су одведени Хо-

<sup>15</sup> Акцију су извршили делови Ужичког НОП одреда. (О дејствима овог одреда у августу 1941. године види књ. 1, док. 16, књ. 2,

<sup>16</sup> Књ. 1 > Уста, књ. 1 и НОП у Србији 1941", стр. 149—151).  
ДРТГ је извршила Параћинско-ћупријска чета Поморавског  
лои одреда (види књ. 2, док. 24 и 28).

ванец Антон, рудар, Кокољ Ференц, лимар, Сорел Јакоб, ученик и Марелић Рудолф, токар и сви изван рудника стрељани.

3. — Нападнуте су општине: рибарска и бадовиначка у Срезу мачванском; доњо топличка и дучићска у Срезу колубарском; вранићска у Срезу посавском; таковска и прелска у Срезу тамнавском и божурњачка у Срезу опленачком. У последњој комунисти хУ•<sup>с</sup> У одржали народу говор да их предводи један руски генерал који је био у Шпанији, а [Л ^ у свима општинама спаљене су архиве и опљачкане касе.

4. — На км. 159/280 експлозивом оштећена жељезничка пруга између станица Љубић и Прељина. Истога дана оштећена је т. т. \у, линија између Књажевца и Сокобање и нанета штета 5.000 динара.

#### 10. VIII. 941

1. — Овога дана, око 21.30 часова комунисти су поново напали на Богатић<sup>17</sup>. Банда јачине око 200 терориста праћена великим бројем кола, намењеним за утовар пљачке, упала је у варошицу, блокирала трговачки део места као и зграду у којој се налази Среско начелство и друга државна надлештва. Из ове зграде избацују архиве надлештава кроз прозор и пред самом зградом, на тргу их спаљују. Истовремено демолирају и уништавају инвентар свих надлештава у згради.

После спаљивања архива један од терориста пење се на балкон Среског начелства, истиче црвену заставу са петокраком звездом и народу, који се окупио да их моли да престану са својим тероризмом како не би навукли одмазду на невину варошицу и њено становништво, држи говор у коме, између осталог, вели: „да су совјетске трупе већ заузеле целу Румунију и пола Бугарске и да се сада налазе близу наша границе; да су Совјети преко радија издали налог вођству комунистичког покрета у бив. Југославији да до

<sup>17</sup> Напад је извршио Мачвански НОП одред (види књ. 1, док. 3 и 4, и том II, књ. 1, стр. 25).

**доласка њихових трупа комунистичко вођство** у нашој земљи само пречисти са народним крвопијама и издајницима који данас служе Немцима. Зато је он, наставио је овај терориста, као вођа комунистичког покрета у овоме крају приликом прошлог упада у Богатић, и побио све такве издајнике, како би сељачки народ ослободио од ових непријатељских улизица". За овим је једноме од својих пратилаца наредио да пронађе и ухапси сва она лица која су одређена за стрељање као и да на зидовима зграде Срескога начелства са улице испише паролe: „Живео друг Стаљин“, „Живела Русија“.

За време паљења архиве и говора овога комунистичког вође, друга група терориста извршила је напад на више трговачких радњи у Богатићу, из којих су изнели робу и потоварили на кола која су собом довели па се, сутрадан 11 августа, повукли из места одвавши собом кројача Менчика Јустифа, трговца Гордијенка Себастијана и кафецију Фирауновић Милоша које су изван вароши стрељали.

12. августа комунисти су се још једном повратили у Богатић, том приликом разрешили дужности све државне чиновнике и наредили им да, под претњом смртне казне, имају одмах напустити Богатић.

2. — Нападнуте су општине: црнобарска, прњаворска, метковићска, салашноћајска, клењска, салашка, змињачка, у срезу мачванском; кривајска у Срезу поцерском; великокрушевачка у Срезу левачком; оглађеновачка у Срезу подгорском; рајковићска у Срезу колубарском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

3. — Нападнута жандармеријска станица Стрмостен, када жандарми нису били у станици и опљачкана. Извршен је напад на Деспотовац али је исти одбијен.

4. — У Бабајићу, Срез колубарски, комунисти су ранили Кичановић Драгицу, ученицу.

5. Нападнута жандармеријска станица у Кушиљеву.<sup>18</sup>

6. — Извршен напад на рудник Сисевац, Срез параћински и на Ресавски рудник, у Барама, Срез деспотовачки. У оба рудника оштећена постројења.

7. — Исечена т. т. линија Злот—Борски  
**Ј.** Рудник код Брестовачке Бање и нанета штета 43.500 динара.

8. — Извршен напад на Среско начелство у Бајиној Башти<sup>19</sup>.

9. — У селу Рошци, Срез љубићски, комунисти су убили Миодрага Перишића, бив. председника општине, зато што је осуђивао комунистичку акцију.

10. — На км. 130 пруге Београд—Ниш, на територији среза беличког дигнута једна шина.

11. VIII. 941//

1. — Нападнуте су општине: шеваричка, глушачка, причиновићска све у срезу мачванском; добрићска и цуљковићска у Срезу поцерском; барошевачка у Срезу колубарском; шантаровачка у Срезу беличком; латвичка у срезу ариљском, трлићска у срезу тамнавском; пироманска у срезу посавском; чокешинска у срезу јадранском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — У селу Барошеву срез колубарски нападнута је Пошта и уништен т. т. уређај те нанета штета 15.000 дин.

3. — На државном путу Лешница—Ново Село, Срез јадрански сачекали су комунисти Митрофана Матића, старешину манастира Чокешине, одушевљеног националисту и великог противника комуниста, и убили га из пушака. Његово мртво тело оставили су неколико дана несахрањено, јер су комунисти

<sup>18</sup> Жандарме у с. Кушиљеву разоружале су Орашачка и Ресавска чета 2. шумадијског НОП одреда.

<sup>19</sup> Акцију је извршила Рачанска чета Ужичког НрП одреда. Чета је успела (без жртава) да упадне у зграду Среског начелства и да једног партизана, који је ту био затворен, ослободи 20 минута пре него што је требало да буде одведен у Ужице на стрељање. Она је, уз то, у надлештвима спалила архиве и запленила новац прикупљен за порез. (Види књ. 2, док. 11 и том II, књ. 1, стр. 41).

запретили смртном казном свакоме ко би се усудио да убијеног игумана сахрани. Тек неколико дана касније једна група националних четника напала је на комунисте, протерала их, ослободила манастир и извршила сахрану убијеног манастирског старешине.

4. — Истога дана Нападнута је жанд. станица у Страгарима којом приликом је убијен жанд. наредник Франц Триплата, Словенац а у Мионици комунисти су овога дана убили жандарма Спасојевића.

5. — У Бадовинцима, Срез мачвански, убијен је жанд. каплар Трипко Васиљевић а у Шапцу на периферији нападнут и избоден ножем у главу и врат на неколико места полицијски стражар Драгољуб Рајчевић.

6. — Нападнута је жанд. станица у Стублинама од 200 комуниста.<sup>20</sup> Жандарми савладани и разоружани а командир жанд. станице Скела Спасоје Зубан рањен.

7. — У Срезу ариљском убијен је Божо Крцић претседник општине радобуђске а у селу Трепча, Срез љубички, убијен је Пауновић Душан, земљорадник из истог села,

8. — Исечене су т.т. линије Ужице — Бајина Башта, Ужице — Коејерић и Ужице — Пожега<sup>21</sup> и нанета штета око 4.000 динара.

9. — Нападнути су рудници: Боговина у срезу бољевачком, коме је нанета штета око 60.000 динара и опљачкано у готову 31.000 дин. и рудник Оплепац у селима Врбица и Мисача, Среза орашачког који је оштећен и опљачкан у укупној вредности 8,094.000 дин.

10. — Нападнута је пошта у селу Даросави, Срез орашачки у којој су уништени т.т. уређаји и нанета штета 15.000 дин.

11. — Нападнута је жељ. станица Севојна и из касе опљачкано око 8.000 дин. а на км 75/419 пруге Ниш — Неготин оштећена је отворена жељезничка пруга и нанета штета око 3.500 дин.

Напад су извршили делови Посавског НОП одреда. Акције су извели делови Ужичког НОП одреда (види књ. 1, ' и књ. 2, док. 11).



12. — У сслу Гор. Јарушице, Срез лепенички, комунисти су угледном домаћину Владимиру Милосављевићу запалили камару жита од 350 снопова.

13. — Нападнут је Васиљевић Драгољуб, чувар државних шума у селу Драгошевцу и Новаковић Милан у селу Коларе, Срез белички и обојци одузете пушке.

12. VIII. 941

1. — Нападнуте су општине: скеланска у срезу посавском, Влакчанска у срезу опленачком; радобуђска у срезу ариљском, венчачка у срезу колубарском; раниловићска у срезу космајском; петничка у срезу ваљевском; батиначка у срезу раваничком; брезовачка у срезу рађевском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — Нападнути су Јадарски рудници у селима Мојковићу и Комирићу и нанета им штета 1,750.000 динара а опљачкано у готову 2,150.000 динара.

3. — Овога дана комунисти су убили деловођу општине паковраћске Поповића Милоша, срез трнавски а у борби код села Бањана, срез тамнавски, убиле су жандармеријског каплара Десимира Радивојевића, док су жанд. каплара Николу Влачу ранили.

4. — Истога дана у селу Кушиљеву, срез ресавски убијен је земљорадник Рајић С. Милосав а у селу Лопатањ, Срез подгорски изведени су из својих кућа Крсмановић Иванка, домаћица и Јовић Јеврем, земљорадник и обоје изван села стрељани.

5. — На прузи Младеновац — Лајковац извршен је напад на жељезничке станице Буковик и Рудовци и у истима демолирани уређаји, те им нанета штета 5.000 динара а у последњој опљачкано у готовом око 8.000 дин. Истога дана извршен је напад на жељ. станицу Марковац, као и на одјавницу жељезничке пруге у Буковчу код Јагодине.

6. — На км. 181/980 пруге Београд — Ниш код станице Браљина<sup>22</sup> оштећен је пропуст експлозијом једне паклене машине.

<sup>22</sup> Пруга Алексицац — Сталаћ

7. — Нападнута је зграда среског начелства у Бајиној Башти<sup>23</sup> и из затвора исте ослобођени неки притвореници које су комунисти одвели собом.

VIII. 941

1. — Нападнута су општине: буљанска и забрешка у срезу параћинском, јовањска у срезу ваљевском, борачка у срезу грузанском, седларска у срезу ресавском, брековачка у срезу ариљском, угриновачка у срезу качерском, десићска у срезу поцерском, текеришка у срезу јадранском, даросавска у срезу орашачком, мојсињска и остранска у срезу љубићском. Из последње комунисти су собом одвели земљорадника Ратковића Ј. Саву за чију се судбину ништа није могло сазнати. У свим општинама су спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — Овога дана, око 1 час иза поноћи, комунисти су на препад савладали дежурног жандарма на стражи код жанд. станице у селу Велика Плана,<sup>24</sup> Срез прокупачки, а потом упали у зграду саме станице где су на спавању изненадили 3 жандарма, колико их је свега било. Пошто су опљачкали државну спремну бандити су извршили претрес станице ожењених жандарма и из истих опљачкали њихове приватне ствари као: две писаће машине, један цепни сат, 10 кгр. масти, један сребрни есцајг, 2.700 динара у готовом новцу и т.д.

3. — Око 21 час увече комунисти су сачекали у Прокупљу начелника среза добрићског Миливоја Жугића и на њега бацили, у близини његовог стана, бомбу од чије је експлозије Жугић тешко рањен.<sup>25</sup>

3. — Нападнута жандармеријска патрола станице Драгинац на путу за Текериш од 45—50 комуниста. Напад је одбијен.

4. — Нападнута жељ. станица Даросава у којој су уништени т.т. уређаји и нанета штета око 8.000 динара. Истовремено спаљена је

" Види напомену 19.

<sup>25</sup> <sup>Актив</sup> ЈУ су извршили делови Топличког НОП одреда. У документу је тај одељак прецртан мастилом.

архива општине Даросаве и у Пошти такође ј }{ уништени уређаји а на прузи између станица Даросава — Барошевац оштећен један жељезнички пропуст.

5. — У селу Гуљану, Срез Параћински,<sup>26</sup> примећена је група од 50 комуниста која се у месту задржала 1—2 часа после кога времена је отишла и собом одвела деловођу Косту Јовановића.

6. — У вароши Ћуприја из непознате даљине пуцано је на зграду у којој је смештена пошта,

7. — Комунисти су упали у рудник Црвени Брег испод Авале код Белог Потока, Срез врачарски и из истога опљачкали експлозивни материјал.<sup>27</sup>

8. — У селу ЈБубинићу, Срез посавски, убијена је Младеновић Милена, домаћица.

14. VIII. 941

1. — Нападнуте су општине: доњотрешњичка, завлачка, комирићска, малозворничка, белоцркванска и бањевачка у срезу рађевском; иверска у срезу јадранском, рибашевска у срезу ужичком, живковачка у срезу качерском, брезовачка и бањска у срезу орашачком, степојевачка и конатичка у срезу посавском, липовачка у срезу опленачком, заовинска и рачанска у срезу рачанском, великокочмарска у срезу лепеничком и подгорска у срезу бољевачком и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

3. — Исечене су т.т. линије Ниш — Сврљиг и Ужице — Чајетина и нанета штета 2.500 дин. Нападнута је пошта у Белушићу у којој су уништени т.т. уређаји и нанета штета 15.000 динара.

4. — На жељ. станици Бољевац — Боговина код станице Боговина на км. 69 оштећен је један жељезнички пропуст.

<sup>26</sup> Вероватно с. Буљане.

<sup>27</sup> Акцију су извели делови Космајског НОП одреда. О дејстви-ма овог одреда у августу 1941. види у књ. „Устанак и НОП у Србији 1941", стр. 143 и 144.

5. — Нападнуте су жанд. станице у Брекову, Срез ариљски и у Добри, Срез голубачки и у обе жандарми разоружани. Исто тако нападнут је и разоружан стражар код жељ. станице Драгобраћа, Срез грузански.

6. — На прузи Младеновац — Лајковац нападнуте су жељ. станице Барошевац и Грабовоцац и у истима уништени телеграф, телефонски уређаји и нанета штета око 8.000 дин. а између станице Даросаве и Рудовци експлозивом на неколико места оштећена отворена пруга<sup>28</sup> којој је нанета штета 328.339 дин.

<sup>28</sup> Вршилац дужности команданта српске квислиншке жандармерије, пуковник Јован Тришић, обишао је Смедеревску Паланку, Велико Орашје, Рачу, Тополу и Аранђеловац и с тог пута је 15. августа 1941. послао извештај Милану Аћимовићу, комесару унутрашњих послова. У том извештају, између осталог, стоји:

„1.— Акција комунистичко-бандитска на обиђеној територији све више расте, ничу нове групе, старе се појачавају, нападе на општине, жељ. пруге и жељ. станице врше сада и дању.

2.— Народ на читавој територији помаже ову акцију, али стекао сам убеђење да је помаже једино из страха или из заблуде.

3.— Наше власти у опште не долазе до изражаја те су изгубиле сваки углед у народу ради чега се је народ просто одметнуо од власти . . .

Обилазећи напред поменути територију прикупљао сам жандарме и официре и упућивао их на правилно вршење службе и покушавао колико је то год могуће поправити садашње стање. Стекао сам уверење да је неопходно потребно а у циљу спречавања комунистичко-бандитске акције, подизање моралца код жандарма као и спасавања народа од страшних последица потребно је предузети следеће:

а) Нашим комесарима односно Министрима немачке војне власти требале би да предаду пуну власт а не полу, као што је до сада. Пола власти више штете него користи доноси.

б) Да се немачке војне власти не мешају у надлежност среских начелника, општина и надлежности жандармерије, јер из досадање праксе народ је стекао уверење да све наше власти служе искључиво интересима Немаца. Ако би немачким војним властима потребно нешто било, било од управних или других српских власти увек би им се могло и морало изаћи У сусрет, али да се обрете надлежним путем преко српских Комесара.

в) Извршити потпуно и једнообразно наоружање свих жандарма са модерним оружјем, довољним бројем муниције, бомбама и пушкомитраљезима а и ако немачке власти тврде да наши жандарми наоружавају бандите само је донекле тачно чему су донекле и они криви, јер да су одмах дозволили потпуно наоружање целокупне наше жандармерије сигурно је да до овога долазило неби.

7. — Између 2—3 часа ујутру група од око 200 бандита напала је варошцу Сврљиг, а нарочито на зграду жанд. станице, на коју је отворена јака митраљеска и пушчана ват-

г) Издејетвовати код немачких власти да се безусловно и што пре стави на расположење српској жандармерији сва потребна спрема, а коју је данас тешко набавити на пр. одело, шињели, веш, обућа (ципеле или чизме) ћебета, шаторска крила постељна и остала спрема.

Што пре потребно је успоставити телефонске везе између свих жандармеријских јединица како би се међусобно обавештавање о покретима бандита извршавало што пре и како се неби морало чекати 24 или више сати да се добије извештај о неком догађају, када свака акција постаје већ илузорна.

Што пре снабдети команду жандармерије, све жанд. одреде, чете и водове а и важније станице са превозним средствима и то камионима, моторциклима и особним аутомобилима и то команду жандамерије, одреде и чете камионима и особним аутомобилима, а водове, потерна одељења и важније станице камионима и моторциклима.

д) Жандармима свима без разлике неопходно је потребно повећати досадање њихове бедне принадлежности и то просечно свакоме најмање 500 динара јер као што је напред наведено немогу жандарми и подофицири да живе.

ђ) С обзиром да је у новинама објављено да се до 20 ов. месеца врате кућама сви они који су побегли у шуму, потребно је сачекати тај рок и дотле обуставити акцију жандарма на терену у колико бандити неби правили штете и испаде. За то време жандарми би морали бити груписани по потерним одељењима где би са њима била извођена настава, где би се утицало на њих у циљу подизања морала и дисциплине. Ово би имали да изводе у главном виши и нижи официри.

е) Апел бив. министара и виђенијих личности објављен преко Новог времена и Одјека имао је врло слабо дејство, скоро никакво, а можда чак и штетно, јер колико сам обавештен комунисти баш тим апелом утичу на народ како су апел потписали све сами министри генерали, директори банака, акционарских друштава и т. сл. и како су то људи продали се Немцима да би сачували своја богатства. Да би овај апел имао стварног успеха не треба стати на мртвим словом на хартији, већ омогућити потписницима апела, а који нису сада државни активни службеници полициске-управне службе или који нису комесари, да обилазе народ, да држе састанке са сељацима и да их и живом речју упућују на мир и покорност те да их одвраћају од комунистичко-бандитске акције.

ж) У Србији има много владика и митрополита, који су или домаћи или избегли из других крајева, као и велики број беспослених свештеника, које све скупа треба ангажовати да обилазе цркве, заветине, села, манастире, и тд., да служе свечане литургије, да одржавају литије и процесije и да том приликом одржавају пригодне проповеди. Народ ће ово радо примити а комунисти ће бити против овога, те ако би комунисте покушали спречити ову акцију то ће их одвојити од народа, јер народ још верује и поштује своју цркву.

ра. У томе моменту у станици се налазило 11 жандарма са по 15 метака. Жандарми су дали отпор и водили борбу све док им је трајала муниција, после чега су морали да се препусте нападачима.<sup>29</sup>

Пошто су савладали отпор жандарма бандити су опљачкали сву спрему а затим извршили пљачку и по осталим државним надлештвима па се најзад повукли из места.

15. VIII- 941

1. — Овога дана, када у месту није било ни једног припадника окупаторске оружане силе, око 4 часа изјутра закуцао је неко на врата приватног стана водника жанд. вода у Рековцу, жанд. капетана Властимира Илића. Верујући да је то жандрм из жандармеријске станице, чији је долазак очекивао, и не надајући се никаквом нападу, капетан Илић је отворио врата свога стана. Чим их је отворио видио је пред собом неколико лица са упереним пушчаним цевима у своје груди. Позван од ових, а пошто му је оружје било у другој соби, дигао је руке у вис, после чега су му нападачи пришли и везали руке на леђа, а затим га, тако везаног повели у правцу зграде у којој су смештени жандармеријски вод и станица. Дошавши пред исту позвали су жан-

з) Да би се још више одвојио народ од комуниста неопходно је потребно ангажовати четничке групе у борбу против бандита. Ако се и у овоме успје поред акције у предњој тачци сигурно би било да би се народ одвојио од бандита.

и) За потпуно обезбеђење важнијих објеката на жељ. пруги неопходно је потребно да се поред тих објеката подигну стражарнице и удобне колибе за становање што још учињено није и ако је обећано. Поред овога неопходно је потребно да се сви објекти обезбеде поред стражара<sup>^</sup>још и препречним средствима на пр. шанчевима, бодљикавом жицом и т. сл. Поред овога ради контроле на жељ. пруги потребно је ставити српској жан-арме<sup>^</sup>ији на расположење неколико дресина којима би се могао вршити надзор над радом стражара, јер до сада ни Једном жандармериском старешини није омогућено било контролисање жељ. пруге.

Достављајући предње молим Господина Министра да се напред поменути предлози приме што пре уверен да ће ове мере<sup>^</sup>помоћи сигурно српском народу..." (В.И.И., рег. бр. 3/1—1, к. 27.)

<sup>П</sup>а<sup>а</sup>ЗД су извршили делови Озренског НОП одреда. Они су ступили у партизански одред, а остали су пуштени. (Види књ. 1, док. <sup>к</sup>б-<sup>н</sup> »Устанак и НОП у Србији 1941", стр, 163).

дарме на предају претећи да ће у случају њиховог отпора одмах убити водника капетана Илића. И гурајући везаног Илића испред себе ови „хероји“, у чијим методама није уобичајен начин отворене борбе прса у прса, већ само и једино иза бусије, заклоњени Илићем постепено су се приближавали улазу у касарну. Када су дошли до њених врата, одмах су кроз иста, као и кроз прозоре уперили пушке на неколико жандарма који су били у недоумици: да ли да даду отпор и постану нехотичне убице свога старешине, или да се одазову позиву нападача на предају. У томе се је већ неколико бандита са везаним капетаном Илићем испред себе убацило у саму зграду и позвало жандарме да одбаце оружје, што су ови, видећи да немају могућности за успешну одбрану, и учинили.<sup>30</sup>

Пошто су покупили оружје комунисти су опљачкали све државне ствари из станице а такође и оне које су биле приватна својина жандарма. Обавивши овај „народни посао“ , , упутили су се у пошту, силом ушли у зграду у . исте, демолирали све телеграфско-телефонске уређаје, посекали жице и из касе опљачкали 70.000 динара. Из поште су кренули у Пореску управу где су спалили све књиге и хартије од вредности и из касе однели око 90.000 динара. Најзад су свој „тријумфални и \ ! ослободилачки“ поход завршили у Среском начелству и општини где су починили све оно што су урадили и у другим надлештвима.

Затим је вођа ове банде, Милорад Жунић зв. „Баца“<sup>31</sup> бив. учитељ из Рековца, добошем позвао на збор грађанство варошице . . . На овоме збору Жунић лично одржао је говор у коме је нагласио: да су они комунисти и да су сада ослободили Рековац од непријатеља и тираније, — па да стога сви грађани треба да ступе у њихову „партизанско ослободилачку“ војску.

<sup>30</sup> Рековац је ослободила Величка чета Поморавског НОП одреда. Са овом јединицом било је и 20 бораца из Левачке чете, која се тих дана формирала.

<sup>31</sup> Погинуо је у првој непријатељској офанзиви.

Одмах затим Жунић организује „комунистичко-совјетску власт“ у Рековцу. Свој комунистички штаб смешта у кафану своје сестре Наталије. Поставља председника општине а као видне симболе да је у Рековцу васпостављена совјетска власт на зграду свога штаба и општине истиче црвене заставе са петокраким звездама.

Ушавши тога дана у Рековац, ова банда остаје у њему све до почетка новембра исте године<sup>32</sup> када га је дефинитивно ове напасти ослободио одред националних четника под командом војводе Богдана Гордића. За ово зреме грађанство варошице као и среза левачког имало је прилике да се очигледно увери о „благодетима“ које би га снашле од сталне комунистичке владавине.<sup>33</sup> Тако, већ 18 августа „власт“ издаје наредбу свима дотадањим државним службеницима да одмах напусте своје канцеларије и да . . . у року од 24 часа напусте срез левачки. Свакодневно врше се напади на околне општине, спаљују архиве, смењују стари и постављају нови општински функционери, одводе и убијају невини људи, прекопаврају државни, бановински и општински путеви, руше и уништавају мостови и други објекти на њима. У општини Лоћика установљава се комунистичка болница...

<sup>32</sup> Према овом податку може се закључити да је овај преглед, као и остали месечни прегледи из 1941. и 1942. године, израђен касније, највероватније крајем 1942. или почетком 1943. године.

<sup>33</sup> У извештају инструктора ПК КПЈ за Србију од 16. августа 1941. године стоји: „15 августа чета је рано ујутру опколила место Рековац. План је био детаљно израђен. Једно одељење заробило је назре жандр. капетада, везало и наредило да преда ж. станицу за ј> минута. Он је то учинио након су се жандарми спремили на отпор.

После њега су зовнули добшара, који је сазвао збор. Сељаци дошли> Јер Је био пазарни дан и говорило неколико другова. Плен велики, поред спреме и преко 100.000 у готову. Одреду пришло 12 људи з Левча, те ће се тамо формирати чета. Вратили се певајући; народ<sup>x</sup> Је обасипао цвећем, давао хлеб, лубенице. Сељаци их добро помажу „ дају храну“ (књ. 1, док. 7).

О ослобођењу Рековца види књ. 1, док. 14, књ. 20, извештаје из Поморавског НОП одреда од 5. октобра 1941.



Иако комуниста, и као такав идејни борац противу религије и цркве, Милорад Жунић истовремено је и бив. народни учитељ који је, цео свој век провео са народом и у средини народа, те му је веома добро познато колико је у душу српског православног сељачког народа дубоко усађено верско осећање. Он врло добро зна да не сме да удари директно противу цркве и вере, јер би таквим актима пред народом открио своје право лице и код сељака изазвао отворени масовни револт и реакцију противу себе и своје „ослободилачке“ акције. Зато се он служи другим методама које мање падају у очи а доносе исти резултат. Кад већ не може да удари непосредно на веру и цркву, кад не сме да позатвара цркве, да растера и побије свештенике, он прибегава другим методама које имају за циљ да у унутрашње црквено уређење унесу хаос и пометњу који ће изазвати срозавање ауторитета цркве и њених функционера пред народним масама. У томе циљу он издаје разне наредбе. Једна од таквих наредаба гласи:

#### „НАРЕДБА

Наређујем пароху цркве ратковићске госп. Предрагу Сотировићу да одмах прими парохију течичку, а парохију ратковићску да уступи попу Миши Јовановићу . . .

Командир  
Левачке чете  
Мика Жунић с.р."

Комунисти спроводе мобилизацију грађана. Међутим, грађани се истој не одазивају и многи беже из Рековца као и из целог среза левачког, пошто немају другог начина да се ослободе наметнутог им терора. Незадовољна оваквим пасивним и непријатељским држањем грађана „Совјетска власт“ издаје наредбе за присилну мобилизацију. Једна од таквих наредаба издата 23. X. 1941 г. гласи:

#### „НАРЕДБА

Ђорђе Симоновић из Рековца, због потребне мобилизације народне ослободилачке војске удаљио се из овога места, јер је сматрао да ће се и он позвати. Наређује се његовим родитељима да га одмах позову натраг, иначе ако се не буде вратио кући сматраће се као војни бегунац. За војне бегунце је казна као и за саботере, *а то је смрт*.

Чланови

Народно ослободилачке војске  
за срез левачки,

1. Живковић Обрад, с.р.
2. Тодосијевић Александар, с.р."

2. — У рану зору овог дана, око 2.45 час. група наоружаних бандита јачине 250 људи под вођством Стевана Бороте<sup>34</sup> спустила се је преко жељезничког моста на реци Колубари у Лајковац и напала жандармеријску и жељезничку станицу. У моменту напада у жандармеријској станици било је 9 жандарма а на жељ. станици свега 3 жандарма. Борба је трајала све до 7 часова изјутра и у истој су са стране бандита била, поред осталог употребљена 4 тешка митраљеза и 2 пушкомитраљеза. У зграду жанд. станице комунисти су убацили 3 бомбе од којих се је иста запалила и до темеља изгорела. На жељ. станицу бачено је више бомби чије су експлозије демолирале све телеграфско-телефонске као и сигналне уређаје и намештај. За време док се је водила борба на перону жељ. станице, комунистима је успело да продру у жељ. радионицу, која је била без одбране, и да из исте под пуном паром пуне две локомотиве на отворену пругу, а друге две да преврну у рупу за окретање локомотиве. Пошто им није успело да потпуно завладају станицом

<sup>34</sup> Механичар из Винковаца, тада командант Посавско-тамнавског таљона Посавског НОП одреда. Заробљен крајем фебруара 1942, <sup>10</sup> командант Посавског НОП одреда, обешен је у Ваљеву 27. марта <sup>42</sup> (књ. 3, док. 159).

бандити су били принуђени да се око 7 часова повуку кроз кукурузе у шуму одневши собом своје изгинуле и рањене.<sup>35</sup>

3. — Нападнуте су општине: радаљска и завлачка у срезу рађевском; крављанска у срезу нишком; лешничка, јадрансколешничка у срезу јадранском; малокрчмарска, бадњевачка и сипићска у срезу лепеничком; калањевачка, бранчићска, шутачка и белановачка и живковачка у срезу качерском; коштунићска у срезу таковском; лужничка у срезу крагујевачком; бунарска у срезу белићском; крушчичка у срезу ариљском и горњомутничка у срезу параћинском.

д/ј  
VII!\_  
\* 7. — У срезу рачанском извршен је напад на Пошту у Растишту из које је опљачкано 1.500 дин. а у срезу ариљском нападнута је Пошта у Брекову у којој је демолиран т.т. уређај и нанета штета 15.000 динара.

8. — Истога дана посечене су т.т. линије Жабари — Петровац, Жабари — Велика Плана, Жабари — Свилајнац и Жабари — Пожаревац и нанета штета око 12.000 динара.

, V , 9. — На км. 50 пруге Лајковац — Ваљево, V , лево, код жељ. станице Словац, исечене су жељезничке т.т. линије.

10. — На прузи Ужице — Мокра Гора код Тунела бр. 10 комунисте су ставиле експлозив од кога је тунелу нанета извесна штета.

11. — У селу Мрчајевцима, Срез љубићски, комунисте су око 13 часова нападе

<sup>35</sup> Напад на Лајковац је извршио Посавски НОП одред. У Билтену ГШ НОП одреда Југославије бр. 4, од 3. септембра 1941, стоји: „15 августа, у 2 сата ноћу, напао је један јаки одред партизана железнички чвор Лајковац. Жестока борба трајала је до 7 сати ујутро и завршила се потпуном победом партизана, иако је непријатељ располагао двоструко јачим снагама. Једна група партизана ударила је на касарну Немаца и жандарма, а друга на железничку станицу... Код железничке станице борба је трајала 4 и по сата и ту је дошло Немцима случајно појачање, јер је стигао један воз из Чачка у коме се налазило још 30 Немаца који су одмах ступили у борбу... У тој борби непријатељ је имао око 40 мртвих и рањених, а партизани су имали свега 8 рањених..." (Види том II, књ. 1, стр. 40).

на кућу Лазаревић Будимира угледног домаћина и из освете што није хтео да их помаже запалили му шталу, млеку и салаш и тиме нанеле штету од 100.000 дин.

16. VIII. 941

1. — Нападнута су општине: узвећка, слепчевићка и совљачка у срезу мачванском, сумраковачка у срезу бољевачком; брзоходска у срезу моравском; попшичка у срезу сврљишком и у свима попаљене архиве и књиге овршеног жита.

2. — У селу Сумраковцу, среза бољевачког, комунисте су убиле Станојевића Владимира, трговца а у граду Лесковцу градског чиновника Ђорђевића Михајла, док је код саме жељ. станице Ђунис од стране комуниста убијен старшина финансијског одељка Петар Ајдиновић.

3. — Нападнута је жељ. станица Узићи на прузи Београд—Ужице и из касе опљачкано 5.500 дин.

4. — Истога дана на км. 201 пруге Београд—Ужице комунисте су минирале експлозивом тунел.

5. — Извршен је напад на општинског благајника у селу Лазац, срез трнавски, коме је опљачкано 42.000 динара.

6. — Већа група комуниста напала је на електричну централу Макиш А. Д. у Вреоцима са намером да униште централу како би онемогућили рад Радио станице Београд. Међутим бомбом су покварили један трансформатор те услед насталог квара на извесним линијама није било неколико дана осветљења.

7. — Из магацина надзорника пруге у селу Извору, срез параћински комунисте су оцљачкале експлозивни материјал који служи за минерске радове.

8. — На прузи Ниш—Прахово нападнута су жељ. станице Рајац и Тамнич и у обема уништени т.т. уређаји.

9. — Нападнута су општине: дошодобрићка, дворачка,<sup>36</sup> борињска<sup>37</sup> и грнчарска

<sup>^</sup> Село Дворска је припадало рађевском срезу.  
Реч је о с. Ворини (Г. и Д.).

у Срезу јадранском; ноћајска, дреновачка, глоговачка и белотићска у срезу мачванском; дражевачка и мислођинска у срезу посавском; дудовичка у срезу колубарском; шилопајска у срезу качерском; радошинска у срезу ресавском; чичковачка у срезу ариљском и доњотрешњичка у срезу рађе-вском и у свима архиве попаљене.

W  
W  
W  
W

10. — На прузи Београд—Обреновац, км. 6/690 и км. 6/740 у близини станице Жарково исечене су жељезничке т.т. линије и нанета штета 1.200 динара.

11. — На км. 84/900 пруге Сталаћ—Чачак оштећен је жељ. мост код станице А-

IЈУ

драни.  
12. — Извршен је напад на индустрију цемента и угља у селу Поповцу, срез параћински, и из рудника опљачкано у роби и новцу 550.000 динара.

^И

13. — Исечене су т.т. линије Лесковац—Грделица и Ариље—Пожега и нанета

• V

штета 10.000 динара.  
14. — Нападнута је Пошта Благојев . / уКамен, уређаји демолирани а каса опљауу/чкана.

17. VIII. 941

1. — Нападнуте су општине: дучаловачка, доњо-краваричка и горњодубачка у срезу драгачевском; дрлупска, бабска, бељинска и губеревачка у срезу космајском, горњобуковичка и каменичка у срезу подгорском, осеченичка, брежђанска и трбушничка у срезу колубарском; стојничкаГу"сре--  
""^Уу - ^ашотКБЈ^кртонска у срезу посавском; доњобадањска у срезу јадранском, оровичка у срезу азбуковачком, бељинска у срезу поса-вотамнавском, гладањска у срезу ресавском и тамњанска и мојковачка у срезу рађевском.

2. — Исечене су т.т. линије Ужице—Пожега, Краљево—Чачак. Чачак—Горњи Милановац, Зајечар—Неготин и Сумрако-

| 1  
»' »

ва—Злот и нанета штета око 15.000 динара.  
3. — С вечери овога дана, око 18 часова, комунистичка банда јачине око 120 људи, подељена на мање групе од по 30 лица,

упала је са четири стране у варошицу Гучу<sup>18</sup> и одмах из пушака, митраљеза и бомбама напала на Жандармеријску станицу из које су жандарми, под вођством жанд. водника поручника Драгичевића дали одлучан отпор. За време трајања борбе код жандармеријске станице, друга група нападача упала је у Среско начелство, Пореску управу из које су опљачкали 20.000 динара и у пошту из чије су касе однели 10.084 дин., а у сва три надлештва демолирали су намештај и спалили архиву.

Како, и поред тога што су током борбе били рањени поручник Драгичевић и жанд. поднаредник Маричић Теофило, нападачима није успело савладати жандарме, и овладати местом, комунисти су око 20 часова, после двочасовне борбе, били принуђени да исту обуставе и да се повуку задовољивши се пљачком извршеном у државним надлештвима и оставивши на месту борбе једног бандита погинулог.

4. —• Рано у јутру, око 3,15 часова једна већа група комуниста од око 100 лица који су на капама и грудима имали од метала израђене црвено обојене петокраке звезде, наоружани митраљезима, пушкама и бомбама и подељени у три мање групе извршили су напад на жандармеријску станицу у ГужЛг у којој је било свега 2 жандарма, који су после краће борбе, а пошто су истрошили сву муницију, били савладани. Комунисти су затим упали у касарну и опљачкали сву спрему као и приватне ствари жандарма. Иза овога напали су железничку станицу у Грузи где су опљачкали касу и том приликом саопштили су једном скретничару да они не припадају четничким одредима, већ „партизанско-комунистичкој ослободилачкој војсци”.<sup>39</sup>

(к 9 Напад су извршили делови Чачанског и Ужичког НОП одреда  
1<sup>8</sup> - 2, док. 12). О акцијама Чачанског одреда августа 1941 — види  
књ. 39 „Уставш 5 и НОП у Србији 1941”, стр. 151—153.

; Напад је извршила 1. чета Крагујевачког НОП одреда. Она  
Разоружала жандарме, уништила уређење на жел. станици, сру-

<sup>4</sup> Зборник, том I, књига 21

Истовремено друга група бандита, који су такође на капама и грудима имали црвене петокраке звезде, напала је жељезничку станицу Губеревац и у истој опљачкала благајну.

Затим су се обе групе састале на жељезничком мосту преко реке Грузе, исти минирале и експлозијом га оштетиле а после извршеног дела собом одвеле жандарма Шкоберну Франца који је крај моста чувао стражу, и кога су претходно били разоружали.

5. — Извршен је напад на жељезничке станице Брусник на прузи Ниш—Прахово у којој су демолирана постројења и нанета штета 1.700 дин. такође и опљачкано 1.700 динара, као и станица Шарбановац из које је одузето оружје.

6. — Извршен је напад на шефа жељезничке станице Мали Борак на прузи Београд—Лајковац и нападач тешко рањен.

7. — На км. 200 пруге Београд—Мокра Гора експлозивом је оштећен тунел код станице Узићи, а на км. 93/780 пруге Сталаћ—Чачак оштећена је отворена пруга и нанета извесна штета.

8. — У селу Загорици, среза опленачког комунисти су дошли код вршалице и ухватили Лукића Милића, општинског благајника који је пописивао жито, одвели га до места зв. „Јаруга" и тамо га стрељали.

9. — У селу Врмци, срез [соко] бањски, комунисти су пописивачу поцепали књиге за попис жита и узели 100 динара а у селу Бошњану сеооком домаћину Миленковићу Стевану, запалили су камару пшенице од око 2.300 снопова.

11. — Нападнуте су општине рибарска и сигачка, срез хомољски и у обема спаљене архиве.

**шила жељезнички мост, уништила архиву у надлештвима и дошла до великог плена. (Види књ. 2, док. 18).**

12. — Извршен је напад на жељ. станицу у Брђанима<sup>40</sup> у којој су оштећени т.т. уређаји и опљачкано 1.800 динара.

13. — Нападнута је општина четерешка, срез моравски и у њој опљачкана каса и спаљена архива а грађанима наређено да никакве наредбе власти не извршавају.

*18. VIII. 941*

2. — Нападнуте су општине: крњићка у срезу посавотамнавском; табановачка и бусурска у срезу млавском; ракиначка, луковичка и кушиљевска у срезу ресавском; добрачка у срезу ариљском; остружањска, суводањска, осечинска и причевичска у срезу подгорском; врбовачка и подгорачка у срезу бољевачком; новоселска у срезу јадранском; годовичка у срезу пожешком и бресничка у срезу љубићском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

4. — Исечене су т.т. линије Табановац—Салаш, Краљево—Губеревац, Крагујевац—Лапово и Шабац—Лозница и нанете штете око 2,000.000 динара.

5. — У селу Медвеђици, Срез хомољски, примећена је комунистичка банда од 30 наоружаних људи који су извршили сечење телефонских линија између Сига и Близнака. Запажено је да је између ових комуниста било Далматинаца и Бугара.

12. — Нападнута је жанд. станица Јавор, жандарми разоружани и одведени а да се за њихове даље судбине ништа није могло сазнати.

*19. VIII. 941*

1. — Овога дана, око 8 часова у јутру, срески начелник из Алексинца Крунослав Ошавковић, упутио се из свога стана на дужност у Среско начелство. Идући главном улицом града око 8,15 часова задржао се пред једном апотеком у разговору са неким

<sup>40</sup> Пруга Лајковац—Чачак



познаницима са којима се сусрео. Овај моменат искористио је један комунистички атентатор и пришуњао се начелнику Ошавковићу и из револвера, с леђа, испалио на њега пет метака од којих су два погодила Ошавковића у леђа, један у доњу вилицу а два у стомак, тако да је од задобијених рана срески начелник Ошавковић истога дана подлегао смрти.<sup>41</sup>

2. — Нападнута је жељезничка станица Милошевац и постројењима нанета извесна штета а из касе опљачкано око 16.000 динара. На истој прузи, Крсна—Плана нападнута је и станица Крњево и њеним постројењима нанета извесна штета и однето око 20.000 динара. Истога дана на км. 30/300 пруге Београд—Обреновац оштећена је отворена пруга и нанета штета око 5.000 динара.

3.— Извршен је напад на Пореску управу у Бајиној Башти из чије је касе опљачкано 650.000 динара готовог новца.

4. <sup>1</sup>— Нападнут је бановински сточарски завод на Златибору и из благајне опљачкано 70.000 динара.

6. — Нападнуте су општине: старчевачка, кнежичка, везичевска и бусурска у срезу млавском; боговинска у срезу бољевачком, горњоврањска у срезу поцерском.

7. — Извршен је напад на жанд. станицу Гуча који је одбијен.

8. — Код жељезничке станице Кнић комунисте су напаале жандармеријску патролу којом су приликом два жандарма рањена.

12. — Нападнуте су општине: мочиочка и височка у срезу ариљском; грачаничка у срезу азбуковачком; [с.] Трновче у срезу орашчком; милатовачка и горњокомаричка у срезу крагујевачком и брежничка у срезу ужичком.

Атентат је извршио партизан из Озренског НОП одреда.



Марка Бабића, претседника градског поглаварства из Ваљева и Назића Васу и одвели их собом. Том приликом у борби са комунистима погинуо је жанд. каплар Крамбергер Леополд.

12. — Нападнуте су општине: љубишка и гостиљска у срезу златиборском, трамбашка<sup>43</sup> и петровачка у срезу крагујевачком; неђељишка у срезу јадранском; бјелушка у срезу ариљском; јаловичка у срезу посавотамнавском и миросаљачка у срезу колубарском.

21. VIII. 941

1. — Нападнуте су општине: равњанска, петковичка, липовачка у срезу мачванском; поцељевачка и брдаричка у срезу посавотамнавском; миросаљачка и тијањска у срезу драгачевском; поповачка у срезу параћинском; брезовачка<sup>44</sup> у срезу рађевском; румска и метлићска у срезу поцерском; сирогојњска у срезу златиборском; жировничка у срезу крагујевачком; котешичка у срезу **ваљевском**; кочетинска у срезу моравском; беочинска<sup>45</sup> у срезу беличком; батиначка у срезу раваничком и кривовирска у срезу бољевачком и у свима спаљене архиве, опљачкане касе и особљу забрањен рад.

2. — Нападнут је рудник Карбо Макиш у селу Јунковцима<sup>46</sup> среза колубарског и експлозивним минама нанета му штета око ч ; 800.000 динара а из касе опљачкано у готову ^ око 900.000 динара док је особљу и радништву забрањен даљи рад.

3. — Нападнут је рудник угља и фабрика цемента у селу Поповцу, срез параћински, и из касе истога опљачкано 260.000 динара.

4. — Нападнут је рудник Мајданпек и експлозивом оштећена инсталација жичане

<sup>43</sup> Односи се на с. Трмбас.

<sup>44</sup> Односи се на с. Брезовицу (код Крупња).

<sup>45</sup> Односи се на с. Беочић.

<sup>46</sup> Акцију су извели делови 1. шумадијског НОП одреда (види књ. 2, док. 27 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 144 и 145).

жељезнице која преноси руду из Мајданпека у Доњи Милановац.

5. — На прузи Београд—Кучево нападнута је жељезничка станица Љешница и из касе опљачкан новац.

5. — На прузи Лапово—Крагујевац нападнута је жељезничка станица Јовановац<sup>47</sup> у којој су уништени т.т. уређаји а на км. 23/700 исте пруге у близини поменуте станице оштећен је један пропуст. Истога дана на овој прузи нападнута је жељезничка станица Баточина у којој су такође уништени т.т. и сигнални уређаји.

7. — Овога дана приликом пресељавања жанд. станице из Рашанца за Петрован на путу између села Рашанац и Дубочка кола са жандармеријским стварима, која су спроводили наредник Траживук Владимир и каплар Рамовић Милета, била су нападнута ватром из пушака и митраљеза од стране комуниста који су били прикривени у кукурузиштима украј пута. Већ од првих метака каплар Рамовић био је рањен у десну плећку и десни бут, а нареднику Траживуку преломљена бутна кост једне ноге. Такође је рањен и кочијаш Трајиловић Раденко, земљорадник из Рашанца и то на четири места. Иако рањени наредник Траживук и каплар Рамовић су прихватили борбу и нападаче, којих је било око 50, натерали на повлачење и бекство.<sup>48</sup>

В. — У селу Козјаку, Срез јадрански, комунисти су овога дана убили угледног домаћина и бив. народног посланика Димитријевића Живојина. —

22. VIII. 941

И. >— Нападнуте су општине: доброселичка, негбинска, драгличка и чајетинска у срезу златиборском; ђурђевска, јарушичка и губервачка у срезу лепеничком; сибничка, рогачка, парцанска, лисовичка и дучин-

<sup>ви</sup>Ди Књ. 2, док. 18.  
НОП одр<sup>а</sup>да<sup>кци</sup>у Су извршили делови Млавске чете Пожаревачког

ска у срезу космајском; н. милановачка и брзанска у срезу крагујевачком; боговинска у срезу бољевачком; грабовичка у срезу деспотовачком; иванковачка и стубичка у срезу раваничком; миријевска и тићевачка у срезу моравском и врањанска у срезу ариљском.

2. — Нападнути су финансијски отсеци у Чајетини и Доброселици и финанси разоружани.

3. — По подне, око 15,30 часова овога дана већа група комуниста извршила је са свих страна организован напад на Ариље<sup>49</sup> и сва надлештва у њему. Главни део напада био је уперен на Среско начелство и жандармеријску станицу и вод као центре државне управне власти и оружане силе државне безбедности. У току напада комунисти су ранили седам жандарма а двојицу од ових рањених и ухватили. Пошто су били бројно слабији а при томе и муницију истрошили жандарми су морали да се, један по један извуку из борбе и да Ариље препусте нападачима, очекујући појачање и попуну муниције. За то време комунисти су из Среског начелства опљачкали 110.000 динара, из поште око 16.000 динара, из пореске управе око 7.000 динара у готовом новцу и око 6.000 динара у вредносним папирима.

У свима овим надлештвима као и у општини комунисти су спалили архиве и де-молирали намештај.

4. — У рано јутро овога дана, око 2 часа по поноћи, група од 50 комуниста наоружаних митраљезима, пушкама и бомбама напала је са свих страна варошицу Салаш.<sup>50</sup> Први и главни објекат напада била је жандармеријска станица, у којој су се у том моменту поред четири жандарма, налазили још жанд. водник поручник Цврковић Ђорђе и начелник среза крајинског Добро-

<sup>49</sup> Напад су извршили делови Ужичког НОП одреда.

<sup>50</sup> Напад је извршио Крајински НОП одред (види књ. „Источна Србија”, С. Босиљчић, Нолит—Просвета, Бгд., 1963, стр. 26—28).

сав Алексић. Жандарми су имали свега по 10 метака.

Пошто су опколили зграду жандармеријске станице и приближили јој се сасвим близу комунисти су позвали опседнуте жандарме на предају, што су ови одбили да учине, па је поручник Цврковић издао жандармима налог да на сваки напад одговоре паљбом. Тада су комунисти са свих страна из митраљеза, пушака и бомбама осули ватру на опседнуте, који су такође одговорили ватром из пушака. У току борбе комунистима је успело да у саму зграду убаце четири бомбе од којих је погинуо срески начелник Добросав Алексић, једаи жандарм теже рањен, а тројица жандарма и поручник Цврковић лакше рањени. У пркос томе, они настављају отпор све док им је трајала муниција, када су били принуђени да га обуставе.

По обустављеном отпору бандити одводе собом рањене: поручника Цврковића и поднаредника Хајваза Д. Душана у зграду Среског начелства где демолирају све телефонске уређаје, намештај и спаљују... Затим одлазе у зграду поште у којој демолирају сав телеграфско-телефонски уређај и принуђавају управника поште да им отвори касу из које пљачкају сав новац који је у њој био.

Најзад се упућују у стан месног лекара од кога захтевају да им превије два друга, које су жандарми у току борбе ранили, што лекар на молбу поручника Цврковића и чини.

'5. — Нападнуте су и исечене т.т. линије: Краљево—Крагујевац, Краљево—Матарушка Бања, Краљево—Чачак, на више места, Сталаћ—Трстеник, Доњи Крчин—Крушевац, Доњи Крчин—Бачина, Рековац—Белушић, Рековац—Јагодина, Топола—Шаторња, као и т.т. уређаји у жељ. станици Горјани, и свима нанета штета од око 500.000 динара.

6. — Нападнута су поште у Драглици, и Сопоту, и Д. Шаторњи.

7. — Извршен је напад на варошицу Сопот<sup>51</sup> који је после борбе од два часа одбијен. Комунисти су после краће паузе напад поновили али и по други пут одбијени. У току борбе комунистима је успело убацити бомбу у стан среског начелника од које је демолиран сав намештај.

8. — Нападнута је пореска управа у Каменици и из касе опљачкано око 200.000 динара.

9. — Извршен је напад на пругу између Сталаћа и Крушевца на више места, између Крушевца и Чачка код станице Слатина и код жељ. станице Богutowачка Бања. На квар код станице Слатине наишао је воз те су локомотива и службена кола испала из шина. Осим тога нападнута је жељ. станица Звижд и из исте однета једна пушка.

10. — У селима Крвију и Панкову и Буровцу, среза млавског, извршен је напад на пописиваче овршеног жита, одузете им књиге извршеног пописа и спаљене.

11. — Нападнута је жандармеријска станица у Житорађи и жандарми разоружани.

23. VIII. 941

1. — Нешто после поноћи, око 2,30 часа изјутра, једна већа група комуниста упала је у Прељину и извршила напад на зграду у којој су смештени Среско начелство и Жандармеријска станица. У моменту напада у Жандармеријској станици било је свега 13 жандарма, који се нису налазили у самој згради, већ су били распоређени у заседама око ње. Жандарми су дали отпор и успели да овај први напад комуниста одбију.

Нешто доцније око 3,10 часова, комунисти, огорчени због првог неуспеха, поново и још жешће нападају, али жандарми и даље дају успешан отпор. Увиђајући да ће им и овај поновљени напад бити без успеха а да би

<sup>51</sup> Напад је извео Коемајски НОП одред.

колико толико задовољила евоје рушилачке инстинкте, једна група комуниста одлази до жељезничког гвозденог моста преко реке Чемернице<sup>52</sup> м. 158/900 пруге Београд—Чачак) и мићира га већом количином експлозива. Двема експлозијама већих размера, од којих су у варошици Прељини на зградама попуцали прозори и попадале таванице, комунисти су успели да на мосту разоре пругу и тренутно је онеспособе за саобраћај.<sup>52</sup>

У међувремену, у 3,25 часова, прва група комуниста извршила је и трећи напад на жанд. станицу и среско начелство, па видевши, да ни у томе нападу неће успети, задовољили су се рушењем пруге и повукли изван места.

2. Нападнута су општине: милићевачка и остранска у срезу љубићском; звечанска,<sup>53</sup> уровачка, орашачка, арнујевска у срезу поваском; планиничка, цветановачка, крушевичка, чибутковичка у срезу колубарском; губеревачка у срезу лепеничком; горачићка у срезу драгачевском и александровачка V срезу моравском.

3. —<sup>1</sup> Посечне су т.т. линије Велика Плана—Жабари, затим већи број телеграфских стубова у атару општине падешке, среза крушевачког и на територији среза алексиначког.

4. — Нападнута су жељезничка станица Кучево, жељезничка станица Лозовик<sup>54</sup>, жељ. станица Биоска<sup>55</sup> и Горјани<sup>56</sup> и у свима уништени т.т. уређаји и опљачкане касе.

<sup>52</sup> Диверзију је извршила 2. чета Чачанског НОП одреда. Мост је минирао у два маха: 22. августа, у подне, када је мост само делимично оштетила; ноћу 22/23. августа, када је авионским бомбама од 100 кг мост потпуно онеспособила за саобраћај.

У извештају Штаба Чачанског НОП одреда од 25. августа 1941. године, у коме се обавештава о поменутој диверзији, не помиње се напад на с. Прељину. Вероватно је један вод 2. чете Чачанског НОП ДРета вршио демонстративан напад с циљем да се за време минирања спречи интервенција непријатељских јединица из Прељине. (Иди књ. 2, док. 12).

Односи се на с. Звечку.

<sup>55</sup> Пруга Велика Плана — Мала Крсна  
Пруга Ужице—Вишеград  
Пруга Пожега—Ужице



<sup>5</sup> — На км. 67/600 пруге Сталаћ—Краљево разрушен је мост и нанета штета 156.000 динара.

5- — Нападнуто је Среско начелство, жандармеријски вод и жандармеријска станица у Кучеву и жандарми разоружани. Спаљене су архиве Среза, пореске управе и поште и уништени т.т. уређаји.<sup>57</sup>

6. — На путу између Лоћике и Медојевца 6 наоружаних комуниста убили су из заседе Јоцића С. Душана, председника општине и Јевтића Р. Драгутина, деловођу општине драгошевачке.

7. — У селу Петка, среза колубарског, комунисти су извели из куће Стошића Драгомира, председника општине и изван села га стрељали.

8. — У селу Брдарице, среза посавотамнавског, комунисти су напали на куће земљорадника Антонића Р. Живка и Протића П. Милутина и обојицу их убили.

9. — У борби са комунистима у селу Радљеву, среза посавског, погинуо је помоћни жандарм Петричковић М. Станоје.

10. — У селу Врдиле, срез жички нападнута је кућа председника општине у коју је бачено неколико бомби и другог експлозива од чијих је експлозија председник рањен. Том приликом комунисти су од укућана опљачкали и нанели штете преко 100.000 динара. У истом селу нападнута је од комуниста и кућа сеоског домаћина Христифора Кованића од кога је опљачкано 10.000 динара. Пошто се је у селу налазила жандармеријска патрола која је прихватила борбу са комунистима па су у овој борби погинули привремене жандарм Луковић и помоћни жандарм Радовановић Милисав.

<sup>57</sup> Напад је, 23. августа у 07,00 часова, извршила Кучевска чета Пожаревачког НОП одреда. Био је пијачни дан. Разоружано је 40 жандарма и запаљене су архиве у Среском начелству, Суду и Пореској управи. (Види књ. 1, док. 18 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941", стр. 157 и 158).

11. — У селу Клењу, срев голубачки, комунисти су месном учитељу одузели радио апарат а из жандармеријске станице однели телефонску централу.

12. — Истога дана већа група комуниста напала је манастир Трњане који су опљачкали и тешко ранили јеромонаха Романа.

13. — Извршен је по други пут напад на жандармеријску станицу Кнић али су нападачи после борбе од 45 минута били од жандарма одбијени и принуђени на повлачење.<sup>58</sup>

14. — Комунисти су запалили војни сењак у Краљеву.

VIII • 941

1. — Нападнуте су општине: брђанска у срезу љубићском; каонска у срезу драгачевском; доброводићска у срезу крагујевачком; косјерићка у срезу црногорском; гојногорска у срезу пожешком; јошаничка у срезу бањском; рановачка у срезу млавском; доњомутничка у срезу параћинском, виринска у срезу раваничком; брачинска и смилувачка у срезу ражањском и гологлавска у срезу подгорском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе.

2. — Поново је нападнут рудник Мајданпек<sup>0\*</sup> и његовим инсталацијама нанета штета 578.000 динара а из касе опљачкано у готову 460.000 динара.

3. — Извршен је напад на рудник Сисевац у срезу цараћинском и из касе опљачкано 70.000 динара.

4. — Извршен је, такође, напад на рудник Тамнић, срез жички из чијег је магацина опљачкан експлозив.

5. — Овога дана, око 4,50 часова изјутра, једна комунистичка банда под вођством Ивана Вушовића<sup>60</sup> и Алексе Маркишића<sup>61</sup> упа-

. ^ Види књ. 2, док. 18.

eo Види књ. 1, док 18.

тп, Погинуо 27. новембра 1941. код с. Јошанице (сокобањски срез).

61 Народни херој. Погинуо 16. фебруара 1942. у Сокобањи у борби •^андармима.

ла је изненада у Ражањ<sup>62</sup> и пуцајући из митраљеза, пушака као и бацајући бомбе, на препад заузела жандармеријску касарну, у којој је било 5 жандарма, које је разоружала. Пошто је опљачкала жандармеријску станицу комунистичка група је прешла у среско начелство, демолирала телефон и намештај а делимично и архиву уништила.

За овим су се комунисти поделили у две групе, од којих је једна извршила напад на стан среског начелника Ђорђа Илића, који се је у овом моменту налазио у истом. Поставивши три митраљеза око стана, комунисти су стали кроз прозоре пуцати у стан позивајући начелника да им се преда, јер да ће му убити жену и децу, ако не поступи по њиховом тражењу. Међутим, срески начелник Илић се нијв хтео одазвати њиховом позиву на предају, већ је дао одпор и једног комунисту убио<sup>63</sup>. На то су бандити кроз прозоре, у разна одељења стана среског начелника, убацили 8 бомби чије су експлозије цео стан демолирале, да је право чудо да је нападнути

<sup>62</sup> Напад су извршили делови Нишавског НОП одреда (види књ. 1, док. 8, и том II, књ. 1, стр. 65). О овом нападу се опширније говори у извештају Команде жандармерије од 4. септембра 1941. године (Архив В.И.И., рег. бр. 17/1, к. 26). У њему стоји:

„Приликом напада наоружаних бандита на Ражањ, о чему је поднет извештај 25 августа о.г. под тачком 11, бандити су однели из касе пореске управе 100.000 динара и 1 писаћу машину, а из поште 9.680 динара. Из жанд. станице однели су: 5 пушака, 7 ћебади, 8 чаршава и 5 навлака. На узети новац дали су потврде: „Народни ослободилачки партизански одред број 2 одузео је од благајника пореске управе у Ражњу динара 100.000 зато што не дозвољава да се српски новац даје разбојничкој фашистичкој Хитлеровој банди“. Сличну потврду дали су и на узети новац из поште. У борби рањено је 5 бандита, које су успели да одведу собом. Код жандарма, чиновника и грађана жртава није било. Жандарми су препознали бандите тек када су се приближили и отворили пушчану и митраљеску ватру, а пре тога су мислили да су немачки војници. До ове забуне дошло је због тога, што се је 23 августа о.г. била пронел-т вест, да ће немачка војска у току ноћи (23/24 августа) блокирати варошицу Ражањ, у коме су циљу били распуштени и радници немачког друштва „Тот“, које ради на оправци пута. У овој банди био је бив. судија среског суда Вушовић Иван, из Бршна, срез Никшићки“.

<sup>63</sup> Убијен је Станоје Милосављевић, берберски радник из Алексинца.

срески начелник остао у животу и неповређен, настављајући да даје отпор.

За време напада прве групе на стан среског начелника упала је у Пор. управу из чије је благајне опљачкала 165.000 дин. а затим и у пошту из чије су касе однели 10.000 дин.

Увиђајући, најзад, да не могу савладати нападнутог и опседнутог среског начелника, обе групе комуниста су се ујединиле и певајући у хору интернационалу повукле се из Ражња.

6. — Исечене су т.т. линије: Пожаревац—Кучево и нанета штета 1.000 динара.

9. — Нападнуте су страже на жељезничким мостовима на реци Морави и Ибру у срезу жичком па је том приликом у вођеној борби са комунистима рањен жанд. наредник Миле Жегарац.

25. VIII. 1941

1. — Нападнуте су општине: марковачка у срезу колубарском, сенајска и ксраћичка у срезу младеновачком, грабовачка у срезу ваљевском; орашка у срезу темнићском, стапарска у срезу ужичком; нересничка у срезу звишком; вичка у срезу драгачевском; кладуровачка у срезу млавском; белопоточка у срезу заглавском; јасиковичка у срезу хољском; витошевачка у срезу ражањском, барајевска у срезу посавском.

2. — Исечена је т.т. линија Ужице—Чајетина и нанета штета 1.000 динара.

3. — Нападнуто је предузеће фабрика саламе и сухомеснате робе П. Ј. Клефиш у Јагодини<sup>64</sup> и демолираним постројењима нанета штета 200.000 динара, а из благајне опљачкано 40.000 динара.

4. — Нападнута је жељ. станица и ложионица у Љубићу пруга Београд—Чачак и

ГО<sup>64</sup> ^ извештају Беличке партизанске чете од 5. септембра 1941. ма<sup>6</sup> (Књ. 2, Док. 0 т0^ акц"Ј"и се каже: „25-УШ напад ра не-У„« стражаре у Јагодини, на три места... Убијен један Немац. Учествовало 16 људи".

нанета штета 8.000 динара, као и жељ. станица Давидовац на путу Параћин—Зајечар У којој су уништени т.т. уређаји и нанета штета 5.000 динара.

5. — Експлозивом оштећен је жељезнички мост на реци Пеку, пруга Пожаревац—Кучево код села Љешнице и нанета штета 32.400 динара.

12. •— Већа група комуниста упала је у Кучево и опљачкала радње трговаца Миленка Миленковића и Драгога Станојевића.

1. — Нападнуте су општине: драгојевачка, штитарска, и засавичка у срезу мачванском; лукавачка у срезу ваљевском; кочетинска у срезу моравском; великоречка у срезу азбуковачком; красавска у срезу рађевском; горњоштипљанска, тропоњска и беоочићска у срезу беличком; заблаћска у срезу трнавском; влаолска у срезу хомољском и котешичка у срезу ваљевском.

2. — Поново је нападнута жанд. станица у Гучи али је напад одбијен. Исто тако нападнута је жанд. станица у Мајданпеку, када су жандарми били у служби и из исте одне-то одело и муниција.

3. — На км. 45/200 пруга Ваљево—Обреновац а између жељ. станица Лајковац и Словац комунисти су експлозивом дигли у ваздух један жељезнички пропуст услед чега је локомотива од воза бр. 317 са четири вагона испала из колосека и преврнула се. Истога дана на станици Бргуле комунисти су отворили вагоне натоварене сољу и извршили пљачку исте.

4. — На км. 5/900 пруге Параћин—Зајечар експлозивом је дигнут жељезнички пропуст у ваздух и нанета му штета 20.000 динара.

5. •→ Нападнуте су општина, жељезничка станица пошта у Даросави, срез орашачки, спаљене архиве и уништени т.т. уређаји.

д — На км. 12/100 пруге Младеновац—Аранђеловац нападнута је отворена пруга и експлозивом оштећена услед чега су се локомотива и један вагон преврнули.

27 VIII. 941

1- — Нападнуте су општине: жежевичка, лазачка и горичанска у срезу трнавском; великопоповачка у срезу млавском; дебрчка у срезу посавотамнавском; мајурска и десифска у срезу поцерском; адранска у срезу жичком; полацка у срезу моравском,<sup>65</sup> пиличка у срезу рачанском; бунарска и беличка у срезу беличком.

2. — Истовремено када и Општина нападнута је и Пошта у Жежевици, Срез трнавски у којој је уништен т.т. уређај и нанета штета 10.000 динара.

3.— На км. 64/700 пруге Ниш—Прахово код станице Ргоште оштећена је отворена пруга и т.т. линије и нанета штета 1.200 динара.

4. — На км. 12/100 пруге Младеновац—Аранђеловац оштећена је отворена пруга.

5. — На прузи Мокра Гора—Београд код станице Врући<sup>66</sup> на отвореној прузи нападнут је пушчаном паљбом воз бр. 312 и нанета му материјална штета.

6. — На прузи Параћин—Зајечар, а између станица Главица—Давидовац, експлозивом оштећен један мост. Истовремено извршен је напад на станицу Давидовац у којој су уништени т.т. уређаји и из касе опљачкано 5.000 динара.

7. — На км. 57/600 пруге Лајковац—Валјево експлозивом је код станице Дивци оштејен један мост.

28. VIII. 941

1. — Нападнуте су општине: породинска, бошњачка и ореовичка у срезу моравском; голубачка, војиловска, кудрешка и дворишка

Мпм Срез пог Решно написан, јер се с. Полатна није налазило у  
м м већ у млавском срезу.  
Реч је о ж. ст. Врући.

<sup>5</sup> Зборник, том књига 21

у срезу голубачком; трнавска у срезу трнавском<sup>^</sup>врбовачка и жучковачка и трубаревачка и ресничка у срезу бањском; десифска, штипљанска и лоћичка у срезу беличком; "орешковичка у срезу млавском; горњоодобринска и јежевичка у срезу пожешком; вучићска и мирашевачка у срезу лепеничком; митровичка у срезу мачванском; костајничка у срезу рађевском; семегњевска у срезу златиборском; дљинска у срезу драгачевском; волујска у срезу звишком и дупска у срезу рачанском. У свима су спаљене архиве као и књиге овршеног жита и опљачкане касе.

2. Исечене су т.т. линије: Чачак—Овчар ) Бања, Ужице—Чајетина, Ужице—Бајина Ба- д<sup>\*</sup>шта и Младеновац—Аранђеловац и нанета им штета око 10.000 динара.

3. — Нападнута су лоште у Голупцу, Александровцу Пожаревачком и у селу Јежевици, Срез трнавски и у свима демолирана постројења и опљачкане касе.

4. — Извршен је напад на жељезничку станицу Умчари али је одбијен. Иста група комуниста затим напала је жељезничку станицу Мала Иванча и из исте собом одвела скретничара Драгутина Вучковића.

5. — Извршен је напад на жељ. станицу Овчар Бања као и на отворену пругу код ове станице. Напад на станицу је одбијен, а на отвореној прузи комунистима је успело да нанесу извесну штету.

6. — Нападнут је рудник Сисевац у срезу параћинском и оштећена постројења у износу 222.000 динара, а из касе опљачкано у готову 57.000 динара. x

14. — Велика група комуниста извршила је напад са три стране на варошицу Голубац<sup>67</sup> и после борбе са жандармима која је трајала читав један час принудили жандарме којима је понестало муниције да се испред нападача повуку. Потом су комунисти

<sup>67</sup> Град су ослободили делови Пожаревачког НОП одреда (види књ. X, док. 22).

упали у канцеларију среског начелства, пореске управе, суда, жандармерије, поште, општине и у свима попалили архиве, демолирали намештаје и опљачкали касе. За време напада комунисти су располагали једним камионом на коме су била постављена четири митраљеза. У току борбе рањен је жанд. наредник Неимаровић.

29 VIII. 941

1. — Нападнута су општине: бошњанска у срезу параћинском, врчинска у срезу грочанском, кривајска у срезу млавском, рогачичка у срезу рачанском, каменичка и причевићска у срезу подгорском, годечевска у срезу црногорском, муетапићска у срезу звишском, клењска у срезу голубачком, сиљевачка у срезу левачком и ушћанска у срезу посавском и у свима спаљене архиве и опљачкане касе, а у општини каменичкој запаљена је и општинска зграда која је до темеља изгорела.

2. — Нападнута је пошта Рогачица и из касе опљачкано око 40.000 динара.

3. — Између жељ. станица Умчари и Дражањ посечене т.т. линије.

4. — На прузи Сталаћ—Краљево нападнута је жељ. станица Дедина у којој су демолрана постројења и из касе опљачкано око 6.000 динара.

5. — У срезу параћинском извршен је напад на фабрику цемента у Поповцу и из касе опљачкано 15.000 динара.

6. — У селу Чукљенику, Срез лесковачки нападнут је одељак финансијске контроле и финанси разоружани.

7. — У улици Господара Вучића у Београду комунисти су сачекали полицијског агента Жику Јовановића, оца шесторо деце, и метцима из револвера тешко га ранили у трбух и ноге. Ово су учинили из освете јер је агент Јовановић неколико дана пре овога догађаја успео да ухвати једног живог комунистичког атентатора<sup>68</sup> као и познату кому-

<sup>68</sup> Није утврђено на кога се односи.



нискињу Јулишку Салај<sup>69</sup> једну од најглавнијих комунистичких фактора.

30. VIII. 941

1. — Нападнута су општине: радљевска и совљачка у срезу тамнавском; мрчајевачка у срезу љубићском; каонска у срезу звишском; орљевска у срезу моравском; табановићска у срезу мачванском; драговска у срезу левачком; котрашка у срезу драгачевском; великолаолска у срезу млавском, шилопајска у срезу качерском; миличинска у срезу подгорском; лоћичка у срезу беличком.

2. — Нападнута су села Доње Видово у срезу параћинском и Главица у истом срезу као и село Избеница у срезу темнићском и ушјштене књиге овршеног жита.

5. — Нападнута су жељезничке станице Сумраковац,<sup>70</sup> Равна Река и Кадина Јлука<sup>71</sup> и у свима нанете штете и опљачкане касе.

6. — На км. 153/500 пруге Београд—Ужице комунисти су експлозивом разорили **УУ**^ **МОСТ** преко реке Чемернице и нанели штету око 115.000 динара.

7. — Посечене су линије Жабари—Велика Плана и Ваљево—Лајковац и нанета штета око 20.000 динара.

8. — Нападнута су поште у Костојевићима, срез рачански, Мрчајевцима, срез љубићски, Брестовачкој Бањи, срез зајечарски и у Косјерићу и нанета штета око 20.000 динара.

10. — Около 5 часова ујутру, овога дана, Обреновачка комунистичка чета под вођ-

<sup>69</sup> Текстилна радница. Члан КПЈ од 1938. године. Пре рата је била члан управе текстилаца. За време штрајка у текстилној фабрици Владе Илића, почетком 1940. године, била је у штрајкашком одбору. Убрзо је затим ухапшена и 17. априла осуђена од Суда за заштиту државе. За време окупације је била секретар партијске организације текстилаца. Стрельана је крајем 1941. године.

<sup>70</sup> Пруга Параћин—Зајечар

<sup>71</sup> Пруга Лајковац—Чачак

ством Јосифа Мајера<sup>72</sup> опколила је варошицу Уб<sup>73</sup> и напала на зграде среског начелства, жандармеријског вода и жандармеријске станице, са намером да савладају отпор државних органа безбедности, како би завладали местом и несметано могли да се одаду пљачкању незаштићене државне и народне имовине. Комунисти су водили собом већи број празних кола на које је пљачка, по свршеном чину, требала бити натоварена и однешена.

Међутим жандармеријски органи су пружили тако жесток отпор и у борби која се је водила у самим улицама варошице успели да убију већи број комуниста, да се пробију из опседнуте касарне, да изврше контра напад, противу оружјем и бројно много јачег нападача, да нападаче омету у извршењу намере пљачкања и да га, после жестоке борбе која је трајала скоро два часа, принуде на повлачење.

При томе бандити су морали на кола намењеним утовару опљачканих ствари, натоварити своје мртве, и задовољити се само једном пљачком коју су извршили за време трајања саме борбе над једним месним трговцем од кога су у новцу и другим вредностима изнудили износ од око 300.000 дин. Међутим пошто је контра напад жандарма био тако жесток комунисти нису имали времена ни да покупе све своје погинуле већ су четири леша оставили на улицама Уба па је претресом ових лешева код једнога од погинулих пронађен списак чланова појединих чета ове комунистичке банде из кога се види да су у посавској, тамнавској и другим комунистичким четама овога краја поред дру-

комр<sup>72</sup> Те<sup>2</sup>СТИЈан Радник из Београда. Године 1941. био је политички Фебота<sup>б</sup> а<sup>л</sup> а<sup>л</sup> о<sup>н</sup> а У Посавском НОП одреду. Заробљен ноћу 23/24. олпрна<sup>а</sup> к<sup>у</sup> с<sup>и</sup> "Чучугама као политички комесар Посавског НОП дуеда обешен је 27. марта у Ваљеву. (Види књ. 3, док. 132 и 159). шиле<sup>ад</sup>, <sup>отпочео у</sup> 04>40 и трајао до 06,10 часова, извр-<sup>ис</sup>-вцима<sup>тт</sup> 3, чета Посавског н о п одреда. Борба је вођена с неди-<sup>ни</sup>- и Немцима. Прва чета је имала 3 мртва и 1 рањеног. Град савског<sup>лт</sup> 5г<sup>ен</sup>, <ВИДИ књ, 2, док, 124; књ. 20> извештај 1. чете По-<sup>ДОН</sup> одреда од 4. септембра 1941).

гих главну улогу вођа и политичких комесара имали и следећи Јевреји: Јосиф Мајер, Аврам Пијаде, Хајим Хороваш, Ерих Којен, Форха Исак, Хори Шихтер, Девајид Александар, Фрања Бартон, Моша Бенвенисти, Моске Конфино, Валтер Коен, Беара Исак и Садикарио Хајим, као и Бенцион-Бенко Леви.

11. — У жељезничкој станици Барошевац комунисти су напали механичаре Станковића и Бакића који су требали да изврше оправку од комуниста раније демолираних линија, и у томе их спречили.

### 31. VIII. 941

1. — Нападнута су општине: сибничка и жупањевачка у срезу левачком; ловачка у срезу беличком; мириловачка у срезу параћинском; бранчићка у срезу качерском, кобиљска у срезу млавском; и цветановачка у срезу колубарском, и у свима спаљене архиве и опљачкане касе а у последњој запаљена и општинска зграда која је до темеља изгорела.

2. — Нападнута је жељезничка станица Бргуле<sup>74</sup> и жељезничка станица Јелен До<sup>75</sup> и уништени т.т. уређаји.

3. — На км. 244/950 пруге Београд—Мокра Гора између станица Биоска и Кремна ? оштећена је отворена пруга а из жељезничког магацина опљачкан експлозив, фитиљи и каписле.

4. — Извршен је напад на жељезничку станицу Бабајић-Љиг у којој су уништени т.т. уређаји и опљачкан један вагон са мирницама за немачку војску.

5. — На км. 18 пруге Ћуприја—Сењски Рудник<sup>76</sup> експлозивом су оштећена два пропуста<sup>77</sup> и нанета штета око 7.000 динара.

<sup>74</sup> Пруга Обреновац—Лајковац

<sup>75</sup> Пруга Чачак—Пожега

<sup>76</sup> Види књ. 2, док. 24 и 28.

<sup>77</sup> У извештају Команде жандармерије од 2. септембра 1941. п. дине (Архив В.И.И., рег. бр. 16/1—2, к. 26) о тој акцији се каже: „Н-ћу између 30 и 31 августа, наоружана маса бандита дошла је у Сењски Рудник, растерали радништво из рудника, узели неке држав

6. — Нападнута је пошта у Ивањици и уништени т.т. уређаји.<sup>78</sup>

7. — Исечена је т.т. линија Жабари— Велика Плана.

8. у срезу трнавском комунисти су овога дана убили претседника општине језевичке Марка Рајића из Бањице.

12. — Извршен је напад на жандармеријску станицу у Великом Шиљеговцу<sup>79</sup> из које је однета спрема и неколико пушака. Такође је нападнуто потерно одељење жандарма у селу Рогачи, срез космајски али је овај напад одбијен.

13. — Овога дана покушан је поново напад на Богатић па је борба трајала у самом Богатићу од 2.20 до 16 часова после чега су комунисти одбијени а заплешено им је: један тешки митраљез, два пушкомитраљеза, 18 пушака и 2 реденика муниције које су комунисти оставили на месту борбе.

14. — Извршен је напад на пореску управу у Лозници из које је опљачкано готовог новца око 180.000 и инвентар оштећен у вредности 65.000 динара.

коње и спрему, три железничка моста на прузи (Ћуприја—Равна Река дигли у ваздух, покидали телефонске жице, узели један државни аутомобил, са њим дошли до села Сења и ту га оставили..."

<sup>78</sup> Напад је извршила Моравичка (Ивањичка) чета Ужичког НОП одреда. У извештају Команде жандармерије од 2. септембра 1941. године (Архив В.И.И., рег. бр. 16/1—2, к. 26) о том нападу се нешто више каже: „31 августа о.г. око 19 ч. разоружана је жанд. станица и вод у Ивањици, срез Моравички, од великог броја наоружаних лица. Удоина жандарма непозната. На лице места отишли немачки војници и жандарми".

Напад је извршио Расински НОП одред. У извештају Команде 14/1-3<sup>РМерије</sup> од септембра 1941. године (Архив В.И.И., рег. бр. Ружа к. 26 о овом нападу стоји: „31 августа о.г. у 23 ч. око 100 наоружаних људи напали су жанд. станицу Велики Шиљеговац, срез Расински (Крушевац), и однели неколико пушака, спреме и писаћу машину, а потом се удаљили у правцу Јастребца. Било је употребе нице ли ? о бе стране. За сада се не зна шта је са командиром станице жандарма. Упућене потере од жандарма и немачких вој-

БР. 3

ИЗВЕШТАЈ ВАЉЕВСКОГ ЖАНДАРМЕРИЈСКОГ ОДРЕДА  
ОД 13. СЕПТЕМБРА 1941. ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ О  
СУКОБУ С ПАРТИЗАНИМА У СЕЛУ МЕЉАКУ И О  
ДРЖАЊУ НАРОДА ПРЕМА НЕДИЋЕВОЈ ВОЈСЦИ<sup>1</sup>

ВАЉЕВСКИ ОДРЕД

Бр. службено

13. септембра 1941.

УМКА

Извештај о вођењу бор-  
бе доставља.—

ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ

О току и успеху борбе која је вођена 12. ов. месецда у селу Мељак, срез Посавски, између 10 и 12,30 часова, до- стављам следећи извештај:

Одред је 11. ов. месеца претресајући терен дошао на ноћиште у село Велику Моштаницу. Већ око 22 часа чула су се по два пуцња; два из правца села Пећани и два из правца шуме Липовица. Цео одред је био у приправности, јер се држало да су договорни знаци комуниста и да нас намеравају изненадити на одмору. Међутим ноћ је протекла у миру.

12. овог месеца кренуо је одред да настави свој зада- так у правцу села Мељак — Борак — Шилаковац — Сте- појевац. Два вода одреда претресли су терен лево и десно; од друма, док је трећи вод ишао друмом као главнина. Пр- ви вод, који је био на левом крилу одреда, имао је веома тежак терен и шумовит те је кретање било споро ради де- таљнијег претреса и опрезнијег кретања, јер сам био добио; податке, да се банде налазе у непосредној околини овиХ: села.

Када је одред дошао у село Мељак, међу прве куће, бандити, који су поставили заседу лево од села (јужно о; села), цапали су јаком ватром из митраљеза, пушака I бомби лево крило одреда.<sup>2</sup> Одмах сам бацио половину глав- нине у помоћ левом крилу, а са преосталим заузео сам ју

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., ре- бр. 22/4—3, к. 2.

<sup>2</sup> Напад су извршили делови 2. батаљона Посавског НОП од реда заједно с месним партизанима (види кв. 1, док. 34).

У страну ДРУ<sup>м</sup>а. Док смо у селу заузимали путем по-  
жат са кровова кућа осули су паљбу на нас. Одмах сам  
л и ^ J > третином водом извршио претрес, али како су непосредно  
са куће високи шумарци и шума — нападачи из кућа су  
5-3 „азбегли и прикључили групи бандита. Борба се наста-  
вила најогорченије и током једног часа пустили су бан-  
литити и почели су се под борбом повлачити у правцу села  
Борак и Шиљаковац. Одред их је гонио тако да је банда  
^след доста рањених и вукући једног погинулог била не-  
способна за даљни отпор, па је распршивши се на све стране  
хватала оближњу шуму.

у налету ухваћено је десет комуниста који су учес-  
твовали у борби, а пет их је нађено на крововима кућа  
који су пуцали у леђа осталом делу одреда.

Око 12.30 часова борба је потпуно завршена, а око 16.  
часова прикупио се је одред. Извршено је пребројавање те  
је установљено да су два војника из одреда нестала, док је  
један био лакше повређен. Послао сам мање одељење са  
рањеним да се отпрати за лекарску помоћ, а друго да трага  
за несталима, међутим нисмо их могли пронаћи.

Сакупљени одред са похватаним бандитима кренуо је  
око 17. часова, претресајући терен, у правцу Умке, где сам  
одлучио да поднесем извештај, да реорганизујем одред на  
основу стеченог искуства и да затражим, да се недостаци  
отклоне, да би одред био способнији за борбу и извршење  
свога задатка.

Према изложеном, резултат борбе је био: један мр-  
тав комуниста и више повређених, што се је установило  
по траговима крви. Нађене су две пушке и око тристо по-  
бацаних метака, у налету је одузет један пушкомитраљез  
са пуним шаржерима, две комунистичке торбице, два ће-  
бета, три ранца, један копоран гардиски обојен у црно и  
два жељезничка ф<sup>с</sup>е<sup>с</sup>р<sup>ч</sup>ића.

Од стране одреда један је војник рањен и један нестало,  
а други се је вратио без оружја и спреме, јер су га кому-  
нисти разоружали и повели са собом, а када им је дао хи-  
љаду динара, пустили су га.

У борби је учествовало око 40 бандита помаганих од  
сељака (цигана) села Мељак.

Др Жање Војника и официра, а нарочито војника I вода  
и за Та<sup>на</sup> II Кл<sup>н</sup> Г<sup>н</sup> Оксимовића М. Николе било је примерно  
напо сва<sup>к</sup>у похвалу и ако је одред био изненађен жестином  
пет<sup>т</sup>ада бандита.

Потребно је, да истакнем ситуацију по селима и на терену уопште, да би се добила јасна слика под каквим приликама одред **има да изврши задатак.**

Села су под апсолутним утицајем комуниста, јер само они и долазе у села — у народ. Народ је према војсци потпуно неповерљив па чак ни храну неће добровољно да пружи иако се ова без погађања плаћа. Никакова обавештења не могу се добити, а врло су ретки људи које сам Успео придобити и послати у суседна села да би прикупио податке о кретању бандита, а које сам морао и платити.

Зашто је народ такав, сасвим је разумљиво, власт не постоји, бандитски терор је господар ситуације коме се Село повињава, а све остало прима се са скрајњим неповерењем. Да би се ово отклонило није довољно да одређени Лалобројни и јачином слаби одреди крстаре тереном, траже банде — и воде борбе, већ је неопходно потребно да се за Тим одредима и на очишћеном терену успостави власт. Ово ђитање не може решити одред, јер он има људство искључиво за борбу, а не и за успостављање власти. Крстарење одреда по терену, прихваћање борбе и распршивање банди — није никакав озбиљан резултат рада, већ обично играње које доводи народ још у тежу ситуацију, јер када одред напусти село, бандити се сакупљају, па са својим паролама и терором задајају и шиканирају народ, па је лако разумети коме ће се царству приволети.

3

Имам податке да се комунисти групишу у јаке одреде, који броје и до 500 људи. Ове су силе сакупљене око села Конатице, око Обреновца, кога су синоћ кушали напасти, око Уба и дуж пруге према Ваљеву. Одред досадање јачине не може се упустити у борбу да би поступио успех, а неуспех би био штетан по предузете мере од наше државне управе.

Успех ове прве борбе може се приписати целом одреду у коме влада добар дух, ред и дисциплина, а који ће још више подићи јачим појачањем одреда.

С молбом на увиђај

**КОМАНДАНТ ОДРЕДА**

Ппуковник

**Влад. Цвијановић**

<sup>3</sup> Избачени текет се односи на предлоге команданта овог одреда у вези са организацијом јединице и њеном даљом употребом, као и на недостатке који су се испољили у првој борби.

#### БР. 4

### НАЦРТ УПУТСТВА НЕДИЋЕВЕ ВЛАДЕ ОД 18. СЕПТЕМ- БРА 1941. О МЕРАМА ПРОТИВ ПАРТИЗАНА<sup>1</sup>

#### МЕРЕ КОЈЕ ТРЕБА ПРЕДУЗЕТИ ПРОТИВ ОДМЕТНИКА КОЈИ СЕ НЕ ПРЕДАЈУ<sup>2</sup>

- 1) Извршити њихову уцену и то: вође уценити поименично са по 100.000 динара. Чланове наоружаних банди у опште са по 5.000 дин.
- 2) Конфисковати одмах сву покретну и непокретну имовину одметника и из ње исплаћивати ове награде, као и накнађивати штету коју они причињавају. У ове сврхе конфисковати и имовину свих њихових јатака, помагача и хушкача из градова чија се дела утврде.
- 3) Интернирати одмах очеве, браћу односно синове одметничке (старије од 18 година) како би они служили као таоци.
- 4) Приликом заробљавања одметника као нпр. пигана из Мељака<sup>3</sup> одмах их сликати и објавити у штампи да свет види ко су ти што изигравају националне јунаке. Ово исто учинити и приликом хватања одбеглих робијаша, Јевреја и одметника других народности.
- 5) У погледу под 1) објавити да ће члан банде који убије неког од одметничких вођа или помогне да се ухвати или убије поред добијене награде бити још и амнестиран за своја кривична дела.
- 6) У погледу официра, подофицира или војника из оружаних одреда или жандармерије, који би у току акције прешли на страну одметника применити и на њих одредбе из тачке 2 и 3.
- 7) Сва она војна лица и чиновништво које се позиву за борбу против одметника не одазову брисати из реда државних службеника са губљењем свих права у погледу пензија, отпремнине итд. и, ако постоји опасност да би се ови могли придружити одметницима или их на ма какав начин могли помоћи, интернирати их.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И, Рег. бр. 9/1, к. 1а.

<sup>2</sup> Недић је првеном оловком дописао: „18/1X — Г. Министру Јанковићу да изнесе ово пред политички комитет на решавање. Милан Недић". А на крају прве стране, у левом углу, мастилом је додато: »бр. 83/41".

<sup>3</sup> Види док. бр. 3.



8) Напрегнути све силе да се стање избеглица побољша, али у исто време обавестити избеглице да ће свако онај који би одметника на ма какав начин помогао, бити изручен властима оне територије са које је побегао.

9) Интернирати све познате активне комунисте нарочито у Београду.

10) Предузети најенергичније мере против хушкача по градовима.

11) Да би се спречила туђинска хушкачка политика одузети све радио апарате и заменити их јавним звучницима који би у свим градовима били постављени било по отвореним било затвореним местима погодним да приме већи број слушалаца. Евентуално предвидети дозволу употребе детектора којим се једино може слушати Београд.<sup>4</sup>

#### БР. 5

### ИЗВЕШТАЈ ЗАПОВЕДНИШТВА МОРНАРИЦЕ НДХ ОД 22. СЕПТЕМБРА 1941. ГЛАВНОМ СТОЖЕРУ ВОЈСКОВОЂЕ О ПОТАПАЊУ БРОДОВА НА САВИ ОД СТРАНЕ ПАРТИЗАНА<sup>1</sup>

НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА  
ЗАПОВЕДНИШТВО МОРНАРИЦЕ

В.П. Број 890/тај. — 1941

Загреб, дне 22. рујна 1941.

Комунистичка дјелатност на рици Сави.

#### ГЛАВНИ СТОЖЕР ВОЈСКОВОЂЕ (Извјештајни Одјел).

Лучко поглаварство Хрватска Митровица<sup>2</sup> својим бр. 970 од 16. рујна т.г. известило је следеће:

У допуни извештаја овог Лучког поглаварства Л.П. број 940 од 9. IX. т.г. и Л.П. број 243 од 10. IX. т.г., извјешћује се Наслов о слиједећем:

<sup>4</sup> Докуменат нема завршетка.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 41/17—2, к. 61.

<sup>2</sup> Односи се на Сремску Митровицу.

Кад је брод „Војводина“, 8. IX. т.г. стигао у висину испод ушћа ријеке Дрине, припуцано је на њега са српске стране а са брода је одговорено паљбом из пушкомитратвеза те је паљба на српској страни тиме била ушуткана. Овом приликом је био ла: <ше рањен у главу први крмар брода „Војводина“.

Багер „Морава“, који се налазио усидрен поред лиеве обале испод села Стара Сриемска Рача, није још одпочео са радом на багеровању пловног пута кроз рачански сектор с разлога несигурности на рици а и с тога, што багер није од државног рудника „Угљевик“ могао добити потребан угљен, јер за испоруку угља тражи управа угљенокопа, да буде одговарајући износ новца унаприед уплаћен.

Дана 5. IX. т.г. управник Багерске секције инг. Безлај упутио се бродом „Славонија“ за Београд да питање набавке угља уреди, али том приликом брод „Славонија“ буде по комунистима код Дреновца<sup>3</sup> запаљен а инг. Безлај као и остало особље брода „Славонија“ одведени у ропство.

Одговара стварности да су бродови „Славонија“, „Бошко Јездић“, „Војвода Брана“, станбена лађа бр. 8 били по комунистима код Дреновца запљењени а затим по „Штукама“ потопљени.

Крмар стамбене лађе бр. 8 Стојић Антон из Збјега код Славонског Брода је успио да за вриеме бомбардирања из зрака села Дреновац, користивши се насталом паником и збрком, побјегне те пјешке дошао до висине шуме села Босут а на српској страни, гдје је нашао дизалицу „Шабац“, са чамцем ове пребјегне у село Босут, а одавде пјешке у Хрватску Митровицу. Дизалица „Шабац“, која је имала задатак да очисти корито ријеке Саве од подводних клада такођер не може да ради услед садањих прилика.

Изим напред побројених пловних објеката, који су код Дреновца потопљени, заплоњени су и по комунистима запаљени и потопљени још на рици Сави слиедећи пловни објекти:

1) Код Ушћа око 42 км. низводно од Шапца а на српској страни потопљени су: путнички бродови „Краљица Марија“, „Отаџбина“ и реморкер „Велебит“. Особље од ових бродова је по комунистима одведено.

2) Код приелаза између Купинова и Скеле код савског км. 57 запаљени су и по комунистима потопљени: реморкер „Косово“ и шлеп број 312. За багер „Тамиш“ изгледа да је такођер потопљен, јер према исказу некојих особа од посаде

<sup>3</sup> Око 12 км северно од Шапца

ових објеката, којима је успјело доћи до Хрватске Митровице, комунисти су издали налог особљу багера „Тамиш“ да га топи, а ово је отворило славину од резервоара за воду, који је затворен, пр. на овај начин багер не би потонуо. Ово је намјерно учињено од особља багера, да би се багер спасио. Комунисти запретише, да ако багер за 24, сата не потопе, да ће га они бацити бомбом у зрак. Из овога се даде закључити да је и багер „Тамиш“ потопљен. Куда се све особље ових пловних објеката разбјежало ово Лучко поглаварство није могло установити.

Положај ових потопљених објеката овоме Лучком поглаварству није познат, нити се зна до које мјере леже ови објекти потопљени, положај ових објеката није обиљежен а с разлога немогућности извршења овога посла, а не може се знати ни у колико су ови објекти од сметње пловидби. Лучко поглаварство ће настојати да по овоме штогод поближе дозна од наших пограничних стража у Хртковцима и Купинову.

Данас су завршени радови око бацања у воду сплави, које су на српској страни, услед опадања воде, биле остале на сухом код села Подринска Митровица.<sup>4</sup> Овај посао извршили су радници из Хрватске Митровице под заштитом наше Усташке Бојне, која је на замолбу овдашњих њемачких власти прешла у Подринску Митровицу. Заштита ових радова вршена је стално пушчаном и стројопушчаном паљбом од стране наше Усташке Бојне и њемачке војске. Превлачење сплави на нашу обалу је извршио брод „Смедерево“ власништво браће Пушић из Виса а сада настањен у Београду. За вриеме превлачења сплави стално је нападан брод „Смедерево“ са српске стране.

По наређењу њемачких војних власти евакуирано је пучанство села Подринска Митровица. Све особље Капетаније пристаништа из Подринске Митровице је напустило своје мјесто и отишло у Београд.

Све ове дане се стално пуца са свим могућим врстама оружја преко Саве, па је зграда Лучког поглаварства добила такођер неколико нових погодака.

Особље бродова заробљених и потопљених код Дреновца налази се у селима Глушци и Раденковић у срезу Мацванском, те им је по комунистима дозвољено кретање свугдје, само им је забрањен полазак у Београд, Шабац и Хрватску Митровицу.

<sup>4</sup> Мала Митровица (или Српска Митровица, како се још зове).

На замолбу њемачке Ортскоманде а да би се спасли пловни објекти, који су се налазили у Подринској Митровици а власништво су Багерске секције под управом њемачком, ово је Лучко поглаварство дало пристанак да се ови објекти пребаце на нашу обалу. Јучерашњим даном са бродом „Смедерево“ довучени су на ову страну и усидрени поред ливе обале код „Променаде“ слидећи пловни објекти:

Багер „Уна“

Реморкер „Лика“ у неисправном стању

Плетна бр. 4

Шлеп бр. 360

Шлеп бр. 29

Дизалице бр. 1 и бр. 2, нове, недовршене

Моторни чамци „Призрен“, „Јадран“, „Бр. 24“ и

„Ласта“

Сенкер бр. 5, бр. 19 и бр. 20

Понтон — штек

Салмус 2

Сандолина 1

Разних чамаца 10 ком.

Војничка чамца 2 ком.

На српској страни остао је штек-магазин бр." 650 у коме има нешто материјала. Демонтирање овог штека захтјева већи број радника и дуже времена те ће особље Багерске секције тражити од овдашњих мјесних власти потребну заштиту и људство за извршење овог посла."

Доставља се предње извјешће с молбом на знање. —

ЗАСТУПА ЗАПОВЈЕДНИКА,

(М. П.)

к о м о д о р :

(Едгар Анжели)

## БР. 6

# 11 ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ СЕП- ТЕМБРА 1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

### СЕПТЕМБАР 1941 ГОДИНЕ

#### 1. IX. 1941 г.

1. Нападнуте ошштине: гривачка, (срез грузански), в. пчеличка (срез левачки), дуленска (срез левачки), манастиричка (срез млавски) азањска (срез јасенички), сепачка (срез лепенички), шаначка и јасичка (срез крушевачки), сарановачка (срез лепенички). Малолоаолску (срез млавски). Бошњаци (срез темнићски).

У свим овим општинама комунисти су спалили архиве и опљачкали касе, а у општини Бошњаци убили су Јовановић. Тимотија, земљ. који се био упустио у борбу са комунистима, када су почели да пале архиву.

2. Истога дана нападнута је Жандармеријска станица у Книћу, Жандарми су примили борбу, али су се услед огромног броја нападача морали повући.<sup>2</sup>

3. Посечено је 11 телеграфско-телефон-л//СКИХ стубова поред жељезничке пруге Кра- V ^ лево—Матарушка Бања.

4. Задржан је путнички воз пред улазном скретницом постаје Доња Мутница, на који је одмах отворена митраљеска ватра, а кроз прозоре су у вагоне убациване бомбе. Том приликом рањено је неколико жељезничара, који су вршили дужност, а од путника је тешко рањена једна старица и једно дете, који нису могли благовремено побећи из воза<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 6/1—1, к. 52.

<sup>2</sup> Акцију је извела 2. чета Крагујевачког НОП одреда. Борба је трајала само пет минута, и жандарми су се предали. Чета није имала губитака. Један жандарм је теже рањен. Заплењено је 16 пушака. (Види књ. 2, док. 30).

<sup>3</sup> У извештају Команде жандармерије од 2. септембра 1941. године. (Архив В.И.И., рег. бр. 15/1—1, к. 26) стоји следеће: „1 септембра о.г. око 19 ч. 100 наоружаних људи зауставили су путнички воз

5. Нападнута су Катастарска управа у Пожеги и Пореска управа у Сврљигу. Спаљене су у овим надлештвима архиве и инвентар, а опљачкан новац и вредносни папири.

2 IX. 1941 г.

1. Спаљене архиве: валакоњска (срез бољевачки), бањска (ср. таковски), мачковачка (ср. крушевачки), кукљинска (ср. крушевачки) кнежичка (ср. млавски), тавничка (ср. жички), лађевачка (ср. жички), драгоцветска (ср. белички). Приликом ових напада попаљене су архиве и из каса опљачкан новац и вредносни папири. . .

2. Нападнута је и опљачкана Пореска управа на Руднику<sup>4</sup> (срез качерски), целокупна архива уништена; порушена пруга код Краљева на км. 181 X 400, оштећен тунел код Краљева на км. 181 X 500; нападнута пошта у Ивањици и опљачкано 15.000 дин.; посечене телефонске и телеграфске линије Краљево—Матарушка Бања, штета 66.000, нападнута жељезничка станица Боговина, на прузи Параћин—Зајечар и полупани телефони, те је нанета штета од 1723 динара, нападнута Пошта Бољевац, штета 20.000 дин.; истог дана је нападнута и жељезничка станица Бољевац<sup>5</sup>, којом је приликом опљачкано из каса 1.707 динара; порушен пропуст недалеко од Чачка на км. 101/0,65 — штета 256.338 динара; посечене телеграфско-телефонске жице у близини моста код села Јасике крај Крушевца; разрушен мост на потоку Карачи (пруга Сталаћ—Краљево) због чега је локомотива

код села Доња Мутница, који је ишао од Зајечара према Параћину, пуцали су на воз, ранили 3 лица и из воза одвели собом 4 немачка војника".

<sup>4</sup> Акцију су извели делови 1. шумадијског НОП одреда.

<sup>5</sup> Напад је извршио Бољевачки НОП одред. У извештају Команде жандармерије од 4. септембра 1941 (Архив В.И.И., рег. бр. К- 26) о овом нападу се нешто више каже: „2 септембра о.г. У 5-30 ч., око 600 наоружаних бандита извршили су напад на Бољевац. После борбе разоружали 29 жандарма и уништили телефонску Централу. За време њиховог повлачења приспело је једно одељење немачких војника, напало је заштитницу и убили 2 бандита. едан бандит рањен за време борбе са жандармима".

<sup>6</sup> Зборник, том I, књига 21

искочила из шина, којом пуиликом су рањени машиновођа и ложач.

3. Тога дана извршен је напад на варошицу Сврљиг<sup>6</sup> и његова надлештва, у којима су попалили архиве и полупали апарате. Тако су у жељезничкој станици нанели штету од 2.088 дин., из касе опљачкали 19.271 динар, из Поште су опљачкали 24.323 дин. и нанели штете од 20.000 дин., а из Пореске управе узели су 196.620 дин. на коју су суму издали признаницу са потписом „за партизански одред-Озрен“.

3. IX. 1941. г.

! /  
1 Д/  
V

1. Комунисти бацили бомбу у зграду општине цветановачке (12. км. с. Краљева), па потом упали у зграду и попалили архиву. Исто су то учинили и у општини милочајској.

2. Нападнут је рудник угља „Опленац“ у Мисачи, (Аранђеловац). Демолирана су машинска постројења и нанета штета у висини од 190.000 дин.

3. Између станица Сумраковац и Шарбановац воз је испао из колосека услед поткопавања пруге, а затим је нападнут од наоружаних лица, рањени су машиновођа и ложач. Штета износи 1.430 д.

4. Спаљена је архива и опљачкана каса у општини Лозовик, срез великоорашки.

5. Нападнута Пошта у Лозовику и нанета штета од 10.000 дин.

6. Спаљена је архива у општини Дражањ и разлупан телефон (Гроцка).

7. Нападнута [ж.] станица Стублине на прузи Обреновац—Лајковац. Сва сигнална и станична постројења уништена, а телефон разлупан и однет. Скретнице демонтиране, а телграфско-телефонски стубови између Стублина и Обреновца, као и Стублина и Бргула исечени. Из станичне благајне опљачкано 2.000 д. и све возне карте.

9. Нападнута општина у солу Роге (срез пожешки) и спаљена архива и новчане књиге

Напад је извршио Озренски НОП одред.

10. Нападнута општина Ново Село, (срез орашки). Спаљена архива и опљачкана каса.
11. Спаљена архива општине поточачке (ср.[ез] темнићски).
12. Оштећена телеграфско-телефонска линија Краљево—Чачак. Штета 2.000 дин.
13. Спаљена архива и опљачкана каса у општини табановачкој (ср. пожешки).
14. Нападнута жељезничка станица Латковић и из вагона опљачкана роба.
15. Спаљена архива и опљачкана каса у општини ратковичкој (срез левачки).
16. Нападнута пошта у Рогачици (срез рачански) и опљачкано у готовом новцу 350 дин., колико је било у каси.
17. У општини грбичкој, у срезу грузанском, спаљена архива и опљачкана каса.

#### 4. IX. 1941

1. Спаљена архива и опљачкана каса у општини марковачкој среза орашког.
2. Нападнута [Ж.] станица Обрадове Столице из које је однет изврстан део станичног инвентара.
3. Нападнута Катастарска управа у Свилајнцу<sup>7</sup> и из касе однет новац у износу од 1876 дин.
4. Спаљена архива у општини Мелници (10 км. и. од Петровца).
5. Спаљена архива у општини овинској,<sup>8</sup> у близини Б. Баште.
6. Нападнута Пошта у Штубику из које је однето 76.700 дин. у готовом и на поштанским постројењима учињена штета од 15.000 д.

<sup>7</sup> Акцију су, под-руководством Филипа Кљајића Фиће, члана Главног штаба НОП одреда Србије, успешно извршиле Орашка и Ресавска чета 2. шумадијског НОП одреда. Оне су у магацинима бивше југословенске војске заплениле велике количине животних намирница припремљених за окупатора (жито, брашно и остале намирнице поделиле су сиромашним грађанима и избеглицама) и уништиле архиву Среског начелства, Финансијске управе, Поште и Општине. (Види књ. 2, док. 28 и 32).

<sup>8</sup> ° ° Је други напад на Свилајнац. Први напад, који је такође извршио 2. шумадијски НОП одред, био је ноћу 7/8. августа. (Види Д°к. 2, напомену 14).

<sup>8</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Облик.



9. На прузи Крагујевац—Жраљвбо, у бли-  
у, зини станице Драгобраћа изврнуJ}4 се локо-  
Ш мотива, јер је трцијк била' оштећбна од пар-  
^ тизана.

10. У близини станице Раброво, на км.  
130/500 (пруга Пожаревац—Кучево) прекину-  
та пруга и нанета штета око 500 дин.

11. Нападнута општина божевачка у ср.  
пожаревачком и спаљена је архива, а каса  
опљачкана. Потом је опљачкана каса у По-  
шти Божевац из кога је однето 1030 дин. у  
готовом.

12. Спаљена архива у општини Кули,  
крај Пожареваца...

13. Спаљена архива у општини смиле-  
Ц' вачкој, (15 км. с. од Ражња).

14. Нападнута Пошта у Свилајнцу из  
која је опљачкано 59.021 д.

Истовремено је из Пореске управе од-  
нето, од стране партизана 61.350 дин. у го-  
товом и 993.234 д. вредносних папира. Такође  
је спаљена и опљачкана општина.

15. Спаљена архива и опљачкана каса у  
рпштини нишевачкој, ср. сврљишког.

16. У жељезничкој станици Стублине  
полупана сигнална постројења и нанета ште-  
та од 21.027 дин., а из касе опљачкано 2.000  
дин.

17. Спаљена архива и опљачкана каса у  
општини драјинској, ср. сврљишког.

18. Оштећена пруга у близини Краљева  
км. 130/500.

19. Спаљена архива и опљачкана каса  
ДУ општини Витежево, ср. ресавског.

20. Из касе Поште у Д. Милановцу оп-  
љачкано 77.330 дин. и нанета штета телеграф-  
«ш-телефонским постројењима.

21. Спаљена целокупна архива и опљач-  
Л).-кана каса у општини Врлане, срез ресавски.

Ј/ 22. У општини горобиљској, ср. пожешки,  
Тд^уништена архива а из касе новац однет.

<sup>9</sup> д. дерзију је извршила Кучевска чета Пожаревачког НОП  
одреда (в)Д<sup>и</sup> кн<sup>г</sup> - Д<sup>ок</sup> - 31).

23. У општини печински<sup>10</sup>, ср. левачки, уништена архива и књиге и општински новац опљачкан.

24. У општини слатинској, ср. левачки, спаљена архива и опљачкана каса.

25. Спаљена архива и опљачкана каса у општини великошењској,<sup>11</sup> среза грузанског.

26. У срезу грочанском спаљена архива општине Мали Пожаревац, а из касе новац однет.

27. Спаљена архива у општини Памбуковица, ср. тамнавског и каса опљачкана.

28. Спаљена је архива у општини Бресје и Војска у ср. ресавском, а новац из општинских каса опљачкан.

#### 5. IX. 1941

1. Бандити напали на општину адранску, 8 км. з. од Краљева, и запалили сву архиву, књиге и печате.

2. У атару општине драгоцветске, 8 км. ј. од Јагодине, посечени тел. телеграфски стубови на линији Јагодина—Крагујевац.

3. Нападнута Пореска управа у Петровцу<sup>12</sup> и опљачкано у готовом 85.110 дин. и у вредносним папирима 30.720 дин.

4. Извршен напад на станицу Рипањ-тунел и оштећени телеграфско-телефонски апарати и скретнице<sup>13</sup>.

<sup>10</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Течиће (код Крагујевца).

<sup>11</sup> Односи се на с. Вел. Шењ.

<sup>12</sup> Петровац су ослободили делови Пожаревачког НОП одреда (види кнз. 2, док. 38).

<sup>13</sup>, <sup>14</sup> и <sup>15</sup> У извештају Команде жандармерије од 6. септембра 1941. године (Архив В.И.И., рег. бр. 19/1—1, к. 26) о тим акцијама се опширно говори: „Ноћу 5 септембра о.г. око 0,30 ч., група наоружаних бандита, њих најмање око 600, извршила је напад на железничку пругу и објекте од Ђуринаца до Рипањског тунела. Напад је извршен једновремено на целом делу пруге. У борби код Рипањског тунела рањен је теже у руку командир страже и 3 жандарма разоружана. Пред тунелом уништена је скретница и један део пруге, а станица Рипањ Тунел опљачкана и апарати уништени. Напад на вијадукт Раља на км. 32.820 одбијен. Исто тако одбијен је напад и на тунел на км. 33.444. У тренутку напада једна композиција са немачким војницима излазила је из тунела на км. 35.101 и од бандита нападнута бомбама, митраљеском и пушчаном ватром. Немогући да прими борбу, транспорт се повукао у тунел. Рањена су 4 не-

10. Оштећена пруга у близини станице Боговина, на км. 73/616 — штета 400 дин.

11. Оштећена пруга у близини станице Јовановац на км. 20/650.

13. На линији Прељина—Мрчајевци оштећени телефонско-телеграфски водови и нанета штета 10.000 дин.

14. Покидана телеграфско-телефонска линија Јагодина—Рековац. Штета 7500 дин.

15. Нагаднута Пошта у Рековцу и на телефонско-телеграфским уређајима штета 10.000 дин.

16. Нападнута жељезничка станица Лозовик. Полупани апарати и нанета штета од 18.400 дин., а из касе однето 4.196 дин.

17. Извршен напад на [ж.] станицу Мокра Гора и на станичним постројењима нанета штета, која није утврђена.

18. На железничкој станици Луково уништен телеграф и телефон и нанета штета износи 5.342 дин., а из касе опљачкано 461 дин.

19. Нападнута жељезничка станица Мирово и опљачкана роба у вредности од 15.000 дин.

20. Спаљена општина јошевачка у ср. Јадранском, а каса опљачкана.

мачка војника. ПрЈ^Нападу на железничку станицу и село Раљу, бандити су опљачкали станицу и чиновнике и потпуно уништили телеграфско-телефонске апарате, а убили деловођу општине Мирковића Вранислава, кмета Андрића Владислава и његовог оца Благоја. Железничка станица Ђуринци демолирана је и уништене скретнице, а шеф станице Васић Бранко тешко рањен у главу. Бандити су давали железничарима летке, којим позивају српски народ на устанак, осуђујући их што су у служби непријатеља; позивају и жандарме да одмах напусте службу, јер ће се у противном сматрати да помажу свога непријатеља".

У извештају Штаба Космајског НОП одреда од 18. септембра 1941, где се такође опширно говори о тим акцијама, наводи се да су акције у тунелу Рипањ и на железничким станицама Раљи и Ђуринцима извршене ноћу 4/5. септембра, с циљем да се поруше и онеспособе станични уређаји и блокови. „Напад је извршен по плану“, каже се у том извештају, „који је прецизно израђен после неколико извиђања. Садејствовала је друга чета Посавског одреда. Од плана није било отстапања... Учествовало је 150 људи, акција је трајала 24 часа... Нисмо имали ни мртвих ни рањених у борби, нити губитака у материјалу..." (Види књ. 20, извештај Космајског одреда од 18. септембра 1941).

21. У општини плужинској, ср. сврљишког, спаљена архива, а из касе новац однет.

22. Општина Грабовац опљачкана а архива спаљена (срез ресавски).

23. Спаљена архива и опљачкана каса у општини подгорачкој, ср. ражањског.

24. У општини стамничкој, ср. млавског, спаљена архива и опљачкана каса.

26. У општини стрмовској спаљена архива и каса опљачкана (среза рачанског).

27. Нападнута Пошта у Карану, среза ужичког, из касе однето у готовом 269 динара. Истовремено је спаљена општинска архива и каса опљачкана.

28. Нападнута жељезничка станица Јатаре, пруга Ужице—Сарајево. Опљачкана каса и на 500 м. од станице експлозивом разрушена пруга. Кад је наишао теретни воз исклизнуо је, приликом чега је настала огромна штета.

29. Нападнута фабрика саламе и сухомеснате робе, П. Ј. Клефиш-Јагодина и нанета штета од 275.000 дин.

30. Спаљена архива и уништен телефон у општини крушарској, у близини Ћуприје.

31. Нападнуте општине витошевачка и подгорачка у срезу ражањском и у обе општине спаљене архиве и уништене новчане књиге. ^

32. Спаљене архиве у општинама душковачкој и горобиљској у срезу пожешком ^^;

33. Нападнута и опљачкана уговорна пошта у селу Варди, недалеко од Косјерића и уништена телефонска централа.

34. Нападнута општина у М. Пожаревцу, ср. грочанског и спаљена архива и новчане књиге.

35. Посечене телефонско-телеграфске линије на релацији Ћуприја—Равна Река.

36. Спаљена архива са свим новчаним књигама и опљачкана каса у општини давидовчкој, ср. сврљишког.

37. Нападнута и спаљена архива у општини бистричкој у срезу млавском.

38. На жељезничкој станици Адрани по-  
Ллупани апарати и нанета штета од 2.011 дин.,  
се опљачкан новац у износу од 921 дин.

39. Спаљена архива у општини Беочић  
15 км. ј. од Јагодине.

40. Нападнута општина глоговачка и спа-  
љена архива, а каса опљачкана (Јагодина).

41. Разорене скретнице и станична по-  
- /стројења у Словцу (Лајковац—Ваљево) и ми-  
\ШвдЈран мост код Лајковца, који је делимично  
/ ^ нтећен.

42. Нападнута жељезничка станица Ту-  
/у ^ ринци,<sup>14</sup> на прузи Београд—Младеновац, уни-  
V " штени апарати, покидане линије, а шеф  
/ ^ станице рањен.

43. Нападнута станица Раља<sup>15</sup> у којој су  
V \демолирани сви уређаји.

44. Између станица Јовановац—Милато-  
ц, на прузи Крагујевац—Лапово, дигнуте у  
' ^ /ваздух две жељезничке шине.

45. Нападнуто село Сараорци, у срезу о-  
рашком и спаљена општин. архива, а у По-  
^ уј / •шти архива такође спаљена и полупана те-  
' ^ > 'Легграфско-телефонска постројења.

46. Нападнута Пошта у Вел. Орашју,  
' ^ < /разлупана телефонска централа и јавна го-  
' ^ > /ворница.

47. Нападнута пруга између станица Бо-  
говина—Сумраковац и експлозивом оштеће-  
не шине.

6. IX. 1941/

Ц

1. Спаљена архива и опљачкана каса у  
општини шљивовиЧкој, среза златиборског.

2. У општини чумићској, среза крагује-  
вачког, спаљена архива и опљачкана каса

3. У општини в. крушевачкој; среза ле-  
вачког, спаљена архива и опљачкана каса.

4. У општини оридској, среза поцерског,  
Ју опљачкана каса и спаљена архива.

5. Спаљена архива у општини савинач-  
кој, среза бољевачког, а каса опљачкана.

6. У општини пружатовачкој, среза мла-  
деновачког спаљена архива и опљачкана  
каса.

7. Спаљене архиве у општинама рамањској, закутској, каменичкој и честинској, у срезу грузанском, а новац из каса однет.

10. покидане телеграфско - телефонске линије на релацији Бачина—Д. Крчин. Штета 1000 дин.

11. Покидане телеграфско - телефонске линије Јеленска Стена—Јелен-До. Штета 1000 дин., Краљево—М. Бања — штета 2000 дин. и Краљево—Адрани, штета 18.000 дин.

12. Спаљене архиве и опљачкане касе у општинама ивановачкој, бојковачкој и заграђској у срезу качерском.

14. Нападнута жељезничка станица Шарган—Витаси (пруга Ужице—Вишеград). Уништена телеграфска и телефонска постројења и нанета штета од 7.360 дин., а из касе опљачкано 1438 дин.

15. Нападнута станица Јелен-До (пруга Чачак—Ужице), разлупани телефонски апарати, сигнална постројења, а из касе опљачкано 14.744 д.

16. Спаљена архива у општини јарменовачкој, у срезу качерском, каса опљачкана.

17. Нападнуте општине средњодобринска, табановићска и глумачка у срезу пожешком и спаљене архиве, а касе опљачкане.

18. Нападнута Жанд. станица у Грузи, среза грузанског.

19. Нападнута општина умчарска у срезу грочанском, спаљена архива и разлупани телефони.

20. Нападнута општина Горња Гора као и Доње Добриње у срезу пожешком, те је у обадве општине спаљена архива, новац из касе опљачкан.

21. Нападнута општина и пошта у Раброву. Архиве попаљене а касе опљачкане.

22. Разлупан телеграф и телефон на жељезничкој станици Шарбановац и нанета штета у износу од 5.342 дин.

23. Спаљене архиве и новчане књиге у општинама Макце, Чешљеве Баре, Ждрело, и у Вејзрво. У Раброву је сем тога опљачкана и шта, у којој су полупани апарати.

24. Спаљена архива у општини тргови-  
јћ. ЦКож, 12 км. з. од Сокобање.

25. Нападнута жељезничка станица Кри-  
Вир на прузи Параћин—Зајечар. Демоли-  
рани апарати и сигнална постројења и скрет-  
ница, те тиме нанета штета у износу од  
144.233 дин.

26. Извршен напад на Рудник, у срезу  
качерском, те из Поште однето у готовом  
новцу 186 дин. и оштећена су телефонско-те-  
теграф. постројења, а у општини је спаљена  
архива и каса опљачкана.<sup>16</sup>

27. Спаљене су архиве у општинама  
Ждрело и Шетоње, у срезу млавском.

7. IX. 1941 • 1. Спаљене архиве у општини гледићској  
тавничкој, у срезу жичком.
2. Нападнута варошица Гуча<sup>17</sup> са јаким  
комунистичким снагама. Малобројни жан-  
дарми давали су извесно време отпор, па су  
се повукли из вароши.
3. У Краљеву су се два наоружана бан-  
дита мучки дошуњали иза леђа капетана Рај-  
ка Терзића и жанд. поручника Драгослава  
Милића, те су их из револвера обојицу теже  
ранили.
4. Спаљена је архива у општини дубоч-  
киј, 10 км. од Јагодине.
5. Нападнута Жагубица и разоружана па-  
трола од 4 жандарма.
6. Посечени телефонски стубови на путу  
Јагодина—Крагујевац између општина Дра-  
двет и Бунар.

<sup>16</sup> Пред података који су ту изнесени, у извештају Команде  
жандармерије од 18. септембра 1941 (Архив В.И.И., рег. бр. 31/1—1,  
к. 26) стоји: „6 септембра о.г. око 16 ч., око 100 наоружаних комуни-  
ста извршили су напад на Рудник, спалили архиве свих надле-  
штава и опљачкали касарну. Жандарми су се повукли и нису при-  
мили борбу због надмоћности нападача”.

Ову акцију је извео 1. шумадијски НОП одред (види књ. 20,  
извештај 1. шумадијског одреда од 24. септембра 1941).

<sup>17</sup> Види напомену 19.

7. Нападнута општина горшокрулачка, срез Алексинац, архива спаљена, а телефон демолиран. Претседнику и деловођи наређено од стране партизана да не смеју извршавати никаква наређења власти.

8. Нападнута општина грљанска, недалеко од Зајечара, на коју је бачено неколико ручних бомби и испаљено више метака, тако да је згради нанета знатна штета.

9. Спаљене архиве у општинама опарићској и великосугубичкој у срезу левачком.

10. Уништена архива и каса опљачкана у општини трудељској, среза качерског.

11. У Калишту опљачкана општинска каса и архива спаљена (пожаревачки срез).

12. У општини Голобок, среза јасеничког, опљачкана каса и архива спаљена.

13. У општини глумачкој, среза пожешког, спаљена архива и опљачкана каса.

14. У општини мишљеновачкој, среза звишког, уништена целокупна архива а из касе сав новац однет.

15. У станици Стублине, пруга Обреновац—Лајковац, бандити натерали'на прекинути колосек локомотир^, која је исклизула и знатно оштећена. /

16. Код станице Скобаљ, пруга Вел. Плана—Мала Крсна, на км. 16/300, порушен колосек услед чега је локомотива исклизула са 4 путничка вагона. За време исклизућа бандити су пуцали на воз тако да је било више рањених.

20. Код Ћићевца на км. 169 порушен је пропуст, тако да је нанета штета од 28.248,56 Дин.

22. Оштећене телеграфско - телефонске линије на релацијама Свилајнац—Вел. Плана (штета 1000 дин.), Деспотовац—Свилајнац—Марковац (штета 1000 дин.) и Свилајнац—Петровац (штета 1000 дин.).

8. IX. 1941

1. Нападнута Пореска управа у Жабарима, срез моравички, и из касе опљачкано 170.000 у готовом и 339.627 дин. у вреднос-



у/ни\*д папирима. Истовремено је опљачкана и  
лтошта у којој су полупане и инсталације.

/ / 2. На ирузи Београд—Ужице у близини  
' ^станице Севојна демолирана је стражара бр.  
78 и нанета штета од 950 д.

3. Комунисти су код села Ушће (18 км. з.  
од ОбреновПа) из једног моторног чамца от-  
ворили ватрУ пушчану на брод „Краљица Ма-  
рија". Један жандармеријски каплар и 4 жан-  
дарма, који су били на броду, прихватили су  
борбу и одбили нападаче, од којих су дво-  
јицу убили,

4. Спаљена архива и целокупни инвен-  
тар у општини шепшинској среза младено-  
вачког.

5. У Великој Плани, среза орашког, у  
-^Поцгти је разлупана тел. централа, униште-  
телефони и канцеларијски материјал, а  
!/дсаса опљачкана.

6. Нападнута општина ракиначка у сре-  
зу моравском и спаљена архива са свим књи-  
гама као и печати. Бандити су запечатали  
Врата и на н>има залепили наређење, да се под  
^претњом смртне казне забрањује сваки даљи  
.^рад у општини.

7. Нападнута општина бањска у срезу  
орашачком, Приликом овог напада демоли-  
ране су канцеларије и оштећен намештај, а  
однети печаги и формулари за легитимације.

X<, 8. Напзднута Пошта у Андрејевцу,<sup>18</sup> у ко-  
N Ур јо| је опљачкана каса, уништени апарати и  
V /д&идане хице. Исто тако и на жељезничкој  
^<?таници, а У Пореској управи, Среском на-  
челству понаљене су архиве и касе опљачка-  
не. По извршеном нападу комунисти су со-  
бом одвели Брузића Аелксандра, пољоприв-  
редног редфента и Лохвицког Владимира па  
су их гађали из пушака и ранили.

9. Порушен пропуст између станица Бр-  
ђани и Гор&и Милановац на км. 144/400.

<sup>18</sup> Поред Заглавског НОП одреда, у тој акцији су учествовали и месни партизани из Андрејевца (сада: Милићево) и околних села. Према дневном извештају Недићевог Министарства унутрашњих послова, од 9. септембра 1941, апад на Андрејевац је извршен ноћу 7/8. септембра (В.И.И., рег. бр. 58/1—2, к. 51).

10. Нападнута жељезничка станица Самаила (пруга Краљево—Рашка). Полупани апарати, телефонски и сигнални и нанета штета од 1200 дин. и обијени вагони, из којих је однето робе у вредности од 32.760 дин.

11. Извршен напад на станицу Врутци (пруга Ужице—Вишеград). Са воза скинути сви путници и возно особље, те воз пуштен да иде даље без ослоба и доцније се сам зауставио, па је довучен до Ужица.

• 12. У Љигу је од комуниста стрељан потпуковник Марко Олујевић, који је био на службеном путу.

13. Посечене телефонско - телеграфске линије на релацијама Ћуприја—Сењски Рудник (штета 1000 дин); Сењски Рудник—Равна Река (штета 1200 дин).

14. Нападнута Пошта у Гучи<sup>19</sup> срез драгачевски, полупани апарати и покидане жице (нанета штета од 2500 дин.).

15. Нападнута жељезничка станица Умчари. Уништени телеграфско-телефонски апарати и скретница, те је нанета штета од 21.434 дин., а опљачкано 4.964 дин. у готовом.

16. Демолирана станица, постројења у станици Мала Иванча и нанета штета од 630 дин.

17. Спаљенв архиве и опљачкане касе у општинама: крепољинској среза хомољског, љишкој, среза качерског, јабучкој, среза тамнавског, девичка, ср. бањског, мириловачког, среза параћинског, горњогоревничка, ср. љубићског и брезанска, ср. таковског.

<sup>19</sup> Према извештају Команде жандармерије од 14. септембра 1941 (В.И.И., рег. бр. 27/1—1, к. 26) у Гучу је ушло око 3000 људи. „Били су наоружани митраљезима, пушкама и бомбама... У Гучу су ушли са њиховим штабом, заставом и трубачима и дефиловали су улицама Гуче, којима се придружило и грађанство". И у овом извештају стоји да је напад на Гучу извршен 8. септембра.

Први напад на Гучу је, иначе, извршен 17. августа у 17 часова. у њему су учествовали делови Чачанског и Ужичког НОП одреда. Према њиховом плану жандарме је требало разоружати оез борбе. Међутим, при уласку у Гучу, један партизан је омашком опалио метак и тада је дошло до борбе са жандармима која је трајала два и по сата. Не постигавши изненађење, партизани нису могли да у целости остваре постављене задатке. (Види књ. 2, док. 12).

9. IX. 1941

1- Миниран и оштећен мост на реци ч., Црници, између села Главице и Давидовца (5 км. с. од Параћина).

2. У постаји Милошево, између станица Багрдан и Брзан, комунисти су откачили локомотиву воза М. 187 и пустили је саму на отворену пругу, те се сударила са возом М. 192, са којим је требало да се укрсти у Багрдану. Погинуло је том приликом 5 лица, а 28 рањено.

3. Комунисти су убацили бомбу у жељезничку стражару бр. 23, у близини станице Ресник, те су стражару демолирали.

4. Нападнута станица Мала Суваја, у којој су полупани телефон и телеграфски апарати и сигнална постројења и тако нанета штета од 5.342 дин., а из касе опљачкано готовог новца.

5. Нападнута Пореска управа на Убу, из чије је касе опљачкан сав готов новац и вредносни папири, а канцеларијски намештај знатно оштећен.

6. У жељезничкој станици Кремна полупани апарати и делимично спаљена архива, а у општини креманској опљачкана каса и архива уништена. „

7. Код села Ушћа, сјеза посавског, комунисти су са обале напали пушчаном ватром теретни брод „Велебит“ и том приликом теже ранили једног матроза.

8. На истом месту комунисти су пушчаном и митраљеском ватром приморали команданта путничког брода „Краљица Марија“, који је пловио из Шапца ка Београду, да пристане уз обалу, те су путнике поскидали са брода и пустили их да наставе пут пешке, а неколико њих су одвели и стрељали. Потом су брод са целокупним товаром запалили и потопили.<sup>20</sup>

9. Пресечена пруга код жељезничке станице Мала Иванча.

<sup>20</sup> Напад на тај брод није извршен 9. већ 8. септембра. На броду се нису налазили путници (цивили), како се може закључити из тог извештаја, него је на њему било 450 Недићевих жандарма. (Види књ. 1, док. 153).

10. Слањена архива и опљачкане касе у општинама лебинској и бусиловачкој, среза параћинског, лисањској, среза драгачевског, радмиловићској, ср. грузанског, башинској, ср. јасеничког, иванковачкој и батиначкој, ср. параћинског. Од претседника општина батиначке комунисти су отели 5.000 дин. његовог готовог новца и 2 коња. У овим општинама забранили су да се даље ради.

12. Тога дана око 20 часова срески начелник у Б. Башти Константин Константиновић, излазио је из своје канцеларије и упутио се према своме стану. Недалеко од саме зграде Среског начелства био је пресретнут од једне комунистичке тројке, која је његов наилазак чекала скривена у вратима једне куће, и одмах је засут хитцима из револвера. Са неколико хитаца погођен је у стомак и у уста. Од задобијених повреда Константиновић је умро. Вођа ове тројке био је, према исказу др. Курта Левија, „начелника санитета“ у ужичкој републици, Шабан Бешлић, који се својевољно јавио да убије поменутог среског начелника са још двојицом својих другова.

#### 10. IX. 1941

1. Нападнута жанд. станица Наталинци.<sup>21</sup> Жандарми су прихватили борбу, која је трајала сат и по и приморали нападаче да се повуку иако су били бројно надмоћнији.

2. У близини Аранђеловца од комуниста је нападнута једна патрола од 7 жандарма, који су прихватили борбу. У борби је убијен један комуниста, чији идентитет није могао бити утврђен, јер није имао код себе никаквих исправа. Код убијеног је нађена једна пушка и један револвер и много комунистичких летака.

3. Нападнута Жанд. станица у Александрову, 18 км. ј.и. од Прокупља. Жандарми су

<sup>21</sup> Напад је извршио 1. шумадијски НОП одред. Жандарми су оили утврђени у кући и нису хтели да се предају. У нападу је учествовало 60 партизана, а жандарма је било 30. (Види књ. 20, извештај 1. шумадијског одреда од 24. септембра 1941).

са нападачима водили борбу, док им је трајала муниција па су се потом повукли. Кад су комунисти упали у станицу полупали су цели инвентар и опљачкали све државне ствари као и приватне ствари жандарма.

4. У близини Параћина на км. 5/950 порушен пропуст и штега нанета у износу од 1.761 дин.

5. У жељезничкој станици Мали Пожаревац полупани телефони и телеграф и опљачкано из касе 18.796 дин.

6. У станици Бадњевац уништени сви одобраћајни објекти и сигнални апарати.

7. У близини Давидовца на км. 8/301 демонтиран пропуст и нанета штета од 4.803 дин.

8. Нападнута станица Давидовац, у којој су миниране скретнице и полупани апарати, те нанета штета од 10.762 дин.

9. Спаљене архиве и опљачкане касе у општинама: Ратари, среза јасеничког, Пакљуви, Мургашу и Убу, среза тамнавског, на Убу је поред тога опљачкана Катастарска управа, и уништен инвентар у вредности 52.645 дин., Здравчићи, среза пожешког, Брадарац и Берање, среза пожаревачког, Бегаљица, Мала Иванча и Пударци, среза грочанског.

#### 11. IX. 1941

1. Комунисти су напали на Бајину Башту, али су од жандарма и четника били одбијени. У борби је убијено два комуниста а један је рањен. Код њих је нађен комунистички материјал.

2. Нападнута Пошта у Д. Крчину, среза темнишког. Телефонски и телеграфски апарати демолирани, архива спаљена, а из касе опљачкано 1533 дин.

3. Нападнута жељезничка станица Звечанска/Лруга Обреновац—Лајковац. Уништен је телефон, а из касе опљачкано 164 дин. и све Хуовозне карте.

4. У жељезничкој станици Извор, пруга Параћин — Зајечар, комунисти демонтирали

телефонске и телеграфске апарате и однели их собом, а у самој станици причинили штету од 5.343 дин.

5. Спаљене архиве и опљачкане касе у општинама трешњевачкој среза беличког, вранешкој и врдилској, среза жичког, роандској, роћевачкој, среза ресавског, гучкој, среза драгачевског, староселској, среза орашког, рековачкој среза левачког, кусадачкој,<sup>22</sup> среза јасеничког, поскуричкој, среза гружанског и у Сремчици, среза посавског, као и у Малој Ив\*шта^"Тударцима и Бегалици, среза грочанског и у Поточцу, среза темнићског.

## 12. IX. 1941

1. Комунисти су напали на стражу код моста на реци Скрапеж у Ужичкој Пожеги. Стража је дала жилав отпор и успела је да одбије много надмоћнијег нападача.

2. Око 200 комуниста напали су на жандармеријску станицу у Жагубици. Жандарми су прихватили борбу и успели да нападаче одбију.

3. Комунистичке банде <sup>1</sup>су у три маха нападе на руднике Равну Реку, Сењски Рудник, али су их српски оружани одреди увек

<sup>22</sup> Пре паљења архиве у кусадачкој општини, делови Космајског НОП одреда спалили су архиву и у азањској општини. О томе је Команда жандармерије, у свом извештају од 18. септембра 1941. године (В.И.И., рег. бр. 31/1—1, к. 26), јавила следеће: „10 септембра о.г., око 1 ч., око 100 непознатих наоружаних лица спалила су архиву општине Азањске. Запечатали су врата на општинској згради и налепили плакат написан црвеном оловком следеће садржине: **Опомена:** Пошто је крајње време да народне издајнице напусте службу непријатељу, то ми, народни устаници, стављамо свој печат на општину и под црвеном смртне казне забрањујемо општинском часништву долазак у општину ради вршења дужности у свима правцима општинске службе. Забрањујемо свакоме Србину сељаку да плаћа државне порезе, бановински и општински прирез којим плаћа рад националних издајца. Најзад, забрањујемо сваком Србину да предаје вишак пшенице „Призаду“, који исту уручује националном непријатељу, Немачкој. Народни ослободноци. Затим <sup>с</sup>у запечатали и магацин у коме се налази вишак пшенице и написали: „у овоме магацину налази се народно жито које служи за <sup>с</sup>храну народне сиротиње. Забрањујемо да се жито употребљава У Другу сврху и ко отвори овај магацин биће кажњен смрћу.“

<sup>7</sup> Зборник, том I, књига 21

одбијали.<sup>23</sup> На страни комуниста погинуло је 20 бандита, од којих је заплешено оружје и много комунистичког материјала.<sup>24</sup>

4. На више места "између Ниша и Лес-  
,,; ковца исечени жељезнички и поштански  
\\J каблови.

5. Комунистички бандити напали су зграду општине Бошњане, у срезу темнићском, спалили општинску архиву, опљачкали 66.000 дин., 500 кгр. кукуруза, 200 кгр. пше-  
V - нице и 200 кгр. кромпира, која је храна била спремљена за помоћ избеглицама.

6. Спаљене су архиве и опљачкане касе у општинама маскарској, среза темнићског, раковобарској, среза звишког, ратинској, крај  
\\L Краљева, топоничкој, крај Пожаревца, тврдојевачкој, среза тамнавског, и Непричави,

<sup>23</sup> Када су отпочеле оружане акције Поморавског НОП одреда у Ћупријском и параћинском срезу, Недић је био принуђен да појача своје снаге, а нарочито у рударском басену. Формирана су два одреда: један је био у Ћуприји, а други у Сешском Руднику. Укупно је било око 80 жандарма.

Увиђајући значај рударског басена за окупатора, Параћинско-Ћупријска чета Поморавског НОП одреда настојала је да у овом крају разоружа жандарме и поруши руднике. У јулу и августу чета је двапут нападала Сењски Рудник. Први напад није успео. У другој акцији партизани су успели да уђу у Сењски Рудник, али ни тада нису у потпуности извршили задатке који су им били постављени: рудници нису потпуно онеспособљени за експлоатацију; санитарски материјал није заплешен; из установа које су служиле окупатору није узет новац опљачкан од народа и остали материјал који је могао користити борцима; у Равној Реци су похапшени петколонашаи одмах ослобођени, чак су пуштени и неки жандарми који су учествовали у борби против партизана, па су после, одмах по одласку партизана, ти исти жандарми похапсили и ликвидирали симпатизере НОП-а (види кш. 2, док. 24 и 28).

Трећи напад на Сењски Рудник требало је извршити 12. септембра 1941. године. У то време постигнут је споразум и са четницима Драже Михаиловића, па је одлучено да се та акција изведе заједнички. Створен је контакт и с недићевцима у Сењском Руднику: ови су пристали да предају оружје, али под условом да партизани и четници инсценирају напад на насеље. Међутим, четнички командант Илија Узелац је извршио напад пре времена, без партизана, а с намером да сам заплени оружје. Но тада су недићевци, видевши да напад није отпочео у договорено време, пружили јак отпор. У помоћ су им дошли и немачки авиони („штуке“), који су бацили око 20 бомби и митраљирали четничке положаје, наневши им осетне губитке. (Види књ. 20, извештаји из Поморавског одреда од 5. октобра 1941. и књ. „Поморавље у НОБ-у“ стр. 216).

<sup>24</sup> Губици и плен се не односе на партизана, јер они у тој акцији нису учествовали.

среза тамнавског, селевачкој, среза јасеничког, клатичевачкој, среза таковског, вошановачкој, среза млавског, галибабинској среза сврљишког, крњевској, среза орашког и чепурској среза параћинског. У овој последњој општини је разлупан и телефон и уништен скоро цели инвентар, а претседнику и деловој општини забрањено даље обављање дужности.

13. IX. 1941

3. Између станица Трбушани—Чачак де-молирана једна шина на колосеку.

4. Разбијеца пруга на мосту код станице Лајковац.

5. Између станица Брђани—Горњи Милановац пресечена пруга у дужини 20 см. Исто тако на км. 158/300 експлозивом су порушени један пропуст и покварена пруга.

6. Између станица Лајковац—Лазаревац пресечена пруга и нанета штета 946 дин.

7. Порушен пропуст код Прељине на км. 158/300. Штета-8.000 д.

8. На жељезничкој станици Крњево полупани телеграфски и телефонски апарати. [/^]с-Нанета штета од 18240 дин., а из касе опљачкано 4.600 дин.

9. На жељезничкој станици Мала Моштаница демолирана стањична постројења, скретнице и пруга.

10. Нападнуте општине и спаљене архиве у [с.] Вароши среза сврљишког, у Борку и Туларима, среза тамнавског, у Рујишту крај Сокобање.

14. IX. 1941

1. Нападнута Пошта у Ужичкој Каменици, среза ужичког и опљачкано из касе 80.983 дин.

2. Код Јагодине оштећена пруга за 665 динара.

3. У станици Старо Село полупани телеграф и телефони.

4. Нападнута жељезничка објавница у Старом Селу (пруга Вел. Плана — Лаповој и уништени телефонски апарати и каблови.



5. У станици Лозовику нападнут воз,<sup>25</sup> демолирана постројења и из касе опљачкано 1.500 дин.

6. У станици Врчин полупани телефони и телеграфски апарати и нанета штета од 11.900 дин., а из касе, опљачкано 17.450 дин.

7. На прузи Београд—Обреновац демолирана три поља шина и пруга била онеспособљена за саобраћај.

8. Нападнута варошица Варварин.<sup>26</sup> Спалена архива у жанд. станици и у Пореској

<sup>25</sup> О тој акцији, коју су извршили делови Космајског НОП одреда, Команда жандармерије послала је 22. септембра 1941. године опширнији извештај (В.И.И., рег. бр. 35/1—1, к. 26). У њему, између осталог, стоји: „14 септембра о.г., између 11 и 12 ч., 40 наоружаних лица напали су теретни воз у Лозовику, срез Велико-орашки. Ови злочинци наредили су возовођи, да једну локомотиву изведе из скретнице и да је цуном паром пусти у правцу Великог Орашја да налети воз. Међутим локомотиви је дат други правац, да ли намерно или случајно није се могло утврдити. Ова локомотива налетела је на другу локомотиву, те су обадве тешко оштећене, као и три вагона, а један потпуно уништен. Затим су ова наоружана лица отворила вагоне са брашном и јајима, позвали народ из Лозовика и Сараораца и наредили им да брашно и јаја носе својим кућама, што је народ и учинио. Истога дана око 16 ч. стигла је немачка војска на лице места и отворила пушчану, митраљеску и топовску ватру на лица која су носила брашно и јаја. Том приликом убијено је 10 лица из Лозовика. Командант немачке војске наредио је, да се врати брашно и јаја, што је и учињено, тј. донето је око 220 цакова брашна и око 65 сандука јаја и дато на чување чувару пруге, пошто је остало особље истога дана напустило дужност. Извесну количину брашна и јаја одвукле су немачке власти возом. Тога дана изгорела је кућа са покућанством Миленковић Милана и неколико споредних зграда, сена и сламе других лица, — сви из Лозовика. Са наоружаним лицима Немци нису имали сукоба, јер су се она удаљила пре доласка Немаца". (Види и књ. 1, док. бр. 155).

<sup>26</sup> Жандарме у Варварину разоружала је Беличка чета Поморавског НОП одреда, уз помоћ полицијског писара и начелника варваринског среза. Команда жандармерије је 18. септембра 1941. о томе известила министра унутрашњих послова (В.И.И., рег. бр. 31/1—1, к. 26): „Ноћу између 13 и 14 септембра о.г. око 100 наоружаних људи опколили су жанд. станицу у Варварину. При уласку у касарну водили су пред собом среског начелника г. Стефановића и довикнули стражару да не пуца, јер ће убити начелника и среског писара и највећом брзином пројурили поред стражара, упали у касарну и разоружали жандарме. По разоружању опљачкали су сву државну спремину. Затим су отишли у пореску управу, узели 1200 динара и пореске књиге; из среског начелства однели нека акта и све пушке и муницију, а из поште узели 800 динара, уништили нека акта, полупали телефон, зидни сат и вагу са тековима. У

управи уништене еве књиге, у Срееком начелству полупан телефон, а у Пошти уништана централа и посечене линије.

9. Нападнуте општине у Средњеву и Гареву (Вел. Градиште) и у обема општинама архиве спаљене и касе опљачкане, а грађанима наређено да не плаћају никакве дажбине и да се не одазивају позивима власти.

10. Спаљена архива у оШптинама Брестовик срез грочански, Поповић и Парцани, срез космајски, великотрњанска, лесковачки срез, Јовање, срез ваљевски, Бајевац, срез тамнавски, остриковачка, срез белички, Танда, срез таковски, Мала Моштаница, срез посавски, Скробница, срез заглазски, Дрмно, Пругово, и Пољана, срез пожаревачки, Јасеново, срез ресавски, качерска, срез ужички, криворечка, срез златиборски, ресничка и светлићска, срез крагујевачки, обрешка и орашка срез темнићски, грачачка, срез жички, самаилска срез жички, Лучица и Баре, срез пожаревачки.

11. Извршен напад на Крупањ, срез рађевски. У надлештвима архиве попаљене, а из Пореске управе опљачкано у готовом новцу 86.187 д.

12. Извршен напад на Варварин, срез темнићски. Из Поште опљачкано у готовом 853 дин. и на телефон. телеграфским постројењима нанета штета од 10.000 дин., а из Пореске управе однето 1923 дин. у готовом и 73.764 дин. у вредносним папирима.<sup>27</sup>

општини су уништили нека акта. При опкољавању вароши Варварина било је око 200 нападача, од којих је њих 100 опколило касарну. После овога, наредили су срееком начелнику да одмах одреди двоја кола за пренос опљачканих ствари, што је и учињено. Собом су одвели командира станице, наредника водника II кл. Верстовшека М. Франца, а осталим жандармима наредили да о овоме никога не извештавају, нити да се понова приме службе у жандармерији..."

(О овој акцији се опширно говори и у књ. 20, у извештају из Поморавског одреда од 5. октобра 1941).

<sup>27</sup> У документу је одељак бр. 12 додан одељку бр. 8, с тим што је прецртана прва реченица: „Извршен напад на Варварин, срез темнићски“.

13. Извршен напад на варошицу Бајина Башта у којој су попаљене архиве у свим надлештвима и сав новац опљачкан.<sup>28</sup>

Према исказу др. Курта Левиа, „начелника санитета“ у бив. „совјетској ужичкој републици“, нападом на Бајину Башту руководио је Јован Барух, „стари партијац“ и „политички радник на терену у Србији“, брат познатог комунисте Боре Баруха. У овом нападу Јован Барух је тешко рањен, тако да је од задобијене ране касније умро.<sup>29</sup>

Важно је напоменути да су, како каже поменути др. Леви, партизани покушали да се споразумеју са четницима војводе дринског о заједничком нападу на Б. Башту, али да су ови то категорички одбили.

15. IX. 1941

1. Нападнута станица Вратарница у којој су оштећени телефон. апарати. Штета је 2.000 дин. а из касе је опљачкано 2584 дин.

2. У станици Милошевац полупани телефонско-телеграфски апарати и нанета штета 17.096 дин., а опљачкано у готовом 1630 дин.

3. Нападнут воз на жељезничкој станици Милатовац и нанета штета 1320 дин.

4. Код жељезничке станице Кошеви отуђено 5 т.т. стубова.

5. Код жељезничке станице Ђуринци на км. 38/490 разлупана хвина и нанета штета од 2779 дин.

6. Код жељезничке станице Сење разлупан телефон и нанета штета од 1520 дин. У близини ове станице на км. 5/700 раскинут мост и нанета штета од 4.133 дин.

<sup>28</sup> Напад је извршила Рачанска чета Ужичког НОП одреда (види том II, књ. I, стр. 76).

<sup>29</sup> Из тог податка, као и из честих омашки приликом куцања (1943. уместо 1941. године), може се закључити да су месечни прегледи из 1941. и 1942. године начињени почетком 1943. Ови извештаји представљају, иначе, скуп дневних извештаја. На појединим местима дати су и коментар важнијих догађаја, који такође потврђују, с обзиром на изнете чињенице, да су ови прегледи начињени касније, односно у 1943. години.

7. На жељезничкој станиди Мали Извор<sup>30</sup> оштећени телеграф и телефон, штета 342 дин. Из касе опљачкано 1376 дин.

8. Између станица Раља—Ђуринци, на км. 38/490, на место лагане вожње нападнут је воз пушчаном ватром и бомбама и знатно оштећен.

9. У селу Вапи крај Чачка посечено 20 телеграфски<sup>^</sup> стубова на линији Чачак—Краљево.

10. На подручју општине главиначке у близини Јагодине прекопан државни пут и онеспособљен за саобраћај.

11. Спаљене општине и опљачкане касе мајданска, у срезу таковском, секуричка у срезу левачком, великотрњанска у срезу лековачком, миоковачка у срезу љубићском, грбавачка у срезу сврљишком, доњокрчинска у срезу темнићском, орешковичка у срезу посавском, горњанска, у срезу кључком. Горњи Степош крај Крушевца, Бели Поток, у близини Књажевца.

12. Опљачкана Пореска управа у Крушевцу из које је однето 25.848 дин.

#### 16. IX. 1941

1. Посечено је 6 телефонских стубова и жице у реону општине глободерске недалеко од Крушевца.

2. Срушен жељезнички мост на путу Пожега — Ариље преко реке Ђетиње у с. Горобиљу.

3. У Пријевору на Км. 167/350 прекинута шина и у општин<sup>^</sup>- спаљена архива и опљачкана каса.

4. У станици Врчин опљачкано из касе 17.440 дин.

5. Нападнута станица Остружница у којој су демолирани апарати, а телефон однет.

6. При улазу воза у жељезничку станицу Палилула, комунисти су осули пушчану и митраљеску паљбу на воз који је долазио из Зајечара и том приликом убили машиновођу Милосава Брашића.

<sup>80</sup> Пруга Књажевац—Зајечар

7. У станици Сење уништени телеграф-  
"СЈИ и телефонски апарати и сигнална постро-  
5ња, а из касе однет сав новац и недалеко  
'ибд ове станице порушен мост на км.5/700.

8. Између жељезничке станице Кошево  
кУУ.и постаје Глободер (пруга Сталаћ—Краљево)  
И/ посечено 5 телегркјзских стубова и жице.

9. Код Пајзаћинг^на км. 6/146 порушен  
мост, нанет«К'штет^' 4.133 дин.

10. На прузи Доња.Тхуприја—Равна Ре-  
ка, на км. 60/146 мицираб мбст.

11. Нападнута станица Самаила и из касе  
опљачкано 606 дин.

12. Срушен мост на рамаилској реци из-  
међу Самаила и Мрсаћа. {пруга Краљево—  
Чачак).

13. Нападнуто Лебана, срез јабланички,  
те у општини спаљена целокупна архива и  
знатно оштећен инвентар а у Пошти униште-  
ни телефонско-телеграфски апарати и ли-  
није. Комунисти су тада наређивали грађа-  
нима да не плаћају никакве дажбине и да не  
извршују никаква наређења власти.

14. Нападнута Пошта у Бојнику, 12 км.  
с. од Лебана, те је полупана централа и исе-  
^/^ ене линије.

^^ 15. Спаљене архиве и опљачкане касе у  
општини жичкој, среза жичког, катунској,  
среза темнићског, лучкој<sup>31</sup> среза крајинског,  
орњосабантској и белушићској, среза левач-  
бг, суботиначкој, среза алексиначког, црље-  
ничкој и каменовској, среза млавског, берањ-  
ској и лучинској,<sup>32</sup> среза пожаревачког, мар-  
ковачкој, среза орашког. У свим овим општи-  
нама наређивано је општинским управама да  
даље не смеју обављати никакву дужност,  
јер ће у противном бити поубијани сви час-  
ници.

17. IX. 1941 ^у 1- Нападнута жељезничка станица Крива  
у>>Река и покидане телеграфске жице и нанета  
/// штета од 190 дин.

<sup>31</sup> Односи се на с. Лука.

<sup>32</sup> Односи се на с. Лучицу.

2. Код станице Трбушани (пруга Чачак — Ужице) на км. 167/350 експлозивом преки- нута жељезничка шина.

Истога дана нападнута станица Пријевор на истоименој прузи. Бандити су тражили новац у каси, кад га нису нашли напали су на воз у станици, те су разоружали три жан- дарма, који су били у возу, а из вагона оп- љачкали робу.

3. У жељезничкој станици Жељезник разлупани телефон и телеграф, а у општини Жељезник, срез врачарски, спаљена архива и опљачкана каса.

4. На прузи Пожаревад — Кучево код станице Раброво поруприг «жељезнички мост и онеспособљен за Телефонске и телеграфске линије покидане.

5. Комунисти напали рудник Рудну Главу између Клокочетца и Мајданпека и знатно оштетили његова постројења.

6. У Врачешници, среза таковског, на- паднута Пошта из које је однето 4.000 дин готовог новца, а апарати полупани и рсобљу- забрање свГ1?и""Даљтг153Д:....У~општини вра- љешничкбЈ комунисти опљачкали касу, по- лупали архиву и новчане књиге и знатно ош- тетили\* саму општанску зграду. "

7. Нападнута жељезничка станица Врба, те је уништен телеграфски апарат а телефон однет и нанета штета од 7.276 дин., а у општини врбовској, срез жички, спаљена архива и каса опљачкана.

8. Спаљене су архиве и опљачкане касе у општинама доњовидовској, срез парафински, у Заклопачи,<sup>33</sup> срез грочански, у којој је демо- лиран телефон, у општини драгосињачкој, срез жички, средњевској, среза рамског, ос~

<sup>33</sup> У извештају Команде жандармерије од 21. септембра 1941. године (В.И.И., рег. бр. 34/1—1, к. 26) о акцији у Заклопачи, поред овог, каже се и следеће: „17 септембра о.г., око 9 ч., 10 непознатих наоружаних лица спалила су архиву општине Заклопача, срез Гро- чански, полупали телефон и покидали телефонске жице. Овога дана вршено је чишћење терена једним делом у правцу Бегалица — Дражањ, а другим делом у правцу Болеча, а Заклопача се налази између ових места. Мештани села Заклопаче за ова лица нису хтела Д& јаве, јер им годи уништење архиве”.

тружничкој, среза посавског и црљеначкој среза млавског.

9. У борби противу комуниста недалеко од Лознице погинуо је капетан II кл. Богдан Дрљача.

#### 18. IX. 1941

1. Нападнута станица Мала Иванча. Спалена је архива и полупани апарати. Штета износи 7.346 дин., а из станичне касе опљачкано 18.000 дин.

2. Нападнут рудник лигнита Велика Иванча у срезу младеновачком. Рудник је потпуно онеспособљен за ма какав рад и искоришћавање, штета износи 2,301.680 дин., а из касе Управе рудника опљачкано је 34.000 дин.

3. На жељезничкој станици Умчари полупани телеграфско-телефонски и сигнални апарати, тако да штета износи 4.160 дин., а из касе је однето 5.000 дин.

4. Извршен је напад на станицу Овчар Бању, из касе је опљачкано 283 дин., а из Поште у Овчар Бањи однето је 4.751 динар.

5. У близини Јагодине на км. 140/500 извађене су две шине, тако да је воз, који је наишао оклизнуо и штета која је настала износила 650.807 дин. На том месту је порушен и мост, тако да је штета нанета на мосту 192.447 дин.<sup>34</sup>

<sup>34</sup> Ту диверзију на жел. прузи између Јагодине (сада: Светозарево) и ж. ст. Јовац извршио је један вод Беличке чете Гоморавског НОП одреда (23 борца из вода и 7 месних партизана). Партизани су заробили стражаре на рампи и чувара пруге, поставили заседе према Јагодини и Јовцу, као и на осталим правцима одакле се могла очекивати интервенција окупатора, и извадили шину на кривини у подножју брда Гиље. Око 21 час наишао је теретни воз. Локомотива је исклизнула с колосека, налетела на мостић и сурвала се у јарак, а онда су на њу налетели вагони. Партизани су затим запалили вагоне. Због ове диверзије саобраћај је на том делу пруге био прекинут осам дана. (Опширније о овој акцији види књ. 20, извештај из Поморавског одреда од 5. октобра 1941. и књ. „Поморавље у НОБ-у“, стр. 185).

У извештају Команде жандармерије од 22. септембра 1941. године (В.И.И., рег. бр. 35/1—1, к. 26) такође се говори о овој партизанској диверзији: „18 септембра о.г., у 2 ч., група наоружаних комуниста разрушила је железничку пругу Београд — Ниш на км. 140.700 код села Праћине, срез Белички (Јагодина). При наиласку

6. Нападнута жељезничка станица Табаковац, у којој су демолирани телеграф и телефон и порушен је мост код Табаковца, на км. 135/800, тако да штета износи 85.360 дин.

7. Миниран је и порушен мост између станице Звижд—Раброво, (на прузи Пожаревац—Кучево) на км. 133/700.'

8. У близини жељезничке станице Кошево (пруга Сталаћ—Кралевце, на км. 20/800) миниран је мост, али је услед рђаво постављене мине штета незнатна.'

9. Посечене су телефонско-телеграфске жице у селу Влашкој удаљеном 8 км од Ћуприје.

10. Комунисти су напали електричну централу у Власотинцима али су били одбијени.

12. Спаљене су архиве и опљачкане касе у општинама: рожанској, среза златиборског, крављидолској, среза пожаревачког, вишевачкој, среза лепеничког, туријској, среза звишког, матарушкој, среза жичког, врелској, среза алексиначког, баничанској, среза јасеничког, превешкој,<sup>35</sup> среза левачког, бачинској, среза темнићског, брусничкој, великојасиковачкој, кленовачкој, глоговачкој, среза крајинског, љешничкој, среза звишког.

Извршен је напад на варошицу Салаш у срезу крајинском, у којој су поплаљене архиве свих надлештава и опљачкане касе.

19. ГХ. 1941

1. Нападнута Пошта у Врачешници, у срезу таковском, и опљачкано у готовом 4.880 дин. -

немачког теретног воза са разном трговачком робом вероватно за Бзтарску, машина са 3 вагона пуна робе исклизнула се из колосека и преврнула се у јарак, те су их бандити, који су били око "Руге, слупали и разрушили. Бандити су робу опљачкали, а што нису могли однети полили су бензином и спалили. Према досадањој процени, штета износи око 15,000.000 динара. По овоме истрагу воде немачке власти".

<sup>35</sup> Односи се на с. Превешт.



н 2. Код жељезничке станице Овчар Бања  
ТХфазрушена пруга и нанета мања штета. На са-  
\ПуМој станици разлупани телефони и покидане  
//линије.

\* 3. На прузи Пожаревац—Кучево на км  
Х//122/100, између станице Раброво и постаје Че-  
\Хг шљеве Баре миниран мост услед чега је са-  
^^^ббраћај био прекинут.

4. Два сељака из Рипња ухватили су од-  
беглог комунисту Васиљевића Миодрага из  
Барајева, који је био наоружан карабином и  
бомбом и предали га властима.

5. Спаљене архиве и опљачкане касе у  
/ општинама гулијанској среза сврљишког, па-  
раћинској, среза темнићског, дубочкој, среза  
звишког, залоговачкој, среза темнићског, ко-  
њушкој, среза грузанског, малоришкој,<sup>36</sup> сре-  
за крајинског, берчиновачкој, среза заглав-  
ског, тополовничкој, среза рамског, салако-  
вачкој, среза пожаревачког, трњанској, среза  
пожаревачког, гуничкој,<sup>37</sup> среза беличког,  
горчанској,<sup>38</sup> среза жичког, и јовачкој, среза  
беличког.

20. IX. 1941

1. Овога дана око 5 часова ујутру једна  
већа група комуниста извршила је напад на  
Трстеник.<sup>39</sup> Пошто је савладала малобројне  
жандарме, ова група је упала у поједина над-  
лештва у Трстенику и у њима попалила ар-

<sup>36</sup> ПОЈР^ШНО. Вероватно се односи на с. Мала Јасикова, које је  
тада било у крајинском срезу, или на с. Речку, које је припадало  
неготинском срезу.

<sup>37</sup> Није се могло утврдити на које се село односи.

<sup>38</sup> Вероватно се односи на с. Горичани.

<sup>39</sup> Акцију је извршила Левачка чета Поморавског НОП одреда.  
Чета је имала 80 бораца. По уласку у град партизани су разоружали  
жандарме (запленили 15 пушака), а затим у установама попалили ар-  
хиве и запленили новац и канцеларијски и други материјал. Поред  
жандарма, у Трстенику су се тада налазили четници Косте Пећанца.  
Како нису могли да се извуку из обруча, њих је сакрио у Љубо-  
стињи архимандрит тог манастира. Када су се партизани повла-  
чили из града, четници су их напали с леђа и с бока. У овој борби  
Левачка чета је имала једног теже рањеног и једног изгубљеног  
борца. (Опширније о овој акцији види књ. 20, извештаје из Помо-  
равског НОП од 5. октобра 1941, књ. „Поморавље у НОБ-у“, стр. 234  
и извештај Команде жандармерије од 21. септембра 1941. године,  
В.И.И., рег. бр. 34/1—1, к. 26).

хиве и опљачкала благајне, одневши преко 100.000 д. готовог новца, а из Пореске управе опљачкала је 88.902 дин. у вредносним папирима. Сем тога у Пошти\_су^ЈГОлупани\_телеграфско^телефтски уре^аји, и нанета штета од 25П00 дин.

По извршеној пљачки, комунисти су се почели повлачити ка манастиру ЈБубостињи. Том приликом их је напала једна група од 17 четника. У борби је погинуло три комуниста, тројица их је рањено и неколико заробљено. Заплењено је више кола, која су била крцата пуна робе опљачкане у Трстенику.

2. Руља наоружаних комунистичких бандита упала је у Вел. Градиште<sup>40</sup> пошто је савладала отпор неколицине жандарма, и отпочела да пустоши по државним надлештвима, палећи архиве и уништавајући намештај. Када су упали у суд и почели да ломе намештај и цепају акта, судија Бирјуков Иван почео их је молити да не упропашћују државну имовину. Бандити су га напали најгорим псовкама и одмах убили.

Том приликом комунисти су опљачкали касе свих државних надлештава.

3. Једна комунистичка тројка бацила је две бомбе на жељезничку станицу у Крагујевцу, за време док је путнички воз био у станици и док је на станици било много света.

4. Код жељезничке станице Жељезник на км. 12/818 дигнуто шинско поље.

5. Посечене телеграфско-телефонске линије на релацији Чачак—Овчар Бања и нанета штета од 1000 дин.

6. Нападнута Пошта у Бојнику и телеграфско-телефонски уређај оштећен за 15000 дин.

7. Извршен напад на грузанске руднике у срезу грузанском и опљачкано у готовом новцу 200.000 дин.

8. Спаљене архиве и опљачкане касе у општинама винорачкој и драгоцветској, у срезу беличком, мириловачкој, среза параћин-

<sup>40</sup> Град је ослободио Пожаревачки НОП одред (види књ. 1, Док. 32).

ског, сиковачкој,<sup>41</sup> среза ражашског, из ове општине су комунисти однели и жито које је било спремљено за избегличку децу, берчиновачкој и жуковачкој крај Књажевца, турковачкој и ораовичкој, среза лесковачког, житнопоточкој, крај Прокупља, трновачкој, среза млавског, мислођинској и великомоштанничкој у срезу посавском, лађевачкој, среза жичког, љубостињској, среза трстеничког, црнољевичкој, среза звишког, раденској, среза звишког, доњоливадичкој, среза моравског, савиначкој, среза таковског, ботуњској, среза крагујевачког, доњосабанској, среза крагује-фжот и у Наталинцима, среза опленачког.

21. IX. 1941

Л

1. На жељезничкој станици Љубић полупани телеграфско-телефонски уређаји и нанета штета од 1512 дин. Исто тако је порушен и водовод за напајање локомотива.

2. Комунисти порушили мост и онеспособили га за саобраћај на рццЛ ЛугОмиру у близини Јагодине.

3. Покушан је напад на фабрику у Баричу, али је исти одбијен.

4. На жељезничкој станици Ђунис извршен је напад на воз М. 173, али је напад био одбијен.

5. Код жељезничке станице Витковац<sup>42</sup> Јд^ечена су 43 телеграф. стуба.

6. Комунисти су напали на Рачу Крагујевачку. Знатно слабији жандарми давали су отпор, али су се пред многобројним нападачима морали повући. Када су упали у варошицу ХД, комунисти су у свим надлештвима и установама попалили архиве, а из Поште су опљачкали 3.976 дин., из Пореске управе 6.150 дин. у готовом и у вредносним папирима 553.556 Дин.

7. Спаљене архиве и опљачкане касе у општини мајурекој, среза беличког, у општини Каменичкој, среза жичког, у општини Буеиловачкој, среза параћинског, у општини до-

<sup>41</sup> Веројш!гно се односи на с. Смиловац.

<sup>42</sup> Пруга Алексинац — Сталаћ

њокаменичкој, крај Књажевца, у општини сирчанској, среза жичког, у општини белопољској, среза таковског, у општини корманској, доњокомаричкој и белошевачког, среза крагујевачког, у општини крушарској, среза раваничког, у општини малоцрњичској, и касидолској, среза пожаревачког, у општини дубочкој среза млавског.

22. IX- 1941

1. Комунистички бандити упали су у Пореску управу у Чајетини среза златиборског и из касе однели три милиона динара у вредносним папирима.

2. У жељезничким станицама Кошево и Глободер<sup>43</sup> полупани су телеграфски и телефонски апарати и тиме нанета штета од 8.380 дин.

3. Нападнута жељезничка станица Јовановац<sup>44</sup> из које је опљачкано 6.614 дин. и знатно оштећен инвентар.

4. Код Крушевца је разорена пруга и нанета штета од 12.822, д.

5. Код жељезничке станице Бадњевац<sup>45</sup> на км. 1/950 покидане т.т. лиције, фазорен колосек.

6. На релацији Табаковац—Салаш посечене тт линије и тиме нанета штета од 1000 дин.

7. Група комуниста упала у станицу Арачићево,<sup>46</sup> полупала телеграфски и телефонски уређај, наневши штету од 28.816 дин., а у близини ове станице на км. 123/209 извађена је шина и нанета штета од 388 д.

8. У станици Губеревац<sup>47</sup> демолирана је скретница и посечене т.т. линије, а из магацина однет алат.

<sup>43</sup> Пруга Крушевац — Трстеник

<sup>44</sup> и <sup>45</sup> Ноћу 22/23. септембра 1941. године 56 бораца Крагујевачког НОП одреда извршило је напад на железничке станице и постаје У Јовановцу, Милатовцу, Реснику и Бадњевцу (пруга Лапово — Крагујевац), те поломиле скретнице, онеспособиле телефонско-телеграфске уређаје и на два места прекинуло пругу (види кв. 20, извештај Крагујевачког одреда од 26. септембра 1941).

<sup>46</sup> Односи се на с. Ланиште код Светозарева.

<sup>47</sup> Пруга Крагујевац — Краљево

9. На жељезничкој станици Гружа уништене т.т. линије и инсталације и занављено бвагона, а из касе опљачкано 1800 дин. и особљу забрањен сваки даљи рад.

10. На прузи Краљево — Крагујевац, између станица Витковац—Витановац д^гнуте жељезничке шине и прагови у дужини од 50 м., тако да је саобраћај морао бити обустављен.

11. Једна комунистичка банда упала је у село Црнајку, 16 км. јужно од Д. Милановца, и напала на једну групу четника. У огорченој борби коју су четници прихватили 8 четника је погинуло, док је на страни комуниста било много мртвих, али су их ови однели собом.<sup>48</sup>

12. Спаљене су архиве и опљачкане касе у општинама жлнској,<sup>50</sup> среза заглавског, у којој су комунисти демолирали телефонску централу, однели писаћу машину и шапирограф, а народу одржали говор у комунистичком духу позивајући га на отпор према властима; у општини стубичкој, среза раваничког, где су комунисти наредили свим сељацима од 18 до 60 година да пођу са њима, али су се они одупрли и разбежали из села; копривничкој, среза крајинског, јагњилској, среза

1/у  
У

<sup>48</sup> Акцију су извршили делови 1. и 2. чете Крагујевачког НОП одреда. Станица је потпуно демолирана, а скретница поломљена. На станици се налазио немачки теретни воз: у једном вагону су били авионски мотори, у три вагона путнички аутомобили и у три вагона инжењеријски алат. Вагони су запаљени. Акција је трајала пет сати.

Исте ноћи је извршен напад и на варошицу Гружу. Запаљене су архиве. У пошти је уништен телефонско-телеграфски уређај. Посечено је 20 бандера на прузи Крагујевац—Краљево. (Види књ. 20, извештај Крагујевачког одреда од 26. септембра 1941).

<sup>49</sup> У с. Црнајку упали су партизани Крајинског НОП одреда и сукобили се с четницима Драже Михаиловића. О томе Команда жандармерије извештава 24. септембра 1941. године (В.И.И., рег. бр. 37/1—1, к. 26): „22 септембра о.г. једна група од 150—200 комуниста извршила је напад на четнике и жандарме у селу Црнајки, срез Поречки (Доњи Милановац). У борби погинуло је 8—10 четника, рањено 5, а заробљено 15—20. На страни комуниста био је већи број рањених и мртвих. Тачан број се не зна, јер су их собом одвукли. Комунисти су запленили један ауто рудника Мајдан Пек и по завршеној борби повукли се за село Танду, Луку и Салаш, удаљено 20 км. од Неготина. По сазнању припремају напад на Неготин. Командир чете у Неготину моли појачање у људству и наоружању, као врло хитно“.

<sup>50</sup> Односи се на с. Жлне код Књажевца.

младеновачког, витковачкој у срезу жичком, богавској, среза деспотовачког, дољашничкој, среза рамског; забрђској, среза млавског; јелашничкој у срезу нишком; дубравичкој, шапинској и смољевачкој<sup>51</sup> у срезу пожаревачком.

13. У селу Винарцу среза лесковачког, комунисти су пуцали на кафецију Тошића Анастаса и теже га ранили на три места.

14. Код села Дражња у срезу грочанском, комунисти су убили из заседе Станимира Лукића, земљорадника, иначе старешину општинске страже.

23. IX. 1941

1. На прузи Г. Милановац—Ча<sup>а</sup>лак, између станица Прељина—Брђани на км. 154 срушен је пропуст и оштећена пруга, те је нанета штета од 8.000 Дин.

2. У близини Крушевца на км. 20/588 исклизнуо је тендер локомотиве услед квара пруге.

3. На прузи Лапово — Крагујевац, пред станицом Бадњевац, разва<sup>н</sup>ч<sup>у</sup> и Шне, посечене телеграфско-телефонске жице и однет алат десетара.

4. У близини станице Дивци на км. 57/760 порушен мост и нанета штета од 25.288 дин.

Исто тако је код Парзћина на км. 68/900 оштећен мост за 85.220 дин.

5. Нападнута жељезничка станица Кошево, на прузи Сталаћ—Крушевац, демолирани апарати и линије, искривљене шине, посечени телеграфски и телефонски стубови. Исто је то учињено и код стражара бр. 18 као и код постаје Глободер — на км. 68/90 запаљени витлови провизорија, на мосту на км. 73/616 минирана и раскинута шина.

6. Нападнута Пошта у Д. Душнику, ср. нишког и нанета штета од 10.000 дин., а из касе опљачкан сав новац. Исто тако у општини доњодушничкој спаљена архива и опљачкана каса.

<sup>51</sup> Односи се на с. Смољинац.

<sup>8</sup> Зборник, том I, књига 21

П 7. Опљачкане су поште у Книћу и у Гру-  
V \Ж\стл ср. грузанског и демолирани су телегра-  
V фско-телефонски апарати.

8. Из Пореске управе у Пожеги опљачка-  
но је у готовом новцу 87.080 дин., а у вред-  
носним папирима 54.073 дин.

9. Извршен је напад на фабрику вунених  
тканина Лазе Теокаревића у Вучју,<sup>52</sup> ср. лес-  
сковачки и из ње опљачкано робе и нането  
квара у износу 76,853.000 динара.

10. Овога дана у рано јутро комунистич-  
ко партизански одред који је бројао близу  
4.000 људи извршио је напад на Шабац<sup>53</sup> са 3  
правца. Комунисти су били продрли до самог  
центра вароши и после огорчених борби во-  
ђених у главним градским улицама, комуни-  
сти су били приморани да се повуку у правцу  
главног пута Цер—Лозница.

У овој борби погинуло је око 80 комуни-  
ста и 40 невиних грађана.

У току борбе знатно је порушен западни  
део града т.зв. „Камичак“, који је скоро пот-  
> пуно порушен и попаљен. Исто тако срушен  
\Ж/ је знатан број зграда на периферији у коме  
су били забарикадирани побуњеници. Тако је  
због овога напада скоро 4000 људи остало без  
крова над главом и без икакве имовине,

11. Тога дана око 5 часова изјутра кому-  
нистички буљук од неколико хиљада људи  
\ \ ушао је у варош Ужице.<sup>54</sup> Већину ових сачи-

<sup>62</sup> Близу Лесковца

<sup>53</sup> У нападу на окупаторов гарнизон у Шапцу учествовали су  
Мачвански НОП одред (или Подрински, како се још звао) и четнич-  
ки одред капетана Рачића (Види том II, књ. 1, стр. 75 и књ. „Устанак  
и НОП у Србији“, стр. 249).

<sup>54</sup> Главни штаб НОП одреда Србије 16. септембра 1941. године  
у с. Дулену (код Крагујевца) одржао је саветовање с командантима  
партизанских одреда из западне Србије. У вези са директивом ЦК  
КПЈ и ГШ НОП одреда Југославије: да се у западној Србији створи  
јединствена слободна територија, на том саветовању постављен је  
задатак да у долини Западне Мораве отпочне ослобађање градова.  
Такб је Угкички НОП одред у другој половини септембра ослободио  
Ивањицу, Ариље, Чајетину, Ужичку Пожегу и приморао окупатора  
да 24. септембра напусти Ужице. (Опширније о овим дејствима у  
западној Србији види: том II, књ. 1, стр. 74—78; Ослободилачки рат  
народа Југославије 1941—1945, издање В.И.И., Бгд., 1957, стр. 52—58;  
I књ. Записа Р. Чолаковића и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“,  
стр. 243—244).

њавали су недорасли младићи па и деца. Према исказима очевидаца, могли су се видети међу њима дечасти који нису могли да носе пушке већ су их вукли по земљи. Међу одраслима било је свакојаког градског и сељачког олоша.

24. IX. 1943<sup>55</sup>

1. — Комунисти су покидали телефонско-телеграфске линије на релацијама Јагодина—Јовац (штета 1.000 дин.), Јагодина—Слатина (штета 1.000 дин.), Ђуприја—[с.] В. Поповић (штета 1.000 дин.), Крушевац—Трстеник (штета 1.000 дин.), оштетили телеграфске линије у Рековцу (штета 500 дин.).

2. — Нападнуте жељезничке станице Глибовац и Кусадак и у обема оштећене скретнице, демолирана саобраћајна постројења и запаљено неколико вагона, те је нанета штета у износу од 351.174 дин. а из касе опљачкано 1.351 дин. и у роби (санитетски материјал и чиновничке бунде) 30.000 динара.

3. — У жељезничкој станици Дедина покидани телефон и телеграф и нанета штета од 9.061 дин., а у близини станице посечени телеграфско-телефонски водови.

4. — Услед квара на прузи у близини Јагодине, на км. 128/700, исклизнуо воз и проузрокована штета од 81.873 динара.

6. — Комунисти су спалили архиве и опљачкали касе у општини мраморачкој (јасенички); бунушкој (лесковачки); радовањској (в. орашки); стубичкој (раванички), где су сељацима наређивали да пођу са њима у шуму под претњом смртне казне, што су ови одбили да учине и разбежали се од кућа; витановачкој (жички); рготинској (зајечарски).

24. IX. 1941

2. — Нападнута жељезничка станица Витановац и опљачкано робе у вредности од 1.540 динара.

<sup>55</sup> Погрешно написана година; треба: 1941.



3. — Између жељезничке станице Стублине и Бргуле<sup>56</sup> демолирана пруга у дужини од 2 метра и посечене телеграфско-телефонске линије, а у станици Бргуле дигнута пруга у дужини од 70 м. и посечени телеграфско-телефонски стубови.

4. — Извршен напад *ни\*жељ.* станицу у Книћу<sup>57</sup> (пруга Крагујевац-Кратчево и демолиране скретнице и апарати за споразумевање). Једна локомотива пуштена сама на пругу која је налетела на воз те је проузрокована знатна штета.

5. — Између станица Арачићево и Јагодина комунисти разбили једно поље шина.

I. IX. 1943<sup>58</sup>

6. — Покидане телеграфско-телефонске линије и посечени телеграф. стубови на релацијама Краљево—Гружа (штета 600.000 дин.), Горњи Милановац—Бадњевац (штета 672.000 дин.), а у близини жељ. станице Краљево посечена четири телефонска стуба.

7. — Попаљене архиве и опљачкане касе у општинама, штубичкој (брзопаланачки), багрданској (белички), таковској, (таковски), јовановачкој (крагујевачки), црнокалској (лепенички), цветачкој<sup>59</sup> (жички), церовачкој (јасенички), међулужјанској (младеновачки), крушарској (раванички), табаковачкој, шаркаменској, трнавској, дубочанској (крајински), речанској, чубарској, брестовачкој (неготински), и стамничкој (млавски).

III. IX. 1943<sup>60</sup>

1. — Комунисти су напали на жел. станицу Грамада<sup>61</sup> и полупали телеграфско-телефонске апарате, наневши штету од 1.991 динара, а из касе су опљачкали 1.299 динара.

<sup>58</sup> Пруга Обреновац — Лајковац

<sup>57</sup> Напад на Кнић су извршили делови Крагујевачког НОП одреда. Прве вечери, 22/23. септембра, они су напали само село, а жел. станицу нису. А ноћу 24/25. септембра потпуно су уништили уређаје на жел. станици, у сеоској пошти онеспособили телефонско-телеграфске уређаје и у складишту дувана запленили веће количине дувана. (Види књ. 20, извештај Крагујевачког одреда од 26. септембра 1941).

<sup>58</sup> Треба: 1941.

<sup>59</sup> Односи се на с. Цветке.

<sup>60</sup> Треба: 1941.

<sup>61</sup> Акцију је извршила Сврљишка чета Нишавског НОП одреда.

2. — Из Поште у Косјерићу комунисти су опљачкали 15.325 динара а из Пореске управе 3.814 динара у готовом новцу и 513.664 динара у вредносним папирима. У Пореској управи је поред тога полупан инвентар.

3. — Спаљене архиве и опљачкане касе у општинама винарачкој (лесковачки), дејановачкој и градиштанској (заглавски), трњанској (пожаревачки), сврачковачкој (таковски), доњорачанској (лепенички), малојасиковачкој (крајински), карбуловској и јасеничкој (неготински), витановачкој, чукојевачкој, рађевској и конаревачкој (жички).

27. IX. 1943<sup>62</sup>

1. — Нападнута жељезничка станица Витковац и демолирана саобраћајна постројења.

2. — У жељ. станици Губеревац уништени телеграфски и телефонски апарати и инвентар.

3. — У Сталаћу на км. 5/344 демолиран мост и нанета штета од 247.000 динара.

4. — Опљачкана Пошта у Подринској Митровици<sup>63</sup> и однето из касе у готовом новцу 12.804 динара.

5. — Опљачкане касе и спаљене архиве у општинама: бошњанској (лепенички), тубићској (црногорски), роћевачкој<sup>64</sup> (жички), габровничкој (заглавски), куеићској и царевачкој (рамски), брачинској (ражањски), баљиначкој и дреновачкој (заглавски), алдиначкој, причевачкој и дејановачкој (заглавски).

28. IX. 1943<sup>65</sup>

1. — Нападнута жељ. станица Табаковац и уништени телеграфско-телефонски апарати и скретница те нанета штета од 13.695 динара, а из касе опљачкано 3.588 динара.

2. — У близини станице Табаковац на км. 135/884 порушен мост и нанета штета од 29.985 динара.

<sup>62</sup> Треба: 1941.

<sup>63</sup> Обичније: Срп. Митровица (Мала Митровица).

<sup>64</sup> Односи се на с. Роћевићи.

<sup>65</sup> Треба: 1941.

3. — У жељ. станици Кобишница уништени телеграф и телефон и нанета штета од 5.003 дин., а из касе опљачкано 4.282 динара.

4. — Нападнута станица и воз у Глибовцу и нанета штета од 17.542 динара.

5. — Комунисти су извршили напад на руднику Добра Срећа<sup>66</sup> у ср. заглавском и опљачкали у готовом новцу 87.000 динара.

6. — У Гор. Милановцу је из Пореске управе опљачкано 602 динара и 816.418 динара у вредносним папирима.

7. — Спаљене архиве и опљачкане касе уопштинама: трнавској (трнавски), лазничкој (хомољски), бакионичкој (пожешки), поповичкој (крајински), драговачкој (пожаревачки), буковчанској и кобишничкој (неготински), расвитској (темнићки)<sup>67</sup>.

29. IX. 1941

1. Порушен је један глост на путу између Крагујевца и Јагодине.

2. Између станица Обреновац и Стублине комунисти су на четири места порушили пругу<sup>68</sup>.

3. •— Комунисти су спалили архиве и опљачкали касе у општинама: плавњанској (брзопаланачки), маскарској (темнички), малопланској (в. орашки), миљевићској (голубачки) и рибничкој (жички).

30. II. 1941

1. — У близини станице Бадњевац, на км. 17/655 комунисти су оштетили пругу.

2. — У жељ. станици Градац<sup>69</sup> уништена су жељезничка постројења.

<sup>66</sup> Рудник се налази у с. Вини код Књажевца.

<sup>67</sup> Вероватно се односи на с. Рашевицу.

® У извештају Команде жандармерије од 30. септембра 1941. године (В.И.И., рег. бр. 42/1—1, к. 26) не помиње се та диверзија. У њему је изнесена ова партизанска акција: „28 септембра о.г., око 15 ч., једно одељење Обреновачког одреда, под командом потпоручника Поповића Милана и Опалића Марка, ишло је у камионима у село Стублине, срез Цосавски, ради проналаска комунистичке архиве у кући сељака Перића. При повратку у 17.30 ч. одељење је нападнуто ватром из кућа на раскрсници путева Обреновац — Грабовац, Обреновац — Стублше. Одељење је примило борбу. Има 2 мртва и 5 рањених војника. Ухапшено је 20 сељака из чијих је кућа пуцано“.

® Пруга Лапово — Крагујевац

3. — У станици Самаила<sup>70</sup> порушене скретничке бране.

4. — Порушен гвоздени мост на км. 46/630 на прузи Пожаревац—Петровац.

5. — Нападнута жељ. станица Велика Плана и особљу забрањен сваки даљи рад. Приликом пролаза воза кроз ову станицу бандити су пуцали на воз али жртава није било.

6. — У жељ. станици Баточина<sup>71</sup> демолирана сва телеграфско-телефонска постројења а санитарски материјал однет.

7. — Комунисти су сачекали у станици Табаковац путнички воз, поскидали с њега путнике а локомотиву пустили саму у правцу Неготина, која се зауставила тек пред станицом Брусник. Истовремено су у овој станици посекли телефонско-телеграфске везе.

8. — Бандити су запречили пропусте на км. 16/120 и 16/590 а оштетили колосек на км. 15/90 и 19/600 на прузи Обреновац—Лајковац.

9. Комунисти су спалили архиве и опљачкали касе у општинама баричкој и бикињској (голубачки), петровачкој (млавски), ражањској (црногорски), манојловачкој, стројковачкој и великотрњанској (лесковачки) и горњокрупачкој (алексиначки).

10. Нападнута је варошица Јабуковац у којој је спаљена општинска архива а новац из касе однет. Исто тако је опљачкана и пореска управа у Јабуковцу из чије је касе однето 3.500 динара.

31. IX. 1943<sup>72</sup>

• 1. — Комунисти су спалили архиву у општини стројковачкој и опљачкали касу у општини стројковачкој у срезу лесковачком.

У току месеца септембра попаљене су архиве и опљачкане касе још и у општина-

<sup>70</sup> Пруга Краљево — Чачак

<sup>71</sup> Пруга Лапово — Крагујевац

<sup>72</sup> Треба: 1941.

ма: беочићској и дубочкој (белички) пако-  
враћанској и слатинској (трнавски), граб-  
ској, (драгачевски, конаревској, горчаничкој,  
драгосињачкој, милочајској, мрсачкој, обрв-  
ској, сирчанској, ратинској (жички), поже-  
жанској, трибродској, пећаничкој, мајиловач-  
кој, шљевобарској, љубинској, ћураковачкој,  
каменовској, добрњској, мелничкој (млавски),  
средњодобрињској, каменичкој, гугаљској (по-  
/жешки), дивачкој, лелићској, лесковачкој,  
лозничкој, ребељској (ваљевски), марковач-  
кој, сараорачкој, (вел. орашки), каменичкој  
(посавотамнавски), четережанској (моравски),  
брестовичкој (грожански) и шувајићској (голу-  
бачки).

73

<sup>73</sup> На крају овог документа дат је списак имена жандарма и других петокOLONаша који су због сарадње са окупатором и почињених злочина против народа осуђени и стрељани од стране партизанских јединица. Ради уштеде у простору, Редакција је одлучила да изостави тај део текста у месечним прегледима из 1941. и 1942. године.

## БР. 7

### ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ ОКТОБРА 1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### ОКТОБАР 1941 ГОДИНЕ

##### 1. X. 1941

1. Нешто после 7 час. у Браничевској ул. у Београду убијен је метцима из револвера Милош Пајић, апсолвирани правник и орган Управе града Београда. Убице су га сачекале у близини његовог стана, када је полазио на дужност<sup>2</sup>.

После извршеног злочина комунистички злочинци су се разбегли.

2. У селу Горњој Шаторњи, срез орашачки; убијен је од стране комунистичких бандита земљорадник Радослав Лазаревић познати националиста.

3. Једно четничко одељење удружено са одредом жандарма, недалеко од Салаша било је нападнуто од веће комунистичке оружане банде<sup>3</sup>. У жестокој борби која се развила и која је трајала неколико часова убијено је 26 комуниста, а 6 су заробљени.

Овом приликом заплењен је један луксузни ауто, један камион, неколико бицикла, 4 радио апарата, неколико писаћих машина и много других ствари које су комунисти на разним странама опљачкали.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., р'ег. бр. 8/1—1, к. 52.

<sup>2</sup> Акцију је организовао Комитет КПЈ VII рејона. Она је припремана неколико дана. Кад је утврђено место и време, за извршиоце су одређени: Мирослав Мирковић, Димитрије Димитријевић, Перо Громико и Милан Посавац. Атентат је извршио Мирослав Мирковић, а остали су га обезбеђивали. Захваљујући добро припремљеној акцији, као и прецизним задацима које је добио сваки припадник групе, атентатори су успели да се извуку неопажено и да касније не буду откривени. (Према изјавама учесника које су после рата дате Архиву града Београда).

<sup>3</sup> Напад је извршио Крајински НОП одред. Борба је вођена 29. септембра на Стеванској ливади код с. Сикола. Погинули су политички комесар одреда Љуба Нешић (народни херој) и 9 бораца. Заробљено је 5 партизана. (Податке дао Иван Глигоријевић, пуковник ЈНА, учесник у овој борби).

У току борбе погинуо је један четник а 2 жандарма су тешко рањена.

4. Српски оружани одред ступио је у борбу са једном великом наоружаном комунистичком бандом код села Лукавца<sup>4</sup> у близини Свилајнца. Ова банда од 500 људи намеравала је да нападне Свилајнац. У овом подухвату омео их је оружани одред. У борби која се развила убијена су 34 члана банде, рањена преко 80 а 17 живих ухваћено. Остали бандити разбегли су се у правцу шуме/"

На месту борбе комунисти су оставили разни материјал који је заплешен.

На страни оружаног одреда погинула су двојица а рањени неколико међу којима један официр.

5. Комунистички бандити задржали возове бр. 220 и 213 и празне их пустили преко порушеног моста на км. 5/344 пруге Сталаћ—Крушевац, те се оба срушила. Жртвава нема.

6. Комунисти напали Власотинце<sup>6</sup>, опљачкали сва надлештва као и касу Пореске управе и поште из које су однели 212.463 дин. и 17 пара.

Из касе Пореске управе однели 385.000 дин.

7. У околини Јагодине примећене су мање групе бандита које су покушавале да наведу поједине младиће да са њима пођу у шуму. Успеха нису имали. Долазили су у општине јовачку, мијатовачку и касиноселску', где су поштару поцепали сву пошту.

8. Услед оштећене пруге од стране партизана на км. 7 између станица Градац—Ба-<sup>^</sup>А, точина исклизнуо је оклопни воз.

<sup>4</sup> Село се зове Луковица.

<sup>5</sup> Крајем септембра 1941. године извршена су два напада на Свилајнац: 25-ог и ноћу 29/30-ог. У њима су учествовале 2. орашачка, Моравска и 2. ресавска чета 2. шумадијског НОП одреда. Напади нису успели, јер су чете морале да се повуку. (Види књ. 20, извештај из Поморавског одреда од 5. октобра 1941. и књ. „Поморавље у НОБ", стр. 277 и 278).

<sup>6</sup> Напад су извршили Кукавички НОП одред и месни партизани из Власотинца и околних села (види том II, књ. 1, стр. 98).

<sup>7</sup> Односи се на с. Кочино Село (Пањевац).

9. Нападнута пошта Јабуковац, у срезу брзопаланачком.

13. Приликом борбе са једном комунистичком бандом погинуо одредник Кавајин Ј. Љубомир, капетан I кл. из Лознице.

14. Од стране комунистичких одметника оштећена телеграфско-телефонска линија Власотинци—Лесковац. Штета 1000 дин.

15. На км. 285/853 од Лесковца оштећена пруга од стране одметника.

16. Мост на км. 57/960 у близини Диваца порушен од стране комуниста.

17. Пругу од км. 57/080 до км. 57/960 комунистички бандити су демолирали и однели.

18. У борби са комунистима погинуо добровољац поднаредник Павловић П. Здравко из Београда.

21. Од стране комуниста убијен је у Чачку Делић Владимир, полицијски агент, иначе избеглица из Јајца.

## 2. X. 1941.

1. У ноћи између 1 и 2 октобра комунисти су напали општину Лозовик (око 10 км. северно од Вел. Орашја), опљачкали канцеларије и забранили рад часницима и осталом особљу.

2. Исте ноћи нападнута је општина Рготина (око 14 км. сев. од Зајсчара). Комунистички бандити овом приликом убили су деловођу Живана Илића, председника општине Влајка Илића, Александра Мордерера и Тимотија Шевченка, службенике перионице песка. По извршеном злочину изгубили су се у непознатом правцу.

3. Од стране комунистичких бандита нападнута је општина Рибаре (око 8 км. ист. од Јагодине). Убијен је деловођа општине Сава Стојковић а одведени претседник општине Светозар Вујичић и општински стражар Александар Марковић.

4. Комунисти напали општину у Смедовцу (око 10 км. зап. од Неготина), спалили



архиву и из касе опљачкали 2432 дин. у готовом новцу и 145\*600 у обвезницама ратне штете. По завршеној пљачки отишли у правцу Салаша.

5. Овога дана Српски оружани одред из Обреновца кренуо је у потеру по срезу. За време акције чишћења терена више пута је наилазио и сукобљавао се са мањим комунистичким групама. Приликом ових окршаја убијена су 3 комуниста а 4 жива ухваћена. Заплењено је 6 пушака, 200 метака, 2 бомбе и 3 коња са опремом.

6. Комунистички бандити напали су на рудник Бело Брдо у срезу копаоничком. Жандарми, који су били придодати ради осигурања рудника, прихватили су борбу и дали су отпора све док су имали муниције, после чега су од стране комуниста разоружани и везани. Овом приликом комунисти су убили комесара полиције, управника рудника Димитријевића и чиновника Кнежевића. Затим су све инсталације рудника и телефонске везе демолирали и покидали па потом отишли у непознатом правцу.

### 3. X 1941

1. Комунисти напали општине у Тамничу, (око 10 км. јужно од Неготина) и Гушевцу (око 14 км. ист. од Сврљига) демолирали телефоне, спалили архиву, опљачкали касе а затим се изгубили у непознатом правцу.

2. Од стране комунистичких бандита нападнута је општина Трноваче (око 10 км. с. од Вел. Орашја). Комунисти су спалили архиву а часницима и особљу забранили сваки рад.

4. Комунистички бандити напали жел. станицу Глободер на прузи Крушевац—Краљево. Овом приликом демолирали су сватачијична потстројења, покидали телефонске везе и оштетили железничку пругу, тако да је воз бр. 214 који ја касније наишао исклизнуо. Жртава није било, а материјална штета је велика.

6. Одред добровољаца из Пожаревца пошао у потеру за комунистима и рано ујутру 4 октобра наишао на једну бандитску заседу код Крављег Дола. У борби која се развила убијен је један бандит.

4. X. 1941

1. У ноћи између 3 и 4 октобра комунисти напали општину Брежане (око 10 км. з. од Пожаревца), општину у Бурдиму (8 км ист. од Сврљига, а 4 октобра нападнуте су општине Бучум (10 км. ист. од Сврљига) и општина Рушањ (Срез врачарски). У свим наведеним општинама спалили су архиве, разлупали телефоне и опљачкали ГкасеТ  
—Г^"~2Г~У\*^н:оћи 3/4 октобра једна комунистичка група бацила је две бомбе на воз бр. 152 код жел. стражаре у Старом Селу<sup>8</sup>, среза Великоорашког. Жртава није било. Штета незнатна.

3. На путу између Сокобање и Алексинца комунисти су успели да заробе 3 жандарма и да их са собом одведу.

Истога дана блокирали су путеве који воде из Сокобање у циљу спречавања сељака у одвођењу пленске стоке.

4. Од стране комуниста нападнута жел. станица Мала Моштаница. Комунисти демонтирали станична постројења и спалили архиву а затим отишли у непознатом правцу.

5. Српски оружани одред код села Крњева (око 6 км. с. — з. од Великог Орашја), сукобио се је са једном комунистичком групом.<sup>9</sup> У двочасовној борби један бандит убијен а 6 рањено, између којих и једна жена. На страни одреда један рањен. Заплењен материјал, који су комунисти по бегству оставили.

6. Комунисти напали пошту Железник. Оштетили телеграфско-телефонску линију. Материјална штета 1000 дин.

7. Комунисти оштетили пругу на км. 94/957 правцем Београд—Ниш.

<sup>8</sup> Поморавски срез, 5,5 км јужно од с. Велике Плане.

<sup>9</sup> Односи се на делове 2. шумадијског НОП одреда.

m  
1969

8. У близини Велике Плана на отвореној пружи комунисти оштетили шине. Штета 300 динара.

9. У срезу рамском комунисти убили Пауновића Михајла, земљорадника из Звечице<sup>10</sup> и у срезу пожешком Симановића Драгића земљорадника из Тврдића.

10. Овога дана дошла је на Рудник једна група од 40 комуниста и под претњом смртне казне наредили свима мушким лицима да одмах пођу путем Рудник—Доња Шаторња и да на истом морају да обаве посао који им они буду наложили. Тако је са Рудника кренула група од преко 400 људи, носећи пијуке, мотике и секире, и по наређењу комуниста почели да уништавају поједине објекте на путу, секли телефонске стубове, рушили мостове и огромна букова стабла наваљивали ова стабла на друм и на више места сам пут раскопавали, тако, да је после овога овај друм био неупотребљив ма за какав саобраћај. Пошто су све ово урадили комунисти су људе распустили кућама а они се упутили према варошици Страгари у Срезу орашачком.

5. X. 1941

1. Од стране комуниста нападнута су општине Луковска, Манојличка и Куовска<sup>11</sup>: (све три удаљене око 15 км. ист. од Сврљига). Свуда попаљене архиве, књиге и уништене везе.

2. Комунисти напали општину Врмца (око 10 км. с-з. од Сокобање) и од народа одузели извесну количину хране и друге намирнице.

3. Комунистички бандити напали су општине Мала Плана, у срезу великоорашком и Варварин. У првој општинском благајнику одузели новац а у другој опљачкали благајну.

4. Комунисти опљачкали Пореску управу у Чачку и однели у готовом новцу 321.365 дин.

<sup>10</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Речицу.

<sup>11</sup> Вероватно гулијанска (с. Гулијан).

5. Комунистички одметници порушили мост на км. 46/100 пруге Крушевац—Краљево а између жел. станица Трстеник—Врњачка Бања.

6. Код жел. станице Рипањ комунисти су дигли у ваздух скретнице бр. 1 и 9. Материјална штета 22.849 дин.

7. На км. 64/100 пруге Сталаћ—Краљево комунисти су минирањем оштетили мост. Материјална штета износи 50.000 динара.

8. У близини Пожеге, на км. 201/211 воз бр. 359 сударио се је са локомотивом коју су комунисти били пустили на отворену пругу без возног особља после извршеног напада на железничку станицу Јемничка Стена. Материјална штета износи 17.565,80 дин. Приликом овог судара погинуо је машиновођа, док је његов помоћник тешко рањен, а има и неколико лица лакше повређених.

9. Један четнички одред наишао је на једну комунистичку банду која се је налазила на Салашу. У веома жестокој борби која се је развила четници су убили 3 комуниста а 20 живих ухватили. Остали су се разбегли ка оближњим шумама. На овај начин је ова комунистичка банда разбијена и успостављена редовна власт у Салашу.

10. Комунисти обили врата на магацину бензина и нафте Стандард Вакум Ојл и комп. у Јагодини и у њему оставили две паклене машине. Једна од ових је експлодирала и од њене експлозије напрела су два бурета из којих је истекао бензин. Друга паклена машина благовремено је уклоњена и демонтирана, тако да веће штете није било.

11. Српски оружани одред из Вреоца Сукобио се са једном комунистичком бандом код села Шопића<sup>12</sup>, северно од Лазаревца, и

<sup>12</sup> У извештајима Окружног повереништва КПЈ за Аранђеловац тај сукоб се не помиње (види књ. 2, док. 50). Међутим, у извештају 1-шумадијског НОП одреда од 14. октобра 1941. године (књ. 20) каже се да је 5. октобра 15 Пећанчевих четника упало у заседу коју је овај одред поставио у непосредној близини Лазаревца. Четници су разоружани и пуштени. Задржан је само војвода ради саслушања. У току ноћи војвода је успео да побегне Немцима и да их обавести о месту где се партизани налазе. У зору око 200 Немаца је пошло у

у борби са бандитима одредници су убили 15 комуниста,<sup>13</sup> док на страни одреда није било жртава.

6. X. 1941

1. У ноћи између 5 и 6 октобра од стране комуниста нападнута општина Шестигабар /,• (око 19 км. ј-и од Књажевца). Спаљена архива, уништене књиге и разлупани телефони, / ^ / док су финансијске органе комунисти разоружали. //

2. У ноћи између 5 и 6 комунисти напали , железничку станицу Ресник. Све апарате де- \\JЈмолирали а скретницу бр. 8 минирањем ба- цили у ваздух. Материјална штета износи ^-12.739. динара.

3. У ноћи 5/6 од стране комуниста оште- И4 њен мост на км. 27/425 пруге Петровац—По- -'харевац.

4. Ноћу између 5 и 6 комунисти експло- зивом оштетили скретнице бр. 9 и 11 на ста- I/ ници Рипањ, те је на овај начин за извесно време саобраћај био онемогућен.

5. У ноћи између 5 и 6 комунисти помо- ћу експлозива уништили улазну и излазну зетницу на жел. станици Мала Иванча. Ма- хтеријална штета износи 24.254. дин. Сем ово- га комунисти су опљачкали и 182 дин. колико се затекло у станичној благајни.

6. Комунистички бандити напали на по- у/ шту Кличевац. Оштетили телефонске линије \\ / V и^гастере, сем тога побацали печате и остали ^/JЈанцеларијски материјал. Штета износи / ^ 15.000 динара.

7. Комунисти напали општину Сиоковац, у V У близини Јагодине, однели архиву, разлу- \\ X// лали телефон, покидали све везе а затим се ^изгубили у непознатом правцу.

Између железничке станице Желез- ник и станице Остружница (пруга Београд—

потеру. Они су изненадили два вода 6. чете 1. шумадијског НОП од- реда и успели да их окруже. При пробоју из окружења 3 борца су погинула, 2 су теже рањена и 1 је заробљен.

<sup>13</sup> У извештају Команде немачких трупа „ДХУ“ Од 12. октобра 1941. наводи се да је у борби код Шопића убијено 5 партизана (види књ. 1, док. 206).

Лајковац) комунисти<sup>14</sup> разрушили пругу. На тај начин онемогућили саобраћај за извесно време.

9. У близини Јагодине на отвореној прузи код км. 136/700 комунисти оштетили шине а сем тога експлозијом три паклене машине, које су поставили комунисти, теже је оштећена и локомотива воза М. 193. Овом приликом машиновођа и кочничар су теже рањени, док су двојицу кочничара комунисти одвели са собом.

10. Сељацима из општине Слатина, око км. [11] зап. од Књажевца комунисти су одузели стоку коју су са собом одвели<sup>15</sup>.

11. Наоружана стража код села Степојевца (срез Умка) била је нападнута од стране наоружаних комунистичких бандита. Како је ова банда била далеко бројнија од стражара то су ове разоружали и најурили кућама, затим посекали телефонске линије, а потом отишли у правцу Лазаревца.

12. Комунисти напали поште Велику Врбницу, у срезу жупском и Азању у срезу јасеничком<sup>16</sup>. У првој опљачкали у готовом

<sup>14</sup> Односи се на 2. батаљон Посавског НОП одреда. (О диверзантским акцијама овог батаљона на простору Обреновац, Остружница и Степојевац (види књ. 1, док. 44, 48 и 51).

<sup>15</sup> Одузета је стока коју је окупатор реквирирао у с. Слатини.

<sup>16</sup> Тога дана је извршен и напад на четнике у с. Рајковцу. Напад је извео 1. шумадијски НОП одред. О томе се опширно обавештава у извештају Команде жандармерије од 13. октобра 1941 (Архив В.И.И., рег. бр. 60/1—2, к. 26), те га зато цитирамо:

„6 октобра о.г. између 18 и 19 ч., једна група од 150 комуниста изненада је извршила напад бомбама и пушчаном и митраљеском ватром на четнички одред, који је био на одмору у школском дворишту у селу Рајковцу, срез Опленачки. Одред је организовао и водио војвода Опленачки пешадијски мајор Милованчевић Живан, родом из села Крћевца, недалеко од Тополе. Овај четнички одред био је јачине око 30 људи. Приликом овог напада на четнички одред, погинуло је 8 четника и 4 рањено, међу којима и сам војвода Милованчевић. Побегла су 4 четника, а 11 разоружано. По казивању војводе и нападачи-комунисти — имали су губитака, док други тврде, да комунисти уопште нису имали губитака, јер четници на ове нису ни пуцали. До овога изненадног напада на четнике дошло је због слабог обезбеђења. Стражари су били у дворишту, уместо да су били истурени напред ван школске зграде. Немачка оружана сила предузела је опсежне мере и потере за овом комунистичком бандом“.

1853 дин. и 40 пара а у другој уништењем  
ш/разних апарата нанели штету у износу од  
» '2.300 динара.

13. Комунисти оштетили телеграфско-те-  
<^'лефонску линију Књажевац — Церовица.  
Иу^ Штета износи 1000 динара.

14. У близини Марковца на отвореној  
прузи код км. 99 комунисти прекинули де-  
/ сни колосек. Материјална штета 3.945 дин.  
•••

7. X. 1941

1. Код железничке станице Јагодина, на  
отвореној прузи, на км. 121/865 комунисти  
цресекли телефонску линију. Штета износи  
'330 дин.

2. У селу Ковачевцу, среза младењачко-  
С ког, једна комунистичка банда<sup>17</sup> опколила је  
један добровољачки одред. Иако малобројни,  
добровољци су прихватили борбу и у истој  
убили комунисту Радосава Лазића, бравара  
из Азање а ранили двојицу и два жива ухва-  
тили. На страни одреда било је 3 рањена од  
којих један теже. После борбе комунисти су  
се повукли.

3. Комунисти напали општину Мијато-  
вачку<sup>18</sup> (око 9 км. источно од Јагодине) и  
опљачкали из касе 3.220 дин.

<sup>17</sup> Односи се на делове Космајског НОП одреда. О тој борби  
нешто детаљније се говори у извештају Команде жандармерије од  
10. октобра 1941 (Архив В.И.И., рег. бр. 55/1—1, к. 26). Извештај је  
упућен Недићевом Министарству унутршњих послова. У њему стоји:

„7 октобра о.г. једно одељење V оружаног одреда (чета до-  
бровољаца) отишло је. у село Ковачевац, срез Младеновачки,  
да успостави ред. Тамо су дошли у сукоб са комунистима.  
У борби, која је трајала од 12 до 14 часова, убијен је комуни-  
ста Лазић Радослав, бравар из Паланке, а 2 комуниста рањена  
и ухваћена и то: Стојадиновић Боривоје, снајдер из Азање и  
Мијатов Светозар, берберин из Чуруга, који је био запослен у  
Кусатку. На нашој страни рањени су добровољци: Цветановић  
Лазар, Сотировић Миодраг и Умчанин Јован, који су одмах  
упућени у Београд у болницу. Једна патрола од 4 добровољца  
нападнута је из заседе од 15—18 комуниста на путу између Ко-  
вачевца и Велике Крсне. Том приликом погинули су добро-  
вољци: Зукановић Милан, Воргин Младен и Ђеранић Драгу-  
тин, а теже рањен Шкорић Славко. Погинуле и рањене бан-  
дита су опљачкали, узевши им све, сем чакшира и цокула.  
Рањени Шкорић упућен је у Београд у болницу“.

<sup>18</sup> Акцију су изведе Параћинско-ћупријска чета и једна десе-  
тина Беличке чете Поморавског НОП одреда.

Истога дана нападнута је од комуниста и желез. стражара на км. 121/86 пруге Београд—Ниш, између станица Багрдан—Арачићево.<sup>19</sup> Оштећен телефон.

4. Оружани одред из Пожаревца при пролазу кроз село Речицу био је од стране комунистичких бандита нападнут пушчаном и митраљеском ватром.<sup>20</sup> Одред је прихватио борбу, и после једночасовне битке ова комунистичка група је била разбијена. Овом приликом, сем убијених и рањених ухваћено је и 11 живих комуниста.

#### 8. X. 1941

2. Од стране комуниста нападнута је општина Крупац (око 10 км. зап. од Беле Паланке) и спаљена целокупна архива.

4. Комунистички бандити напали рудник „Добра срећа“ код Књажевца,<sup>21</sup> и однели 3 сандука експлозива у укупној тежини 65 кгр. Исто тако однели су намирнице к покидали телефонске везе а после овога напали на општину Вина где су спалили архиву и однели телефонске слушалице.

5. Комунистички бандити покварили пругу на км. 17/700 пруге Лапово — Крагујевац, између Ресничког потока и Милатовца, те је локомотива воза 4832 која је доцније наишла исклизнула из шина. Жртва није било. Материјална штете незнатна.

6. Комунистички одметници напали железничку станицу Глибовац, на прузи Београд — Велика Плана, и разлупали поједине апарате. Колосеци и скретнице су остали исправни те је саобраћај био брзо омогућен.

\*

<sup>19</sup> Напад је извршила једна десетина Беличке чете Поморавског НОП одреда.

<sup>20</sup> Тада су се на том простору налазили делови Пожаревачког НОП одреда (види књ. 2, док. 45).

<sup>21</sup> Ову и остале акције на простору Сврљиг, Књажевац и Андријевац (сада: Минићево), од краја септембра па до краја 1941, заједнички су изводили делови Књажевачко-бољевачког НОП одреда и Сврљинска чета Нишавског НОП одреда. За то време ове јединице су незванично називане Сврљинским НОП одредом.



Уништењем телеграфско-телефонских а-  
\ /j7/ дарата нанета је штета у износу од 11.536 дин.  
, тога комунисти су опљачкали из ста-  
благајне 2.091,50 дин.

8. IV Српски оружани одред из Сопота,  
У 7.45 час., код варошице Венчана (око 24  
км. ј-з од Сопота) сукобиле се са једном ве-  
ликом комунистичком бандом.<sup>22</sup> Дошло је до  
велике борбе која је трајала неколико часо-  
ва. Комунистичка банда била је потпуно раз-  
бијена. Убијено је 26 комунистичких банди-  
та, а 40 је ухваћено међу којима и једна  
жена. Заплењено је 11 пушака и нешто му-  
ниције.

Овом приликом убијен је и вођа ове ко-  
мунистичке банде, Исак Соломона Анаф,<sup>23</sup>  
адвокат из Пожаревца.

И Српски оружани одред имао је губи-  
така. Погинуо је командант одреда пуков-  
ник Вељко Јовановић и 3 војника, док су  
петорица лакше рањени.

9. X. 1941

1. у ноћи између 8 и 9 спаљена општи-  
на Драгоцвет а 9-ог комунисти посекали теле-  
фонске стубове и жице на подручју исте оп-  
штине.

2. У ноћи 8/9 комунисти напали општи-  
ну Житни Поток у срезу прокупачком и спа-  
лилц целокупну архиву.

3. У ноћи између 8 и 9 октобра комуни-  
стички бандити оштетили су експлозивом  
Лџругу између станица Баточина — Бадње-  
ац, на прузи Лапово — Крагујевац.

<sup>22</sup> У извештају Космајског НОП одреда од 22. октобра 1941 (књ.  
1, док. 58) о тој борби стоји: „8 X цео одред је напао на петоколонаше  
у Венчанима. Непријатеља нисмо истерали из његове базе, али смо  
му нанели тешке губитке. Према досадашњим извештајима непри-  
јатељ има око 40 мртвих (међу којима команданта п.пуковника Јо-  
вановића и 2 нижа официра) и десетак рањених. Наши губици 8  
мртвих и 3 рањена". (Види и извештај Љотићевог листа „Обнова" од  
9. октобра 1941, објављен у књ. 2, док. 140, и извештај Команде жан-  
дармерије од 10. октобра 1941, који се налази у Архиву В.И.И., рег.  
бр. 5571—1, к. 26).

<sup>23</sup> Командир чете у Космајском НОП одреду

8. Комунистички бандити напали стражу код жел. станице Јовац у близини Јагодине. Стража прихватила борбу, отворила ватру и напад одбила. На страни стражара није било жртава, док је на страни комуниста било рањених, што се закључује по локвама крви.

9. Обреновачки оружани одред чистећи терен између села Скеле и Грабовца, наишао је на једну комунистичку групу од 20 бандита са којом је приметну борбу и у истој убили двојицу комуниста. Заплењено је 3 пушке, 2 јахаћа коња са целокупним јахаћим прибором и још други материјал.<sup>24</sup>

10. Комунисти напали Пореску управу у Жагубици, среза хомољског и опљачкали у готовом 39.700 дин.

11. Комунисти извршили напад на жел. станицу Сираково,<sup>25</sup> полупали поједина станична постројења и опљачкали 7.500 дин. колико се било затекло у благајни. Материјална штета износи 9.415 дин.

12. У близини Ниша комунисти покварили пругу. Штета 1.185 дин.

13. У близини Лапова, на отвореној прузи код км. 14/700 комунисти дигли у ваздух шинско поље.

10. X. 1941.

1. У ноћи између 9 и 10 октобра комунисти напали општину Преконоге (око 9. км. јужно од Сврљига), покидали жице и демолирали телефонске апарате у караули код жел. станице Грамада.

2. У ноћи 9 и 10 октобра, око 22 часа једно одељење комуниста припуцало је на четничке страже у Гроцкој. После пушкарања које је трајало око 20 минута, бандити су били принуђени на повлачење.

3. У ноћи између 9 и 10 октобра, око 2 часа, једна комунистичка банда у јачини од

<sup>24</sup> У извештају 2. батаљона Посавског НОП одреда, који је тада дејствовао на том простору, не говори се о том сукобу (види кн. 1, Док. 48).

<sup>25</sup> Пруга Пожаревац — Бродица

> .  
| /  
У

400 људи напала је на варош Прокулље.<sup>26</sup> Мада бројно слабији, четници су пружили отпор, али су комунисти ипак успели да продру у варош, где су демолирали надлештва и из поште узели 8.000 динара. Поред овога четници су продужили борбу са комунистима и после двочасовне битке успело им да напад одбију и комунисте натерају на повлачење.

У овој борби погинули су 2 четника и један жандарм, док су четворица лакше рањена.

На страни комунистичких бандита један погинуо а више њих рањени, које су са собом однели.

Приликом повлачења комунисти су одвели са собом и среског начелника, као и чиновника у Среском начелству Кампарелића.

V }  
у /

4. У ноћи између 9 и 10 октобра комунисти су разрушили један мост на путу Дранђеловац — Младеновац и на више места пут раскопан. Исто тако разрушили су и 3 моста на путу Аранђеловац — Топола и то код села Бање, а на једном месту исекли су телефонско-телеграфске жице и неколико бандера.<sup>27</sup>

, У  
WH /  
/

Исте ноћи комунисти су разрушили жел. пругу уског колосека Аранђеловац; Младеновац, између станица Бање и Копљара. Пруга је порушена експлозивом и железнички саобраћај, који је на овој прузи био пре два дана успостављен, овим је поново прекинут.

У атару општине Врбице комунисти су ове ноћи раскопали општински пут Аранђеловац — Горња Трешњевица.

5. На дан 10. X., између жел. станице Јагодине и Јовца однешена је од стране комуниста шина у дужини 2 м. услед чега је иско-

<sup>26</sup> Напад су извршили Топлички НОП одред (ојачан једном четом Кукавичког НОП одреда) и месни партизани из Прокупља и најближих села. Борба је трајала један сат. Окружени четници и жандарми обуставили су отпор и предали се. Заплењен је један тешки митраљез и 80 пушака. Из прокупачког затвора је ослобођено 28 затвореника. (Види књ. 2, док. 63 и књ. „Јужна Србија“, др Миливоје Петровић, Нолит—Просвета, Бгд, стр. 87).

<sup>27</sup> На том простору је дејствовао 1. шумадијски НОП одред.

чила локомотива која је мало касније наишла. Штета незнатна.

6. Комунистички бандити оштетили телеграфско-телефонску линију између Прокупља и Ниша. Штета износи 1000 дин.

8. Четнички одред сукобио се испред Жагубице са једном комунистичком бандом јачине 120 људи.<sup>28</sup> У жестокој борби која је непрекидно трајала 5 часова четници су убили 20 комуниста, ухватили 22 а ранили 15.

Овом приликом заплењено је доста ствари, међу којима много опљачканих од грађана.

На страни четника није било губитака.

9. Код села Арнајева (око 13 км. с-и од Лазареваца) дошло је до велике борбе између Српског оружаног одреда из Бање и једне комунистичке банде у јачини око 300 лица.<sup>29</sup> Борба је трајала неколико часова. У оштрој и жестокој борби убијено је 30 комуниста а 20 је ухваћено. Ова банда је на овај начин потпуно разбијена. Овом приликом је заплењено: 1 тешки митраљез, 1 противавионска пушка, 1 радио апарат, 5 кола са коњима, 1 пуна кола оружаног материјала, комунистичка архива и још много другог материјала.

И на страни оружаног одреда било је губитака. Погинули су: одредници-наредници Мишковић Ђ. Миодраг, Петровић П. Јаков,

<sup>28</sup> У заједничком извештају Окружног комитета КПЈ за Пожаревац и члана ПК КПЈ за Србију Моме Марковића, од 12. октобра 1941 (књ. 2, док. 45), о том сукобу се каже: „После успешних зборова У Лазници, Жагубици и околним селима, Хом. одред нападнут је од група Воје Триброђанина који се спојио са војно-четничким одредом капетана Јовановића (из групе Драже Михаиловића). У борби с њима ми смо изгубили 8 заробљених, 2 рањена (они су имали 25 мртвих) и наш одред је разбијен. Наше снаге поново се концентришу”.

<sup>29</sup> Тада се у том селу налазио Космајски НОП одред. Недићевци су га изненада напали и потисли из села, али после борбе од једног и по сата он је успео да поврати село. Тада су му дошле у помоћ две чете 1. шумадијског НОП одреда и један вод из 2. батаљона Посавског НОП одреда. Непријатељ је натеран у панично бекство. Зароњено је 5 жандарма. Одред није имао ни мртвих ни рањених. (Види књ. 1, док. 58).

Петровић С. Душан и још један одредник, док су тројица рањена, међу којима и један официр.

1. Комунистички бандити напали општину Горњокрупачку у срезу алексиначком и собом одвели деловођу Радисава Рашића.

2. Комунисти напали општину Веље Поље (18 км. јуж. од Алексинца), демолирали апарате и покидали везе. Сем овога наредили да се пореза не сме прикупљати.

3. Општине Доњи Крчин, (западно од Варварина) и Поточац (северно од Варварина) биле су нападнуте од комуниста који су спалили општинске архиве, забранили рад у општинама и сељацима наредили да прекопавају путеве у циљу онемогућења саобраћаја.

4. Једно одељење добровољачког одреда код села Рушња, у срезу Врачарском, било је из заседе дочекано митраљеском и пушчаном ватром. Ово одељење је прихватило борбу са комунистима и после краћег пушкарања убили су 2 комунистичка нападача код којих је нађено 5.765 дин. опљачканог новца.

5. Комунисти оштетили телеграфско-телефонску линију између Јовца и Ћуприје. Материјална штета 2.000 дин.

6. Комунисти напали на пошту Милутовац у срезу трстеничком где су полупали неке апарате и опљачкали у готовом 2.707 дин. Материјална штета износи 2.300 дин.

7. У близини Лапова, на отвореној прузи код км. 23/600 комунисти су разрушили пругу у дужини од 50 м.

8. Код Обреновца, на км. 9/200 од стране комуниста разрушена пруга у дужини од 130 м.

9. Комунистички бандити напали стражу на жабарском мосту (преко Мораве), у срезу великоорашком. Како је стража била далеко малобројнија према нападачима, то је бандитима успело да заробе и одведу са собом 9 жандарма.

Исте ноћи већа група комуниста дошла је у село Ракинац, око 15 км. јужно од Великог Орашја, и собом одвела око 50 младиха, а онима које нису код куће нашли наредили су да се спреме да на њихов позив дођу у шуму. У случају неодазивања позиву запретили су им смрћу.

10. Једна група наоружаних комуниста око 23.30 часа пошла је преко Ђурђевог Брда и користећи се помрчином и коритом реке Белице ушла у град Јагодину те покушала да нападне Среско начелство и жандармеријску станицу. Како су пак од страже били на време примећени, жандарми су отворили ватру на нападаче и натерали их на повлачење. На овај начин напад је одбијен.

11. Комунистички одметници око 2 часа напали су стражу на жел. станици Јовац. Дошло је до борбе пушкама и бомбама. Напад је одбијен. Одметници су побегли у планину Јухор.

Међу стражарима није било мртвих ни рањених, док је код одметника било рањених, што се закључује по нађеним локвама крви.

12. Овога дана комунисти су одвели из среза орашког следећа лица: Рајића Д. Живадина, земљ. из Братинаца; Лукавца М. Радивоја; Станковића Д. Тихомира и Мирковића Ј. Миодрага, земљораднике из Ракинаца.

12. X. 1941

...

2. У ноћи између 11 и 12 октобра нападнута жел. станица Почковина, у срезу трстеничком. Комунисти демолирали апарате, у-ништили везе а мост на км. 37/100 експлозијом онеспособили за саобраћај. Материјална штета 10.000 дин.

3. У ноћи између 11 и 12 комунисти су минирањем разрушили шину између станица Обреновац и Стублине, те су на разрушеној шини испала из колосека 2 вагона.

4. У ноћи између 11 и 12 октобра комунисти напали општину Губеревац, око 8 км.

источно од Лесковца, и спалили архиву а особљу и часницима забранили рад.

5. Комунисти напали општину Јовац и Трешњевицу, око 10 км. јужно од Јагодине и Драгоцвет, око 8 км. ј-з од Јагодине. У свима овим општинама однели печате и акта, зграде закључали а часницима и особљу забранили рад.

6. На км. 55/000 и 67/000, пруге Сталаћ — Краљево, а између станица Врњачка Бадања — Краљево комунистички бандити оштећили су пругу избацавањем шина те су на овај начин били за извесно време онемогућили саобраћај.

7. Једно одељење Српског оружаног одреда из Свилајнца сукобило се код села Кушиљева, у срезу ресавском, са једном комунистичком бандом<sup>30</sup> и у борби убило комунисту Слободана зв. „Броћа“<sup>31</sup> родом из Скопља, а ухватило комунисту Радовановића Доситеја<sup>32</sup> из Кушиљева. Сем овога убијена су још 3 комуниста.<sup>33</sup>

Заплењено неколико пушака и разни материјал.

8. Комунисти напали пошту Мирошевце и спалили сва документа и књиге.

9. Комунистички бандити напали на жел. станицу Баточина на прузи Лапово — Крагујевац. Покидали телеграфско-телефонске линије и опљачкали 22.306 динара Материјална штета 4.442. динара.

10. У близини Крушевца између км. 55/000 и 67/000 комунисти оштетили неколико пропуста. Штета 205.000 дин.

11. Овога дана комунисти су убили полицијског писара из Прокупља Кампарелића

<sup>80</sup> Односи се на Ресавску чету 2. шумадијског НОП одреда.

<sup>31</sup> Драгољуб Петровић Дроћа, пекар из Свилајнца. По причању мештана, недићевци су га распорили и оставили код моста да би тиме застрашили народ.

<sup>32</sup> Недићевци су га заробили када се он из с. Кушиљева, где је набављао хлеб за своју чету, враћао у логор. Стрељан је после вешчасовног мучења.

<sup>33</sup> Осим Драгољуба Петровића, у тој борби партизани нису имали губитака (види књ. „Поморавље у НОБ-у“, стр. 284).

Александра, кога су у ноћи између 9 и 10, приликом напада на Прокупље, били одвели са собом.

14. У ноћи између 12 и 13 октобра од стране комуниста извађене су шине на км. 38/400, у близини Беле Паланке, те је локомотива воза бр. 741 испала из колосека. Жртава није било.

13. X. 1941

1. Комунисти напали Пореску управу Голубац и опљачкали готовог новца 57.120 дин. После извршене пљачке изгубили се у познатом правцу.

2. Комунисти напали ошштину Бобошиначку, око 5 км. с-и од Пожаревца, и спалили архиву и новчане књиге.

14. X. 1941

1. У ноћи између 13 и 14 октобра од стране комуниста нападнута општина Живица, око 8 км. зап. од Пожаревца Спаљена архива и из касе однето 1.500 дин.

2. У ноћи између 13 и 14 октобра, у 22.40 час., комунисти су напали железничку станицу Арачићево између Багрдана и Јагодине и том приликом везали шефа станице и остало особље и одвели их са собом у шуму. Сем овога покварили су пругу и улазну скретницу те су локомотива и шест кола наилазећег воза бр. 107 испали из колосека а локомотива се још и преврнула. Овом приликом повређен је машиновођа, лојач и возовођа. Од путника нико није био повређен.<sup>34</sup>

5. Комунистички одметници, око 3 часа изјутра, извршили су изненадни препад на села Лучицу, Пругово и Пољану, у срезу пожаревачком, где су се хтели да сконцентри-

Диверзију је извршила Беличка чета Поморавског НОП од Реда. У извештају инструктора ПК КПЈ за Србију Петра Стамболића, од 24. октобра 1941. године, каже се да је у Арачићеву (с. Ланишту) „срушен симплон с немачким официрима и војницима“. Помомљени су локомотива и четири вагона. Непријатељ је имао преко мртвих. (Види књ. 1, док. 60).



шу али их је оружани одред из Пожареваца неочекиваним нападом у овоме омео. Овом приликом одредници су ухватили 19 комуниста. Остали су се разбежали.<sup>35</sup>

j  
V 6. Комунисти напали општину главиначку и мајурску јужно од Јагодине, спалили архиве и особљу забранили даљи рад.

15. X. 1941

1. У ноћи између 14 и 15 октобра комунисти напали железничку станицу Вратарница,<sup>36</sup> пруге Ниш — Неготин, демолирали и уништили апарате и из касе узели сав новац \* 'кбји се у благајни затекао, а затим спалили /дфвени мост и минирањем уништили мост на //Грлишкој реци. Материјална штета износи /47.690 дин.

I У • V ' 2. Овога дана комунисти напали сатницу Милошевац, на прузи Мала Крсна—Велика Плана. Покидали све везе, демолирали апарате а особље воза бр. 4717, који се затекао у станици, натерали да се са локомотивом и 10 бандита врате у правцу [В.] Плана. При пролазу кроз железничке станице Велико Орашје и Велику Плану комунисти су са локомотиве пуцали на особље као и на страже поред објеката, затим се искрцали и пустили саму локомотиву на отворену пругу која се доцније зауставила.

3. Обреновачки оружани одред, на левој обали Колубаре, према селу Дражевцу, ухватио је тројицу комуниста од којих је запленио 5 пушака и 700 метака.

4. Једно одељење четника у сусретној борби са комунистима, у близини Житковца, убило је комунисте Драгољуба Миличевића и Владимира Константиновића. На страни четника није било жртава.

5. На улазу у станицу Милатовац, пруге Лапово—Крагујевац од стране комуниста

<sup>35</sup> У извештају ОК КПЈ за Пожаревац и делегата ПК КПЈ за Србију Моме Марковића, од 26. октобра 1941, тај сукоб се не помиње. У том извештају се, између осталог, каже: „Током протекле две седмице већих акција није било“ (види књ. 2, док. 55).

<sup>36</sup> Акцију је извршио Књажевачко-бољевачки НОП одред.

нападнут воз који је био принуђен да се врати у Лапово. Жртва није било.

6. Српски оружани одред из Свилајнца ухватио је код села Бобова 3 комунисте од којих су заплећене 2 пушке.

9. Овога дана, у 20.45 час. једна група наоружаних комуниста спустила се са јужне стране преко Ђурђевог Брда до реке Белице и користећи велику помрчину опет извршили напад на Среско начелство и жандармеријску станицу у Јагодини.<sup>37</sup>

Стража жанд. касарне приметила је приближавање комуниста згради Српског начелства те је дала знак за узбуну осталим жандармима и припуцала на комунисте. Пошто су остали жандарми заузели своја места, отворили су паљбу на нападаче који су одговорили ватром из роволвера, а затим се повукли. На овај начин и овога пута је напад комунистичких бандита одбијен.

Ни на једној страни није било жртва.

Истога дана, око 22.30 час. комунисти су напали код Беличког моста на жандармеријску стражу, али су након полачасовне борбе и овде одбијени.

11. Код села Речице, у близини Пожаревца, оружани одред из Пожаревца разбио је једну комунистичку банду и нагнао је у бегство. Овом приликом убијено је 11 бандита.

12. Добровољачки одред из Гроцке и један четнички одред сукобили су се код села Мала Иванча са једном комунистичком бандом. После краће борбе комунистички бандити су се разбежали и оставили више пушака и другог материјала, који су одредници запленили.

13. Један српски добровољачки одред код манастира Јошанице наишао је на једну комунистичку банду. Након краће борбе комунисти су се разбегли. Овом приликом је-

<sup>37</sup> Напад је извршила Беличка чета Поморавског НОП одреда.

дан комуниста је убијен, а тројица су ухваћени. Ово је била банда која је неколико дана раније опљачкала манастир Јошаницу.

16. X. 1941

1. У ноћи између 15 и 16 октобра комунисти напали општину шантаровачку, у срезу беличком и забранили часницима и осталом особљу даље пословање.

2. У ноћи између 15 и 16 октобра од стране комунистичких бандита нападнута су сва државна надлештва у Андрејевцу. Том приликом комунисти су спалили архиве, опљачкали касе, покидали телефонско-телеграфске везе, демолирали апарате а службеницима забранили под претњом смртне казне обављање дужности.

3. У ноћи између 15 и 16 октобра комунисти напали општину у Мирановцу, срезу за белопаланачког, спалили архиву, уништили телефонске апарате и покидали везе а затим фазоружали службенике финансијског одељка, па се изгубили у непознатом правцу.

4. Један одред четника под вођством војводе гочког Гордића, оперишући против одметничких банди у срезу левачком наишао је код села Драгова, на положају Бели Песак, на једно одељење комуниста комунистичке банде коју предводи Милорад Жунић, зв. „Баца“ учитељ из Рековца. У међусобној борби која се развила погинуо је један комуниста, док на страни четника није било губитака.

Пошто су се комунисти после ове борбе повукли, четници су 17. X. запосели положај Језера — Лепојевићска Коса — Опарић, у срезу левачком, чекајући контранапад од стране Бацине групе. Око 7 час. изјутра комунисти су напали десно крило четничког одреда, у правцу села Дубича и Риљца, где су сачекани од риљачког четовође. Током ове борбе, која је трајала два сата, убијена су три комуниста, три тешко рањена а шест су заробљени.

Према изјави сељака из Горњег Дубича и Шљивице примећено је, приликом повлачења Бацине групе, још 17 рањених комуниста.

Ова разбијена комунистичка група враћајући се у свој логор напала је на манастир Каленић и отерала из истог 60 свиња и 90 оваца.

Исто тако Баца је са својим људством приликом бегства у правцу села Белушића минирао мост на Белушићкој реци и разрушио га. Материјална штета износи 1,000.000 дин. Ово је урадио зато што су му сељаци среза левачког одрекли послушност на копању друмова.

Три дана касније тј. 20. X. после ове изгубљене битке, Баца је са неколико комуниста дошао у Рековац где је пијанчио, певао „Свјати Боже“ старешини манастира Каленић Никону и претио свима четничким старешинама.

Како је Бацина група после горње борбе била преполовљена, јер је имао доста рањених и око 260 несталих људи, то је од 20. X. Баца почео да врши у срезу левачком принудну мобилизацију људства, тукући их и хапсећи их, што је трајало све до 4 новембра, када је од стране четника ослобођен Рековац, који су дотле држали комунисти, и овај крај очишећн од комунистичких протува.

5. Комунисти напали општину у селу Косанику,<sup>38</sup> око 20 км. северно од Лебана и општину беличку, око 14 км. з. од Јагодине. У обадве општине спалили архиву, демолирали телефонске апарате, покидали везе а чаницима и особљу забранили даљи рад.

6. Наоружани комунистички бандити напали општинског поштара из села Ресника, око 5 км. з. од Сокобање, одузели му сву званичну пошту а затим из појединих околних кућа присилно одузимали од сељака хлеб и друге намирнице.

7. Услед квара на прузи који су нанели комунистички бандити, путнички воз бр. 128, на км. 281/100, између станица Печењевци —

<sup>38</sup> Село се зове Косанчић.

Лесковац, пруге Ниш — Скопље, испао је из  
шина. 3 вагона су потпуно уништена а било је  
^ доста мртвих и рањених. Материјална штета  
износи 749.408. дин.

8. Четници и органи полиције у Лесков-  
цу, око 20 час., ухватили су 5 комуниста који  
^ су по зградама писали комунистичке паролe.  
Приликом хватања комунисти су дали отпор  
те је рањен један четник.

9. На излазу из раљског тунела напад-  
нут је од стране комуниста воз бр. 142. Нане-  
та је материјална штета у износу од 143 дин.

#### 17. X. 1941

2. У ноћи 16/17 октобра комунисти на-  
пали општину Дубравицу, среза пожаревач-  
ког где су спалили архиву, уништили печате  
и однели писаћу машину и шапирограф.

3. Наоружани комунистички бандити оп-  
^ /љачкали из благајне рудника „Добра срећа“  
код Књажевца 1986 дин.

4. Комунистички бандити напали на руд-  
ник Тресибаба — Подвис, у срезу заглав-  
еком.<sup>39</sup> Демолирали поједина постројења и  
^ уништили апарате. Сем овога, опљачкали у  
готовом 496 дин. Материјална штета 5,036.370  
динара.

5. Од стране комунистичких одметника  
покидана телеграфско-телефонска линија  
Ђурђево — Грделица. Штета 204.000 дин.

6. Комунисти покидали телеграфско-те-  
лефонску линију Доњи Љубеш — Корман.  
Штета 30.000 дин.

#### 18. X. 1941

1. У ноћи између 17 и 18 октобра ко-  
мунисти напали надзорника пруге у Кња-  
жевцу и одузели око 10 кгр. експлозива,<sup>10</sup>  
који је чуван за службену употребу.

3. Од стране комуниста покидана теле-  
^ графско-телефонска линија Књажевац —  
^ Сврљиг.<sup>41</sup> Штета 1500 дин.

<sup>39</sup> Акцију је извела Сврљинска чета Нишавског НОП одреда.  
<0 и <sup>41</sup> Хе акције су извели месни партизани из Књажевца.

4. Комунистички одметници срушили минарањем железнички мост код села Палилуле,<sup>42</sup> пруге Ниш — Неготин.

6. Тимочко-крајински четнички одред напао је у Рудној Глави, код Доњег Милановца на две комунистичке банде. Вођеном борбом ове комунистичке групе разбијене су, али су бандити успели да своје побијене и рањене однесу.

На страни одреда погинуо један четник а један рањен.<sup>43</sup>

7. На км. 202/600 пруге Ниш — Београд, код станице Доњи Љубеш, комунисти посекали три телеграфска стуба. Штета 272 дин.

8. Комунисти напали општину Мала Иванча одакле су однели печат и разоружали сеоску стражу.

9. Комунисти напали железничку станицу Света Петка код Ниша. Уништењем појединих апарата и постројења нанели штету у износу од 15.000 дин.

10. На км. 50/398, у близини Зајечара, комунисти порушили мост.

19. X. 1941

1. Комунисти минирали и разрушили мост на км. 123/300 пруге Београд—Ниш, а између станица Арачићево и Багрдан.<sup>44</sup> Штета 141.151 дин.

2. Приликом чишћења терена око манастира Јошанице код Јагодине Српски оружа-

<sup>42</sup> Диверзију је извршила Сврљишка чета Нишавског НОП одреда.

<sup>43</sup> У извештају-ОК КПЈ за Пожаревац и делегата ПК КПЈ за Србију, од 26. октобра 1941. године, стоји: „Мајданпечки одред, који се спустио дубоко у Крајину у потери за бандитом Анђелком, имао је 18/10 сукоб с њиме у коме нисмо имали губитака а непријатељ до 50 мртвих и више рањених. Међу њима један Немац убијен и 8 рањених. У Д. Милановцу, из кога су Немци побегли, разоружани су жандарми и заплењено 23 пушке и доста муниције. Анђелко, који је био у Д. Милановцу, успео је да побегне" (књ. 2, док. 55).

<sup>44</sup> Диверзију је извршила Параћинско-ћупријска чета Поморавског НОП одреда. (Опширније види у књ. „Поморавље у НОБ", стр. 198 и 199),

ни одред убио је једног комунисту а три жива ухватио.

3. Један четнички одред, код села Попучке, око 10 км с-и од Ваљева, сукобио се са једном комунистичком бандом и у борби тројицу убили, петорицу ранили а двојицу ухватили.

4. На км 102/360, пруге Пожаревац — Кучево, а између станица Братинац — Стиг, комунисти демонтирали једно шинско поље ц'к отвореној прузи. Штета 415 дин.

20. X. 1941

1. Комунисти минирали мост и експлозивом раскидали шине на км. 50/420 пруге Ниш — Прахово.

2. Српски добровољачки одред под командом поручника Митића сукобио се код села Амерића, око 5 км. с-з од Младеновца, са једном комунистичком бандом.<sup>45</sup> Развила се жестока борба у којој су убијена 2 комуниста а заробљено 6, док је рањено око 20 комуниста. На страни одреда један погинуо.

Овом приликом заплењено је 10 пушака, 2 торбице муниције и разни други материјал.

3. Комунистички одметници покидали телеграфско-телефонску линију Јагодина — Лапово. Штета 1000 дин.

21. X. 1941

1. У ноћи између 20 и 21 октобра од стране комуниста минирали је и оштећен мост преко реке Млаве код места Братинац, на км. 96/071 пруге Пожаревац — Кучево. Материјална штета износи 9.903 дин.

2. У ноћи 20/21 октобра комунисти напали рудник „Добра Срећа“ у селу Вино, око 10 км. зап. од Књажевца. Овом приликом комунисти покупили и однели животне намирнице, месингане жице, ексере за поткивање коња и још други неки материјал.

<sup>45</sup> Односи се на 3. чету Космајског НОП одреда, која је тога дана вршила мобилизацију у с. Америћу. До сукоба је дошло када је, навече око 21 час, чета излазила из села. У борби са 2 партизана погинула и 2 заробљена. (Види књ. 1, док. 58).

3. У ноћи 20/21 октобра комунисти напали железничке стражаре бр. 102 и 103 између станица Велике Плане и Марковца. Комунисти су тукли чуваре, полупали апарате, демонтирали две шине и однели сав алат а особљу забранили даљи рад.

4. Два вода из одреда мајора Калабића успели су да код Белановице, око 20 км. сев. од Рудника, опколе једну комунистичку банду јачине 200 људи са којом су приметили борбу.<sup>46</sup>

У веома жустрој борби, која је трајала целу ноћ и 22 до подне, одреду је успело да убије 52 комуниста, а 18 живих да ухвати.<sup>47</sup> Приликом повлачења разбијених делова комунистичких чули су се јауци, па се закључује да је било још убијених и рањених, али су однети.

На страни одреда било је 2 лакше рањена.

Заплењено је 11 пушака и једна машинска пушка немачког система. Овом приликом је заробљен и полит. комесар банде Јеврејин Хајим Медина из Г. Милановца.

5. Комунисти напали на рудник Јеклов, код Петровца на Млави, полупали и порушили разна постројења у вредности 470.000 дин. Сем тога опљачкали у готовом 67.000 дин.

6. Од стране комунистичких одметника нападнута је општина лалиначка, око 10 км. зап. од Сврљига. Спаљена архива и књиге.

7. У близини Ужица, на км. 172/356 комунисти експлозивом оштетили мост. Материјална штета 1386 дин.

23. X. 1941

1. Једно одељење оружаног одреда из Крагујевца сукобило се код села Грошнице, јужно од Крагујевца, са једном мањом комунистичком групом. После краће борбе комунисти су натерани у бегство, оставивши на месту борбе једног мртвог. Било је више рањених, али су их са собом однели.

<sup>46</sup> Вероватно се односи на делове 1. шумадијског НОП одреда.

<sup>47</sup> У губитке су урачунати поубијани и похапшени сељаци из Белановице и околних села.



Одред је имао два лакше рањена.

2. Комунистички бандити су минирањем  
^/У/Пррушили мост на км. 67/594 у близини Кру-  
/^шевца. Материјална штета 300.000 дин.

3. Комунистички бандити напали су на  
жел. станицу Велико Црниће, у срезу пожа-  
. у1 ревачком. Демолирали су сва станична по-  
У^Стројења, оштетили пругу а особљу забранили  
)ад. Услед овога за извесно време саобраћај  
је био онемогућен.

4. Од стране комунистичких одметника  
нападнута је пошта и Пореска управа у До-  
њем Милановцу. Из Пореске управе опљач-  
кали 5.389 дин. а из поште 93 дин.

5. У једном сукобу са комунистима код  
Матаруга погинуо одредник капетан II кл.  
Лаушевић С. Драгољуб.

24. X. 1941

1. Комунисти напали пошту сокобањ-  
ску. Уништили разне апарате у вредности  
»д 10.000 дин. и опљачкали у готовом 5.858  
Дин.

2. Код Лесковца, на км. 292/250, кому-  
нистички бандити покварили пругу тако, да  
је наилазећи воз бр. 128 исклизнуо. Штета  
27.885 дин.

25. X. 1941

2. Неколико српских оружаних одреда,  
који су вршили чишћење терена од комуни-  
стичких банди, појавили су се изненада пред  
Рачом крагујевачком<sup>48</sup> како би је ослободили  
од комунистичких протува. Комунисти су  
били изабрали Крагујевачку Рачу за свој  
главни штаб и ту су се налазиле све водеће  
комунистичке личности које су побегле са  
разних страна, пошто су веровали да су овде  
потпуно безбедни.

<sup>48</sup> Поред Недићевих одреда, у тој офанзиви су учествовали и делови немачке 714. посадне дивизије. У тешким борбама код Баничине, Доње Раче (Гвоздењака), Поповића и Миршевца, где је претрпео осетне губитке, 2. шумадијски одред је приморан да се повуче у правцу Рудника.

Изненадна појава јаких оружаних одрада унела је велику панику у комунистичке редове. Они су дали жестоки отпор, али је он јуначким налетом одредника сломљен. У киши митраљеских зрна и прасци ручних бомби Рача Крагујевачка за тренутак је била освојена од бандита, и ова комунистичка хорда највећим делом уништена. Само један мали део комуниста успео је да побегне.

По улицама Раче, на крају вароши, где су давали отпор и по кућама из којих су се бранили, нађено је 120 убијених комуниста док су 23 жива јухваћена. Међу убијеним кбмунистима налазило се и неколико Јевреја.

Заплењена су 2 пушкомитраљеза, велика количина пушака, муниција и целокупна архива штаба комунистичких банди у Шумадији.

Док је један део одреда остао у Рачи и успоставио све власти, остали су наставили гоњење комуниста којима је успело да побегну.

За време ове борбе погинуо је један српски војник а 7 их је рањено.

26. X. 1941

1. Комунисти порушили мост на км. 94/300 пруге Велика Плана — Марковац. Материјална штета 80.188 дин.

Д'

2. Комунисти напали на пошту у Мајданпеку, у срезу поречком, уништили апарате и опљачкали новац.

4. Комунистички бандити напали на жејл. станицу Кусадак, уништили апарате, покидали везе и изазвали насилан судар возова бр. 171 и 152. Материјална штета 22.912 дин. Сем овога опљачкали 6.750 дин.

5. Комунисти напали на жел. станицу Штавица, између Лајковца и Горњег Милановца. Полупали су апарате, покидали везе, прекинули пругу код улазне скретнице и опљачкали 2.000 дин. Материјална штета 3.040 дин.

27. X. 1941

1. Тимочко-крајински одред наишао је у Мајданпеку на три комунистичке банде. Развила се борба и у истој је убијено 22 комунисте а ухваћено 21. Сем тога заплена су 2 камиона, један моторцикл, 6 пушака, 6 пушкомитраљеза и други материјал.<sup>49</sup>

На страни одреда погинуо је један четник а један рањен.

2. Четврти српски оружани одред код села Венчана, у срезу колубарском (Лазаревац) сукобиле се са једном комунистичком бандом. У борби убио 15 комуниста а 9 ранио.<sup>50</sup>

3. Десети вреочки оружани одред код села Јунковца, североисточно од Лазареваца, напао је на једну комунистичку банду јачине 260 људи.<sup>51</sup> У току борбе, која се развила, убијена су 43 комуниста а 6 живи ухваћени.

На страни одреда погинуо један четник а рањен један одредник.

Заплена су 52 пушке, 230 метака, један револвер, 24 фишеклије и други материјал.

28. X. 1941

1. Моравска група српских оружаних одреда под командом пуковника Бабића у успутним борбама, чистећи терен према Петровцу,<sup>52</sup> ухватила је 7 комуниста, између којих и главног комунистичког курира Милосављевића Живојина, из Горњих Ливадица.

Заплена су 2 тешка и 1 лаки митраљез, 12 пушака, 1500 метака и 4 револвера.

Како је пуковник Бабић и његов одред био страх и трепет за комунистичке бандите, јер су их у свим сукобима ужасно уништавали, то су комунисти, чувши да овај одред наилази ка Петровцу и Александровцу, побегли из ових места тако да су одреди пуковника Бабића у иста ушли без борбе и

<sup>49</sup> У извештају члана ПК КПЈ за Србију Моме Марковића од децембра 1941. године (књ. 2, док. 82) о том сукобу се каже: „... Другом половином октобра борбе у Мајданпеку са великим снагама Немаца и Пећанчевог војводе Анђелка, укупно око 800. Ми смо их разбили уз велике губитке непријатеља. Изгубио је око 150 мртвих...”

<sup>50</sup> и <sup>51</sup> Односи се на Космајски НОП одред. (О његовим дејствима у октобру 1941. види књ. 1, док. 58, и књ. 3, док. 35).

<sup>52</sup> Види књ. 2, док. 82.

без губитака. Ова места на овај начин ослобођена су од комунистичких протува и власт потпуно успостављена.

2. Четници и жандарми сукобили су се код села Баћевца, око 15 км. ј-и од Умке, са једном комунистичком бандом, и у насталој борби убили 3 комуниста а 7 ранили. И на страни одреда је било губитака. Погинуо је један четник, а од стране банде заробљени: један четник и један жандарм.

4. Код села Вучја, у срезу лесковачком, четнички одред војводе пчињског сукобио се са\* једном комунистичком бандом и у борби убио једног комунисту а двојицу ухватио. На страни одреда није било жртава.

30. X. 1941

1. У ноћи између 29 и 30 октобра комунисти раскопали државни пут Јагодина—Крагујевац до другог км. пред селом Драгоцвет.

2. У ноћи 29 и 30 октобра једна комунистичка банда напала општину Великопланску, око 15 км. с-з од Прокупља и спалила архиву.

3. Један четнички одред сукобио се у селу Сиоковцу,<sup>53</sup> у срезу беличком, са једном комунистичком бандом. У току настале борбе убијено је 7 комуниста. На страни одреда погинуо један четник. Заплењене 2 пушке.

4. Ресавско-раванички четнички одред имао је код села Везичева,<sup>54</sup> око 15 км. јуж. од Петровца, сукоб са једном комунистичком бандом. Током борбе убијвн комунистинки вођа ове банде Виринац Миливоје,<sup>55</sup> и још четири комунисте.

На страни одреда погинуо четник Миљко Миловановић из Деспотовца.

<sup>53</sup> О сукобу делова Беличке и Параћинско-ћупријске чете Поморавског НОП одреда у с. Сиоковцу и код с. Деоница са Недићевим жандармима и четницима Косте Пећанца види опширније у књ. „Поморавље у НОБ”, стр. 201—203.

" Биди „Поморавље у НОБ”, стр. 286.  
Треба: Милојко.

5. Комунисти напали на пошту у Вели-Дсој Плани, срвза добричког, спалили сву архиву и рачуне а особљу забранили рад.

31. X. 1941

1. У ноћи између 30 и 31 октобра комунисти су у два маха извршили напад на Андрејевац, али су оба пута од стране четника одбијени и принуђени на повлачење.

3. Од стране комунистичких бандита на- , у^ паднута општина бошњачка, око 12 км. ист. \А/јод Лебана, спалили архиву и разоружали општинску стражу.

4. Први српски оружани одред под командом капетана Петковића, код села Сибилице, око 8 км. сев. од Жабара, сукобио се са једном комунистичком бандом и у борби убио 50 комуниста а 20 живих ухватио, међу којима и 4 жене.<sup>56</sup>

5. Српски оружани одред у сарадњи са четничким одредом чистећи терен од одметника наишао је на једну комунистичку банду у Сокобањи. Одред се развио одмах у стрелце и напао ове бандите који су се разбегли на све стране. У врло краткој борби убијен је један комуниста а двојица ухваћена, док је осталима успело да се спасу бегством. На страни одреда није било губитака.

<sup>56</sup> Крајем октобра 1941. недићевци, четници и љотићевци, уз помоћ Немаца, предузели су офанзиву на слободну територију у пожаревачком округу и у Ресави. У извештају Команде жандармерије од 1. новембра 1941 (Архив В.И.И., рег. бр. 19/2—1, к. 26) о почетку ове офанзиве стоји: „28 октобра о.г. у 4 ч. Велико-Моравска група, под командом команданта групе, пуковника г. Бабића, кренула је у циљу чишћења терена према Петровцу у два правца: Свилајнац — Кушиљево — Витежево — Орешковица — Крвије — Велико Лаоле — Петровац; Мало Лаоле — Ждрело — Петровац...”

О офанзиви се опширније говори у књ. 2, док. 82, где, између осталог, стоји: „Но непријатељ је концентрисао јаке снаге у Пожаревцу и Свилајницу припремајући велики напад на нас. Ударио је са три стране. Од Свил.[ајнца] према Петр.[овцу] на Кучево, од Петр. другим правцем на Раброво, и трећим правцем од Пож.[аревца] ка Градиш.[ту] ...”

О тој офанзиви подробије пише и у књ. „Поморавље у НОБ” (стр. 286 — 288), јер су Пожаревачком НОП одреду садејствовале (у борбама око Пожаревца и у Хомољу) Ресавска и Моравска чета 2. шумедијског НОП одреда.

Запаљена су два пушкомитраљеза, 25 пушака и разни други материјал.

По завршеној борби одмах је успостављена редовна власт у Сокобањи.

6. Комунистички бандити ' порушили мост на путу између Крагујевца и Драгобраће.

7. Један одред жандарма сукобио се код села Винче среза опленачког, са једном групом од око 60 комуниста. У насталој борби убијени су комунисти Башић Драгослав, механичар из Ужица и Станковић Станимир из Рудника. Ухваћени су Максим Стојановић из Војковца и Ђуровић Лесомир из Г. Трешњевице. Заплењено 3 карабина.

*X. 1941*

1. Неутврђеног дана месеца октобра комунистички бандити напали су по други пут на Пореску управу у Прокупљу и спалили цео инвентар.

Исто тако напали су и на Пореску управу у Александровцу, у срезу жупском, где су опљачкали извесну количину готовог новца која се је у каси затекла а затим су цео инвентар спалили.

57

<sup>57</sup> На крају документа изнесена су имена 38 петоколонаша које су партизани стрљали због сарадње са окупатором и његовим квислинзима, као и имена 32 жандарма који су убијени у борбама с партизанским јединицама на територији уже Србије.

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА СДС ИЗ НИША ОД 11. НО-  
ВЕМБРА 1941. ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ МИЛАНУ НЕДИЋУ  
О СИТУАЦИЈИ У НИШКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>

[Грб]  
ШТАБ ЦЕНТРА  
Пов. Бр. 60.  
11. новембра 1941. год.  
— Е И Ш —

ГОСПОДИНУ ПРЕДСЕДНИКУ СРПСКЕ ВЛАДЕ  
АРМИСКОМ БЕНЕРАЛУ, ГОСПОДИНУ, МИЛАНУ  
Б. НЕДИЋУ.—

Неопходно је и хитно потребно, послати жандармери-  
ском одреду у Нију:

500 пушака са по 150 бојевих метака;

20 пушкомитраљеза са по 1000 бојевих метака;

500 бомби, а по могућности и 4 митраљеза за наору-  
жање још ненаоружане жандарме и људство, а у вези на-  
ређења Команданта Жандармерије Пов. Бр. 106 од 2 но-  
вембра ове године.

Ово је неопходно потребно, из разлога, да би се суз-  
била комунистичка банда која оперише у околини Свр-  
љига, угрожавајући срезове: Сврљишки, Бело Паланачки  
и Нишки. Ова банда ноћу 7/8 о.мца, напала је на Сићево  
и железничку станицу Св. Петка, те оштетила електричну  
централу у Сићеву која снабдева електричним осветле-  
њем град Ниш и Прокупље, а четнички одред и бугар-  
ску посаду у Сићеву разоружала и одвела са собом.<sup>2</sup>

Ноћас су комунисти заузели и Лебане.<sup>3</sup>

Према добивеним усменим подацима, већ се разбијене  
комунистичке банде из околине Краљева пребацују према  
Јастребцу у ове крајеве, па су и сам град Ниш и околни  
срезови угрожени.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
рег. бр. 38/4—3, к. 2.

<sup>2</sup> Напад су извршили Озренски НОП одред и Сврљишка чета  
Нишавског НОП одреда. Заробљено је и разоружано 50 четника.  
(Види књ. 2, док. бр. 63).

<sup>3</sup> Поред те реченице црвеном оловком је написан датум: (10/11).  
Лебане је ослободио Јабланички НОП одред. (Опширније о томе  
види у књ. „Јужна Србија“, стр. 121 и 122).

Према томе, неопходно и хитно је потребно, да се овде што пре створи јака, сигурна и добро наоружана снага, да се и ови остаци одметника разбију и униште. Иначе, ако се појаве, задобиће замах и велике моралне снаге што ће донети зле последице по ред, мир и сигурност у овим крајевима до сад мало узнемираваних.

Исто тако молим да се пошаље опрема-оружје по тражењу овог центра Пов. Бр. 47 од 8. о.мца. Пов. Бр. 50 од 8. о.мца, и Пов. Бр. 57 од 10 о.мца.

Не може ли се све тражено оружје послати, онда молим хитно послати 2—3 наоружане добровољачке чете,<sup>4</sup> које су досад дале врло лепе успехе, јер се на овдашње четнике не треба много ослањати.

КОМАНДАНТ,  
дивизиски ђенерал,  
**Чед. К. Јовановић**

<sup>4</sup> Љотићеве јединице



**БР. 10**

**НАРЕДБА МИЛАНА НЕДИЋА ОД 21. НОВЕМБРА 1941.  
О ОБРАЗОВАЊУ ЈЕДИНСТВЕНЕ КОМАНДЕ ЗА ЧЕТНИЧ-  
КЕ, ЉОТИЋЕВСКЕ И НЕДИЋЕВСКЕ ЈЕДИНИЦЕ<sup>1</sup>**

**НАРЕДБА ПОВ. БР. 18**

Председника Министарског Савета за 21 новембар 1941 год  
У Београду

Ради спровођења јединства у организацији, командовању и снабдевању свих делова оружане силе<sup>2</sup>

**НАРЕЂУЈЕМ :**

**I**

Сви делови српских оружаних снага, у погледу командовања, оперативне употребе и снабдевања потпадају под команду Команданта Жандармерије.

Непосредно под Командантом Жандармерије су Командант Српске добровољачке команде и команданти оперативних група.

Оперативне групе се формирају према задацима и потреби. Оне су састављене од јединица оружане силе, које формира Команда Жандармерије, јединица Српске добровољачке команде и извесне јединице четника војводе Косте Пећанца.

**II**

Горски штаб свих четничких одреда под врховним заповедништвом војводе Косте Пећанца стоји непосредно под Председником Српске владе.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 2/7—3, к. 1.

<sup>2</sup> Уз овај докуменат налази се и пропратни акт. У њему стоји: „Врховном заповеднику свих четничких одреда Господину Војводи Кости Пећанцу.

По налогу Господина Председника Министарског Савета част ми је доставити приложену наредбу Пов. бр. 18 с молбом на знање и надлежност.

По налогу Председника Мин.  
Савета, шеф кабинета  
Мил. М. Масларевић"

Овај штаб има задатак да организује, прикупља и упућује поједине јединице четника у састав одређених оперативних одреда или у појадина места према наређењима Претседника Српске владе, упућеним директно или преко Команданта Жандармерије.

Овај штаб води старање о морално-националном одржавању четника и развијању њихове четничке родољубиве идеологије.

Овоме штабу прикључује се досадањи део штаба у Нишу.

Место седишта Горског штаба свих четничких одреда одређује војвода Коста Пећанац.

Досадањи штаб за везу у Београду укида се. Ради одржавања везе са Српском владом војвода Коста Пећанац упутиће једног војводу из свога ужег штаба у Кабинет Министарства унутрашњих послова.

### III

Горски штаб свих четничких одреда предложиће ми које ће јединице задржати и у коме месту (или простору) под својом командом.

Командант жандармерије доставиће ми преглед четничких јединица које су сада распоређене у оперативне одреде.

Формирање нових јединица у будуће може бити само по моме личном одобрењу и упутствима.

Горски штаб свих четника издаће потребна наређења свима потчињеним војводама и четовођама ради поступка у духу овог наређења на опште добро наше Отаџбине, Српског народа и његових светих знамења.

### IV

Команда Жандармерије прикупиће најхитније преко Горског штаба свих четника и команданата оперативних одреда све податке о потребним количинама одећне опреме и наоружања — и према расположивим количинама учиниће ми предлог за додељивање исте, тако да и четничке јединице буду униформисане као и делови оружане силе, задржавајући своје четничке амблеме.

### V

Снабдевање новцем и исхрана свих четничких делова У саставу Горског штаба свих четника вршиће тај штаб. Снабдевање четничких јединица у саставу оперативних

група вршиће Командант Жандармерије преко команданта оперативних група.

Све административне радње имају се вршити хитно и прилагодити постојећим прописима за Жандармерију.

## VI

Ради појачања четничких јединица стручним старешинским особљем Горски штаб свих четника учиниће ми предлог, како би му ставио потребан број старешина за распоред.

## VII

По завршетку оперативних задатака у уништењу комунистичко-партизанских банди јединице четника начелно распоређиваће се у места из којих су те јединице попуњене.

По овом ће ми и Горски штаб свих четника чинити предлоге по потреби.

А распоред оперативних одреда извршиће по моме личном наређењу Командант Жандармерије.

Овом се наредбом замењују сва моја наређења и наредбе које су у опреци са овом.<sup>3</sup>

(М.П.)

**ПРЕТСЕДНИК СРПСКЕ ВЛАДЕ**  
Армиски ђенерал,  
**Милан Ђ. Недић**

<sup>3</sup> Касније је и та наредба измењена, јер су све оружане квислиншке јединице стављене под команду Милана Недића. У вези с тим је 16. јануара 1942. издата наредба (Архив В.И.И., рег. бр. 3/1, к. 1), у којој, између осталог, стоји:

„... Сви оружани одреди од данас стоје под мојом командом и само моја наређења имају слушати и извршавати...”

**БР. 10**

**УПУТСТВО МИЛАНА НЕДИЋА ОД 22. НОВЕМБРА 1941.  
КОМАНДАНТУ ЖАНДАРМЕРИЈЕ О ОБЕЗБЕЂЕЊУ ЖЕ-  
ЛЕЗНИЧКОГ, ДРУМСКОГ, ВОДЕНОГ И ТЕЛЕФОНСКО-  
ТЕЛЕГРАФСКОГ САОБРАЋАЈА ОД ДИВЕРЗИЈА И СА-  
БОТАЖА ПАРТИЗАНА И ПРИПАДНИКА НОП-а<sup>1</sup>**

ПРЕДСЕДНИШТВО МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

Бр. 11994  
22 новембра 1941 год.  
Београд.

КОМАНДАНТУ ЖАНДАРМЕРИЈЕ.

Досадашњи начин обезбеђења саобраћаја и саобраћајних постројења показао се недовољан и немоћан да спречи комунистичке банде у њиховој разорној акцији у вршењу дела саботаже, која су се првенствено испољила на прекидима редовног жељезничког и сувоземног саобраћаја, рушењу и кварењу поготову свих важнијих саобраћајних објеката.

Како према вероватном повлачењу комунистичких банди из шума и са терена у насељена места, неће престати њихови даљи покушаји да ометају у току зиме редован саобраћај, то је на конференцији одржаној у Министарству унутрашњих послова истакнуто неколико сугестија, како и на који начин би требало организовати рад жандармерије и других расположивих средстава, ради очувања редовног саобраћаја у земљи.

**Х— ЖЕЉЕЗНИЧКИ САОБРАЋАЈ.**

На прво место по својој важности долази жељезнички саобраћај и њему се по сваку цену мора обезбедити нормално функционисање. С обзиром на ово, за његово обезбеђење мора се уложити највећи труд и расположива средства и употребити највећи број добро наоружаног људства.

Код Министарства саобраћаја предузети одмах све потребне мере да се изврши селекција свих службеника, запослених на возовима (нарочито машиниста, ложача, возовођа и кочничара), затим на жељезничким станицама (нарочито саобраћајне чиновнике и скретничаре) и најзад чувара пруга. На ова места одређивати само сасвим поуздане и исправне

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., Рег. бр. 202—3, к. 1.

службенике, по могућству млађе људе, који ће и по цену животне опасности, савесно и марљиво обављати своју службу, а све непоуздане, колебљиве и нарочито левичарске елементе, одмах и без изузетка уклонити и са ових места или из службе.

Осигурање тунела и већих мостова вршити жандармеријом и људством оружаних одреда, чији би се број имао одредити према важности и величини дотичног објекта. Ова стража имала би бити добро опремљена и наоружана, а према потреби снабдевана пушко-митраљезима. У циљу онемогућавања неопаженог прилаза овим објектима појединаца или већих група људи, потребно је извршити чишћење оближњег терена сечом већег корова, жбуња, дрвећа, као и уклањањем свег осталог што би ометало прегледност терена.

Обезбеђења мањих мостова и већих пропуста имало би се вршити сеоским стражама из оближњих села, чији би састав и јачину одређивао надлежни срески начелник у споразуму са старешинама жандармеријске јединице и претседником дотичне општине, док би контролу ових стража вршила жандармерија.

Најзад, мање пропусте и жељезничку пругу чували би као и до сада чувари пруга, појачани потребним бројем сеоских стражара из оближњих општина, док би њихову контролу вршиле жандармеријске патроле, које би уједно вршиле и обезбеђење пруге и онемогућавале њено рушење. У овом циљу има се апсолутно забранити сваки пешачки саобраћај жељезничком пругом и обзнанити да је свако непотребно прилажење жељезничким објектима и пружи скопчано са опасношћу по живот.

## 2.— САОБРАЋАЈ НА СУВОЗЕМНИМ ПУТОВИМА.

Заштита и обезбеђење сувоземног саобраћаја имало би се извршити слично као и жељезничког саобраћаја. С обзиром да не располажемо јачим моторизованим одредима за осигурање саобраћаја на сувоземним путовима и овде би у првом реду морала бити употребљена жандармерија и људство оружаних одреда, а затим сеоско и градско становништво под надзором и контролом органа управних власти и жандармерије.

Обезбеђење већих мостова на сувоземним путовима има се вршити исто онако, како је то већ предвиђено за веће жељезничке мостове и све што је тамо речено важи и овде. Исти је случај и са осигурањем мањих мостова и већих пропуста.

Осигурање пак самих путова имало би се вршити смишљеном и добро организованом употребом путара, чија је дужност да се старају о одржавању путова и сигурности саобраћаја на њима и којима би заједно образовали патроле, које би осигуравале и штитиле одређени део пута. Савет и тачину градских и сеоских стражара, као и реон сувоземног пута, кога ће они обезбеђивати, одређиваће средњи начелник у споразуму са жандармеријом и председником дотичне општине. Обилажење и контролу ових овако образованих патрола и старање да они врше службу како треба организовао би средњи начелник и командир жандармеријске чете од органа управних власти и жандармерије.

### 3.— САОБРАЋАЈ НА ВОДЕНИМ ПУТОВИМА.

Обезбеђење саобраћаја на воденим путовима не представља никакву тешкоћу и потребно је само довољно осигурати пристаништа и његова постројења и спречити долазак непозваних лица на пловне објекте, док би се истовремено имала извршити и строга контрола свих лица запослених на бродовима, одакле безусловно уклонити све непоуздане и сумњиве службенике.

### 4.— ТЕЛЕФОНСКИ И ТЕЛЕГРАФСКИ САОБРАЋАЈ.

Обезбеђење телефонског и телеграфског саобраћаја, т.ј. свих телефонских и телеграфских постројења и линија имало би се ставити у дужност Министарству пошта и телефона, које би исто извршило са расположивим људством и на начин, којим би се постигли најбољи резултати.

Достављајући Вам предње, част ми је умолити Вас, Господине Ђенерале, да изволите у смислу наведених сугестија наредити организацију овога врло важног и за данашње прилике прешног рада, како би се обезбедио редован саобраћај у земљи.

ПРЕТСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА  
Армијски Ђенерал.  
Милан Ђ. Недић

## БР. 10

### ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ НО- ВЕМБРА 1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### НОВЕМБАР 1941 ГОД.

##### 1. XI. 1941

1. Овога дана у Чачку су комунисти лувкавством и перваром успели да разоружају четнике, са којима су месец дана пре тога били ушли у овај град, те на тај начин преузели сву власт у своје рука.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 10/1—1, к. 52.

<sup>2</sup> У почетку устанка, откако се сазнало да се на Равној гори налази група бивших југословенских официра, Главни штаб НОП одреда Југославије настојао је да с том групом ступи у контакт ради организовања заједничке борбе против окупатора. У том циљу су ПК КПЈ и ГШ за Србију овластили Милоша Минића да разговара с Дражом Михаиловићем. Двадесетог августа 1941. он се на Равној гори састао с Дражом и његовим најближим сарадницима. Али споразум о заједничкој акцији није постигнут, јер је Дража Михаиловић стајао на становишту да још није време за оружану борбу против Немаца, да треба сачекати тренутак када ће окупатор на главним фронтovima задобити одлучне ударце, а до тог часа у нашој земљи треба стварати широк народноослободилачки фронт и припремати народ за тај одлучујући тренутак. Том приликом Једино је постигнут усмен споразум о томе да четници и партизани неће једни друге нападати.

Осмог септембра 1941. дошло је до састанка између Дражиних изасланика (пуковника Бранислава Пантића, мајора Велимира Пилетића и др.) и представника НОП-а. Али ни тада није постигнут споразум о заједничкој борби против окупатора. Четници су опет заступали своје ставове: да није време за крупније акције; да треба радити на припреми устанка који би почео онда када Немци, потучени на источном фронту, буду бежали, јер се, како су то они рекли, не исплати „за једног Немца или једну шину губити 50 Срба“.

Видевши да неће доћи до споразума о заједничкој борби против окупатора, делегација НОП-а је дала предлог: „Ако ви нисте за акције одмах, од којих ми не можемо нипошто одступити, онда би се могли споразумети и утврдити а) пријатељство и добре суседне односе у шуми; б) заједничке припреме за крупније акције, или за последњи моменат и ц) заједничко гоњење пљачкаша“ (види књ. 2, док. 34).

У исто време Милош Минић други пут одлази на Равну гору. Он је тада протестовао због тога што су четници Д. Михаиловића крајем августа напали борце Ваљевског НОП одреда у с. Планиници. Четници су поново дали обећање да неће нападати партизанае.

Контакти с четничким руководством су настављени, и то на иницијативу руководства НОП-а. Друг Тито је био на састанку с Дражом Михаиловићем у с. Струганику 19. септембра 1941. Опет је четничко руководство обећало да четници неће нападати партизанае.

Раније задржавани и спутавани од четника, који су заштићавали грађанство од шиканираша и убијања, овим даном комунисти скидају са себе маску „народних ослободилаца" и приступају својој страховлади. Обра-

Одмах после саветовања у Столицима на Равну гору одлазе Александар Ранковић и Милош Минић. Они су Дражи Михаиловићу показали документе, заплећене код једног Недићевог официра, у којима се говори о Недићевим и Михаиловићевим плановима за заједничку борбу против партизана.

Ни на овом састанку није учињено више него на претходним састанцима. Дража је само поновио ранија обећања. А у ствари је потајно с Недићем и Немцима припремао план за напад на партизанску слободну територију. И тако су четници, по директиви Драже Михаиловића, крајем септембра 1941. нанали партизанима у тек ослобођеној Ужичкој Пожеги. Партизани нису прихватили борбу, већ су, да се не би проливала крв, напустили Пожегу. „Читавих месец дана, у интересу остварења јединства, партизански одреди су трпели ову отворену непријатељску делатност четничке команде у Пожеги, у нади да ће пуковник Дража Михаиловић, под чијом се командом формално налазио и појешки четнички одред, показати добру вољу и принудити појешке четнике на поштовање споразума који су били закључени са партизанима" (књ. 1, док. 70).

Чак је и после тога Врховни штаб НОПОЈ настојао да дође до споразума. Врховни командант друг Тито поново се, 26. октобра у с. Брајићима, састаје с Дражом Михаиловићем. Између ВШ НОПО Југославије и Команде четничких одреда постигнут је споразум. Била је „предвиђена заједничка сарадња у борби против непријатеља, заједничка подела плена, брига за обезбеђење становништва, слободан рад како партизанских тако и четничких формација, слободни транспорти трупа и материјала, мешовити ратни судови и читав низ других клаузула које су омогућавале уску сарадњу и успешну борбу против непријатеља" (књ. 1, док. 70). Већ сутрадан ВШ је приступио остваривању тога споразума: четницима у Пожеги је уступљено 5000 кг жита, а четничком штабу на Равној гори послато је 500 пушака и 24.000 метака.

Међутим, четници су задржали свој непријатељски став. Ноћу 27/28. октобра они су ухватили и мучки убили Милана Благојевића, команданта 1. шумедијског НОП одреда (књ. 1, док. 68, 69 и 70). Истовремено је извршен напад на ослобођене градове Ужице, Ивањицу и Чачак (књ. 1, док. 70, 72, 73 и књ. 2, док. 69). На тај напад партизани су одговорили противнападом и приморали четнике на повлачење. Трећег новембра делови Ужичког НОП одреда поново ослобађају Ужичку Пожегу. Четници су били у тешкој ситуацији. Преко свог представника, капетана Митића, Дража је од ВШ НОПОЈ затражио да се обустави гоњење четника. Иако су партизанске јединице претрпеле губитке, ВШ је опет прихватио споразум и обнављање раније датих обећања. Али одмах затим Дража отказује овај споразум, а партизанима се даје ултиматум да 3. новембра до поноћи напусте Пожегу. „Истовремено, четници су повукли своје трупе из опсаде Краљева и упутили на партизанима, претећи да ће тако учинити и на свим другим местима" (књ. 1, док. 70).



зовани су разни одбори, Преки суд и „милиција“. На челу комуниста налазио се је Миленко Никшић, пропали трговац из Љубића. Аналогно овоме, у одборе, преки суд и „милицију“ узимани су људи без морала и етике а фаворизовани су они који су се истицали својом свирепашћу. Људи без професије и занимања, а нарочито беспослени и распуштени омладинци, међу којима је било и дечака од 12 година, узели су пушке у руке и размилели се по граду и околини вршећи хапшења мирних грађана и државних чиновника. Похапшена лица су одмах била извођена перд Преки суд који је досуђивао

Седмог и 8. новембра 1941. долази до поновног напада четника на Ужице и Чачак. Но и овога пута четници трпе тешке губитке: само у Чачку је заробљено 400 четника и заплењено (пored пушака) 4 митраљеза, 4 пушкомитраљеза и већа количина одеће, обуће и намирница (књ. 1, док. 73).

Четници су имали успеха једино у Г. Милановцу, где су преваром разоружали 7. чету 3. батаљона 1. шумадијског НОП одреда и око 150 бораца отерали на Равну гору, где се налазило још 150 — 200 заробљених партизана. Одатле су заробљене партизане одвели у Словац и предали Немцима, који су већину стрељали у Ваљеву, а мањи број партизана интернирали у Норвешку (књ. 1, док. 82).

У то време, 13. новембра, Дража Михаиловић је у с. Дивцима, код Ваљева, одржао састанак с Немцима (Е. Висхаупт: „Борба против устаничког покрета на југоисточном простору“, стр. 65—67; В.И.И., рег. бр. 19/1, к. 70/У1). На том састанку Дrajини представници су обећали Немцима да се неће борити против њих и да ће продужити борбу против партизана. Али, пошто су се четничке јединице, опкољене на Равној гори од стране партизана, налазиле у врло тешкој ситуацији, то је четничка команда затражила од ВШ да се непријатељства обуставе. Руководство НОП-а опет пружа руку, те се 20. новембра закључује нови споразум, који садржи девет тачака. Њим се предвиђа: решење спорних питања; образовање заједничке комисије која ће утврдити узроке сукоба и пронаћи кривце за злочине над партизанима; стварање мешовитог ратног суда који ће судити злочинцима (књ. 1, док. 85 и 87).

И тај споразум је остао само на папиру. После великих пораза четницима је био потребан предах. Овим споразумом они су га добили, а онда су, неколико дана касније, заједно с Немцима, недићевцима и другим квислинзима, наставили борбу против партизана.

Види: у књ. 1, док. 78 и 90 — поред наведених док.; књ. 2, док. 62 и 65; „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945“, стр. 109—121; чланак др Јована Марјановића „Прилози историји сукоба народноослободилачког покрета и четника Драже Михаиловића у Србији 1941 године“, објављен у I свесци зборника „Историја XX века“, издање Института друштвених наука, стр. 153—233; књ. Ј. Марјановића „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 183—210, 295—320 и 333—363 и књ. В. Стругара „Рат и револуција народа Југославије“, издање В.И.И., стр. 50 и 51).

смртну казну. Наравно, пресуда је била усмена и без икаквог формалног поступка али је зато била одмах извршна и извршавана. Стрељање је вршила „милиција“ и то, углавном, ноћу. Пљачке, злостављања, батињања и хапшења вршена су свакодневно. Угледни грађани и исправни државни чиновници, који су имали срећу да ово благовремено предвиде, крили су се по околним местима, где су сачекали долазак наших оружаних одреда.

2. Група српских оружаних одреда, под командом мајора Калабића,<sup>3</sup> водила је борбу са комунистичком бандом јачине од око 500 људи<sup>4</sup> код села Брезовца, Г. и Д. Шаторње и Г. и Д. Трешњевице, срез орачачки. Овим борбама убијено је 75 комуниста<sup>5</sup> а заробљено 4 од којих једна жена из Сарајева. Запљено је 40 пушака, 3 пушкомитраљеза и другог материјала. На страни српских оружаних одреда било је 4 рањена од којих један теже.

## 2. XI. 1941

1. Група српских оружаних одреда, под командом пуковника Бабића и четничких војвода Павла Торличког и Василија Битољског вршила је чишћење терена источно од Пожаревца у правцу с. Берање—Баре—Касидол—Смољанац—Шапине<sup>6</sup>—Брезани и том приликом сукобила се са комунистичким бандама. У борби је погинуло 54 комуниста а 14 заробљено, док је на страни српских оружаних одреда погинуло 4 а рањено 2 војника. Од комуниста су овом приликом српски оружани одреди запленили доста оружја и муниције, затим 20 сандука експлозива<sup>7</sup> и 8 кола разног материјала.<sup>7</sup>

<sup>3</sup> Милан

<sup>4</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред и делове Космајског НОП одреда.

<sup>5</sup> О тим дејствима види „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945“, стр. 117 и 118.

<sup>6</sup> Погрешно написано. Односи се на с. Бресницу (В. и М.).

<sup>7</sup> У склопу такозване прве непријатељске офанзиве непријатељ је предузео напад и на слободну територију у пожаревачком округу. Напад је отпочео крајем октобра, када су Немци ушли у Мајданпек, У овој непријатељској офанзиви има мало података у документима

2. Једно потерно одељење српског оружаног одреда сукобило се са једном комунистичком бандом у селу Топоници, срез Пожаревачки и том приликом је убило тројицу комуниста а при повратку, испред Пожаревца, исто одељење убило је комунистичког јатака Смиљковић Радомира. У сукобу са комунистима погинуо је један одредник а један рањен.

3. Комунистички бандити извршили су напад на општине катунску, доњокрупачку и

ОК КПЈ за Пожаревац и Пожаревачког НОП одреда (види књ. 2, док. бр. 68, 70 и 82). Да би се боље сагледала ова ситуација, цитирамо један део чланка Моме Марковића („Политика“ од 22—27. маја 1961):

„Новембра 1941. године непријатељ је довео према нашој територији огромне снаге. Тада нисмо знали да је део тих снага учествовао у борбама против наших јединица у Шумадији и западној Србији. Није нам био познат ни исход тих борби. Наше војничко искуство је било мало. Непријатељ нам је изненада ударио с леђа, упао у слободну територију и разбио наше снаге ...

Непријатељски налет почетком новембра није нам нанео веће губитке. Страдали су делови IX и I чете. Ми смо имали довољно времена да маневрисањем извучемо главнину снага испред непријатељског клина и да касније, по тактици герилског ратовања, узвратимо сваки ударац. Међутим издаја четника задала нам је тежак ударац. Са њима смо имали споразум о коришћењу њихове територије у случају офанзиве или потребе за одмором наших бораца. Сви командири су знали за тај споразум. И многе чете одвели су тамо. Четничке вође су тада подмукло, лукавством и лажима, успели да разоружају те наше јединице, да похapse и предају Немцима све командире и политичке комесаре. Тако су изручени окупатору Велимир Маркићевић Макс, Константин Старчевић, инж. Ратко Драшковић, проф. Илија Петровић, ваздухопловни наредник Урош Димитријевић, партијски руководиоцац Бранко Митић, кројач из Пожаревца и многи други.

Мали део партизана успео је да се спасе бекством, као што су учинила два вода четврте чете. Исто тако један део бораца прикључио се четничком одреду капетана Предрага Марковића, који је те зиме успео да их пребаци у Босну и прикључи јединицама Прве пролетерске, али највећи део наших снага које су тамо наишле, изнад Петровца, у манастир Горњак, око Крепољина, Жагубице и Лазнице — настрадао је.

То нам је био најтежи ударац. Да није дошло до те издаје, непријатељ не би могао да нам нанесе веће штете својом офанзивом новембра 1941. године. Могао је само да задржи градове. Четници су дошли у села, пљачкали, тукли народ и палили куће. То је био ударац по нашој позадини. Много месеци упорног рада требало нам је касније да све те ране залечимо, да створимо базу која ће моћи да прими на себе нову активност пожаревачког одреда ...”

белобрешку, срез алексиначки, и том приликом су покидали телефонске везе.

4. Извршен напад на општину азбресничку, срез прокупачки, којом приликом је спаљена архива.

5. Група комуниста од 60 људи напала је на месту стражу код Грделице на Морави, срез власотиначки.<sup>8</sup> Стража је разоружана а из исте су одведена два студента.

6. Услед оштећења пруге дошло је до исклизнућа воза код Грделице км. 297—740. Штета износи 996.308 динара.

7. Оштећене шине на отвореној прузи код Алексинца км. 212—680. Нанета штета 2.101 динар.

### 3. XI. 1941

1. Четнички војвода Гордић са својим одредом ослободио је од комуниста Рековац.<sup>9</sup> Овом приликом убијено је 12 комуниста а неколико је заробљено. Међу заробљеним комунистима налазила се и ћерка комунистичког вође учитеља Милована Жунића зв. Баце. Четници су овом приликом запленили 14 пушака, 2 митраљеза, 1 аутомобил, 40 говеда, 30 оваца, 6 вагона животних намирница и 90 пари скројеног или сашивеног одела.

2. Српски оружани одред дошао је у сукоб са комунистима, којих је било неколико стотина, код села Каменова. После вишечасовне борбе комунисти су разбијени и натерани у бегство оставивши на месту борбе 40 лешева док су 3 комуниста били живи ухваћени. На страни српских одредника погинуло је 5 четника и 4 добровољца.

<sup>8</sup> Вероватно се 'односи на Бабички НОП одред.

<sup>9</sup> Крајем октобра 1941. Немци и квислинзи су отпочели офанзиву на ослобођену територију у Поморављу. Борбе партизана су најпре отпочеле у Левчу, против четника Богдана Гордића који су напали правцем Трстеник—Рековац, а онда против немачких снага које су дејствовале правцем Јагодина — Драгоцвет — Главинци — Бресје Мајур. Борбе су биле огорчене, а нарочито у селима Деоници, Сиоковцу, Главинцима и Бресју. Пред бројнијим и боље наоружаним непријатељем партизани су се повукли у с. Дулен. (Види у Архиву В.И.И., докуменат рег. бр. 26/2—1, к. 26 и књ. „Поморавље у НОБ^у“, стр. 247 — 251).

4. XI. 1941

1. Група српских оружаних одреда извршила је чишћење терена од Пожаревца у правцу В. Градишта. Код с. Мајиловац и манастира Нимника одредници су олколили једну јаку комунистичку банду. После борбе комунисти су оставили преко 100 својих лешева<sup>10</sup> док је на страни одредника било само 5 рањених.

5. XI. 1941

1. Добровољачки одред извршио је чишћење терена у правцу Мала Плана—Велико Орашје. Том приликом је убијен комуниста Михајловић Анте из Ливна. Ухваћено је 6 живих комуниста од којих су се 4 сами предали. Заплењено је 9 пушака, 3 бомбе и 705 метака.

2. Нападнута општина вукањска код Житковца. Спаљена архива и уништене књиге.

3. Нападнута општина у селу Милошевцу, срез орашки.

10. У току овога и следећа два дана један одред српских добровољаца и одред српске оружане силе из Свилајнца водили су борбе код Петровца<sup>11</sup> са јаким комунистич-

<sup>10</sup> Односи се на Пожаревачки НОП одред. Губици паргизана су увеличани. Види напомену 7.

<sup>11</sup> У извештају команде Недићеве жандармерије од 12. новембра 1941. опширније се обавештава о борбама код Петровца:

„Према извештају српског добровољачког одреда, 28 октобра о.г. стигао је у Петровац на Млави један одред српских добровољаца у јачини 117 људи. У Петровцу се налазио и 7-ми одред из Свилајнца јачине 80 људи.— 5 новембра о.г. комунисти су извршили напад на Петровац. Јачина комуниста била је 1.200 бандита: 12 чета, које су сачињавале 4 комунистичка одреда: Хомољски, Моравски, Ресавски и Млавски. Борба је вођена 60 часова. У току борбе погинуло је 6 добровољаца и 4 рањена. Трећег дана борбе добровољцима је у опседнутом Петровцу нестало муниције, воде и хране. Комунисти су захтевали предају Петровца. Истовремено припремили су шмркове са бензином и нафтом да запале варош, а у зграде су бацили динамит да дигну у ваздух положаје које су држали добровољци. Командант одреда одбио је предају и изјавио да ће се борити до последњег човека. За време тродневне борбе, јуришно одељење извршило је контранапад и уништило Млавски комунистички одред, а разбило Моравски комунистички одред. У току дводневне борбе добровољци су контранападима

ким снагама у којим борбама је убијено 103 комуниста а велики број рањен.<sup>12</sup> На страни српских оружаних одреда и добровољаца погинуло је 10 а 4 рањено.

6. XI. 1941

1. Комунистички бандити са експлозивом оштетили су железничку пругу Ниш—Пирот на км. 32/630 између станица Долац—Црвена Река. Пруга је истог дана доведена у исправно стање и успостављен је саобраћај.

2. Извршен напад на жел. станицу Сићево, којом приликом су оштећене скретнице и апарати за везу. Истовремено извршен напад и на Електричну централу у истом месту.<sup>13</sup>

десетковали комунистички Хомољски одред. Ресавски комунистички одред повукао се.— 7 новембра о.г. у 19 ч. јуришно одељење извршило је испад из вароши, пробило обруч до реке Млаве и обезбедило одреду прелаз преко реке. За време прелаза преко Млаве, газећи воду до гуше под ураганском митраљеском и пушчаном ватром, погинуло је још 4 добровољаца. У току непрекидне тродневне борбе убијено је 103 комуниста, а око 200 рањено. Од добровољаца погинули су: Родиф Светозар, Ђурић Љубомир, Ивошевић Душан, Чосовић Милош, Бандић Љубомир, Јовановић Паја, Герица Милорад, Салијевић Рамадан, Денковић Бранко и Кукић Војислав". (Архив В.И.И., рег. бр. 30/2—1, к. 26).

<sup>12</sup> Губици партизана су и овде увеличани. У бројке погинулих и заробљених партизана урачунати су и ненаоружани сељаци које је окупатор побио или отерао у логоре.

<sup>13</sup> Напад су извршили Озренски и Нишавски НОП одред. Напад је вршен двапут у ноћи између 2. и 3. новембра и у ноћи између 6. и 7. новембра. У извештају команде Недићеве жандармерије од 8. новембра 1941. стоји:

„Ноћу између 2 и 3 новембра о.г., око 50 комуниста упали су у село Сићево, Срез Нишки, и разоружали четнички одред војводе Сићевачког. У четничком одреду било је 36 људи наоружаних пушкама, бомбама и 2 пушкомитраљеза. Све четнике су повели собом, које су доцније пустили, сем Несторовића Ратка и Цветковић Ивана. У Сићеву су покидали све телефонске везе". (Архив В.И.И., рег. бр. 26/2—1, к. 26).

У извештају команде жандармерије од 12. новембра опширније се обавештава о овом, другом нападу на Сићево. У том документу се каже:

„У ноћи између 6 и 7 новембра о.г. наоружани бандити извршили су напад на железничку станицу у Сићеву и св. Петки, срез Нишки, где су се сукобили са бугарском војском, која чува железничку пругу Пирот — Ниш. После краће борбе, 9 бугарских војника са једним официром предали су се комунистима, а један војник остао је у стану сакривен. Од бугар-

7. XI. 1941

1. Један одред жандарма и четника сукобио се код села Драгобраће, срез крагујевачки, са комунистичком бандом. У борби је један комуниста убијен а два заробљена.

2. Добровољачки одред сукобио се код села Мале Плане и Крњева са мањом групом комунистичких бандита. У борби један комуниста погинуо а један рањен.

3. Четнички одред војводе Каменице и војводе Колубарца, помогнути од две чете пуковника Драже Михаиловића, опколили су варошицу ЈБиг и ту присилили на предају једну комунистичку банду. Тада се је предало 107 комуниста међу којима је било 8 жена. Међу преданима се је налазио и Стеван Марковић зв. Сингер, један од најопаснијих комунистичких вођа из Ваљева који је од четника осуђен на смрт и стрељан.<sup>14</sup>

8. XI. 1941



1. На отвореној прузи код Грделице км. 297/759 извађене су три шине услед чега је локомотива са једним вагоном исклизнула. Жртва није било. Штета износи 247.759 д.

2. Извршен напад на општину Вета код Беле Паланке. Спаљена архива и новчане VI књиге.

9. XI. 1941

1. Извршен напад на пошту Лебане. Штета износи 15.000 дин.

2. Оштећена телефонска линија Аранђеловац—Даросава. Штета 5.000 дин.

ских војника узели су 3 сандука муниције, 1 сандук бомби и 1 митраљез. Из железничке станице однели су 1.872 динара. уништили телефон, телеграф и службени сат и на три места разорили пругу. У електричној централи оштетили су 1 генератор и 3 акумулатора. Ту су нашли на стражи 3 четника, од којих су двојицу одвели, а један је побегао. Напад на железничку станицу св. Петка није им успео, јер су напад одбили бугарски војници. Ту су нападачи оставили 100 кгр. експлозива, који су понели ради дизања у ваздух железничког моста на Нишави и св. Петки". (Архив В.И.И., рег. бр. 30/2—1, к. 26).

<sup>14</sup> Податак није тачан. Стеван Марковић није тада заробљен. Он је крајем 1941, са главнином јединица НОВ, прешао у Восну, & погинуо је код Фоче фебруара 1942. године.

20 XI. 1941

1. Комунистички бандити извршили су напад на Лебане<sup>15</sup> и надлештва у истом месту. У борби је убијено 4 комуниста а 2 заробљено.

2. Један добровољачки одред приликом чишћења терена код општине Грачац источно од Краљева сукобио се са једном комунистичком бандом и том приликом убио је тројицу комуниста док су се остали разбежали. Један добровољац је лакше рањен.

5. Извршен напад на рудник „Леце“ у срезу јабланичком. Бандити су опљачкали касу из које су однели 118.000 дин.

\* 7. Извршен напад на пошту Уб из које је опљачкано у готову 434.000 дин.

11. XI. 1941

1. Комунистичка банда јачине 40 људи напала је у селу Велики Шиљеговац код Крушевца четнички одред војводе Добричанина. Четници су нападаче растерали и том приликом једног од њих убили а једног живог ухватили.

12. XI. 1941

1. Извршен напад на општину старобожурску,<sup>16</sup> ђакуску и аросиску,<sup>17</sup> срез прокупачки. У првој опљачкане обвезнице ратне штете и Аграрне банке у вредности од 12.000 дин.; у другој спаљена архива а у трећој опљачкан готов новац у износу од 30.000 дин. По извршеној опљачки готовог новца у аросиској општини комунисти су убили општинског деловођу.

2. Код села Забрђа и Панкова, срез млавски, дошло је до сукоба између српских оружаних одреда и комуниста.<sup>18</sup> У борби је погинуло 63 комуниста а 12 заробљено. Међу

<sup>15</sup> Напад је извршио Кукавички НОП одред, који је био ојачан зедним водом из Бабичког НОП одреда.

<sup>16</sup> Односи се на с. Ст. Божурња.

<sup>17</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Арбанасци.

<sup>18</sup> Односи се на Пожаревачки НОП одред. (Види књ. 2, док. 70 и 82).



заробљенима налазио се и командир партизанске чете Каштелан Ђура. Заплењено 25 пушака, 1600 метака, 3 камиона и другог материјала. На страни српског оружаног одреда погинуо је један добровољац и један четник а рањени су један граничар и један жандарм.

3. Један добровољачки одред сукобио се код села Драча, срез крагујевачки са комунистичком бандом коју је растерао. У борби је убијен вођа банде Живић Живан, студ. права из с. Грбице.

6. Српски оружани одреди са четницима вршили су чишћење терена у правцу Јагодина—Багрдан—Крагујевац. Код села Стрижилова дошло је до сукоба са комунистима у коме је убијено 28 комуниста, *домРеу 2* заробљена. Међу погинулима налазио се и политички комесар ове групе.

Иста ова група српских оружаних одреда ступила је у борбу са једном комунистичком бандом код села Бунара, среза беличког, и том приликом убила тројицу комуниста. На страни одредника није било губитака.

7. Помоћу експлозива оштећен је мост на бановинској прузи Петровац—Пожаревац Ђ/у. а запаљен дрвени мост на главном друму код ^•^ЛЗеликог Села.

/// 8. Група комуниста јачине од 200 људи ^ напала је на општину Бабин Кал код Беле V у| Паланке и том приликом спалила архиву и УУновчане књиге.

9. На отвореној прузи Београд—Ниш, г, између станице Лужана—Грејач км. 221/000 \Дј прекинута је једна шина. Жртава није било.

13. XI. 1941

1. Српски оружани одред под командом мајора Калабића а уз сарадњу четника са Равне горе извршили су чишћење терена у правцу Лазаревац—Шутци—Калањевци—Белановица. Код Белановице<sup>19</sup> је дошло до сукоба са групом комуниста јачине 4—500 људи. Борба је почела у 15 час. и трајала до ду-

<sup>19</sup> Види књ. 2, док. 149.

боко у ноћ када су комунисти били разбијени и из варошице истерани. У борби је убијено 28 комуниста а 22 заробљено. На страни српских оружаних одреда била су два губитка. Погинули су добровољац — поручник Симић М. Милутин и Милојавић Будимир, редов.

3. Српски оружани одред и добровољци у дане 13, 14 и 15 новембра водили су борбе са комунистима код села Дулена и Ациних Ливада, 20 км. јужно од Крагујевца.<sup>20</sup> У току борби убијено је 75 комуниста а 11 живих ухваћено. У борби код Дулена погинули су добровољци: поручник Ђорђевић В. Драгослав и редови Чолић Д. Добривоје, Кукић Стеван, Шопаловић Алексије, Ерић Срећко и наредник Велимировић Селимир; а код Ациних Ливада добровољци редови: Парезановић Р. Драгослав, Миловановић Миливоје и Шупут М. Петар.

4. Извршен напад на општину туријску код Житковца. Спаљена архива а из касе опљачкано 300 дин.

5. На отвореној прузи код Лужане км. 221/100 оштећена шина. Штета износи 1209 дин.

6. Убијен Лазаревић П. Божидар, земљ. из Велике Иванче, срез младеновачки.

#### XI. 1941

1. Приликом вођених борби, на месту Ацине Ливаде, овога дана у борби са комунистима погинули су: поднаредник Ђаковић Ф. Сава и Марјановић Станоје као и редови: Докмановић Д. Мане, Вуловић Ж. Љубомир, Зец О. Мирко и Миљановић Петар.

2. Српски оружани одреди идући у правцу села Багрдана, срез белички, ухваткли су и заробили 12 комуниста.

3. У селу Вигошту у борби са комунистима погинуо је добровољац Вучићевић Б. Драган.

<sup>20</sup> су водили Поморавски и Крагујевачки НОП одред. (Види књ. „Поморавље у НОБ”, стр. 252—257).

17. XI. 1941

1. Између станида Дољевац—Житорађа (пруга Ниш—Прокупље) комунисти су палбom из митраљеза напали на путнички воз. Четници који су се у возу налазили, прихватили су борбу и напад одбили те је воз несметано продужио. У возу су погинула три лица.

2. Српски оружани одред на сектору села Гараша, Босуа и Драгоља, срез качерски, сукобио се са групом комуниста, од 4—500 људи.<sup>21</sup> У борби је убијено 64 комуниста и један заробљен. На страни Српског оружаног одреда погинуо је један одредник а један рањен.

18. XI. 1941

јУ,  
пј^

1. Комунистички бандити поскидали су шрафове са жељезничких шина на прузи Ниш—Лесковац код села Ђорђева, услед чега је дошло до исклизнућа воза. Машиновођа и ложач су теже повређени а државним железницама нанета штета од 532.018 дин. и 45 пара.

2. Нападнут воз код жел. станице Житорађа. Штета 124.000 дин.

19. XI. 1941

1. У селу Добром Долу и Иван Кули, срез прокупачки дошло је до сукоба између четника и комуниста. У борби су убијена три комуниста, четири рањена а три заробљена, док је на страни четника само један погинуо. Четници су запленили 8 пушака и један титраљез.

2. Извршен је напад на општине Балајничку, Александровачку и Пуковачку, срез прокупачки. У свим овим општинама спаљене су архиве а сем тога из прве две одузета је сва стока купљена за исхрану Београда и иста отерана у правцу планине Јастребца. У пуковачкој општини из касе су однешене обвезнице у вредности од 49.000 дин. а од деловође одузето 9.000 дин. његовог личног новца.

<sup>21</sup> Односи се на Космајски НОП одред и на Посавски батаљон Посавског НОП одреда. Борба је вођена са недићевским одредом мајора Милана Калабића (Архив В.И.И., рег. бр. 37/2, к. 26).

3. Извршен напад на пошту Медвеђа, срез јабланички. Опљачкано у готовом 350 динара и нанешена штета 2.000 дин.

20. XI. 1941

1. Извршен је напад на општину дубовску, житорађску и влаховску, срез прокупачки. У свима општинама спаљене архиве и новчане књиге.

ИЈС/Л\*^

2. Српски оружани одреди водили су периодичне борбе са комунистима код Кучева, Кучајне и Мишљеновца.<sup>22</sup> У овим борбама убијено је 239 комуниста и 70 живих ухваћено. Међу убијенима се налази комунистички вођа Дугошевић Вељко,<sup>23</sup> учитељ из Турје, родом из Срема и његова жена<sup>24</sup> која је била одевена у униформи капетана II кл. Исто тако међу убијенима се налазио и комуниста Милановић Благоје, професор. Овом приликом је са стране српских оружаних одреда од комуниста заплењено: 5 камиона, 4 луксузна аутомобила, 180 пушака, вагон шећера, вагон брашна и других намирница. Благодарем овом исходу борбе воз за Кучево и Мишљеновац је пуштен одмах у саобраћај а телеграфске и телефонске линије Петровац—Пожаревац биле су одмах поправљене. На страни српских одреда приликом ових борби погинула су 2 одредника а 10 их је рањено.

3. Српски оружани одреди под командом мајора Калабића сукобили су се са комунистима, код варошице Рудника.<sup>25</sup> У борби је убијено 56 комуниста а на страни одреда погинула су 2 војника.

21. XI. 1941

1. Извршен напад на жел. станицу Житорађа. Нанета штета у износу од 10.046 дин., и 16 пара. Опљачкано 1514,75 динара.

<sup>22</sup> Види књ. 2, док. 68 и 82.

<sup>23</sup> Народни херој. Командант Пожаревачког НОП одреда. Касније је Пожаревачки одред добио његово име.

<sup>24</sup> Нада Дугошевић, стрељана на Бањици децембра 1941. године.

<sup>25</sup> Види књ. 1, док. 89.

2. Извршен напад на жел. станицу Војвода Петар Бојовић.

6. Извршен напад на електричну централу Косте Илића и синова у Манастиришту,<sup>26</sup> срез власотиначки. Причињена је штета од 200.000 дин.

22. XI. 1941

1. Група комуниста, јачине од 360 људи, извршила је напад на Власотинце,<sup>27</sup> коју су варошицу чували четници. После шесточасовне борбе четници су успели да одбију комунисте. У борби је убијено 10 комуниста а рањено 17 међу којима и вођа банде зв. „капетан Ђока“. На страни четника један је погинуо а један рањен.

2. Извршено спаљивање архиве и намењене општине дадиначке, срез власотиначки. Из касе је опљачкано 2.000 дин.

3. Извршен напад на општину мраморску, срез прокупачки. Из касе опљачкано 2870 дин. а архива спаљена.

4. Комунистички бандити разлупали су дрвени мост на реци Јабланици код села Горње Стопање на путу Лесковац—Бојник.

23. XI. 1941

1. Једна комунистичка банда извршила је напад на Сопот,<sup>28</sup> који су бранили четници. После петочасовне борбе четници су успели да одбију нападаче.

2. Група од око 100 комуниста напала је на школу у Великом Шиљеговцу<sup>29</sup> код Крушевца у којој су се налазили четници. После трочасовне борбе четници су приморали комунисте да се повуку пошто су на месту бор-

<sup>26</sup> Предграђе варошице Власотинца

<sup>27</sup> Ово је други напад на Власотинце. Први је извршио Кукавички НОП одред уочи 1. октобра. У другом нападу, поред две чете Кукавичког НОП одреда, учествовала је и по једна чета из Бабичког и Јабланичког НОП одреда. Напад није у потпуности успео. (Види књ. „Јужна Србија“, стр. 115).

<sup>28</sup> Види књ. 2, док. 79.

<sup>29</sup> Напад су извршили Топлички и Расински НОП одред. Зграда није могла бити заузета јер су се на прозорима налазиле жичане мреже које су спречавале да се ручне бомбе убаце у собе. (Види књ. „Јужна Србија“, стр. 65).

бе оставили два мртва. На страни четника била су 4 рањена.

3. У близини Власотинаца сукобио се четнички одред са комунистичком бандом. Том приликом је убијено 9 комуниста а 15 рањено. На страни четника само је један рањен.

4. Српски оружани одреди помогнути селачком милицијом разбили су комунистичку банду од 5—600 људи која је држала варошицу Рудник.<sup>30</sup> Борба је трајала од зоре па све до поподне када су у варошицу ушли српски оружани одреди. У току борбе убијено је око 150 комуниста а на страни српских оружаних одреда био је један мртав и 8 рањених. После заузећа Рудника српски оружани одреди наставили су чишћење терена тако да су у току овога и следећег дана заробили око 4—500 комуниста, који су се без борбе почели предавати.

5. Од стране комуниста извршен је напад на општину Понор код Књажевца, и том приликом спалили општинску архиву а затим стрељали Ђорђевић Вукашина из села Миљковца и са собом одвели Жикића Милорада из Понора.

6. Оштећена телеграфско-телефонска линија Лесковац—Власотинце. Штета 3000 дин.

24. XI. 1941

1. Српски окружни одред имао је сукобе са комунистима који су бежали од Рудника у село Страгари и у с. Јарменовци, срез орашачки. Том приликом убијено је 15 комуниста а 7 заробљено. Заплењен један пушкомитраљез, 25 пушака, 200 ком. ћebaди, и другог материјала.

<sup>30</sup> Први напад на Рудник, потпомогнут немачком авијацијом, недићевци су извршили 20. новембра 1941. године. Напад је сломљен снажним отпором партизана. Три дана касније, пошто су недићевци ангажовали веће снаге, напад је поновљен правцем Белановица — Рудник. Партизани су се повукли пред бројно надмоћним непријатељем; али већ сутрадан, 25. новембра, они су, са својих нових положаја, прешли у противнапад и после жестоке борбе успели су до недићевце разбију и одбаце их с Рудника према Белановици. (Види књ. I, док. 89).

<sup>12</sup> Зборник, том I, књига 21

' / 2. Извршен напад на општину црковнич-  
/ ку, срез лесковачки. Комунисти су спалили  
- ' архиву и уништили 3200 кгр. зоби.

•••

25. XI. 1941

1. Нападнуге општине Катун, Доња Тр-  
нава, Бобовиште, Рутевац, Дражевац, Субо-  
, /| тинац, Горњи Крупац, Мозгово, Врело, Стан-  
Р- мци и Веље Поље. Свуда попаљене архиве  
/ ^ и разлупани телефони.

2. Један добровољачки одред сукобио се  
је код села Сврачковци код Г. Милановца са  
комунистима.<sup>31</sup> У борби је убијено 38 кому-  
ниста.

<sup>31</sup> У извештају штаба Шумадијског кора (формираног 22. но-  
вембра 1941, под командом Љотићевог пуковника Косте Мушицког)  
опширно се говори о припремама и извођењу напада на Горњи Ми-  
лановац. Из документа цитирамо само овај део:

„26. новембар:

— У 5 часова отпочела акција трупа на терену.

— Десна група мајора Калабића води тешку и крваву  
борбу код Рудника са комунистима у јачини 3—4000 међу ко-  
јима највише Црногораца. После жестоке борбе мајор Кала-  
бић принуђен на повлачење на положај у висину засека Вар-  
нице северозападно од Рудника за 8 км. Губици 6 активних  
официра избачено из строја, 70—80 мртвих и рањених војника.

— Средња група Марисава Петровића води борбу са ко-  
мунистима код с. Драгобраће и Вучковице. Комунисти разби-  
вени беже на све стране.

— 3. добровољачки одред поручника Никића из Страгара  
преко села Љубичевца — с. Г. Црнућа долази у с. Г. Врбаву.  
Ово је последица договора са мајором Калабићем по изјави  
поручника Никића. Међутим овај подухват поручника Никића  
— не извршујући наређење потписаног да одред према основ-  
ној замисли крене правцем с. Добрача — с. Баре — Г. Мила-  
новац — ма како да је оригиналан ипак је више за осуду но  
за похвалу. Јер је маршујући преко шумовитог и тешко про-  
лазног планинског терена планине Рудника не само без ствар-  
не потребе физички изнурио своје људство које је стога за-  
морено ступило у жестоку борбу код Г. Милановца што је има-  
ло за последицу појаву недисциплине у његовом одреду —  
већ је на овај начин изложио свој малобројни одред могућно-  
сти да буде почесно тучен од великих комунистичких група  
које су се у то време скупљале на планини Руднику остав-  
љајући друмове.

— Подаци о левој групи мајора Матића недостају.

— Овога дана одржао сам састанак са немачким потпу-  
ковником Хердером који је одређен за команданта свих трупа  
које оперишу северно од Западне Мораве. Према његовом на-  
ређењу група Марисава Петровића (без 3. добровољачког од-  
реда) мења правац дејства т.ј. кма да надире долином реке

3. Комунистички бандити напали су на жел. станицу Грамада<sup>32</sup> (пруга Ниш—Зајечар) и у истој демолирали сигналне уређаје, а затим сачекали путнички воз и из истог избацили путнике а воз сам пустили ка Сврљигу. Нанета штета износи 33.799 дин. У готову опљачкано 401 дин.

4. Оштећена телеграфско-телефонска линија Ниш—Сврљиг. Штета 30.000 дин.

5. Извршен напад на амбулантну пошту Ниш—Прахово 54. У готову опљачкано 8 000 дин.

27. XI. 1941

2. Услед отшрафљених жел. шина дошло је до исклизнућа воза између станица Брестовац—Печењевци, срез Лесковац.

3. У селу Јошаници, срез бањски, дошло је до борбе између Српског оружаног одреда и комуниста.<sup>33</sup> У борби је убијен вођа комунистичке банде Црногорац Димитрије Драговић<sup>34</sup>, и још 30 комуниста. Сем тога двојица комуниста су рањени а 15 заробљени. Одредници су имали једног теже и 8 лакше рањених.

4. Извршен напад на општину орашачку, срез власотиначки, и у истој спаљена архива.

Груже до села Витановца, потом уз Западну Мораву до села Мрчајевци где ће бити сачекана од немачке колоне која надире преко Кнића и Бумбаревог Брда.

— II. оружани одред који се у то време налазио у Крагујевцу упућен је правцем Равни гај — с. Гунцати — с. Мрчајевци са задатком да садејствује колони која наступа друмом Кнић — Бумбарово Брдо — с. Мрчајевци". (Архив В.И.И., рег. бр. 7/13, к. 52).

<sup>32</sup> Напад је извршио Нишавски НОП одред. У возу је био цео одред недићеваца. Сви су разоружани, одузета им је војна опрема, а затим су пуштени. (Види књ. 3, док. 50 и том IX, књ. 1, док. 26).

<sup>33</sup> Односи се на Озренски НОП одред, који је својом неопрезношћу упао у недићевску заседу и претрпео тешке губитке. Одред је изгубио 21 борца. (Види књ. 2, док. 88 и књ. 3, док. 50).

<sup>34</sup> Командант Озренског НОП одреда. Тада је погинуо и политички комесар одреда Иван Вушовић.



29. XI. 1941

1. Једно четничко одељење претражујући планине Мали и Велики Јастребац сукобило се је са комунистима и у вођеној борби убило 29 комуниста а 7 заробило.<sup>35</sup>

2. У Лесковцу је убијен Бунчић Јанко, полицијски стражар.

3. Српски оружани одреди у сукобу са комунистима на територији среза деспотовачког успели су да заробе 18 бандита и заплене 2 пушкомитраљеза, 16 пушака и 9 бомби.

4. Извршен напад на општину Радичевац код Књажевца. Обавештени о нападу четници су се дали у потеру за нападачима које су еустигли код села Балинца и том приликом 4 убили а 3 заробили.

/ \ 5. Оштећена телеграфско-телефонска линија Лесковац—Грделица. Штета 6000 дин.

30. XI. 1941

1. Од стране комуниста поново је порушен мост на реци Јабланици између Лесковца и Лебана.

2. Приликом чишћења терена у околини Толупца један четнички одред ухватио је комунисткињу Нату<sup>36</sup> Дугошевић, жену убијеног комунистичког вође Дугошевић Вељка и још тројицу комуниста. Све четворо нађени су сакривени на тавану једне сеоске куће.

8. Извршен напад на рудник Пркосава—Рудовци, срез колубарски. Причињена штета и извршена пљачка у укупној вредности од 2,115.000 дин.

<sup>37</sup>

<sup>35</sup> Односи се на Јастребачку чету Топличког НОП одреда. После акције у Великом Шиљеговцу чета је извршила марш у правцу Блана. Код с. Здравња сачекали су је четници и изненадили је. Да би омогућила главнини да заузме погодан положај, команда чете је истурила једно одељење да задржи четнике; међутим, одељење је одсечено и заробљено. (Види књ. „Јужна Србија“, стр. 96).

<sup>36</sup> Нада (види напомене 23 и 24).

<sup>37</sup> На крају докумената дата су имена 17 петоколонаша, који су због сарадње са окупатором и квислинзима стрељани од стране партизанских јединица („неустановљеног дана“, како стоји у овом документу). Поред ових, дата су и имена 41 жандарма убијеног у борби с партизанима.

БР. 10

ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ ДЕ-  
ЦЕМБРА 1941. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ДЕЦЕМБАР 1941 ГОДИНЕ

1. XII. 1941      1. Код Црвене Реке, близу стражаре бр. 136 експлозијом је оштећена отворена пруга Штета износи 940,45 динара.  
2. Оштећена пошта у Мирошевцима. Штета износи 2.000 динара.  
2
2. XII. 1941      1. Једна банда од око 200 комуниста напала је у близини Г. Милановца на српске оружане одреде.<sup>3</sup> После борбе, која је трајала један и по сат, комунисти су натерани у бегство, оставивши на месту борбе 12 мртвих.  
  
4. Извршени напади на општине југбодановачку и горњокоњушку срез прокупачки. Спаљене архиве и општинске зграде.  
5. Спаљена архива и општинска зграда у Топоници, срез белопаланачки.
3. XII. 1941      1. Нападнуте општине доц>отопоничка и прекадинска, срез прокупачки. Спаљене архиве и општинске књиге.
4. XII. 1941      1. Комунистичка банда . у јачини од 1200—1500 људи, сукобила се је са једним четничким одредом југозападно од Лесковца у правцу Лебана.<sup>4</sup> У борби је погинуло 150 ко-

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., Рег. бр. 12/1—1, к. 52.

<sup>2</sup> Из докумената је изостављен текст који се не односи на војна дејства партизанских јединица.

<sup>3</sup> О борбама код Горњег Милановца за време прве непријатељске офанзиве види прву књ. „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945“, страна 109—121 и књ. „Устанак и НОП у Србији 1941“, стр. 375—393.

<sup>4</sup> Почетком децембра Немци, недићевци и четници су предузели офанзиву у Пустој реци и Јабланици. На том простору се налазио Јабланички НОП одред. Пошто је благовремено откривена припрема ове офанзиве, то су на време предузете и мере да се од-

муниста, а 7 заробљено. На страни четника било је 7 мртвих и 30 рањених.

2. Код села Гркиња, у срезу нишком, дошло је до сукоба између комунистичке банде од око 40 људи<sup>5</sup> и једног четничког одреда. После двочасовне борбе комунисти су били принуђени да се повуку. На страни комуниста двојица су рањена а један заробљен, четници нису имали губитака.

3. Извршен напад на општине Личје и у Велики Крчимир. У обема општинама спаљене су архиве и новчане књиге.

#### 5. XII. 1941

1. Једна комунистичка банда напала је на жељезничку пругу између села Кочана и Пуковца (пруга Ниш—Куршумлија) на км. 264/500 и експлозивом оштетила шине. Штета је износила 7.200 дин.

2. Комунисти су извршили напад на варошицу Блаце и том приликом опљачкали из Пореске управе 296.020 динара готовог новца и из Поште 2.000 дин. Том приликом четници су ступили са њима у борбу и успели да их из варошице истерају. У овој борби погинуло је! 4 четника и Симић Војислав, старешина Среске испоставе у истом месту, а на страни комуниста било је 7 мртвих.

3. Запаљен дрвени мост на реци Ветерници (пут Лесковац—Мирошевци) и прокопан пут код села Стојковца, као и уништена два мала пропуста и два бетонска моста на путу Стројковце—Вучје.

*№*

брана што боље организује. Поред Јабланичког одреда, у одбрани слободне територије учествовао је и Кукавички НОП одред. непријатељ је с нападом отпочео 3. децембра у зору и борба је трајала цео дан. Предвече, напад непријатеља је почео да јењава и тада су партизани извршили противнапад. Фронт непријатеља је био пробијен на неколико места. Немци и четници су се измешали и безглаво су бежали према Лесковцу. На бојишту су оставили 30 мртвих. Поред пушака, муниције и бомби, заплена су и два тешка митраљеза. Погинуло је 6 партизана. (Опширније о овој борби види у књ. „Јужна Србија“, стр. 125 и 126).

<sup>5</sup> Односи се на Бабички НОП одред.

<sup>6</sup> Напад су извршили Топлички и Расински одред. У овој борби убијено је 30, а заробљено 60 четника. Партизани су имали 4 мртва и 6 рањених. (Види књ. 1, док. 94).

4, Извршен напад на општину равнодубровску, срез власотиначки. Спаљена архива и опљачкана каса.

7. XII. 1941 1. Извршен напад на општину у Богдановцу, у близини Љуберађе, спаљена архива и уништен инвентар.

8. XII. 1941 1. Од стране комуниста извршен напад на Пошту у селу Глибовцу,<sup>7</sup> код Сврљига. Уништена целокупна пошта.

\уОС/

9. XII. 1941 1. Српски оружани одред из Бањана код Уба у заједници са четницима сукобио се код села Оглађеновца<sup>8</sup> (10 км. с. од В. Каменице са комунистичком бандом. У борбама, које су трајале два дана убијено је неколико

<sup>7</sup> Вероватно: с. Галибабинац.

<sup>8</sup> У извештају Ваљевског центра од 10. децембра 1941. године упућеном председништву Недићеве владе обавештава се да су се комунисти „почели пребацити преко Повлена, Суводања и Пецке ка Крупњу“, а да су се „делови односно чете Тамнавских партизанских одреда појавили... у с. Оглађеновцу и Дружетићима у јачини око 700 људи...“

„Да би овима спречио улазак у Тамнавски срез“, каже се даље у овом извештају, „наредио сам покрет одреда... и то:

VI одред Српске оружане силе у јачини 130 војника појачан са 70 четника из Тамнавског одреда — свега 200 војника;

Тамнавски четнички одред војводе Будимира у јачини 200 четн.;

XVIII одред Српске оружане силе у јачини 120 војника;

Ваљевски четнички одред војводе Милорада у јачини 120 четника.

Колубарском четничком одреду у јачини 150 четника наредио сам, да продужи акцију у прочишћавању терена од партизана и да успоставља општинске власти тако да ће закључно са 13 ов. мца. бити успостављен ред и поредак источно од пута: Мионица — с. Бреже — Суворор.

Посавски четнички одред — Обреновац који се налази на железничкој прузи остаје у приправности да крене возом по тражењу и по потреби.

Од свих четничких одреда узета је половина за ову акцију, а половина као посада свога среза.

Ову акцију предузео сам у споразуму са Групом Мачванских одреда пуковника Г. Марковића Боривоја...“ (Архив В.И.И., рег. бр 46/4—4, к. 2).

стотина комуниста<sup>9</sup>, док је на страни Српског одреда било 15 мртвих и 12 рањених.

<sup>10</sup>

3. Извршен напад на општину Шпај, срез белопаланачки. Спаљена архива, новчане књиге и разлупан телефонски апарат.

4. Код жељезничке станице Пожаревац посечени телеграфски и телефонски стубови, штета износи 3.840 дин.

5. Извршен напад на жељезничку станицу Врутци<sup>11</sup> у којој је полупан телефон и из касе однешено 86,50 динара.

6. Извршен напад на жељезничку станицу Прокупље, и том приликом из касе однешено 4.700 дин.

7- Нападнута жељезничка станица Сираковс<sup>12</sup>. Полупан телефон и телеграф.

10. XII. 1941

1. Српски оружани одреди сукобили су се са комунистима код села Дружетића и Соладића. Убијено је 10 комуниста, рањено 20, а заробљено 7. На страни Српских оружаних одреда погинуо је четник Милован Митровић.

4. Код села Бобова, срез ресавски, четници се сукобили са једном малом групом комуниста. У борби је погинуо један комуниста а заплењена једна пушка и два револвера.

5. Нападнута жељезничка станица Пукрвац (пруга Ниш—Прокупље). Нападаци су однели са собом алат за разшрафљивање шина, а станична постројења демолирали.

6. Извршен напад на жељезничку станицу Брестовац.<sup>13</sup> Оштећен унутрашњи уређај на станици. Штета 656 динара.

7. У Оглађеновцу је погинуо водник Павловић—Манић М. Часлав.

<sup>9</sup> У цитираном документу ова борба се не помиње. Према томе, губици партизана су дати произвољно. У ситуацији у овом крају, за време и после прве непријатељске офанзиве, види књ. 3, док 74.

<sup>10</sup> У документу је текст под тачком 2 прецртан мастилом, а редни бројеви нису измењени.

<sup>11</sup> Пруга Ужице — Вардиште

<sup>12</sup> Пруга Пожаревац — Бродица

<sup>13</sup> Пруга Ниш — Лесковац

## II. XII. 1941

1. Четнички одред напао је комунистички штаб у планини Пасјачи, који је потпуно уништио.<sup>14</sup> Овом приликом и у току даљег гошења четници су убили 188 комуниста изгубивши при томе својих 67 људи.<sup>15</sup>

2. Српски оружани одред опколио је код села Савинца, у близини Г. Милановца једну комунистичку банду од 23 члана и све заробио.

3. Комунисти су напали на општину Мокра, срез белопаланачки и том приликом уништили архиву и оштетили телефон, а општинској управи забранили даљи рад под *прењом* смртне казне. Истога дана напали су и општину Доња Коритница, срез белопаланачки, у којој су такође спалили архиву и уништили телефон.

<sup>14</sup> У борби за ослобођење Влаца, 5. децембра 1941, четнички одред *пола* Мике Јастреба био је потпуно разбијен (књ. 1, док. 94). Према томе, овај напад је измишљен, јер, осим овог, другог четничког одреда у прокупачком срезу није било. Тачно је да је после ослобођења Влаца Топлички НОП одред отишао на планину Пасјачу. Тамо је, користећи кратко затишје, одржао 12. децембра, у с. Бели Камен, своју другу партијску конференцију. Поред чланова КПЈ из Одреда, на конференцији су присуствовали и чланови Среског комитета. Од стране ОК КПЈ за Ниш, на чију је иницијативу и сазвана ова конференција, присуствовали су секретар ОК Сретен Младеновић Мика и члан ОК Станимир Вељковић Зеле. Конференција је трајала два дана. (Записник са ове конференције се налази у архиви Завода за прикупљање и обраду докумената о развоју радничког покрета СР Србије, даље: ЗРПС, рег. бр. 14415).

У извештају секретара ОК КПЈ за Ниш Сретена Младеновића Мике, од 23. децембра 1941, исцрпно се говори о војно-политичкој ситуацији у Топлици, а посебно о дејствима Топличког одреда у току децембра. У том извештају етоји: „... у Прокупачком и Добричком срезу готово све симпатије су на нашој страни... Четници су свуда разбијени, као и општинске управе, још једино остаје Косанички срез са Куршумлијом на челу”. (Књ. 1, док. 94).

О ситуацији у Топлици и успесима Топличког НОП одреда 29. децембра 1941. године извештава и Партијско поверенство ПК КПЈ за југоисточну Србију: „... Јабланица и Топлица добро се држе. Све нападе непријатеља су успешно одбили. Лаж је што пише непријатељска штампа да су нам побили штаб на Пасјачи. Наши су Још једнако господари тих крајева. Цео народ је уз нас. Покрет је масован..” (Види књ. 1, док. 95).

<sup>15</sup> Овај број се односи на четнике које су заробили у Блацу Топлички и Расински НОП одред.

12. XII. 1941            1. Извршен напад на финанс. одељак у Белим Водама, срез лужнички, којом приликом су финанси разоружани, и опљачкали су касу.
13. XII. 1941            1. Један четнички одред сукобио се код села Кретне<sup>16</sup> (на граници сврљишког и књажевачког среза) са једном комунистичком бандом. У борби је убијено 10 комуниста, док је од четника један погинуо, а двојица рањена. Четници су том приликом запленили од комуниста 15 пушака и 2 митраљеца.
2. Извршен напад на општину Доња Коритница и на финанси у истој општини, којима је одузет новац.
14. XII. 1941            1. Један одред жандарма и четника на месту званом Краку Богдан, срез брзопаланачки, сукобио се са комунистичком бандом. У борби су убијена 2 комуниста, један рањен а 13 живих ухваћено. Четници су имали 1 погинулог, 1 рањеног. Заплењен 1 пушкомитраљез и неколико пушака.
15. XII. 1941            1. Један четнички одред сукобио се је на планини Гочу код села Рогавчине, среза жупског, са комунистима. После кратке борбе комунисти су се разбежали, остављајући на месту борбе 6 мртвих. Четници нису имали губитака.
3. Једно одљење оружаног одреда сукобило се са комунистима код Сокобање. У борби су убијени комунисти Велимир Стефановић и Арса Миладиновић, оба из села Орашца, истога среза.

<sup>16</sup> Око 40 Немаца и око 150 четника Косте Пећанца напали су Сврљишку чету Нишавског НОП одреда и део Књажевачко-бољшевачког НОП одреда, који се тада налазио у саставу Сврљишке чете. Партизани су се налазили на одмору у с. Кренти. Уместо да се извуку из села и да на погодним положајима сачекају непријатеља, команда Сврљишке чете је одлучила да у селу сачека непријатеља. Несналажљивошћу руководства, партизани су били окружени и разбијени. Погинуло је 9 бораца. (Опширније о тој борби види у књ. 3, док. 50 и у тому IX, књ. 1, док. 26).

3. Четнички одред из Свилајнца сукобио се код села Бобова са комунистичком бандом, том приликом убио 8 комуниста а 20 рањено,<sup>17</sup> без сопствених губитака.

16. XII. 1941

1. Српски оружани одред идући од Лесковца ка Лебанима имали су са комунистима појединачне борбе, пре но што су ушли у Лебане. У току ових борби комунисти су имали око 100 убијених, после чега су се повукли у правцу планине Кукавице.<sup>18</sup> На страни одредника било је 10 мртвих међу којима добровољци Милосављевић Радослав и Хацић Боривоје.

2. Нападнута општине братмиловачка и манојловачка, срез рековачки и у истима спаљене архиве.

3. Експлозивом разрушен бетонски мост на путу Лесковац—Бојник, код села Миланово.

4. На путу Алексинац—Сокобања исечене телефонске линије.

5. Један четнички одред сукобио се код села Александровца<sup>19</sup> (у близини Књажевца) са једном комунистичком бандом. На страни комуниста било је 8 мртвих, док код четника није нико погинуо.

17. XII. 1941

1. Извршен напад на општину изворску и финанси у срезу лужничком.

2. Извршен напад на општину Мокра, срез белопаланачки. Спаљена архива и уништене новчане књиге, а управи забрањен даљи рад под претњом смртне казне.

<sup>17</sup> Односи се на групу бораца из Ресавске чете 2. шумадијског НОП одреда. Тада је погинуо само партизан Данило Илић из Бобове. (Види књ. „Поморавље у НОБ-у“, стр. 292).

<sup>18</sup> Реч је о офанзиви Немаца и квислинга на ослобођену територију Пусте реке и Јабланице. (Види напомену 4).

<sup>19</sup> Погрешно написано. У бившем заглавском срезу (са седиштем среза у Књажевцу) овог села није било. Вероватно се односи на с. Алдинац.



18. XII. 1941

1. Један одред четника под вођством поручника Николе Калабића, сукобио се у селу Бањанима (код Г. Милановца) са комунистичком бандом. После краће борбе заробљена су 22 комуниста.

2. Извршен напад на општину давидовачку, срез сврљишки. Спаљена архива и уништене књиге.

3. Извршен напад на општину у селу Мустапићу, (код Кучева). Спаљена архива и уништене књиге. У истом месту од сељака силом сжужимана храна и насилно одведено 6 лица.

19. XII. 1941

1. Комунисти су напали на кућу председника општине у селу Новацима, код Уба, активног наредника Јекића М. Милоша, који се је, осетивши напад, попео на таван своје куће и отуда све до 8 часова изјутра са пушком у руци пружао нападачима отпор, успевши при томе да тројицу убије. Тада су му дошли у помоћ четници, који су комунисте натерали у бегство.

2. Извршен напад на општину у селу Шишава, срез власотиначки. Спаљена архива и одведен сеоски кмет са још четири грађана.

3. Око 200 комуниста извршило је напад на Вел. Градиште<sup>20</sup> и том приликом су опљачкана државна надлештва.

4. Извршен напад на рудник у Алексинцу,<sup>21</sup> Штета је износила: 95.400 динара.

<sup>20</sup> После офанзиве Немаца и квислинга на слободну територију<sup>11</sup> у пожаревачком округу и издаје четника Драже Михаиловића, који су мучки напали партизане, а многе преваром разоружали, Пожаревачки одред је сведен на четвртину од ранијег бројног стања. Али, иако је претрпео тако велике губитке, Пожаревачки НОП одред брзо је успео да се среди и ојача. Средином децембра Одред је отпочео да изводи и већа нападна дејства. Петнаестог децембра поново је ослобођено с. Раброво. Заробљено је 35 Недићевих војника, 2 официра и 4 подофицира; а заплена је 31 пушка, 3 пушкомитраљеза, 150 бомби, 4 сандука муниције и другог материјала. Одреду је тада приступило 30 нових бораца.

После овог успешно изведеног напада, Пожаревачки НОП одред је ослободио Голубац (у коме је заробљено 40 љотићеваца) и 33 Градиште. (О тим дејствима види у књ. 2, док. 82 и 85).

<sup>21</sup> Озренски НОП одред је тада уништио пумпу која црпи воду из рудника. (Види књ. 2, док. 88).

20. XII. 1941

1. Комунисти су напали на село Г. и Д. Степош и Липовицу, срез расински, којом приликом су разоружали сеоску милицију, а сељацима забранили ношење хране и дрва за град Крушевац.

2. Извршен напад на општину Горња Глама, срез белопаланачки. Спаљена архива и уништене књиге.

5. Извршен напад на општину Љуботивица, срез белопаланачки. Спаљена архива и новчане књиге.

6. Помоћу експлозива комунисти су порушили мост на реци Топлици код постаје Подина, на км. 15/700 (пруга Ниш—Прокупље). Штета 51.000 дин.

7. На прузи Ниш—Пирот између железничких станица Бела Паланка и Чифлик оштећене шине у дужини од 50 м.

21. XII. 1941

1. Један четнички одред у борби са комунистима на падинама Космаја убио је вођу комунистичке петорке Бору Лазића и заробио још тројицу комуниста.

2. Комунисти су напали на финансиски одељак у селу Бољару, код Власотинаца. Спаљена архива а финансима опљачкано одело и обућа.

3. Нападнут финансиски одељак у селу Бабин Кал. Истог дана нађен је и леш Китановић Драгољуба, финанси, који је 7 дана пре тога био од стране комуниста одведен (срез белопаланачки).

4. Једна четничка патрола код села Мирановца, срез белопаланачки, сукобила се са групом комуниста, који су са собом водили три раније заробљена четника. У борби, која је том приликом настала, 1 комуниста је убијен и два заробљена а сва три четника ослобођена.

5. Извршен напад на општину Горњи Матејевац, спаљена архива и уништен телефон, а управи забрањен даљи рад.

22. XII. 1941 1. У сукобу између једног четничког одреда и комуниста код манастира Св. Аранђела у срезу сврљишком, један комуниста је заробљен, док су остали побацали оружје и разбежали се.
23. XII. 1941 1. Комунисти су покушали да разоре мост на реци Морави, код села Мрамора (пут Ниш—Прокупље) и на исти бацили две бомбе, али су од четника били спречени на време и натерани у бегство.
2. Српски оружани одреди имали су неколико сукоба са комунистима<sup>22</sup> и то код села Добре, где је убијено 12 комуниста; у околини Голупца, где је убијено 7 а заробљено 4 комуниста и код села Мустапића, где је убијено 28 комуниста а заробљено 35. Међу заробљеницима налазио се је и Фотић Алија, родом из Томиславграда, командир V партизанске чете.<sup>23</sup> На страни одредника погинула су двојица.
3. Извршен напад на општину сечаничку (код Житковца). Спаљена архива из касе, бднет готов новац.
24. XII. 1941/ 1. Извршен напад на финансиски одељак у селу Тијеловцу, срез белопаланачки. Финанси су разоружани и опљачкани. Исте ноћи извршен напад на општину у селу Љуботовици, срез белопаланачки.<sup>24</sup>

<sup>22</sup> После успешно изведених акција у Раброву, Голупцу и Вел. Градишту, Пожаревачки НОП одред је опет доживео кризу. Немци и недићевци, потпомогнути од стране четника Драже Михаиловића, нанели су Одреду тешке губитке. „Ма како да смо ми избегавали веће сукобе са концентрисаним непријатељским снагама“ — стоји у извештају ОК КПЈ за Пожаревац, од 12. јануара 1942 — „и ударили само тамо где су биле његове слабе формације, он је са концентрисаним снагама напао нас. Гонио нас је свуда, како по селима тако и по скоро беспутним планинама. Водећу снагу имали су бандити Драже Михаиловића. Претресали су села, пљачкали и малтретирали народ. Огорчење на њих је велико, а симпатије за нас огромне. Али је завладао велики страх, јер бандити страховито иступају и према онима који су само симпатисали партизане“. (Књ. 3, док. 4).

<sup>23</sup> Пожаревачки НОП одред је имао губитке, али су ове бројке знатно увећане. У број погинулих и заробљених партизана урачунати су и ненаоружани сељаци који су побијени и похапшени од стране четника, недићеваца и окупатора.

<sup>24</sup> Децембра 1941. године у белопаланачком срезу акције је изводио Бабички НОП одред. (Опширније о његовим дејствима види књ. 1, док. 98).

2. Једна комунистичка банда напала је на село Ракинац. Сеоска стража у јачини од 7 људи пружио је отпор и комунисте натерала у бегство, убивши при томе вођу банде Драгишу из Кнежице. Том приликом погинули су Јовановић П. Станмир и Павловић С. Радосав, земљорадници из села Рашанца, срез млавски.

25. XII. 1941

1. Један четнички одред сукобио се је са комунистима у атару села Мелнице<sup>25</sup> (10 км. и. од Петровца). У борби је рањен један комуниста а заробљено 22. На страни четника погинуо 1, 2 рањена.

2. Миниран мост преко реке Топлице на прузи Ниш—Прокупље, код станице Жито-раћа км. 15/688.

26. XII. 1941

1. Српски оружани одреди у току овога и следећа два дана водили су борбе са комунистима код села Памбуковице, Трлића, Тулара, Бељине и Јазовика. У току ових борби погинуло је 95 комуниста<sup>26</sup> а два заробљена. На страни одреда погинуло 9 а рањено 12.

2. Извршен напад на општину галибабинску, срез сврљишки. Спаљена архива и управу забрањен даљи рад. »

29. XII. 1941

У селу Трлићу, срез тамнавски, дошло је до сукоба између четника и једне групе комуниста. После кратке борбе комунисти се разбежали, оставивши на место борбе своја четири мртва, међу којима двојицу својих вођа Чамчаревића и Симића.

30. XII. 1941

1. Извршен напад на с. Мозгово<sup>27</sup> код Алексинца. У борби која је трајала 2 часа погинуо је један жанд. каплар. Приликом повлачења комунисти су собом одвели и претседника општине.

<sup>25</sup> Види књ. 3, док. 4.

<sup>26</sup> Види књ. 3, док. 74.

<sup>27</sup> Акцију је извео Озренски НОП одред. (Види књ. 2, док. 88).

2. Убијен Илић Димитрије, трг. из Равовца, срез млавски.

3. Убијен Златковић Раде, земљ. из Гургуровца, срез јабланички.

4. Убијен Милосављевић Трифун, землз. Стојановић М. Стојан, земљ. и Никола Перка, домаћица и Стаменковић С. Вукашин, претседник општине, сви из Велике Копашнице, срез лесковачки.

31. XII. 1941

1. У с. Драглица, срез златиборски убијени су Селаковић Будимир и Перуничкић Ратко, земљорадници.

2. У Ваљ. Каменици срез подгорски убијени су Радивојевић Пантелија и Лазаревић Вукашин, земљорадници.

У току овога месеца неустановљеног дана убијени су Ћирић Обрад земљ. из Беле Реке, срез мачвански; Младеновић Сретен, кројач из Орашца, срез лесковачки; Атанасијевић С. Душан, старешина села Губеревац, срез лесковачки; Миленковић Ст. Илија, претседник општине Вел. Биљаница, срез лесковачки; и Милијић Илија, земљ. из Гор. Купиновца, срез лесковачки.

Исто тако у току овога месеца, у борбама са комунистима, погинули су следећи жандармеријски органи:

Николић Велимир, жанд. поручник, Поповић Ј. Миливоје, жанд. наредник, Нешковић Драгиша, жанд. поднаредник, Недић Ст. Јован, жанд. каплар, Влајић Драгоје, жанд. каплар и Радифотовић М. Миломир, жанд. каплар.

У току 1941 године, неустановљеног дана и месеца убијена су од стране комуниста још и следећа лица:

Тутајић Ј. Милорад, Арсенијевић Милорад, Илић Крстивоје, Лукић Радоје и Ребић Миодраг, сви земљорадници из Сече Реке, срез црногорски; Петровић Милета, земљ. из Цикота срез црногорски; Новак Јовић земљ. из Чучуге, с. тамнавски; Максимовић Милош, земљ. из Г. Љубовиће с. азбуковачки; Петровић Илија, претседник општине из Јања, с. јадрански; Грчић А. Мирка, домаћица из Сту-

блина, с. посавски; Веселиновић Властимир, земљ. из Таора, с. црногорски; Ђурђевић Драгутин, земљ. из Пиромана, с. посавски.

Живковић Богољуб, земљ. из Лесковца, с. поеавски; Радосављевић Т. Милан, земљ. из Соколова, с. посавски; Ристић Милан, земљ. из Грабовице, с. ваљевски; Томић Г. Милан, земљ. из Јасенице, с. ваљевски; Трифуновић М. Љубомир, земљ. из Вел. Борка, с. посавски; Радосављевић Ј. Драгомир, земљ. из Соколова, ср. посавски; Спасојевић М. Павле, земљ. из Конатице, ср. посавски; Јовановић Мила, кочијаш из Београда, Новаковић Ч. Добривоје, земљ. из Грабовице, с. ваљевски; Николић Ж. Тихомир, земљ. из Дражевца, с. посавски; Радосављевић Ј. Велимир, земљ. из Соколова, с. посавски; Поповић Милован, земљ. из Вранића, срез посавски; Ђурић Живоко, земљ. из Пиромана с. посавски; Петровић С. Живорад, земљ. из Грабовице, с. ваљевски; Радосављевић Миливоје, земљ. из Соколова, с. посавски; Живковић М. Драгољуб, земљ. из Лесковца, с. посавски; Ђорђевић Драгић, земљ. из Зеоке, ср. колубарски; Петровић Владимир, полиц. агент из Ужица; Максимовић Милорад, полиц. писар из Ужица; Новаковић М. Милан; земљ. из Томиславца, с. моравски; Крстић Сретен, Старешина с. из Горешнице, с. моравски; Стојановић Милутин, земљ. из Г. Дреновца, срез добрички; Пантелић Мирослава, домаћица из Блазнаве, с. орашачки; Аксентијевић Никит, надзорник путева из Ужица, Алексић Јован, срески начелник из Ужица; Живковић Милутинка, домаћ. из Ловца, с. белопаланачки; Солмон Јошко, земљ. из Свилајнца, срез темнићски; Стојановић Драгомир, земљ. из Г. Дреновца, с. добрички; Пантелић Ковинка, домаћица из Блазнаве, с. орашачки; Богушић Илија, полиц. агент из Ужица; Пашић Милан, свештеник из Ужица; Јовановић Добрила, домаћица из Ловца, срез белопаланачки; Степановић Живота земљ. из Свилајнца; Маринковић Светомир, чувар поља из Цигоља, с. добрички; Пантелић Радомир, земљ. из Блаз-

наве, с. орашачки; Иванов Иван, чин. банске управе из Ужица; Митровић Бора, надзорник путева из Ужица; Милошевић Новица, земљ. из Дудулајца, срез моравски; Ристовић Иван, земљ. из Обилића, с. јабланички; Југовић Богдан, порески чин. из Костајнице код Чачка; Грујесковић Јован, земљ. из Подгорца, с. бољевачки; Арсић Момир, земљ. из Руде Букове, с. црногорски; Миловановић Михајло, академски сликар из Ужица; Пајевић Божић, кројач из Ужица; Масларевић Радивоје, ковач из Ужица; Урошевић Урош, земљ. из Цикота, с. црногорски; Ранковић Милојко, земљ. из Годљева, с. црногорски; Богдановић Десимир, земљ. из Глумача с. ужички; Филиповић Радојица, земљ. из Сече Реке, с. црногорски; Дамјановић Славко, земљ. из Бакионице ср. ужички; Ћирковић Здравко, опанч. радник из Београда; Киришевић Милутин, чин. Техн. одељка, Влашић Милан, банк. чин., Тосуновић Милош, пиљар, Поповић Јанко, свештеник, Љубојевић Веселин, шофер, Терешченко Петар, радник, Јаковенко Данило, радник, Пурић Димитрије, учитељ, Морозов Иван, радник, Ћиковић Здравко, књићар, Н. Васиљко, трговац, Љубојевић Велисав, земљ. и Милетић Стојко, полиц. страћар сви из Ужица.

Исто тако неутврђеног дана а у току ове године извршени су напади и опљачкане следеће поште:

Костојевић, ср. рачански; опљачкано у готовом 745.55.—

Јагодина, опљачкано у готовом 644.280 дин.—

Крупањ, опљачкано у готовом 90.137,90 дин.

Лозница, опљачкано у готовом 348,50 дин.—

Лешница, ср. јадрански; опљачкано у готовом 9.746,02 дин.

Железник, ср. врачарски, опљачкано 362,69 дин.—

Љубиш, ср. златарски, опљачкано у готовом 7.200.—

БР. 13

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДИРА ЖАНДАРМЕРИЈСКЕ СТАНИЦЕ  
У ПЕЧЕЊЕВЦУ ОД 12. ЈАНУАРА 1942. О НАПАДУ ПАРТИ-  
ЗАНА И РАЗОРУЖАВАЊУ ЖАНДАРМА<sup>1</sup>

Жандармериска станица Печењевце  
Бр. 39  
12 јануара 1942 год.  
у Печењевцу

Напад на жандармериску  
станицу и спаљивање оп-  
штинске архиве општине  
Печењевце, извештава.—

Дана 12 јануара 1942 године око 1.30 часова око 200 на-  
оружаних партизана<sup>2</sup> блокирали су село Печењевце на свим  
пролазним путевима, где су поставили тешке митраљезе на  
мосту Јабланице реке на државном друму Ниш—Лесковац,  
око 50 до 60 наоружаних машинским пушкама опколили су  
жандармериску станицу Печењевце где су напали на стра-  
жаре и то: капларе Јанковић А. Ђуру и Јовановић М. Николу  
који су били одређени на стражу за време од 03 часа. Каплар  
Јанковић из своје службене пушке испуцао је на партизана  
4 а каплар Јовановић М. Никола 3 бојева метка из своје слу-  
жбене пушке. Партизани тада су наредили поменути жандар-  
мерима да не пуцају јер ће их побити, да они, партизани,  
раде за српство и за слободу, а пошто су били надмоћнији то  
су жандарми престали пуцати и на тај начин партизани су  
ушли у спаваћу собу жандарма где су пронашли следеће  
жандарме нареднике Шпирића С. Луку, и Раденковића М.  
Илију, капларе Перовановић Ђ. Мирка, Стојиљковић С. Ми-  
лана, Вучковић З. Мирка и Батинић С. Ђуру. Приликом овог  
напада људских жртава није било.

1) Партизани када су ушли у спаваћу собу чаоружани  
са аутоматским оружјем од којих је један од њих [имао] и  
наперен револвер и том приликом од наредника Шпирића

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег.  
бр. 5/7—1, к. 27.

<sup>2</sup> Број партизана је увеличан. Ову акцију је извршио један вод  
Пасјачке чете Топличког НОП одреда. Од руководиоца из Штаба  
одреда с овим водом су се налазили Гавро Чех и Александар Вои-  
новић. (Објашњење дао Драгољуб Динић, пуковник ЈНА).



С. Луке одузео 1 карабин, 55 бојевих метака, 1 фишеклију, 1 ременик, 1 копчу за ременик, 1 опасач, 1 шињел, 1 пар нових цокула, ручне и спојне ланце са катанцима и 1 завој за ране.

2) Нареднику Раденковићу М. Илији 1 карабин, 1 нож, 1 фишеклију, 55 бојевих метака, 1 ременик, 1 копчу за ременик, један висак, 1 опасач, 1 шињел, 1 зимску блузу, 1 поклопац за пушку, спојне и ручне ланце са катанцима и 1 завој за ране.

3) Каплару Перовановић Ђ. Мирку одузет је 1 карабин, 25 бојевих метака, 1 ременик, 1 опасач, 1 шињел, 1 зимска блуза и 1 капа.

4) Каплару Стојиљковић С. Милану одузето је 1 карабин, 50 метака, 1 фишеклија, 1 ременик, 1 опасач, 1 висак, 1 нож, 1 шињел и једна војничка торбица.

5) Каплару Батинић С. Ђури одузето је 1 карабин, 1 опасач, 55 бојевих метака, 1 шињел и 1 цокуле.

6) Каплару Јанковић А. Ђури одузет је 1 карабин, 41 бојеви метак и 1 блуза.

7) Каплару Јовановић М. Николи одузет је 1 карабин, 42 бојева метка, 1 опасач, 1 цокуле и 1 шињел.

8) Каплару Вучковић З. Мирку одузета је 1 фишеклија, 55 бојевих метака, 1 опасач, 1 шињел, 1 чакшире и 1 блуза, а у станичном магацину налазио се је један карабин, једна фишеклија, 45 бојевих метака, 1 опасач, 1 ременик и један копча каплара Васиљевића Димитирија који није био на лицу већ у Нишу у болници.

У означено време група партизана упала је у споредно одељење зграде где су узели и то: 23 ђебета, 4 бунде, 11 пелерина, а у станичној канцеларији само су отворили станичну службену књигу и од исте исцепали последња четири листа која су била испишана то јест употребљена почев од 24 децембра 1941 до 11 јануара 1942 године где су са собом однели. За време бављења у станичном кругу једна група наоружаних партизана једновремено су опколили зграду општине Печењевце која је удаљена од жандармеријске станице око 300 метара, која је била закључана, затим су партизани пронашли деловођу Лазаревића Влајка и благајника Марковића Р. Саву где је поменути благајник доведен у општину из свог стана, а деловођа отворио општинску зграду који су наредили да се каса откључа.

Том приликом су партизани узели из касе у готовом 2.500 динара, обвезнице ратне штете у вредности 52.000 динара, после овог спалили су сву архиву 3 астала и 1 орман.

По изјави општинског деловође и благајника вредност упропашћеног општинског добра износи око 100.000 динара. По завршеном чину партизани су у знак њиховог скупљања испалили 7 до 8 метака.

Приликом провере партизани су дошли из среза Добричког, а по завршеном чину вратили су се у истом правцу. Њихов вођ, јесте неки активни капетан Стојановић или Петровић.<sup>3</sup> Њихова јачина јесте и сама појава 200 па и више наоружаних лица где је установљено да су примећена између осталог аутоматског оружја и 3 тешка митраљеза, за време њиховог бављења појединачно су питали жандарме о бројном стању Бугара који су сада на железничкој станици Печењевце, т.ј. железничкој прузи у реону станице као и о доласку нових бугарских трупа, рекавши жандармима: „Боље је да вам ми сада ово оружје одузмемо но сутра да то учине Бугари. Ми радимо за српство и за скоро ослобођење“.

Јавним поговарањем у месту преко овдашњих грађана установљено је а и по самом трагу да су бандити тј. партизани били 200 па и више наоружаних, који су примећени у колонама враћајући се према месту Косанчићу, среза Добричког. По одласку из круга касарне упитали су жандарме где се налази наредник Јовановић Светозар бивши командир ове станице и каплари Калаузовић Ј. Саво и Тодоровић З. Милашин, а када су им жандарми одговорили да су у служби упитали где је садањи командир станице, на што им је одговорено да је командир станице у служби, продужили су пут према осталим партизанима који су опколили станицу ^ отишли у напред означеном правцу.<sup>4</sup>

С молбом на надлежност.

Командир Станице,  
наредник  
**Жив. М. Павловић**

<sup>3</sup> Односи се на Радована Петровића, али у овој акцији он није учествовао.

<sup>4</sup> О тој акцији види у књ. 3, док. 100 и 101.

**БР. 13**

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА ИЗ  
НИША ОД 14. ЈАНУАРА 1942. МИНИСТАРСТВУ УНУТРА-  
ШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У НИШКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА НИШКОГ

Пов. бр. 14  
14 јануара 1942 год.  
Ниш

\*

Предмет: Петнаестодневни извештај  
у времену од 1 до 15 јануара 1942.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту

Београд

На основу наређења Пов. I бр. 96 од 26-XI-1941 год. част ми је поднети Министарству за протеклих петнајест дана следећи извештај:

2

Јавна безбедност угрожена је на територији целог округа а нарочито у срезовима: сврљишком, нишком, белопаланачком и лужничком. Веће групе партизана поселе су велики број села у овим срезовима и свакодневно врше убиства, одвођење, пљачке и уништавање јавне и приватне имовине у тим и суседним па и удаљенијим селима. Ово застрашујуће утиче на мирно становништво тако да је и морал много опао. Акција оружаних одреда већих размера уопште није до сада предузимана, те је и то допринело и доприноси да се одметници из читаве земље<sup>3</sup> сада концентришу на територији округа нишког и лесковачког, па их је из дана у дан све више и више. Акција већих размера — опсежнија није предузимана из више разлога, а нарочито из недостатка потребног

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег. бр. 52/1, к. 20.

<sup>2</sup> Изостављени текст се не односи на дејства партизанских јединица.

<sup>3</sup> Тада су на територији нишког и лесковачког округа дејствовали следећи партизански одреди: Кукавички (Лесковачки), Јабланички, Вабички, Топлички, Нишавски и Озренски НОП одред. А повремено су на простору нишког округа дејствовали Расински и Бољевачко-књажевачки НОП одред.

л.,удства и наоружања. Ти разлози и у овом моменту постоје. ЈБудство налазећи се сада на територији округа недовољно је за једну већу и успешнију акцију, а од суседних окр. начелника добити га немогуће је. Разни оружани одреди који постоје још увек су под командом својих виших команданата и штабова, а државна полиција тек је у формирању.

Како окрузи нишки и лековачки сада претстављају легло одметника са целе територије земље то би требало предузети најхитније оружану акцију ширих размера. Потписати сматра да би ову требало да организује Команда жандармерије са оружаним одредима који се налазе на територији овог округа уз јачу потпору од најмање 500 људи дборо наоружаних са територија дшугих округа. На предузимању опсежније акције инсистирају и немачке власти.

Због опште познатих прилика у земљи, а нарочито због угрожене јавне безбедности у округу нишком и околини Ниша, народ је веома потиштен. Из страха од казне коју одметници примењују према свима онима којим се организују за самоодбрану, становништво нема храбрости да се организује. Потписати сматра да је ово пролазна појава и да ће организација за самоодбрану успети чим буде поведена опсежнија акција од стране оружаних одреда на терену. Тиме ће се морал и дух подићи.

Народ је за акцију против одметника али без оружја не сме да им се протиставља. И поред свеколике пропаганде <sup>к0</sup>ЈУ су развили у срезовима које држ^ делом поседнуте, а делом у страху, врло мали број људи присиљених пришао је њима. Народ очекује ослобођење од постојећих терора.

Све напред речено првенствено односи се на сеоско и варошко становништво. Што се пак тиче града Ниша ствар стоји друкчије. И његово становништво у доброј већини противно је терору који одметници спроводе. Али мора се рачунати са тим да извесан број симпати]ше оне у шуми док извесан број из страха неодлучно стоји.

Поседање овог дела земље од стране бугарске војске изазвало је узбуђење код становништва. Објашњење немачких војних власти и наших, да бугарска војска не долази као окупациона и да фелдкомандантуре и крајскокомандантуре остају и даље, утицало је много на смирење духова. Ако држање бугарских војника буде коректно, као што је сада, до инцидента неће долазити, као што их ни до сада није било. Иначе подручне власти врше утицај на становништво да се клони свега што би могло инциденте изазвати.



4. I. 942.

1. — Од стране комунистичких одметника нападнута је општина Попшица,<sup>5</sup> око 15 км. зап. од Сврљига. Овом приликом комунисти су спалили архиву, и одвели са собом и у непосредној близини убили Мелентија Радовића и Марка Стефановића, земљораднике из истог места.

2. — Овога дана, око 24 час., једна група од око 300 наоружаних партизана напала је жанд. станицу у Кочанима,<sup>6</sup> ср. добричког. После краће борбе, услед бројне надмоћности, комунистима је успело да савладају отпор жандарма и исте разоружају. За овим су покупили све државне ствари, поразбијали прозоре, натписе и разбацали сву архиву а затим наредили жандармима да до сванућа не смеју никуда да се крену и удаљили се у непознатом правцу.

3. — II одред Српске оружане силе сукобио се са комунистима код села Сирогојна (око 17 км. јужно од Чајетине) и у борби убио 15 комуниста, два ранио и двојицу заробио.<sup>7</sup>

4. — У борби са комунистима погинули су овога дана на планини Кукавици,<sup>8</sup> код Лесковца, добровољци Грујић В. Петар поднаредник и Прерадовић Милутин, наредник.

5. I. 942.

4. — Један комунистички одред у јачини од 30—40 људи напао је општину божевачку, среза пожаревачког. После краће борбе

<sup>5</sup> Ову акцију су извршили делови Сврљишке чете Нишавског НОП одреда. (Види књ. 3, док. 96).

<sup>6</sup> Напад су извели делови Топличког НОП одреда. (Види књ. 3, док. 95).

<sup>7</sup> После прве непријатељске офанзиве и повлачења главнине партизанских снага из Србије у Санџак, у западној Србији и Шумадији остали су Ваљевски одред, једна чета Мачванског одреда и делови I. шумадијског НОП одреда. До половине јануара 1942. Космајски НОП одред је био у Санџаку, а онда је добио задатак да се врати на Космај. С њим су пошле једна чета Ужичког и једна чета I-шумадијског НОП одреда. Према томе, на овом простору су се тада вероватно налазили делови Рачанског батаљона Ужичког НОП одреда. (Види књ. 3, док. 31).

<sup>8</sup> Борба је вођена са Кукавичким (Лесковачким) НОП одредом " трајала је три дана. (Види књ. 3, док. 6).

жандарми су одбили напад и у борби убили једног комунисту а двојицу ранили. Међутим комунистима је ипак успело да при повлачењу одведу са собом Димитрија Стојковића помоћног секретара Среза пожаревачког, Милисава Миленковића претседника Општине божевачке и три финансијска органа.<sup>9</sup>

5. — Комунистички бандити упали су у пошту Топличко Кочане, у срезу добричком, и опљачкали у готовом 2.858 дин. а уништеном неких апарата нанели штету у износу од 1000 дин.

6. I. 942. ^

1. — Један добровољачки одред сукобио се код села Трепчемце<sup>10</sup> у срезу јабланичком са једном комунистичком бандом и у борби која је вођена цео дан убијено је 5 комуниста. На страни одреда било је два погинула и два рањена.

2. — Пожешки четнички одред под командом капетана Глишића разбио је и натерао у бегство комунисте који су покушали да се из Нове Вароши пребаце у Србију.<sup>11</sup> У вођеној борби код села Висока, око 25 км. ј-з од Ариља, погинули су двојица одредника а рањена 17. На страни комуниста било је 10 мртвих и више рањених док су се остали разбежали.

3. — II одред Српске оружане силе сукобио се код села Бисова<sup>12</sup> у срезу златибор-

<sup>9</sup> Делови Пожаревачког НОП одреда напали су код с. Божевца 20 жандарма који су за Пожаревац превозили животне намирнице. Жандарми су ружуржани и заплешено је око 20 кола хране. (Види књ. 3, док. 4).

<sup>10</sup> Погрешно написано. Није се могло утврдити на које се село односи. Тог дана је вођена борба на простору с. Бојник, с. Мијајлица (види књ. 3, док. 6 и књ. „Јужна Србија“, стр. 133).

<sup>11</sup> Односи се на Космајски НОП одред који се налазио у Санџаку (у Новој Вароши). Отуда је по наређењу ГШ Србије враћен на Космај. Са Космајским одредом налазила се и једна чета Ужичког НОП одреда. Уз пут Одред је водио свакодневне борбе. По доласку у рејон Ваљева, Космајски одред је ушао у састав Групе одреда која је тих дана образована. (Опширније о томе види у књ. 3, док 35 и 74).

<sup>12</sup> Вероватно се односи на с. Вишовину.

ском са јаким комунистичким бандама и у борби убио и ранио око 200 комуниста.<sup>13</sup> На страни одреда био је један мртав и један рањен.

Приликом ових борби заплењено је од комуниста већи број пушака и два сандука бомби.

Одред је у својој акцији чишћења терена био потпомогнут и од сеоске милиције.

Између осталих, овом приликом је ухваћен и командир III комунистичке ужичке чете Вучковић Аца, студент технике из Ужица.

7. I. 942.

1. — У ноћи између 6 и 7 јануара 942. од стране комунистичких одметника нападнута је Пољопривредна задруга у општини Јлести Габар (око 25 км. јуж. од Књажевца). Овом приликом комунисти су однели новчане књиге дужника исте задруге.

2. — 7 јануара 942. комунисти напали на општину села Доња Коритница (око 10 км. јуж. од Беле Паланке) и спалили архиву.

8. I. 942.

...  
2. — Од стране комунистичких одметника оштећена је телеграфско-телефонска линија Лесковац — Власотинце. Штета износи 7.500 дин.

9. I. 942.

1. — У ноћи између 8 и 9 јануара 942. комунисти су напали село Белоиње, у срезу сврљишком, и одвели 4 четника за чију се судбину ништа не зна.<sup>14</sup>

2. — У ноћи између 8 и 9 јануара 942. од стране комунистичких бандита нападнуто је село Крупац (око 10 км. зап. од Беле Паланке) и од сељака силом одузели храну.

Истог дана нападнута је и општина доњокоритничка (око 8 км. јуж. од Беле Паланке) где су спалили архиву као и село Горње

<sup>13</sup> Види напомене 7 и 11.

<sup>14</sup> Напад је извршила Сврљишка чета Нишавског НОП одреда. (Види књ. 3, док. 99).



Гламе<sup>15</sup> где су комунисти тражили од сељака новац, брашно, маст и друге намирнице.

3. — У времену од 8 до 11 јануара вршено је чишћење терена у срезу подгорском,<sup>16</sup> па је у периодичним сукобима убијено 7 комуниста а 4 рањено. Ухваћено је 8 комуниста, од којих две жене.

У овим борбама на страни одреда погинуо је рез. поднаредник Томашевић Драгољуб.

5. — Према накнадно прикупљеним подацима утврђено је да је одред капетана Глишића, у борбама са партизанима код села Високог (25 км. ј-з од Ариља) убио 87 комуниста док је на страни одреда погинуло 8 четника.<sup>17</sup>

ИИ

6. Од стране комуниста оштећена телеграфско-телефонска линија Шаторња—Старгари. Штета износи 63.000 дин.

Ц

7. — Оштећењем телеграфско-телефонске линије Топола—Рудник комунисти нанели материјалну штету у износу 225.000 дин.<sup>18</sup>

V

8. — Од стране комуниста покидана телефонско-телеграфска линија Крагујевац—Г. Милановац, те овим нанета штета у износу од 1.000 дин.

Истога дана комунисти покидали и телеграфско-телефонску линију Крагујевац—Слатина. Штета 42.000 д.

9. — Комунистички бандити покидали и порушили телеграфско-телефонска постројења на линији Крагујевац—Лапово.<sup>19</sup> Овим нанели штету у износу од 1,900.000 дин.

Исто тако покидали телеграфско-телефонску линију Даросава—Белановица. Штета 3.000 дин.

<sup>15</sup> Акције у белопаланачком срезу су извршили делови Бабичког НОП одреда. У извештају тог одреда, који је без датума (а највероватније послат почетком јануара 1942), стоји да су делови 1. чете Бабичког одреда прешле на терен Нишавског НОП одреда. (Види кв. 1, док. 98 и кв. 3, док. 99).

<sup>16</sup> На овом простору су се налазили делови Ваљевског НОП одреда. (Види кв. 3, док. 74).

<sup>17</sup> Види напомену 7 и 11.

<sup>18</sup> Акцију су извршили делови 1. шумадијског НОП одреда.

<sup>19</sup> На простору Лапова, Крагујевца и Г. Милановца диверзије су вршиле месне партизанске јединице.

10. I. 942.

1. — Комунистички бандити напали су село Моклиште (око 10 км. сев. од Беле Паланке) и од сељака силом одузели храну.

2. — Од стране комуниста оштећена телеграфско-телефонска линија Марковац—Рача. Материјална штета 12.000 д.

11. I. 942.

1. — Око 200 комуниста напали су жанд. станицу у Печењевцима,<sup>20</sup> среза лесковачког и после краће али оштре борбе, услед бројне надмоћности успело им да савладају жандарме и 7 разоружају. После овога спалили су општинску архиву, из касе узели 2.500 дин. у готовом и 52.000 д. у обвезницама ратне штете а затим се изгубили у непознатом правцу.

2. — Комунисти напали општине: Горњогламску, букуровачку, клењску и долску, у срезу белопаланачком и у свима забранили сељацима да воде стоку за Белу Паланку а у Букуровцу спалили и општинску архиву.

3. — Једна комунистичка група од око 75 лица упала је и блокирала село Поене<sup>21</sup> у срезу белопаланачком. Спалили архиву општине, народу одржали говор, коме су присуствовала и два бугарска војника а затим се изгубили у непознатом правцу.

12. I. 942.

1. — Једна патрола 6 добровољачког одреда наишла је код села Црвљенице, у срезу петровачком (млавском), на једну комунистичку петорку. Пошто на позив комунисти нису хтели да се предају, отворена је на њих паљба па су том приликом убијени: вођа петорке Драгомир Димић, пол. комесар и Стеван Милошевић, келнер из Петровца. Тешко су рањена два комуниста, док је петом успело да побегне.

2. — Један одред мајора Калабића сукобио се код села Ба и Планинице, среза крагу-

<sup>20</sup> Број партизана је увеличан. Напад су извршили месни партизани из с. Печењевца. Разоружано је 8 жандарма. (Види док. 13).

<sup>21</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Пајез.

јевачког са једном комунистичком бандом.<sup>22</sup> Одреду је успело да банду разбије и том приликом уништи 20 комуниста. Приликом борбе у селу Планиници комунисти су убили рез. поручника Мишића Тому и једног наредника.

13. I. 942.

1. — Комунисти напали пошту Велико Боњинце, у срезу лужничком и опљачкали у готовом 1893 дин. а разбијањем појединих апарата нанели штету у износу од 10.000 дик.

2. — Од стране комуниста оштећена телеграфско-телефонска линија Свође—Велико Боњинце, у срезу Лужничком. Штета 1000 дин.

3. — Приликом сукоба општинских стража са комунистима на Кадињачи, између села Чамића и Пауновића, у срезу рачанском, убијена су два комуниста а један жив ухваћен.

4. — На жел. станици Грејач, у срезу моравском (Житковац), услед квара на скретници који су причинили комунисти, судариле /С-у се локомотиве два теретна воза. Жртва /нгије било а штета је незнатна. Саобраћај је „одмах био успостављен.

14. I. 942.

1. — У ноћи између 13 и 14 јануара комунисти напали село Миљковац у срезу сврљишком и силом одвели са собом Јеремију Ристића, земљорадника.

2. — Приликом гоњења једне комунистичке групе кроз Јелову Гору,<sup>23</sup> у срезу рачанском, од стране једног оружаног одреда убијено 11 комуниста а ухваћено 5 међу којима и једна жена.

3. — Комунистички бандити упали у село Влахово, среза сврљишког, и од сељака

<sup>22</sup> Односи се на Колубарски батаљон Ваљевског НОП одреда (од кога је крајем јануара 1942. образован Суворовски НОП одред). (Види књ. 3. док. 74 и 83).

<sup>23</sup> Види књ. 3, док. 74 и 83 и докуменат рег. бр. 1233/У, 7—10/42, који се налазе у Архиву Института за проучавање историје радничког покрета народа Југославије (даље: ИРПЈ).

силом покупили хлеб, па се изгубили у непознатом правцу.

4. — Овога дана по подне једна комунистичка банда напала је село Црниљево, у срезу посавотамнавском.<sup>24</sup> После краће борбе оружаном одреду, који се тада задесио у селу, успело је да овај напад одбије. На страни одреда било је 2 рањена и 2 мртва.

5. — Од стране комуниста нападнута општине пољаничка и лучичка, среза пожаревачког. У обема разоружана општинска стража, а командир сеоске страже у Пољани убијен.<sup>25</sup>

15. I 942.

1. — Трупe пожешког одреда водиле су са комунистима борбе на Муртеници, у срезу златиборском и заузеле коте 1202, 1245 и код Негбине коту 845. У овим борбама убијено је 4 комунисте а 7 заробљено, међу којима и командир поморавског комунистичког одреда.

На страни одреда један официр погинуо, један рањен и један војник рањен.

16. I. 942

1. — У селу Крчмаре, среза колубарског, комунисти су убили тамошњег учитеља Костурић Јована.

2. — Пожешки четнички одреди сукобили су се код села Бурађа и Ојковице, у срезу ариљском, са једном групом комуниста јачине 600 људи. У вођеној борби убијено је 20 комуниста и њихови лешеве су пронађени. Цени се да је био још већи број побијених и рањених али су их комунисти однели са собом ка Новој Вароши.

На страни одреда био је један рањен и један убијен.

3. — Четнички одред Воје Гриброђанина сукобио се на планини Црни Врх са једном ко-

<sup>24</sup> Односи се на Посавско-тамнавски батаљон који је јануара 1942. добио задатак да се пребаци у Тамнаву, али он то није успео јер су снаге непријатеља на том простору биле врло јаке. (Види књ. 3, док. 74).

<sup>25</sup> Део ове реченице: „... а командир сеоске страже у Пољани убијен“, у документу је мастилом прецртан.

мунистичком бандом јачине 150—200 комуниста.<sup>26</sup> У борби је убијено 30 комуниста, међу којима и командир једне партизанске чете. На страни одреда није било губитака.

Пошто је банда била разбијена комунисти су се разбежали и одред се дао у гоњење.

20. I. 942.

1. — У селу Дољашници, среза рамског ухваћен је командант свих партизанских одреда за округ пожаревачки Божидар Б. Ђорђевић, који носи конспиративно име „Буђони”.<sup>27</sup>

2. — Код села ЈТиповца, у срезу алексиначком, један одред комбинован са жандармима сукобио се са једном комунистичком групом и у борби убио 5 комуниста и то: Лалатовића Јагоша, фин. пристава из Београда; Стојановића Ратомира, из Липовца; Коларића Илију, избеглицу из Војводине; Вукчевића, земљорадника из Коњске Пољане и Живић Живадина из Липовца. Жив је ухваћен комуниста Ђорђевић Драгомир, земљорадник из Липовца.<sup>28</sup>

На страни одреда није било жртава.

21. I. 942.

1. — У ноћи између 20 и 21 јануара комунисти су експлозивом порушили гвоздени мост на реци Морави, на путу Лесковац—Власотинце и онеспособили га за саобраћај.<sup>29</sup>

2. — Овога дана, око 17 час. комунисти су пресрели поштару општине гуљанске, срезом сврљишког и одузели му сву пошту.

<sup>26</sup> Односи се на Пожаревачки НОП одред. Он је тада имао око 120 бораца. Одред се налазио у тешкој ситуацији јер је био окружен и свакодневно је имао сукобе са четницима и недићевцима. У тим борбама су и партизани и четничко-недићевске јединице имали губитке. (Види књ. 3, док. 10).

<sup>27</sup> Командир 3. чете (Рамске) Пожаревачког НОП одреда. Заробили су га четници Воје Јевремовића. Стрељан је у с. Јајинцима истог месеца.

<sup>28</sup> Односи се на једну десетину Озренског НОП одреда која се неколико дана налазила у овом селу. Њеном небудношћу, склониште јој је откривено и о томе су обавештени четници и жандарми у Алексинцу.

<sup>29</sup> Мост је порушио Бабички НОП одред. (Види књ. 3, док. 9).

3. — Комунистички бандити оштетили телеграфско-телефонску линију Лесковац—Власотинце, штета 75.000 дин.
4. — У борби са комунистичким бандитима погинули су добровољац поднаредник Каровић В. Вукоман и добровољац редов Световић Б, Милорад.
23. I. 942. 1. — Овога дана убијен је од стране комуниста жанд. поднаредник СДС. Божовић В. Милорад из Винике.
24. I. 942. 1. — Оружани одреди ваљевске групе водили су код села Сушице и Лесковице борбе са комунистима. Убијено је 30 комуниета и заробљено 6 комуниста и две комунисткиње. На страни четника било је 12 рањених.<sup>30</sup>
2. — Комунистички бандити напали пошту у Љуберађи, среза лужничког, и уништили архиву и све рачуне.
3. — Комунистички бандити напали Пореску управу у Белим Водама, среза ужичког, и опљачкали готовог новца 27.000 д.
26. I. 942. 1. — Један део одреда мајора Калабића, под вођством капетана Стојановића, приликом чишћења терена од Г. Милановца према селу Ба, ухватио је 21 комунисту, међу којима неколико опаснијих за које се зна да су вршили убиства неких безбедносних органа.
28. I. 942. 1. — У борби са комунистима погинуо је жанд. каплар Милошевић Д. Дане, из Бурађе.
30. I. 942. 1. — Комунисти су напали пошту Житни Поток у ср. прокупачком и опљачкали у готовом 42.238 дин. а демолирањем појединих апарата нанели штету у износу 5.000 д.
31. I. 942. 1. — У ноћи између 30 и 31 јануара нападнуте су општине: изворска, бурдимска, бучумска, у срезу сврљишком, и црноље-

<sup>30</sup> Види књ. 3, док. 83.

вичЈса и у свима овим комунисти су спали-  
ли архиву и званичне књиге.

Исте ноћи комунистички бандити су у  
близини Сврљига пуцали испаливши [10] до  
15 метака.

2. — Четнички одред четовође Јована  
Ивковића „Корвинског" сукобио се код села  
Шишаве (око 5 км. сев. од Власотинаца) са  
једном мањом комунистичком бандом и после  
краће борбе ову је разбио успевши да ухвати  
2 комуниста од којих је један био рањен.<sup>31</sup>

3. — Комунистички одметници напали  
на пошту у Пожешкој Каменици и опљачка-  
ли у готовом 70.000 дин.

32

<sup>31</sup> Види књ. 3, док. 113.

<sup>32</sup> На крају документа дата су имена 20 петоколониша који су  
од стране партизана осуђени и стрељани због сарадње са окупатором  
и квислинзима.

## БР. 13

### ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ ФЕБРУАРА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### ФЕБРУАР 1942. ГОД.

1. II. 942
1. — Нападнута општина Гредетина/Срез моравски. Нападачи су спалили архиву и општинске књиге а са собом одвели једног чиновника среског начелства и два жандарма чија је судбина непозната.
  2. — Извршен напад на општину јаковљанску, Срез моравски. Спаљена архива, из касе опљачкано и однето 14.000 дин.
  3. — Погинуо у селу Боровњаку добровољац — редов Гргић Р. Ратомир.
2. II. 942
1. — Извршен напад на жељ. постају Пуковац (пруга Ниш—Прокупље<sup>3</sup>) којом приликом су нападачи демолирали телефон и остала станична поетројења.
  2. — Нападнута општина манојловачка, Срез сврљишки. Нападачи спалили архиву и књиге а особљу забранили даље обављање послова. Исте ноћи и у истом срезу попаљена је архива и у давидовачкој општини.<sup>4</sup>
  3. — Комунисти <у> извршили напад на варошицу Медвеђу,<sup>5</sup> Среза јабланичког али су од добровољаца били одбијени. У овом субкубу убијено је 5 комуниста док су 2 добровољаца погинула и 4 рањена. Погинули добро-

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег. бр. 3/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Напад су извршили делови Топличког НОП одреда. У селу су се налазиле патроле недићеваца (јачине 4 жандарма) и дражиноваца (јачине 10 четника). (Види књ. 3, док. 111).

<sup>3</sup> Пруга Ниш — Лесковац

<sup>4</sup> Акције су извршили делови Сврљишке чете Нишавског НОП одреда.

<sup>5</sup> Напад су извршили делови Јабланичког НОП одреда. У Медвеђи су се налазили четници. Изненађени нападом партизана, четници су били принуђени да се повуку. Међутим, недићевци су притекли у помоћ четницима, заједно су извршили противнапад и поново ушли у Медвеђу. Партизани су имали 5 мртвих. (Види књ. 3, Док. 20 и књ. „Јужна Србија“, стр. 133).



вољци су: жанд. поднаредник Радусиновић П. Никола и редов Петровић Милија.

4. — Козјачки четнички одред сукобио се код села Оруглице, среза јабланичког, са једном комунистичком бандом јачине од 350 људи коју је, после вођене борбе, натерао у бекство. На страни комуниста било је 39 мртвих а 12 рањених...

5. — Од стране комуниста оштећена су постројења на жељ. станици Белољин, срез / ( Прокупачки.

/ V' 6. — У селу Кушиљеву, срез ресавски, / комунисти су убили жанд. поднаредника Јанковић Боривоја и земљорадника Миладиновић Р. Милутина.

7. У селу Шљивовици, срез вучитрнски, погинуо је жанд. поднаредник Боривоје П. Јанковић.

8. — У селу Сушици погинуо је жанд. каплар Душан М. Петаковић.

3. II. 942

1. — Нападнута општина Галибабиначка у којој је спаљена архива и уништене књиге.

2. — Жандармеријска патрола из Свилајнца сукобила се са једном комунистичком тројком у селу Кушиљеву. После краће борбе вођа ове тројке Лазар Стојановић,<sup>6</sup> који је био командир комунистичке ресавске чете рањен је и ухваћен заједно са својим другом Борисавом Николићем,<sup>7</sup> док је трећи члан ове тројке Радосав Јовановић у борби убијен.<sup>8</sup>

3. — На линији Прокупље—Белољин и на линији Књажевац—Ниш исечене су поштанско-телефонско-телеграфске жице чиме је причињена штета у износу од 645.500 дин.

4. — У Житковцу је убијен комуниста Стојковић Војислав, управно канцеларијски чиновник.

<sup>6</sup> Народни херој. Убијен у свилајначком затвору, а онда је његов леш обешен у Свилајнцу 9. фебруара 1942. године.

<sup>7</sup> Стрељан у Свилајнцу 21. фебруара 1942. године.

<sup>8</sup> О издаји и хватању ових бораца опширно се говори у књ. „Поморавље у НОБ“, стр. 297—299.

4. II. 942
1. — Извршен напад на жељ. станицу Војвода Бојовић, на прузи Ниш—Куршумлија. Уништени апарати, оштећена улазна скретница на км. 30/997 демолирана пруга.
  2. — Комунисти су извршили напад на општине: Доња Каменица, Штрбац и Крента, срез заглавски. У свима општинама су спалили архиве, демолирали намештај а особљу забарнили даљи рад.<sup>9</sup>
5. II. 942
1. — Извршен напад на жељ. станице Јасеница код Прокупља којом приликом су уништени станични апарати тако да је причињена штета од 140.500 дин.
  2. — У општинама Шестигабар и Скробница, среза заглавског, спаљене архиве.
  3. — За саобраћај потпуно онеспособљен дрвени мост преко реке Јабланице на путу Лесковац—Бојник.
6. II. 942
1. — Оштећен гвоздени мост на реци Морави код села Брестовца и привремени мост код Читлук—Разгојнског<sup>10</sup> на путу Ниш—Лесковац—Разгојна.
  2. — Извршен напад на пореску управу у Лебанима.<sup>11</sup> Опљачкано: у готовом новцу 36.000 дин. и у вредносним папирима 276.000.
  3. — У Лебанима су у борби са комунистима погинули поднаредник Костић Т. Мањоло и жанд. каплар Марковић М. Златко.
7. II. 942
1. — У селу Оклетац, срез рачански, у борби са комунистима погинуо је потпоручник Митровић Ј. Обрад.

<sup>9</sup> Акције су извели делови Сврљишке чете Нишавског НОП одреда.

<sup>10</sup> с. Разгојнски Чифлик

<sup>11</sup> Јаче четничке и недићевске снаге су 6. фебруара отпочеле напад на Јабланички НОП одред. Оне су се кретале у две колоне. Једна је ишла правцем Лебане — с. Бучумет, а друга Медвеђа — с. Бучумет. Јабланички НОП одред је био благовремено обавештен, па је, заједно са месним партизанима из Бучумета и оближњих села, сачекао непријатеља, изненадио га, разбио и поново ослободио Лебане. Заробљено је 34, а убијено је 23 недићевца и љотићевца. Четници су такође имали велике губитке. (Види књ. 3, док. 22 и 33 и књ. „Јужна Србија“, стр. 134).

8. II. 942.

1. — Између српских оружаних одреда и комуниста дошло је до сукоба код Краљевог Брда, Планинице, Рајковића, Крчамара и Лесковице.<sup>12</sup> У овим сукобима убијено је 36 комуниста.

2. — Српски оружани одред из Алексинца и један четнички одред вршећи чишћење терена среза моравског у разним сукобима ухватили су око 80 комуниста и њихових јатака.

3. — У општини, Доњотрнавској, среза алексиначког, спаљена архива.

4. — У селу Бучумету,<sup>13</sup> срез јабланички, у борби са комунистима погинули су: санитарски помоћник четврте класе Ратковић М. Милош, поднаредник-добровољац Анђелковић М. Милован, Богић П. Милош, Ђокић Б. Милан, Микоњић Јован, Пихмер И. Јосиф, сви поднаредници-добровољци; затим каплари-добровољци Савковић П. Ратко и Милановић Ј. Благоје и редови-добровољци Пајић М. Милован, Мијајловић Драгомир, Нешковић З. Радивој, Милановић Милисав, Милосављевић Милан, Милојковић Тодор, Милојевић Стеван, Марковић С. Андрија, Котуревић М. Милисав, Јеремић М. Добривоје, Којић Л. Сретен, Јовановић И. Сениша, Јанковић К. Бранимир, Јевтић В. Војислав, Ђурђевић Боривоје, Ђуричић М. Радивој, Ивковић Горча, Госпођиначки Тихомир, Влајић Б. Душан, Беришић Н. Секула, Тијанић М. Светозар, Тимотић М. Чедомир, Тодоровић Р. Божидар, Срећковић Љ. Митар, Прокић Д. Живко, Петровић М. Цветко, Радовић З.

\*

Драгољуб, Цветковић М. Драгослав.

9. II. 942.

1. — Једна комунистичка банда јачине од 80 људи напала је на стан четничког одреда у селу Пуковцу, срез прокупачки, и том приликом је погинуо један четник а један теже рањен.

<sup>12</sup> Борбе је водила Група партизанских одреда северозпадне Србије. Група је образована крајем јануара 1941. године. Њом је руководила Група команда. (Види књ. 3, док. 74).

<sup>13</sup> Види напомену 11.

2. — Између жел. станице Дољевац и Житорађе (нруга Ниш—Прокупље) на км. 2/700 комунисти су срушили мост.
3. — Српски оружани одреди у току овог и следећег дана имали су више сукоба са комунистима код села Славковице и Планинице,<sup>14</sup> срез крагујевачки...
10. II. 942. 1. — Оштећена поштанско-телеграфска линија Дољевац—Прокупље. Штета је износила 192.000 дин.
11. II. 942. 1. — У огкптинама Крупац и Дол, срез белопаланачки, попаљене архиве.
2. — На путу Лесковац—Лебане исечена два телефонска стуба и оштећен ђеновачки дрвени мост.
3. — У селу Љубатовици, срез белопаланачки, од стране комуниста нападнути су и разоружани финансијски органи којима су комунисти одузели и одеда.
12. II. 942. 1. — У селу Планиници у борби са комунистима погинуо је н. в. ч. III кл. Мишић Г. Тома.
13. II. 942. 2. — У селу Пајезу, срез белопаланачки, спаљена је општинска архива и позвани обвевници рођени 1915 до 1922 да се јаве у комунистичке редове.
3. — Нападнуте општине јаковачка, срез тимочки и општина Мирановац, срез белопаланачки. У обема општинама спаљене архиве а управама забрањен даљи рад.
4. — На путу Ниш—Књажевац посечене телефонске жице и 11 комада телефонских стубова.
5. — Убијен у селу Бујимиру, срез алексиначки, Живановић Миодраг поткивач.
14. II. 942. 1. — у сукобу са комунистима ваљевски оружани одред убио је Драгана Јовановића зв.

<sup>14</sup> Види књ. 3, док. 74.

Браду,<sup>55</sup> командира колубарске партизанске чете и опасну комунисткињу Радмилу Шубанић професорку из села Липанца. Истога дана 6 оружани одред имао је сукоб са комунистима код места „Ђировића куће“ у коме је убијено 10 комуниста док је на страни одреда био само један рањен.

2. — У борбама које су српски оружани одреди водили од 14 до 19 фебруара у Јабланици<sup>16</sup> убијен је 71 партизан а заробљено 65. Заплењено је: 300 пушака, 3 вагона хране, 2 пара волова, 5 коња, 2 кола и једна писаћа машина. На страни одредника било је 10 мртвих и 13 рањених.

3. — Спаљена архива у општини миљковачкој, срез сврљишки.

4. — У селу Девче, срез добрички, погинуо је одредник капетан II кл. Булаић А. Драгоје.<sup>17</sup>

<sup>15</sup> Реч је о Радивоју Јовановићу Брадоњи, који је тада био командант Групне команде партизанских одреда у северозападној Србији. Сада је члан Извршног већа СР Србије.

<sup>16</sup> Односи се на офанзиву Бугара која је отпочела 13. фебруара 1942. године. Њима су садејствовали Недићеви оружани одреди. За време те офанзиве непријатељ је у Јабланици и Пустој реци починио масовне злочине над становништвом. Тринаести фашистички бугарски пешадијски пук је 17. фебруара запалио с. Бојник и на најсвирепји начин поубијао становнике који су се у селу затекли. Нису поштеђена ни деца у колевци. Према бугарским подацима, тада је поубијано 470 лица: 127 мушкараца, 254 жена и 89 деце, од којих 32 до три године старости. (Види књ. 3, док. бр. 65 и књ. „Јужка Србија“, стр. 134—136).

<sup>17</sup> Истовремено са нападом на слободну територију у Јабланици, 14. бугарски пешадијски пук отпочео је напад и на један део Топличког НОП одреда који је дејствовао јужно од р. Топлице. Бугари су напад усмерили ка пл. Пасјачи и с. Белом Камену. Пасјачка и Косаничка чета Топличког НОП одреда благовремено су сазнале за кретање и намере непријатеља. Заједно са месним партизанима из с. Белог Камена, с. Јовине Ливаде и с. Пасјаче посели су положаје на пл. Пасјачи и код с. Белог Камена и сачекали Бугаре. Цео дан (13. фебруара) успешно су се бранили. За то време док су се партизани одупирали бугарским јединицама, 12. љотићевски одред је кренуо према с. Белом Камену и тиме је бочно угрозио Косаничку чету. Истовремено је Штаб Топличког НОП одреда обавештен да се у с. Широке Њиве прикупљају и четници војводе Вранка Мрђеновића и да намер(авају напасти партизане с леђа. У тој ситуацији, Штаб Топличког НОП одреда одлучује да извуче Косаничку чету и да је упути у правцу Широких Њива. Али, пошто је и Пасјачка чета била бочно угрожена изненадном појавом четника, то се је и она морала повући ка с. Гласовику. Да би омогућио главнини чете неометано

5. — На месту зв. Ацине Ливаде, у борби са комунистима погинуо је наредник-добровољац Делимировић Селимир.

15. II- 942.

1. — Нападнута је општина Драговац, срез пожаревачки, и сечаничка, срез моравски. У првој разоружана сеоска милиција и спаљена општинска архива а у другој само спаљена општинска архива.

2. — Одред питомаца полициске школе из Пожаревца и жандарми сукобили су се у селу Поповцу срез пожаревачки, са једном комунистичком групом. У борби је убијено 15 комуниста а 3 су заробљена. Међу убијеним комунистима су вође банде Милан Ћурчија и Јованка Станковић студенткиња, обоје из Пожаревца.<sup>18</sup>

3. — Група комуниста покушала је да изврши напад на Сокобању али је била одбијена. Овом приликом убијен је вођа ове комунистичке групе Алекса Маркишић<sup>19</sup> адвокатски приправник и још један комуниста,<sup>20</sup> чији идентитет није утврђен.

4. — У току овога и следећа два дана поједина оделења 9 оружаног одреда имали су сукобе код села Г. и Д. Трешњевица и Вукосаваца, срез крагујевачки. У овим сукобима убијено је око 20 комуниста док је на страни одредника било 4 мртва а 20 рањених. Исто тако у току 16 и 17 фебруара 9 оружани одред напао је на комунисте на Суворору којом приликом је убијено и заробљено око 570 ко-

извлачење, комесар чете Димитрије Писковић Тринавац издвојио је једну десетину из Пасјачке чете и заједно са месном десетином из с. Коњарника организовао заседу, која је изненадила Бугаре и нанела им тешке губитке. Убијено је и рањено преко 30 бугарских војника, а заплена су 4 топа и неколико митраљеза. Ове две десетине имале су 2 мртва и 1 борца теже рањеног. У току ноћи између 14. и 15. фебруара партизани су се повукли са пл. Пасјаче и са пл. Видојевице ка с. Житном Потоку и с. Статовцу. (Види књ. 3, док. 50 и књ. „Јужна Србија“, стр. 107 и 108).

<sup>18</sup> Односи се на Пожаревачки НОП одред. Губици партизана су и овде увеличани. О офанзиви против Пожаревачког НОП одреда види док. 17.

<sup>19</sup> Народни херој. Опширније о његовој погибији види књ. 3, док. 117.

<sup>20</sup> Радисав Вићентијевић Поп

муниста<sup>21</sup>, док је на страни одредника један погинуо, 7 рањених а 9 несталих.

16. II. 1942.

1. — Одред жандарма и добровољаца сукобио се код села Лучица, срез пожаревачки, са једном комунистичком бандом. У борби је убијено 15 комуниста а 4 је заробљено.

2. — Комунисти су извршили напад на Куршумлију<sup>22</sup> са групом од 150 до 200 људи, у којој су остали све до 20 истог месеца када су се грађани сами организовали и уз помоћ 22 жандарма комунисте из вароши истерали а 50 заробили.

3. — Комунисти су извршили напад на рудник Јелашницу,<sup>23</sup> срез нишки, али су том приликом од четника били одбијени. Са стране комуниста било је 3 мртва а на страни четника 2 рањена.

<sup>21</sup> Средином фебруара 1942. одржан је састанак Групе командe партизанских одреда за северозападну Србију и партијског руководства тог краја и на њему је одлучено да се партизански одреди пошаљу на своје раније терене. Космајски одред на Космај, Посавски у Посавину, Ваљевски у Рађевину и Суворборски НОП одред на простор пл. Суворбор. Сагласно том закључку одреди су кренули, али борци су били изнурени дотадашњим свакодневним и дугим маршевима, слабо одевени и обувени и са мало муниције. Зима је била јака и непријатељ је свакодневно предузимао гоњење, пратећи у стопу партизанске јединице и онемогућајући им да улазе у села где би се могли одморити. Гоњење је било још јаче када су Немци и квислинзи осетили да је Група партизанских одреда подељена на мање делове који се крећу у различите правце. Они су искористили ову ситуацију, нападали су бројно слабије и физички исцрпљене партизанске одреде, окруживали их, разбијали и почесно уништавали. Тако је уништен Посавски НОП одред при покушају да се пребаци у Тамнаву, а десетковани су Космајски и Ваљевски НОП одред. Па ипак, иако су партизански одреди имали велике жртве, опет су ове бројке, о партизанским губицима, знатно увеличане. (Види књ. 3. док. 34, 35, 42, 51, 57, 74, 93 и 94 и док. рег. бр. 1233/У, 7—10 (42) у Архиву ИРПЈ).

<sup>22</sup> На састанку партијског руководства Топличког НОП одреда, одржаног 14. фебруара 1942. у с. Прекадину, на коме су присуствовали Драги Стаменковић, члан ПК КПЈ за Србију и Сретен Младеновић Мика, секретар ОК КПЈ за Ниш, донесена је, поред осталих, и одлука да се Куршумлија ослободи. Овај задатак је добила Косаничка чета. Напад је извршен у ноћи између 15. и 16. фебруара. После трочасовне борбе, 80 бораца Косаничке чете сложили су отпор четника и ушли у град. (Види књ. 3, док. 50 и књ. „Јужна Србија“, стр. 108 и 109).

<sup>23</sup> Акцију је извршио Нишавски НОП одред. (Види књ. 3, док. 50).

4. — У селу Г. Трешњевица погинуо је наредник добровољац Бабић Ј. Милош; у селу Медвеђа наредник-добровољац Петровић М. Радојица; жанд. каплар Бајић Н. Урош, затим у Г. Трешњевици арт. водник III кл. Чоловић В. Драгољуб и редови-добровољци Лазаревић Р. Михајло и Митровић В. Душан.

5. — У Куршумлији је убијен полицијски писар Војислав Јакшић.

17. II. 942.

1. — У селу Пасјачи срез добрички убијена је Радуловић Милева, земљорадник и Радуловић Првослав, земљорадник.

2. — У селу Савковић срез колубарски убијен је претседник општине Радивојевић Витомир.

18. II. 942.

1. — У селу Моклишту, срез белопаланачки, и у селу Сечаница, срез моравски, спаљене општинске архиве.

19. II. 942.

1. — Спаљене општинске архиве у селу Моклишту и Тамњаници срез белопаланачки, Облацине, срез прокупачки и у селу Маковиште и Радановци срез црногорски.

2. — У борби са комунистима пошнули су жанд. наредник Николић Гојко — Сибница; Матијашић Павле, жанд. каплар — Лучица; Јевремовић Никола, жанд. каплар Сибница; Батињон Павле, жанд. каплар — Сопот; сви у срезу космајском, затим у Златибору арт. мајор Тодоровић Т. Бошко и у Доњој Буковици, срез азбуковички, пеш. наредник ЈБубојевић М. Будимир; у селу Стројковцу срез лесковачки убијен је општински писар Матић Г. Сава.

20. II. 942.

1. — Извршен напад на одељак финансијске контроле у Јаловик Извору, срез заглавски. Органи разоружани и одузето им одело.

2. — Извршени напади на општине Шестигабар, Жлне и Понор.<sup>24</sup> У свим општинама попаљене архиве.

<sup>24</sup> Сва ова села су се налазила у заглавском срезу (Кљажевац)



3. — Извршен напад на жел. стражару бр. 11 код Грамаде којом приликом је оштeћена отворена пруга.

4. — У Бељини, срез космајски, у борби са комунистима погинули су одредници: Јеринић Ђ. Михајло водник II кл.; Јаковљевић Ђ. Милан, водник III кл.; Вукојевић С. Градимир, пеш. наредник и Илић Ф. Крсте редов-граничар. Истога дана погинули су жандарми Живојиновић Велимир у селу Дражевцу, срез посавски и Младеновић Миленко у селу Балчаку, срез добрички.

21. II. 942.

1. — 11 оружани одред сукобио се код села Велике Петриње,<sup>25</sup> срез власотиначки, са комунистичком бандом јачине од око 400 људи. Комунисти су имали 50 мртвих и 14 заробљених<sup>26</sup> а на страни одредника погинуо је један официр и један подофицир док су 3 војника нестала.

2. — Извршен напад на уговорну пошту у селу Љуптену, срез моравски. Пошта је том приликом опљачкана.

3. — Нападнуте општине Лесковац, Г. Вела Река и Грлиште у срезу зајечарском. У свима општинама попаљене архиве и опљачкан новац.

4. — У селу Бељина погинуо је редов Огризовић Раде.

22. II. 942.

1. — У селу Глибовцу погинуо је поднаредник Михајло Срећковић.

23. II. 942.

1. — Нападнута општина језерска, срез бањски и спаљена архива.

2. — У селу Штулац, срез јабланички, убијени су Ђорђевић Петар, старшина села, Арсић Трајо и Миљковић Милутин, земљорадници а у Младеновцу Мучибабић Благоје порески егзекутор.

<sup>25</sup> Погрешно написано. Односи се на с. Велики Крчимир. (Види књ. 3, док. 125).

<sup>26</sup> Борба је вођена са Нишавским НОП одредом. У књ. „Јужна Србија“, стр. 142, стоји да је Одред имао 3 погинула борца.

26. П. 942.

1. — Одред четника и жандарма сукобио се у селу Јагњилу, срез младеновачки, са једном мањом комунистичком групом. У борби је један комуниста убијен а један заробљен. На страни четника такође је био један мртав и један рањен.

2. У сукобу са комунистима код села Докмира,<sup>27</sup> срез ваљевски, четници су убили 60 комуниста а заробили 10 међу којима познате комунистичке вође Бороту<sup>28</sup> и Добросава Симића.

3. — Спаљене архиве у општини Островици, срез нишки и Горњи Крупац, срез алексиначки.

4. — 12 добровољачки одред и један део 5 оружаног одреда сукобили су се са комунистима код села Кравље, Вељепоље и Миљковица<sup>29</sup> срез алексиначки. У овоме сукобу убијена су 4 комуниста а 20 заробљени. Међу заробљенима налази се позната комунисткиња Лела Поповић,<sup>30</sup> учитељица.

27. П. 942.

1. — Експлозивом оштећен железнички мост на прузи Прокупље—Куршумлија<sup>31</sup> км. 25/159. Исте ноћи порушен је мост на Пустој Реци, на бановинском путу Брестовац—Косанчићи, као и бетонски цост села Шарлинца.

2. — У селу Манастирици, срез Пожаревац, спаљена општинска архива и спискови младића који су се били пријавили за ступање у Српску државну стражу.

<sup>32</sup>

<sup>27</sup> Види књ. 3, док. 74, 127 и 131.

<sup>28</sup> Стеван (Види књ. 3, док. 159).

<sup>29</sup> Односи се на Озренски НОП одред. У историјату овог Одред (стенографским Јбелешкама) каже се да су се крајем фебруара на Крављанским појатама састале десетине Озренског одреда, које су до тада раздвојено дејствовале и да су ту образоване две чете. Одред је тада имао 56 бораца. (Види књ. 3, док. 130 и књ. „Јужно Србија“, стр. 85 и 86).

<sup>30</sup> Политички радник на терену. Стрељана у Алексинцу марта 1942. године.

<sup>31</sup> Диверзију је извршио Топлички НОП одред. Види књ. 3, док. 33.

<sup>32</sup> На крају докумената дата су имена 21 лица који су осуђени и стрељани од стране партизана („неустановљеног дана“, како стоји у документу) због сарадње са окупатором и квислинзима.

БР. 13

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА ОД 1. МАРТА 1942  
МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ  
У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Број: 2495/42

1 марта 1942 године

ПОЖАРЕВАЦ

Господину

МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Београд

Јавна безбедност на територији повереног ми Округа није још онаква каква би требала да буде а ово са разлога што се у појединим деловима Округа налазе мање групе партизана, који крстаре по Округу у групама од 3—30 људи. Они се већином прикривају по планинама и удаљеним селима Млавског, Звишког и Голубачког Среза<sup>2</sup>.

Иако, као што горе наведох, постоје мањи одреди партизана, њихова акција осећа [се] у мањем смислу, јер поразима које су имали у току овога месеца, а које ћу доле навести, доста је ослабила и њихова је делатност умањена па и у пропаганди. На територији Округа, колико је познато остале су сада комунистичке вође и то: Миладиновић Драгиша<sup>3</sup> из села Кнежице, среза млавског, који има око 60 партизана, који крстаре у групицама од 5—20 људи; Поповић Живојин<sup>4</sup> учитељ из Раброва за кога се каже, према обавештењима које имам, да је остао усамљен и да код себе има 5—6 телохранитеља. За истог Живојина говори се да је рањен и да се скрива у Срезу млавском, но до данас није се могло тачно утврдити у коме се месту налази.

У току месеца фебруара од стране Велико-Моравске Групе предузете су акције за хватање партизана и чишћење терена<sup>5</sup> од истих и то:

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег. бр. 47/4—1, к. 20.

<sup>2</sup> О ситуацији у Пожаревачком НОП одреду почетком 1942. види књ. 3, док. 4, 10, 24 и 53.

<sup>3</sup> Командир Млавске чете. Касније се предао четницима и они су га стрељали крајем 1942. године (види књ. 3, док. 139 и 195).

<sup>4</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда. Заробљен од четника у ноћи 21/22, јануара 1944. у с. Рановцу и стрељан (види док. бр. 88).

<sup>5</sup> Види док. 16.

6 и 7 фебруара извршен је претрес терена Кнежица—Каменово—Трајањ—засеок Слана—Огрес (к. 339) од стране Команданта Млавске групе у којој акцији [је] учествовао Петровачки жанд. вод. и том приликом у Огресу, у једној опкољеној кући, ухваћена су 4 партизана: Сандуловић Јован из Рановца; подкомандир Гицић Сретен из Д. Милановца; Милетић Божидар из Вел. Поповца и Миливојевић Обрад из Смедерева. Ова група партизана припадала је VII партизанској чети. Напред наведена лица — као партизани — са свим нађеним оружјејм и материјалом дотерана су у Петровачку жандармериску чету, ради даље надлежности.

Ноћу између 10 и 11 фебруара Командир I чете VII одреда по претходном обавештењу да се у кући Железничара Половине у Сиракову, налази једна партизанка Смиља звана „Васка“ са још два партизана, упао је у кућу наведеног железничара и том приликом ухватио његовог сина — партизана — Грују Половину, који је том приликом предао једну пушку са 100 метака, 1 бомбу, 1 ранац и 1 кожно торбу. Исте ноћи у истом селу у кући домаћина зв. Драга нађене су три сакривене пушке, које је ту сакрио Груја Половина под претњом да ако их ода биће убијен. Исте ноћи у селу Курјачама нађена је једна пушка са 120 метака код неког Светомира зв. Долица и одузета му је и том приликом у овом селу ухваћена су два партизана, који су се сами предали.

Ухваћене партизане као и домаћина код којих је нађено оружје, задржао је Командир I чете VII одреда ради истраге а у циљу добивања података где се налази Жика учитељ из Раброва и др. интелектуалци-комунисти.

15 фебруара т. г. у селу Драговцу појавила се је чета партизана, коју је водио Миша Ћурчија из Пожаревца. Од стране потписатог конбинован је одред од 53 питомца полицијске школе и 22 жандарма из Пожаревачке жанд. чете и овај комбиновани одред кренуо је на терен истог дана око 9 часова.

У току ноћи 16 фебруара т. г. одред је наишао у атару села Поповца на партизанску банду Ћурчије и приликом борбе убијено је 15 партизана, међу којима је био вођа банде Миша Ћурчија, студенткиња Јованка кћи Николе Станковића бив. трговца из Пожаревца, Мика зв. „Бајлони“ помоћник Командира, а ухваћени су: Ђорђе Драгић, ученик II раз. учитељске школе у Вршцу родом из Н. Сада, живећи у Вел. Градишту; Кузмић Војислав из Вел. Крсне — лимар, велики крволок и Војислав син Душана Миљковића из Пољане. Остатак од банде се разбежао.

17 фебруара, приликом претреса села Дољашнице од стране Добровољачког одреда из Раброва, ухваћени су партизани: Аврамовић Здравко, Пауновић Милан, Трајановић Настас, Илић Сава, Јанковић Чедомир и Симић Јован, сви из села Дољашнице, који су раније припадали банди Ђорђевића Божидара зв. „Буђонија”.<sup>6</sup>

18 фебруара т. г. од стране Добровољачког одреда из Пожаревца ухваћен је у Топоници Перић Д. Живојин из Топонице, партизан.

19 фебруара т. г. ухваћен је и последњи партизан из групе Мише Ђурчије, Јовић Милан зв. „Шваба” земљорадник из Топонице.

19 фебруара т. г. председник општине. Орљевске са сеоском милицијом вршећи претрес у пом. селу ухватио је 5 партизана из групе Мише Ђурчије и то: Стојковића Ђорђа ливца из Умчара; Савића Јована трг. помоћника из Славонске Пожеге; Васиљевића Милутина земљорадника из Породина; Ћирића Николу финанси из Вел. Градишта, родом из Срем. Митровице и Петровића Драгомира земљорадника из Орљева. Наведени партизани ухваћени су у кући Јовановић С. Анђе из Орљева.

Поред ових ухваћен је и Јовановић Драгомир из Орљева који је проказао где се напред наведени партизани налазе и исти је задржан да би проказао и осталу двојицу из пом. [енуте] општине.

7

Достављам предњи извештај с молбом на знање и увиђај.

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК**

**Душ. П. Јевтић**

(М. П.)

<sup>6</sup> Командир Рамске чете Пожаревачког НОП одреда.

<sup>7</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства партизанских јединица.

**БР. 18**

**ПРЕДЛОГ МИЛАНА НЕДИЋА ОД 30. МАРТА 1942. ДР ТУР-  
НЕРУ О УСТАНОВЉАВАЊУ НАГРАДА ЛИЦИМА КОЈА  
УХВАТЕ ИЛИ ПРОКАЖУ КОМУНИСТУ ИЛИ  
ПАРТИЗАНА<sup>1</sup>**

Претседништво Министарског савета  
О. бр. 514  
30 марта 1942 год.  
Београд

Господину Др. ТУРНЕРУ, Државном саветнику,  
Шефу Управног Штаба Опун. команд. генерала у Србији

**Београд**

У тежњи да се са комунистима и одметницима Јшто пре  
ликвидира, поред средстава стављених у акцију било би  
врло повољно и успешно ако би се у народу објавило:

„Ко ухвати или прокаже, потпомогне да се ухвати ко-  
муниста или одметник, пустиће му се из немачког заробље-  
ништва родитељ, или супруг, или брат, или рођак.

У случају да је у питању комуниста или одметник већег  
значаја пустиће се сви заробљеници задруге из које је члан  
који је припомогао хватању. У случају да се цело село дигне  
и прокаже — биће пуштени сви заробљеници из тог села.”

Достављајући Вам предњу сугестију молим Вас, да код  
надлежних фактора претресете ово питање и изволите за-  
узети своје гледиште о коме молим да ме изволите извес-  
тити, како би се исто у позитивном случају објавило јав-  
ности.<sup>2</sup>

Претседник Министарског савета  
експ. 2-4. 42 Армиски ђенерал,  
**Недић**

Развео: 2 априла 1942 г.  
З. Милинковић

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
Рег. бр. 20/3—2, к. 1.

<sup>2</sup> Уз овај допис се налази и једна забелешка, писана руком  
(зеленом и црном оловком), следеће садржине:

„Г. Банковић  
Молим да се напише акт за Др Турнера — за потпис прет-  
седника:...”

Даљи текст ове забелешке је идентичан са дописом који је\*  
Недић потписао.

## БР. 13

### ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ МАРТА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### МАРТ 1942 ГОДИНЕ

##### 1 март

1. Један четнички одред сукобио се у Голој Глави,<sup>2</sup> Среза ваљевског, са групом комуниста. У борби је убијен 21 комуниста и запаљено 2 митраљеза.

2. У селу Церовцу (Смедеревска Паланка) вођена је борба између оруж. одреда и комуниста. У борби је погинуо жанд. наредник Стаменковић Александар и теже рањен редов Мирко Пејић, који је касније од задобијене повреде умро. На страни комуниста има неколико мртвих и више рањених, али су их ови одвели.

3. У Крајковцу, среза прокупачког, погинуо је у борби са комунистима одредник капетан II класе Петровић А. Бранивоје.

4. У Реснику, среза бањског, комунисти су убили Јовића Богољуба, земљорадника, а сеоску стражу разоружали.

##### 2 март

1. Ваљевски четнички одред сукобио се је у селу Округлици (ваљевски) са једном групом комуниста. У борби је убијено 5 бандита, 2 су жива ухваћена а више их рањено.

2. Један оружани одред је уз припомоћ сељака и сеоске милиције у селу Вишевцу (Крагујевац), ухватио комунисту Јеврејина Мевораха Мишу, бив. саобраћајног чиновника и још тројицу комуниста и једну комунисткињу.

3. Једна четничка патрола ухватила је у селу Буцима, среза раеинског, комунистичког курира Димовића Л. Благоја, родом са Цетиња. Пошто је при спровођу покушао бегство убијен је од патроле.

4. Од стране комунистичких бандита убијен је Личић Рустен, ковач из села Паланке.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> О борбама партизана против окупаторских и квислиншких јединица на простору пл. Повлен и пл. Суворор види док. 20.

1. Један оружани одред успео је да у селу Моравцима, среза качерског, зароби 50 партизана. Међу заробљенима су била 3 политичка комесара и 2 партизанке. Тада је заплешено 2.000 метака, 2 револвера, 1 митраљез и већи број пушака.

2. Жандармеријска патрола ухватила је у селу Сиракову, среза рамског, комунситичкго курира Бранислава Рајковића из Сиракова.

3. У селу Скели (Обреновац) четничка заседа убила је одбеглог комунисту Миљивоја Манића зв. „Албанта“ поткивача из Обреновца. Код њега је пронађено: 1 карабин, 1 пушкомитраљез, 1 бомба и муниције.

4. Отпочела је акција оружаних одреда противу комуниста сконцентрисаних у околини Прокупља, Куршумлије и Лебана.<sup>3</sup> У првом сукобу у околини Лебана је убијено 50 комуниста, а заробљено 12 (на страни одреда 2 мртва и 2 рањена). У околини Куршумлије убијено и рањено 111 комуниста, а ухваћено 35 (на страни одреда 12 погинулих четника). У околини Прокупља погинулих и рањених 250 комуниста а ухваћено 40 живих (на страни одреда 20 мртвих).

5. Савски четнички одред сукобио се на територији у општини Велика Плана, среза орашког, са једном комунистичком бандом. У двочасовној борби убијено 8 комуниста а 2 живи ухваћени.<sup>4</sup> Приликом бегства и покушаја прелаза преко Јасенице, утопило се 7 комуниста и 1 комунисткиња.

6. У селу Скели крај Обреновца ухваћена су три наоружана комуниста који су се скривали од власти.

7. Бандити напали на општину Врело у срезу алексиначком и спалили архиву а касу опљачкали.

8. Група партизана напала на жељезничку станицу Бањани. Оштећена станична постројења, нанета штета од 2120 дин. а из касе опљачкано 5.293 д.

<sup>3</sup> Средином фебр.уара 1942. фашистичке бугарске и квислиншке снаге су предузеле офанзиву против партизана у Јабланици, Пустој реци и Топлици. Она није дала жељене резултате, па су зато окупатор и квислинзи одмах отпочели с припремањем нове офанзиве, која је отпочела почетком марта. Поред 17. бугарске дивизије, у овој офанзиви учествују и веће снаге четника, недићеваца и љотићеваца. У овим дејствима види књ. 3, док. 46, 48, 54, 58 и 72 и књ. „Јужна Србија“, стр. 145 и 183.

<sup>4</sup> Вероватно се односи на делове разбијеног Космајског НОП одреда који су покушали да пређу Мораву и оду на Хомољске пл. (Види књ. 3, док. 51 и 83 и књ. 20, извештај СК КПЈ за Космај од 11. марта 1942).



1. У међувремену од 1 до 4 марта четнички одреди су имали сукобе са партизанима на падинама планине Јас-трепца, у селима Девчи и Крајковцу. У тим четвородневним борбама убијено је 18 партизана, а заробљено је, које комуниста које њихових јатака, преко 200 лица. На страни четника било је 4 мртва.

2. У близини Великог Орашја ухваћен је од једне патроле комуниста Радомир Богићевић, звани „Курлов“, земљорадник из Крњева, и осуђен од Преког суда.

3. Један оружани одред је на Медведнику водио борбу са комунистима и у истој је убијено 7 комуниста а 2 рањено. Поред тога је ухваћена и жена Јовановића Здравка, партизанка чији је муж командант једног партизанског одреда.

4. На падинама планине Озрена 1 оружани одред је водио борбу са бандитима. У борби је убијен један а заробљено 2 бандита. Убијени комуниста је Хрват по имену „Звонко“.

Истога дана су у Сокобањи пронађени три Јеврејина, који се крију под лажним именима и [који су] сарађивали са партизанима. Један од њих звао се Дијаманштајн.

5. Једна мања група партизана напала је и разоружала сеоску милицију у селу Гареву (Кучево). Потом се та иста група сукобила са једним четничким одредом који ју је разбио наневши јој губитке у рањеним, које су потом партизани однели са собом.

6. На територији среза обреновачког, патроле оружаних одреда ухватиле су 7 комуниста, који су се, после разбијања њихових одреда скривали у селима око Обреновца. Приликом гоњења од стране патроле, удавио се у једној бари комуниста Слободан Сакић, родом из Звечана.

7. Комунисти су оштетили на више места телеграфско-телефонску линију на релацији Лајковац—Љиг и нанели штету од 225.000 дин.

### 5 март

1. У селу Кораћици, среза младеновачког, 1 домаћин је убио комунисту Радојчића Милорада, који је био наоружан карабином и револвером, а имао је и неколико бомби. Тај сељак је Радојчића претходно опио, јер се на други начин с њим није могао борити.

2. Ухваћена је комунисткиња Лела ЈПоповић, учитељица, супруга инж. Моме Поповића, команданта једног

партизанског одреда, у околини Лесковца, и осуђена је од Преког суда ...

3. Рибнички четнички одред сукобио се код села Осеченице (13 км. ј-з. од Мионице) са једном комунистичком групом. У борби је убијено 2 комуниста и једна комунисткиња, а један је жив ухваћен.

4. Један оружани одред сукобио се код манастира Копорина, срез јасенички, са једном групом партизана. У борби је погинуло 7 бандита. 3 ухваћена а 5 рањених, који су бежећи испред потере покушали да пређу преко Јасенице, утопили се.

5. Комунисти су напали на поггу у Бољковцима, у срезу качерском и нанели штету од 10.000 дин. а из касе опљачкали готов новац.

6. У селу Гарebu,<sup>5</sup> среза пожаревачког, комунисти су ухватили четнике Станимировића Драгољуба, из Дубоке и Ђорђевића Јована из Балуге и стрељали их.

#### 6 март

1. Оружани одред мајора Калабића сукобио се на простору Проструга—Липовача са једном комунистичком бандом. У борби је убијено 16 комуниста, док су се остали разбежали ка Рајићима и Славковици.

2. Жанд. патрола ухватила је у селу Лозовику 5 комуниста и једну комунисткињу, док су једнога, који је покушао да бежи, убили.

Истога дана одредници и милиционари из среза Велико Орашје, гонећи једну комунистичку банду, сустигли на територији среза моравског и ухватили 6 комуниста, док је један извршио самоубиство.

3. Нападнута жељезничка станица Тешица<sup>6</sup> и на км. 220 до 222/200 посечени телеграфско-телефонски стубови и нанета штета од 4.605 дин.

Исто тако су оштећене телеграфско-телефонске линије на релацији Алексинац—Тешица и нанета штета од 516.000 дин.

4. На прузи Београд—Ниш, између станица Лужане—Грејач, комунисти исекли више телеграфско-телефонских стубова, а жељезничке чуваре у стражарама бр. 198 и 199 истукли и одузели им новац од продатих карата.

<sup>5</sup> Погрешно написано. Односи се на с. Гареву, око 25 км. источно од Пожаревца.

<sup>6</sup> Пруга Ниш — Сталаћ

1. У близини жељезничке станице Мирова комунисти су убили четника Радојевића Мила из Мирова, среза бољевачког.

2. Жанд. патрола је ухватила у близини Раче Крагујевачке комунисту Коларовића Мирка, родом из Наталинаца.

### 8 март

1. Комунисти су напали жандармеријску станицу у Ковачевцу,<sup>7</sup> срез јасенички. Жандарми су одбили бројније нападаче и натерали их у бегство. Том приликом је рањен један жандарм.

2. Комунисти су упали у општину Врћеновица,<sup>8</sup> среза моравичког и спалили архиву а касу опљачкали.

3. У атару општине Бачинске, среза јасеничког, жанд. патрола је ухватила 5 комуниста.

### 9 март

1. Српски оружани одреди сукобили су се код Пријевора (љубићски) са једном одметничком бандом. Бандити су натерани у бегство после краће борбе, оставивши на месту борбе 32 мртва.

2. Од 7 до 9 марта одреди потпуковника Калабића чистили су терен на линији Рајац—Славковица—Полом—Брезна—Горња Горевница. У потерама је убијено 48 комуниста, док је на страни одреда било 2 мртва.

3. У општини сеченичкој (Житковац) комунисти су спалили општинску архиву и опљачкали касу.

4. Комунисти су убили Милошевића Владислава, земљорадника из Влакнке, срез младеновачки и Милошевића Грују, земљорадника из Статовца, среза добричког.

### 10 март

1. Комунистички бандити су напали на сеоску милицију у селу Миријеву<sup>9</sup> (Жабари), разоружали је, а вођу милиције учитеља Јована Таута убили.

<sup>7</sup> Напад су извршили преживели партизани разбијеног Коемајског НОП одреда. Напад није у потпуности успео јер су жандарми успели да се извуку. Заробљена су 4 жандарма. (Види књ. 3, док. 51).

<sup>8</sup> Акцију су извели делови Топличког НОП одреда. (Види књ. 3, док. 143).

<sup>9</sup> Напад је извршио Пожаревачки НОП одред. Заплењено је 10 пушака, 4 револвера, нешто муниције и војничке спреме. (Види књ. 3, док. 53).

2. 5 српски добровољачки одред сукобио се изнад села Козје (Бела Паланка) са једном комунистичком бандом. У борби је убијено 3 комуниста, 2 су рањена а један жив ухваћен.

3. Оружани одред капетана Младеновића Николе сукобио се са комунистима на Тометином Пољу.<sup>10</sup> (срез пожешки). У борби је неколико комуниста убијено и рањено, али су однети, док је на страни одреда погинуо капетан Младеновић Никола, редов жандарм Пејовић Светислав, редов жандарм Пејовић Милорад и редов Гапић Бранко.

#### 11 март

1. У селу Батуши ухваћен је са оружјем, скривен у димњаку једне порушене куће, опасан комуниста Живуловић Светозар, звани „Ливац“, из партизанског одреда злогласног „Буђониа“, у коме је одреду „Ливац“ био извршилац смртних пресуда.

2. 1 четнички одред сукобио се у селу Бежишту<sup>11</sup> (Бела Паланка) са једном комунистичком бандом. У борби је убијено 4 комуниста а 5 их је живих ухваћено. Међу њима и једна жена — лекарка.

3. Комунисти су убили Миловановића Т. Велимира, жанд. поднаредника, родом из Ђаковице.

#### 12 март

1. У Сокобањи је ухваћен комунистички курир Јацојић Милан, из Сокобање, који се преко ноћ у затвору обесио.

2. Једна четничка патрола сукобила се у Коцељеву, на месту званом Коњски Гроб (Срез посаботамнавски) са групом партизана, који су бежали после разбијања њихових банди. Том приликом убијена су три комуниста, док је од четника један рањен.

3. У борби са комунистима код села Радановаца, среза црногорског, четници су убили 20 комуниста, а 22 рањено.

4. У Смедеревској Паланци је пронађен истакнути комунистички вођ Мухер.<sup>12</sup> Кад је откривен, видећи да ће па-

<sup>10</sup> Види књ. 3, док. 83 и докуменат рег. бр. 1233/У, 7—10 (42) који се налази у Архиву ИРПЈ.

<sup>11</sup> Односи се на једну десетину Бабичког НОП одреда која је код с. Бежишта наишла на непријатељску заседу. (Види књ. 3, док. 147 и 152).

<sup>12</sup> Иван Мухер, народни херој, металски радник. Пред рат је радио у Смедеревској Паланци где је постао члан КПЈ, а онда и члан Месног комитета. Он је један од организатора устанка у овом крају. По формирању 2. шумадијског НОП одреда био је командир

сти шака органима власти, Мухер је извршио самоубиство револвером.

5. У борби код Радановца, среза црногорског, погинуо је жанд. наредник Ромовић Александар.

#### 13 март

1. Четнички одред војводе Корвинског чистио је терен на Сувој Планини и у борбама убио 8 комуниста а 3 заробио.

2. Једна група комуниста напала је општину Грбавче (око 10 км. з. од Сврљига) и од народа силом оружја одузимали хлеб и животне намирнице.

3. Један четнички одред сукобио се у селу Мала Плана (Прокупље) са групом бандита. На страни четника погинуло 2 а рањено 4. Комунисти су имали мртвих и рањених, али су их приликом повлачења однели.

4. На путу Куршумлија—Прокупље партизани су у једној заседи сачекали камион са четницима и испалили неколико плетуна из пушака. Том приликом је рањено 7 четника. Комунисти нису прихватили борбу, већ су одмах по извршеном нападу надали се у бегство.

5. Нападнуте су општине Стамница и Кнежица (Петровац) од стране комуниста и у обема општинама спаљене архиве, а касе опљачкане.

6. Жанд. наредник Ерски Ж. Жива убијен у Рабровцу од стране партизана.

#### 14 март

1. Српски оружани одреди чистили су терен од комуниста у простору између Ниша и Власотинаца. У борбама је погинуло 52 комуниста.

2. Жандарми су се у атару општине бошњачке (Пожаревац) сукобили са једном групом партизана. У борби је рањен жандарм наредник Цуран Илија, док су партизани искористили мрак и разбежали се одневши собом и рањенике своје.

3. Партизани су напали општину јелашничку (Андрејевац)<sup>13</sup> и спалили архиву, новчане књиге и документа а касу опљачкали.

Паланачке *чете*, а од 20. фебруара 1942. командант Космајског НОП одреда. При прелазу Одреда са простора Ваљева на Космај, Мухер је 5. марта у борби с Немцима рашен у главу, руку, и ногу. Пошто је Одред био у веома тешкој ситуацији, Мухер није могао остати у јединици, већ је послат у Смед. Паланку на лечење, где је издајом откривен. При покушају недићеваца да га ухапсе, он је извршио самоубиство. (Види књ. 3, док. 148).

Ј<sup>3</sup> Сада: Минићево.

4. Комунистички бандити напали су на жељезничку станицу Барлово<sup>14</sup> и уништили телефонско-телеграфске апарате, те нанели штету од 28.502 дин.

5. У станици ЈБубиње од стране комуниста полупани су станични апарати и нанета штета од 4.800 динара, а из касе опљачкано у готовом новцу 2.844 дин.<sup>15</sup>

6. У борбама са комунистима у Старом Момчилову, у срезу добричком, погинули су добровољци наредник Бошњак Грујица и редови Додеровић Антоније и Дурковић Б. Мирко.

7. Од стране комуниста убијени су Војиловић Милорад, земљорадник из Новог Села, среза косаничког и Раденковић Радосав, земљор. из Дединаца, среза косаничког.

#### 15 март

1. Између села Суповца и Сечанице (Ниш), пронађена су три леша комуниста, који су погинули у борбама са владиним одредима, вођеним последњих дана.<sup>16</sup>

2. Четници Сврљишког четничког одреда сукобили су се у селу Попшици<sup>17</sup> (Сврљиг) са једном јачом комунистичком бандом. У борби је погинуло 11 четника, а комуниста је било више рањених и мртвих, но они нису пронађени на месту борбе, јер су однети.

3. Тамнавски четнички одред сукобио се са комунистичким бандитима у селу Шиповици<sup>18</sup> (Јужни заселак села Лесковице, око 15 км. ј. од Ваљева). У борби је погинуо комуниста Марковић Светислав<sup>19</sup> и ухваћена су 4 бандита.

#### 16 март

1. Бандити су упали у село Осипаоницу,<sup>20</sup> срез подунавски и разоружали сеоску стражу. Потом су убили сељака Раскалића Милана, коме су опљачкали 16.000 дин.

<sup>14</sup> Пруга Прокупље. — Куршумлија

<sup>15</sup> Акцију је извршио Пожаревачки НОП одред. (Види књ. 3, док. 53).

<sup>16</sup> Види књ. 3, док. 158.

<sup>17</sup> Напад су извршили Нишавски и Озренски НОП одред. Сврљишки четнички одред је био уништен. Имао је 30 мртвих и већи број рањених и заробљених. (Види књ. 3, док. 147 и књ. „Јужна Србија“, стр. 166).

<sup>18</sup> Види књ. 3, док. 94 и 152.

<sup>19</sup> Био је економ чете Суворборског НОП одреда.

<sup>20</sup> Акцију су извршили делови Космајског НОП одреда. (Види књ. 3, док. 148).

Исте ноћи у општини врбовачкој, срез подунавски<sup>21</sup> убијен је деловођа Миленковић Милош, а у Малом Орашју убијен је свештеник Радослав Влајић а теже су рањени претседник општине Обрад Петровић и учитељ Јовић Борисав.

2. Комунистички бандити извршили су напад на жељезничку станицу Сираково,<sup>22</sup> уништили телефонске, телеграфске и сигналне апарате, наневши штету од 4.170 дин. Истовремено су из касе опљачкали 260 дин. готовог новца, колико су нашли.

17 март

1. У селу Мозгову (Алексинач) пронађен је леш жанд. каплара Војина М. Ђорђевића, кога су комунисти убили још у децембру месецу 1941 године, док је био код куће на отсуству.

2. Комунисти су спалили архиву, опљачкали касу у општини мајиловачкој, среза пожаревачког.

3. У општини Претрешње (25 км с-з од Прокупља) комунистички бандити су спалили архиву и одвели деловођу х<sup>Ш</sup>/Титровића Миленка, кога су доцније убили.

уу / 4. У борбама са комунистима погинули су добровољци редови Миљковић Трајко и Илић Н. Јован.

5. Комунисти су у селу Облачини, срез добрички, убили општинског деловођу Тасића Миливоја.

18 март

1. Патрола оружаног одреда наишла је у атару општине рановачке (Пожаревац) на партизанског вођу Војиновића Ђуру, судског писара, који се на позив није хтео предати, већ је покушао да пуца на патролу, те га је ова убила.

2. Одред Српске државне страже сукобио се у близини села Кнежице (Петровац) са једном мањом комунистичком групом. После краће борбе ухваћени су комунисти Вујичић Драгиша, ученик VIII раз. гимн. из Петровца, Максимовић Драгослав, из Мелнице, Миладиновић Раденко, Миладиновић Милија и Ивковић Урош.

3. Од стране комуниста нападнуте су општине Луково и Манојлица (обе источно од Сврљига) и у обема спаљена архива, а часницима наређено да обуставе рад под претњом смртне казне.

<sup>21</sup> Исто

<sup>22</sup> Акцију је извршио Пожаревачки НОП одред. (Види књ. 3, док. 53).

Истога дана је спаљена архива у општини Скробница, срез заглавски.

4. У Суводолу, среза подунавског, од стране партизана је убијен Марковић Александар, учитељ.

19 март

1. 1 четнички одред наишао је у Дивцима<sup>23</sup> (Ваљево) на остатак једне разбијене комунистичке банде и у борби која је потом настала убијени су комунисти под надимком „Миле" и „Шале" и Петар Веселиновић, кројач из Београда а 10 је живих ухваћено.

2. Четнички одред под командом капетана Буквића сукобио се са једном јачом комунистичком бандом у близини Прокупља.<sup>24</sup> У борби је убијено 11 комуниста, док су се остали разбежали.

3. Комунисти су спалили архиву и новчане књиге, а касу опљачкали у општини Добродол (20 км. ј. од Смедерева).

4. Једна група бандита спалила је општину Дуго Поље у срезу бањском и покидала телефонске везе а уништила апарате.

Исто то су учинили и у општинама Читлук и Милушинац.

<sup>23</sup> Види књ. 3, док. 152 и 154.

<sup>24</sup> У борбама против Бугара, четника, љотићеваца и недићеваца (види напомену бр. 3) Топлички НОП одред је знатно ослабљен, па је зато одлучено (16. марта 1942) да се од дотадање четири чете створе две, тиме што ће се Великојастребачка и Блачка спојити у једну, а то ће исто учинити и Малојастребачка и Моравска чета. Тада је, такође, решено да се делом бораца из Великојастребачке чете ојача и Расински НОП одред. Ради вођења заједничких дејстава образован је за ова два одреда јединствен штаб. Командант је био Димитрије Писковић Трнавац, а политички комесар Десимир Јововић Чича. Ова заједничка команда је егзистирала до 1. маја 1942, када се Расински НОП одред одвојио од Топличког и отишао на свој ранији терен.

Осамнаестог марта Расински НОП одред и Великојастребачка чета Топличког НОП одреда (у чији је састав ушла Блачка чета) сукобили су се са четницима код с. Цугоља. За време борбе пристигла је и Малојастребачка чета Топличког НОП одреда (којој је припојена Моравска чета), те су тако Расински и Топлички одред разбили четнике и натерали их у панично бекство према Прокупљу. У овој борби погинула су 3 партизана.

Сутрадан, 19. марта, четници су се прикупили и уз садејство делова 14. фашистичког бугарског пешадијског пука и једне батерије 7. бугарског пешадијског пука (укупна јачина око 1500) напали су партизана у рејону с. Костенице. Борба се водила цео дан. Увече се Топлички одред повукао на гребен Јастрепца. Одред је имао 4 мртва и 3 рањена бораца. (Опширније о овој борби види у књ. „Јужна Србија", стр. 183 и 184).



5. После борбе четничких одреда са партизанима између Диваца и Пауна, једна група комуниста, која је покушала бегство према југу, наишла је на заседу ужичких оружаних одреда, па се из ове групе комуниста предало 40 лица.

#### 20 март

1. У селу Крчмару (срез колубарски) завршено је вишедневно гоњење комуниста ваљевског партизанског одреда. У овој борби убијен је комунистички вођа Жикица Јовановић, сем њега убијено је још 84 комуниста, рањено је 2, а 12 је заробљено. Заплењено 18 пушака, 4 бомбе и велика количина муниције.

2. Комунисти су убили Владимира Петровића, председника општине изворске, среза сврљишког.

3. Колубарски четнички одред успео је да у околини Уба ухвати 7 комуниста и то Богдана Оклобцију, бив. управника поште, који је својевремено био партизански командант Горњег Милановца, а Драгомира Милашиновића из Вуковара, Ивана Ландана, матуранта из Миљковца, среза вуковарског, Петра Васиљевића, кројача из Београда, Андрију Бећина, радника из Обреновца и Милића Николића, земљорадника из Дучине.<sup>25</sup>

#### 21 март

1. Нападнута општина плужинска, среза сврљишког, те је спаљена архива и уништени печати, а часницима забрањен рад.

2. 21 марта пронађен је и ухапшен у Сокобањи Милорад Панић, цреварски помоћник из Сокобање, који је августа месеца 1941 година у Алексинцу убио Крунислава Ошавковића, среског начелника. Са њим је ухапшен и његов саучесник Бранко Ђурић, обућарски радник у Сокобањи.

3. Спаљена је архива отлтине Миљевиће у срезу голу-  
**бачком.**

#### 22 март

1. Комунисти су напали општину Камијево (Вел. Градиште) те спалили архиву и опљачкали касу.

2. Једна четничка патрола ухватила је одбеглог робијаша комунисту Душана Живковића из Царевца, у близини Вел. Градишта.

<sup>25</sup> Види књ. 3, док. 155, 163 и 164.

## 23 март

1. Расински четнички одред сукобио се код села Ломнице (око 15 км. ј. од Крушевца) са једном јаком комунистичком групом.<sup>26</sup> После борбе, која је трајала пет и по часова, комунисти су се повукли преко Јастрепца ка Топлици. У борби је погинуо један четник, а седам их је нестало. Комунисти су имали жртава, мртвих и рањених, али су их собом однели.

2. У околини Лесковца потерна одељења ухватила су 28 комуниста.

3. У блЛзини Деспотовца ухваћени су од одреда одбегли робијаши комунисти Љубиша Милошевић из Везичева и Божидар Костић из Грабовице. Пошто су приликом спровођења покушали да побегну, оба двојица су од спроводника убијени.

4. Комунистичке банде из Босне покушале су да пређу у Србију преко моста код Љубовије на Дрини. Одред СДС одбио је овај покушај и у борби је убио 50 комуниста.

## 24 март

1. Једна комунистичка група у јачини од 150 људи пребацила се из колубарског среза у посамотамнавски, где је у селу Чучугу, опкољена од четничких и жандармеријских заседа, које су том приликом убиле 95 комуниста а 30 живих ухватиле.<sup>27</sup> Међу ухваћенима био је и Јеврејин Јосип Мајер, као и студент Богдан Јаковљевић, један од главних комунистичких организатора.<sup>28</sup>

2. Нападнута је и спаљена општинска архива у Кладурову (Петровац), општинска каса је опљачкана.

3. Одреди СДС и сеоске милиције ухватиле су на територији Округа ваљевског у разним селима 9 комуниста-функционера у партизанским одредима, који су лутали, пошто су њихови одреди били разбијени.

4. Станици СДПС [Српска државна пољска стража] у Љигу предало се 11 партизана.

<sup>26</sup> У извештају Команде жандармерије од 10. априла 1942. такође се обавештава о овом сукобу. У том извештају стоји:

„22 марта 1942. г. партизанске банде 70—80 људи напала је четнички одред од 30 људи који се налазио у селу Буцима јужно од Ломнице среза расинског. У борби је погинуо један четник и 7 заробљено, који су по сазнању стрељани. После борбе банда се је повукла у непознатом правцу а гоњење није вршено, јер је четницима недостајало муниције". (Архив В.И.И., рег. бр. 59/6—1, к. 20).

<sup>27</sup> Види књ. 3, док. 56, 74, 83, 93 и 94.

<sup>28</sup> Види књ. 3, док. 132 и 159.

5. Тога дана ујутру комунистички бандити су напали на Ражањ<sup>29</sup> и опљачкали Пореску управу. 20 стражара, који

<sup>29</sup> Напад су извршили Нишавски и Озренски НОП одред (јачине око 250 бораца). Напад је отпочео у шест часова ујутро. Партизани су запалили зграде Пореске управе и Среског начелства и демолирали Пошту. Зграду жандармеријске станице нису могли да заузму јер је била добро брањена. Убрзо после напада партизана, жандармима у Ражњу је пристигло појачање, те су се Озренски и Нишавски НОП одред морали повући. У извлачењу је погинуло 9 партизана. (Види књ. 3, док. 162 и књ. „Јужна Србија“, стр. 166).

У извештају Команде жандармерије од 10. априла 1942 (Архив В.И.И., рег. бр. 59/6—1, к. 20) опширно се обавештава о овој борби. У том документу стоји:

„24 марта 1942 г. здружени сврљински одред под командом Ристе Вујошевића Црногорца и резервног официра [Радоје Вујошевић Риста, народни херој. Био је командант Нишавског НОП одреда. Погинуо 8. јуна 1942, код с. Тијовца.] и Озренски под командом Момчила Поповића „Озренца“, шумарског инжењера, [Народни херој. Тада је радио на терену алексиначког, ражањског и сокобањског среза као делегат ПК КПЈ за Србију. Погинуо је 3. фебруара 1943. у с. Суботицу] партизански одреди у укупној јачини око 200 људи ноћу 23/24 марта т.г. кренули су из Црнога Кала са циљем да нападну Ражањ и опљачкају Пореску управу а једновремено растерају пољски одред Српске државне страже *који* је тек био у формирању и без пушака. Пушке су имали само 10 жандарма са једним пушкомитраљезом. Партизани су посекали телефонску линију за Сталаћ и у 6 часова напали Ражањ. Међутим, одред Српске државне страже се затворио у зграду среза и жанд. станице и примио борбу. Ненаоружани младићи стражари храбро су се понели, враћајући бачене партизанске бомбе кроз прозор напоље. *Резултат борбе.* Партизани су били одбијени и побегли остављајући на лицу места 12 мртвих партизана и два заробљена који су одмах на лицу места стрељани. Према сазнању од сељака партизани су имали око 30 рањених. Са наше стране погинула су два жандарма, један рањен и један заробљен. Заплењен је драгоцен комунистички материјал нарочито онај за ширење пропаганде који се доставља у прилогу овога извештаја. *Резултат испитивања.* У борби је погинуо. Срећко Балкански, Бугарин, командир 1 чете Сврљинског одреда [Балкански је погинуо 8. августа 1943. код с. Топлог Дола], која је бројала 44 војника подељених у 3 десетине; Другарчић, изгледа Хрват; Бранислав И. Николић, из Доњег Матејевца, среза Нишког, ткачки радник текстилне фабрике Мите Ристића из Ниша; Николић Витомир, из Лалинца, среза Сврљинског, код кога је нађена и објава Сврљинског четничког одреда да је четник; Митровић Ранко, из Горњег Крупца, среза Алексиначког; Данило Крстић; неки „Големи“ зв. „Циркусанер“, десетар 1 десетине Нишавског (ваљда Сврљинског одреда), који је интелектуалац; Милетић Дамјан из Кањана, општина Дрнишка, срез Кнински, надзорник радова ибарских рудника, иначе Србин. Стрељани су: грађевински инжењер Вујић Р. Михаило, зв. „Мика“, из Књажевца и трговачки помоћник Симоновић Страхиња зв. „Ване“ и „Куновац“ из Гостивара, који су на саслушању дали извесне податке по који-

су тада били у месту примили су борбу, која је трајала од 6,30 часова до 9 часова, када су комунисти приморани ватром морали напустити варош. У борби је том приликом убијено 10 комуниста а двојица су рањени и ухваћени. Међу стражарима су погинули каплар Душан Продановић, привремени жандарм Грубишић Ђуро, привремени жандарм СДС Милош Рачић.

Том приликом је у Пошти у Ражњу комунистичка банда оштетила поштанско-телеграфска постројења и нанела штету до 15.000 дин.

6. У селу Дубљу, срез мачвански, од једне патроле СДС ухваћен је бив. командир мачванског партизанског одреда Кватерник Емил — „Јанковић“, родом Хрват. При покушају бегства Кватерник је убијен.

7. У селу Мозгову убијен је од стране комунистичких бандита жанд. наредник Станојевић Ђ. Велимир.

25 март

1. У околини Пожаревца ухваћен је комунистички јатак Вујица Петровић и јатакиња Даринка Ивановић ... Приликом спровода покушали су бегство па су убијени.

2. Одред СДС сукобио се у атару општине Смољинац, срез пожаревачки, са једном мањом комунистичком групом. У борби је убијен вођа комуниста Пера „Металац“, родом из Црнића и финансиски контролор Ружић из Вел. Градишта. Тешко је рањен и ухваћен Ђорђе Бован и још три партизана.

3. Група партизана спалила је општинску архиву у селу Лабукову (25 км. ј. од Сокобање) као и архиву у селу Сесалцу (10 км. ј. од Сокобање).

4. Од стране партизана убијен је-у Читлуку добровољац редов Поповић Драгослав.

ма је већ предузето даље ислеђење ствари. Осталима погинулим имена се нису могла сазнати па су тако и закопани.

Интересантно је, да су партизани добили надимке тако да право име као и одакле је ретко је ко други знао. Услед овога не могу се ни пронаћи по подацима из заплетеног материјала. Овај штаб је узео све потребне податке из њега да би спровео даљу истрагу на територији овога округа. Уопште стање комуниста је врло бедно и стално негодују што се крећу преко планина. У Сврљишком одреду било је око 60 притвореника који су побегли из логора у Нишу, међу којима и организатор бекства Душко Томовић, студент права. Политички комесар овога одреда био је Бора Поповић [Данило Прица Бора, политички комесар Нишавског НОП одреда. Убијен крајем јула 1942. код с. Лалинца од једне групе издајника.], геометар."

## 26 март

1. Комунистички бандити су спалили архиве и опљачкали касе у општинама галибабиначкој, среза сврљишког и горњокаменичкој, среза заглавског.

2. Српски оружани одреди напали су код села Игришце<sup>30</sup> (Лесковац) кукавички партизански одред. У борби је убијено 8 партизана међу којима је био Коста Стаменковић,<sup>31</sup> командир одреда, иначе познат као највећи крволук из овога краја. Убијене су и три партизанке од којих је једна ћерка<sup>32</sup> Стаменковићева, а 5 живих партизана ухваћено. Међу ухваћенима партизанима био је и Јеврејин Марко Давичо.

3. Станици СДС у Прокупљу предали су се сами бив. партизани Ђорђевић Милорад, Петровић Димитрије и Икић Крстивоје из Прокупља.

4. Између села Влахова и Манојлице, среза сврљишког, пронађен је леш Милентија Милића из Влахова, кога су комунисти убили.

5. У Раброву (Вел. Градиште) је ухваћен одбегли робијаш и комуниста Живић Јован из Раброва, који је спроведен у Пожаревац и предан надлежном суду.

6. У Вранешевцима је убијен од стране комуниста Бунчић С. Павао, жанд. наредник.

## 27 март

1. Једно одељење Ресавског четничког одреда, приликом претреса терена у селима Дубници, Бусуру, Буровцу и Табановцу, (Јагодина) ухватило је 6 комуниста, међу којима Бранисављевића Ратомира, студента ликовне уметности, иначе политичког комесара Ресавске партизанске чете.

2. Један четнички одред сукобио се код села Јабланички Туљари са групом партизана. У борби је убијено 7 комуниста.

## 28 март

1. Једна група комунистичких бандита упала је у село Сеземче (Крушевац) и силом оружја од народа отели хлеб и друге животне намирнице.

<sup>30</sup> Односи се на 2. чету Кукавичког НОП одреда. (Види књ. „Јужна Србија“, стр. 149).

<sup>31</sup> Народни херој. Члан је КПЈ од 1919. Пред рат, у лето 1940, постао је политички секретар Окружног комитета КПЈ за Лесковац. На Петој земаљској конференцији је изабран за члана Централног комитета КПЈ. За време окупације је организовао устанак у лесковачком округу и формирао партизанске јединице у овом крају.

<sup>32</sup> Лепосава Стаменковић

2. Комунистички бандити убили су Петровића А. Божидара, млинара из Дубоне, среза Младеновачког.

### **29 март**

1. У селу Баново Поље, срез мачвански, једна четничка патрола наишла је на комунистичког агитатора и члана комунистичке банде Шестића Здравка, бив. учитеља из Шеварица, кога јв при покушају бегства убила.

2. У околини Ваљева четници су ухватили комунисту Радомира Ђурића, и убили злогласног крволока Николу Николића, зв. „Гробара“, из Ваљева.

3. Комунистички бандити су напали општину и спалили ; архиву у Вел. Лаолу (Петровац).

### **30 март**

1. Једна комунистичка група упала је у село Границе (Младеновац) и из куће одвела Обрадовића Миладина, те га извела изван села где је убијен.

### **31 март**

1. Комунисти су напали село Малча (Ниш), те су спалили архиву и опљачкали касу.

2. У Кривовирским Појатама (Срез бољевачки) ухваћено је 6 партизана из Озренског партизанског одреда, који су се припремали да дигну у ваздух тунел код станице Обрadowe Столице.

3. У току овога месеца убијени су од стране комуниста, неутврђеног дана Зекић Рустел, ковач из Топонице, среза нишког, Тадић Драган, земљ. из Јасенице, среза ваљевског и Бранковић-Колар Орослава, домаћица из Прокупља, а рањен је Петровић Ђурђијан, абација из Доње Трнавe, среза алексиначког.

**БР. 13**

**ИЗВЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА УЖИЧКОГ ОКРУГА ОД 2. АПРИЛА 1942. МИЛАНУ АЋИМОВИЋУ, МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА, О СИТУАЦИЈИ У ОКРУГУ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА УЖИЧКОГ**

Пов. Број: 1194/42  
2 априла 1942 године  
Ужице

Предмет: Извештај о општем стању  
и расположењу народа у  
Округу ужичком.

**МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ГОСПОДИНУ МИЛАНУ АЋИМОВИЋУ**

**Београд**

Позивом на наређење Министарства унутрашњих послова Пов. I Бр. 96/41 од 26. XII. 1941. године, част ми је поднети извештај о општем стању и расположењу народа у Округу ужичком у следећем:

Према датим ми упутствима, ни у току месеца марта т.г. није изостајала моја лична иницијатива у циљу предузимања енергичних мера на чишћењу терена од комуниста и других елемената опасних по ред и мир на територију Округа ужичког.

У овом времену посветио сам пуну пажњу посебној акцији која је обухватила разбијене партизанске групе из валеовског Округа, које су се још од зимус пребацивале у суседне планинске пределе Округа ужичког.<sup>2</sup> По извршеним претходним припремама ставио сам у покрет ради заједничке акције и потпуне сарадње ужичко-златиборски четнички одред под командом Ђоке Новаковића са шест подофицира и педесет четника, једно одељење Српске државне страже из Ужица под командом поручника Сапунџића са сто пет људи, од којих два официра, четрдесет три подофицира и педесет девет редова — стражара, X. добровољачки одред са једним одељењем из Бајине Баште под командом

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 18/7—2, к. 20.

<sup>2</sup> Види књ. 3, док. 74 и 83.

капетана Здравковића и милицију у снази од сто петнаест људи под командом потпоручника Милашина Тијанића.

Сви ови одреди у борбама против комуниста показали су храбро држање и потпуно залагање за извршење задатка на уништењу комунистичких банди, па је тако у времену од 10 до 18 марта т.г., без великих губитака на нашој страни, получен и потпуни успех.

Дана 10 марта т.г. косјерићки четнички одред први је дошао у сукоб са једном комунистичком бандом у јачини од 200 људи<sup>3</sup> на Тометином Пољу,<sup>4</sup> где је на положају код Си-

<sup>3</sup> и <sup>4</sup> На састанку војних и партијских руководилаца северозападне Србије, који је сазван на иницијативу Мирка Томића, члана ПК КПЈ за Србију, одлучено је да се половином снага, које су се налазиле под руководством Групне команде, крене ка Топлици како би се избегао притисак окупатора и квислинга и тамо снабдели муницијом (књ. 3, док. 74).

У извештају командира Мачванске чете, која је ушла у састав Ваљевског НОП одреда, а у коме се опширно обавештава о тешкој војно-политичкој ситуацији у овом делу Србије, стоји:

„Наша колона добила је правац: Дивчибаре, Тометино Поље, Дружетићи, с тиме да тамо успостави везу са другом колоном, тј. Групном командом која ће јој додијелити даљи правац кретања. За пут од Крчмара, преко Тометиног Поља до Дружетића, дато је пет дана времена када ће се добити веза и нови правац. Одређивањем тако дугог рока Групна команда је направила грешку јер за исти пут није се смјело више дати од два дана. Пошто, ако нам је циљ избећи непријатељеву концентрацију, онда то можемо постићи једино брзим маршевима. Међутим, ми смо се ради везе морали задржавати у Тометином Пољу дуже него што је требало и када смо дошли у с. Дружетићи били смо, у првом мраку, нападнути од непријатеља. Напад је извршен врло организовано и са јаким снагама, но он ипак не би успео да су Посаво-Тамнавци извршили наређење да отворе бочну ватру, будући да су се налазили на непријатељском крилу. Они то нису урадили и ми смо се, после 3—4 часа оштре борбе, морали по врло неповољним условима повући. Сутрадан смо морали вршити напорни маневар преко Равне Горе к Планиници, да би се увече под тешким атмосферским приликама понова вратили у Дружетиће гдје је идућег дана требало успоставити везу са Групном командом и добити нови правац. Непријатељ је био напустио Дружетиће и код нас су идућег дана дошли Космајци. Они су донијели сасвим ново наређење и то само Посаво-Тамнавцима, које је гласило да ови, заједно са Космајцима, имају поћи према Космају, док за нас, Ваљевски одред, није речено ништа. Значи, првобитан план о пробијању к Топлици обустављен је...” (Извештај је без почетка и завршетка. Налази се у Архиву ИРПЈ, рег. бр. 1233/У, 7—10).

У тој ситуацији Штаб Ваљевског одреда одлучује да се што пре састане с Групном командом како би добио нове задатке. Али пре него што је кренуо из с. Дружетића, Одред је био поново нападнут и морао се под борбом извлачити. Следећег дана Одред се састао с Групном командом. Обавештен је да се покрет према Топлици обуставља и да се одреди морају вратити на своје раније терене. Међутим, људство је било изморено непрекидним маршевима, гладно,



мов<sup>а</sup> кућа погину<sup>о</sup> командант тога одреда капетан Мла-  
но<sup>рић</sup>. Тај одред налазио се на терену већ неколико дана  
го<sup>л</sup>\*,ењу комуниста, па је послат на одмор, а новог коман-  
лант<sup>3</sup> тога °Др<sup>е</sup>да капетана II класе Бору Рајковића одредио  
сам<sup>а</sup> за команд<sup>ан</sup>та свих даљих операција.

^онећи ову комунистичку банду са задатком њеног пот-  
јо<sup>Г</sup> уништења, оделење Српске државне страже кренуло  
др у цравцу Косјерића, а тако исто и ужичко-златиборски  
^<sup>е</sup>то<sup>ц</sup>чки одред у правцу Косјерић—Ражана. Комунисти на-  
^<sup>к</sup>о<sup>н</sup> борбе на Тометином Пољу били су се пребацили преко  
л - о в ца у Радановци. После добивених података на дан  
Ј(зрга т.г. да се комунисти налазе на Вису и Мрамору  
вио<sup>Ј</sup>е Борка, патроле ових одреда биле су упућене у томе  
\_рцу. У времену 12 и 13 марта ова комунистичка банда  
Јсоманом Жикице Јовановића званог „Шпањолца“, сту-  
из Ваљева, била је приморана да прими отворену и  
Ф<sup>Г</sup>орчену борбу на положају „Лазе“ где су комунисти оста-  
ви<sup>л</sup>, 1 20 мртвих и 22 рањена, па је међу мртвима нађен и  
ле<sup>1</sup>Л њиховог команданта Жикице Јовановића, кога је из  
ЈЛ^омитраљеза убио Младен Нешовић четник ужичко-  
^<sup>Ј</sup>з<sup>Т</sup>иборског одреда. Том приликом рањена су три четника,  
Јо<sup>Г</sup>инули су четнички наредник Велимир Врачарић и на-  
ре<sup>д</sup>и<sup>К</sup> из одреда Српске државне страже Александар Ре-

мов<sup>а</sup>

После ове борбе, комунисти су се повукли у правцу Та-  
с<sup>к</sup>цх стена, где су били узнемиравани од стране Х. до-  
-Јовољачког одреда, па су се повукли низ реку Забавицу  
за<sup>а</sup>селак Забаву. Стално гоњени, комунисти су се дана 14  
пребацили у заселак Кушак<sup>5</sup> општине лесковичке,  
ез<sup>а</sup> ваљевског, па је услед тога ужичко-златиборски чет-  
одред извршио свој задатак а запосео гребен Остреш  
Орловицу [к. 515] и у току 15 марта није долазио у кон-  
та<sup>л</sup>СЈ са комунистичком бандом.

Цстога дана послате су патроле из оделења Српске др-  
жа<sup>в</sup>це страже, које су откриле комунисте на Свињској коси  
ис<sup>1</sup>л<sup>л</sup>ред Забавице, где је дошло до борбе која се развила свом  
ес<sup>т</sup>ином. Ову борбу прихватио је Х. добровољачки одред

ез<sup>б</sup>ло и без муниције. Према томе, одредима је било веома тешко  
„ се одрже на садашњем простору, а још теже да се пробију на  
д је раније терене јер их је непријатељ стално држао у окружењу  
с свакодневно нападао. Одреди су тада претрпели велике губитке.  
" авски одред је уништен. Космајски одред је био разбијен и де-  
ти<sup>о</sup>ван. Ваљевски одред је од 230 спао на 70 бораца, који су под  
С<sup>о</sup>М<sup>а</sup> тешким околностима и надчовечанским напорима успели да се  
®<sup>а</sup>де у Босну (књ. 3, док. 74). О овим дејствима види и док. 19.  
5 Село Кушаковићи

из Мравињаца и Тамнавски одред са Магљеша. Борба је трајала од 17.30 часова све до 20 часова, па је услед сумрака и магле била прекинута. У тој борби са комунистичке стране било је 27 погинулих и два рањена, док са наше стране није било никаквих губитака. По доласку ужичко-златиборског четничког одреда, одељење Српске државне страже затворило је правац [ка] Дреновачком Кику и Косици.

Дана 16 марта комунисти су се повукли коритом реке Забаве, користећи маглу и извукли се у правцу Ластре—Бачевца, а тај кланац требао је да запоседне Тамнавски четнички одред. Ради тога Одељење Српске државне страже кренуло је преко Орловице и Ластре за Бачевац, а ужичко-златиборски четнички одред преко Остреша—Магљеша—Лесковице правац Бачевац.

Дана 17 марта ужичко-златиборски четнички одред добио је наређење од Немачких војних власти, да запоседне пут Ластра—Драчић—Дегурић и у току ноћи 17/18 марта држао је заседу целом овом линијом, а дана 18 марта ујутру смењен је ради одмора од стране Тамнавског четничког одреда.

Према наређењу Команданта Немачких трупа, које су такође узеле учешћа у прогоњењу комуниста, одељење Српске државне страже добило је задатак да затвори правац: Висињак—Чубрица—село Крчмари, што је и извршено са јаким заседама.

18 марта око 6 часова наишла је једна група комуниста у јачини од 80 људи на лево крило овог одељења Српске државне страже у циљу да се пребаци до села Миличевца<sup>6</sup>. Одбијена од заседе на Висињаку, ова група покушала је да се пробије између Чубрице и села Крчмара. Ту је наишла на заседе истог одељења из Српске државне страже, па по претходно извршеној припреми сачекана између Растовог брда и Чубрице у потоку нападнута жастоком ватром. Изненађени комунисти почели су у нереду да се повлаче али им то није успело.

Борба је настављена свом жестином и трајала од 9 све до 13 часова. Ни у тој борби са наше стране није нико погинуо а нити рањен био, док је са стране комуниста погинуло 32, заробљено 12 од стране одељења Српске државне страже, а 22 предали су се Претседнику крчмарске општине под условом, да их приведе неком другом одреду, само не ужичком. Из ове борбе успели су да се извуку 14 комуниста са судијом Савковићем на челу и једном партизанком. Том при-

<sup>6</sup> Није нађено на карти 1 :100.000.

ликом заробљени су Мита Игумановић полит-ком. Колубарске комунистичке групе из Косјерића, студент Славољуб Пашић из Бајине Баште шеф Агит-пропа ове групе, Мића Зарић електричар... покрштени Јеврејин из Осијека Илија Шумоња, који је играо велику улогу у Штабу ове групе и остали мање познати комунисти. Сви су они доведени у Ужице и предати преком суду на поступак. Поред заробљених комуниста, на месту борбе нађено је 15 пушака разног калибра и модела, од којих 4 без затварача, које су комунисти побацали, а нису се у шуми могли пронаћи.

У току 18 марта милицији под командом потпоручника Милашина Тијанића, пошло је за руком, да на њеном сектору, а под притиском других одреда зароби 8 комуниста, међу којима и чувену комунисткињу Дугалић. Овај одред милиције запленио је 9 пушака и 3 пушкомитраљеза.

Овом борбом коначно је уништен Колубарски комунистички одред,<sup>7</sup> који је у почетку борби имао око 200 људи, док није после борбе од 18 марта смањен на 14 бандита, који су се извукли са судијом поменутих Савковићем, а за којима је послата даља потера.

Сем поменутих губитака наших одреда: капетана Младеновића, наредника Врачарића и наредника Ремовића, других губитака у људству није било. У овим борбама била су на нашој страни рањена три четника. У сопственој опреми и оружју није било губитака. Плен у оружју задржат је за потребе одреда и за потребе оружане страже. Утрошено је муниције од стране оделења Српске државне страже у Ужицу: пушчаних метака 4.200, пушкомитраљеских метака 7.9 мм 1.390, пушкомитраљеских метака 8 мм. 450, а од стране ужичко-златиборског четничког одреда, заједно са милицијом: пушчаних метака 5.800, пушкомитраљеских метака 7.9 мм. 1.800 и пушкомитраљеских метака 8 мм 2.300.

8

(М.П.) **ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
Манојло С. Кораћ**

<sup>7</sup> О дејствима окупатора и квислинга против Ваљевског, Колубарског и Посавског НОП одреда види у књ. 3, док. 139, 154, 155, 163 и 164.

<sup>8</sup> Изостављен текст се не односи на дејства против партизанских јединица.

## БР. 13

### ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ АПРИЛА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### АПРИЛ 1942 ГОДИНЕ

##### 1. IV. 1942 г.

Приликом претреса терена у срезу ресавском ухваћен је подкомесар<sup>2</sup> ресавске комунистичке чете Александар Милосрђевић, ученик VIII раз. гимназије, родом из Кушиљева.

Између села Дражња и Умчара (Гроцка) нађен је убијен Петровић Божидар, земљ. из Дубоне. Убиство су извршили комунисти.

У селу Мајуру (Шабац) убијен је комуниста Јанчић Сретен из Остружња, срез подгорски, који је покушао да се сакрије у МаЈУРУ-

У Петровцу на Млави ух<sup>^</sup>аћен је и спроведен у Пожаревац комунистички јатак Николић Мирко, учитељ из села Манастирице.

У близини села Шарче (Лебане), од стране четника убијен је Радоњић Властимир, зв. „Шпанац“, командир Кукавичког партизанског одреда.

У Ваљевоу ухваћен је комуниста Павићевић Благоје из Градца, који је припадао Колубарском комунистичком одреду.

##### 2. IV. 1942 г.

У селу Лесковици (Ваљево) ухваћен је комуниста Новаковић Бошко, који је припадао Рађењском комунистичком одреду.

У ноћи између 2/3 априла нападнута је општина жуковачка (Књажевац) од стране једне комунистичке групе. Спаљена је општинска архива и одведен претседник општине. — Исте ноћи иста комунистичка група запалила је општинску архиву општине радичевачке<sup>3</sup> (Књажевац).

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 7/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Заменик комесара

<sup>3</sup> Ове акције је извршио Књажевачко-бољевачки НОП одред.

3. IV. 1942 г. Од стране једне партизанске групе нападнуто је село Алдинац (Књажевац) спаљена архива и новчане књиге, из касе опљачкано 5.800 дин. општинског новца. — Иста група , напала је органе финансиске контроле, свукла их голе и однела три пушке и мало муниције.<sup>4</sup>

Једна комунистичка група упала је у село Лепаја (Прокупље) и одвела сељаке . ^ Стојковић Цветка и Јовановића Душана. • ; • Иста група запалила је општинску архиву општине Ђакуске, срез Прокупље.

У Белој Паланци ухваћени су комунисти Стојановић Бранислав, бив. чиновник. Градског поглаварства у Нишу, Вукашин Минић, сељак из Дражева, Милорад Милојковић из Падежа и Мицић Виден из Беле Паланке, сва четворица спроведена су у Ниш.

У Вел. Градишту ухваћен је вођа комунистичких банди Милан Ружић који је 1941 г. при нападу комуниста на Вел. Градиште из Пореске управе опљачкао 2.000.000 динара.

У Горњем Матејевцу [Ниш] убијен је од стране комуниста добровољац Миленковић Стојадин.

Ноћу између 3/4 нападнута је од стране комуниста општина ошљанска (Андрејевц<sup>5</sup>), г. I спаљена архива, уништени печати и однета писаћа машина.

У Нишу је ухваћен комуниста Чедомир Здравковић, кројачки радник.

5. IV. 1942 г. Од стране комуниста спаљена је архива општине азбресничке (Прокупље).

Код Прокупља ухваћен је комуниста Тихомир Станковић, ст. [удент] технике, из Ст. Божурње.

Од стране комуниста одведен је и убијен деловођа општине Облацине Миливој Тасић. Његов је леш нађен у близини села Азбресница (Прокупље).

Једна група комуниста упала је у село Шегинац (Житковац), разоружала сеоску

<sup>4</sup> Исто

<sup>5</sup> Сада: Минићево

стражу и грађанима забранила извршивање наредба власти.

Од стране комуниста убијен је капетан I класе Михајловић Сергије у Бачевици (Срез Бољевац).

Од стране комуниста одведен је Душан Јовановић земљ. из Дешиловца (Прокупље)

6. IV. 1942 г. Од стране комуниста убијен је Живорад Марковић, земљ. из општине докмирске (Уб).

Из општине бабинокалска једна група комуниста одвела је Димитрија Илића, председника општине и отерала стоку одређену за реквизицију. Иста група одвела је председника општине мокринске Стевановић Драгутина, као и одборнике Стефановић Благоја, Тошић Борисава и још два лица (Бела Паланка).

Једна партизанска група напала је село Ново Корито (Андрејевац) и сдарила општинску архиву. Од исте групе убијен је Душан Тадпуновић из Андрејевца.

7. IV. 1942 г. Из села Моклишта (Бела Паланка) партизани су одвели Драгутина Стефановића, председника општине, Десимира Бучковића, општинског писара и још три лица. Од исте групе убијен је Младеновић Урош, земљорадник.

У селу Боговођи (Мионица) ухваћени су Живота Гавриловић и Живорад Димитријевић, комунисти.

У селу Долњи Рињ (Бела Паланка) убијен је Десимир Вучковић, земљ.

8. IV. 1942 г. У Жабарима ухваћен је Трифуновић Аврам, бив. комунистички командант у Александровцу.

Једна група партизана упала је у село Витановац (Бела Паланка) и под претњом оружја од сељака одузимала храну<sup>6</sup>.

Једна група партизана појавила се у селима Лукову, Давидовац и Попшице (Свр-

<sup>6</sup> Партизани нису одузимали храну од сељака, већ намирнице које су реквирирали окупатори и њихови квислинзи.

љиг) и под претњом одузела је сељацима храну и стоку намењену за реквизицију.

Код Сврљига од стране партизана убијен је Борисав Тошић, поднаредник.

9. IV. 1942 г. Једна група партизана упала је у село Рајкинац (Свилајнац) и напала кућу Благоја Момировића.

На планини Пасјачи (Прокупље) у сукобу са четницима погинуло је пет а ухваћено шест комуниста.

На планини Видојевици у сукобу са четницима убијено је 12 а заробљено 5 комуниста, заплењено 27 пушака, 1 лаки митраљез и 4 пушкомитраљеза<sup>7</sup>.

У сукобу са добровољцима код села Гајтана (Лебане) ухваћено је 18 комуниста.

10. ПМ942 г. У сукобу са Одељењем СДС код села Камендола (Гроцка) убијено је 2 комуниста а 1 жив ухваћен.

11. IV. 1942 г. У селу Коларима (Смедерево) ухваћено је 2 комуниста и 1 комунистички јатак. Код једнога од ухваћених нађена је једна бомба.

Код села Брежана (Пожаревац) убијен је комуниста Јубомир Станојевић.

Једна група партизана прошла је кроз село Мањинац (Андрејевац) и од мештана узимала храну.

12. IV. 1942 г. Група комуниста, међу њима и два Бугарина, упала је у село Козја (Бела Паланка) и од народа покупила храну одређену за реквизицију.

Из села Азбреснице (Прокупље) од стране партизана одведено је 7 лица.

<sup>7</sup> У току марта 1942. Видојевачка и Пасјачка чета Топличког НОП одреда биле су раздвојене у мање групе и тако дејствовале на простору планина Пасјаче и Видојевице. За то време групе су стално трпеле губитке јер нису биле у стању да се одупру бугарским и квислиншким јединицама које су свакодневно претресале терен и уз помоћ издајника откривали и заробљавали партизана. Увидевши да ће такав начин дејства (малих и одвојених група) довести до потпуног уништења чета, команде ових јединица су решиле да прикупе преостале групе. И тако, почетком априла, долази до окупљања бораца и чете опет дејствују као целине. (Види књ. 3, док. бр. 54 и 72 и књ. „Јужна Србија“, стр. 184).

У сукобу са једном комунистичком групом у близини Прокупља убијено је 6 и ухтзашено 3 комунисте. Међу убијенима налази се један адвокат из Београда.

13. IV. 1942 г. Једна група партизана упала је у село Александрово (Прокупље) и запалила општинску архиву.

У сукобу са једном групом партизана код Брестовца (Лесковац) убијен је Ранко Миленовић, жанд. каплар.

Од стране једне партизанске банде спалена је архива општине габровничке (Књажевац).

14. IV. 1942 г. На планини Соколовици (Прокупље) у борби између једне групе партизана и четника убијено је 29 комуниста... а заробљено је 5. Ухваћени комунисти стрељани су код Житног потока<sup>8</sup>.

Једна партизанска банда упала је у села Кулина, Љуптен, Породин и \*1еста (Житковац) и од сељака одузимала храну и стоку намењену реквизицији.

Једна група комуниста упала је у општину кожељску (Андрејевац) и одвела од куће Светозара Илијића.

Органи управе полиције у Нишу ухватили су Илића Благоја, комунисту из Лесковца.

Комунисти су упали у општину Мало Лаоле (Петровац на Млави) и спалили општинску архиву.

Између села Дебелог Луга, Лазнице и Нереснице (Пожаревац) Звишки четнички одред сукобио се са једном партизанском групом...

<sup>8</sup> Односи се на Видојевачку чету Топличког НОП одреда коју су, захваљујући издаји, опколиле на Рчкајском вису бугарске и квислиншке јединице, чија је јачина била преко 2000 људи. Чета није успела да се пробије. Погинуло је 18 партизана, међу којима политички комесар Одред Иво Фабчић Ђуро и комесар Видојевачке чете Гавра Чех, а 5 бораца је заробљено. Из окружења је успело да се пробије 13 бораца, али десеторица су касније ухваћени јер су били без муниције и нису могли да се бране. У овој борби је заробљен и Сретен Младеновић Мика, секретар ОК КПЈ за Ниш, који је био рањен у ногу. (Види у Архиву стенографске белешке Топличког НОИ одреда и књ. „Јужна Србија“, стр. 184 и 185).



15. IV. 1942 г. У селу Брезовцу (Аранђеловац) ухваћен је Милош Бујановић главни вођа и политички комесар комунистичке организације у околини Аранђеловца.  
У борби са комунистима код Прокупља убијен је један четник а ухваћено два комуниста.  
Од стране једне партизанске банде нападнута је општина Сврљишка Топла (Књажевац), одведен председник општине и деловођа и спаљена општинска архива.
16. IV. 1942 г. У сукобу између четника и једне групе партизана код села Ргаје (Лесковац) убијено је 29 комуниста и ухваћена 1 комунисткиња. 20 комуниста сами се предали.
17. IV. 1942 г. У борби између четника и комуниста код Влашке (Младеновац) убијена су 2 комуниста, чији идентитет није утврђен, рањено и ухваћено 3 комуниста и заплећено оружје и то: 1 пушкомитраљез, 2 пушке, 1 пиштољ, 2 бомбе, 1 ранац са санитетским материјалом.  
Једна група партизана упала је у општине Плужина и Лалинац (Сврљиг) и однела општинске печате.  
Из села Велико Лаоле код Петровца комунистички бандити одвели су четнике Лазиха Властимира и Живковића Владислава и стрељали их на месту званом „Парикоже“.  
Једна група партизана напала је општину Мало Лаоле, однела општинску архиву и забранила председнику општине даљи рад.  
Од стране једне партизанске групе нападнута је општина мариновачка (Андрејевац) и спаљена општинска архива.
18. IV. 1942 г. Једна партизанска група упала је у општину Бели Поток (Књажевац), однела и убила председника општине и спалила општинску архиву ...  
Потерна одељења четничког одреда убила познате комунисте Радосава Јовашевића из Прељине и Гвоздена Цвијаковића из Бизова (Гуча).  
У Гучи ухапшен је Стајић Вук, гостиничар, комуниста из Чачка.

Једна група комуниста упала је у општинску архиву, опљачкала и ранила општинског благајника Миленковића Мијајла.

19. IV. 1942 г. У селу Липовцу од стране комуниста погинуо је Јовановић Димитрије, жандарм (срез копаонички).  
У селу Горњој Буковици у борби са комунистима погинуо је наредник стражар Будимир Љубијевић.
20. IV. 1942 г. У борби са комунистима погинуо је Филиповић Светозар, земљ. из Радмироваца, срез сврљишки, а убијени су Митић Радомир, земљ. из Давидовца (Сврљиг), Илић Ненад, земљ. из Давидовца (Сврљиг), Митић Видоје и Митић Љубомир, земљорадници из Давидовца (Сврљиг). Од стране једне комунистичке банде нападнуто је село Давидовац, спаљена архива, уништени печати и одведено 6 бив. четника... \*
21. IV. 1942 г. Партизани су из села Грбовац одвели Поповића Војислава, геометра.  
Група партизана напала је село Доње Зуниче (Књажевац), разоружала сеоску милицију, као и 6 четника и повела са собом општинског деловођу.
22. IV. 1942 г. Једна група партизана у подножју планине Јастребац (Лесковац), убила је 4 непозната лица ...  
У борби између партизана и четника код села Белог Потока<sup>9</sup> (Књажевац), погинуло је

<sup>9, 10, 11</sup> и <sup>12</sup> Напад су извршили Књажевачко-бољевачки НОП одред, Сврљишка чета Нишавског НОП одреда и Озренски НОП одред. Непријатељска посада у с. Белом Потоку имала је 40 Пећанчевих четника и 20 Недићевих жандарма. Напад је извршен у ноћи 22. и 23. априла. Окружени четници су пружали жесток отпор, али су партизани успели да их разбију и униште. Поред 17 погинулих, било је око 20 заробљених.

Сутрадан, 23. априла, четницима и недићевцима су дошла појачања из Ниша, Књажевца, Сокобање и Сврлига. Борба је вођена 23. и 24. априла.

И у овој борби четници и недићевци су имали велике губитке. Заробљено је још 23 жандарма и сви су стрељани. Партизани су имали само 3 рањена борца. (Види књ. 3, док. 171, књ. „Јужна Србија“, стр. 166 и 167 и књ. „Источна Србија“, стр. 48).

17 четника, 2 жандарма и 1 одредник. Губитци на страни комуниста непознати.

При повлачењу комунисти су одвели са собом два лица, која су успут убили.

У селу Поповић (Сопот) органи СДС наишли су на једну мању групу комуниста, која се сакривала у једној сеоској кући. Том приликом ухваћена је једна комунисткиња, као и један комунистички курир. Комунисти су бацили на стражаре 12 бомби.

23. IV. 1942 г. Код Свилајнца ухваћен је комуниста Мијајло Милосављевић-

Код Књажевца у борби са комунистима погинуо је Ђорђе Стојановић, жандарм.

У борби код Белог Потока<sup>10</sup> (Књажевац) погинуо је Сава Миљеновић, жанд. каплар, Радован Мићковић, жанд. наредник и Војђиновић Душан, жандарм.

24. IV. 1942 г. У селу Батуши (Пожаревац) ухваћено је 8 лица због јатаковања и помагања комуниста.

Код Белог Потока<sup>11</sup> (Зајечар) од стране партизана убијени су Тодосије Рајковић, земљ., и Катарина Јанаћковић, сељанка.

У борби код Белог Потока<sup>12</sup> (Зајечар) погинуо је добровољац Милан Милошевић.

Из села Бучја (Књажевац) комунисти су одвели 4 младића, за чију се даљу судбину није могло ништа сазнати.

25. IV. 1942 г. У сукобу са комунистима код села Галибабинац<sup>13</sup> (Књажевац) убијено је 5, рањено 11 партизана, а 1 је жив ухваћен. На страни одреда СДС има 2 погинула и 2 рањена

Код села Сараораца (Велико Орашје) убијен је један комуниста.

27. IV. 1942 г. Приликом претреса терена од стране СДС код Рајковића (Ваљево) убијен је 1 комуниста, а 1 је теже рањен.

<sup>13</sup> Поред Књажевачко-бољевачког НОП одреда и Сврљишке чете Нишавског одреда, у овој борби је учествовао и Озренски НОП одред. Четници и недићевци су имали велике губитке, а партизани 1 мртвог и 2 рањена борца. (Види књ. 3, док. 177 и књ. „Јужна Србија“, стр. 167).

28. IV. 1942 г.      Код села Доњег Зунича, (Књажевац) пронађен је *лет* Јована Станојевића, четника који је убијен од стране комуниста.  
                           Код села Баново Поље (Богатић) ухваћен је Анић Стојан, комуниста из Ражња.  
                           У сукобу са комунистима код села Миљеновца (Кучево) погинуо је 1 четник, лакше је рањен један добровољац и 1 комуниста је убијен а 3 су ухваћена.
29. IV. 1942 г.      У борби између СДС и комуниста код села Богиша (Крушевац) погинуло је 8 комуниста.  
                           Код села Трнавe (Краљево) од стране комуниста рањен је један четник.  
                           Код Сопота, приликом претреса терена, убијен је од стране комуниста Станислав Станисављевић, четник.  
                           Из села Лалинца. (Сврљиг) одведен је Миодраг Стефановић, земљ. од стране комуниста.  
                           У борби са партизанима код села Липовац (Копоник) погинуо је Радосав Тутсановић, стражар.  
                           У селу Бошњаку, срез јабланички, убијен је од стране партизана Владимир Мишкић, свирач.
30. IV. 1942 г.      У селу Миљковица, срез Прокупље, од стране( комуниста убијен је Радоје Видић, земљорадник.  
                           Из села Старчева (Петровац) од стране комуниста одведен је *и* убијен Ђорђе Симоновић, земљорадник, чији је леш нађен у близини села.

**БР. 22**

**ИЗВЕШТАЈ БЕОГРАДСКОГ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА  
ОД 1. МАЈА 1942. НЕДИЋЕВОМ МИНИСТАРСТВУ УНУ-  
ТРАШЊИХ ПОСЛОВА О ДЕЈСТВИМА ПАРТИЗАНА И  
БРОЈНОМ СТАЊУ И ДИСЛОКАЦИЈИ ЈЕДИНИЦА СДС И  
ЧЕТНИКА<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ**

Пов. Број: 546  
1 маја 1942 год.  
Београд

*Предмет:* Извештај о раду Начелства округа београдског за  
месец април.—

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**  
Одељење за држав. заштиту

**Београд**

Сходно наређењу Министарстава Пов. I број 96 од 26  
децембра 1941 године и добивеним усменим инструкцијама  
част ми је поднети следећи извештај о раду Окружног на-  
челства округа београдског за месец април 1942 године.

<sup>2</sup>

**II. ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ**

У току минулог месеца јавна безбедност била је задово-  
љавајућа на територији повереног ми Округа. Партизани су  
истина били доста активни током овога месеца, али се та ак-  
тивност благодарећи предузетим превентивним мерама све-  
ла на просто узнемиравање. У народу нису наишли на разу-  
мевање, већ напротив на непријатељско држање<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег.  
бр. 21/8—1, к. 20.

<sup>2</sup> Изостављени текст се не односи на дејства квислинских је-  
диница против партизана.

<sup>3</sup> После разбијања Космајског НОП одреда (види књ. 3, док. 34  
35, 42 и 51), у београдском округу је појачано прогањање и убијање  
ненаоружаног становништва. У извештају Среског комитета КПЈ за  
Космај, који је 16. јуна 1942. упућен ПК КПЈ за Србију (ЗРПС, рег.  
бр. 138), каже се:

„Све већи терор, све безобзирнија прогањања, хапшења и  
стрељања сељака, све систематскије организоване потере за  
овим малим бројем партизана који се налазе овде, у многоме

Код села Камендола, у срезу грочанском, дошло је до борбе између четника и партизана 10 априла 1942 г. У овом сукобу четници су убили двојицу партизана а један је жив ухваћен. Заробљени партизан дао је на саслушању корисне податке о раду партизана и њихових јатака.

20 априла о. г. појавила се у селу Губеревцу, среза космајског, једна група партизана у јачини од 10 лица. Потере су биле упућене одмах на лице места али се још није ушло у траг овој групи партизана.

17 априла о. г. предао се Немачкој команди у Младеновцу партизан Живојин Обрадовић сељак из села Границе, среза младеновачког. Његовим исказом установљено је да се 8 партизана и 1 партизанка крију у селу Влашка, среза младеновачког у кући Радојице Мишић. Немачки војници и четници одмах су отишли на лице места и у вођеној борби убили двојицу партизана, чији идентитет није утврђен, а двојицу теже ранили и то ЈБубомира Миловановића, штампарског радника из села Умчара, среза грочанског и Радована Филиповића, земљорадника из Стојника, среза орашког. У овој борби један четник је лакше рањен.

У ноћи између 22 и 23 априла у селу Поповићу, срез космајски, дошло је до борбе између патроле пољске страже једне групе партизана. Том приликом ухваћена је једна партизанка Павловић Марија из Београда. Ухапшени су Митрашиновић Божидар са целом породицом код кога су партизани преноћили и партизански курир Тихомир Марјановић из Поповића.

23 априла о. г. примећена је једна група партизана у јачини од 10 лица у атару општине Ратарске, среза јасеничког. Предузете су мере да се ова група партизана уништи.

25 априла о. г. примећена су два наоружана партизана код села Сараорци, срез орашки. Потерно одељење убило је једног од ове двојице док је други успео да побегне. Утврђено

онемогуће је наш рад, па чак и опстанак... Страховитим методама владања они су успели да заплаше сељаке и да чак и један део поштених сељака наређењима ставе обавезно у своју службу. Ту се не види расположење сељака, оно је данас за нас више него икада. Но однос снага, наша војничка слабост, све је то учинило да је један велики део маса деморалисан и застрашен. Под таквим условима, могућности нашега рада су врло мале, јер на сваком кораку, се наилази на велике тешкоће. Присуство и сталан боравак четника у сваком селу (у Космајском и Подунавском срезу), стално претресање терена, како села тако и шума, патролирања по селима, путевима и њивама и дању и ноћу отежава наше кретање, а рад наших другова сељака скоро потпуно онемогућава..."

је, да се убијени зове Томашевић Драгомир и да је по занимању келнер.

У ноћи између 29 и 30 априла о. г. дошло је до борбе у селу Дучине, среза космајског између четника и партизана. У овој борби четници су убили сина Љубисава Ивковића из Дучине који се налазио у колиби са партизанима. На страни четника погинуо је Станиеављевић Станисав. Изгледа да је било свега два до три партизана, који су успели да побегну користећи мрак.

По питањима из области јавне безбедности одржао сам конференцију 11 априла са о.г. у фелдкоманди 599 у Београду којој су присуствовали сви Срески начелници повереног ми Округа.

Наше наоружане снаге које имају за циљ одржавање јавне безбедности у Округу распоређене су како следи.

Команда ерпске државне страже за округ београдски има седиште у Београду а подређени су јој 9 одреда Среских пољских стража, једна резервна чета на Дедињу у Београду и један гранични отсек са седиштем при Штабу исте команде. Распоред по срезовима извршен је овако:

1) За срез врачарски седиште је у Београду. Одред има четири станице пољске страже. Јачина је један официр и 105 стражара. На територији овога Одреда налази се I Торлачки четнички одред у Белом Потоку јачине 74 лица.

2) За срез посавски седиште је на Умци. Има четири станице пољске страже. Јачина одреда је 2 официра и 97 стражара. За сада дејствују ове станице: Умка, Сремчица, Барајево и Дражевац. На територији овога одреда налази се Лепенички четнички одред јачине 9 официра и 250 четника.

3) За срез младеновачки седиште је у Младеновцу. Има две станице пољске страже у Младеновцу и Кораћици. Јачине је 2 официра и 64 стражара. У Младеновцу се налази један четнички одред јачине 5 официра и 68 четника. а у Великој Иванчи налази се космајски четнички одред јачине 2 официра и 70 четника.

4) За срез космајски седиште је у Сопоту, има три станице пољске страже у Сопоту, Раљи и Рогачи. Јачине је 1 официр и 87 стражара. На територији одреда у Раљи налази се Београдски четнички одред са 100 четника.

5) За срез колубарски седиште је у Лазаревцу. Има три станице пољске страже у Лазаревцу, Вреоцима и Јунковцима. Јачина одреда је 2 официра и 103 стражара. На територији овога одреда налази се у Јунковцима XV самостални четнички одред са 3 официра и 65 четника, Љишки четнички

одред са 273 четника, колубарски четнички одред са 110 четника и I космајски одред са 100 четника.

6) За срез подунавски седиште је у Смедереву. Има две станице пољске страже у Смедереву и Коларима. Јачина је 1 официр и 81 стражар. У Смедереву се налази Смедеревски четнички одред са 100 четника и Команда посаде Смедерева са 37 људи.

7) За срез грочански седиште је у Гроцкој. Има две станице пољске страже у Гроцкој и Умчарима. Јачина је 2 официра и 50 стражара. На територији одреда налазе се два четничка одреда, један у Гроцкој са 100 четника и Доњоколубарски у Малом Пожаревцу са 100 четника.

8) За срез јасенички седиште је у Смедеревској Паланци. Има три станице у Смед. Паланци, Азањи и Кусадку. Јачина је један официр и 149 стражара. У Смед. Паланци налази се посада од 47 стражара за концентрациони логор.

9) За срез орашки седиште је у Великом Орашју. Има четири станице пољске страже у Великом Орашју, Марковцу, Вел. Плани и Лозовику. Јачина је 100 људи. У Великом Орашју налази се и Савски четнички одред јачине од 100 четника.  
\*

Поред овога у многим селима организована је сеоска милиција.

(М. П.)

Окружни начелник,  
[Име нечитко] **Бешлић**



БР. 22

ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА ИЗ КРАЉЕВА ОД  
10. МАЈА 1942. ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ И МИНИСТРУ  
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О ЈАВНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ И  
ПОЛИТИЧКИМ ПРИЛИКАМА У КРАЉЕВАЧКОМ  
ОКРУГУ<sup>1</sup>

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА КРАЉЕВАЧКОГ

Пов. Број 507  
10 маја 1942 год.  
Краљево

*Предмет:* Извештај<sup>2</sup> о јавној безбедности и политичким приликама у округу Краљевачком.

I

ГОСПОДИНУ ПРЕТСЕДНИКУ ВЛАДЕ

II

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Београд

Част ми је поднети извештај о јавној безбедности и политичким приликама у округу Краљевачком за време од последњег извештаја, који је поднео бив. окружни начелник г. Милија Диковић, па до данас, с молбом на надлежну употребу.

3

III. ОРУЖАНИ ОДРЕДИ У ОКРУГУ

На територији округа Краљавачког постоје јединице Српске државне страже, добровољачки и четнички одреди. Бројно стање јединица Српске државне страже са њиховим наоружањем је следеће:

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 54/8—1, к. 20.

<sup>2</sup> На оригиналу, на првој страни, црвеном оловком је дописано: „13/У

Г. Ђорђевићу,  
има овде многих ствари које треба исправити, нарочито у Државној стражи и четничким удружењима.

Ђенерал Недић"

<sup>3</sup> Из докумената је изостављен део који се односи на јавну безбедност и политичке прилике у краљевачком округу.

*1. Српска државна стража:*

- а) Штаб српске државне страже округа Краљевачког, 9 официра и 10 људи без оружја.
- б) Резервна чета Краљево, 4 официра, 234 човека, 54 пушке, 350 пушчаних метака.
- в) Срески одред Жички, — Краљево, 2 официра, 26 људи, 16 пушака, 22 бомбе, 780 метака.
- г) Станица Лађевци, 30 људи, 9 пушака, 570 метака.
- д) Станица Матаруге, 1 официр, 18 људи, 8 пушака, 3 бомбе и 390 метака.
- ђ) Срески одред Трнавски — Чачак, 2 официра, 47 људи, 32 пушке, 1 пушкомитраљез, 666 пушчаних метака и 150 метака за пушкомитраљез.
- е) Станица Слатина, 30 људи, 12 пушака, 1 пушкомитраљез, 6 бомби и 300 метака.
- ж) Срески одред Љубић, 1 официр, 36 људи, 18 пушака, 1 пушкомитраљез, 5 бомби, 370 метака и 130 метака за пушкомитраљез.
- з) Станица Прељина, 30 људи, 9 пушака, 1 пушкомитраљез и 260 метака.\*
- и) Станица Овчар Бања, 20 људи, 3 пушке, 100 метака.
- ј) Срески одред Драгачевски — Гуча, 2 официра, 72 човека, 22 пушке, 1 пушкомитраљез, 11 бомби, 195 метака и 220 метака за пушкомитраљез.
- к) Срески одред Моравички — Ивањица, 1 официр, 9 људи, 1 пушка и 4 метка.

Предњи извештај достављам с молбом на знање.

(М.П.) **ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**  
Драг. Маринковић

БР. 22

**ИЗВЕШТАЈ ПРЕДСТОЈНИШТВА ГРАДСКЕ ПОЛИЦИЈЕ  
ИЗ ВАЉЕВА ОД 22. МАЈА 1942. НАЧЕЛСТВУ ОКРУГА  
ВАЉЕВСКОГ О ОДРЖАВАЊУ ПОРЕТКА ПРИЛИКОМ  
ВЕШАЊА СТЕВАНА ФИЛИПОВИЋА<sup>1</sup>**

ПРЕДСТОЈНИШТВО ГРАДСКЕ ПОЛИЦИЈЕ

Пов. број 389  
22 маја 1942 године  
ВАЉЕВО

На личност Г. окружног  
начелника.

*Предмет:* Одржавање поретка приликом  
вешања комунисте Стевана Филиповића.<sup>2</sup>

НАЧЕЛСТВУ ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ

Ваљево

Дана 22 ов. месеца у 11 часова имала се извршити смртна казна вешањем над комунистом Филиповић Стеваном На основу Вашег наређења поредак на месту где се је смртна казна имала извршити, имала је осигурати овдашња Команда српске окружне страже, а исто тако у 10 часова пре подне примити осуђеног од немачких власти и у одређено време спровести га до губилишта и пресуду извршити<sup>3</sup>. Наредио сам заменику Командира градске страже оvd. Претстојништва, да ступи у везу са Командом окружне страже, па ме је овај известио да је у 8 часова био у пом. Команди, када му је стављено до знања да је за организовање и одржавање поретка и извршење смртне казне над осуђеним комунистом одређен Командир среске пољске страже среза ваљевског капетан I класе Говедаревић и да Градска стража стави овоме на расположење расположиво људство, које се у 9 сати има јавити Говедаревићу. Тачно у одређено време за-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/5—2, к. 29.

<sup>2</sup> Народни херој Стјепан Филиповић Стеван заробљен је 24. фебруара 1942. године. Тада је био командант Тамнавско-колубарског батаљона Ваљевског НОП одреда. У ваљевском затвору се херојски држао. Од њега полиција није ништа дознала.

<sup>3</sup> Види књ. 3, док. 184.

ступник Командира градске страже овога Претстојништва са још 14 стражара јавио се је капетану Говедаревићу.

У 10 часова потписати је изашао на пијацу где се вешање има обавити и видео сам, да поредак не само није онакав какав је био прошлог пута приликом вешања<sup>4</sup> Бороте<sup>5</sup> и Мајера<sup>6</sup>, већ стање које сам затекао уопште није личило на неки поредак нити одговарало потреби за коју је намењен. Стражари су били по групама, пушили и разговарали међусобно, и са публиком, круг који је остављен око подигнутих вешала био је мали, тако да би се сваки испад од стране неког непожељног лица могао лако и брзо остварити, док страна дуж Колубаре није била затворена већ су грађани несметано шетали.

Упитао сам свога Командира страже и наредника водника Кукоља који је од официра одређен за одржавање реда и мира и извршење смртне кзне, па када сам од ових добио одговор да је капетан I класе Говедаревић, потражио сам га и нашао међу масом где разговара са појединцима. Упитан од моје стране да ли је он одређен око стараша поретка и извршења казне што је исти потврдио, па када сам му ставио примедбу да организација није никаква и да оваква не може остати и зашто стражаре није ставио на своја места, он ми је рекао да му је неки господин из Окружног начелства — кога не познаје — овако наредио.

Видећи овакво стање а добивши од Говедаревића један неодређен одговор, те имајући у виду да се ближи час када осуђени има да буде доведен, издао сам потребна наређења и упутство заступнику Командира градске страже воднику Кукољу, који су заједно самном ослободили простор дуж Колубаре, проширили круг око вешала, поставили стражаре на своја места и наредили да се окрену према публици.

У истом међувремену пратња од десет стражара водила је осуђеног, а то је могло бити око 10,40 часова. Осуђени је се уз пут дерао и викао: Живели народни ослободиоци, доле фашисти и издајнице српског народа, живео Стаљин, живели Комунисти, позивајући српски народ у борбу против окупатора и још неке неразумљиве речи је изговорио, када је са пратњом био стигао већ до самих вешала. Када су се спроводници са осуђеним зауставили пред вешалима, осуђени је почео и даље да виче и говори, вређајући окупатора па и самог Вођу великог немачког Рајха вичући, живели комунисти,

<sup>4</sup> Види књ. 3, док. 159.

<sup>5</sup> Стеван

<sup>6</sup> Јосип

живела радничка борба, нашто је један од присутних немачких официра, којих је било више, дао налог да се изврши смртна казна и ако још није било 11 часова. Међутим капетан Говедаревић био је у маси и позват од стране потписатог да руководи извршењем ове казне исти је почео из масе да издаје нека неразумљива наређења, тако да су се присутни окретали и тражили га да виде ко то и одакле говори. Рекао сам му оштро, да приђе ближе и да руководи овим послом, нашто ми је одговорио да има судски официр који треба да то чини. У истом моменту судски поручник почео је да чита из једне гомиле људи пресуду окривљеном па сам и шага позвао да приђе ближе осуђеном, што је овај и учинио, док Говедаревић уопште није хтео доћи вешалима и са места које би одговарало његовом позиву издати наређење подређеним стражарима за вешање, те сам ту улогу морао ја узети на себе да би само спасао ситуацију у коју смо сви претставници власти оваквом слабом или скоро никаквом организацијом, држањем и поступком одређеног капетана Говедаревића доведени били.

Сем Говедаревића који је у својству командира среске пољске страже био одређен за извршење овога посла, једног потпоручника који му је придодат био и судског поручника који је пресуду прочитао као и потписаног, нико други од претставника власти па ни из саме Окружне страже, није присуствовао. Па чак шта више ни лекара није било, и на моју примедбу речено ми је од стране Говедаревића да је лекар, одређен али му није познато зашто није дошао.

Одмах после извршења смртне казне над осуђеним дошао је г. Окружни начелник, а након тога и Командант окружне страже.

Излажући предње ја сматрам да кривица због свега овога лежи једино до капетана I класе Говедаревића који се је показао неспособним за извршење оваквог и сличног једног задатка, па сматрам да се оваквом једном службенику није смео поверити овако деликатан позив и задатак.

Напомињем да је од стране официра окружне српске државне страже било негодовања због тога, што је њима стављено у дужност извршење ове смртне казне а не Претстојништву градске полиције, које је према њиховом мишљењу зато позвато. Поједини официри чак су казали и то, да они нису целати, и да то није њихов позив.

Предњи извештај част ми је доставити с молбом на увиђај и даљу надлежност, с тим да је за време извршења



Стеван Филиповић, командант Тамнавско-колубарског батаљона  
Ваљевског НОП одреда

смртне казне над Филиповићем Стеваном владао потпун ред и мир. Чување леша обешеног комунисте предузели су органи средске пољске страже.

**ПРЕТСТОЈНИК ПОЈШЦИЈЕ,  
.. ? Лазаревић**

(М. П.)

**НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ**

Строго Пов. број 42  
23-У 1942 год.  
Ваљево

**Предмет:** Филиповић Стеван комунистички  
командант батаљона и политички  
комесар, — јавно вешање у Ваљеву.

*На личност.*

**КОМАНДАНТУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ ОКРУГА  
ВАЉЕВСКОГ**

**Ваљево.**

Предњи извештај Претстојника градске полиције у Ваљеву Пов. бр. 389/42 од 22 овога месеца достављам на најхитнији свестрани извиђај надлежни поступак и извештај о резултату по свим наводима у извештају у *повратку акта*.

Извиђаје и потребну проверу провести свестрано и о резултату известити тачно редом по свима наводима извештаја. Известити и то је ли био одређен и зашто није лекар присуствовао вешању.

*Најхитније.*

(М. П.)

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК  
Драган М. Лукић**

<sup>7</sup> Име је нечитко:

БР. 22

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ МАЈА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

МЕСЕЦ МАЈ 1942 ГОДИНЕ

1. V. 1942. г. Од стране партизана убијен Симоновић А. Ђорђе, земљ. из Старчева Среза млавског.<sup>2</sup>
2. V. 1942 г. Од стране српских оружаних одреда ухваћен је у близини Ваљева Славољуб Пашић, гимназиста, који је био у партизанским одредима.  
У Алексинцу се предао бив. партизан Радомир М. Марковић, земљорадник из села Врела. Истога дана Одред СДС ухватио је у Коњској Пољани једног од важних партизанских функционера Мартина Никезића, бив. општински деловођа.  
Комунистички бандити су у селу Читлуку (Сокобања) пуцали на кућу Стојаковића Стевана и ранили га, тако да је Стојаковић од задобијене ране умро.
4. V. 1942 г. Комунисти су убили у Лисовићу добровољца редова Марковића Божидара.
5. V. 1942 г. У селу Врбници (Жабари) комунистички бандити су убили четника Грујића Јездимира и претседника општине врбничке Илића П. Димитрија.  
Од страгЈе партизана убијен је у селу Прилепцу, среза власотиначког, старшина села Стокановић Милан, а у селу Орашју истога среза рањен је Стојковић Ранђел, земљорадник из истога места.  
Комунистички бандити су напали на пошту у Бучју,<sup>3</sup> среза заглавског, те су теле-

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 9/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> У документу је ова реченица мастилом прецртана.

<sup>3</sup> и <sup>4</sup> Ове акције је извео Књажевачко-бољевачки НОП одред.



графско-телефонским постројењима нанели штету од 3.000 д. а из касе опљачкали у готовом 4562 дин.

6. V. 1942 г. Од стране комуниста нападнуто је село Влашко Поље<sup>4</sup> у срезу заглавском, те је спаљена општинска архива и разоружано неколико милиционера.
7. V. 1942 г. Између села Тијовца и Околишта у срезу сврљишком, два сељака, уз припомоћ једног органа СДС, убили су слогласног партизанског вођу Душана Трифуновића<sup>5</sup> зв. „Драгош“, команданта Сврљишког партизанског одреда.
8. V. 1942 г. У селу Васиљу партизани су спалили општинску архиву, а исто су то учинили и у селу Равни, среза заглавског. Приликом претреса терена у Врањевачкој шуми код Ропочева, среза космајског, београдски четнички одред наишао је на једну комунистичку тројку. \*У борби је један комуниста рањен и жив ухваћен, док су друга двојица побегли користећи се подесним тереном.
9. V. 1942 г. Комунисти су из варошице Блаце извели Стефановића Ј. Вукадина и убили га изван варошице. Истога дана убијен је у селу Кожељу, среза тимочког, земљорадник Илијић Светозар.
10. V. 1942 г. У селу Стамници, среза млавског, партизани су напали на кућу Јефтића Петра, председника општине и том приликом су ранили Јевтића П. Ивана, земљорадника, Јевтић П. Смиљану и Јевтић М. Милеву. У-околини Петровог Села, среза кључког, патрола СДС, претресајући терен, наишла је на два комунистичка бандита и убила их пошто на позив патроле нису хтели да се предају већ су отворили борбу.
12. V. 1942 г. Комунисти су напали општину Горња Топоница, среза нишког, где су том прили-

<sup>5</sup> Душан Тривунац Драгош, командир Сврљишке чете Нишавског НОП одреда. (Види кв. 3, док. 179).

ком ухватили и стрељали кмета Првула Радовановића и четовођу Константина Живића, а тешко ранили Љубисава Павловића.

13. V. 1942 г. Ухваћене комунисткиње Јовановић Живка и њена мајка Милева спровођене су од патроле СДС у Жабарима и када су покушале да побегну биле су од спроводника убијене. У селу Читлуку (Сокобања), одведен је из општине деловођа Драгољуб Димић и изван села убијен. Овога дана су комунисти убили добровољца редова Остојића Ђ. Митра и жанд. наредника Чокорила Љубоја.
- j 14. V. 1942 г. Комунисти су спалили архиву општине Ласово, среза бољевачког а из касе опљачкали 6.910 дин. ^ У близини Алексинца одред СДС ухватио је у заседи партизане Стојановића Добривоја, из Брадарца, Костића Драгомира, учитеља из Доњег Љубеша и Стојана Живковића, студента из Трњана. Код ухваћених је заплењен један карабин, 3 пиштоља и 3 бомбе.
15. V. 1942 г. Посадном четничком одреду у Малом Пожаревцу, среза грочанског, сам се предао партизан Новаковић Милорад из истог села.
16. V. 1942 г. У атару општине Селачке (Андрејевац) партизани су посакли 15 телеграфско-телефонских стубова поред пруге. На линији Књажевац—Зајечар партизани су покидали телефонско-телеграфске линије и нанели штету од 114.000 дин.
17. V. 1942 г. Овога дана су од комуниста убијени добровољац редов Јововић С. Драгољуб, и жандарм Манојловић А. Тихомир.
18. V. 1942 г. Органи СДС ухватили су у селу Гуњици (Мионица) комунисту Матијевића Вукосава, из истог села. Код њега су заплењене 1 пушка са 30 метака и 1 бомба. Спаљена је архива у општини дворанској, среза расинског, а каса опљачкана.

У селу Пољаци, среза расинског, од комуниста су рањени Здравковић Витомир, земљорадник и Здравковић Милена.

19. V. 1942 г. Партизани су спалили архиву општине међуханске, среза прокупачког, а касу опљачкали.

Од партизана је нападнута општина Мало Градиште, среза рамског, спаљена архива, а убијени су деловођа Глишић Драгољуб и општински одборник Миленковић Станко.

У околини Сокобање дошло је до сукоба између потерног о<sup>^</sup>ељења СДС и партизана.<sup>4</sup> У сукобу је погинуло 6 партизана, док су се остали разбежали.

20. V. 1942 г. Партизани су исекли 6 стубова жељезничких између Чокоњара и Табаковца (Салаш). Код села Плужине, среза сврљишког, ухваћена је позната комунисткиња Недељка Тасковић, супруга комунистичко-партизанског вође профероса Душана Таскавића<sup>5</sup> из Ниша.

Органи СДС водили су са партизанима борбу у селима Равништу, Вел. и Малом Прокопу, у подножју Јастрепца, којом приликом су убили 7 комуниста.

У селу Ћићини, среза алексиначког, комунисти су убили Милошевића Живомира, колара.

21. V. 1942 г. Станица СДПС у Гроцкој предао се партизан Живковић Ратомир из Малог Пожаревца. У Овчарској клисури бандити су убили добровољце редове Старовића Ј. Срђана и Јандрића И. Милана и Дугалића Г. Душана.

22. V. 1942 г. На линији Петровац — Пожаревац комунисти су посекали телефонско-телеграфске линије-и стубове, те нанели штету од 150.000 дина.

Од стране комуниста убијен је Голубовић Виден, носач из Доњег Риња, среза белопаланачког, а у Беласици, среза расинског, рањен је Зрнић Петар, чувар државних шума.

<sup>6</sup> Односи се на Озренски НОП одред.

<sup>7</sup> Члан Окружног комитета КПЈ за Ниш. Погинуо је 12. априла 1944. код с. Каменице (на Каменичком врху, к. 639) у борби против недићеваца.

вога дана је спаљена архива у селу Врмци, Ореза бањског, а из касе је однет сав готов "новац.

23. V. 1942 г. Нападнута је општина Хум, среза нишког, и  
^ Јспаљена архива, а из касе однето 10.000 дин.  
// У селу Раденковић, среза поцерског, патрола  
У/ СДС ухватила је комунисту Милоша Павловића, званог „Лењин”.  
У селу Гушевцу, среза сврљишког, комунисти су убили кмета Никодијевића Светозара.
24. V. 1942 г. У селу Скробници (Књажевац) једна комунистичка тројка ухватила је Милосављевића Вукосава, наредника СДС Нишке области и одвели са собом. Међутим овај је успео да једнога од ових бандита убије и да побегне. Утврђено је, да је убијени бандит Јеврејин Конфорти Јерохам,<sup>8</sup> бив. геометар из Књажевца, родом из Травника.  
У селу Влашка комунисти су убили Павловића Спасоја, земљорадника и резервног потпуковника.
25. V. 1942 г. Спаљена је архива општине Кожељ (Андре-  
V! јевац), уништене новчане књиге а из касе  
,!<-опљачкан сав новац.  
Једна група бандита подметнула је експлозив испод жељезничког моста, између станице Бољевац — Боговина, на прузи Параћин — Зајечар, те су од експлозије оштећени подупирачи моста и једна лежећа траверза.  
Убијен је добровољац редов Ђирић В. Роден, у Овчарској Клисури.
26. V. 1942 г. У околини Параћина 1 четнички одред сукобио се са групом комуниста, те је том приликом убијен комуниста Савић Миросав, из Себина, а више их је рањено.  
Недалеко од Књажевца једна четничка патрола ухватила је партизана Миленковића Славка из села Жлне.

<sup>8</sup> Леон Конфорти. Радио је у срезу заглавском (Књажевац) као позадински политички радник. (Види књ. 3, док. 192).

Једна група комуниста упала је у село Плу-  
жину и одвела Захарија Арсенијевића, зем-  
љорадника, те га изван села убила.

Један одред СДС сукобио се код села Попов-  
ца (В. Градиште) са групом комуниста.<sup>9</sup> У бор-  
би је један комуниста рањен и ухваћен. Пре-  
ма његовој изјави он се зове Додоша Станко,  
родом из Приједора.

У борби са комунистима погинуо је стражар  
Марковић Александар.

Спаљене су архиве и опљачкане касе 3- оп-  
штинама кобиљској<sup>10</sup> (Крушевац) и миљко-  
вачкој (Ниш). У Миљковцу је од комуниста  
том приликом рањен Поповић Милорад, земљ.  
из истог села.

27. V. 1942 г. У селу Бадљевици, среза подунавског, органи-  
СДС сукобили су се са комунистима, па је том  
приликом један комуниста рањен и ухваћен,  
а један стражар је погинуо као и један мили-  
ционер. \*

Један четнички одред сукобио се на Гочу са  
једном групом комуниста<sup>11</sup> од којих је један  
убијен и за кога се касније утврдило да се  
звао Никола Бугарски.

Ивковић Миодраг, партизан родом из села  
Дучине, предао се у Сопоту Космајском чет-  
ничком одреду.

<sup>9</sup> Односи се на Пожаревачки НОП одред. У овом извештају је забележен овај мањи сукоб, а изостављена је борба у с. Манастирици У којој је недићевски одред 24. маја 1942. био разбијен, изгубивши 7 људи, 21 пушку, 845 метака, 5 бомби и већу количину друге војничке спреме. (Види књ. 3, док. 76 и 82).

<sup>10</sup> Ову акцију, као и раније наведене акције на територији крушевачког округа, извео је Расински НОП одред. Он се почетком маја 1942. вратио из Топлице у Расину. У извештају Окружног комитета КПЈ за Крушевац од 27. маја 1942. о томе се опширније, „извештава. У њему, између осталог, стоји: „Одред сада броји око 60 људи и био је до пре десетак дана у саставу топличког батаљона. Сада је на нашем терену и води борбу са Недићевско-четничком бандом...” (Оригинал, писан мастилом, ћирилицом у архиву Завода за прикувљање и обраду докумената о развоју радничког покрета СР Србије, даље: ЗРПС, рег. бр. 125.)

<sup>11</sup> После одласка Краљевачког НОП одреда у Саниак, крајем новембра 1941, на територији Краљева налазила се једна група партизана која је изостала из Одреда приликом његовог повлачења. Ова група је касније отишла на Гоч и ту је самостално изводила мање диверзантске акције, а касније се прикључила Расинском НОП одреду. (Види књ. 4, док. 10 и 26).

У борби са комунистима погинули су у Бабин Калу<sup>12</sup>, среза белопаланачког, стражари СДС Станковић Зарија, Станковић Н. Илија, Николић Војислав и Станковић Војислав.

28. V. 1942 г. Једна комунистичка група упала је у с. Рабровац, спалила општинску архиву, убила претседника општине Миливоја Пантића х (срез јасенички).

Комунисти су убили у селу Модрици, среза Расинског, Милетића Д. Драгомира, стражара СДС.

Овога дана су комунисти ранили у Каштавару, среза лесковачког, Михајловића Трифуна и Соколовића Богосава.

29. V. 1942 г. Једна добровољачка патрола из Сокобање ухватила је код села Језеро комунисту Миловановића Сретена званог „Зоран“ родом из Блендије.

Комунистички бандити су у селу Остатији, среза моравичког, убили претседника општине Протића Вукашина.

31. V. 1942 г. У селу Меровцу, среза прокупачког, комунисти су убили учитеља Голуба Ивана, свог ранијег помагача и курира.

<sup>12</sup> О тој борби, у с. Бабином Калу, против четника и недићеваца, писао је и Главни штаб НОП одреда Србије у свом наређењу од 10. августа 1942. године (књ. 4, док. 16). У њему стоји:

„У селу Б.К. четници су се утврдили. Наши другови направили су план за заузимање четничког утврђења. Ово је имало за последицу да се је морала примити дужа борба која се претворила у фронталну борбу за заузимање села. Тек после дуже борбе, у којој су наши другови морали утрошити већу количину муниције, дати неколико жртава, освојено је село и истерани су четници. Непријатељ се извукао остављајући доста велику количину материјала. Шта се је постигло? Село је заузето. Непријатељ је побегао и извукао главнину. Је ли постигнут циљ? Није. Исте ове банде сутрадан ће поново доћи у ово село или у неко суседно. Шта је требало радити у овом случају? Пре свега, не препоручљиво је уопште да се воде борбе за заузимање утврђења, када је у питању село, које ми нећемо одржати. Али, ако је то већ предузето, онда је напад требало тако организовати да банде не умакну из села. То се је могло учинити опкољавањем села или намештањем добрих засада на које би се непријатељ натерао да налети. Са две или три стране отвараш ватру, а друга страна ћути и чека непријатеља да наиђе. Оваквих засада могло се даље намештити у неколико праваца у којима би непријатељ могао да наиђе..Ове заседе могу држати и тројке ...”

**БР. 22**

**НАРЕЂЕЊЕ ПРЕДСЕДНИШТВА МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ОД ЈУНА 1942. КОМАНДАМА ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА И СДС О СТАТУСУ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА<sup>1</sup>**

**ПРЕДСЕДНИШТВО МИНИСТАРСКОГ САВЕТА**

**КАБИНЕТ**

Пов. М.С. Бр 929

јуна 1942 год.

Београд

1. — Војном Одељењу при Претседништву Министарског савета
2. — Команданту свих четничких одреда, и
3. — Команданту Српске државне страже.

У прилогу се доставља препис Протокола који је закључен на конференцији од 12 јуна 1942 године, с тим да се исти прими на знање ради извршења управљања по истом.

На учињени предлог Војводе Косте Пећанца, а како не би дошло до евентуалних несугласица и мимоилажења код реализовања приложеног Протокола,

**НАРЕЂУЈЕМ:**

1. — Сви четнички одреди на територији Војног Заповедника Србије у дисциплинеком и материјалном погледу потпадају у првом степену под команду Команданта свих четничких одреда а у другом под команду Претседника владе, с тим да се ни једна акција ни покрет одреда не може обавити без претходног одобрења Војног Заповедника. Одобрење се тражи за пет Округа под бугарском окупацијом, преко Обласног команданта Српске државне страже у Нишу, а за остале преко Војног одељења при Претседништву Министарског савета.

2. — Четници не врше управну нити полицијску власт, нити ма какав надзор за вршење те службе. Вршење те службе поверено је управним и полицијским властима.

Исто тако управне власти немају права да се мешају у чисто унутрашње четничке послове и вршење службе а тако исто ни старешине Српске државне страже.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 22/2—1, к. 1.

У случају потребе управне власти и органи Српске државне страже могу тражити помоћ од четничких команда ради вршења службе и одржавања реда при чисто полицијској и управној служби када то потреба буде захтевала и онда су четничке старешине дужне да ту помоћ укажу органима управних и полицијских власти.

Изузетно где нема никаквих управних власти могу четничке власти извршити потребну информативну и истражну службу док не пристигну органи Српске државне страже или управне власти и ислеђени материјал са кривцем предати на даљу надлежност.

3. — Команда у оперативном погледу припада над свим четничким одредима Команданту свих четничких одреда Војводи Кости Пећанцу с тим што ће се сви покрети вршити у сагласности и по претходном одобрењу Претседника Министарског савета.

4. — Војводе и четовође унапређује и распоређује војвода Коста Пећанац Командант свих четничких одреда. (Њихово постављање одобрава Претседник Владе).

Дислокацију четничких одреда врши исто тако командант свих четничких одреда у споразуму са Претседником Министарског савета.

5. — Снабдевање четничких одреда обмундированом спремом врши се преко Интендантуре четничке команде односно Војног одељења при Претседништву владе а по одобрењу окупаторских власти.

6. — Плата активних официра, војних чиновника и подофицира који су на служби у четничким командама изједначује се са истом као Српске државне страже — четницима следује дневница од 60 динара дневно.

7. — У циљу бржег и лакшег снабдевања четника новцем и осталим материјалним потребама, као и бржег ликвидирања издатака. Интендантура Главног штаба свих четничких одреда у свом садањем саставу пресеље се из Ниша у Београд. Ово пресељење Интендантуре има се извршити чим пре, а исплата свих четничких одреда преко ове Интендантуре има отпочети са првим августом 1942 године. Ова исплата вршиће се преко Окружних четничких команда.

8. — Сви четнички одреди који су до сада били на новчаном и материјалном снабдевању код С.Д.С. имају ликвидирати са њоме своје новчане односе закључно са 31 јулом 1942 године, јер никаква потраживања таквих одреда код ове Интендантуре неће се признавати.



9. — У циљу попуњавања новоформираних Окружних четничких команди све потребно људство у активним официцирима, војним чиновницима и подофицирима ставиће Војно одељење при Претседништву Министарског савета на расположење Команданту свих четничких одреда на његов писмени захтев.

ПРЕТСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА  
Армијски ђенерал,  
(М.П.) **Милан Ђ. Недић**

БР. 27

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ НИШКЕ ОБЛАСТИ СДС ОД 30. ЈУНА 1942. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О РЕЗУЛТАТИМА БУГАРСКЕ ОФАНЗИВЕ НА ЈАСТРЕПЦУ И НА ПРОСТОРУ КЊАЖЕВАЦ, ЛЕСКОВАЦ И БЕЛА ПАЛАНКА<sup>1</sup>**

\*  
КОМАНДА  
НИШКЕ ОБЛАСТИ  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Пов. Бр. 2048  
30 јуна 1942 год.  
— ниш —

Доставља извештај о  
завршеној бугарској  
акцији.

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА. - -

1. — Бугари су завршили своју акцију чишћења у Топлици.<sup>2</sup> Известан број села на падинама В. и М. Јастрепца од стране бугарских трупа делимично је попаљено. Према изјави начелника штаба бугарског окупационог корпуса у

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом), у Архиву В.И.И., рег. бр. 29/5, к. 20 „Б“.

<sup>2</sup> Активност Јастребачког и Топличког НОП одреда у току маја 1942. принудили су бугарске фашисте да јуна предузму нову акцију против партизана на Јастрепцу. У тој офанзиви учествовали су делови трију дивизија (6, 17. и 21) 1. бугарског окупационог корпуса. На правцу Прокупље, Белољин и Блаце наступали су делови 17. бугарске пешадијске дивизије. Десно од ње нападали су делови 21, док су са

Топлици су попаљене куће само партизана и њихових јатака, за које се апсолутно доказало да су јатаци партизана.

У току саме акције начелник штаба бугарског окупационог корпуса каже да је убијено око 240 људи међу којима он сматра да је било и партизана, а за једнога је сигуран да је био један од партизанских вођа, али се његов идентитет није могао утврдити. Сам начелник штаба бугарског корпуса каже да партизани овом акцијем на Јастрепцу нису уништени и да је међу погинулима највећи број сељака за које они сматрају да су јатаковали партизанима.

2. — Бугари су отпочели једну акцију за чишћење територије: Ниш — р. Нишава — Б. Паланка — демаркациона линија према Бугарској — Књажевац — С. Бања — Алексицац. Ова је акција завршена 27. ов. м. Са бугарским трупама које су вршиле чишћење ове територије учествовали су и наш Крајински и Брзопаланачки четнички одреди који су се у том времену налазили ради чишћења на овој просторији. Бугарске трупе на целој овој територији дошле су у додир са партизанима једино код Црвеног браника западно од с. Васиљ у срезу заглавском. Партизана је било око 30. На партизана је прво наишао наш Крајински четнички одред и ступио са њима у кратку борбу, партизани су побегли ка северу и тамо се сукобили са једном бугарском че-

северне стране В. Јастрепца дејствовала два пука 6. бугарске пешадијске дивизије. Поред ових снага, ангажовани су и делови 9. бугарске дивизије који су посели обале Западне и Јужне Мораве с циљем да не дозволе пребацивање партизана на Гледишке планине и на пл. Буковик. Офанзива је отпочела 20. јуна 1942.

Јастребачки и Расински НОП одред нису знали за припреме ове офанзиве, све док она није отпочела. Истог дана, када је откривено кретање бугарских јединица, командант Јастребачког НОП одреда одлучује да се у ноћи између 20. и 21. јуна пробије из окружења и са В. Јастрепца пребаци на М. Јастребац. Међутим, пробој није успео. Великојастребачка чета је одбијена и повукла се из рејона Страцимира ка Малој Реци, где је одлучено да се чета подели у групе, 3—4 борца, које ће се прикрити док Бугари прођу. Тако је поступљено, и све су групе очуване. Успешним маневрима избегле су додир с непријатељем и Малојастребачка и Рударска чета, као и група од 30 бораца која се налазила у рејону Блаца.

На северној страни Јастрепца, простору где је дејствовао Расински НОП одред, бугарске јединице нису постигле жељене резултате. И овде је Расински НОП одред, који је иначе врло касно сазнао за офанзиву, избегао сукоб с Бугарима и успео да се извуче из обруча.

Према томе и ова брижљиво припремана офанзива, у којој су ангажоване велике снаге (преко 25.000 људи), претрпела је потпуни неуспех.

(Види књ. 3, док. 205, књ. 4, док. 1 и књ. „Јужна Србија“, стр. 194—197).

том и после краћег пушкарања партизани су променили правац кретања и побегли. У овој борби Крајински четнички одред успео је да ухвати једног партизана и 4 њихове јатака, док Бугари нису никога ухватили, никога убили.

Према овоме и ова је бугарска акција завршена без икаквог успеха и *ако је* у њој учествовало две дивизије са потпуним наоружањем и артилеријом.

Што се тиче *паљења* села има података да је бугарска војска спалила села Кренту и Миљковац, као и поједине куће у селима срезова заглавског и сврљишког. Ове су куће паљене наводно као партизанске и куће Јатака партизанских. Исто тако спаљен је извесан број колиба.

**Предњи извештај доставља се с молбом на знање.**

**КОМАНДАНТ**

Пуковник,

[потпис нечитак]

Достављено:

Г. Претседнику Владе,  
Г, Министру унутрашњих послова,  
К-ту српске државне страже.

\*

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

ГБр. 19294

1-УИ 1942 г.

Београд П/2

БР. 22

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВЛ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ ЈУНА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ЈУНИ 1942 ГОДИНЕ

1. VI. 942.

1. — Одред Српске државне страже, на месту рличке воденице, сукобио се са групом комуниста. У сукобу је убијен комунистички комесар за исхрану Додић Радомир бив. учитељ из Милутовца, среза трстеничког. На страни одреда двојица рањених.

1. — На путу Књажевац — Зајечар код села Јелашнице пронађен је леш Ђорђевића Александра 'комунистичког бандита. Поред леша нађена је једна пушка и једна бомба.

3. — У Г. Милановцу погинуо капетан I кл. Рајко М. Терзић.

4. VI. 942.

2. — На граници атара општине осаничке и јошаничке, среза хомољског, сукобили су се четници са једном партизанском групом. У овом сукобу један четник је погинуо а један рањен, док су евентуални губитци на страни партизана непознати.<sup>2</sup>

3. — У Кнежевом селу<sup>3</sup> погинуо је поднаредник Властимир М. Јовичић.

5. VI. 942.

1. — Спаљене архиве општине Жлне и Поноор, срез заглавски. Из касе последње однешено 12.000 дин.

2. — На планини Јастрепцу нађен леш стражара СДС округа крушевачког, кога су 4 дана пре тога комунисти ухватили у селу Модрици и собом одвели.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 11/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Види књ. 3, док. 82.

<sup>3</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на Кнез Село (код Ниша).

8. VI. 942.

1. — Спаљене архиве у општинама: мраморској, александровачкој, ђакуској и старобожурњској у срезу прокупачком.

2. — У Ваљеву је убијен жанд. наредник Арсић Живорад, а у селу Грбавче, срез сврљишки, убијени су председник општине Милетић Светолик и земљорадник Арсић Светолик.

9. VI. 942.

1. — У срезу моравском спаљене архиве општина нозринске и моравичке, а у срезу заглавском спаљена архива општине Влашко Поље и Бучје.

2. — Из села Лалинца, среза сврљишког, комунисти су одвели сеоског кмета Михајловић Милића и земљорадника Светозара Стевановића и Борисава Ђорђевића те их изван села убили.

3. — Група партизана упала је у село Југбогданаовац, срез прокупачки, и запленила пшеницу и кукуруз која је била прикупљена за житарску централу. Сазнавши за ово одред СДС сустигао је пљачкаше и исте растерао одузевши им опљачкано жито.

4. — У селу Драинци, срез сврљишки, убијен председник општине Милосављевић Драгослав а у селу Претенић<sup>4</sup> жандарм Митровић М. Ненад.

10. VI. 942.

1. — У селу Драинцу,<sup>5</sup> срез сврљишки, после убиства председника општине Милосављевића Драгослава, сеоска милиција је предузела гоњење убица — партизана које је успела да сустигне. Том приликом сеоски милиционери су убили 4 партизана међу којима и вођу бавде Милошевић<sup>6</sup> Радоја зв. Риста.

2. — Извршен напад на општину Грејач, срез моравски. Из касе опљачкано 10.000 дин.

3. — У селу Тијовац, срез сврљишки, комунисти су убили следеће земљораднике: Митић Чедомира, Марјановић Ратомира, Гојковић Живојина Радоњић Владимира, Гајић Каравиљку и Митић Загорку.

\* Односи се вероватно на с. Преконога (код Сврљига).

<sup>6</sup> Види књ. 3, док. 198 и 202 и књ. 4, док. 42.

<sup>6</sup> Вујошевић

11. VI. 942. < 1. — Спаљена архива у општини Бали-  
у4 нац, срез заглавски, и општини Доњи Сте-  
в'лдош, срез крушевачки.
12. VI. 942. ^ 1. — Спаљена архива општине села Ја-  
.уу ковца, среза тимочког.
14. VI. 942. 1. — Од стране комуниста оштећена је  
отворена пруга на км. 232/400 на прузи Ниш  
— Београд те је код жел. станице Мезграја—  
Топоница дошло до исклзнућа воза тако да  
се је једна локомотива преврнула а друга  
само исклизнула. Овом приликом погинуо је  
кочничар Матејић Миленко док су возовођа,  
машиновођа и један војник лакше рањени.
3. — Код села Дубнице, среза ресавског  
сукобили су се четници са групом комуни-  
ста. У овом сукобу један комуниста је убијен  
а један рањен.
15. VI. 942. 1. — Спаљене архиве у оцштинама: Ру-  
јиште, срез крушевачки, Мађинац, срез ти-  
мочки, и Влахово, срез сврљишки.
16. VI. 942. 1. — Око 5 час. изјутра група од 80 до  
100 комуниста<sup>7</sup> обучених већином у унифор-  
му бив. југословенске војске са петокраким  
звездама на шајкачама дошла је на жел. ста-  
ницу Мала Суваја (прута Параћин—Зајечар).  
Наоружани аутоматским оруђем као и пушка-  
ма, бомбама и револверима, комунисти су нај-  
пре опљачкали жел. станицу а затим демо-  
лирали шине у дужини од 200 м. иза излазне  
'х'. рампе. Ово су све учинили пре доласка пут-  
/ ничког воза из Параћина, тако да када је овај  
воз стигао у 7.46 час. исти су опколили и са  
упереним пушкомитраљезима и пушкама у-  
пали међу путнике наредивши им да сви који  
имају оружје исто одложе а затим изађу. Ме-  
ђу путницима налазило се 6 стражара пољ-  
ске страже из Параћина, 7 наоружаних бу-

<sup>7</sup> Односи се на Књажевачко-бољевачки НОП одред. (Види књ. 4, док. 6 и књ. „Источна Србија”, стр. 63 и 64).

гарских војника, 6 Руса из руског корпуса, 4 подофицира из зајечарске чете, који су се враћали са лекарског прегледа те су били без оружја, један потпоручник средњег граничног одреда у Зајечару. Обзиром да су ова униформисана лица била растурена у више вагона и измешани међу путницима то нису били у стању да пруже отпор јер су комунисти при упаду у вагоне запретили да ће у случају покушаја отпора бацити бомбе на што је међу путницима, а нарочито међу децом и женама, настала паника и врисак. Пошто су униформисана лица одложила оружје комунисти су наредили св(има путницима да изађу из воза после чега су машиновођи наредили да целу композицију пусти пуном брзином у правцу демонтираних шина, услед чега је дошло до исклизнућа локомотиве и 3 вагона. Одмах затим комунисти су путнике, пустили да се удаље у разним правцима а униформисане органе и још нека цивиле повели су са собом.

Сутрадан по овоме догађају у једној шуми среза бољевачког, на неколико километара северно од друма нађено је 15 лешева...

4 — Извршен напад на општину вељеполску, срез алексиначки, у којој је спаљена архива и одузете намирнице спремљене за реквизицију<sup>8</sup>.

5. — Група комуниста извршила паљење архиве општине јошаничке<sup>9</sup> у срезу бањском а затим са собом одвели деловођу Спасића Љубомира и бив. председника општине Ђорђевића Милутина чији су лешеве нађени изван села.

6. — У Београду је убијен жандарм Вулетић Г., Александар.

VI. 942.

1. — Спаљена архива општине у Крушевици и Трбушници.

2. — У селу Бојковица<sup>10</sup> погинуо је жандарм Мијајловић Живојин.

<sup>8</sup> и <sup>9</sup> Акције је извео Озренски НОП одред.

<sup>10</sup> Вероватно с. Вољковци.

19. VI. 942. ЈЧј 1. — Спаљена архива општине Каоник. \ / ^ фез крушевачки и из касе опљачкано 15.000 ^дин.
20. VI. 942. Ју^ 1. — Спаљена архива у општини Гра-  
~~W~~Бовцу, срез крушевачки.  
 2. — На месту Грчки гроб у срезу ка-  
 / черском убијен жандарм Миливојевић Н.  
 Мирко.
21. VI. 942. „ • 1. — У срезу крушевачком спаљена је  
 II архива општине Макршане и Текије и опља-  
 чкане благајне.  
 2. — Из села Вароши, среза сврљишког,  
 одведен је Ракић Никола, кмет истога села  
 ЧИИ је леш касније нађен изван села.  
 3. — У Кнез Селу, срез нишки, погинуо  
 жанд. поднаредник Јовичић М. Властимир.
22. VI. 942. 1. — Патроле хомољског четничког од-  
 реда између села Осанице и Мелнице, у сре-  
 зу хомољском, ухватила је комунисте Јовано-  
 вића П. Душана из Манастирице и Јордано-  
 вића Чедомира из Кладурова.  
 2. — На месту Грчки гроб погинј'0 је  
 редов Мирко П. Милијевић.  
 3. — Одред СДС у близини села М. О-  
 рашје, среза подунавског, сукобио се са групом  
 комуниста. У борби је убијен комуни-  
 стички вођа Николић Младен, студент из  
 Шепшина, а заробљен Надошки Радосав, ра-  
 денник из Велике Кикинде.
25. VI. 942. 1. — У селу Велика Плана срез проку-  
 пачки, четнички одред Вукоја Пећанца су-  
 кобио се са комунистима. У борби је убијено  
 8 комуниста а 19 заробљено<sup>11</sup>.

<sup>11</sup> Губици партизана су измишљени. У извештају команданта Јастребачког НОП одреда од 16. јула 1942. о овој борби стоји: „Са овако удруженим снагама ударили смо на село Велику Плану у коме се за време потере Бугара угњездили четници на челу са војводом Вукојем Пећанцем, као и један изванредан број жандарма. Они су из својих зграда за становање и из штаба, које су са два спрата и од тврдог материјала, пружали отпор све до зоре. Потом смо се повукли услед близине Бугара, као и недићевских одреда. У ОВОЈ борби четницима нисмо могли нанети осетне губитке услед њиховог затварања у зграде, а ми не располажемо ефикасним оружјем за рушење зграда. Четници су имали губитака, док ми нисмо имали ни мртвих ни рањених". (Види књ. 4, док. 7).



26. VI. 942. 1. — у општини Дубовској, срез проку-  
пакчи, спаљена архива и из касе однешено  
10.000 дин.
27. VI. 942. 1. — У срезу белопаланачком група од  
око 200 комуниста<sup>12</sup> напала је гранично оде-  
лење Српске државне страже које је успело  
да нападаче одбије. У току борбе убијено је 6  
комуниста а на страни страже било је 4 мртва.
30. VI. 942. 1. — Одред СДС код места Вукова гла-  
ва, срез крајински, сукобио се са једном ко-  
мунистичком бандом. У борби су погинули  
поручник Обрадовић Ј. Михајло и редов Жи-  
вота Р. Милошевић.
2. — Извршен напад на општину Васиљ,  
срез заглавски, из чије је касе опљачкано  
40.000 дин. Исто тако ове ноћи извршен је на-  
пад на општину Мирошевце у срезу леско-  
вачком из чије је касе одљачкано 2.380 дин.  
и 300 кгр. сакупљене вуне.
3. — У селу Даросави,<sup>12</sup> срез колубарски,  
комунисти су напали на кућу добровољца  
Маринковић Благоја. Приликом овога напада  
Благоје је теже рањен а његов брат лакше.
4. — У току овога дана убијени су: у  
Чачку Булић Драгутин, професор; у селу Ва-  
рош, срез ражањски, Тимић Никола, чувар  
државних шума; у Рготини, срез Крајински  
Милановић Р. Живота, жандарм; у Нишу  
Немчев Б. Вељко, жанд. каплар и Берат М.  
Недељко, жанд. наредник у Чајничу.

<sup>12</sup> Односи се на Нишавски НОП одред. У документима тог Од-  
реда ова борба се не помиње.

<sup>13</sup> Сада: Партизани.

**БР. 22**

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СРПСКЕ ДОБРОВОЉАЧКЕ КОМАНДЕ ОД 3. ЈУЛА 1942. ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ МИЛАНУ НЕДИЋУ О УБИСТВИМА И ПАЉЕЊИМА КОЈА СУ БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ЈЕДИНИЦЕ ПОЧИНИЛЕ ЗА ВРЕМЕ СВОЈЕ ОФАНЗИВЕ НА ЈАСТРЕБАЦ<sup>1</sup>**

**ШТАБ СРПСКЕ ДОБРОВОЉАЧКЕ КОМАНДЕ**

Обавештајно одељење

Пов. Об. Бр. 1469

3-УП-1942 год.

у *Београду*

**Повреда наше територије.**

**ПРЕДСЕДНИКУ СРПСКЕ ВЛАДЕ**

(Кабинет)

Обавештајно одељење ове команде преко својих органа располаже са следећим подацима:

У срезу прокупачком, косаничком и јабланичком налази се у дејству бугарска војска<sup>2</sup>. Акцијом бугарске војске причињена је велика штета тамошњем становништву. Тако је у срезу прокупачком спаљено село Велика Плана, Горња Јошаница, Доња Јошаница и још нека села. Наводно је стрељано 267 људи, око 200 интернирано, а мноштво је поогло у шуму. Уништена је велика имовина сељака у овом срезу. У срезу Јабланичком није било веће штете сем што је интернирано 15 сељака који су 29 јуна ове године дотерани у Лебане.

\* \* \*

На дан 26 јуна ове године око 11 сати над селом Матејевац, срез нишки, кружио је један бугарски авион. Касније се је спустио сасвим ниско над сеоском утрином поменутога села и опалио неколико рафала из митраљеза, од којих је тешко рањен а касније мало и умро Влада Павловић. Том

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 34/5, к. 20 „Б“.

<sup>2</sup> Види док. 27.

приликом је сасвим мало огребен и кмет села Метејевца,  
којом приликом је и капа избушена митраљеским метцима. ^  
Предње се доставља с молбом на знање.

**ЗАСТУПНИК КОМАНДАНТА**

Мајор  
...<sup>3</sup> Стефановић

**ДОСТАВЉЕНО:**  
Председнику Српске Владе  
Начелнику Војног одељења

6/У11  
г. Ђорђевићу

<sup>3</sup> Име је нечитко написано.

БР. 22

ДЕПЕША ОДРЕДА СДС ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД 4. ЈУЛА 1942.  
КОМАНДАНТУ СДС О УБИСТВИМА И ПАЉЕЊИМА КОЈА  
СУ ПОЧИНИЛЕ БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ЈЕДИНИЦЕ У  
ЗАЈЕЧАРСКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>

Министарство унутрашњих послова  
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Обавештајни отсек  
Пов. Об. Бр. Сл.  
4. VII. 1942 год.  
БЕОГРАД

Шифровани телеграм предат је у Зајечару 3 јула у 23 часа  
Пошта га је предала у часова 8,30 4 јула.....дана  
Београдска пошта га је примила у час. 10 4 јула дана  
Телеграм је примљен у команди у час.....дана  
Рад на дешифровању отпочет.....у час 11 час.....дана 4 јула  
Презиме и име, чин дешифрера Јовановић А. Миленко арт. кап. II кл

САДРЖАЈ ДЕШИФРОВАНО ГЛАСИ:

Обавештајни Отсек  
Зајечар  
Пов. ОБГШ  
4 јула 1942 год.

КОМАНДАНТУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ

БЕОГРАД

Пуковнику Јонићу на личност.

У вези Ваше депеше Пов. 336 од 2. јула извештавам:  
До сада установљено у срезу Сврљишком: убили 12, пре-  
тукли 27, одвели 60.

Спалили 118 кућа, 2 дућана, 70 појата са стоком, 71  
плевну [са] сточном храном, 27 амбара, 21 шталу са круп-  
ном стоком, 16 шупа и 1 воденицу.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
рег. бр. 31/5—3, к. 20 „Б“.

У срезу заглавском убили 10, одвели 1, претукли *око* 50, упалили око 30 кућа, већи број појата, плевни, шупа и штала.

Покушали да силују неколико сеоских жена и девојака. Опљачкали новаца, намирница, стоке, сеоског платна и др.

Подаци су још у прикупљању, јер се стално налазе лешеве оних који су одведени. Већином су страдали невини. Требаће дуже времена док се све тачно утврди.

Командант 21. брзе бугарске дивизије пуковгДс Балтаков рекао је мајору Јовановићу, да и он жали што се овако ради, али да је то немачко наређење, које мора да се изврши. Опширан извештај следује.

Поручник **Недић**.

#### БР. 31

### ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ НИША ОД 4. ЈУЛА 1942. МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О УБИСТВИМА И ПАЉЕЊИМА КОЈА СУ ПОЧИНИЛЕ БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ЈЕДИНИЦЕ У СВРЉИШКОМ СРЕЗУ<sup>1</sup>

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА НИШКОГ

Бр. Пов. 1181  
4 јула 1942 године;  
Ниш

„

Предмет: Поступак бугарске војске  
у срезу сврљишком.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

I Одељење

**Београд**

Командант Српске државне страже округа нишког у Нишу актом Ј.Б. бр. 803 од 3 ов. м. доставио је следеће:

„Командир одреда Српске државне пољске страже среза Сврљишког под Пов. бр. 438 од 30 јуна о.г. доставио је извештај који гласи:

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 35/5, к. 20 „Б“.

„27 јуна 1942 године, дошао је начелник среза из Књажевца са својим аутомобилом у Сврљиг, те је потписатом рекао да се бугарска војска налази на граници овога и заглавског среза и прелази на територију овог среза, са којима се налази командант Државне пољске страже округа зајечарског. Потписати је одмах кренуо на терен и у с. Тијовцу срео Бугаре са командантом Зајечарског округа.

Бугари су у с. Тијовцу запалили 1 плевњу.

У с. Округлици запалили су 3 кујне и 1 плевњу, истукли 11 лица и собом одвели 11 људи.

У с. Влахову запалили су 2 дућана, из којих су претходно узели ствари, запалили су једну кућу и 1 обор и собом одвели 6 људи.

У с. Бучуму запалили су 3 куће, 4 плевње и 3 појате, одвели собом 2 човека, а једну жену истукли.

У с. Гулијану запалили су 16 кућа, 2 амбара, 4 плевње и 6 појата и одвели 3 човека.

У с. Бурдиму запалили 5 кућа и 7 плевњи, 4 амбара, о штала и 5 појата одвели 5 људи и истукли 1 жену.

У с. Околишту запалили 28 кућа, 8 плевњи, 2 амбара и 2 штале и одвели 11 људи.

У с. Гушевцу запалили 3 појате.

У с. Манојлици запалили 6 кућа, 1 плевњу, сеоску задругу са општинским амбаром, одвели 7 људи и побили их, који су пронађени мртви.

У с. Извору запалили 10 кућа, 8 појата и 1 шталу, отерали 3 лица, 8 лица су истукли од којих су тројици одузели новац и друге ствари.

У с. Миљковцу запалили 17 кућа, 1 амбар, 3 појате, однели новац, златнике, сатове и друге разне ствари и одвели 8 људи.

У с. Црнољевици запалили 12 кућа, 18 амбара, 45 плевњи, 13 штала, 16 шупа, 37 појата, одвели 2 човека од којих су 1 убили.

У с. Перишу запалили 5 кућа и 4 појате, одвели 7 људи, од којих су 3 нађени мртви.

У с. Лозану запалили 1 кућу, 1 појату и 1 воденицу, одвели 4 човека, а 6 лица су истукли.

После овога Бугари су се пребацили у срез Белопаланачки.

Патроле овог одреда упућене су на терен ради прикупљања даљњих података, па кад се нови подаци добију доставиће се накнадно.

Верује се, да су сва лица, која су Бугари собом одвели поубијана негде у забаченим кршевима, па се за њима трага.

Овакав поступак бугарске војске је непознат за сада, јер има велики број невиних лица која су овом приликом страдала и ако су били потпуно лојални и исправни грађани.

Наредио сам да се даљи подаци о поступку Бугара прикупе и о томе ће се доставити накнадни извештај."

Окружном начелству част је о предњем известити Министарство с молбом ради знања с тим да је овд. Фелдкомандантура о овоме обавештена.

(М.П.)

Зам. Окружног начелника  
Помоћник,  
[Потпис нечитак]

#### БР. 32

### ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД 15. ЈУЛА 1942. МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У ЗАЈЕЧАРСЈФМ ОКРУГУ<sup>1</sup>

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЗАЈЕЧАРСКОГ

Пов. Бр. 748  
15-УН-1942 год.  
Зајечар

Предмет: Општа ситуација у округу зајечарском —  
петнаестодневни извештај.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА \*

I Одељење

Београд

По постојећој наредби Пов. I. Бр. 96/41 год. част ми је поднети следећи извештај:

#### I.

#### ОПШТА СИТУАЦИЈА У ОКРУГУ:

1) Чишћење терена од комуниста:

Срез заглавски — Књажевац: Ноћу између 1 и 2 јула т.г. осамдесет партизана<sup>2</sup> дошли су у село Бели Поток, где

<sup>1</sup> Оригинал (нисан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 27/3—1, к. 21.

<sup>2</sup> и <sup>3</sup> Односи се на Сврљишку чету Нишавског НОП одреда.

су се задржали од 21 до 24 часа, одржали збор и потом се поделили у две групе. Једни су отишли у правцу села Сврљишке Топле и Миљковца, а други — у правцу села Палилуле.

Срез крајински — Салаш: На дан 2 јула т.г. појавили су се партизани у подножју планине „Дели Јован“, атара општине лучке, и ухватили једног општинског стражара, који је био у потери са четницима и одвели га у шуму где су га саслушали па у току ноћи пустили.

Срез заглавски — Књажевац: Ноћу између 2 и 3 јула т.г. једна група партизана од 80 на броју упала је у село Сврљишку Топлу, скупили грађане и одржали збор.<sup>3</sup> Том приликом тражили су председника општине и деловођу, али исти нису били у месту. По одржаном збору ујутру отишли су у два правца: једна група према селу Мечјем Дољу (среза сврљишког) — друга група у правцу села Белог Потока. Ово је иста група која је ноћу између 1 и 2 ов. месеца била у Белом Потоку.

Срез заглавски — Књажевац: На дан 4 јула т.г. примећена је једна група од 50 партизана на месту зв. „Густи Габар“, атара села Понора (општина понорска), која је отишла у правцу среза сврљишког. Сумња се да је ово иста група, која је била у Сврљишкој Топли.

Срез заглавски — Књажевац: Ноћу између 4 и 5 ов. месеца ова иста група партизана напала је село Кренту, спалила општинску архиву и отишла у правцу среза сврљишког.

Срез заглавски — Књажевац: Ноћу између 5 и 6 ов. месеца једна група партизана од 30 на броју напала је село Жлне, спалила општинску архиву и наредила председнику општине да дотична општинска управа у будуће не функционише. Затим је отишла у правцу села Понора где су такођер спалили архиву и из општинске касе узели 12.000 динара, па се затим упутили у правцу среза сврљишког.

Срез заглавски — Књажевац: Ноћу између 6 и 7 ов. месеца оборена су 3 телефонска стуба на линији Књажевац — Сокобања између села Саставци и Књажевца и том приликом посечена је телефонска жица. Сумња се да су ово извршили партизани помоћу своје тројке.

Срез бољевачки — Бољевац: Ноћу између 9 и 10 ов. месеца у 21 час једна група партизана од 20 људи напала је на општинску зграду у селу Јабланици, разоружала општинску стражу, ухватила: претседника, благајника, деловођу и једног члана општинске управе одвела их у општину



и из општинске касе узела 19.850 динара. Затим су спалили општинску архиву, а поменута лица оставили у затвору и око 2 часа по поноћи изгубили су се из Јабланице. Отишли су у непознатом правцу.<sup>4</sup>

Свуда су предузете одмах потере за њима од стране оружаних одреда.

У току последњих пет дана акције наших четника и оружаних одреда сузбила је и онемогућила акцију партизана, што се констатује из чињенице да се више нису могли појавити на територији овога округа. По извештају окружног начелника јагодинског ова група појавила се у селу Горњој Мутници, среза параћинског.

Окружни одреди из среза бољевачког у приправности су за сачекивање партизана на случај прелаза овамо.

5

(М.П.)

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**  
Влад. С. Нешковић

»

<sup>4</sup> Акцију су извршили делови Књажевачко-бољевачког НОП одреда.

<sup>5</sup> Изостављени део се односи на опште прилике у зајечарском округу, као и на рад службеника у појединим надлештвима, успостављање Органа власти, збрињавање избеглица итд.

БР. 22

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ ЈУЛА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ЈУЛИ 1942 ГОД.

1. VII. 942. 1. — Комунистички бандити напали железничку станицу Јагодина. Разорили пругу, разоружали стражу, па пшто су демолирали све остале апарате и станична постројења изгубили су се у непознатом правцу.
2. VII. 942. 1. — Комунисти оштетили поштанско-телеграфску линију Жабари — Петровац. Штета 400.000 динара.  
2. — Органима српске државне страже пошло је за руком да похватају у селу Влашкој, среза младеновачког, 23 лица која су одржавала везе са комунистима.
3. VII. 942. 3. — У борби са комунистичким одметницима погинули су редови — стражари Милан Николић, из Глибовачког Моста и Јован Марковић.
4. VII. 942. 1. — Гранични органи СДС са станице бр. 9 ухватили су у селу Гор. Јабланица, среза златиборског, комунисту Миленка Видаковића, ђака VII разреда гимназије из истог места.  
2. — На км. 47/500 пруге Петровац — Пожаревац комунисти су ставили динамит чијом је експлозијом оштећена пруга тако да је за време од једног часа саобраћај морао бити обустављен.
5. VII. 942. 1. — У ноћи између 4/5 јула комунисти су из села Малче, среза нишког, одвели сељаке Живковића Добросава, Коцића Живојина, Вучковића Чедомира, Динића Милорада и стражара СДС Величковића Живојина. Живковићу Добросаву успело је да побегне, док се за судбину осталих ништа није са-

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 13/5—1, к. 52.

знало, сем за Коцића чији је леш пронађен изван сала.

2. — У ноћи 4/5 јула од стране комуниста спаљена је архива општине Крента, у срезу сврљишком.

3. — Комунисти су упали у село Околиште, у срезу сврљишком и одвели старешину села Николу Бранковића па га изван села убили.

4. — Комуниста Барота Конец из Бруса покушао је да са супругом побегне у тпуму и да се прикључи комунистичким одредима, али је при овом покушају убијен заједно са својом женом.

2

13. VII. 942.

2. — У ноћи између 12 и 13. о.м. на прузи Ниш—Београд, између станица Мезграја—Грејач, на 500 м. удаљености од бугарске страже, услед извађене шине од стране комуниста, преврнула се локмотива и службена кола наилазећег теретног воза. Овом приликом тешко су повређени машиновођа Тошић Миливоје и ложац Миладиновић Драгиша.

5. — Од стране комуниста нападнута је жељезничка станица Милатовац. Демолирањем појединих апарата нанета је незнатна штета.

14. VII. 942.

1. — Комунисти спалили архиве општине Вета,<sup>3</sup> у срезу белопаланачком и одвели претседника општине Спаса Миланковића и земљорадника Мила Тошића и сина му Милутина.

Истога дана нападнуто село Топоница,<sup>4</sup> среза белопаланачког, одакле су комунисти одвели два бивша четника. Међу овим бандитима примећен је један Бугарин и једна женска.

<sup>2</sup> Документу недостаје друга страна на којој су изнесени догађаји од 6. до 13. јула.

<sup>3</sup> и <sup>4</sup> Односи се на Нишавски НОП одред. О дејствима тог Одред на овом простору (види кв. 4, док. 42).

*W*  
*///* 2. — У непосредној близини жељезничке станице Доњи Љубеш<sup>5</sup> од стране комуниста оштећена пруга.

4. — Једна група наоружаних комуниста напала је рудник Тронглан Баре, код Параћина и успели само да однесу телефон, пошто су били приморани брзом интервенцијом једног оружаног одреда да се повуку.

15. VII. 942. 1. — Комунисти су напали на жељезничку станицу Губеревац,<sup>6</sup> полупали апарате опљачкали благајну а затим се изгубили у непознатом правцу.

16. VII. 942

2. — Комунисти су извршили напад на жељезничку станицу Јелен-До,<sup>7</sup> на прузи Чачак — Ужице. Овом приликом погинуо је један жељезничар а рањени су један добровољац и један жељезничар.

3. — Непознати бандити су из заседе, на месту зв. „Сврачак“, у близини Вучитрна, напали на командира среског граничног одреда СДС и његове пратиоце. Напад је одбијен.

4. — Од страна комуниста овога дана је убијен Стојановић Милутин, земљорадник из Јелен Дола, среза пожешког, а погинуо Ђорђе Симеуновић, скретничар из истог места.

20. VII. 942. 1. У ноћи између 19 и 20 о.м. комунисти су спалили архиву општине Доњо Црнатодачке, у Срезу прокупачком.

У^Уу" 2. — Комунистички бандити напали су граничну стражу бр. 8 на месту зв. Бабин Кал,<sup>8</sup> у близини Беле Паланке. Напад је одбијен.

<sup>5</sup> Пруга Алексинац — Сталаћ

<sup>6</sup> Пруга Крагујевац — Краљево

<sup>7</sup> Напад су инсценирали љотићевци да би убили железничара Ђорђа Симеуновића који је био сарадник НОП-а. (Види књ. 4, док. 101).

<sup>8</sup> и <sup>9</sup> Напад су извршили делови Нишавског НОП одреда.

4. — У ноћи 19/20 о.м. једна комунистичка банда на месту зв. Бабин Кал,<sup>9</sup> код Беле Паланке, прешла је са Бугарске на нашу твритурију, Гранична стража покушала је да их у томе спречи, али није успела. Овом приликом је од стране комуниста рањен један гранични поднаредник.

21. VII. 942.

1. — У ноћи 20/21 о.м. комунисти су спалили архиву села Велики Вртоп, у срезу нишком и собом одвели општинског служитеља<sup>10</sup> Јанковића Станоја.

5. — Комунистички бандити су на месту зв. „Крчимирске Шупе“, код Беле Паланке, одузели од сељака 11 коња и из качкаваљнице узели сав качкаваљ и масло, натоварили на ове коње и отерали у шуму.<sup>11</sup> Међу овим комунистима примећен је Бугарин зв. „Донски“.

6. — На км. 247/600 пр^ге Ни!ш — Грделица, код станице Међурово, среза нишког, комунисти су демонтирали шине. Услед овог исклизнула је локомотива и 14 кола наилазећег воза. Овом приликом погинуо је машиновођа Анђелковић Милан, а теже су повређени ложачи Вукелић Бранко и Поповић Јанко. Материјална штета износи 186.732 динара.<sup>12</sup>

22. VII. 942.

1. — Одред Српске државке страже сукобио се код села Горње Трешњевице,<sup>13</sup> у срезу орашачком, са једном мањом комунистичком бандом. Приликом борбе погинуо је стражар Миливојевић Марко, док су два комуниста рањена и од стране комунистичке банде однета.

3. — Комунистички бандити су из села Брзећа, среза копаоничког, одвели два четника и једног стражара Српске државне

<sup>10</sup> Не општински служитељ, него деловођа. (Види књ. 4, док. 42).

<sup>11</sup> Види књ. 4, док. 42.

<sup>12</sup> Диверзију су извршили делови Лесковачког НОП одреда.

<sup>13</sup> Акцију је извршио 1. шумадијски НОП одред.

страже. Једног четника су стрељали, док је другом четнику и стражару СДС успело да побегну.

23. VII. 942.

2. — Комунистички бандити спалили су архиву општине Врћеновице, у срезу моравском и одвели са собом стражара СДС Ранковић Јована, за чију се судбину ништа није дознало.

3. — Одред СДС и Расински четнички одред на Великом Јастрепцу и на месту зв. Три сестрице, сукобиле су се с једном комунистичком групом.<sup>14</sup> У борби је овом приликом убијено 7 комуниста, између којих и 2 женске.<sup>15</sup>

25. VII. 942.

1. — Видовачки четнички одред сукобио се у селу Претрешњи, среза прокупачког са једном комунистичком бандом.<sup>16</sup> У борби је убијен познати комуниста Павловић Александар зв. „Здравко“ из истог села, а рањено је још 5 комуниста. На страни четника погинуо је четник Алексић Радомир, из Белољина.

2. — На путу Даросава — Гараши, у срезу орашачком, комунисти су пресрели четника Величковића Алексу и убили га.

<sup>14</sup> Односи се на Великојастребачку чету Јастребачког НОП одреда. Чета је имала око 40 бораца. Њу су напали четници Драже Михаиловића из Рибарске Бање и фашистичке бугарске јединице из Велике Плана. У наређењу ГШ Србије од 8. августа 1942. године о овој борби се каже: „Одред Ј.[астребачки], односно његова чета налази се на планини у логору ... Непријатељ дознаје за место логора, долази ноћу и у зору изненада напада логор, наноси чети губитке и плени важан материјал, међу којим и одредску архиву...” (Види књ. 4, док. 16).

<sup>16</sup> Губици партизана су увеличани. У извештају Команде СДС од 25. јула 1942. стоји: „23 јула о.г. у 1 час Расински четнички одред, са одредом српске државне страже, сукобио се са групом комунистичких бандита, јаком око 30, на месту званом Три Сестрице (кота 1482) на Великом Јастрепцу. У борби убијена су 3 комунистичка бандита. На нашој страни није било губитака”. (Види књ. 4, док. 105 и 107).

<sup>16</sup> Односи се на делове Јастребачког и Расинског НОП одреда. (Види књ. 4, док. 113).

27. VII. 942.

1. — Четничко одељење из Жагубице наишло је на месту зв. Ђула на комунистичку заседу.<sup>17</sup> У насталој борби погинуо је четник Маринковић Љубомир. После оштре борбе комунисти су натерани у бекство.

2. — На простору између села Витановца и Козја, у срезу белопаланачком вођења је борба са комунистичким одметницима.<sup>18</sup> Овом приликом убијени су у борби бандити: Милетић Александар, из Манојлице, Раденковић Љубомир из Букуровца и још један, чији идентитет није могао бити утврђен, а ухваћени су Вељковић Новица из Пирота, Николић Бранко из Моклишта и Ђорђевић Олга из Лалинца.

3. — Једно лице, за које је доцније утврђено да је комуниста, упало је у дуванциницу која се налази у Карађорђевој улици бр. 36 у Београду и на листове „Ново Време“ бацило једну флашу бегсугна која је упалила новине. Сопственик дуванцинице одмах истрчао и уз припомоћ жандарма ухватили ово лице. Утврђено је да се зове Кораћ и да је из Лике. Код њега су пронађени и комунистички летци.

4. — Овога дана, око 20 часова, један комуниста у близини града на Кале[ме]дану у Београду пуцао је на једног немачког војника. Војник није повређен а нападач је ухваћен.

31. VII. 942.

1. — На путу између Књажевца и Гор. Зунича од стране комуниста је убијен Крстић Драгољуб,<sup>19</sup> свршени матурант који је био контролор вршалице у Гор. Зуничу.

2. — Органи СДС, на месту зв. Смрдан код села Тијовца, у срезу сврљишком, уби-

<sup>17</sup> Заседу је поставио Пожаревачки НОП одред. (Види књ. 4, док. 106).

<sup>18</sup> Реч је о Нишавском НОП одреду. (Види књ. 4, док. 42).

<sup>19</sup> Припадник Љотићеве организације „Збор“. Родом је из Књажевца. Уочи рата у овом месту је формирао зборашку организацију и био је њен руководилац.

ли су комунисту Митића Мила из Бурдима, код кога је нађена једна пушка и две бомбе.

3. — Органима Српске државне страже успело је да ухвате комунисту Будисављевића Будимира, из села Извора, среза сврљишког. Истога дана предао им се без оружја комуниста Милојић Властимир, из села Плујине, у срезу сврљишком.<sup>20</sup>

<sup>20</sup> После фашистичке бугарске офанзиве, јуна 1942, којој је био циљ да уништи партизана на простору Књажевац, Сокобања и Алексинац, а која је, како то стоји у извештају СДС из Ниша од 30. Јуна 1942 (види док. 27) „завршена без икаквог успеха и ако је у њој учествовало две дивизије са потпуним наоружањем и артиљеријом“, одмах су отпочеле припреме за нову офанзиву против јединица НОВ у сврљишком и нишавском срезу. Тај задатак окупатор сада поверава Милану Аћимовићу, министру унутрашњих послова Недићеве владе. Већ 2. јула Аћимовић одржава у Нишу конференцију са среским начелницима из нишког округа, представницима полиције из појединих општина и делегатима одреда СДС и четника Косте Пећанца. На тој конференцији је решено да се организује акција против партизана у којој ће учествовати само Недићеве јединице. Том акцијом је руководио Милан Аћимовић. За време док је трајала офанзива седиште му је било у Нишу. Офанзива је најпре отпочела на простору источно од Ниша (против Нишавског и Озренског НОП одреда), а онда су се квислиншке снаге пребациле на Јастребац, с циљем да тамо униште Расински и Јастребачки НОП одред. У овој офанзиви је учествовало око 2000 људи.

О припремама Аћимовићеве офанзиве, ОК КПЈ за Ниш је благовремено обавестио штабове Нишавског и Озренског НОП одреда. Штаб Нишавског одреда да би избегао удар бројнијег и наоружанијег непријатеља, одлучио је да се Одред подели у три групе. На простору Сврљига је остао политички комесар Одреда Данило Прица Бора са мањом групом партизана, главнина Одреда, којом је руководио партијски руководиоца Одреда Милисав Игњатовић Јанко отишла је на Суву планину, а трећа група тог Одреда је отишла у царибродски срез који су Бугари анектирали.

Офанзиву је Аћимовић отпочео 12. јула 1942. године. Предвиђања Штаба Нишавског одреда у погледу могућности да се избегне сукоб с јачим непријатељским снагама нису била реална. Захваљујући брижљиво припремљеној акцији, добро организованој обавештајној служби, као и издајничком држању извесних симпатизера и припадника НОП-а, Аћимовићеве снаге су редовно обавештаване о кретању партизана, па су недићевци успевали изненадним нападима да партизанима задају тешке губитке. Тако је потпуно уништен део Нишавског НОП одреда који се налазио у царибродском срезу, а групу која је остала у сврљишком срезу издало је неколико бораца који су убили политичког комесара Данила Прицу, а затим се предали јединицама СДС.

После ове офанзиве, Нишавски НОП одред је спао на око 35, а Озренски на око 40 бораца.

(Види књ. 4, док. 42 и 110 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Ниш од 3. јула 1942).



**БР. 34**

**ОБАВЕШТЕЊЕ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЈАГОДИНЕ ОД 7. АВГУСТА 1942. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О ЗАХТЕВИМА БУГАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ВОЈСКЕ ДА СЕ ПРИЈАВЉУЈУ СУМЊИВА ЛИЦА, И О ВРШЕЊУ КОНТРИБУЦИЈЕ И ОДМАЗДЕ ЗА УЧИЊЕНЕ САБОТАЖЕ И УБИСТВА БУГАРСКИХ ВОЈНИКА<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА МОРАВСКОГ

Пов. Број 920/42  
7 августа 1942 године  
ЈАГОДИНА

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
одељење за државну заштиту

**Београд**

Начелник среза беличког актом својим Пов. бр. 665 од 3 августа ове године доставља:

„Од командира одељења 9113 бугарске војске у Јагодини, мајора г. Колева, примио сам ак<sup>^</sup> бр. 221 од 2 овог месеца, који у преводу гласи:

„Молим да се објави међу грађанством Вашег среза, које живи 25 км. са обе стране железничке пруге: Лапово — Корман и Параћин — Зајечар следеће:

1) да су дужни да ухвате и предаду властима сва сумњива лица.

2) Да јављају непосредно и одмах најближим нашим војним јединицама појављено а не ухваћено сумњива лица. За њих да се дају исцрпни подаци — спољни изглед, одело, са чиме су наоружана, откуда су дошла и куда су отишла.

3) За сваки напад на стражу на железничким пругама и за сваку повреду пруге, извршене од бандита или саботера, одређиваће се контрибуција становништву живећем дуж пруге и предузеће се строге репресивне мере противу истог.

4) За сваког рањеног или убијеног бугарског војног службеника тражиће се одмазда по утврђеном реду."

Предње ми је част доставити, с молбом за извештај како да се поступи у овом случају.

Поменуто наређење расписано је општинским управама."

0 предњем част ми је известити с молбом ради знања.

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**

(М.П.)

[потпис нечитак]

-----  
<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/4—1, к. 21.

БР. 22

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА КОМИСИЈЕ ОД 8. АВГУСТА 1942.  
МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА МИЛАНУ АЋИ-  
МОВИЋУ О СИТУАЦИЈИ У КОНЦЕНТРАЦИОНОМ ЛОГО-  
РУ НА БАЊИЦИ У БЕОГРАДУ<sup>1</sup>**

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Г-ну МИЛАНУ АЋИМОВИЋУ

Према наређењу Министарства унутрашњих послова од 6 августа 1942 године I бр. 23739, потписати претседник и чланови комисије, обишли смо данас концентрациони логор Управе града Београда, у циљу утврђивања која би лица требало и даље задржати у логору, а која би требало пустити на слободу, па по завршеном послу, част нам је поднети извештај у следећем:

У концентрационом логору Управе града Београда има на дан 8 овог месеца укупно 846 конфинираних лица, и то:

а) криваца по пријавама и одлукама наших надлежних власти:

432 мушких лица, и

99 женских лица;

б) таоца — рођака вођа бандита, који још нису похватани или уништени:

32 мушких лица, и

57 женских лица; и

в) криваца немачких власти, по којима немачке власти воде извиђаје:

169 мушких лица, и

57 женских лица.

Противу конфинираних лица, наших криваца, углавном су извршени и спроведени сви потребни извиђаји за I, II и IV категорију. Сва су лица према степену кривице и учешћу у акцијама окатегорисана у четири категорије.

У прву категорију ушла су сва лица осуђена на смртну казну од преких судова и тежи кривци који долазе у обзир за стрељање;

У другу категорију ушла су она лица која су имала споредније функције и која нису вршила никаква акта сабота-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом), у Архиву В.И.И., рег. бр. 53/3—2, к. 20 „Б“.

же, па се из ове категорије лица упућују према потреби на рад за Немачку; >

У трећу категорију ушли су сви остали кривци чије су кривице незнатне и оне противу којих нема доказа о учешћу у акцијама. *За ова лица неопходно је потребно преко надлежних власти прикупити податке о њиховом илегалном раду и евентуалној одговорности, како би се могла донети потребна одлука. У ту сврху да управа логора сачини и достави списак Министарству унутрашњих послова свих притвореника, за које нема сав потребан материјал;*<sup>2</sup> и

У четврту категорију ушла су она лица, која се могу пустити из логора и та су лица сва пуштена кућама. Ово категорисање извршила је Управа града Београда још пре 2 месеца на основу података којима логор располаже. Међу овим лицима налазе се у логору и 30 лица, која су упућена 18 јуна 1942 год. из логора у Смед. Паланци. О овим лицима концентрациони логор, доставио је све податке Министарству унутрашњих послова са актом бр. 6319/42 а акта њихових кривица доставио је логор у Смед. Паланци непосредно Министарству, па је потребно ова акта расмотрети и кривце категорисати према степену кривице и одлучити, кога треба и даље задржати у логору, а кога треба пустити на слободу.

3

8 августа 1942 г.  
Београд

Председник комисије  
Начелник Одељења за државну заштиту,  
[Потпис нечитак]

чланови

**Жив. А. Јовановић, саветник**  
**Дим. Симоновић, саветник**

<sup>2</sup> Ове две реченице су у оригиналу подвучене.

<sup>3</sup> Из докумената је изостављен текст у коме су дата имена 20 затвореника које комисија предлаже да се пусте из логора. Уз имена су дати кратки биографски подаци и образложење предлога за отпуштање.

На последњој страни документа дописано је руком, мастилом: „Реферисано г. министру 18/УШ 942 год. који је наредио, да по предњем г. помоћник нареди потребно. Начел...” [потпис нечитак].

На полеђини последње стране овог документа је дописао (на машини, ћирилицом):

„Предњем комисиском извештају Концентрациони логор нема да стави никакву примедбу већ га у целини усваја, изузев што се по случају таоца Сотировић Надежде ограђује, што логору није познато да она није живела у заједници са својим: мужем због кога садз седи као таоц, већ је проверавао Гестапо и интересовао се код овог логора за њен случај, наводећи том приликом да она није била у заједници са мужем. 21 августа 1942 год. Београд. По наредби управ-

БР. 22

**ИЗВЕШТАЈ ОДЈЕЛА ЗА ЈАВНУ СИГУРНОСТ НДХ ОД 12. АВГУСТА 1942. МИНИСТАРСТВУ ДОМОБРАНСТВА, ЗАПОВЈЕДНИШТВУ УСТАШКЕ ВОЈНИЦЕ И РАВНАТЕЉСТВУ ЗА ЈАВНИ РЕД И СИГУРНОСТ О БОРБАМА ПРОТИВ ПАРТИЗАНА У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

ГРБ  
НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА  
ВРХОВНО ОРУЖНИЧКО ЗАПОВЈЕДНИЧТВО  
Одјел зајавну сигурност  
Очевид. Број 1027/тај.  
У Загребу, дне 12. коловоза 1942.

Предмет: борбе са партизанима  
у Србији.

МИНДОМ — (Гл. Ст. — Очев. Одјел)  
МИНДОМ — (Оперативни Одјел)  
ЗАПОВЕДНИЧТВУ УСТАШКЕ ВОЈНИЦЕ  
РАВНАТЕЉСТВУ ЗА ЈАВНИ РЕД И СИГУРНОСТ

У Србији је неко краће вриеме владало затишје у борбама са партизанима. Задња 2 мјесеца ове борбе опет су одпочеле.

О догођајима располаже се слиедећим податцима:

1. У мјесецу липњу и српњу 1942. догодила су се на главној жељезничкој прузи Београд — Солун слиедећа три жељезничка атентата:

ника града Београда Шеф Концентрационог логора, С.[ветозар] Вујковић".

Испод ове напомене дописано је под римским бр. I: „За Јанковић Љубомирку прибавити извештај о резултату истраге од Предстојника градске полиције у Чачку и његово мишљење као и мишљење Окружног начелника, да ли се с обзиром на резултате истраге може пустити из логора. Тако исто прибавити извештај Персоналног отсека Министарства привреде о њеном ранијем политичком убеђењу, држању и раду, за време док је била у државној служби". Ова напоменз је прецртана и преко ње је написано мастилом: „да се пусти".

Под римским бројем II је написано:

„За Сотировић Надежду, проверити преко надлежне власти да ли је заиста одвојено живела од мужа, па према томе донети потребну одлуку. 22 августа 1942 год. Београд. По наредби Министра унутрашњих послова начел..." [Потпис нечитак].

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 44/2—1, к. 65.

16. VI. 1942. између Мезграје — Топонице на прузи Ниш — Београд.

13. VII. 1942. 12. км. сјеверозападно од Ниша између Мезграје — Топонице 700 м. југоисточно од мјеста на Морави.

21. VII. 1942. око 6 км. југозападно од Ниша, 1500 м. сјеверно од Старог [Г.Д.] Међурова.

Тим атентатима оштећени су саобраћајни објекти у Србији.

Обћине које се налазе у близини мјеста атентата кажњене су тешким новчаним казнама.

Њемачки пуковник вон Ботхмер, заповједник у Нишу, расписао је награду од 100.000 дин. тко помогне ухватити атентаторе.

2. Остаци прошлогодишњих разбијених комунистичких одреда сакривали су се по разним гудурама, јазбинама и пећинама Сврљишких планина и још неким крајевима Источне Србије.

3. После разбијања и уништавања комунистичких банди у другим крајевима земље, остаци п^јединих група и појединаца пребацили су се у крајеве од Ниша па горе у Источну Србију. Ту је формирано четири до пет комунистичких група.

4. Акција је почела 12. прошлог мјесеца.<sup>2</sup> За ту акцију груписане су снаге Српске државне' страже у знатном броју, употребљено је неколико четничких одреда и један добровољачки одред. Требало је ликвидирати Нишавски комунистички одред, под водством Милисава Игњатовића,<sup>3</sup> сврљишки комунистички одред под заповједништвом Васа Албанца<sup>4</sup> и Озренски комунистички одред под водством Конрада,<sup>5</sup> као и неколико мањих комунистичких група, које су у предјелу Сврљишких планина, Озрена, Суве Планине и горе до Књажевца пљачкале.

5. Пред почетак наше акције упућен је један апел грађанству онога краја, у којем су позвани грађани и сељаци да помогну акцију наших оружаних одреда против комуниста.

6. Исто тако и комунистима је упућен један позив, у коме је речено да они комунисти, који се предаду са ору-

<sup>2</sup> Реч је о такозваној Аћимовићевој офанзиви против Нишавског и Озренског НОП одреда. (Види док. 33, напомену 20).

<sup>3</sup> Партијски руководиоца Нишавског НОП одреда.

<sup>4</sup> Васа Анђелковић Албанац, вршилац дужности команданта Нишавског НОП одреда.

<sup>5</sup> Конрад Жилник, народни херој, командант Озренског НОП одреда.

жјем, а до сада нису починили никакво кажњиво дјело могу рачунати да ће им њихови животи бити осигурани. Они комунисти, који нису учинили кажњиво дјело, а сами предаду свога вођу србским одредима и предаду своје оружје бити ће одмах пуштени на слободу. Комунистички одреди, који се са својим вођом и оружјем, без борбе, предаду србским одредима, могу рачунати да ће своје животе сачувати.

Сељаци у великом броју прикључили су се одредима. На тај начин створен је већ првих дана један јаки јаз између комуниста и сељака. Акција већ првих дана дала је изврстне резултате, тако да су похватани чланови сврљишког и нишавског комунистичког одреда добрим диелом.

У вриему чистиња сврљишких планина наишло се је на знатни број пећина за које се до тада није знало, у којима су била бандитска скровишта и гдје су се они сакривали пред потјерама.

7. Код сељака настаје један важан преокрет, с једне стране у односу према бандитима и с друге стране у односу према ослободилачким одредима. Јер, сељаци су се бојали да ће и ова акција бити као и све досадашње, да ће одреди кроз дан-два проћи кроз село и повући се из тих крајева, и разумије се, да су се сељаци бојали да ће бити после изложени освети комуниста. Међутим то није био случај и када су сељаци видјели да одреди остају, да им остаје заштита, настаје један снажан преокрет у њиховом држању, тако да у извјесним мјестним акцијама добровољно сурађују 500 и 1000 сељака са моткама, вилама и т.д. који су били измиешани са одредима и који су вршили претраживање и чистиња терена.<sup>6</sup>

До борби са комунистима дошло је свега два дана и то када је сврљишки и нишавски комунистички одред у тој мјери био присиљен да је морао примити борбу. То је било у околици Витановаца, Бабиног Кала и Козје. У тим борбама уништен је нишавски и сврљишки комунистички одред. Доста је комуниста поубијано, а међу њима има 5—6 љешина чији идентитет није установљен, али у колико се могло установити, види се да су то били интелектуалци. Било је чак случајева гдје су комунисти убијали сами своје борце, ако они даље нису могли да узмичу потјерама.

Друга акција, која је вођена сјеверно од Сврљига, дала је још првих дана подпуно задовољавајуће резултате, тако

<sup>6</sup> Сељаци су силом натерани да иду испред Недићевих жандарма јер су квислинзи знали да партизани неће пуцати у ненаоружане сељаке.

да је још у тим првим данима подпуно уништена једна комунистичка група, коју је водио неки Голубовић,<sup>7</sup> син бившег народног посланика, иначе несвршен ђак трговачке академије, а који је ухваћен.

Исто тако у правцу Сокобање вођена је једна акција и у тој акцији уништен је већим делом Озренски комунистички одред, којом приликом је ухваћен вођа тога одреда.

Пошто се видјело да је становити број бандита са свих одреда ипак успио да се у кукурузима, појатама, пећинама и шумама сакрије, то је наша акција добила други карактер, одреди запосјели су сва села, све изворе воде, све прелазе и од те акције очекивали смо, разумије се, резултате, јер су чланови ових банди морали доћи или по воду или по крух. Такав начин акције дао је изванредно добре резултате, јер после три дана почели су да се бандити извлаче из својих склоништа и да траже храну и воду. Тако је ухваћен и политички комесар нишавског комунистичког одреда, а затим члан политичке секције комунистичких одреда у томе крају и члан приеког суда. На исти начин ухваћен је и Васа Албанац, заповједник сврљашког комунистичког одреда и члан војне секције комунистичке акције у томе крају, а истовремено и члан тога њиховог највишег приеког суда. Даље су ухваћени Светислав Раденковић зв. „Сибирски“ из села Букуровца, политички комесар, затим Миодраг Јоксовић, познат под комунистичким именом „Сарајлија“, такођер политички комесар и крвник. Ухваћен је такођер Рајко Крмар познат под комунистичким именом „Протић“, родом из Лике, помоћник крвника. Ухваћен је такођер Момчило Ђорђевић, познат под комунистичким именом „Котарац“, главни крвник. У току те акције догодио се један врло карактеристичан случај. Једна бандитска група од 10 људи, која је опажена између Лалинца и Сокобање, код које су се сакрила три вође: Данило Прица,<sup>8</sup> геометар, познат под комунистичким именом „Бора“, политички комесар и члан приеког суда, Виден Ташковић зв. „Мргуд“, и Миодраг Јоксовић, зв. „Сарајлија“ обадва политичка комесара, убили су двојицу од ових комунистичких вођа и то: Бору и Мргуда, а свог трећег вођу су свезали и заједно са њим предали су се одредима Србске државне страже са свим својим оружјем.

<sup>7</sup> Радослав Голубовић Груја, политички делегат вода у Сврљашкој чети Нишавског НОП одреда. У затвору нишке Специјалне полиције имао је издајничко држање.

<sup>8</sup> Политички комесар Нишавског НОП одреда.

8. У току овог чишћења на терену заробљено је, откривено и ухићено око 460 бандита.<sup>9</sup> Међу овима налазе се око 34 водеће особе из комунистичке акције у томе крају, међу којима су комесари одреда, заповједници одреда и т.д. Заробљено је нешто око 200 комунистичких бораца. Остали су, пак, или помоћници комуниста или комунистички помагачи.

Исто тако одреди, заплиенили су сав промичбени материјал свих тих комунистичких одреда. Међу овим материјалом налазило се неколико писаћих стројева, доста шапирографа и доста другог промичбеног материјала. Осим тога пронађена су сва комунистичка складишта и све је из њих заплењено. У једном од ових складишта било је осим осталог око 300 кг. сира. Заплиењено је 17 стројница, доста пушака, бомби, самокреса, стрељива и све остало што су бандити имали.

Осим тога у тим акцијама нађено је око 30 лешина поубијаних комуниста. Међутим, увјерени смо, да има још више непронађених лешина, јер су их комунисти сакрили. Тако смо на Зеленом [к. 1334] и Црном Врху [к. 1270] наишли на свјеже гробове, у којима су комунисти закопали своје другове, јер су на тај начин хтјели сакрити своје губитке.

9. Приликом самог чишћења основана је нова селска милиција, која је организована у вриемењу те акције. Из извјешћа која стално стижу, види се, да сељаци највећим диелом хватају те комунисте.

10. Важно је истакнути да се је у овим борбама предао знатан број чланова комунистичких одреда, без борбе са свим својим оружјем. То су већином они који ниесу имали никаквог злочина на својој души и због тога су код одреда наишли на знатне олакшице. У становитим случајевима по неки су чак пуштени својим кућама, нарочито они који су прије предаје поубијали своје вође.

11. У циелој тој акцији није било ни једног губитка: била су 2 рањена, и то лакше, тако да је њихов живот изван опасности.

У току те акције, погинуо је само 1 четник, који је био код једног рудника на стражи.

12. Министар Аћимовић посјетио је заповједништво Србске државне страже, гдје је са заповједником пуковником Јонићем, подпуковником Димитријевићем и начелником сто-

<sup>9</sup> Односи се на похапшене сељаке из сврљашког, заглавског (књажевачког) и сокобањског среза.



10. Važno je istaknuti da se je u ovim borbama predao znatan broj članova komunističkih odreda, bez borbe sa svojim oružjem. Većinom oni koji nisu imali nikakvog blodiha na svojoj duši i zbog toga su kod odreda naišli na znatne olakšice. U stano vitim slučajevima poneki su čak pušteni svojim kućama, naročito oni koji su prije predaje poubijali svoje vodje.

11. U cijeloj toj akciji nije bilo ni jednog gubitka: bila su 2 ranjena, i to lakše, tako da je njihov život izvan opasnosti. U toku te akcije, poginuo je samo 1 četnik, koji je bio kod jednog rudnika na straži.

12. Minister Adimović posjetio je zapovjedništvo Srbske državne straže, gdje je sa zapovjednikom pukovnikom Jonićem, podpukovnikom Dimitrijevićem i načelnikom stožera održao nekoliko konferencija u vezi sa akcijom raščišćavanja masiva Svrljiških planina od ostataka raspuštenih komunističkih odreda, čiji se pripadnici iz dana u dan u sve većem broju predaju vlastima u Nišu, ili obhodnjama koje kretaju u Svrljiškom okrugu.

13. Ujutro 8. VIII. ubijen je pri pokušaju bijegstva kod Miške tvornice duhana politički komesar Ozrenskog komunističkog odreda Branko Begović, medicinar rodom iz Glina.

14. 8. VIII. uhvaćen je u selu Faligrada, kotar Aleksinački, aktivni komunist Ozrenskog komunističkog odreda "Zvonko" /Krajter Maksimilijan/ Slovenac, rodom iz sela Halijer, kotar Prevalje. Zvonka je uhvatila obhodnja poljske postaje Donja Trnava.

Istog dana u selu Dobrujevo, u kotaru Aleksinačkom, beogradski školski odjel uhvatio je aktivnog komunistu "Miliju" /Branko Laktević/, rodom iz Crne Gore, koji je živio u Podgorici, a također pripadao Ozrenskom komunističkom odred.

Na znanje.

P. n. s. p. p.

1. vijela,

00000

3754

PROJEKTOVAK  
Kopija od originala

жера одржао неколико конференција у вези са акцијом рашчишћавања масива Сврљишких планина од остатака разбијених комунистичких одреда, чији се припадници из дана у дан у све већем броју предају властима у Нишу, или обходњама које крстаре у Сврљишком округу.

13. Ујутро 8 VIII. убијен је при покушају бјегства код Нишке творнице духана политички комесар Озренског комунистичког одреда Бранко Беговић, лекар родом из Глине.

14. 8. VIII. ухваћен је у селу Палиграце, котар Алексиначки, активни комунист Озренског комунистичког одреда „Звонко“ (Крајтер Максимилијан) Словенац, родом из села Халијер, котар Преваље. Звонка је ухватила обходња пољске постаје Доња Трнава.

Истог дана у селу Добрујевцу, у котару Алексиначком, београдски школски одјел ухватио је активног комунисту „Милију“ (Бранко Лакчевић), родом из Црне Горе, који је живио у Подгорици, а такођер припадао Озренском комунистичком одреду.

На знање.

П.н.з. ^рочељник II. одјела,  
оружнички пуковник:  
(Обертунски)  
**Обертунски**

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ АВГУСТА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

МЕСЕЦ АВГУСТ 1942 ГОДИНЕ

1. VIII. 942. 1. — Од стране једне партизанске банде нападнута је пошта у општини Мирошевици [Миросаљци] срез колубарски).
4. — Приликом напада на рудник Јелашница (Ниш) од стране партизана убијен је један четник.
5. — У сукобу са партизанима погинуо је стражар Драгоје Сретеновић у близини села Бисер Вода.<sup>2</sup>
6. — У селу Бунуши (Лесковац) партизани су разоружали 4 добровољца који су се налазили код својих кућа на одсуству.
2. VIII. 942. 1. — Органи СДС ухватили су код Сврљига Васу Анђелковића<sup>3</sup> вођу сврљишког партизанског одреда са 7 бандита.
2. — Органи СДС ухватили су код Сврљига Несит Стојанова Александра,<sup>4</sup> бугарског комунисту који је активно учествовао у убијању општинских функционера као и у нападима на општинив.
3. — У селу Горњем Рињу (Бела Паланка) од стране добровољачког одреда ухваћена су два партизана.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 15/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Бисер вода је вис (к. 1399) на планини Голији. Налази се близу села Боровићи (западно од Рашке).

<sup>3</sup> Командир 1. чете и вршилац дужности команданта Нишавског НОП одреда. Сељаци који су сарађивали са недићевцима и четницима Косте Пећанца ухватили су га на превару и предали Специјалној полицији у Нишу. Стрељан је на Бубњу (брдо код Ниша) септембра 1942. године.

<sup>4</sup> Он је више познат по свом псеудониму „Ломски“, него по свом правом имену.

<sup>5</sup> О страдању Нишавског НОП одреда за време Аћимовићеве офанзиве, јула 1942, опширније види у књ. 4 док. 42.

4. — У селу Катрга (срез љубићи) од стране партизана убијен је Љубомир Нектаријевић, земљорадник.
5. — Код Параћина, од стране партизана, покидано је 4 комада жицова на улазу у канал.
3. VIII. 942. 1. — У селу Негришори (Гуча) убијен је од стране партизана Миломир Давидовић, који је раније био у партизанским редовима, па је одрекао сарадњу са комунистима.
4. VIII. 942. 1. — Од стране партизана убијен је Атанасије Палевић претседник општине туларске (Лебане).
2. — Органи СДС ухватили су у Белој Паланци Драгомира Цветковића активног комунисту.
3. — Приликом упада партизана у село Здравље [Крушевац] (Лесковац) одведен је Марјан Ђорђевић, старшина села за чију се судбину ништа не зна. \*
4. — Од стране партизана убијен је Милован Ћосић претседник општине у Губеревцу (Сопот), а у селу Дучина Милутин Поповић сопственик врш<sup>^</sup>лице чији је леш нађен у близини села. Том приликом спаљена је општинска архива као и једна вршалица, а убијен Милосав Милић, земљорадник.
5. VIII. 942. 1. — Од стране комуниста убијен је Милорад Јовановић деловођа општине Доњосухотанске (Житковац).
2. — Приликом упада комуниста у село Сараново (Топола) разоружана је сеоска стража.
6. VIII. 942. - 1. — На путу Котража — Гуча нападнут је од стране једне партизанске банде благајник Јеличког четничког одреда са два пратиоца. У борби је убијен благајник, теже рањен један четник, који је доцније умро. Други четник пратилац који је лакше рањен успео је да побегне.
2. — Органи СДС ухватили су у селу Палиграцима (Алексинач) Максимилијана



Крајцлера, активног комунисту, рударског радника из Голиерца.

/ 3. — Једна група партизана демолирала је жел. пругу Пожаревац—Петровац. У гоњењу ове групе од стране СДС погинуо је Бра • нислав Пауновић, професор, активни комуниста,

7. VIII. 942. 1. — Приликом напада на пошту у Великом Шиљеовцу (срез расински) партизани су опљачкали 4.850 дин. државног новца и однели инвентарске предмете у вредности од 17000 дин.

2. — У селу Селачка (срез тимочки) убијен је од стране партизана Драгутин Ђорђевић, земљорадник, општински деловођа а одведени су један четник и један сељак.

8. VIII. 942. 1. — У сукобу са једном групом партизана код села Џигоља (Прокупље) погинуо је Остоја Филиповић, стражар.

2. — У Нишу је убијен неки Беговић, студент медицине, партизан Озренског партизанског одреда.

3. — У селу Наупаре (Крушевац) партизани су уништили једну вршалицу и од пописивача вршидбе одузели пописивачку књигу као и један каиш са вршалице.

9. VIII. 942. 1. — Органи СДС ухватили су у селу Преконога (Сврљиг) Светислава Парђевића активног комунисту.

2. — Ортани СДС ухватили су Радована Лукића из Горње Трешњевице (Аранђеловац) хоји је припадао партизанској групи професора Лабудовића.<sup>6</sup> •

— 3. — Органи СДС ухватили су Недељка Војиновића, активног комунисту из села Калањевци (Белановица).

4. — У селу Глумач (Пожега) од стране комуниста убијен је Мијајло Милићевић земљорадник.

- <sup>6</sup> Милорад Лабудовић Лабуд, народни херој, командант 1. шумадијског НОП одреда. Погинуо је фебруара 1943 у борби против љотићеваца, у с. Барошевицу, 'срез колубарски.

5. — Приликом упада комуниста у село Тићевац исти су узели са вршалице Живојина Павловића 400 кг. пшенице.

10. VIII. 942. 1. — Органи СДС ухватили су у близини Аранђеловца Ленку Лукић, комунисткињу која је вршила курирску службу. Сем именоване ухватили су још 3 комунистичка курира и 1 комунисту.<sup>7</sup>
2. — У борби са комунистима код Ужица погинули су Ратомир Тасковић, жанд. поднаредник и Божидар Јовичић, жанд. каплар.
3. — У сукобу са јвдном мањом групом партизана у близини општине вољујске (Кучево) погинуо је један четник из звишког четничког одреда.
12. VIII. 942. 1. — Од стране комуниста спаљена је општинска архива општине јашуњске (Лесковац).
2. — У сукобу са Јвдном групом партизана код Лесковца погинуо је Сретен Годоровић, жанд. поднаредник.
13. VIII. 942. 1. — Из села Букове Главе партизани су одвели Стојана Јовића четника за чију се судбину ништа не зна (Лесковац).
2. — Од стране партизана убијен је у својој кући Милоје Стевановић, земљорадник из Новог Села (Трстеник).
3. — У борби између СДС и једне партизанске групе између села Водице и Новог Села (Прокупље) убијено је 8 а ухваћено 3 партизана.<sup>8</sup> Међу убијенима налазио се је Нико-

<sup>7</sup> Види књ. 4, док. 112.

<sup>8</sup> Аћимовићева офанзива на Јастребац отпочела је 10. августа 1942. О припремама за ту офанзиву Јастребачки НОП одред је био благовремено обавештен. На састанку Штаба одреда, који је одржан пре отпочињања офанзиве, одлучено је да Великојастребачка чета остане на Великом Јастрепцу и да погодним маневром избегава сукобе са бројнијим непријатељем. Чета је тада имала 53 борци. Малојастребачкој чети, пак, Штаб одреда је наредио да се подели у две групе: у групу здравих бораца, која је бројала 28 људи, којом је руководио Димитрије Писковић Трнавац, и групу болесних, рањених и физички слабих бораца, која је бројала 25 људи. Ова друга група је добила задатак да остане на Јастрепцу, где би сакривена у земуницама сачекала да се офанзива заврши. Издајом једног борца,

дије Стојановић<sup>9</sup> познати комунистички вођа [звани] „Тресоглавац“.

4. — Од стране органа СДС ухваћен је Радојица Гавриловић комуниста из Слатине (Књажевац).

5. — Од стране једне партизанске групе изведен је из своје куће и изван села убијен Милан Здравковић претседник општине равначке (Петровац).

14. VIII. 942. 1. — Од стране органа СДС ухваћен је Станимир Јосифовић комуниста из Белотића (Богатић).

2. — Приликом претреса шуме између Раниловића и Космаја (Сопот) органи СДС ухватили су 2 комуниста и залленили 120 метака, једну бомбу, 2 пушке и 2 ножа.

16. VIII. 942. 1. — Пред сеоском кафаном убијен је од стране комуниста Богомир Стојадиновић претседник општине доњоливадичке (Жабари) [В. Плана].

18. VIII. 942. 1. — Од стране једне партизанске групе нападнут је и рањен Павле Кажинегра, поднаредник граничног одељења у Племетину (Вучитрн). Један од нападача је убијен.

2. — Од стране партизана убијен је Никита Стефановић, земљорадник из Криве Реке (Брус).

19. VIII. 942. 1. Од стране партизана нападнута је општина рујишка (Ражањ). Спаљена је општинска архива и однето 5000 кгр. пшенице прикупљене за реквизицију.

2. — Од стране партизана спаљене су архиве у општинама Великотрњанској и стројковачкој (Лесковац), а из последње одведено је још 5 лица, за чију се судбину ништа не зна.

који је изашао из земунице и кога су четници заробили, откривена је једна земуница. Осим двојице, остали борци из те земунице извршили су самоубиство. (Види извештај Јастребачког НОП одреда од 7. октобра 1942, у коме се опширно извештава о току Аћимовићеве офанзиве. Оригинал се налази у архиви ЗРПС, рег. бр. 2, 1648).

<sup>9</sup> Народни херој

20. VIII. 942. 1. — На прузи Пожаревац—Петровац од стране партизана срушен је један мост.  
2. — "У борби са партизанима код Грабовца погинуо је Бранислав Кузмановић жанд. наредник.
21. VIII. 942. 1. — Једна група комуниста напала је гранични одред СДС у месту Винце<sup>10</sup> (Голубац). Напад је одбијен али су комунисти успели да из граничног одреда опљачкају 10 пушака, 290 метака и другу спрему.
22. VIII. 942. 1. Приликом напада комуниста на село Лазницу<sup>11</sup> (Жагубица) одведени су Јосиф Брагуна, свештеник, његов слуга Аврам Дектаријевић са женом Теодосијом. За судбину одведених не зна се ништа.
23. VIII. 942. 1. — Органи СДС у селу Грабу<sup>12</sup> (Гуча) убили су Андрију Главонића, комунисту и живе ухватили 6 комуниста.
24. VIII. 942. 1. — У селу Јагњилу (Младеновац) од стране четника убијен је један комунистички бандит. Идентитет убијеног није утврђен.
25. VIII. 942. 1. — Од стрље комуниста убијен је Влајко Павловић, земљорадник из Печењевца (Лесковац).
28. VIII. 942. 1. — Комунисти су убили Светислава Дамјановића земљорадника из Мијоковаца (срез љубишки).
29. VIII. 942. 1. — Од стране партизана убијен је Светозар Јанићијевић претседник општине рибарске (срез расински).  
2. — У борби са партизанима погинуо је Цекић Чедомир, жандарм — редов СДС на планини Буковик (Аранђеловац).

<sup>10</sup> У извештају Пожаревачког НОП одреда од 24. септембра 1942. о тој акцији се каже: „... Тако 20 VIII о.г. разоружали смо граничну стражу у Винцу и запленили 10 пушака, муниције и друге спреме. Све разоружане пустили смо... (ЗРПС, рег. бр. 19, ГШС).

<sup>11</sup> Види књ. 4, док. 118.

<sup>12</sup> Исто



3. — Од стране партизана убијен је Вићентије Михајловић, земљорадник из Блаца (срез јастребачки).
30. VIII. 942. 1. — Од стране комуниста убијен је у Страгарима (срез орашачки) Мирон Ђурић, архимандрит.
31. VIII. 942. 1. — Од стране партизана убијеног председника општине рибарске, Светозара Јанићијевића, леш пронађен је у кукурузу у бли-

#### БР. 38

### ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ СЕПТЕМБРА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### СЕПТЕМБАР 1942 ГОДИНЕ

*3 септембар  
1942 г.*

Комунисти су напали жељезничку станицу Село Бања, из касе опљачкали 10.003 дин. и на станичним постројењима нанели штете од 3.750 дин.

Извршен напад на жељезничку станицу Копљаре и на телефонско-телеграфским апаратима нанета штета од 1500 дин.

На релацији Дубравица—Пожаревац исечене телеграфско-телефонске линије и нанета штета од 10.000 дин.

*4 септембар  
1942 г.*

Група од 50 наоружаних комуниста упала је у рудник каменог угља у Рановцу (Петровац), истерала руднике који су били у руднику на раду, па је онда експлозивом минирала рудничко окно, које је експлозијом знатно оштећено.

<sup>13</sup> У документу је текст под тачком 1 мастилом прецрпан.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 17/5—1, к. 52.

5 септембар  
1942 г.

Једна патрола СДС убила је у Негришору, среза драгачевског, комунисту Гопоровића Десимира из истог места.

6 септембар  
1942 г.

Партизани су напали на село Придворицу (Прокупље) и блокирали кућу Младеновић Милосава, стражара СДС, који је био на отсуству. Но овај се снашао и на бандите испалио неколико метака, па су се ови преплаше ни повукли.

У селу Баботинцу (Прокупље) једна четничка патрола ухватила је комунисту Перића Тому из истог села.

Бандити су из стана одвели Новаковића Борисава, учитеља из села Парцана, среза космајског, и на путу између Парцана и Баба на месту Змињак, убили га, испаливши из пушке хитац у потиљак.

У селу Накривњу, среза лесковачког, комунисти су извели из пуће Марковића Живомира, старешину села и недалеко од куће у једној шуми убили га из револвера.

9 септембар  
1942 г.

Два бандита у бугарској војној униформи, који су међусобно роворили бугарски напали су у селу Брестовцу на Павловића Живка и тешко га ранили из пушке.

Из Кочиног Села (Јагодина), бандити су одвели из куће сељака Милојковића Уроша и убили га у атару општине ЛанИште.

Комунисти су спалили архиву и опљачкали касу у општини првокутинској (Ниш).

10 септембар  
1942 г.

Спаљена је архива и опљачкане касе у општинама Губеревцу и Саранову<sup>2</sup> (Рача Крагујевачка).

Комунистички бандити су упали у општинску зграду у селу Гредетину (Житковац) и са два револверска метка убили деловођу Јовића Војислава из Г. Адровца.

Група комуниста упала је у село Радевци (Житковац), напали на кућу командира

<sup>2</sup> Акцију су извели делови 1. шумадијског НОП одреда. Том приликом је разоружана и сеоска стража (види кв. 4, док. 58).

сеоске страже Милановића Живка, кога су ухватили и пред кућом га убили, са 4 револверска метка.

*11 септембар  
1942 г.*

Комунисти су напали граничну стражу у селу Брњица (Вел. Градиште) [Голубац] и после борбе од 30 минута нападачи су одбијени и разбежали се у разним правцима, одневши са собом рањене.

У селу Кривачи, среза голубачког, комунисти су опљачкали из воденице Белобановића Животе 500 кгр. пшенице и брашна.

*12 септембар  
1942 г.*

V Група комуниста упала је у село Шанац, среза расинског, спалили општинску архиву, а из касе однели у готовом новцу 3.320 дин., 10.000 кгр. пшенице, 20 кгр. вуне исто толико пасуља и један сат будилник.

Код села Сибовца (Вучитрн) комунисти су убили стражара — граничара Грујића Николу, који је био са службом у Сибовцу.

Поповић Миливоје, поручник СДГС,<sup>3</sup> са службом у среском граничном одреду у Вучитрну, убијен је од једне комунистичке заседе на путу кроз Невољанску клисуру.

*13 септембар  
1942 г.*

Комунистички бандити извели су из куће Вукомановића Алексу из села Здравина, среза расинског и на 500 м. од куће убили га из пушке. Вукомановић је раније био у четничким одредима и борио се противу комуниста.

У селу Сварче (Прокупље) упало је 20 комунистичких бандита и силом оружја од сељака одузимали хлеб и друге намирнице.

Група комуниста напала је на посаду СДС у селу Јеловику<sup>4</sup> (Аранђеловац). Борба је трајала кратко време, јер су се комунисти повукли чим су осетили отпор.

<sup>3</sup> Српска државна гранична стража

<sup>4</sup> Према извештају I. шумадијског НОП одреда од 23. септембра 1942, у ком је дат преглед акција од 27. августа до 20. септембра, стоји да је напад на с. Јеловик извршен 28. августа и да су четници тада разоружани. (Види књ. 20).

Милошевић Драгољуб, деловођа општине бошњанске (Жабари) изведен је од наоружаних бандита из своје куће и стрељан у дворишту.

На путу између Сопота и Трешње, на првом км. од Сопота, од стране комуниста је убијен Јекић Милутин, деловођа општине Неменикуће, среза космајског.

*14 септембар  
1942 г.*

Једна група партизана упала је у село Мали Шиљеговац, среза расинског, и из општине однела 800 кгр. пшенице, која је била прикупљена за избеглице.

6 наоружаних партизана дошли су у село Заграђа (Белановица) и од радника рудника мајдана камена тражили да им даду експлозив. Радници су одбили да ово учине, рекавши да ће радије изгинути у борби са њима но што ће то учинити.

Једна већа група партизана спалила је архиву у Гаглову, СЈ^за расинског, а општинску касу опљачкала.

Група партизана упала је у село Паруновац, среза расинског, спалила општинску архиву и из касе опљачкала 1.300 дин. Том приликом партизани\* су из општине однели писаћу машину и печате, а из општинског магацина 300 кгр. пшенице, 72 кгр. шећера и 15 кгр. вуне.

Истога дана спаљена је општинска архива у Кобиљу, а из касе опљачкано 12.000 дин. и из магацина 1.200 кгр. пшенице.

*16 септембар  
1942 г.*

У селу Мајдану<sup>5</sup> (Горњи Милановац) појавила се група бандита која је упала у општину, спалила архиву и опљачкала касу.

Комунисти су упали у село Такус, среза добричког, и ухватили порезнике Илића Драгољуба и Ђорђевића Тасу, који су службено били на терену, одвели их у шуму крај села и обојицу убили.

<sup>5, 6, 7, и 8.</sup> Види књ. 20 извештај 1. шумадијског одреда од 23. септембра 1942.

17 септембар  
1942 г.           Једно одељење Пољске страже станице Равна Дубрава, среза власотиначког, сукобило се са једном групом партизана на месту зв. Попово Гувно у атару општине Равна Дубрава. После краће борбе, бандити су натерани у бегство и оставили су на месту борбе своје ствари и преписку као и штамбиље које су раније опљачкали у разним општинама.

18 септембар  
1942 г.           Нападнута је жељезничка станица Крива Река<sup>6</sup> (Белановица), разорена телеграфско-телефонска постројења, из касе опљачкано 6.000 дин. и код саме станице експлозивом разрушена пруга у дужини од 20 м.

^  
>           Између села Дедине и Сталаћа покидана је телефонско-телеграфска линија у дужини од 50 м.

•/..           Бандити су напали на пошту у Бољковцима, среза качерског, и оштетили постројења за 5.000 дин., а из касе однели у готовом новцу 3.040 дин. Истовремено је спаљена општинска архива и однета писаћа машина.

              Једна четничка заседа код села Малог Дреновца (Житковац) убила је комунисту Павловића Драгутина из истог места.

              Комунистички бандити су извршили напад на жељезничку станицу Мала Иванча,<sup>7</sup> разлупали све инсталације за службену употребу, спалили архиву и из благајне опљачкали 18.000 у готовом. Истога дана нападнута је и жељезничка станица Умчари,<sup>8</sup> где је такође опљачкана каса, спаљена архива и поварене инсталације.

              Једна комунистичка тројка напала је у селу Батуши (Пожаревац) на двојицу сељака из Куле, који су колима возили жито за Пожаревац, те овима наредили да цакове скину с кола. Кад су ови ово учинили, бандити су цакове исекли ножевима и жито просули.

              Један одред СДС сукобио се у селу Цигољу, среза добричког, са групом партизана, који су се после краће борбе разбежали, одневши рањене са собом.

У селу Девчи, среза добричког, комунисти су убили Симића Радивоја и његову сугрупу Савету.

19 септембар  
1942 г.

Група комунистичких бандита покушала је напад на фабрику Теокаревића у Вучју, среза лесковачког, али је стража, која је обезбеђивала фабрику нападаче одбила.

Једна група комуниста, која се пребацила на нашу територију из Бугарске, напала је на станицу пољске страже Ошљане<sup>9</sup> (Андрејевац). У борби је убијен комунистички вођа и командант тимочког народноослободилачког партизанског одреда судија Минић Милун,<sup>10</sup> зв. „Шумадинац“. Том приликом је погинуо и командир станице, резервни поручник Јовановић Игњат.

Комунисти су убили Лекића Ж. ЈБубомира из Дубоне, среза младеновачког, бив. четничког војводу четничког ваљевског одреда, као и Јамов Јфа Симу, земљ. из Дубоке, среза звишког и Васића Рајка претседника општине Ракова Бара, среза звишког"

21 септембар  
1942 г.

Комунистички бандити су напали на општину Шутци, среза качерског. При нападу су наишли на заседу СДС. У борби која је трајала пола сата рањено је 2 стражара. Нападаци су имали рањене и мртве али су их собом однели. На месту борбе бандити су оставили један реденик за немачки митраљез и 1 пушкомитраљез.

У селу Мала Копашница, среза лесковачког, комунисти су пресрели пореског чиновника Поповића Драгутина, и од њега одузели 21.800 у готовом.

22 септембар  
1942 г.

Комунистички бандити упали су у село Каоник, среза расинског, спалили општин-

<sup>9</sup> Напад је извршила Тимочка чета Књажевачко-бољевачког НОП одреда. Види књ. „Источна Србија“, стр. 67).

<sup>10</sup> Народни херој. Тада се Минић налазио у Тимочној чети у својству члана Штаба Књажевачко-бољевачког НОП одреда.

<sup>11</sup> Део ове реченице. . . . и Васића Рајка претседника..." (па до краја) у документу је мастилом прецртан.

ску архиву и на општинским зградама исписали комунистичке пароле и оставили летке. Из касе су опљачкали сав готов новац и 1500 дин. у таксеним маркама.

кј Истога дана спаљена је архива у општини  
ј/у; Ђунис и из касе однето 11.900 дин.

23 септембар  
1942 г.

Ц< На путу Петровац—Мелница, на месту званом Шумарице, партизански бандити су зауставили аутомобил рудника Мелнице, посули га бензином и запалили га.

Спаљена је архива и опљачкана каса у општини породинској (Жабаре) [срез ресавски]. Иста група бандита је убила члана општинске управе Јанковића Стојана из Породина и четника Грујића Ђорђа.

”””  
ЦЈ У општини Доње Међурово уништена је општинска архива и разлупан телефон.

Извршен је напад на станицу Чифлик, ЈЈВЈИдан жицовод улазног сигнала.

' Од стране комуниста убијен је Коцић Јаков, земљ. из Мекиша', среза добричког.

24 септембар ,  
1942 г.

јД Спаљена је општинска архива и опљачкана каса у општини Балајинац, среза добричког, а у селу Мекиш истога среза убијен је Костић Јаћим, бакалин.

Једна група комунистичких бандита напала је на четнике у Горњој Трешњевици<sup>12</sup>, и у борби која је трајала непуна два сата погинула су два четника и 4 комуниста. Један комуниста је жив ухваћен. Заплењено је више пушака, војничких торбица, ћебади и муниције.

<sup>12</sup> Напад су извршиле 1. и 2. чета 1. шумадијског НОП одреда. Према извештају Штаба овог одреда, од 25. октобра 1942, у Горњој Трешњевици је било 68 четника. У том извештају, између осталог, стоји: „У борби је пало четника 6 мртвих, више рањених, а остали су побегли. Ми смо ту изгубили два мртва и једног рањеног. После борбе, у покрету, наше чете су наишле на заседу патролног одељења од 70 људи-бандита. У сукобу наши су изгубили једног борца, а један је заробљен. Непријатељ је изгубио 1 мртвог и два рањена. Сутрадан три наша друга су опкољена од 200 жандарма и један је погинуо. У овој акцији изгубили смо један лаки митраљез и један пушкомитраљез, а запленили 5 пушака са мало муниције и нешто одећа и обуће" (ЗРПС, рег. бр. 27, к. ГШС. О овој акцији води и у књ. 4, док. 58).

- 25 септежбар  
1942 г. У селу Губеревцу, среза лесковачког, спаљена је општинска архива и опљачкана каса. У Пожаревцу, у парку је извршен атентат на наредника СДС Божовића Животу, који је ту био на служби. Том приликом он је тешко рањен из револвера, тако да је сутрадан подлегао ранама.
- 26 септембар  
1942 г. Комунистички бандити су извршили у Рајковићу (Мионица) изненадан препад на једно одељење добровољаца и у борби су том приликом побили следеће добровољце: Петковић Борисав, Мукић А. Милан, Недељковић М. Влајко, Марковић Александар, Крстић П. Драгић Лазаревић П. Војислав, Јањанин С. Андрија, редови и Митић Ј. Грујица, каплар.
- 27 септембар  
1942 г. Између станица Обрадовац [Обрадова Столица] — Јаворац [пруга Параћин—Бољевац], на км. 28/100 партизани су напали на воз испаливци неколико рафала из митраљеза, али жртава ни штете није било. У селу Дебелици, среза тимочког, убијени су од партизана земљорадници Тасић Светислав и Вулић Михајло, а у селу Равни, ср. заглавског, убијен је председник општине Мирковић Аврам.
- 28 септембар  
1942 г. У селу Букова Глава (Лесковац) радници су радили на сечи шуме и на њих је наишла једна група комунистичких бандита те им одузела око 300 кгр. хлеба и растерала их са посла. У Новом Селу, среза нишког, убијен је председник општине Младеновић Душан, а у селу Прва Кутина, среза нишког, убијен је Манојловић Душан, општински деловођа. У Јаковцу, среза тимочког, убијен је старешина села Пешић Михајло, а у Лабукову, среза бањског, председника општине Степановић Младен.
- 30 септембар  
1942 г. У селу Луци (Салаш) партизани су ухватили општинског деловођу Николића Благоја, извели га изван села и убили га.



БР. 39

ПРЕГЛЕД ДЕЈСТВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ ОКТОБРА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

МЕСЕЦ ОКТОБАР 1942 ГОДИНЕ

1. X. 942.

2. — Око 20 партизана напало је на фабрику Илића у Трглавој Бари<sup>2</sup> код Јагодине, у и том приликом су разлупали телефон, узели \/ један машински кајиш, радницима одржали говор а затим отишли у правцу среза бољевачког.

3. — У Косовској Митровици погинуо је поручник Хасим Салихамићић.

2. X. 942.

1. Нападнута и опљачкана Земљорадничка задруга ј селу Вуковићу, срез пожаревачки.

2. — Између станице Дољевац—Брестовац на км. 262/545 услед дигнуте шине, дошло је до исклизнућа воза бр. 177 тако да се локомотива са тендером сурвала у јарак а службена кола са 4 вагона су исклизнула.<sup>3</sup> Овом приликом погинуо је судски поручник Митић С. Јован и наредник Јакшић С. Јован док су машиновођа, возовођа и ложач лакше повређени.

4. — У селу Влакча, среза крагујевачког, погинуо је жанд. наредник Вучковић М. Радивој а у селу Брестовац, срез лесковачки, поднаредник Манојло Ивановић.

3. X. 942.

2. — Комунисти су из заседе теже ранили четничког војводу Влашка Михајловића и још два четника.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег. бр. 19/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Троглан Баре

<sup>3</sup> Диверзију су извршили делови Лесковачког (Кукавичког НОП одреда).

3. — У селу Борча, срез гужански, у свом стану убијен је Васић Миодраг, земљорадник и бив. народни посланик.
4. — Нападнута станица пољске страже у селу Дворане, срез крушевачки. Стражари су напад одбили.
4. X. 942. 1. — Од стране партизана убијени су Илија Стојановић општински благајник и Трифуновић Живојин, земљорадник из Катуна, срез алексиначки.
3. — У селу Бошњак, среза моравског, комунисти су спалили општинску архиву и убили земљорадника Анић Борислава. V'
6. X. 942. 1. — На линији Латковић—Бабајић км. 90/700 покидани су телеграфски водови. X
2. — 4 наоружана бандита извршила су разбојнички напад на пореским егзекутором Драгољубом Стројићем, из Гуче, који се у Гучи налазио ради наплате порезе, и том приликом му одузели 44.090 дин. државног новца и 1000 дин. његовог властитог.
3. — Извршен напад на сталну патролу СДС у селу Лопатањ, срез подгорски. Напад је одбијен без жртава.
8. X. 942. 1. — У селу Мала Грабовница дошло је око 40 комуниста и окупљеним сељацима издали наређење да не дају ништа за реквизицију после чега су сами узели све намирнице спремљене за реквизицију и напустили село.
2. — Група комуниста упала је у село Добра Вода и Драги Део у срезу прокупачком, те разоружала сеоске милиционаре.
9. X. 942. 1. — Спаљене архиве у општинама села Слишане, Оране, Бучумет, среза јабланичког. •  
лжл
2. — Од стране комуниста нападнута је на путу за Чукљеник, среза лесковачког, патрола граничног одреда. Том приликом један

граничар је теже а један лакше рањен, док су двојица заробљена.<sup>4</sup>

3. — У селу Доњем Ступњу, среза расинског, убијен је Петар Шошић, деловођа општине Горњоступањске, среза жупског.

4. — Наоружана лица напала су на Округну болницу у Крушевцу, у којој су се налазила 2 оболела комуниста и пошто су разоружали стражу, оболеле комунисте су са собом одвели.

5. — У селу Тулову погинуо је Петровић Милутин, граничар, а у селу Д. Врежина поднаредник Милан Ж. Стојин.

10. X. 942. j 1. — У селу Орљане, среза прокупачког, (Д, спаљена је општинска архива.

11. X. 942.

3. — У селу Калишту, среза пожаревачког, комунисти су запалили општинску архиву и са собом однели 75 кгр. вуне.

4. — На службеном путу у селу Добри До, среза лесковачког, погинуо је Душан Николић, чиновник Среског начелства у Куршумлији.

12. X. 942.

2. — У селу Секурићу, срез левачки, спаљена је општинска архива.

5. — У Мисачи, среза орашачког, комунисти су демолирали машинска постројења у рудницима угља: „Опленац“, „Врбица“ и „Орашац“.<sup>5</sup>

13. X. 942.

1. — На путу Београд—Ниш код Мезграје км. 227/400 комунисти су оштетили две шине.

3. — Група партизана демолирала је жел. пругу испод села Великог Дреновца али

<sup>4</sup> Заседу је организовао Лесковачки НОП одред. Заробљена су четири граничара и сви су пуштени (књ. 4, док. 40).

<sup>5</sup> Акције је извршио 1. шумадијски НОП одред. О дејствима овог одреда октобра 1942. опширније види у књ. 4, док. 58 и књ. 20 извештај 1. шумадијског одреда од 25. октобра 1942.

## V

је ово на време примећено и квар благовремено отклоњен.

14. X. 942.

2. — У близини села Арбанасаца, срез лесковачки, комунисти су напали и ранили поднаредника СДС Милорада Вучковића.

3. — На месту Караула Клик погинуо је водник III кл. Васиљевић Михајло.

15. X. 942.

1. — Код Богутовачке Бање и Добре Стране, на км. 120/900 помоћу експлозива оштећена је жел. шина у дужини од 60 цм. Квар је одмах поправљен, а штета је износила 3.036 дин.

4. — 30 наоружаних комуниста разоружало је стражу радника лисанског рудника у Гучи а потом су упалили фабрику која је до темеља изгорела.<sup>^</sup>

17. X. 942.

2. •— Потерно одељење стражара и сеоске милиције сукобило се у селу Гајтану, среза јабланичког, са групом од око 150 комуниста. У сукобу је погинуо Ђорђе Радовановић а теже су рањени Радоњић Радоња и Танасковић Миладин. Губитци на страни комуниста су непознати.

3. — Спаљена је архива и намештај општинске управе у Бошњацима, среза јабланичког.

19. X. 942.

1. — Између станице Угриновци и Крива Река км. 117/500 експлозивом је прекинута жел. пруга. Штета је износила 1483 дин.

20. X. 942.

1. — Спаљене архиве у општини села Горњи Варош, срез нишки, и општине рибарске, среза расинског.

2. — Између села Бањане и Ресника, срез [соко]бањски, комунисти су запалили жито али су сељаци пожар локализовали.

3. — Прекинута телефонска линија Сокобања—Алексинач и Сокобања—Трговиште.

4. — На путу Петровац—Кучево код мелничког гвозденог моста убијен је Грујић Милан, дугогодишњи деловођа општине Мелнице.

5. — Група комуниста покушала је да запали општинску архиву у селу Рибаре, срез крушевачки, али је у томе моменту наишла стража услед чега су комунисти побегли.

6. — У општини вуковачкој, среза хомољског, спаљена општинска архива. Исто унињено и у општини Осаница, срез исти.

7. — Прекинута телефонска линија Пожаревац—Петровац.

21. X. 942.

1. — Група од око 40 комуниста дошла је у село Лапатинце (срез јабланички) где је спалила општинску архиву и убила Станковић Михајла, земљорадника.

2. — Група од 20 комуниста спалила је општинску архиву у Белим Водама у срезу крушевачком и из касе опљачкала сав новац.

3. — Једна мала група партизана спалила је општинску архиву у селу Лазници, срез хомољски.

4. Од стране комуниста убијени су у селу Брезовцу, срез орашачки, Драговић Божидар, претседник општине и Вујановић Душан, земљорадник.

5. — На жел. станици Батуша у срезу пожаревачком уништен је телефон и друга постројења и запаљен један вагон<sup>6</sup>.

6. — Група од 100 комуниста дошла је у с. Коњуку, среза крушевачког, где је спалила општинску архиву. Из касе је однешено 17.000 дин. и демолиран намештај.

7. — Спаљена архива у Милатовцу, срез хомољски.

<sup>6</sup> Акцију је извео Пожаревачки НОП одред. Опширније о тој види у извештају Штаба Пожаревачког НОП одреда од 26. новембра 1942. (ЗРПС, рег. бр. 32, к. ГШС).

22. X. 942. 1. — Од стране комуниста извршен је напад на рудник Врбицу (Мисача) у срезу орашачком, коме је том приликом причињена штета од 700.000 дин. а опљачкано у готову 280.000 дин.<sup>7</sup>
2. — Извршен напад на фабрику саламе и сухомеснате робе П. Ј. Клефиш у Јагодини којом приликом је из исте опљачкано у готову 257.034 дин.
23. X. 942. 1. — У селу Статовцу, среза прокупачког, комунисти су напали на сеоску милицију. У борби која је трајала око 3 часа погинуо је командант милиције Милутин Симић, поручник а рањени су Чедомир Станковић и Ненад Стојиљковић. Губици на страни комуниста нису познати.<sup>8</sup>
2. — На жел. станици Велики Црнићи у срезу пожаревачком разрушена је скретница за један споредни коло<sup>^</sup>ек и уништен станични телефон.<sup>9</sup>
7. — У селу Ропчеву, срез космајски, спаљена је општинска архива.
24. X. 942. 1. — Група од око 100 комуниста упала је у општину Гари, срез расински, где је спаљила општинску архиву и опљачкала касу а затим оштетила рудник угља у истом месту. /,
2. — У Крагујевцу је убијен жандарм Ивановић Војин.
26. X. 942. 4. — Од стране комуниста дигнута је у ваздух пруга на линији Угриновци—Штавица и то у дужини од око 60 м. на км. 110/111. Железничка станица Штавица демолирана, апарати оштећени а из станице опљачкано 2000 дин. у готову.<sup>10</sup>

<sup>7</sup> Акцију је извео 1. шумадијски НОП одред.

<sup>8</sup> Напад је извршио Пасјачко-јабланички НОП одред. (Види књ. 4, док. 132).

<sup>9</sup> Акцију је извршио Пожаревачки НОП одред. (ЗРПС, рег. бр. 32, к. ГШС).

<sup>10</sup> Диверзију је извршила Рудничка чета 1. шумадијског НОП одреда. Осим овога чета је исте ноћи порушила и пругу на осам места. (Види књ. 4, док. 54).

5. У селу Доња Топоница, срез проку-  
,, / пачки, спаљена општинска архива и из касе  
однесено 14.500 дин., а у селу Прекадину  
' истога среза само спаљена архива.  
-V/- — У околини Књажевца једно потер-  
' / но одељење СДС сукобило се са групом пар-  
тизана. У овом сукобу погинуо је партизан  
Милан Пунчић, берберин из Књажевца.

27. X. 942.

1. — Група партизана напала је на кућу  
Миленка Радивојевића из Јеловика где је  
овога дана била свадба. Како су се међу сва-  
товима налазила и 4 четника партизани. су  
тројицу од њих ухватили и стрељали док су  
четвртог сељаци успели да сакрију.

28. X. 942.

1. — Већа група комуниста напала је на  
концентрациони логор у згради казног за-  
вода у Крушевцу, али су од стране стражара  
били одбијени. Приликом овог напада рањен  
је један поднаредник.

Ш/ & 2. — У селу Ивановцима, срез качерски,  
& спаљена је општинска архива.  
...  
&

30. X. 942.

1. — Група од 5 комуниста упала је у  
кућу војводе качерског у Белановици где су  
ухватили четника Душана Јовановића и уби-  
ли га.

2. — У селу Стојник, срез космајски, по-  
гинуо је жанд. поднаредник Бабић П. Сте-  
ван.<sup>11</sup>

31. X. 942.

3. — Комунистичка банда Симе Сими-  
ћа,<sup>12</sup> на путу Ораовица Полапна, у срезу мо-

<sup>11</sup> Напад на жандармеријску станицу у Стојнику извршила је Рудничка чета 1. шумадијског НОП одреда. У згради станице било је 12 жандарма и сеоска милиција. Они су пружили јак отпор. Убијена су двојица, а остали су успели да се извуку. Заплењено је 11 пушака, 15 бомби, 780 метака и друга војничка спрема (књ. 4, док. 54).

<sup>12</sup> Народни херој, командир Моравске чете Пожаревачког НОП одреда. Погинуо је у борби против четника Д.М. из Горњака, у с. Вусуру, крајем маја 1943.

равском пресрела је 12 кола натоварених житом које је просула по путу.<sup>13</sup>

5. — Група од 60 комуниста у близини моста на Морави, на путу Власотинци—Лесковац посекала је више телефонских дирека.

6. — Комунисти су спалили архиву општине Петка и Подгорац у срезу ражањском.

7. — У Кукавици срез власотиначки, убијени су Стојиљковић Јован и Петар, земљорадници.

Неустановљеног дана у току овога месеца убијени су Јовановић Цветко, земљорадник из Вољује, среза звишког и Паскар Александар, земљорадник из Кучева.

»

<sup>13</sup> Жито је заплењено и подељено је сељацима. (ЗРПС, рег, бр. 32, к. ГШС).



**БР. 37**

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ  
ПОЖАРЕВЦА ОД 25. НОВЕМБРА 1942. ШЕФУ СРПСКЕ  
ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ О ПРИЛИКАМА У ПОЖАРЕ-  
ВАЧКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ**

Стр. Пов. Број: 61/42  
25 новембра 1942 год.  
— Пожаревац —

*Предмет:* Извештај о општем стању и  
приликама у Округу пожа-  
ревачком у месецу новембру  
1942 године.—

На Пов. Број: 546/1942 г.  
На I. Бр. 32418/42.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
— Команда јавне безбедности —

**Београд**

2

**II. ПО ГРАНИ СЛУЖВЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

Служба јавне безбедности врши се путем органа српске државне страже, који су подељени на: Среске одреде српске државне пољске страже; граничне одреде и одред градске српске државне страже у Пожаревцу.

Органи српске државне страже распоређени су овако:

1. — Штаб српске државне страже округа пожаревачког има свега 7 официра и 18 људи.
2. •— Пожаревачка чета ХН/Р. има 5 официра и 120 људи.
3. — Срески пољски одред пожаревачки има 2 официра и 65 људи.
4. — Срески пољски одред Жабари има 2 официра и 61 човека.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/7—2, к. 21.

<sup>2</sup> Из документа су изостављени делови који се односе на рад управних органа, пропагандну делатност среских начелстава, пољопривреду, исхрану, шумарство итд.

5. — Срески пољски одред Петровац има 2 официра и 86 људи.

6.' — Срески пољски одред Жагубица има 2 официра и 82 човека.

7. — Срески пољски одред Кучево има 2 официра и 100 људи.

8. — Срески пољски одред Голубац има 1 официра и 59 људи.

9. — Срески пољски одред Велико Градиште има 2 официра и 76 људи.

10. — Станица пољске страже у Нересници има 1 официра и 10 људи.

Одред градске српске државне страже у Пожаревцу има 3 официра и 42 стражара.

Списак официра српске државне страже са податцима о личним и службеним односима истих, прилаже се под Б.

За сада се на подручју округа пожаревачког налази само 5 Добровољачки одред Марислава Петровића. Одред је смештен у Жабарима а броји око 100 људи. Овај одред се употребљава за уништење комунистичк<sup>х</sup> банди.

На подручју округа пожаревачког има 4 групе партизана и то:

1. — Група коју предводи Поповић Жика,<sup>3</sup> бив. учитељ из Раброва. Ова банда врши убиства, пљачке, сечење телефонских линија, руши жељезничке пруге и т. д. Поповић је комунистички политички комесар за источну Србију и вођа комуниста за округ пожаревачки. Ова банда креће се по срезу млавском, рамском и једном делу среза пожаревачког. Јачина ове банде је отприлике 20—25 људи.

2. — Група партизана коју предводи Шербановић Јован,<sup>4</sup> студент медицине из Лознице. Ова група врши убиства и пљачке појединих лица а нарочито се њезина акција састоји у паљењу општинских архива и пљачкању општинске имовине. Ова банда оперише у срезу млавском, хомољском и звишком. Ова банда има 15—20 људи.

3. — Група партизана коју предводи Симић Сима,<sup>5</sup> студент из Ракинца. Активност ове банде испољава се у сечењу телефонских стубова и рушењу саобраћајних објеката. Ова

<sup>3</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда.

<sup>4</sup> Народни херој. Радио је на терену као члан Окружног комитета КПЈ за Пожаревац. Погинуо јануара 1944. код с. Сиге (хомољски срез) у борби против четника Драже Михаиловића (види док. 87, напомену 16).

<sup>5</sup> Командир чете у Пожаревачком НОП одреду.

банда се креће по територији среза моравског, округа пожаревачког и ресавског, округа моравског. Група броји око 20 људи.

4. — Партизанска група коју предводи Влада Милен-тијевић<sup>6</sup> „Ганди“, кројач из Пожаревца. Ову групу сачињавају неколико ђака и радника. Ова група креће се у срезу пожаревачком и рамском а броји око 15 људи. У последње време није примећено да је вршила каква недела.

Уз ове групе с времена на време појављује се и једна мања група коју предводи Трајковић Александар<sup>7</sup> зв. „Саша“ столар из Куманова. Ова група креће се на подручју среза млавског и хомољског. Изгледа да се ова група придружује групи коју предводи Јован Шербановић. Активност ове групе испољава се у убиствима појединих људи.

(М.П.)

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
Драг. Маринковић

<sup>8</sup> Погинуо је 26. децембра 1942. у с. Малом Градишту. (Види књ. 4, док. 155).

<sup>7</sup> У то време Трајковић је био комесар чете у Пожаревачком НОП одреду.

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЛЕСКОВЦА ОД  
30. НОВЕМБРА 1942. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О СИТУА-  
ЦИЈИ У ОКРУГУ ОД 15. ДО 30. НОВЕМБРА<sup>1</sup>**

(Грб)  
ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЛЕСКОВАЧКОГ  
К. Пов. Бр. 2207  
30 новембра 1942 год.  
ЛЕСКОВАЦ

Предмет: Петнаестодневни  
извештај за другу половину  
месеца новембра 1942 год.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
(Команданту јавне безбедности I)

*Београд*

У вези наређења Министарства Унутрашњих Послова — Кабинет Бр. 490/42 г. — Шефа Српске Државне Безбедности I Бр. 29124 од 9. XI. односно I Бр. 32418 од 23. XI. 1942 год. част ми је доставити следећи извештај:

*Стање јавне безбедности.*

Стање јавне безбедности у повереном ми Округу у другој половини месеца новембра знатно се поправило. Данашње прилике упоређујући са приликама које су владале у месецу октобру такве су да се може слободно казати, да је стање, мање више, задовољавајуће.

Узрок том побољшању је акција ширих размера, која је предузета од стране наших оружаних одреда скоро на целој територији Округа. Појединости о овој акцији, кретању одреда, планског обухвата, рада и резултата постигнутих на терену, -не могу се пружити, јер се из појмљивих разлога све то држи у тајности. Ова је акција отпочела 1 новембра ове године, а траје и данас.<sup>2</sup> Мишљења сам, да се

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. Рег. бр. 2/7—1, к. 21.

<sup>2</sup> У извештају окружног начелника из Лесковца од 1. децембра 1942 (Архив В.И.И., рег. бр. 7/7—1, к. 21), који је такође упућен шефу СДС, опширније се говори о овој офанзиви и о приликама у округу:

„... Почетком овога месеца, тј. 1 новембра, отпочела је акција ширих размера наших оружаних одреда на терену, са

са овом акцијом има и надаље продужити, све дотле, док се банде, које се крећу и прикривају, заједно са њеним вођама не униште. Ово нарочито са разлога да се задобије **потпуно**

циљем да се терен очисти од партизана. План предузете акције кретање људства на терену, рад на терену и постигнути резултати у појединостима нису, из појмљивих разлога, познати. Тајност акције треба да је, дакле, потпуно обезбеђена.

У циљу обезбеђења потпуног успеха предузете акције, ступио сам у директан контакт са овд. командантом Окружне команде Српске државне страже, успостављајући на тај начин потпуну сарадњу управних са војним властима, која је сарадња данас од преке потребе.

Као последица акције наших оружаних одреда осећа се знатно побољшање прилика у односу на јавну безбедност. У упоређењу ових прилика са стањем у месецу октобру, јавна је безбедност у Округу задовољавајућа. Репидно побољшање које је наступило уочава се нарочито у осетно рејим упадима партизана у другој половини месеца новембра. Тако док је у првој половини месеца новембра било укупно 27 упада, у другој половини ови упади партизана сведени су на укупно 11. Дакле, у месецу новембру било је укупно 38 упада.

Од стране Специјалне полиције Управе града Београда у току новембра извршено је хапшење извесног броја омладинаца под сумњом сарадње односно организовања комунистичке партије. Органи специјалне полиције не дају никаква обавештења, због чега се конкретније по овоме не може ништа казати.

У срезу косаничком владала је јака затегнутост због акције предузете од стране Бугара наводно у вези са неком акцијом Драже Михаиловића. Наступила су била масовна хапшења, како грађанства, тако и сеоског становништва; нису били поштеђени ни чиновници, међу којима и сам срески начелник. Народ је у Куршумлији био напустио своје домове, због бојазни од евентуалних репресалија. Међутим, сада су се прилике потпуно стишале и затегнутост попустила. Поведеном истрагом од стране Бугара овлашћених за то од немачких војних власти, није се, судећи по извесним чињеницама, ништа конкретније и прецизније могло утврдити. Предпоставља се, да је ова акција Бугара предузета вероватно по некој достави наших људи, због чега се може закључити да је достава садржавала доста тенденциозности. Ухапшена лица махом су пуштена на слободу. Бугарске војне власти по овоме не дају никаква обавештења.

У вези са овом ситуацијом у срезу косаничком отпутовао сам хитно у Куршумлију где сам одмах ступио у везу са там. бугарским војним властима, народом, свима државним и самоуправним службеницима, као и људима из слободних професија. Одржао сам неколико састанака са народом саветујући га, да са поверењем гледа на напоре Владе управљене на обнови земље и спасењу српства. Непосредан контакт имао је за последицу, да народ сталоженије гледа сада на ствари, које се око њега, без његове воље и учешћа, дешавају.

У настојањима да се прилике у односу на јавну безбедност у Округу нормализују обишао сам до сада и срезове: прокупачки, добрички и јабланички, сматрајући их најугрожени-

поверење народа, ослобађајући га страха од комуниста, који га стално прати. Народ је скептичког расположења, јер га искуство, стечено у раније предузетим акцијама од стране

јим. И у овим срезовима дошао сам у непосредан контакт са народом.

Економске прилике у Округу и надаље остају врло тешке. Оне су такође један од узрока, што је партизанска акција у овоме Округу била захватила толиког маха и угрожавала територију целог Округа лесковачког. Разрез откупа пшенице и сувише је велики, због чега откуп у ствари ни до данас није у потпуности извршен. У извесним срезовима тај откуп није достигао ни 50%. Предвиђени разрез откупа кукуруза достиже огромну цифру, тако да се унапред може са сигурношћу предвидети да се откуп у предвиђеном износу неће моћи извршити. Берба кукуруза била је веома слаба, и подбацила сва очекивања. Отуда постоји јака тенденција становништва, да се са потребним количинама намирница благовремено снабде бојећи се да ће после откупа бити немогуће набавити, и уз највише цене, артикле потребне за исхрану.

Непроизвођачко становништво снабдева се потребним намирницама путем трампе. Предмети трампе представљају понекад и најнужнији артикул домаћинства. Тако, поред разних ћилимова, одећа, посуђа, трампи се и за постелне чаршафе, јастуке па чак и јоргане. Ово најбоље указује на психозу код народа у односу на могућност исхране.

У очекивању резултата предузете акције наших оружаних одреда, расположење народа је још увек неодлучно и неодређено. Све се више долази до убеђења, да је народ вољан да сарађује са властима на обнову земље, но предуслов је загарантовати му личну и имовну безбедност. Искрена сарадња народа, нарочито сеоског становништва, уследиће као логична и неминовна последица успоставе реда и мира у Округу. То и само становништво жели и са нестрпљењем очекује. Резигниран став, кога становништво задржава и данас у времену предузимања акције наших оружаних одреда има своје оправдање у искуству стеченом за време раније предузиманих акција. На име, по завршетку акције одреди су се повлачили, док су се у села партизани враћали спроводећи терор на становништво, које је ма на који начин сарађивало са нашим одредницима.

Да би се ове прилике у односу на јавну безбедност нормализовале потребно је да се садања акција наших оружаних одреда на терену не прекида, већ да та акција буде и даље у дејству. Ово са разлога, што до сада нема никаквих података, да су вође комунистичких банди на терену уништене, нити се располаже податцима, да је нека група партизана потпуно уништена или разбијена. С обзиром на чињеницу, да су партизански упади у току месеца новембра били све ређи долази се до логичног закључка да су се ове комунистичке банде или негде пребациле или притајиле очекујући да прође опасност.

Речено је, да народ задржава неодлучан и неодређен став. Јасно је, да ће уништењем комуниста на терену народ изаћи из тог става. Све дотле он ће и надаље задржавати тај став,

наших одреда, подржава у веровању, да је акција безуспешна, ако се вођи не униште, следствено томе, да ће се партизани поново вратити у њина села и, примењујући терор, светити се свима онима, који су ма на који начин помогли за време борбе наше одреднике.

Досада постигнути резултат акције наших оружаних одреда огледа се: у све ређим појавама партизана и све, по својој значајности, мање смелијим и мање дрским упадима.<sup>3</sup>

Важнији догађаји у току друге половине месеца новембра су (подаци се уносе према дану добијеног обавештења у овоме Начелству):

1. — Срез јабланички, Лебане: 14. XI. око 17 час. непознати бугарски војници убили су Стојиљковића Чедомира, припадника Српске државне страже у његовом стану у Лебану.

2. — Срез јабланички, село Прекопчелица: дана 10. XI. око 20 партизана међу којима и Ристић Милан из села Орана, упали у кућу Анђелковића Добривоја бив. добровољца 11 Српског добровољачког одреда и одузели: зимски капут, шаторско крило и неке друге ситне ствари. Анђелковића нису нашли код куће.

4. — Срез прокупачки,<sup>4</sup> село Товрљане: дана 16. XI прво одељење нишке чете сукобило се са комунистима. У борби погинула су четири комуниста. Губитака на страни одредника било је: два убијена и један рањен. Комуниста је било две групе: арбано-товрљанска, јачине око 170 људи и Драги Део-Радан око 150 људи.

5. — Срез власотиначки: дана 15. XI. око 18 час. на путу Власотинце — с. Кукавица три непозната бандита пресрела су Јаћимовића Светозара, жанд. каплара, разоружали га, свукли и однели му одело и легитимације.

јер се налази у оправданој бојазни, да ће комунисти вршити терор приликом повратка у село. Значи, гаранцију представља стварно уништење комуниста, заједно са њеним вођама.

Успостављање, по успешно завршеној акцији, жандармеријских станица, са довољним бројем људства и организовањем летећих средских одреда, по ранијем мом предлогу, онемогућило би се поновно организовање и прибирање разбијених чланова комунистичких банди ..."

<sup>3</sup> О току ове непријатељске офанзиве опширно се говори у извештају Кукавичког (лесковачког) НОП одреда од 19. новембра 1942. (Види књ. 20).

<sup>4</sup> О ситуацији у Топлици и дејствима Јастребачког и Пасјачко-јабланичког НОП одреда види у књ. 4, док. 62.

6. — Срез јабланички, село Гајтан: дана 12. XI. група партизана непознате јачине упала је у село и у згради основне школе одржали збор. Препознати су партизани Ристић Војислав и Бајовић<sup>5</sup> Вук.

8. — Срез добрички, село Бадњевац: 15. XI. око 15 часова три стражара С.Д.С. нападнута су била од једног комунисте, који је успео да побегне.

9. — Срез добрички, село Горњи Дреновац: 15. XI. иста патрола С.Д.С. поменута под тачком 8 нападнута је око 16 часова од групе комуниста, јачине 3—4 човека. Патрола се повукла. Жртава није било.

12. — Срез прокупачки, село Крајковац: дана 17. XI. у село упала група од око 100 партизана и преноћила ноћ између 17/18.

13. — Срез прокупачки, село Товрљане: дана 15. XI. око 6 час. група комуниста спалила општинску архиву у кући Лазара Красића, где је била смештена архива општине Крушевичке. Развила се борба у којој су комунисти имали 4—5 рањених, поред убијених четири поменутих под тач. 4 овог извештаја.

14. — Срез прокупачки, село Крајковац: дана 19. XI. бугарска војска водила је борбу са комунистима. Борба је трајала око један час, резултат није познат. Комунисти су се повукли ка Малом Јастропцу.

15. — Срез лесковачки, село Велика Грабовница: дана 21. XI. око 21 час Рајковић Воја из поменутог села убио је револвером стражара С.Д.С. среза лесковачког Вукадиновића Тиосава у моменту када је Воја требао бити приведен због отпошиљања на рад у Борски рудник. Убица је по извршеном делу, са Тиосава скинуо одело, одузео оружје и муницију и побегао у непознатом правцу.

16. — Срез добрички, село Горње Кординце: дана 22. XI. око 19 часова упала је у село група партизана јачине 20 људи. У селу су вечерали, а потом отишли у непознатом правцу.

17. — Срез прокупачки, село Доња Топоница: ноћу између 16/17. XI. нападнут у непосредној близини поменутог села, од стране комуниста из пушке убијен је Милосављевић Видосав, земљорадник из истог села.

18. — Срез прокупачки, село Доња Речица: дана 24. XI. око 22 часа група комуниста непознате јачине упала у село

<sup>5</sup> Војин Бајовић Вук



и из куће Илије Младеновића одвели Живојина Младеновића, унука Илијиног стражара С.Д.П.С. среза власотиначког, који се налазио на одсуству.

19. •— Срез добрички: у дане 23. и 24. XI. комунисти су у групама долазили у села: Микуловце, Бојчинце, Костеницу, Клисурицу и Петровац.

20. — Срез прокупачки, село Претрешња: дана 26. XI. око 6 часова група од око 50 партизана спустила се са планине Јастрепца у село, узели хлеба, па се поново вратила у планину.

21. — Срез добрички, село Облачина: дана 25, XI. око 21 час два комуниста упали у канцеларију општине облачинске и спалили сав пропагандистички материјал.

(М.П.)

Окружни начелник  
**Ник. Димитријевић**

#### БР. 42

### ПРЕГЛЕД ДЕЈСТАВА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У СРБИЈИ НОВЕМБРА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### МЕСЕЦ НОВЕМБАР 1942 ГОДИНЕ

#### 4. XI. 1942.

2. — 5 наоружаних комуниста и једна комунисткиња напали су жел. станицу Дедина на прузи Крушевац—Сталаћ, разлупали телефонске и телеграфске инсталације и минирали скретнице.<sup>3</sup> Иста група упала је исте ноћи у општину дединску и опљачкала општински новац.

<sup>6</sup> Изостављени текст се не односи на дејства партизана.

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 21/5—1 к. 52.

<sup>2</sup> Изостављени текст се не односи на дејства партизанских јединица.

<sup>3</sup> Диверзантске акције на прузи Сталаћ — Краљево извршио је ударни вод Расинског НОП одреда.

5. XI. 942.

2. — Између села Осаонице и реке Попинске (Трстеник) од стране једне партизанске банде експлозивом оштећена је жел. пруга и услед тога прекинут саобраћај. Од стране исте те банде оштећен је жељ. мост на реци Пепељуши између Читлука и Кошева<sup>4</sup> (Трстеник).

11. XI. 942.

4. — Група од 100 комуниста напала је станицу Државне пољске страже у Врезовици (Трстеник) и спалила општинску архиву.<sup>5</sup>

5. — Једна група комуниста напала је рудник Оплепац<sup>6</sup> (Аранђеловац), наневши штету од око 500.000 дин.

6. — Од стране једне партизанске групе нападнут је рудник Врбица<sup>7</sup> (Аранђеловац). Проузрокована штета износи око 310.000 дин. —

15. XI. 942.

7. — Између Крушевца и Краљева од стране партизана оштећена је експлозијом жел. пруга. Штета износи око 40.000 дин.

8. — Код станице Подунавци<sup>8</sup> комунисти су минирали жел. пругу. Штета износи 11.000 дин.

9. — Између Полумира и Ушћа од стране комуниста разрушена је експлозијом железничка пруга.

10. — Од стране комуниста демолирана је телефонска линија између Пожаревца и Петровца. Штета износи око 1000 дин.<sup>9</sup>

16. XI. 942.

' ...

2. — Код Ушћа (Рашка) комунисти су ставили експлозив на површину пропуста

<sup>4</sup> и <sup>5</sup> Наведене акције је извршио Расински НОП одред.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> Ове акције је извео 1. шумадијски НОП одред.

<sup>8</sup> Пруга Врњачка Бања — Краљево

<sup>9</sup> Акцију је извео Пожаревачки НОП одред. О дејствима тог одреда у новембру 1942. види у књ. 20, извештај Пожаревачког одреда од 26. новембра 1942.

који се налази на државном путу Краљево — Чачак. Услед експлозије пропуст је оштећен.

3. — Наоружани комунисти напали су и разоружали људство станице СДС у Враћевшници (Крагујевац). Људство је одведено а са станице опљачкали 3.800 дин. готовог новца и однели станичне печате.<sup>10</sup>

4. — Једна група од 20 наоружаних комуниста упала је у општину Сврачкавац (Крагујевац) спалила архиву и узела печате. Иста је банда напала на станицу пољске страже у Такову (Крагујевац) разоружала и одвела 4 стражара, спалила општинску архиву и однела жито одређено за реквизицију.

5. — Једна група комуниста напала је станицу СДС у Белановици, разоружала и одвела људство и то: једног официра и 10 стражара.

7. — Једна комунистичка група упала је у општину мијоковачку (Чачак) и спалила општинску архиву.

9. — Наоружани комунисти упали су у општине: Каона, Дувр,<sup>11</sup> Луке, Лиса и Ивица<sup>12</sup> (Гуча), запалили архиве, запечатали општине и запретили смртном казном свакоме " ко покуша да уђе у општине.

10. — На жел. прузи Сталаћ — Дедина комунисти су подметнули паклену машину код моста на жел. прузи. Путнички воз који је наишао на мину исклизнуо је. Проузрокована штета износи 40.300 дин. Жртава није било.<sup>13</sup>

11. — На жел. прузи Сталаћ — Дедина експлозијом проузрокован од стране једне паклене машине, **КОЈУ** су подметнули кому-

<sup>10</sup> После обнављања 1. шумадијског НОП одреда, ГШ Србије је одредио простор на коме ће овај Одред дејствовати. Поред аранђеловачког округа, њему је наређено да дејствује у крагујевачком и јагодинском округу.

<sup>11</sup> Погрешно написано. Вероватно се односи на с. Дубац (Г. и Д.)

<sup>12</sup> Погрешно написано. Треба: с. Живица.

<sup>13</sup> и <sup>14</sup> Види књ. 4, док. 139.

нисти, прекинут је десни носач жел. моста. Штета износи око 5.000 дин.<sup>14</sup>

12. — Од стране једне партизанске групе нападнута је пошта у Такову. Проузрокована штета износи 6.000 дин.

17. XI. 942.

5. — Око 40 наоружаних комуниста дошли су у село Ломницу (Крушевац) и од мештана узимали храну прикупљену за реквизицију.

18. XI. 942.

1. — Једна група комуниста од око 200 људи дошла је у село Наупаре (Крушевац), старешини села забранили даље давање реквизиција и кулука и сељацима одржали збор.

2. — Једна група наоружаних комуниста спалила је архиву општине скорићке (Ражањ) и однела једну писаћу машину.

19. XI. 942.

1. — Код села Крајковац (Прокупље) једно одељење бугарске војске водило је борбу са једном групом комуниста. Комунисти су се повукли у правцу Малог Јастрепца.<sup>15</sup>

2. — Једна група комуниста дошла је у село Јабланица (Крушевац), где је преноћила, од меџгана је узимала хране а потом отишла у непознатом правцу.

3. — Једна група од 30 комуниста напала је општину у Купцима (Крушевац), спалила општинску архиву и покупила намирнице одређене за реквизицију. Иста та банда на путу ка Јабланици наишла је на камион СДС у коме су поред шофера били један немачки официр и два четника, које су комунисти без борбе разоружали и повели са собом.<sup>16</sup>

4. — Једна наоружана комунистичка група од око 100 људи упала је у село Врћеновицу (Житковац), од мештана узимала хра-

<sup>15</sup> Реч је о Јастребачком и Пасјачко-јабланичком НОП одреду. Борба је кратко трајала, јер су се бугарске фашистичке јединице повукле. (Види књ. 4, док. 143 и књ. „Јужна Србија“, стр. 216 и 217).

<sup>16</sup> Ове акције је извео Расински НОП одред (књ. 4, док. 143).

ну намењену реквизицији а затим отишла у непознатом правцу.<sup>17</sup>

5. — Од стране једне групе комуниста порушен је мост на државном путу Рашка — К. Митровица.

18

<sup>17</sup> Види књ. 4, док. 144.

<sup>18</sup> Документу недостаје завршетак, тј. преглед догађаја од 20. новембра па до краја месеца. С обзиром на то, сматрамо потребним да из извештаја Милана Аћимовића, министра унутрашњих послова (Архив В.И.И., рег. бр. 20/2—1, к. 20 „А“), цитирамо део који се односи на делатност партизанских јединица у Србији у октобру и новембру 1942. године. Овај извештај је упућен командујућем генералу и заповеднику Србије. Документ је без датума, али се из његове садржине може закључити да је писан крајем новембра 1942. У документу, између осталог, стоји:

„На основу извештаја и података примљених са терена могло се је констатовати да је након прошлог и овог месеца акција... партизанска... знатно појачана испољвајући се у следећем:

••• У групама јачине 20—30 људи, а у окрузима Лесковачком и Крушевачком и са читавим одредима од по 100—300 бандита, партизани врше нападе на необезбеђене општине, пале архиву, забрањују рад по општинама, забрањују испоруку жита, кукуруза и других потреба, убијају оне који су се испољили као позитивни чиниоци и који сметају њихову акцију, пљачкају имућније појединце и општине и посебном пропагандом утичу на народ да напусти сарадњу Српској влади и да испољи непокорност према окупатору.

С обзиром на то чињенично стање а и констатација која је напред поменута тј. да је акција, коју спроводе партизани... идентична са почетном фазом прошлогодишње акције, као закључак могао би се донети, да ће та акција, иако се не може очекивати да се развија у смислу како је прошле године било тј. да из фазе акција појединих мањих група, пређе на веће покрете побуњеника, да се из терора који се спроводи сада по селима и општинама пређе на терор по среским местима и варошицама — ипак са обзиром на тенденције које су на сцени у Црној Гори, Херцеговини и Босни, сматрам да је неопходно потребно да се акција која је испољена у Србији треба још одмах, док је у почетној фази, угуши...”

**БР. 37**

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ  
ПОЖАРЕВЦА ОД 29. ДЕЦЕМБРА 1942. ШЕФУ СРПСКЕ  
ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ О ПРИЛИКАМА У ПОЖАРЕ-  
ВАЧКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ**

Пов. Број: 963,—  
29 децембра 1942 год.  
Пожаревац

*Предмет:* Извештај о стању јавне безбедности у Округу  
пожаревачком у времену од 15 до 31 децембра  
1942 год.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
Команда јавне безбедности

**Београд**

На наређење Министарства унутрашњих послова кабинета Бр. 490/42 и Шефа Српске државне безбедности I Бр. 32418 од 23 новембра т.г. и I Број: 29124 од 9 новембра т.г. част ми је доставити петнаестодневни извештај о стању јавне безбедности у Округу пожаревачком у времену од 15 до 31 децембра 1942 године.

Од 15 до 31 децембра 1942 године на подручју Округа пожаревачког догодила су се следећа тежа кривична дела:

**1) У СРЕЗУ РАМСКОМ — ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ**

а) дана 8 децембра општинска управа у Раброву примила је наређење Штаба Народноослободилачког партизанског одреда Вељко Дугошевић у којем се општинска управа позива да у року од 10 дана поднесе оставку.

б) ноћу између 12 и 13 децембра око 2 часа примећено је у селу Царевцу 12 наоружаних партизана од којих су 4 били одевени у војничка одела а остали у сељачка. Партизани су се удаљили у правцу села Клење, среза голубачког, не диравши никога.

в) Дана 13 децембра око 7 часова изјутра нађе« је на једној ливади између села Мајиловца и Курјаче леш Жив-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 13/1—2, к. 22.

ковића Благоја одбеглог робијаша из Сиракова. Живковић је убијен ватреним оружјем. На лешу је нађена цедуљица са натписом: „Објава. Овако ће проћи сваки слуга окупатора и издајица Српскога народа. Овако ће проћи сваки разбојник и пљачкаш. Партизани“.

г) ноћу између 15 и 16 децембра око 12 часова 6 наоружаних лица дошла су код стражара одређених за чување телефонске линије Пожаревац — Велико Градиште и наредили им да одмах напусте стражарска места. Уједно су наредили да саопште претседницима општина да убудуће не емију одређивати сељаке да чувају телефонске линије.

д) ноћу између 17 и 18 децембра упало је у село Царевац 4 наоружана лица и тражили претседника општине и благајника. Како ниједног нису нашли отишли су са општинским деловођом у општинску зграду одакле су покупили и однели: писаћу машину, шапирограф, сву залиху хартије, сву пошту која је била у раду, књигу разреза општинског приреза, књигу разреза кукуруза, сву поверљиву и стр. поверљиву архиву из 1942 год. и једну географску карту среза рамског. Бандити су се потом удаљили у правцу села Шувајић оставивши општинској [управи] наређење да у року од 10 дана мора поднети оставку.

ђ) Ноћу између 19 и 20 децембра око 12 часова упала су 4 наоружана партизана у општину Ђураково одакле су покупили сву архиву и излепљене плакате. Све ово су спалили пред општинском зградом. Осим тога разлупали су општински телефон. И овде су оставили наређење да све општинске управе у року од 10 дана морају поднети оставку.

Исте вечери иста наређења доставили су партизани и општинским управама Кисиљево, Тополовник и Кумане.

е) дана 26 децембра о.г. потерно оделење Пољске страже из Великог Градишта опсело је у општини Мало Градиште кућу Димитрија Демића у којој се налазила једна група партизана. Том приликом убијен је вођа партизана Влада Милентијевић зв. „Ганди“ а Стрејић Рада из Малог Градишта теже рањен.

Један партизан је жив ухваћен.

2

в) ноћу између 15 и 16 децембра комунисти — партизани растурили су по три летка у општинама Брадарац, Батовац, Дубравица, Кленовник, Живица, Драговац и Петка.

<sup>2</sup> Из документа су изостављени делови који се не односе на дејства партизанских јединица.

Летци су имали натпис „Штаб народно ослободилачког одреда за округ пожаревачки Вељко Дугошевић“. У овим летцима позива се народ да се не покорава окупаторским властима као ни властима Српске владе а општинским управама се наређује да у року од 10 дана поднесу оставке. Ови летци су лепљени на општинске зграде и на куће председника општина.

ђ) Ноћу између 20 и 21 децембра упале су комунистичке тројке у општине Баре, Лучицу, Берање и Пругово, где су растурили своје наредбе, поцепали пропагандистички материјал са зидова и наредили стражарима да више не смеју долазити у општину.

е) ноћу између 21 и 22 децембра упала је једна партизанска тројка у општину Крављи До. Ова тројка предала је председнику општине три наредбе којима се наређује да председник и чланови општинске управе у року од 10 дана морају поднети оставку. Из општинске касе бандити су однели 425. — динара.

»

з) ноћу између 23 и 24 децембра партизани су прикачили своју наредбу на капију куће председника општине у Батуши, а председнику општине у Великом Селу предали лично наредивши му да у року од 10 дана како он тако и сви чланови општинске управе поднесу оставку.

и) ноћу између 24 и 25 децембра један наоружани комуниста дошао је под прозор бившег председника општине салаковачке Благојевића Саве и тражио да му се прозор отвори. Како је Сава био на стражи жене су под страхом и претњом отвориле прозор после чега је непознати комуниста предао Савиној мајци Милици један коверат на коме је било написано „Општинској управи Салаковац, прочитати на састанку целог одбора и поступити по наређењу“. Том приликом комуниста је рекао Милици, „ не бојте се ништа, нећемо ми да пљачкамо и нећемо никог правога да убијемо.“ Исто тако прилепљена је била једна наредба на зиду кафане Живка С. Динића. На дну ове плакате написано је „Ко ову плакату скине биће стрељан“.

Напред наведени догађај показује јасно да јавна безбедност у повереном ми округу није на оној висини на којој би требала да буде.<sup>3</sup> Овом приликом морам напоменути да

<sup>3</sup> Активност Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“ Децембра 1942. углавном се састојала у растурању општинских упра-



како органи Српске Државне страже тако и остали органи Српске управе улажу све па и највеће напоре да се јавна безбедност поправи. Што у овом није постигнут потпуни успех не би се могла бацити кривица ни на органе Српске Државне страже нити на остале органе Српске управе. Разлоге за ово стање навео сам већ у свом претходном петнаестодневном извештају од 14 децембра т.г. под пов бр 931/942.

Предњи извештај част ми је доставити с молбом ради знања и даље надлежности.

(М.П.)

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**  
Др. Маривковић

**ДОСТАВЉЕНО:**

Министарству унутрашњих послова — Кабинет.  
Шеф Српске Државне безбедности  
Београд.

ва. У извештају овог Одред су 31. децембра 1942. о тој активности се каже: „Ових дана тежиште делатности наших јединица управљено је на достављање наређења општинским управама да поднегу оставку на своје положаје и контролисање извршења тог наређења. Овај задатак је углавном завршен скоро у свим општинским управама на територији нашег округа... Приликом извршења овог задатка неке наше јединице извеле су и неке ситне акције...

Пошто је наређење достављено, ових дана отпочела је контрола и наше ће јединице предузимати казнене мере према оним општинским управама које не буду поступиле по овом наређењу. Ове мере ће бити предузимане у првом реду према оним општинским управама које су се својим досадањим радом нарочито истицале у спровођењу наређења окупатора и његових слугу и свих оних чији је став непријатељски према нар.ослоб. борби, укључујући ту и свесне присталице Драже Михаиловића...

Ова наша мера према општ. управама је добро примљена у народу и многи одуговлаче са предајом кукуруза. Неке општ. управе већ су поднеле оставке али „власти“ их не примају...” (ЗРПС, рег. бр. 40, к. ГШС).

354:

ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКИХ ДЕЈСТАВА У СРБИЈИ ДЕ-  
ЦЕМБРА 1942. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

2

21. XII. 942. 8. — Овога дана од стране комунистичких бандита убијени су у срезу грузанском Глишић Јован, трговац од Рамаћа, и жена му Живка, домаћица, у срезу јабланичком Булатовић Јован, земљорадник из Гајтана и у срезу млавском Марјановић Иван, зем. из Трновче.

Истога дана приликом борбе са комунистима погинуо је Михајло М. Нешић, водник III кл. из Смјд. Паланке.

22. XII. 942. 1. — У ноћи између 21 и 22 о.м. комунисти су запалили општину Ђаковичку са целокупном архивом.

Исте ноћи од страће комуниста спаљена је архива општине ораовичке у селу Мала Копашница, среза лесковачког.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Докуменат (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 23/5—1, к. 52.

<sup>2</sup> Документу недостају 12 страна. На њима су изнесене акције партизана од 1. до 21. децембра.

<sup>3</sup> О ситуацији у лесковачком округу опширно се говори у извештајима окружног начелства од 31. децембра 1942. У једном од тих докумената (Архив В.И.И., рег. бр. 5/1—1, к. 22) дат је преглед догађаја за другу половину децембра, а у другом је (В.И.И., рег. бр. 36/2—1, к. 22) изнесена ситуација у лесковачком округу у току целог месеца. Ево извода из другог документа:

„... Општа ситуација у Округу лесковачком у месецу децембру, у главном, обележава се: осетним погоршавањем стања јавне безбедности, као последице интензивнијих упада партизана; акцијом комуниста, која свакога дана постаје све дрскија и безобзирнија, а огледа се у учесталим појединачним убиствима, затим нападом на наше оружане одреде и нападом на приватна саобраћајна средства.

Крајем новембра месеца прекинута је акција наших оружаних одреда на терену. У току трајања саме акције партизани су се притајили и прикривали, услед чега, у току месеца новембра није се запажао пораст упада, већ напротив извесно смањење, из чега се могао изводити закључак, да је акција наших оружаных одреда, бар привидно, дала извесне позитивне резултате. Неоспорно је, да би ова акција наших оружаных одреда дала потпуно повољне резултате, да није у невреме прекинута. Комунисти прикљештени акцијом збили су се у

3. — Једна група од 80 комуниста дошла је у село Вражогрнци, среза жупског, прикупила сељаке и одржала им говор нападајући окупаторске и српске власти. Затим посекали

својим збеговима, одакле нису смели помолити главе и по цену гладовања. Села су била мирна од терора партизана, јер нису ни за хлеб смели излазити из својих скровишта. Глад, која је неминуовно предстојала, натерала би комунисте, да открију своја скровишта, односно да прихвате чак и борбу, у алтернативи: бирања мањег зла.

Међутим, прекинута је акција. Партизани су то попутрили великим задовољством, што су и изразили речима: поцркли би од глади. Настала је тада потера партизана за храном. Вође партизана, који су сви остали ван домашаја наших власти, јер у току трајања акције наших оружаних одреда није ни један ни ухваћен ни убијен, почели су уверавати народ о слабости наших одреда, о неспособности тих одреда да им се одупру и изјављивали, да ће у будуће прихваћати борбу са нашим одредима.

По повлачењу наших одреда са терена, партизани су поново постали господари ситуације. Крстаре по селима несметано. Пале општинске архиве, негде и саме зграде надлештава; убијају општинске часнике, четнике и виђеније грађане и сваког, који им се ма чиме замерио. Тако у току овога месеца имамо укупно 72 случаја напада — појаве партизана, који су упади, поред материјалне штете, попраћени и људским жртвама. Само напад код села Ображде на наше одреднике дана 10. XII. завршио се са 10 жртава наших одредника, поред 6 рањених и два нестала. Напад на приватни аутобус код моста на Морави на путу Лесковац—Власотинце дана 18. XII. и^ао је 3 мртва, 4 рањена и 1 одведен. Број убијених или несталих у појединачним случајевима пење се на 25, тако да у децембру укупан број што мртвих, рањених и несталих-одведених лица од стране партизана износи 36.

У срезу лесковачком и јабланичком у току целог месеца партизани су писменим наредбама вршили притисак на општинске часнике и старешине села, да поднесу оставке на своје положаје под претњом смртне казне. Дали ће ту своју претњу и привести у дело, показаће нам најскорије време. Не треба заборавити да је терен сада незаштићен и да ни један општински часник не спава у своме дому, већ по сенарама, колибама и комшилuku. Досада су убијене три старешине села.

Ову јачу активност партизана омогућило је и разоружање четника... Разоружани четници, који су се вратили својим домовима постају жртве комуниста, који над њима врше освету. До сада има већ неколико случајева погибје бивших четника.

Бугарске војне власти, преко одреда бугарске војске на терену, извршили су низ стрељања становништва са мотивацијом, да су стрељана лица одржавала извесне везе са партизанима. Детаљнија обавештења по овоме нису се могла прибавити, јер бугарске власти нису вољне да их пруже. Тако број стрељаних лица износи: у селу Рељинци, засеок Шумаровци,

три телеграфска стуба, скупили хлеб и остале намирнице и поделивши се у две групе отишли једни ка Сугубини а други у правцу Златара.<sup>4</sup>

23. XII. 1942.

3. — Једна мања група комунистичких бандита дошла је у општину кулиновачку,

среза прокупачког 2; у селима среза добричког, Девча 22, Арбанасци 2, Аз Бресница 6, Крајковац 19, Рожина 6 и Лепаја 12, укупно 69 лица. Поред тога у селу Мрамору, среза добричког стрељано је 16 лица, као одмазда за напад на бугарску караулу у истом срезу, који се догађај десио још у октобру месецу. У селу Ображди Бугари су убили 4 лица приликом претреса а под изговором да су покушала бекство. Према томе од Бугара страдало је 89 лица.

Од стране Специјалне полиције Управе града Београда и у току децембра вршено је хапшење извесног броја омладинаца из Лесковца, а у вези са комунистичком пропагандом.

Хапшења су даље вршена и од стране наших власти а у вези са исписивањем у ноћи између 24/25 децембра по зидовима зграда у Лесковцу цифре „1918“ и на два места „С.С.С.Р.“ Истрага се и даље по овом случају још води.

Угроженост јавне безбедности услед упада партизана најјаче се осећа у срезovima лесковачком и јабланичком мало мање у срезovima прокупачком, добричком и власотиначком. Срез косанички, мање више, поштеђен је.

У циљу побољшања прилика у односу на јавну безбедност у овоме Округу, чињени су својевремено потребни предлози, било засебним актима — било путем месечних и петнаестодневних извештаја. Понављања можда неће бити излишна.

У првом реду потребно је, да се акција чишћења терена поново отпочне и то што пре. Поред планског затварања канала, потребно је, да се унутар обруча убаце јака летећа одељења са циљем проналажења скровишта партизана. Кроз терен, кога је акција прошла одмах успоставити жандармериске станице, јаче формације, са циљем пружања заштите становништва, а нарочито циљем, стварног уверавања народа, да се овога пута мисли заиста дефинитивно обрачунати са партизанима. Започету акцију не треба никако прекидати све дотле, док не покаже стварне резултате, а то су, уништење вођа и чланова партизанских одреда. Поред борбе оружјем, треба рачунати и на моралну борбу, у првом реду треба отргнути народ од резигнације, неодлучности и неодређености; затим на глад, која неминуовно претстоји партизанима ако акција буде дуже трајала. Рачунати треба на залихе хране којом партизани у својим збеговима располажу...”

О поменутој офанзиви припадника СДС и бугарских фашиста против партизанских јединица у лесковачком округу, која је отпочела 1. новембра 1942. опширније се говори у документима бр. 41 и 42. Односи се на Расински НОП одред. Види књ. 4, док. 154.

среза ресавског, спалила архиву и однела  
Д • 5.400 динара.<sup>5</sup>

4. — У селу Бољетину, среза поречког, појавила се једна група од 20 наоружаних комуниста. Комбиновани одред који се налазио на терену напао је на ову банду и после краће борбе натерани су на повлачење.

5. — Једна мања група комуниста дошла је у село Доброљупци, среза жупског, спалила архиву, уништили намештај, демолирали телефон и однели новац.<sup>6</sup>

6. — Овога дана у борби са комунистима погинули су потпоручник Милановић Ј. Милан и редов жандарм Милетић С. Витомир.

24. XII. 1942.

1. — У ноћи између 23 и 24 о.м. једна комунистичка тројка спалила је архиву општине кривајске, среза млавског.

2. — Наоружана комунистичка банда напала је на тераоце кола са пшеницом из општине Штубика, коју су носили ради предаје „Цереал-Експорту“. Тераоце су пустили а пшеницу у количини од 4.000 кгр. задржали.

3. — Једна комунистичка банда напала је на станицу Ковачевац, Среза младеновачког, демолирали све апарате, дигди у ваздух две скретнице и узели новац из касе а затим се изгубили у непознатом правцу.<sup>7</sup>

5. — Једна партизанка, чији идентитет није могао бити утврђен,<sup>8</sup> у Младеновцу, у близини жељ. станице на улици бацила је бомбу на два немачка официра и теже их повредила а потом убила четничког војводу Јована Војновића, који је хтео да је спречи у овом делу. По учињеном покушала је да бежи али је убијена од једног стражара градске страже.

<sup>5</sup> Акцију су вероватно извели делови Пожаревачког НОП одреда. О дејствима тог одреда у децембру 1942, види у књ. 4, док. 72 и у књ. 20 извештај Пожаревачког одреда од 31. децембра 1942.

<sup>6</sup> Види књ. 4, док. 155.

<sup>7</sup> Акцију су извели делови Космајског НОП одреда и омладинци, чланови СКОЈ-а, из с. Ковачевца (види књ. 4, док. 156).

<sup>8</sup> Реч је о Живки Дамјановић, партизанки Космајског НОП одреда. Види књ. 4, док. 87 и 154.

6. — Група од 20 партизана упала је у село Црвење, среза књажевачког, спалила општинску архиву и узела новац па отишла у непознатом правцу.

Исто тако једна друга група комуниста упала је у село Жлне и спалила општинску архиву.

<sup>9</sup> Акцију су извели делови Књажевачко-бољевачког НОП одреда. О дејствима тог одреда и ситуацији у зајечарском округу опширније се говори у извештајима окружног начелства из Зајечара од 22. и 31. децембра 1942. У првом документу (Архив В.И.И., рег. бр. 2/8—1, к. 21), између осталог, стоји:

„Територија округа није очишћена од остатака комунистичких банди. Услед тога је угрожен ред и мир ...

У времену за који се овај извештај подноси, од важнијих догађаја десило се и то: »

1. децембра 1942 г., око 21 час, дошли су у село Дреновац [северно од Књажевца]... 13 немачких официра и жандарма. Том приликом у сали задружне зграде било је свадбено весеље. Народ видевши изненадан долазак Немаца поплашио се и почне бегати нашто су Немци отворили ватру из пушака и пушкомитраљеза...

8. децембра 1942. г. на месту Мироч, 7 км. југозападно од Јабуковца, комунистичка банда од 10 људи под вођством Костића [Лредрага], бив. професора из Неготина, водила је борбу са Јабуковачким четничким одредом. Овом приликом погинуо је четник Манчић Никола, а 5 четника комунисти су ухватили, разоружали и пустили ...”

А У другом извештају (В.И.И., рег. бр. 23/1—1, к. 22) који је 31. децембра 1942. послат шефу Недићеве СДС, каже се:

„... Ноћу 14 и 15 овог месеца око 21 час наишла је једна група партизана у јачини око 15 људи у Влашко Поље, среза заглавског. Из неких кућа ... узели су ... хлеба и удаљили се у правцу Бучја ...

Ноћу између 19 и 20 овог месеца око 22 часа упала једна група партизана у јачини око 30 људи у село Доњу Соколовицу, среза заглавског ...

Ноћу 20 и 21 ов. месеца дошла је у село Равну, среза заглавског једна група партизана у јачини од 10 људи и пошто су из неких кућа узели хлеб удаљили се у правцу села Мањинца...

Ноћу између 21 и 22 овог месеца једна група партизана у јачини око 15 људи дошла је у село Штипину, среза заглавског. Пошто су у општини уништили телефон, спалили су општинску архиву и однели око 11.500 динара...

Ноћу између 24 и 25 овог месеца око 20 часова наишла једна група партизана у јачини око 15 људи у село Црвење, среза заглавског, спалили општинску архиву и однели око 14.000 динара.

Исте ноћи око 21 часа група партизана у јачини око 10 наишла је у село Жлне, среза заглавског, спалила општинску

25. XII. 942.

2. — У ноћи између 24 и 25 о.м. дошла је , у село Понор, среза Књажевачког, група ко-  
j)Лу-муниста, спалила општинску архиву, из касе ИЛГ.узели 6.000 дин. и отишли у правцу Треси-  
^^/^jбабе.

3. — Једна мања група комуниста до-  
шла је у село Велику Иванчу, среза младено-  
вачког, спалила општинску архиву, узели  
Ш 1.000 дин. а затим отишли у правцу села Ми-  
с 1е.<sup>10</sup>

4. — Код села Провалије, среза расин-  
ског, нађен је леш Радомира Цветковића из  
Пољана иначе командира сеоске милиције  
кога су комунисти убили.

26. XII. 942.

3. — Комунисти спалили сву архиву оп-  
-штине дубљанске, среза трстеничког.

4. — Једна група партизана, наоружана  
пу!шкама и пушкомитраљезима, под вођством  
[Момчила Поповића сачекала је у заседу код  
дечијег опоравилишта на Озрену, једну пат-  
ролу од 5 органа СДС и убили стражаре Ра-  
домира Николића и Пешића, док су осталу  
тројицу разоружали и пустили.<sup>11</sup>,

27. XII. 942.

1. — У ноћи између 26 и 27 о.м. партиза-  
ни су обили канцеларију општинске суднице  
у Орешковици и спалили сва акта.

Исте ноћи комунисти су убили Симеука  
Терзића, претседника општине Самаиле, сре-  
за краљевачког.

2. — Једна група од 30 комуниста у селу  
,-Смиловцу, среза ражањског, спалила је оп-  
"штинску архиву и разна друга акта.<sup>12</sup>

архиву, а друга група у јачини око 5 партизана дошла је у  
село Понор, спалила архиву општинску ..."  
О дејствима партизана у зајечарском округу види у књ. 4, док. 159  
и 156.

<sup>10</sup> Акцију су извели делови Космајске чете 1. шумадијског НОП  
одреда. О дејствима тог одреда види у књ. 4, док. 65, 68 и 155 и књ.  
5, док. 4.

<sup>11</sup> и <sup>12</sup> Акције су извели делови Озренског НОП одреда (види  
књ. 4, док. 157).

360:

3. — Комунисти су убили Миодрага Контића, четника војводе Пећанца, на месту зв. Горња Мирница код Куршумлије.

4. — Експлозијом динамита који су комунисти поставили на прузи, на км. 198/450 између Ђуниса и Витковца, оштећено је 15 прагова и око 4 метра гвоздене шине.

28. XII. 942.

У ноћи између 27 и 28 о.м. већа група наоружаних комуниста спалила је општинску архиву у Јасеновцу,<sup>13</sup> среза трстеничког, узела новац, покупила храну а затим отишла у непознатом правцу.

Исте ноћи комунисти су спалили списак разрезаног кулука, осталих реквизиција и један део општинске архиве у општини шеткарској,<sup>14</sup> среза ражањског.

2. — комунистички бандити запалили су општину у селу Придворици, среза моравичког.

Исте ноћи комунистички бандити извршили су напад на воз бр. 173 између Витковца и Ђуниса. Жртава није било. Оштећена је само шина на неколико места а прекид саобраћаја трајао је 1 сат.

2. — Комунистички бандити убили су Андрију Прелића из Жежевице, среза Трнавског.<sup>15</sup>

29. XII. 942.

1. — На путу између Лесковца и Лебана комунисти су посекали телефонске и електричне жице.

2. — Једна наоружана комунистичка тројка дошла је и тражила председника општине беочке, среза студеничког, Андријанића Станимира, али како га нису нашли извели су његовог брата, отишли до општине, наредили служитељу да отвори а затим узели писаћу машину и известан канцеларијски материјал, па се изгубили у непознатом правцу.

<sup>16</sup>

<sup>13</sup> Вероватно с. Јасиковица.

<sup>14</sup> Односи се на с. Шетку.

<sup>15</sup> О акцијама Чачанског одреда види у књ. 5, док. 26.

<sup>16</sup> Документу недостаје завршетак. \*



БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ЈАНУАРА 1943  
ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ<sup>2</sup>

(1—1943 год.)

**Београдски округ.** Опште стање јавне безбедности доста добро. Акција комунистичко-партизанска веома слаба, да се и не запажа. Постоји опасност од пребацивања комуниста преко Саве са Хрватске стране.

Акција илегалних одреда<sup>3</sup> не постоји.

**Ваљевски округ.** Опште стање јавне безбедности врло добро. Акција комунистичко-партизанска не постоји.

Активност илегалних одреда састоји се у појединачном ликвидирању комунистичких симпатизера.

**Зајечарски округ.** Опште стање јавне безбедности доста угрожено дејством партизанско-комунистичких одреда којих има два и то: 1) професора **Костића**<sup>4</sup> јачине 40 људи<sup>5</sup> са дејством у срезу крајинском и брзопаланачком; и 2) **Момчила Сибиновића**, јачине 25—30 људи који дејствују у срезима: заглавском, бољевачком, сврљишком и зајечарском.<sup>6</sup> Њихова акција манифестује се у нападима на општинске управе, пљачкању општинског новца, забрањивању рада општинским органима као и у одузимању прикупљене хране.<sup>7</sup>

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 59/1—1, к. 22.

<sup>2</sup> Билтен „Опште стање у Србији“, који је излазио месечно, вероватно је рађен за потребе Председништва и појединих министарстава Недићеве владе, а на основу извештаја окружних начелника и команде Српске државне страже. Од новембра 1943. године Одељење за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова издавало је недељне билтене (види док. 76).

<sup>3</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>4</sup> Предраг Костић Пега (Вељко). Погинуо је у с. Кривом Виру јула 1943, као позадински партијско-политички радник.

<sup>5</sup> Реч је о Крајинској партизанској чети.

<sup>6</sup> Тада су на територији тих срезова дејствовале Тимочка и Бољевачка партизанска чета. О дејствима тих јединица опширније види у књ. „Источна Србија“, стр. 82—85.

<sup>7</sup> О акцијама ових партизанских јединица детаљније се говори у извештајима зајечарског Окружног начелства од 12, 14, 23. и 31. јануара 1943. Документи се налазе у Архиву В.И.И., рег. бр. 51/1—1, 50/1—1, 44/1—1 и 28/2—1, к. 22.

Акција илегалних одреда се не запажа.

Крагујевачки округ. Опште стање јавне безбедности доста добро и задовољавајуће у већини срезова. Комунистичко-партизанске банде угрожавају безбедност у срезовима: качерском, таковском и орашачком. Акцију воде два одреда, и то; 1) **Милорада Лабудовића**,<sup>8</sup> јачине око 100 људи; и 2) професора **Драгољуба Миленковића**, јачине око 60 људи.<sup>9</sup> Оба одреда су добро наоружана аутоматским оруђима.

Илегални одреди не угрожавају јавну безбедност али врше међусобно обрачунавање са комунистима.

**Краљевачки округ.** Опште стање јавне безбедности је довољно. Комунистичко-партизанска акција сведена је на минимум да се и не запажа. Откривен месни комитет КП у Краљеву и чланови похапшени. Код села Стубла уништена читава комунистичка банда. Илегалних одреда има али не угрожавају безбедност. Акција им се у главном своди на уништавању комуниста.

**Крушевачки округ.** Опште стање јавне безбедности веома забрињавајуће. Партизанско-комунистичке банде показују сталну и несмањену активност и невероватну дрскост у спровођењу акције која се састоји у: држању пропагандних говора, паљењу архива, спречавању реквизиција, забрањивању рада општинским управама, убиствима и одвођењу сеоских омладинаца у циљу појачања сопственог бројног стања. Осим тога, извршено је једно деценирање жељезничке пруге Београд—Ниш.<sup>10</sup>

Акција илегалних одреда се такође доста осећа и у главном састоји у пропаганди противу комуниста, у сукобима са њима, као и у поједином ликвидирању комуниста.

**Лесковачки округ.** Опште стање јавне безбедности веома забрињавајуће.<sup>11</sup> Акција комунистичко-партизанска вр-

<sup>8</sup> Командант 1. шумадијског НОП одреда „Милаи Благојевић“.

<sup>9</sup> У то време у крагујевачком округу, на простору Крагујевац, Аранђеловац и Г. Милановац, дејствовао је 1. шумадијски одред. (Види књ. 5, док. 4).

<sup>10</sup> У крушевачком и једном делу краљевачког округа дејствовао је Расински НОП одред „Мирко Томић“. О дејствима тог одреда јануара 1943. види у књ. „Јужна Србија“, стр. 269—271.

<sup>11</sup> У извештају лесковачког Окружног начелства од 31. јануара 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 26/2—1, к. 22) опширно се говори о ситуацији у округу и дејствима партизанских јединица. У извештају се, између осталог, каже:

„... Стање јавне безбедности у месецу јануару 1943 год. остало је неповољно, као и у току месеца децембра 1942 год. Оно се није ни погоршало ни побољшало, но са тежим последицама услед вршења одмазде за деликте учињене од партизана.

ло развијена и манифестује се у нападима на општине, убијању општинских функционера и сл. Извршено је и једно демолирање пруге Прокупље—Куршумлија. У Лесковцу је откривена организација која је сарађивала на комунистичкој пропаганди. Чланови похапшени. Акција илегалних одреда не постоји.

Моравски округ. Опште сгање јавне безбедности доста добро изузев у срезу ресавском, где је забрињавајуће услед веома развијене акције комунистичко-партизанске,<sup>12</sup> који се не устручавају да врше нападе и на већа места и против бројних одреда страже. Уништена једна комунистичка банда.

Истина, у поређењу са бројем упада комуниста у току месеца децембра, запажа се знатно смањење броја упада, који су и даље бескрупулозни и безобзирни као и раније. Ова чињеница о смањењу броја упада међутим, не треба да буде схваћена као елемент из кога би се могао извести закључак о неком побољшању јавне безбедности. То, у првом реду, због тога што у борби противу комуниста у месецу јануару није било никаквих значајнијих успеха од стране наших оружаних одреда, те су групе партизана остале нетакнуте а њихове вође и даље ван домашаја наших власти. Умањење броја упада партизана наступило је, вероватно, због наступа зиме и обилног снега, који одаје трагове, како збег;>, тако и кретања, а поред тога отежава пребацивање из једног у други крај округа.

Везобзирност и бескрупулозност у акцијама комуниста запажена је у првој половини месеца јануара, а огледа се у погибији претседника општине туреквачке старешине села Плавце, месног свештеника села Барбатово, паљењем једне општинске архиве и пресретањем два наша одредника. У доцнијим акцијама партизани су настојали да одрже зборове и дођу до потребне хране. Запажено је, да се комунисте приликом одржавања збора појављују у већим групама и то од 80—100 људи, вероватно у чисто пропагандистичком циљу. На крају месеца имамо два случаја безобзирне акције партизана, који се састоје: у минирању железничке шине на прузи Дољевац — Куршумлија на килом. 4+500. Саобраћај је одмах успостављен и жртва није било, као и у сукобу комуниста са четницима војводе Косте Пећанца на дан 30. I., о чему још нема детаља.

У овоме месецу вођене су две борбе са комунистима и то: на дан 19. I. код села Трњана среза лесковачког, која се завршила без икаквих повољних резултата; и на дан 30. I. код Пунавичких бачија, на територији среза косаничког, између комуниста и четника Косте Пећанца. У овој борби као појачање узели су учешћа и одредници С.Д.С. среза косаничког. Резултат ове борбе није још познат..."

О ситуацији у лесковачком округу опширније се говори и у извештајима Окружног начелства од 15. и 31. јануара 1944. Ови документи се налазе у Архиву В.И.И., рег. бр. 49/1—1 и 27/2—1, к. 22.

<sup>12</sup> Реч је о Пожаревачком НОП одреду „Вељко Дугошевић”.

Акција илегалних одреда, састављена од одбеглих четника разоружаних одреда, осећа се једино у срезу ресавском.

**Нишки округ.** Опште стање јавне безбедности доста добро. Партизанско-комунистичку акцију воде две банде, и то:

1) **Ђуре Маневића**<sup>13</sup> зв. „Грујица“; и 2) **Моме Поповића**<sup>14</sup> и **Драгчета Миловановића**,<sup>15</sup> али се њихова активност у току овога месеца није запажала.<sup>15</sup>

Акција илегалних одреда не примећује се у већем обиму.

**Пожаревачки округ.** Опште стање јавне безбедности још увек је забрињавајуће. Комунистичко-партизанска акција је веома жива и састоји се у уништавању архива и у убиствима. Осим тога спаљен је један немачки аутомобил. Акцију воде четири банде, и то:

1) **Жике Поповића**<sup>17</sup> бив. учитеља јачине **20—25** људи; 2) **Јована Шербановића**,<sup>18</sup> студ. медицине, јачине **15—20** људи; 3) **Симе Симића**,<sup>19</sup> студента, јачине око 20 људи; и 4) остаци банде убијеног комунистичког вође **Владе Милентијевића** зв. „Ганди“ — кројача из Пожаревца.<sup>20</sup>

Такође доста брига задају илегални одреди одметнутих четника разоружаних одреда, који константно врше нападе на органе и станице СДС у циљу разоружања. Разоружане су станице у Раброву, Божевцу, Братинцу и Нересници а уз то још и неке појединачне патроле.<sup>21</sup>

Акција осталих илегалних одреда се не осећа, јер се исти држе лојално како према органима наших власти тако и према органима окупаторске војске.

**Ужички округ.** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Међутим постоји опасност преласка комуниста са Хрватске стране, из Босне.

Акција илегалних одреда не постоји осим у срезу моравичком у коме дејствује група одметнутог четничког вој-

<sup>13</sup> Кирил Михајловски Грујица, командант Јастребачког НОП батаљона.

<sup>14</sup> Момчило Поповић Озрен, народни херој.

<sup>15</sup> О погибији Миловановића и Поповића види у књ. 5, док. 190.

<sup>16</sup> Односи се на Озренски НОП одред.

<sup>17</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“.

<sup>18</sup> Народни херој, члан ОК КПЈ за Пожаревац.

<sup>19</sup> Народни херој, политички комесар Моравске чете Пожаревачког одреда.

<sup>20</sup> О дејствима Пожаревачког одреда види у књ. 5, док. 3 и 5 и у књ. 20, извештај ОК КПЈ за Пожаревац од 28. јануара 1943.

<sup>21</sup> Овде се не ради о „нападима“ четника, већ о добровољном приступању Недићевих жандарма четницима Драже Михаиловића.

воде **Боже Јаворског**, чија се акција у главном своди на разоружавања граничних органа СДС.

**Шабачки округ.** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји.

Акција илегалних одреда такође не постоји.

**Косовско-Митровачки округ.** Извештај није приспео.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА

Из напред изложеног стања јавне безбедности у појединим окрузима и из изложених акција комунистичко-партизанских и других илегалних формација долази се до следећих закључака:

А) Комунистичка акција је током протеклог месеца била у главном управљена на паљењу архива, забрањивању рада општинским управама, убијању појединих општинских функционера, забрањивању прикупљања реквизиције, пропаганду, саветовање и утицање на народ да не поступа по наређењима Српске владе и окупаторских власти. Од тежих саботашких дела било је: два демолирања жељезничке пруге, једно спаљивање немачког аутомобила као и неколико сечења телефонских жица. Међутим комунистичке формације нису показале ни у једном случају способност за већи масовни оружани удар на органе власти. Исто тако њихова делатност није на целој територији Србије подједнаке јачине. Тако: 1) у окрузима шабачком, ужичком, ваљевском и краљевачком (који су 1941. били најугроженији) уопште нема никакве комунистичко-партизанске делатности; 2) у окрузима београдском, крагујевачком, моравском, зајечарском, нишком и пожаревачком раде поједине заостале мање групе партизана али њихова акција није великог обима; и 3) у окрузима крушевачком и лесковачком, у којима својевремено није извршено радикално и енергично чишћење терена од комуниста, постоје још увек бројно доста јаке комунистичке банде које јавну безбедност угрожавају у већој мери.

Народ је у претежној својој већини свуда противу комуниста, и, уколико му је то као ненаоружаном у могућности, активно помаже органе државне безбедности у уништавању партизана и комуниста и то у много већој мери но што је то раније чинио. Ово се да закључити: а) из обавештења која пружа органима власти о кретању комунистичких банди; и б) из активног суделовања у уништавању појединих банди.<sup>22</sup>

<sup>22</sup> О дејствима партизанских јединица у Србији јануара 1943. види у књ. 5, док. 189, 191 и 192.

Б) Акција илегалних одреда била је готово свуда управљена на обрачунавање са комунистима. Ово обрачунавање је у последње време узело облик бескомпромисности. Изузетно на територији округа пожаревачког, као и на територијама срезова ресавског и моравичког, на којима оперишу одбегли припадници разоружаних четничких одреда, ови су вршили нападаје на органе СДС. — Иначе, илегални одреди на својим пропагандистичким састанцима као и у својим летцим препоручују народу послушност према влади и рад на одржању реда и мира, лојално држање према окупаторској власти, као и извршавање наређења окупаторских власти. Од тежих дела илегални одреди су извршили разоружање четири жандармеријске станице на територији округа пожаревачког, напад на Свилајнац и разоружање извесних станица граничне страже у срезу моравичком.

...<sup>23</sup>

<sup>23</sup> Докуменат није завршен.

**ИЗВЕШТАЈ ИСПОСТАВЕ ИЗ БОРА ОД 12. ФЕБРУАР^  
1943. ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ СДБ О  
ЗЛОЧИННИМА КОЈЕ СУ У с. Д. БЕЛОЈ РЕЦИ ПОЧИНИЛИ  
ПРИПАДНИЦИ НЕМАЧКЕ РАДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ТОТ<sup>1</sup>**

**ИСПОСТАВА СРЕЗА ЗАЈЕЧАРСКОГ**

Пов. Бр: 29  
12 фебруара 1943 год.  
Бор.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

**Београд**

На дан 10 фебруара 1943. год. по подне, дошао је у испоставу један младић из села Доње Беле Реке и обавестио ме је, да су јутрос око 5 часова дошли у село немачки војници, који су попалили велики број: кућа, штала, кошева, и т.д. и да су убили неколико грађана, међу којима председника општине и првог члана општинске управе.

Мислећи да се ради о казненој експедицији, али не знајући разлог за то, отишао сам одмах у овдашњу фелдјандармерију и замолио за обавештење. Како старешина фелдјандарма није знао ништа о овом случају, то је, преко телефона тражио обавештење од немачких власти у Зајечару и Бору. одакле му је одговорено, да ни једна немачка јединица није упућена у Доњу Белу Реку и да им о овоме ништа није познато.

Сутра дан, 11 тек. месеца, припремио сам се за одлазак у Доњу Белу Реку, али сам предходно свратио у фелдјандармерију, ради сазнања, да ли располажу неким податцима о догађају. Том приликом саопштено ми је, да су дошли до сазнања, да су ово дело учинили органи организације „Тот<sup>1</sup>“, али да не идем у Доњу Белу Реку сам, јер ће доћи из Зајечара командир фелдјандармерије а ићи ће и он — старешина фелдјандарма у Бору — па да идем са њима.

По доласку у Доњу Белу Реку установљено је следеће:

На дан 10 тек. месеца, око 5 сати, ујутру, дошла је у село, на два камиона, једна група униформисаних органа организације „Тот“ наоружаних пушкама и машингеверима. На око 200 метара од улаза у село оставили су камионе, а из

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег бр. 33/3—1, к. 22.

истих узели и понели канте са бензином и унапред припремљене, жицом, увезане, снопиће сламе, које су потапали бензином и подметали код: кућа, штала кошева и т.д. те изазвали пожаре.

Наишли су прво на кућу Стојановића Илије, коме су запалили шталу са сточном храном. Како се одмах до ове куће налази општинска зграда, а до ове земљорадничка задруга, у чијем је једном одељењу смештена сеоска стража, то су стражари, видевши пожар, а не знајући одакле исти потиче, протрчали кроз општинско двориште и почели гасити пожар снегом. У томе је са пута, а преко стојановићевог дворишта, на њих осута митраљеска ватра, због чега су се разбежали. Одмах затим изашли су из куће Стојановић и жена му Живана и пошли да гасе пожар. Један од „тотоваца“, који је стојао напољу, иза каменог зида, опалио је на њих неколико метака из пушке, те је Живану убио а Илију ранио у десну ногу, преломивши му десну бутну кост. Други „тотовац“, који је стајао иза овога, на путу, мало у десно, са машингевером, видећи ово двоје да су пали, хтео их је дотући, па је пустио рафал машингевера, али је један метак-кула ударила у камени зид, одакле се је одбила и оног првог „тотовца“ ударила у стомак и убила. Одавде су пошли кроз село где су, на све стране, палили и убијали. Тако су до 7 сати, колико су се држали у селу, упалили:

Стојановићу Илији шталу са сточном храном, Шајканцу Душану шталу, Младеновићу Ранку шталу, Живковићу Сави шталу и шупу са вршалицом, Јовићу Николи шталу, Убавки Саве Ивановића кош са храном, Шајканац Владимиру кош са људском храном и шталу са сточном храном, Недељковићу Милошу шталу, кош са храном и воденицу, Јовановићу Ратомиру шталу са сеном и осталом сточном храном, Милосављевићу Анти, бацили запаљиве бомбе у стан, где су запаљене кућевне ствари, у радњу где је запаљена и уништена роба и запалили шталу са сточном храном. Затим у магацину посули бензином разне ствари, пшеницу и брашно и запалили, али је овди убрзо угушен пожар. Павловићу Милану по стану посули бензин и упалили те је изгорео намештај са оделом, Павловићу Николи, штала са сточном храном, Богдановићу Миленку сточну храну, Митићу Живану кућу, шталу са људском и сточном храном, школску шталу са сточном храном, Инкићу Стојану дућанску робу, одело, људску и сточну храну, Рајићу Милану сточну храну, Богдановићу Милутину шталу са сточном храном, Богдановићу Миленку сточну и људску храну, Богдановићу Станку шталу са сточном и људском храном, Борђевићу Живојину шталу са сточ-



ном храном, Павловићу Стојану кућу са сточном и људском храном, Лекићу Живану шталу са сточном храном, Миловановићу Милутину шталу са сточном храном и Николићу Живку сточна храна.

Погинули: Стојановић И. Живана, Гошић Милош, Симић Гмитар, Ђорђевић Живојин, Павловић Стојан, Милетић Станоје, Милетић Стојан и Милетић Милан, сва тројица из једне куће, Милосављевић Анта, Милић Жико, Живковић Стојан, Милана уд. Миленка Станисављевића, Севда Ж. Милосава Ивковића, сви из Доње Беле Реке.

Рањени су: Младеновић Ранко, Стојановић Милан, Стојановић Илија, Савић С. Миодраг, Богдановић Н. Станоје'и Младеновић Р. Сава, који је подлегао ранама у болници братинске благајне, у Бору, јер је рањен у уста . . .

Анта Милосављевић био је председник општинске управе, а Милетић Милан први члан општинске управе.

• Анта Милосављевић, Милан Милетић и Стојан Павловић изведени су из својих кућа и убивени, а остали пошто су изашли из кућа, да гасе пожаре.

По доласку у село наишао сам свега на неколико лица, иначе су се сви остали, од страха, разбежали по: кршу, шумама и околним селима. По сазнању, да сам дошао у село, народ се је почео враћати у село, тако, да је се вратило око пола села до мог повратка.

Пре повратка издао сам наређење, да се упрегну сва коњска, а у недостатку ових и воловска кола, те да се сви рањеници превезу у болницу братинске благајне. у Бору. По наређењу је поступљено, те су сви рањеници превезени у болницу до вечери.

Немачке војне власти воде и даље извиђаје поводом овог догађаја.

До данас се је сво грађанство села Доње Беле Реке вратило у село и отпочело са расчишћавањем рушевина насталих од пожара, а остали, којима није ништа упаљено, својим домаћим пословима латили.

У Доњој Белој Реци сада влада ред и мир.

Част ми је доставити предњи извештај, с молбом на надлежност.

Старешина испоставе,  
[потпис нечитак]

Достављено:

- 1) Мин. Ун. Послова — Кабинет.
- 2) Шефу срп. држ. безбедности.
- 3) Окружном начелству у Зајечару.

БР. 37

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ПОЖАРЕВЦА ОД 15. ФЕБРУАРА 1943. НЕДИБЕВОМ МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У ОКРУГУ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ**

Пов. Бр. 110,—

15 фебруара 1943 год.

Пожаревац.

*Предмет:* Извештај о јавној безбедности у Округу пожаревачком у времену од 1 до 15 фебруара 1943 године.

**МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
КАБИНЕТ**

**Београд.**

У вези наређења Министарства унуфашњих послова К. Бр. 490/42 и Шефа Српске државне безбедности I Бр. 29124 од 9 новембра 1942 год. и I Бр. 32418 од 23 новембра 1942 године част ми је доставити петнаестодневни извештај о стању јавне безбедности у Округу пожаревачком у времену од 1 до 15 фебруара 1943 године.

Од 1 до 15 фебруара 1943 год. на подручју Округа пожаревачког догодила су се следећа тежа кривична дела.

—2

**У СРЕЗУ МОРАВСКОМ — ЖАБАРИ.**

А) Ноћу 30 јануара око 23 часа комунистичка банда у јачини од 7 лица опљачкали су општину Ракинац. Из општине однели су новац, полупали општински намештај и запалили општинску архиву.

б) Дана 31 јануара убили су партизани претседника општине у Породину Предића Николу.

в) Ноћу између 5 и 6 фебруара нападнута је од стране партизана општина и пошта у Александровцу. Општинска

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 23/3—2, к. 22.

<sup>2</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства Пожаревачког НОП одреда „Вељко Дугошевић“.

/, архива је спаљена, телефон разбијен а новац однесен. Исто  
Ш. тако партизани су убили неког сељака за кога се мисли да је  
^ Велимир Станојевић.

Исте ноћи партизани су упали у општину Доња Ливадица где су тражили председника, благајника и деловођу. Деловођу су ухватили али се овај спасао бегством у моменту када је наишла једна патрола Српске државне пољске страже.

г) Дана 8 фебруара око 17 часова у општини Брзоходе комунисти су убили Референта националне службе капетана Милоша Котараша и пуковника Бркића. Син пуковника Бркића успео је да се спасе.

д) Дана 10 фебруара око 22 часа једна наоружана група Ју' лартизана упала је у општину Врбница где је спалила општинску архиву, демолирала општинску зграду и однела око 1.800 кгр. пшенице а на крају села убила неко непознато лице.

#### 7) У СРЕЗУ ПОЖАРЕВАЧКОМ — ПОЖАРЕВАЦ.

а) Дана 27 јануара између 5 и 6 часова једна наоружана комунистичка тројка упала је у канцеларију општине Брадарца у којој је седео председник општине Миловановић Димитрије са још неколико грађана. Комунисти су покушали да вежу председника општине и изведу на стрељање али се председник једним хитрим скоком отргао и побегао. Комунисти су за њим опалили неколико метака али га нису погодили.

б) Ноћу 29 јануара наоружана комунистичка банда у јачини од 5—6 људи спалила је општинску архиву у Великом Селу и из благајне опљачкали 18.400.— динара. Истога дана изјутра нађена је на капији стана деловође Драгослава Урошевића наредба „Штаба народног ослободилачког партизанског одреда Округа пожаревачког Вељко Дугошевић" у којој се наређује да сви у року од 10 дана поднесу оставку и више не долазе на дужност.

в) Ноћу 2 фебруара око 24 часа дошла су код председника општине у Ћирковцу Лазић Д. Владимир два непозната лица у сељачком оделу без оружја и питали га зашто није напустио дужност у смислу наредбе која је издата. Председник им је одговорио да он такву наредбу још није добио а дужност не сме да напусти јер му то власти не дозвољавају.

Непознати су му на то одговорили да је ово последња опомена за напуштање дужности и удаљили се у непознатом правцу.

д) Дана 9 фебруара око 11 и 30 часова један већи број наоружаних комуниста дошао је у општину Батовац са намером да убије председника општине Богдановића Војислава, али је овај успео да кроз таван побегне. Иста ова банда касније је дошла у општину Дубравица где су ову стражу претходно похватили и затворили у општинску кафану. Затим је један комуниста разбио врата на општинској судници и из канцеларије однео општински печат и већи број књига. Док је овај комуниста био у општини, у исто време су друга тројица отишли до стана свештеника Миленковића Миодрага кога су са сином Драгомиром извели из куће и одвели до леша Милосављевића Живе берберина, кога су већ раније убили. Комунисти су хтели да прво убију свештениковог сина Драгомира али је овај успео да побегне. Један од комуниста убио је свештеника Миленковића Миодрага са три револверска метка. По извршеном злочину комунисти су отишли у непознатом правцу.

ђ) Ноћу између 10 и 11 фебруара око 20 часова упала је једна наоружана комунистичка банда у општину Смољинац где су запалили општинску зграду и спалили општинску архиву. Из општинске благајне комунисти су покупили сав новац и наредили путем плаката општинској управи да мора напустити дужност под претњом смрти.

е) Ноћу 11 и 12 фебруара око 23 часа убијен је од стране комунистичке тројке Милорадовић Драгутин председник општине у БатуШи. Након извршеног злочина комунисти су се удаљили у непознатом правцу.

ж) Дана 12 фебруара око 17 часова упала је у општину Берање једна група од 4 партизана и спалила сву општинску архиву а из општинске касе однела 19.400.— динара. Партизани су наредили председнику и деловођи да напусте дужност у општини под претњом стрељања њихових породица. У одржаним говорима изнели су да се партизани боре за слободу народа. Партизани су се удаљили у правцу општине Баре.

з) Дана 12 фебруара увече на неустановљен начин запаљен је један магацин са оделом организације „ТОТ" у Костолцу. Истрагу воде немачке власти.

и) Дана 14 фебруара око 22 часа једна банда од 5—6 наоружаних партизана запалила је општинску зграду у Малом Црнићу а око 1 час по поноћи иста банда запалила је општинску зграду у Великом Црнићу<sup>3</sup>.

#### ГРАД ПОЖАРЕВАЦ.

Убивства претседника општина, паљења општинских архива и општинских зграда и претње општинским часницима довеле су општинске часнике у врло незгодну и очајну ситуацију тако да много претседника општина, незаштићени од стране државних власти, нису у стању да уредно врше своју дужност. Ова чињеница наноси тешкоће и државним органима српске управе који без правилног функционисања општина ни сами нису у стању да своју дужност савесно врше.

На неколико случајева а нарочито из случаја паљења општинске зграде у Малом Црнићу која је удаљена око 1 км. од станице Српске државне страже са јачином од 60 људи, види се да органи Српске државне страже несхватају своју дужност озбиљно. Када би стражари Српске државне страже своју дужност схватили озбиљно неби се могло десити, да три партизана пале општину а да органи Српске државне страже хитно не интервенишу. Иста појава несавесног схватања и вршења своје дужности од стране организације Српске државне страже показала се и код разоружања појединих станица, које скоро никада нису дале озбиљнијих отпора.

Скоро у сваком своме извештају износио сам предлоге и давао сугестије о мерама које треба предузети да би се јавна безбедност у Округу побољшала. Као одговоран представник власти и свестан своје одговорности и познавајући прилике у Округу сматрао сам да ће се по мојим предлозима хитно поступити.

Повећање броја станица Српске државне страже, појачањем броја стражара на већ постојећим станицама, завођењем јаче дисциплине међу старешинама и стражарима Српске државне страже могао би се постићи повољан резултат у погледу побољшања јавне безбедности у повереном ми округу. Исто тако предузимањем акције чишћења у већем

<sup>3</sup> Опширније о акцијама Пожаревачког одреда крајем јануара и у првој половини фебруара 1943. види у књ. 5, док. 21 и 192, књ. 20 извештаје Пожаревачког одреда и ОК КПЈ за Пожаревац од 11 и 13. фебруара и 2. марта 1943. и у архиви ЗРПС документе рег. бр. 54 и 253.

обиму, наоружањем сеоских стража и другим мерама које сам предложио ранијим својим извештајима, могла би се јавна безбедност побољшати.

Предњи извештај част ми је доставити с молбом ради знања и даље надлежности.

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
Др. Маринковић**

Достављено:

**МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА — КАБИНЕТ  
ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команди јавне безбедности**

**Београд. (М. П.)**

**БР. 48**

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА<sup>1</sup> ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД  
17. ФЕБРУАРА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О ДЕЈСТВИ-  
МА ПАРТИЗАНА У ЗАЈЕЧАРСКОМ ОКРУГУ**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЗАЈЕЧАРСКОГ  
К а б и н е т  
Пов. бр. 58  
17 фебруара 1943 г.  
Зајечар**

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
— Команда јавне безбедности —**

**Београд**

На основу наређења Министарства унутрашњих послова — кабинет — бр. 490/42 част ми је поднети следећи извештај:

Јавна безбедност, ред и мир за протеклих 15 дана били су нарушавани од наоружаних бандита. Нарочито у срезу заглавском комунистичко-партизанске банде биле су активне палећи општинске архиве, нападајући органе јавне без-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 32/3—1, к. 22.

бедности. У времену од 1—15 фебруара извршена су ова дела:

На дан 2 фебруара т. г. један немачки официр ишао је, у пратњи руских војника, за Доњи Милановац. Близу села Клокочевца, у срезу поречком, наишли су на једну групу наоружаних људи у јачини од око 8 лица, који су хтели да се склоне, али је на њих овај одред отворио ватру и наводно да су двојица од бандита убијени, а један рањен;

На дан 6 фебруара око 21 час једна група партизанз у јачини око 15 људи упала је у село Горњу Каменицу, среза заглавског, спалила општинску архиву и архиву одељка финансијске контроле. Од два финансиа одузели њихово службено одело, а затим их дотерали у општинску судницу где су их претресли и одузели им и однели 3.000 — динара у готовом новцу.

Исте ноћи око 23 часа ова иста група партизана упала је у село Штрбац, среза заглавског, спалила општинску архиву, узели из касе 8.000.— динара готовог новца, државне таксене марке у вредности 1.000 — динара и поштанске марке за званичну пошту у вредности 120 — динара и са собом однели, као и општински печат и штамбиљ. У Штрпцу су нашли једног финансијског органа, који је са службом у Гор. Каменици, иначе родом из Штрпца, одвели га у општину скинули му одело па га затим пустили кући.

У свима овим општинама партизани саопштавали претседницима општина и деловођама, да под претњом смртне казне напусте службу;

На дан 7 фебруара о. г. једна група партизана у јачини од 15 људи упала је у село Кренту, среза заглавског, спалила општинску архиву и остала новчана документа и књиге и из општинске касе узели 35—40 динара. По поласку повели су са собом 4 сеоска стражара, којима су претходно наредили те су из села понели шаране са којима су посекли телефонске стубове на линији Књажевац—Ниш у атару села Понора, среза заглавског и села Тијовца, среза сврљишког:

На дан 8 фебруара т. г. око 20 часова два непозната лица, у униформи органа финансијске контроле, дошла су испред стана Љубомира Трандафиловића, управно-канцел. чиновника среза заглавског у Књажевцу и почели лупати на капију позивајући Трандафиловића. На питање Трандафиловићево: ко су и шта су одговорили су да су финанси и да носе неко писмо од неког Поповића из Зајечара. Трандафиловић је посумњао у њих, јер међу својим познаницима нема никаквог Поповића и почео се враћати кући. На то су ова два лица отворила ватру из револвера и са два метка ранили

Трандафиловића у леву бутину. Командир пољског одреда који станује у суседној кући, чувши пуцње и запомагање отворио је ватру на ова два лица која су се удаљила у правцу „Јевика”. Повреде Трандафиловића су лаке природе;

2

Ноћу између 9 и 10 фебруара око 1 сат после пола ноћи једна група партизана у јачини око 15 људи упала је у село Сврљишку Топлу, спалила општинску архиву из касе однели 6.260 — динара;

На дан 12 фебруара око 22 часа једна група партизана у јачини око 15 људи упала је у село Зоруновац, среза заглавског, спалила општинску архиву и из касе однели 5.000 — динара;

^ ХУ"

Ноћу између 12 и 13 фебруара једна група партизана у јачини око 50 људи упала је у село Слатину, среза заглавског, спалила општинску архиву и из касе однели новац;

., А...У,

Ноћу између 13 и 14 фебруара о. г. једна већа група партизана упала је у село Доње Зуниче, среза заглавског и спалила општинску архиву. На излазу Дз села нађен је леш Драже Стефановића, из Доњег Зунича. На оделу убијеног нађена је прикачена цедуља на којој је писало, да је исти стрељан од партизана јер је радио противу њих.

Ноћу између 14 и 15 фебруара у Књажевцу убијен је Вукашин Аранђеловић. Именовани је врбовао бив. четнике за четнички добровољачки батаљон<sup>3</sup>;

Најзад на дан 10 ов. мца око 5 часова у јутру, у два камиона дошли су наоружани људи обучени у одело организације „Тот” у село Доња Бела Река, среза зајечарског. Пошто су камионе оставили пред селом ушли су у село и почели да пале зграде<sup>4</sup>. Када су поједини људи и жене истрчали да гасе пожар осули су ватру на њих. Од једног пројектила, који се одбио од зида једно од ових униформисаних лица је убијено. До 7 часова ова су лица убила 13 лица, 5 ранили од којих је једно доцније од рана умрло и запалили више зграда. . .

Из предњег извештаја види се, да јавна безбедност није повољна. Српска пољска стража предузимала је потере, али

<sup>2</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства партизанских јединица.

<sup>3</sup> Све акције у заглавском (књажевачком) и сврљишском срезу извели су припадници Тимочке партизанске чете.

<sup>4</sup> Види док. 46.



обзиром на недовољан број стражара није могла показати потребан успех. Да би се установио потпуни ред и мир неопходно је, да се у Округ пошаље један батаљон добровољаца.

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**  
Вој. Николић

(М. П.)

**ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
**КОМАНДАНТ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
I Бр. 4157  
23-II 1943 год. 1/1  
**БЕОГРАД**

**БР. 49**

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЛЕСКОВЦА ОД**  
**28. ФЕБРУАРА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О СИТУА-**  
**ЦИЈИ У ОКРУГУ И ДЕЈСТВИМА ПАРТИЗАНСКИХ**  
**ЈЕДИНИЦА<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО**  
**ОКРУГА ЛЕСКОВАЧКОГ**  
Пов. бр. 160  
28-11-1943 године  
— ЛЕСКОВАЦ — .

*Предмет:* Извештај о ситуацији  
у Округу лесковачком за месец  
фебруар 1943 године.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
Команди јавне безбедности

**Београд**

Константно неповољно стање јавне безбедности са свима последицама и реперкусијама, узнемиреност и тешко душевно стање код народа, као и брига око исхране, одраз су опште ситуације у Округу.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. -/4-1, к. 22.

Јавна безбедност у месецу фебруару ни у чему није показала тенденцију на неком бољитку<sup>2</sup>. Њена непрекидна неповољност у току јесени и зиме прети да као нека хронична болест, заузима вид нечега нормалног, нечега што се исправити и поправити не може. Такво уверење ако се код народа укорени значиће нове тегоба, нова страдања и даље жртве српскога народа. Поставља се дакле императиван захтев да се јавна безбедност у овоме Округу средством наших органа С. Д. С. успостави до мере, која би истакла ауторитет и снагу наше Управе.

Партизански одреди врше упаде, пребацивања — чак и у већем броју и пропагандну делатност на терену несметано. Од њихове акције поштеђена су само она места у којима је седиште наших, односно окупаторских војних власти, чија непосредна близина је ипак, у неколико махова, спорадично угрожавана.

У месецу фебруару било је пријављених преко 50 упада партизана, чешће праћених терористичким актима. Поред поновљеног напада експлозивом на прузи Дољевац—Прокупље, код села Подине на дан 12-П- и нађеног експлозива на станици Дољевац на дан 20-П-т.г\* имамо два случаја убиства припадника С. Д. С. одвођење два немачка војника, који су, разоружани и свучени, пуштени; седам случаја појединачних убиства односно проналажења лешева, и др.

Поред ових терористичких аката у три маха комунисти су напали на патроле С.Д.С. које су на терену требале да изврше одређене задатке. Први је напад био у селу Миросевцу, среза лесковачког, у ком случају се патрола под борбом без губитака морала повући и поред послатог појачања; други је напад био у селу Збежишту одакле се патрола такође без губитака морала повући не извршивши задатак, и трећи напад у селу Житорађи.

Поред изложеног комунисти су у срезу прокупачком и добричком растурили, у једном случају, летке: „Радио вести“.

Располагало се и доста вероватним обавештењем да једна група партизана у јачини од око 500 људи припрема са територије окупиране од Бугара напад на варошицу Власотинце. Одашиљањем појачања и благовременим извештавањем изгледа, да је овај намеравани напад осујећен.

Како се види, комунисти ни у безкрупозности, безобзирности и дрскости у акцијама нису попустили.

У настојању да се акција комуниста у Округу онемогући и сузбије предузета је била од стране наших оружаних

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 11.

одреда акција чишћења терена. Акција је отпочела 8-И- од места зв. Бабин Камен и Црног Врха у атару општине мирошевачке, среза лесковачког. Истога дана одреди Српске држав. страже наишли су на моћну групу партизана код места зв. Бунатовац у атару села Калуђерца. Ова група партизана, по несигурној процени била је јачине око 230 људи; била је састављена од три партизанска одреда и то: врањско-кукавички, јабланички и лесковачко-кукавички партизански одред, који су били предвођени својим вођама Ратком Павловићем<sup>3</sup>, Милошем Манојловићем, Максимом Ђуровићем, Светозаром Крстићем и др. Чим су наши одреди наишли на партизане отпочела је борба, која је тог дана трајала до у ноћ. Дана пак 9-И- борба је са једним одредом настављена код села Игришта. У овим борбама на страни наших одреда ика било је губитака: 11 погинулих и 9 рањених, док су губитци на страни партизана остали непознати. Ова се акција завршила потпуним неуспехом; партизани су избегли опкољавање и извукли су се из додира са нашим одредницима; повукли се у разним правцима растурајући у мање групе.

После овога случаја предата је иницијатива за даље вођење акције чишћења терена бугарској војсци, под чију команду су стављени и наши одредници. Даљи развитак ове акције овоме је Начелству остао непознат. Познато је само толико, да је акција директно управљена на гоњењу партизана престала, неколико дана после напред поменутог сукоба.

Ни акција бугарских трупа није довела до жељеног циља: уништења комунистичких група. Дошло се само до узимања таоца, паљења домова сумњивих лица, вршењем одмазде и применом осталих строгих мера у случајевима упада партизана, што је све погодило врло мало или нимало оне који су узрочници ових недела.

Угроженост јавне безбедности подједнака је у свима срезовима у Округу. Срез косанички је у овом међувремену, био поштеђен, док срезу власотиначком, у коме релативно има скоро мало упада, стално прети угроженост јавне безбедности од групе партизана која се стално налази на територији окупираној од Бугара.

У вези са деликтима извршених од стране партизана стално се врше хапшења таоца. Извршена је и егzekуција над 15 таоца због напада на железничку пругу Дољевац—Пр<sup>1</sup>пље, код села Подине.

<sup>3</sup>Одни херој, погинуо 26. априла 1943. код с. Стрезимироваца (босиљградски срез) у борби против Бугара, као командант 2. јужноморавског НОП одреда.

Јавна безбедност у месецу фебруару угрожена је само улед акције партизана. Није се осетила акција других разорних елемената.

Поред одвођења таоца немачке војне власти извршиле су у Власотинцу хапшење извесног броја лица. Разлози свом хапшењу непознати су.

**Бугарске војне власти врше хапшења у Прокупљу и Куршумлији. Не дају се по томе никаква обавештења, док се приватно сазнаје, да је хапшење у вези са акцијом Драже Михаиловића.**

Бугарске војне власти на терену стрељале су 18 лица. Ни по томе се не дају никаква обавештења. Извршен је од стране људства бугарске карауле „Кључ“ упад у село Тумбу, среза лесковачког, којом су приликом убили 9 људи (убројених у горњих 18) и попалили неколико кућа. Објашњења по томе нису дата. Појединачно паљење домова по селима вероватно имају за циљ одмазду.

Економске прилике у округу и даље остају врло тешке а из истих разлога назначених у ранијим извештајима.

Откуп кукуруза је посве неповољан. Разлог су томе у првом реду врло слаб род, велики и нефазмеран разрез и наравно тешке прилике у односу на јавну безбедност.

Питање откупа стоке и даље се најтеже решава. Разрез је висок а стоке сваким даном све мање.

Непроизвођачко становништво, које се и до сада злоупотребило у погледу исхране, задесио је још један тежак удар. Обустављено је издавање и оно мало кукурузног брашна од I-II- са мотивацијом, да је откуп кукуруза подбацио. Ако ова забрана остане на снази и у идућим пролетњим месецима глад је неизбежна. Страдаће у првом реду сиромашне избеглице а затим и остало сиромашно непроизвођачко становништво. Потребно је по овоме хитно интервенисати.

Неповољно стање јавне безбедности са свима њеним последицама и реперкусијама, и неповољно стање у погледу исхране утичу негативно на расположење народа. Народ све више испољава своју недоумицу, неодлучност и свој резигнирани став. Не зна, по оној народној: коме ће се приволети царству. Провлачи се између догађаја са једном једином тенденцијом: да сачува живот.

Због неповољне јавне безбедности и све остале делатности, на културном, просветном и др. пољима остају неактивне. Пропагандна делатност једино је показала извесну јачу активност. И поред свих тешкоћа у току фебруара одржано је преко 40 конференција са предавањима. Теме су биле разноврсне, а у главном сводиле се на потребу очувања

реда и мира у земљи, помоћи и сарадњи са властима. Предавачи су били махом учитељи и свештеници поред среских начелника и, у срезу влаотиначком и прокупачком судија.

Предлози о мерама које треба хитно предузети у циљу побољшања јавне безбедности, и у вези с тим постизања бољитка општег стања у Округу, дати су небројено пута засебним, петнаесто-дневним и месечним извештајима, као и приликом усменог реферисања. Поновно овде истичем и подвлачим да је безусловно потребно најхитније преко на<sup>\*</sup>ших оружаних одреда повести једну плански смишљену и константну акцију противу комуниста и партизанских банди. За њен успех први је услов да наши оружани одреди буду добро наоружани, у сваком случају бар у истој мери, у истој јачини, као што су и партизански одреди наоружани. У овоме смислу потребно је урадити све да се добије саизвољење окупаторске власти за јаче, бројније и боље наоружање наших одредника. Хитност делања изискује критичност ситуације у Округу у односу на јавну безбедност<sup>4</sup>.

(М.П.)

Замењује  
ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА,  
помоћник,  
[потпис нечитак]

<sup>4</sup> и дејствима партизанских одреда, њиховом преформирању и стварању 1. јужноморавског НОП одреда, као и о војно-политичкој ситуацији у јужној Србији фебруара 1943, опширније види у књ. 5, дск. 25.

БР. 50

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД  
1 МАРТА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О АКЦИЈАМА  
ПАРТИЗАНА И СИТУАЦИЈИ У ЗАЈЕЧАРСКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЗАЈЕЧАРСКОГ

К а б и н е т  
Пов. бр. 66  
1 марта 1943 год.  
Зајечар

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команда јавне безбедности

Београд

На основу наређења Министарства-кабинет-бр. 490/42  
част ми је поднети следећи извештај:

Друго полугође месеца фебруара Е?кло је нешто мирније  
од првог.<sup>2</sup> Али не треба схватити, да је то знак за потпуно  
смирење, већ треба очекивати и даље акцију одбеглих парти-  
занских и других банди.

Према извештајима партизани се сада концентришу у  
срезу поречком, на линији Мосна — Голубиње — Мироч. Ту  
се налази група партизана коју води професор Костић. Ја-  
чина њихова износи око 80 људи. Према непровјереним из-  
вештајима очекује се, да Костић добије појачање те би по-  
том напао Доњи Милановац. Престанак акције у срезу за-  
главском могао би да говори у прилог овом извештају. Када  
се зна, да је група проф. Костића бројала 30—40 људи; а  
према последњим обавештењима да сада броји 80 људи, види  
се да ова група има неки задатак.

Што се тиче људи Драже Михаиловића последња оба-  
вештења гласе, да су територију Округа зајечарског поде-  
лиле у две области: северну и јужну. У северну област улазе  
срезови: поречки, кључки, брзопаланачки и неготински. На  
челу ове области је ^ајор Пилетић. У јужну област улазе  
срезови: крајински, бољевачки, зајечарски, тимочки и за-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И. рег.  
бр. 28/4—1, к. 22.

<sup>2</sup> О дејствима партизанских јединица у Тимоку и Крајини види  
У књ. „Источна Србија”, стр. 84 и 85.

главски. Командант јужне области је потпуковник Љуба Јовановић.

3

На дан 18 фебруара око 18 часова једна група партизана у јачини око 15 на броју упала је у село Валевац, среза заглавског, спалила општинску архиву, уништили телефонски апарат и опљачкали из општинске касе око 5000 динара. Том приликом убили су Крсту Божиновића, в.д. општинског деловође. На лешу убијеног Крсте партизани су оставили цедуљу на којој је било написано: „Стрељан је зато што је држао Недићу поздравни говор, а Недић је немачки плаћеник и крив је што је упутио брата на брата, крив је што је наставио рад у општини после Гајиног стрељања. Партизански одред Тимока и Крајине”.

Ноћу између 19 и 20 фебруара око 24 часа једна група партизана јачине око 20 упала је у село Трговиште, среза заглавског, запалила зграду општинске суднице те је изгорела цела архива и око 1000 кгр. пшенице, која се налазила у једном одељењу. Ова је пшеница била прикупљена за сиротињу;

На дан 20 фебруара око 19 часова једна група партизана у јачини око 20 људи упала је у село Равну, среза заглавског и запалила општинску архиву.

У свим овим местима партизани су, под претњом смртне казне наређивали општинским часницима, да не смеју даље вршити своју дужност;

Једна група партизана у јачини 25—30 људи између 27 и 28 фебруара на појатама Доброг Поља, у срезу бољевачком купила је храну;

На дан 22 ов. мца једно потерно одељење пољског одреда српске државне страже наишло је на једну групу партизана. Одељење је на њих отворило ватру и партизани су побегли у правцу села Танде;

Према извештају Среског начелника среза поречког, јавна безбедност у томе срезу је апсолутно угрожена од наоружаних партизана, којих има око 100 као и других наоружан<sup>7</sup>^ неодговорних елемената. Ове банде ометају сваки пра брз и успешан рад. Прете општинским часницима и ос<sup>^</sup>, ако обављају посао; прете упадима, плачкама, терором.

<sup>3</sup> Изостављени текст се не односи на дејства партизана.

Из предњег излагања види се, да је јавна безбедност на територији овог Округа доста угрожена. Да би се успоставио потпуни ред и мир неопходно је потребно да се упути један батаљон добровољаца.

(М.П.)

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
Вој. Николић

БР. 51

**МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ  
КРУШЕВЦА ОД 2. МАРТА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ  
О АКЦИЈАМА ПАРТИЗАНА У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА КРУШЕВАЧКОГ

Пов. Бр.337 V  
2 марта 1943 године  
Крушевац

*Предмет:* Месечни извештај о општој  
ситуацији за месец фебруар  
1943 године.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Одељење за државну заштиту

Београд

2

**3) ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД КОМУНИСТА**

На територији овога Округа, у последње време, извршено је груписање мањих комунистичких одреда у један већи одред, и према примљеним информацијама, пени се да броји око 100 лица, и поред претрпљених знатних губитака у последњим борбама. Још није јасно, да ли је ово концентри-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 14/4—1, к. 22.

<sup>2</sup> Изостављени текст се односи на опште прилике у округу, као и на стање органа управе у појединим срезovima, на привреду, просвету, итд



сање снага извршано у циљу појачања акције, у духу примљених наређења, или услед претрпљених губитака у борбама које су у последње време вођене.<sup>3</sup>

За протеклих петнаест дана долазило је у три маха до борби са комунистичким одредима. Први сукоб имао је један немачки одред у селу Слатини, среза расинског, којом је приликом погинуло седам комуниста. Исти немачки одред продужујући у правцу Јастрепца наишао је на комунистички логор у планини Јастрепцу, и том приликом је дошло до борбе, али се не зна да ли је било губитака на страни комуниста. До трећег сукоба дошло је у селу Мачковцу, среза крушевачког, између једног немачког одреда и једног одреда Српске државне пољске страже с једне стране и комуниста с друге стране којом приликом је десет комуниста убијено, а једанаест рањених ухваћено и дотерано у овдашњи логор.

Иначе комунистичка делатност на терену изражава се и даље у прибирању кадра за појачање одреда у шуми, убијању противника покрета, одузимању оружја и одела од органа Српске државне страже; одузимању хране од сељана, држањем пропагандних комунистичких говора, а на дан 28 фебруара тек. године и у делу напада на жељезничку станицу Дедина, среза крушевачког, на прузи Сталаћ—Крушевац.

У извештајном времену догодила су се стрељања од стране окупатора. На дан 12 фебруара тек. године стрељани су у Крушевцу 13 лица. Према добивеним подацима установљено је да у тај број улазе следећих десет лица:

- 1) Михајло Мијатовић, рођ. 1915 зем. из Јабланице, срез расински.
- 2) Боривоје Ковачевић, рођ. 1911 г. зем. из Медвеђе, срез трстенички.
- 3) Драгомир Миленковић, рођ. 1913 земљ. из Брезовице срез трстенички.
- 4) Миша Миодраговић, рођ. 1915 зем. из Брезовице срез трстенички.
- 5) Живко Судимац, рођ. 1901 г. шлосер у Разбојни, срез копаонички.
- 6) Валеријан Лекић, рођ. 1916 г. учитељ при ман. Љубостињи трстенички.
- 7) Ђоје Ћорић, рођ. 1910 г. зем. из Медвеђе, срез трстенички.

<sup>3</sup> О борбама Расинског НОП одреда „Мирко Томић“ у фебруару 1943. види у књ. 5, док. 191, 192. и 196 и у књ. „Јужна Србија“, стр. 271. и 272.

8) Богомир Годић, рођ. 1898 зем. из Каменара, срез крушевачки.

9) Александар Павловић, рођ. 1916 зем. из Коморана, срез крушевачки.

10) Данило Павловић, рођ. 1904 зем. из Падежа, срез крушевачки.

До сада није установљено која су остала три стрељана лица.

Ноћу између 12 и 13 фебруара 1943 године разрушена је жељезничка пруга са експлозивом Сталаћ—Ниш код Ђуниса од стране устаника. Према саопштењу фелдкоманданта за одмазду стрељано је 17 фебруара 1943 године у Крушевцу десет комуниста, међу којима су и следећи:

1) Добросав Раковић рођ. 1920, земљорадник из Текије,

2) Драгомир Стефановић, рођ. 1899, земљорадник из Текије,

3) Александар Филиповић, рођ. 1910, земљорадник из Текије,

4) Стојиљко Миловановић, рођ. 1922, радник из Дедине,

5) Душан Андрејић, рођ. 1922, радник из Малог Шиљеговца.

#### ОБИЛАЗАК МЕСТА НА ПОДРУЧЈУ ОКРУГА

У току месеца фебруара потписати је обишао следећа места: Трстеник 12, Брус 14, Александровац 21 и Ражањ 25 фебруара тек. године. У свима тим местима одржане су конференције са претседницима општина, деловођама, учитељима и угледним грађанима. На тим конференцијама скренута је пажња присутнима, да се имају одржавати предавања у свима општинама и на тај начин обавештавати народ о свима актуелним питањима која народ интересује. Тако да сељак и из најудаљенијих села мора бити обавештен о оним стварима, које њега данас највише интересују. Поред обавештавања народу ће се по општинама држати стручна и поучна предавања из појединих грана, које ће корисно и поучно послужити широким народним слојавима. На овим конференцијама нарочито је подвучено, да се саопшти народу, да је дужан извршавати наређења наших власти, специјално оних, која су у тесној вези са окупаторским властима, као што су: предаја вишкова хране, давање стоке, давање реквизиција, кулука, упућивање радника на обвезан рад и т. д. По свима овим питањима нарочито је наглашено какве последице могу наступити, ако ова наређења наших власти не буду извршавана. За последице које би услед неизвршења наре-

ђења наступиле, речено је народу, да има сам сносити кривицу. Предавања су одржана по свима општинама, али још није добијен извештај о успеху истих. На овим предавањима нарочита је пажња обрађена на релејну службу и начин извештавања власти и оружане силе, на случај упада комуниста и других илегалних банди у село. Како је ово једини начин борбе и самоодбране од тих банди ненаоружаних сељака, то је детаљно објадгњено како становништво има поступати, и речено им је, да ако не буду хтели да извеште о доласку бандита или задоцне или пропусте да то учине, — војне ће окупаторске власти и према појединцима и према целом селу применити репресалије, које ће осим криваца погодити и невино становништво.

(М.П.)

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК.

[потпис нечитак]

**БР. 52**

**ИЗВЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА КОСМАЈСКОГ СРЕЗА ОД 4. МАРТА 1943. ШЕФУ СДБ У БЕОГРАДУ О АКТИВНОСТИ ПАРТИЗАНА И СИТУАЦИЈИ У СРЕЗУ<sup>1</sup>**

Начелство среза космајског  
Пов. Број: 38  
4 марта 1943 год.  
Сопот

Реферисано  
6/Ш. 43  
начелник,

*Предмет:* Комунистичка акција и јавна безбедност у срезу космајском.

ГОСПОДИНУ ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Београд

Од 24 фебруара о. г. комунистичке банде отпочеле су своју терористичку и рушилачку акцију у повереном ми срезу так су сва недела чиниле ноћу између 23 и 2 часа у ЈУТРУ<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 13/5—1, к. 22.

<sup>2</sup> На овом простору су дејствовали Космајски и 1. шумадијски НОП одред.

До данас су спаљене општинске архиве и порушене зграде у следећим селима: Раниловић, Сибница, Стојник, Губеревац, Бељина, Лисовић, Ђуринци, Бабе, Дучина и Неменикуће. Укупно је уништено и спаљено 10 општина, а остало је неоштећених још 7 општина. Поред овога убијен је и претседник општине у Бељини, Радомир Милановић, о чему сам поднео телефонске извештаје.

После ових паљевина и уништења рад је у поменутиим општинама моментално прекинут и онемогућен. С тога сам мишљења да би поводом овога требало извршити груписање више села, односно општина у једну општину. Ово би требало учинити из више разлога. Прво, због тога што је до сада свако село имало своју општину, изузимајући Бељину која је имала још три села; Манић, Слатину и Рожанце. Други разлог за груписање општина јесте лакше спровођење и извршење свих наређења, јер би у том случају Начелство општило са мањим бројем општина и претседника. Трећи разлог, као најважнији, велики број општинских зграда и намештаја потпуно је уништен, те се не може тако брзо довести у исправност за даљу функцију и рад.

Сем свега наведеног ни једна општина, све ~~још~~ се не очисти срез од комунистичких банди, не може функционисати без оружане заштите. Како пак ми не располажемо са толиким бројем оружаног људства, то нам се и са те стране намеће што брже решење груписања општина у седиштима станица С. Д. П. С.

Према броју села мој предлог је да се организују свега четири општине у срезу, свака са по пет села, и то овако:

1. Општина Сопот да групише и обухвати села Неменикуће, Ђуринце, Ропчево и Бабе;
2. Општина Рогача да групише и обухвати села Раниловић, Дрлупу, Сибницу и Дучину;
3. Општина Раља да групише и обухвати села Поповић, Парцане — и Лисовић, и
4. Општина Стојник да групише и обухвати села Губеревац, Бељину, Манић, Рожанце и Слатину. У ову групу <sup>Ч</sup>ЈУ улази једно село више, јер су три села (Манић, Слатина и Рожанци) мала и већ су као таква била груписана у општини Бељини.

Према садашњој формацији станице С. Д. П. С. постоје У седиштима наведених општина: Сопот, Раља, Стојник и Рогача. С тога, ако се број људства само мало појача тако да свака станица има по 20 људи са по 2 пушкомитраљеза биће довољна заштита и гаранција за несметан рад сваке општи-

не а истовремено осигураваће и територију одговарајућих села дотичне општине.

За сада људство у наведеним станицама С. Д. П. С. броји просечно по 15 људи, што укупно за све четири станице чини 60 људи. Тих 60 стражара до сада су били сва заштита јавне безбедности и мира у повереном ми срезу. Резерва никаква до данас није формирана нити постоји. С. тога је са овим бројем људства отежана и неизводљива ма каква акција или контра акција против комунистичких бандита и њиховог терора. Немоћни смо чак и да заштитимо многа села и добре и честите Србе, који су се заједно са нама удружили и јавно истакли борећи се свима расположивим средствима и пропагандом противу комуниста.

Као што горе наведох одред С. Д. П. С. има бројнс стање само од 60 људи због тога што је изврстан број људства узет за формирање батаљона у Београду. Пошто се пак формациско стање овог одреда предвиђено и одобрено од 90 људи, то молим да се за ову разлику од 30 људи пошаље Командиру одреда 30 пушака и одговарајућа спрема са муницијом и са још 2 пушкомитраљеза, а потребно људство за попуну одреда већ су из среза узели и лекарски као способне изабрали.

Тих 30 стражара била би одредска резерва, која је иначе предвиђена и крстарила би по срезу, те гонила банде ван седишта станица С. Д. П. С., па тиме уједно појачавала и саме станице.

Не смемо губити из вида нити се ма чим заваравати, да комунисти неће предузети и јаче рушилачке акције. Њихово се бројно стање већ повећава, а кроз месец дана ми ћемо имати борбе и доста жртава на свим странама. Дакле, тежиште целе ствари јесте добитак у времену и ако их сада — од пролећа — не уништимо неће бити добро за читав наш народ, а о функцији наших редовних власти неће бити ни помена, као што то беше 1941 године, не повратило се.

Сада, приликом спаљивања општина комунисти су говорили следеће: „Прво смо спаљивали архиве и наредили да се више не ради. Међутим, опет се продужио рад. Због тога сада палимо и зграде, па ако се покуша поново формирање општина сви претставници и сарадници тога ради биће поубијани.“

Ето, са г<sup>х</sup>м паролом и наредбом врше свој терор, а примера рад<sup>^</sup> — <sup>^</sup> су ми најбољег и најчеститијег претседника општине у Бељини Радомира Милановића, угледног домаћина старог око 60 година. Због оваквих недела и страха настала је читава паника, страх и немир међу

свима незаштићеним и ненаоружаним претставницима општинских управа, угледних домаћина и осталих сарадника. Сви су вољни да раде, али да њихов рад буде омогућен и заштићен оружаним снагама, противмерама. Затим сви су вољни да се боре против комуниста, али то не могу чинити голоруки, без икаквог оружја. Зато ми сви из Среза кажу: „Дајте господине начелниче оружје или нам дозволите да га нађемо, ми ћемо сви са Вама заједно у борбу до истребљења ове комунистичке немани, или нас пак узмите у заштиту да не гинемо као жене и кукавице, или нека најзад изгинемо али као људи, а напослетку побите нас Ви, боље Ви него они мангупи.“

Мој положај је врло тежак а овог доброг и јадног народа још тежи. Јер на моје сугестије, гаранције и причања народ се изјаснио и живом речју, противу комуниста, а сада када комунисти реагираше оружјем ја сам немоћан да им парирам истим мерама а исто тако и народ да заштитим. Међутим, народ је веровао и верује да сам моћан и да му могу притећи у помоћ.

Жалосно је и врло тешко слушати Ј| видети та честита и борбена српска лица која голорука вапију и моле за оружје да се боре против комунистичких бандита за спас села и читавог српског народа.

Код оваквог стања ствари не могу даље седети скрштених руку и тешити их речима, па предлажем и молим, да се код немачких власти издејствује за мој срез извештан број пушака за борбу против комуниста, које би пушке ја лично поделио најсигурнијим и најборбенијим сељацима њих око 60. Ако немачке власти ово не одобре са мотивацијом да је опасно дати појединим сељацима пушке због тога што их комунисти могу разоружати и на тај начин они доћи до већег броја оружја, онда молим, да се мени лично додели 60 пушака са 5 пушкомитраљеза са којим би оружјем најбоље људе среза наоружао створивши један *добровољни Национални одред* на чије би се чело ја лично ставио и ишао у борбу против комуниста. Све ово људство било би груписано и стално само под мојом личној командом крстарило би само једино ноћу по срезу до уништења бандита, постављањем заседа и претресом села.

Ако ми се ово одобри гарантујем да после 30 ноћи мога рада са сељацима неће бити у овом срезу, на терену, ни једног комунисте и бандита, пошто ће мо их или живе похваћати или побити Јили ми сви изгинути, јер овако се више не може гледати ни трпети.

Нарочито пак напомињем, да све ово људство што ја будем сакупио и наоружао има бити из домаћинских породица, а првенствено стари ратници — људи од 40 до 50 година, искусни борци, а као најглавније никаква материјална помоћ није потребна, не треба ни храна, ни плата, ни одело, ни обућа, већ само оружје, пушке и бомбе.

Морам да истакнем, да претреси терена са војском и стражом неће дати никакве позитивне резултате, у овој терористичкој борби, која више није герилска. Нема резултата док се сам сељак не дигне, који зна сваку кућу и сваку стазу и који не иде за новац и ради пљачке већ ради свог спаса са пуно воље, опрезности, пожртвованости и истрајности до крајњег уништења свог непријатеља. И народ се ево диже, подиже свој глас и ако га добро чујемо и послушамо ситуација је спашена и у нашим је рукама, а српски народ ће одахнути душом. Овако треба урадити у сваком срезу и кроз мееец дана неће бити ни трага од терориста-комунистичких бандита.

На основу изложеног молим да се моји горњи предлози усвоје и што пре у дело спроведу, а ја лично примам на себе сву одговорност за рад на истребљењу комунистичке куге у повереном ми срезу, јер се са терена и људством нећу вратити док срез потпуно не очистим по нени свога живота. По свршеном послу оружје ћу у истом броју вратити зашто такође *гарантујем*.

Молим учините све што можете одмах, јер се бојим да не задоцнимо, после ће се давати велике гомиле пушака али биће доцкан, јер изгубљене жртве нико надокнадити не може.

(М.П.)

Срески начелник,  
[потпис нечитак]

ГРБ  
ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
КОМАНДАНТ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
I Бр. 7185  
19-III 1943 год. Ш/2  
БЕОГРАД

**БР. 61**

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ КРАГУЈЕВЦА  
ОД 4. МАРТА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О АКЦИЈАМА  
ПАРТИЗАНА У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ ОД 16. ДО  
27. ФЕБРУАРА<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА КРАГУЈЕВАЧКОГ

Пов. Број: 410 — 4 марта 1943 год.

Крагујевац.

*Предмет:* Месенни извештај.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команданту јавне безбедности

\*

**Београд**

Част ми је поднети вам извештај за месец фебруар т.г. о стању у округу крагујевачком како следи:

**Ј) Рад и акција оружаних одреда:** У току овога месеца осетила се жива и јака делатност бандита на територији округа а поготову у срезovima: качерском, орашачком и опленачком. Најјача акција је била од стране комуниста и она се испољила у разним акцијама саботаже као: демолирањем пруга и скретница на истима, демолирањем железничких станица, сечењем телефонских стубова и електричних водова, спаљивањем општинских архива, демолирањем рудника угља у срезу орашачком нападом на станицу Српске државне страже и убијањем органа јавне безбедности.

Колико је установљено досадашњим извиђањима у округу оперишу две јаче групе комуниста<sup>2</sup> и то под вођством Милорада Лабудовића професора и Драгољуба Миленковића професора. Рачуна се да ове две групе броје приближно око 200 људи добро наоружаних, нарочито аутоматским оружјем. Код напада на Белановицу<sup>3</sup> установило се да у својим групама имају и изучене минере који вероватно имају специјалне задатке за минирање и демолирање пруга. Ове групе нападе врше или колективно као што је случај са нападом на Белановицу или појединачно двојке и тројке који извршавају специјално добијена наређења

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 33/4—2, к. 22.

<sup>2</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред.

<sup>3</sup> Види док. 54.



за убиства појединих личности или пак за спаљивање и уништење општинских архива.

4

2) Исте ноћи од стране комуниста посечено је седам телеграфских и телефонских стубова код Даросаве<sup>5</sup> срез орашачки. Изолатори су полупани а жица однесена;

3) Ноћу између 16 и 17 фебруара, једна група комуниста под вођством професора Лабудовића у јачини од око 100 људи напала је на жандармеријску станицу у Доњој Шаторњи, срез орашачки. Људство С.Д.П.С.<sup>6</sup> њих осам на броју и командир станице примили су борбу која је трајала неколико часова и одбили су напад бандита. На станицу је бачено преко 50 бомби поред ватре која је отворена из пушака и митраљеца. Зграда је скоро демолирана. На страни органа јавне безбедности није било жртава, а према нађеним траговима предпоставља се да је код комуниста било више њих рањено.

6) 18 фебруара око 2 часа комунистичка банда Лабудовића њих око 10 на броју спалила је општинску зграду и архиву у селу Јарменовце, срез качерски. Том приликом напали су и на магацин фирме Реминген за прераду јабука у истом селу опљачкали га и спалили 100 буради а повереника поменуте фирме Жагара убили.

8) Дана 20 у току ноћи једна комунистичка банда извршила је напад на жандармеријску станицу у Мисачу, срез орашачки. Људство станице, њих осам на броју, примили су борбу и нападаче одбили. За време борбе један део банде демолирао је руднике угља Орашац и Врбицу. Жртва није било.

9) Ноћу између 21 и 22 једна комунистичка банда у јачини од 30—40 људи поново је напала жандармеријску станицу у Мисачи. Жандарми су примили борбу у којој је један партизан — Туцаковић Урош из Меленаца убијен.

10) Исте ноћи једна група партизана јачине око 100 њих напала је на варошицу Белановицу и жандармеријску станицу. Док је један део групе водио борбу код станице С.Д.С., други део демолирао је и попалио архиве свих надлештава и том приликом убили су: Милована Младеновића,

<sup>4</sup> Из документа је изостављен текст који се не односи на акције партизана.

<sup>5</sup> Сада: с. Партизани.

<sup>6</sup> Српска државна пољска стража

гаОТра Срес. начелства; Радојицу Ивановића, званичника Среског начелства; кмета општине Белановице Војислава Петронијевића и жандарма у пензији Живка Стојановића код кога је становао срески начелник. Од стране бандита према прикупљеним подацима било је више рањених које су комунисте однели собом.

11) Ноћу између 22 и 23 фебруара комунистичке банде исекле су тестерама 18 телефонских стубова на месту зв. Кошутњак у атару варашице Тополе, среза опленачког. Изолаторе су поломили а жицу однели.

12) Ноћу између 23 и 24 комунистичке двојке у селу Крћевцу, срез опленачки, убили су Светолика Србуља, учитеља, Живка Маринковића, земљорадника и Милорада Терзића бившег четника. Према прикупљеним подацима ова су убиства следовала зато што су именовани били у тесној сарадњи са среским начелником Милованчевићем.

14) Ноћу између 25 и 26 непознати комунистички бандити посекали су четрнаест телефонских стубова између Тополе и Доње, Шаторње. Изолаторе поломили и жицу однели.

С молбом ради знања.

(М.П.)

**ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,**

Д . . . . .<sup>7</sup>

<sup>7</sup> Потпис нечитак

**НАРЕЂЕЊЕ ШЕФА НЕДИЋЕВЕ СДБ ОД 14. МАРТА 1943  
ДА СЕ У СЕЛУ БЕЛАНОВИЦИ (КОД АРАНЂЕЛОВЦА)  
СТРЕЉА 30 СИМПАТИЗЕРА НОП-а И ДА СЕ НОВЧАНО  
КАЗНЕ СТАНОВНИЦИ ТОГ И ОКОЛНИХ СЕЛА<sup>1</sup>**

**ШЕФ**  
**СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
**КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ**  
Пов. VIII Бр. 377  
14. III. 1943 год.  
Београд

Командант СДС округа Крагујевачког својим предлогом Пов. Ј.Б.Бр. 132 од 26 фебруара т.г. известио је следеће:

У ноћ 21/22 фебруара 1942 године једна комунистичка банда од 100—120 наоружаних бандита напала је Белановицу<sup>2</sup> и том приликом водила борбу са тамошњим одредом пољске страже, у којој су лакше рањени стражари: Драгиша Трнавац, Стеван Видаковић, Ђорђе Голић, Периша Јовановић, Милош Матић и Милош Обрадовић. — За време упада у Белановицу комунисти су стрељали: Милорада Младеновића, заменика среског начелника, Радојицу Ивановића званичника, Војислава Петронијевића кмета општине Зелановичке и Живка Стојановића жанд. наредника у пензији. Истовремено бандити су попалили архиве свих месних надлештава, а у борби са бандитима **демОлирана** је зграда у којој се налазио нападнути одред СДС. — Међу бандитима је препознат Миљко Војиновић, код чијег оца је пронађен један комунистички летак.

Командант СДС округа Крагујевачког својим горњим извештајем предложио је мере одмазде према Белановици и околним селима.

Са изложеног, а пошто се из извештаја добијених по овоме догађају види да су у нападу учествовали комунисти из Белановице и околних села, као и да се грађанство овога места пасивно држало при нападу нашао сам да има места примени мера одмазде.

Стога, а на основу чл. 2 Уредбе о образовању службе СД Безбедности

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 10/1, к. 26 А.

<sup>2</sup> Напад је извршио 1. шумадијски НОП одред. (Види књ. 5, док. 27).

## РЕШ А В А М

1. — Да се у Белановици, на месту где су поменута четворица грађана стрељана, стреља 30 (тридесет) комунистичких симпатизера из села Белановице и села Калањевци, Живковци, Гараше, Јеловик, Вукосавци, Г. и Д. Трешњевица, Трудељ, Угриновци, Козељ, Ивановци и Моравци. — Међу овима има се стрељати отац комунисте Миљка Војиновића. — Ближе одређивање лица која ће бити стрељана извршиће начелник округа крагујевачког према списковима политички сумњивих и комунистичких симпатизера, узимајући првенство оне који су као такви већ ухапшени или били ухапшени.

2. — Да се Белановица и села: Калањевци, Живковци, Гараше, Јеловик, Вукосавци, Г. и Д. Трешњевица, Трудељ, Угриновци, Козељ, Ивановци и Моравци **казне** тако што ће о свом трошку хранити 150. — (сто педесет) стражара СДС округа крагујевачког за време од два месеца.—

3. — Да се мештани села Белановице казне са новчаном казном од 300.000. — (три стотине хиљада динара) који новац има се употребити за оправку ^емолиране зграде у којој је била смештена станица СД пољске страже. У колико од овог преостане извесна сума новца предаће се Окружном начелству округа крагујевачког ради доделе породицама именованих изгинулих грађана: Младеновића, Ивановића, Петронијевића и Стојановића, — на разне делове. —

4. •— Да се мештани села: Калањевци, Живковци, Гараше, Јеловик, Вукосавци Г. и Д. Трешњевица, Трудељ, Угриновци, Козељ, Ивановци и Моравци **казне** новчаном казном од по 100.000. — (сто хиљада динара) свако од наведених села. Овај новац има се поделити по следећем:

а) породицама изгинулих •— стрељаних: Младеновића, Ивановића, Петронијевића и Стојановића има се исплатити по 200.000.— (две стотине хиљада динара) свакој дакле, укупно, 800.000. (осам стотина хиљада динара).

б) стражарима Драгиши Трнавцу, Стевану Видаковићу, Ђорђу Голићу, Периши Јовановићу, Милошу Матићу и Милошу Обрадовићу, који су у овој борби рањени свакоме од њих по 35.000.— (тридесет пет хиљада динара) — укупно: 210.— (две стотине десет хиљада динара).

в) Припадницима СД пољске страже који су се у овој борби истакли рез. нареднику Аранђелу Аруновићу, жанд. каплару Боривоју Ивовићу, Стевану Видаковићу, Драгиши Трнавцу, Радомиру Марковићу, Славку Радојчићу, жанд. поднареднику Милији Грубачу, стражарима: Ђорђу М. Го-

пићу, Периши Јовановићу, Милошу Матићу, Милошу Обрадовићу, Витомиру Шивићу, Благоју Акеентијевићу, Танасију Оцокољићу, Ненаду Милољевићу, Љубиши Марковићу, Обрену Јовановићу, Љубисаву Миљковићу и потпоручнику Момиру Б. Трипковићу сваком од њих по 10.000.— десет хиљада динара, што укупно чини 190.000.— сто деведесет хиљада динара.

Ово решење извршиће Начелник Округа Крагујевачког у року од седам дана од његовог пријема у Окружном начелству, а осмога дана прикупљени новац има се исплатити корисницима.—

У погледу тач. 1 и 2. — Окружни начелник ће тражити потребно људство за егзекуцију од Команданта СДС Округа Крагујевачког, а извршење казне под 2. — регулисаће сагласно са њим.

У колико се буду од стране мештана свих наведених села појавиле какве тешкоће приликом извршења ове казне Окружни начелник се овлашћује да из сваког од наведених села депортира у Конц. логор Управе града Београда по 20.— двадесет — мештана од 18—60 година док се сметње извршењу овога решења не отклоне. Ову казну плакатирати грађанству Округа Крагујевачког.—

За извршење овога решења биће ми лично одговоран Окружни начелник.—

Демолирана зграда у којој је смештен одред СДС у Белановици има се оправити у року од месец и по дана од данас.— Оправку ће извршити општина Белановачка употребом народне радне снаге и реквизицијом грађевинског материјала од мештана, у колико за оправку не буде била довољна сума од 300.000.— динара поменута у тач. 1.— овога решења.

О извршењу овога решења известити ме.—

**ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
(М.П.) Драг. Љ. Јовановић, с.р.

Тачност преписа оверава

По наредби  
Окружног начелника  
> Полициски саветник  
М. Рад...<sup>3</sup>

<sup>3</sup> Потпис нечитак

БР. 55

**ИЗВЕШТАЈ БЕОГРАДСКОГ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ОД  
15 МАРТА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О АКЦИЈАМА  
ПАРТИЗАНА<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ  
К.Ј.Б. Бр. 318  
15 марта 1943 год.  
Београд

*Предмет:* Петнаесто-дневни извештај по струци  
јавне безбедности за период од 1 до  
15 марта 1943 год.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАБНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команди јавне безбедности

Београд

У вези Вашег наређења I бр. 29124 од 9 новембра 1942 год. и I бр. 22418 од 23. XI. 1942 год., част ми је доставити петнаесто-дневни извештај по струци јавне безбедности а за период од 1 до 15 марта 1943 год.;<sup>2</sup>

Догађаји су се кретали овим редом:

1. — 1 ов. мес. око 1 час једна комунистичка банда у јачини од око 30 људи извршила је напад на општинску зграду у Бељини. Зграда је демолирана а сва архива спаљена. Затим су отишли бандити у стан председника општине Радомира Милановића, насилно упали у кућу и убили га из пушке, пошто је покојни Радомир био без икакве заштите и оружја.

2. — 1 ов. мес. једна партизанска банда насилно је ушла у општинску зграду у селу Сибници и запалила све хартије и књиге, а затим са запаљивим средствима упалила и саму зграду, која је у току ноћи изгорела до темеља са целокупним намештајем и архивом. По извршеном делу удаљили су се у непознатом правцу.

3. — Ноћу између 1 и 2 ов. мес. око 1 сат запаљена је општинска зграда и архива у општини Велике Крсне.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 2/5—1, к. 22.

<sup>2</sup> На простору београдског округа дејствовали су 1. шумадијски и Космајски НОП одред. У то време они су заједнички изводили акције. (Види књ. 5, док. 34).

4. — Ноћу између 1 и 2 ов. мес. спаљене су архиве у Ковачевцу, Дубони и Сенаји.

Нападачи су излепили плакате у којима су забранили општин. часницима да даље врше своју дужност.

**Ф** Ово спаљивање архива извршили су партизани.

5. — У току ноћи између 1 и 2 о.м. комунистичке банде крстариле су по селима среза космајског и спаљивале општинске зграде и архиве у следећим општинама:

1. — Око 2 часа по поноћи око 15 наоружаних људи спалили су целокупну општинску архиву општине Неменикуће. Жртава није било.

2. — Ноћу између 1 и 2 о.м. између 1 и 2 часа по поноћи око 20 партизана демолирали су експлозивом општинску зграду и спалили целокупну општинску архиву у општини Ђуринци.

3. — Око поноћи 12 наоружаних лица запалили су општинску зграду и архиву општине Бабе. Зграда је до темеља изгорела. Жртава није било.

4. — Ноћас око 12 часова између 1 и 2 овог месеца једна банда од 20 лица упалила је општинску зграду и архиву у општини Стојник. Зграда је до темеља изгорела.

5. — 2 ов. мес. око 2 часа по поноћи око 10 наоружаних лица упалили су општинску зграду и архиву у општини ЈГуберевац. Зграда је до темеља изгорела.

< j банда од 12 наоружаних лица убацила је већу количину експлозива у општинску зграду општине Дучина. Зграда је порушена и у њој све уништено. Жртава није било. До овог j часа у овоме срезу спаљено је девет општина.

6. — 2 ов. мес. ноћу у 3 часа кроз село Рудовци прошло је око 500 комуниста у правцу Лазаревца и Барошевца.

/ Одмах после ове вести прекинута је свака веза са жељезничком станицом у Рудовцима и тек око 6 часова шеф жељезничке станице из Рудовца јавио је са жељезничке станице Барошевац следеће:

Ноћас око 2.50 часа упала је у жељезничку станицу у Рудовцима једна група од 5 комуниста и са револверима натерала дежурног скретничара да извести станицу Лазаревац да је кроз Рудовце прошло 500 комуниста, па је затим почела демолирати станицу разбивши прозоре и врата и одневши око 5000 готовог новца. Кад су ово извршили изашли су напоље у мрак и бацили једну бомбу у близини жељезничке станице и удаљили се.

Пре овог напада на станицу бацили су експлозив на један жељ. мост између Рудовца и Даросаве и оштетили нешто горњу конструкцију моста. Шеф станице није могао тачно да каже колики је број нападача био, јер је видео само оних 5 људи који су ушли у станицу.

Пре овога напада нападнута је општина у Крушевици, попаљена општинска архива и узет новац из касе, у ком износу није познато. При овом нападу учествовало је према казивању лица које је било у близини око 20 лица.

7. — Ноћас око 1 час спаљена је општинска архива у Трбушници која се налази далеко око  $2\frac{1}{4}$  км. од Крушевице.

Сем паљења архиве убијен је општински деловођа Љубисав Васић пред својом кућом. У овом нападу учествовао је пет лица.

У свим догађајима извештене су оближње војне јединице и од стране добровољачког одреда упућен је један вод војника у правцу Рудовца.

8. — Ноћу између 3 и 4 марта т.г. запаљена је архива и општинска зграда у селу Кораћици, Пружатовцу и Рајковцу. Партизана је било 5—6.

9. — Ноћу између 2 и 3 ов. мес. око 0.30 час. 15 партизана упало је у село Ландол и запалили општинску зграду, која је са целокупном архивом и намештајем до темеља изгорела.

10. — Ноћу између 3 и 4 марта од стране комуниста запаљене су општине на територији среза младеновачког и то: у селу Младеновцу, Кораћици и Америћу, Све три зграде изгореле су до темеља са целокупним намештајем и архивом.

11. — Ноћу између 4 и 5 ов. мес. око 24 часа од стране партизана запаљена је општинска зграда у Јагњилу, среза младеновачког, која је до темеља изгорела заједно са архивом и целокупним намештајем.

12. — Ноћу између 4 и 5 ов. мес. једна партизанска група од 12 људи напала је општинску зграду у Селевцу, срџа јасеничког, опљачкала касу са 100.000 динара, спалила општинску архиву и сав намештај полупала.

13. — Ноћу између 4 и 5 ов. мес. од стране партизана упаљена је општинска архива у селу Шепшину, среза младеновачког. Сав намештај и архива изгорели су.

14. — Ноћу између 4 и 5 о.м. од стране партизана излепљене су плакате на општ. згради у Вел. Иванчи у којима [се] саопштава од стране партизана да општинске управе престану са радом.



15. — Ноћу између 5 и 6 марта око 1 час по ноћи једна група партизана од 30 на броју напала је на жељ. станицу Влашко Поље и на улазној и излазној скретници дигла експлозивом срце у тежини 650 кгр.

Жељезничка станица је сва демолирана, из касе су узели 18.000 дин., касу закључали и собом кључеве однели. Партизани су били обучени у сељачка одела а на главама су имали шајкаче. Били су наоружани пушкама и бомбама као и справама за сечење телеграфских и телефонских линија. Намеравали су да и зграду дигну у ваздух али с обзиром да је у згради становало жељ. особље одустали су од намере. Саобраћај је прекинут, али ће исти у току дана бити успостављен.

"16. — 5 ов. мес. око 19 часова убијен је пред општинском зградом Јанко Вујић из Врчина, ср. грочанског, који је 3 ов. мес. побегао из затвора среза грочанског, јер је био осумњичен као разбојник.

Поред леша нађен је плакат који су лепљени по општинама на чијој је полеђини написано „Пљачкаш Вујић — партизански одред важи за сваког."

17. — Ноћу између 5 и 6 о.м. једна група комуниста у јачини од 10 људи Запапила је архиву, општинску зграду и општинску кафану у селу Влашка. Зграда је изгорела до темеља.

18. — 5 ов. мес. око 9 часова увече комунистичка наоружана банда од 20—30 људи запалила је општинску архиву и зграду која је до темеља изгорела у селу Поповићу.

19. — Ноћу између 6 и 7 о.м. једна група комуниста чији број није могао бити установљен напала је на општинску зграду у Дражњу, среза грочанског, и том приликом запалила зграду, која је до темеља изгорела заједно са архивом и намештајем. Пре него што су запалили зграду узели су из касе сав новац.

20. — У ноћи између 8 и 9 марта т.г. од стране непознатих лица партизана упаљена је општинска зграда општине Добродол. Према казивању сељака било је око 80 нападача.

Пошто су запалили општину партизани су се јавили председнику општине, саопштили му шта су учинили и оставили му рок од 5 дана да поднесе оставку на дужност председника општине, јер ће га у противном убити.

Пре него што су отишли оставили су један летак I Партизанског Тумадијског одреда „Милан Благојевић" и један проглас „Народима Југославије" из 1942 год.

21. — У ноћи између 7 и 8 ов. мес. непозната лица излепила су познате комунистичке плакате „Партизанског одреда Милан Благојевић" и то: у Петријеву 3 плаката, и то једна на самој општинској згради и то на капијама приватних кућа, у Удовицама 2 плакате једна на кафани а друга на дрвету, у Сеони 3 плаката и то сва три на општинској згради, у Раљи на општинској згради, у Радинцу на општинској згради и у Суводолу на општин. згради. Вођеним извиђајима од стране среског начелника извршиоци овога лепљења плаката до сада нису могли бити пронађени,

22. — Ноћу између 8 и 9 марта т.г. једна група комуниста у јачини 60—100 људи запалила је књиге, архиву, намештај као и саму општин. зграду у селу Добродолу, среза подунавског.

25. — Ноћу између 10 и 11 ов. мес. око 12 часова 15—20 партизана наоружаних пушкама и аутоматским оружјем упали су у село Бадљевицу, среза подунавског и запалили зграду општинске Управе. Зграда је изгорела до темеља.

26. Ноћу између 10 и 11 марта т.г. група комуниста упала је у општину Дудовица, среза колубарског, запалила општинску архиву и удаљила се у непознатом правцу.

28. — Ноћу између 12 и 13 марта т.г. око 12 часова напали су партизани на две групе у јачини од по 15 људи варош Гроцку. Борба је трајала од 12 часова ноћу па до 3 часа ујутру. Погинуо је један жандарм, један је тешко рањен а исто тако лакше је рањен и командир станице у Гроцкој. По траговима крви изгледа да је један од партизана рањен.

29. — Ноћу између 13 и 14 ов. мес. око 23 часа 40—50 партизана упало је у село Брестовик, среза грочанског и упалили општинску зграду. Пре паљевине узели су из општинске касе од око 80.000 динара. Партизани су напустили село око 1 час по ноћи одакле су се упутили у село Камендол, опет среза космајског, где су такође упалили општинску архиву и упалили зграду до темеља. Пре паљевине узели су из касе 1000 динара у готовом новцу и 500 динара у таксеним маркама као и кључеве од касе.

30. — Приликом вршења теренске акције у срезу космајском међу ухапшеним партизанима и партизанским јатацима ухапшена су и три претседника општине под сумњом да сарађују са партизанима и то: Војин Јовановић,

<sup>3</sup> У документу су изостављени делови у којима се говори о мањим економским акцијама партизана, као и делови који се не односе на дејства партизанских одреда.

претседник општине Парцанске заједно са деловођом Сергијем Милутиновићем, Милован Савић, претседник општине Дрлупа и Бранко Николић, претседник општине из Ђуринаца са деловођом Радојем Петровићем.

Сем ових догађаја других није било.

(М.П.)

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
[потпис нечитак]

ГРБ  
ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
КОМАНДА ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
I Бр. 7062  
18-Ш 1943 год. I  
БЕОГРАД

БР. 56


ПРЕДЛОГ ШЕФА НЕДИЋЕВЕ СДБ ОД 19. МАРТА 1943.  
МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ДА СЕ ОПШТИНСКЕ УПРАВЕ СПАЈАЊЕМ ОБЕЗБЕДЕ ОД ДАЉИХ  
УПАДА ПАРТИЗАНА<sup>1</sup>

ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
КОМАНДАНТ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Пов. I Бр. 7185  
19-Ш. 1943 год.  
БЕОГРАД

Реферисано  
24. III. 43.

Начелник,

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
— Кабинет —

 Од почетка оружане комунистичке акције у Србији па до данас, један од најактивнијих и највиднијих облика у којима се ова акција изражава, јесте напад на поједине прет-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 33/5—1, к. 22.

ставнике општинских управа, спојен са паљењем и уништавањем општинских зграда и архива.

Све ово рађено је са циљем да се онемогућавањем правилног функционисања ових основних ћелија административног апарата унесе што већа забуна и пометња у државном апарату, и да се деморалишу првенствено сеоске масе.

Да ће се овим правцем ићи и у будуће ван сваке је сумње, што оправдано тражи да се предузму ефикасне и радикалне мере у циљу обезбеђеног правилног рада и уопште омогућавања деловања сеоских општина.

Мере чисто безбедносног значаја, нису на овом подручју из много разлога дале онај резултат који је очекиван. Као најважнији од тих разлога свакако је\* околност, да су сеоске општине и сувише разасуте и удаљене од оних места у којима стационирају оружани државни одреди, а поготово од јачих и бројнијих оружаних одреда. Овом околношћу омогућено је илегалним групама да у појединим селима упадају у општинске зграде и да их уништавају не само ноћу него и дању, знајући да при извршивању својих злодела неће наићи на никакав отпор.

Према садашњим расположивим оружаним снагама немогуће је свакој општини огарантовати њено сигурно и неметано функционисање, пружајући јој пуну оружану заштиту. С друге стране најелементарније потребе државне администрације захтевају да се овом питању поклони пуна брига, и да се у будуће онемогуће појаве да на подручју појединих срезова у току неколико дана скоро половина општина престане са радом услед напада и рушилачког беса илегалних банди.

Као могућа и прихватљива солуција овога питања било би груписање више сеоских општина у једну, односно смањење постојећег броја сеоских општина фузионисањем мањег или већег броја села у једном општинском надлештву.

Уколико се ова реформа не би могла провести на подручју целе Србије, приступити њеном остварењу бар у оним окрузима, који су илегалним акцијама данас највише угрожени. Извршењем ове данас потребне реформе, могла би се са много већом гаранцијом осигурати општинама оружане заштита, и онемогућити план деструктивних елемената, да овим путем унесе у народ забуну и деморалишу широке народне масе.

Читаво ово питање уколико се стављена сугестија прими као позитивна, могло би се претрести на једном ужем састанку претставника Министарства унутрашњих послова и Српске државне безбедности.

По реферисању овога предмета Господину Шефу српске државне безбедности, Команди јавне безбедности част је предње доставити с молбом за надлежну оцену и одлуку

По наредби  
Шефа српске државне безбедности  
Начелник,  
**Ненезовић П.. •**

Експедовано 19 III 43  
Експ.

**БР. 57**

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ КРАГУЈЕВЦА  
ОД 19. МАРТА 1943. ШЕФУ СДБ О АКЦИЈАМА 1. ШУМА-  
ДИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 1. ДО 15. МАРТА<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА КРАГУЈЕВАЧКОГ**

Пов. Бр. 521  
19 марта 1943 год.  
Крагујевац

Предмет: Петнаестодневни извештај.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
— Команданту јавне безбедности —

**Београд**

Позивом на Ваше наређење I Бр. 32418/42 г. част ми је у прилогу доставити следећи извештај:

а) **Стање јавне безбедности:** у току протеклих 15 дана месеца марта јавна безбедност била је доста угрожена од комунистичких бандита чија је акција на терену била врло агресивна и огледала се у разним актима саботаже као: напад на органе јавне безбедности, демолирање општинских зграда и спаљивање општинских архива, растурањем летака којима се забрањује рад у општинама и др.

<sup>2</sup> Име је нечитко.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 24/5—1, к. 22.

На територији округа оперише група I Шумадијског ослободилачког одреда „Милан Благојевић”, чији је главни командант био професор Милорад Лабудовић, који је наводно погинуо дана 22 фебруара тг. приликом напада комуниста на **БароЈлевац**. Претпоставља се да ће ова група без вође бити временом уништена ако се благовремено појачају одреди Српске државне страже и добровољачки корпуси. Ово би појачање требало да уследи пре но што шума олиста јер би у противном било много теже вршити гоњење бандита на терену.

Поменута група броји око 100 људи добро наоружаних и аутоматским оружјем и подељени су по четатама. Они наносе огромне штете и непријатности незаштићеном српском становништву овога округа, које је препуштено самом себи и које је без оружја.

Акција људи наклоњених Дражи Михаиловићу уколико се налазе и појављују на територији округа за сада не чине никаква акта саботаже и њихова се акција једино састојала у растурању летака нарочито у срезу таковском и Гор. Милановцу. Према извесним податцима ови људи треба са своје стране да отпочну акцију противу комунистичких бандита, али се ова акција још није осетила.

У међувремену од 1 до 15 марта било је следећих догађаја:<sup>2</sup>

1) У ноћи између 1 и 2 у селу Шутци, срез качерски, три тројке одвели су из села са собом Станишић Слободана, Радовановић Драгомира и Васиљевић Радомира из истог села — младиће од 22—24 године. Ови су и у 1941 години били насилно одведени у шуму од стране партизана;

2) Дана 1 марта око 20 часова у Д. Шаторњи, срез орашачки, од непознатих наоружаних бандита, који су упали у стан Миливоја Петровића, капетана I кл. у пензији и који су га опљачкали, убијени су, пошто су изведени из куће како пом. Миливоје тако и његова жена Ана;

3) Дана 4 марта у селу Брезовцу, срез орашачки, неколико бандита упалили су општинску архиву, опљачкали општинску касу а благајника Максима Максимовића убили пред општинском зградом;

4) Исте ноћи упаљена је општинска архива у селу Липовцу, срез опленачки, од стране једне партизанске тројке, а то је свакако она која је учинила недела у Брезовцу;

5) Ноћу између 5 и 6 марта од стране комунистичких тројки упаљене су општинске архиве у општини Овсишкој

<sup>2</sup> О дејствима 1. шумадијског НОП одреда у марту 1943. види у књ. 5, док. 34 и 47.

и Божурњи, срез опленачки и из општине Божурње однели једну писаћу машину;

6) Ноћу између 6 и 7 марта спаљена је општинска архива у Шилопају, срез качерски, од стране партизана;

7) Ноћу између 7 и 8 марта спаљене су општинске архиве у Јеловику и Гарашима, срез орашачки. Том приликом растурани су и летци „Саопштење“ из кога се види забрана рада у општинама;

8) Ноћу између 8 и 9 марта упаљена је општинска архива у селу Бањи, којом приликом је настрадала и општинска зграда;

9) Ноћу између 9 и 10 марта спаљена је општинска архива у селу Вукосавци. Спаљивање је извршила једна комунистичка тројка па је потом дошла у кућу Животе Илића кмета села и од истога тражили прикупљени новац од казне те су га и опљачкали са сумом од Дин. 60.710.— а на узети новац издали му признаницу...

10) Дана 10 марта у селу Шутци, срез качерски, дошла је једна група партизана око 5 часова њих 30 на броју, расподелили се у шест кућа и ту су преданили. Село су блокирали да сељани не би могли да обавесте власт, па су рко 20 часова приступили акцији и то: спаљивањем општинских зграда и архива у Шутцима и Ивановцима, а само општинских архива у општинама: живковачкој, калањевачкој, моравичкој и драгољској. Том приликом растурали су и поменуते летке „Саопштење“.

Брату Министра Веселиновића изјавили су да своме брату поручи да не долази у Белановицу нити у срез ради зборова и конференција јер ће га они сачекати.

11) Ноћу између 11 и 12 марта растурани су комунистички летци „Саопштење“ у селима: Ђурђеву, Губеревцу, М. Крчмарима, Сипићу, Вучићу и Миравевцу;

12) Дана 11 марта око 21 час у селу влакчи срез опленачки, дошао је већи број наоружаних људи код кућа: Барића и Ђорђевића где су насилним путем одузели храну за вечеру а потом се изгубили у непознатом правцу;

13) Дана 12 марта око 22 часа дошло је 18 наоружаних бандита у село Брзан, срез крагујевачки, одакле су собом повели Милутина Станковића са два своја сина од којих су претходно тражили скривено оружје. Исте су водили до општине Корманске па их онда пустили а они отишли према селу Ловцу (округ моравски);

14) Дана 13 марта вођена је борба између органа С.Д.С. из Крагујевца и једном групом комунистичке банде код села Шљивовца, среза гужанског, којом приликом је ухваћен

рањени комуниста Н. Радојковић свршени ђак V разреда гимназије родом из Чумића;

15) Дана 13 марта једно одељење СД пољске страже вршило је претрес терена у селу Загорици, срез опленачки и код куће Живомира Гајића пронашли једног бандита који је из куће ранио једног стражара а потом се изгубио. Због овога су ухапшени Гајић и његова жена, а кућа им је од стране среског начелника упаљена;

16) Ноћу између 13 и 14 око 22 часа у селу Ивановци, срез качерски, дошла је једна група наоружаних људи њих око 30 на броју и код кућа Весића и Николића изјавили да траже партизанске јатаке. Никога нису нападали нити узнемиравали и претпоставља се да су ови наоружани људи из групе Драже Михаиловића;

17) Дана 14 марта око 19 часова неколико партизана приближили су се Велановици али су опажени од стране заседе одреда СДС који су на њих припуцали те се ови разбежали у непознатом правцу;

18) Дана 15 марта одељење одреда СДС из Тополе у селу Рајковцу ранило је у кук и ухватило једног комунисту из одреда Лабудовићевог неког Милана Кажанегру, родом из Црне Горе који је свакако из тројке која је 13 марта у Загорици ранила поднаредника Гојка Предојевића; и

19) Истога дана у селу Коњуши, срез гужански, сукобило се Потерно одељење одреда СДС са једном групом комуниста. Борба је кратко време трајала и комунисти су се повукли према селу Љубичевцу, срез орашачки. На страни органа СДС лако је рањен у руку један од стражара а на страни комуниста непознато.

...<sup>3</sup>

За Окружног начелника,  
Помоћник,  
**Павловић Владимир**

(М.П.)

<sup>3</sup> Изостављени текст се не односи на акције партизана.



БР. 61

**НАРЕЂЕЊЕ МИЛАНА НЕДИЋА ОД 28. МАРТА 1943. МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ДА СЕ ПОХАПСЕ СИРОМАШНИ СЕЉАЦИ И ПОШАЉУ НА РАД У НЕМАЧКУ<sup>1</sup>**

Л И Ч Н О

ПРЕТСЕДНИШТВО МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

КА Б И Н Е Т

Стр. пов. Бр. 19

28. 3. 43

Б е о г р а д

Господине Министре,

Пошто је сада питање радне снаге дошло у сасвим нови стадијум и у најкраћем времену ће се и потпуно средити и уредити, јер су показани добри резултати — то ми је намера да привучем Вашој пажњи на следеће:

Многи претседници општина и домаћини људи, који патријархално српски гледају на прилике и догађаје говорили су ми да по нашим селима још увек има велики број пролетера сељака, који немају ни своје земље ни свога одређеног рада, већ по целе дане и ноћи седе по механама, банче и праве неред. Ови људи и ако не зарађују имају однекуда новаца . . .<sup>2</sup>

При овим седељкама говори се много и о политици и ту падају и тешке, неосноване, речи о Влади и њеном раду, па чак и о окупатору.

Како овакав живот и рад ових сељачких пролетера може да има и врло тешких последица — нарочито у евентуалној оружаном акцији страних сила на Балкану, избацавању агента и падобранаца и томе подобно код нас — што би овакви нерадни елементи једва дочекали, то, да би се и народ и село благовремено ослободило и заштитило од њихових обести и диктатуре — наређујем, Вам Господине Министре:

— да изволите наредити да се сачине, поверљиво, спискови свих оваквих непожељних;

— да се они на разне начине и постепено уклоне из села — упућивањем на обавезни рад у Немачку;

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 36/2; к. 20 А.

<sup>2</sup> У оригиналу стоје три тачке.

— да их при упућивашу општине имају снабдети оделом, обућом и храном до збирне станице.

По овоме упутити поверљиви распис само за начелнике округа — с тим, да они даље начелницима срезова и председницима општина ово, на извршење, предаду усменим поверљивим путем — при првом састанку и на неупадљив начин.

Вами, Господине Министре стављам у дужност да о овоме, врло важном подухећу, водите строго рачуна, јер је ово од првокласне важности за одржање реда и мира у Отаџбини.

Изволите примити, Господине Министре, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

**ПРЕТСЕДНИК СРПСКЕ ВЛАДЕ  
АРМИСКИ ГЕНЕРАЛ,  
Милан Ђ. Недић**

Господину  
Танасију Динићу  
Мин. унутрашњих послова  
*Београд*

**БР. 59**

**БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ МАРТА 1943. ГО-  
ДИНЕ<sup>1</sup>**

**ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ<sup>2</sup>  
(III. 1943)**

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности веома незадовољавајуће услед појачане комунистичко-партизанске акције, која је узела већу размеру на територији свих срезова. Извршено 28 паљења општинских архива и зграда. Нападнуте су жељезничке станице у Влашком Пољу и Рудовцима, а експлозивом де-

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 54/5—1, к. 22.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

молирана пруга код жељ. станице Клење као и варош Гроцка.<sup>3</sup> Запажа се пљачка приватних грађана.

Постоји илегални<sup>4</sup> одред Сеете *Ракића* који је неактиван.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Банда *Стевана Марковића* — зв. „Сингер”,<sup>5</sup> која је прешла са територије крагујевачког округа, спалила је две општине и извршила напад на жељезничку станицу и станицу пољске страже у Бабајићу.<sup>6</sup>

Постоји илегални одред *Николе Калабића* чија се акција састоји у ликвидирању појединих комуниста и њихових симпатизера. Иначе је неактиван.

**Зајечарски округ:** Ма да је опште стање јавне безбедности и надаље угрожено дејством партизанско-комунистичких одреда: 1) професора *Костића*, јачине 40 људи; и 2) *Момчила Сибиновића*, јачине 25—30 људи, ипак тежих саботашких дела у већем броју није било.

Лакше је демолирана пруга између станице Криви Вир У/И и Мала Суваја као и постројење двеју млекарских за-  
\V/V ј/друга у Вражогрнцу.<sup>7</sup>

<sup>3</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред. (Види док. 52, 54 и 55; књ. 5, док. 29, 31 и 34 и књ. 20, извештај Шумадијског одреда од 25. марта 1943. године.)

<sup>4</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>5</sup> Са главнином партизанских снага из западне Србије дрешао је у Санџак крајем 1941. Погинуо је код Фоче фебруара 1942. године.

<sup>6</sup> Ову акцију је вероватно извео Суворборски НОП одред, који је обновљен 8. марта 1943. (Види књ. 5, док. 20 и 35).

<sup>7</sup> О дејствима партизанских јединица у зајечарском округу опширније се говори у извештају окружног начелника из Зајечара од 15. марта 1943. (Архив В.И.И., рег. бр. 56/4—1, к. 22). У том документу, између осталог, стоји:

„... Јавна безбедност, ред и мир у Округу били су угрожавани од комунистичко-партизанских и других банди. Одреди Српске државне страже били су у акцији на терену, али без каквог већег успеха. По моме мишљењу успеха није било, што су у акцији учествовали одреди мање бројне снаге и што се није, пре почетка акције прибавило довољно обавештења о кретањима бандита. Да би се банде, које се налазе на територији овог Округа могле уништити потребно је предузети већу акцију. У овој акцији треба да учествује довољно људства тако, да се изврши детаљан претрес свих села, појата и шума. Тиме би се постигао позитиван успех, а код становништва подигао ауторитет органа Српске управе, јер би се становништво уверило, да је заштићено од терора разних банди.

Појаве наоружаних банди је било и то:

1 марта око 20 часова дошло је око 30 наоружаних партизана у село Добро Поље, Среза бољевачког и дошли у сеоску ка-

Акција илегалних одреда мајора *Веље Пилетића*, састоји се у гоњењу комуниста, саветовању народа да их сам уништава, да се према властима држи мирно и лојално и да њихова наређења извршује уколико их је могуће извршити.

фану. Пошто су се код присутних сељака распитали да ли у селу има Немаца, Бугара или Српске страже и пошто су добили одговор да их нема наредили су, да из кафане не сме нико изићи, отишли су до општине, разбили врата и узели соли и шећера. Потом су присутним сељацима одржали говор у коме су напали Српску владу, Дражу Михаиловића и ЈБубу Јовановића. Потом су скупили хране и удаљили се из села, пошто су претходно заповедили, да нико не сме о шиховом доласку да извести власти,

Ноћу између 13 и 14 марта око 19,30 ч. наишла је у село Мирово, Среза бољевачког, једна група од око 20 наоружаних партизана. Ова је група са собом довела везане Милоја Антића и сина му Живојина из истог села, који су били на појати више села, Партизани су из неколико кућа узели брашна, хлеба и мрса. Пошто су се у селу задржали око 1 сат, напустили су село и отишли у правцу Ртња, пошто су претходно пустили Милоја и његовог сина. Међу овим партизанима била је и једна женска;

14 марта око 19 часова једна група наоружаних партизана у јачини од 50—60 дошла је у село Вражогрица, Среза зајечарског, које се село налази око 7 км удаљено од Зајечара, а на путу Зајечар—Неготин. Једна група у јачини од 20—30 људи блокирала је кућу Јосифа Грушца, власника млекаре „Астра“ и пошто су везали Јосифа, његову жену и слугу, из касе узели 2,085.000— динара, однели 20 кгр. бутера, 20 кгр. еира-трапнета, 40 кгр. сувог свишког меса, одело, постељину, радио апарат, писаћу машину и уништили ручни сепаратор за прераду млека. Потом су Јосифа извели више куће, где је било суђене Јосифу. Ту, на пољани био је доведен и Милан Стојановић—Манојловић, из Вражогрица, бив. председник млекарске задруге и бив. општински благајник. Ту су саопштили Јосифу, да је осуђен на смрт зато што је служио Немцима и да ће га убити на месту где је за Немце радио...

Одвојено од ове групе једна група партизана упала је у просторије тимочке млекарске задруге, која се налази на путу Зајечар—Неготин, око 1 км. испред села Вражогрица. Од служитеља задруге затражили да им отвори радионицу и питали за управника задруге и друго помоћно особље. Када су отворили радионицу, под две машине ставили су експлозив, који су упалили. Експлозијом су уништили сепаратор и бубањ. Исто тако исекли су и кајишеве.

На зидовима у соби и претсобљу куће Јосифове плазом оловком написали ове пароле: „Смрт Недићу — издајници Српског народа“. „Дража је издајница“, „Живели партизани народни заштитници и осветници“, „Смрт фашизму“, „Доле издајнице“.

На кући Јосифовој прикуцали су позив, откуцан на машини на осмини табака беле хартије, писаћом машином, а који гласи:

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро и задовољавајуће у већини срезова.

„Браћо задругари тим. млекарске задруге! Све машине, па и ваше за прераду млека, служе данас окупатору. Сваки грам хране који дајете пљачкашкој хитлеровој војсци, продужује ваше ропство, и све злочине и пљачку која се над рама врши.

Ваши осветници партизани, уништавају све што служи непријатељу.

Задругари,

не жалите ваше машине, слобода која долази све ће нам оструко надокнадити. Помислите на вашу браћу, руске сељаке, који су пре отступања палили своја села да не би непријатељ имао где главу да склони.

Без упорне борбе и великих жртава не може се извојевати слобода. Недопуштајте кукавички да вас окупатор води у своје крваве логоре, него ступите у партизанске одреде и с пушком у руци браните своје жене и децу од глади коју вам окупатор својом злочиначком пљачком припрема.

Живела народно-ослободилачка партизанско-добровољачка војска Југославије!

Живео наш врховни командант друг Тито!

Смрт фашизму — слобода народу!

Народно-ослободилачки  
партизански одред Крајине"

Претпоставља се да је ово убиство, пљачку и рушење извршио партизански одред под вођством проф. Костића [Предрага].

Дела саботаже било је и то: ноћу између 11 и 12 марта у 23,25 ч. на 39+400 км. пруге Зајечар—Параћин између станице Криви Вир — Мала Суваја, Среза бољевачког, оштећена је експлозивом једна шина у дужини од 25 см. и 2 прага. Пруга је оправљена. Застоја у саобраћају није било, а исто тако није било жртава нити озлеђених лица.

У ранијим мојим извештајима молио сам, да се у овај Округ пошаље један батаљон добровољаца ради чишћења терена и успостављања реда и мира [види док. 50]. Српска државна стража, растурена по целом Округу нема ударне моћи, а и бројно је недовољна да би могла да предузме акцију већег обима. Када се предузима акција у једном делу Округа, да би се прикупило људство, принуђена је Команда, да повлачи људство из других крајева. На тај начин Срезови из којих се људство повлачи остају незаштићени.

\* Ако би батаљон добровољаца био упућен, увек би се на расположењу имала једна јака ударна трупа, која би могла да буде брзо употребљена у угроженим крајевима Округа.

Обезбеђење Борског рудника претставља такође посебну бригу обзиром на његову важност и број радника уопслених у њему. Обезбеђење је углавном у рукама немачке оружане силе. У колико има наших органа они су у недовољном броју. У испостави сем шефа има још два полициска чиновника и два агента.

Комунистичко-партизанску акцију воде одреди: 1) *Милорада Лабудовића*, професора, јачине око 100 људи.<sup>8</sup> Није утврђено, али постоји вероватноћа да је сам Лабудовић 22 фебруара приликом напада на Барошевац погинуо; и 2) професора *Драгољуба Миленковића*, јачине око 60 људи. Спаљено је око 15 општина.<sup>9</sup> Иначе избегавају отворене сукобе са органима С.Д.С.

Илегални одреди не угрожавају јавну безбедност али се осећа да припремају акцију противу комуниста.

**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанске акције води банда *Раденка Мандића* и *Славка Крупежа*, јачине 20—30 људи. 5 марта у селу Остри убијено 12 чланова ове банде, а 11 их је успело да се бекством спасе.<sup>10</sup>

Илегални одреди не угрожавају безбедност, али и даље настављају са прогоном и уништавањем комуниста, тако да њихови међусобни односи постају непомирљиви. Има пет оваквих одреда и њима командују поручник *Власта Антонијевић*, *Милутин Јанковић*, *Дача Симовић*, поручник *Васић* и капетан *Раковић*.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности је нешто повољније но што је било у месецу фебруару, ма да комунистичко-партизанске банде и даље активно делују. Од тежих дела извршено је демоли-

Један од полицијских чиновника додељен је на рад делегату г. Кочи тако да у испостави, сем шефа ради још један полицијски чиновник. Исто тако недовољан је број агената. С тога молим, да се број чиновника и агената у испостави повећа и то: полицијских чиновника на три, а агената на десет. Исто тако неопходно је потребно, да се станица пољске страже у Бору повећа на 50 стражара ..."

<sup>8</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред.

<sup>9</sup> О дејствима овог одреда види књ. 5, док. 47 и у књ. 20, извештај Шумадијског одреда и извештај ОК КПЈ за Крагујевац од 25. марта 1943.

<sup>10</sup> Односи се на Чачански НОП одред. Четвртог марта, у ноћи, одред је прешао Западну Мораву и из трнавског прешао у љубићски срез. У зору, 5. марта, стигао је у с. Остру (15 км с.и. од Чачка). По дану је кретање одреда било знатно отежано, те је зато одлучено да се предани у штали једног сељака који је 1941. и 1942. био сарадник НОП-а. Међутим, он је касније пришао дражиновцима, и о доласку партизана је одмах обавестио недићевце и четнике ДМ. Ови су одмах кренули и успели да се неопажено привуку до штале која се налазила на једној чистини. У тој борби Чачански одред је преполовљен. Од 25 партизана 11 је погинуло, а 3 су рањена. (Види књ. 5, док. 33).

// рађе једне шине на прузи Београд—Ниш а између ста-  
Дрнице Сталаћ и Ђићевац.<sup>11</sup>

<sup>1</sup> Илегални одреди и даље врше обрачунавање са ко-  
мунистима.

**Лесковачки округ:** Опште стање јавне безбедности је и даље веома забрињавајуће. Акција комунистичко-партизанска нарочито јако развијена у срезу јабланичком, док се у осталим срезовима јавља у мањем обиму. Запажена је концентрација комуниста у циљу вршења тежих саботашких дела. Нападнут је и демолиран рудник Леце, и посечене три телеграф.-телефонске линије.<sup>12</sup>

<sup>11</sup> О акцијама Расинског НОП одреда, у марту 1943, види у књ. 5, док. 197 и у књ. „Јужна Србија“ стр. 273, а у Архиву В.И.И., док. рег. бр. 14/6—1 и 57/6—1, к. 22.

<sup>12</sup> Опширније о дејствима 1. и 2. јужноморавског НОП одреда види књ. 5, док 56 и књ. „Јужна Србија“, стр. 238—241 и 290—293. О акцијама партизана у лесковачком округу опширно се говори и у извештају окружног начелника од 15. марта 1943 (В.И.И., рег. бр. 4/5—1, к. 22). У том документу између осталог стоји:

„... У петнаесто-дневном извештају за другу половину месеца фебруара [види док. 49] истакнута је претпоставка да су се комунисти, који су се били концентрисали на планини Кукавици, састали у циљу извесног договора. Чињеница, да се после тога састанка комунисти концентрисали на падинама Гајтан планине и Петрове Горе, последица чега је био напад на рудник Леце, доказује да је у ствари састанак на Кукавици био у циљу договора ради заједничког даљег предузимања терористичке акције.

Изразито се уочава, у току прошлих петнаест дана, да концентрација комуниста у срезу јабланичком на Петровој Гори и Гајтан планини обухвата све партизанске одреде који делују на територији округа. Спорадични упади партизана, у овом међувремену, у другим срезовима у округу могу претстављати само акцију појединих мањих група партизана, које су остављене или ради прикривања трагова или из других неких разлога, у колико ти упади нису у граничном појасу са срезом јабланичким. За протеклих петнаест дана имамо укупно 24 упада партизана. Ти упади по срезовима били су: јабланички 16, лесковачки 2, јастребачки 1, власотиначки 1, прокупачки 2 и косанички 2. Срез добрички није имао упада. Када се упади у срезу прокупачком и косаничком због непосредне близине места упада са сектором Петрове Горе и Гајтан планине, у бројС у упаде у срезу јабланичком излази да је од комуниста концентрисаних у срезу јабланичком било укупно 20 упада док на остале групе отпада свега 4 упада. Према томе јасно је да се комунисти у округу лесковачком, као и раније, увек концентришу у циљу предузимања извесних акција замашнијег стила. По извршеном стављеном задатку они се растурају поновно у мање, основне, одреде, који даље спроводе акцију узимавања у округу.

Акција илегалних одреда не постоји.

**Моравски округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро изузев у срезовима: расинском, деспотовачком и темнићском у којима спроводе акцију кому-

Примећено је да комунисти позивају народ на оншту мобилизацију у циљу подизања устанка. Народ се међутим овом позиву нерадо одазива. Због овог факта, комунисти прете народу да ће приступити таквим мерама и акцијама које ће код окупаторских власти несумњиво изазвати потребу за вршењем репресалија над народом. Као последица тога, у последње време запажа се тенденција за што агилнијом акцијом код партизана, која се уосталом види у њиховим дрским нападима на поједине саобраћајне објекте, као саботаже на телефонским линијама, и на одељење бугарске војске. Нарочито се примећује да до сада комунисти нису нападали на бугарске војнике, те су чак и у борбама избегавали додир са одељењима бугарске војске. Тим својим поступцима комунисти рачунају да ће народ, принуђен бекством испред одмазде, прићи и са њима даље сарађивати.

Акција партизана у срезу јабланичком појачана је и поновним одметањем бр-аће Перовића, Мирка и Миливоја. Они су узели учешћа и у нападу на рудник „Леце“ и у борби са одељењима бугарске војске.

Стање јавне безбедности, како се из изложеног види, остало је и даље угрожено у, може се рећи, критичној фази.

После напада на рудник „Леце“ бугарске војне власти, у споразуму са немачким окупаторским властима, предузеле су акцију чишћења терена ширих размера. Забрањено је кретање у срезу јабланичком, као и у граничним деловима срезова добричког, прокупачког и косаничког. Блокада је потпуна тако да се са терена не могу добити никаква конкретнија обавештења. Акција бугарске војске отпочела је 13 марта. Сазнаје се да су вођене борбе са партизанима чија јачина износи око 600 људи. Борбе још трају.

Због блокаде недостају обавештења о евентуалним одмаздама на терену.

Поред напада на рудник „Леце“ партизани су у три маха прекинули телефонске линије на релацијама Лебане — Бошњак, Лебане — Медвеђа и Лебане — Лесковац.

Оружани одреди С.Д.С. и ако су били на терену у борби са партизанима нису учествовали.

Јавна безбедност угрожена је само акцијама партизана, Није се осетила акција других разорних елемената.

Важнији догођаји у овоме међувремену су (подаци се уносе према дану добијеног обавештења у овом Начелству):

25. Срез јабланички, Мајдан Планина примећени око 200 комуниста који су се кретали у правцу села Туларе. Примећени су и вође: Ратко Павловић, Милош Манојловић, Воја Ристић и Мирко Перовић; Сазнато да је Миливој Перовић отишао за срез гвџлански у циљу довођења партизана, ради појачања и напад на рудник Леце.



нистичко партизанске банде које се пребацују из округа пожаревачког и крушевачког.

Акција илегалних одреда своди се углавном на обрачунавање са комунистима и њиховом појединачном уништењу.

**Нишки Округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро. Партизанско-комунистичку акцију и даље углавном води банда *Тире Маневића* зв. „Грујица“.<sup>13</sup>  
/Д Од тежих дела демолиран је рудник „Соко“ у срезу  
V\* бањском.

Акција илегалних одреда се не запажа.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности још увек је доста забрињавајуће. Нарочито у срезовима пожаревачком и моравском, где је извршен већи

26. Срез јабланички, село Бучумет, дана 7. III. око 60 партизана упало у кућу Веље Николића и доцније отишли у правцу Гајтана;
27. Срез јабланички, село Пусто Шилово, дана 6. III. око 70 комуниста вечерало по кућама и отишли у непознатом правцу. У кући Гаје Миладиновића одржали предавање;
29. Срез косанички, село Заграђе, дана 8. III. органи С.Д.П.С. из Доброг Дола сукобили се са партизанима у јачини од око 100 људи. Истог дана нападнут је овај одред С.Д.С. и у селу Иван Кули. Жртава нема;
30. Срез косанички, извештава да има сазнања да комунисти у срезу јабланичком дижу народ на устанак а у селима Слишане, Гајтан, Шилово, Врело, Реткоцер и Туларе;
33. Срез јабланички, село Слишане, ноћу 11/12. III. грзна од око 100 комуниста узели хлеба и отишли у непознатом правцу;
35. Срез јабланички, село Стубле, ноћу 11/12. III. прошло око 20 комуниста;
86. Срез јабланички, рудник Леце, ноћу 12/13. III. од око 600 комуниста нападнут је рудник и разорена су сва постројења;
- ? 37. Срез јабланички, село Руњковац, ноћу 12/13. III. прекинута \ДД/ \Јчк, телефонска и телеграфска жица;
42. Срез јабланички, село Добра Вода, дана 11. III. дошла група од око 100 комуниста после претходнице од три комуниста. Распитивали о јачини посаде С.Д.С. у Бојнику и изјавили да ће Бојник напасти; Предвођени су били од браће Перовића;

О ситуацији у лесковачком округу види у Архиву В.И.И., и док. рег. бр. 58/6—1, к. 22.

<sup>13</sup> Кирил Михајловски Грујица, командант Јастремачког НОП батаљона.

број спаљивања архива. Комунистичку акцију воде углавном четири банде и то:

1) **Жике Поповића**, бив. учитеља, јачине 20—25 људи,

2) **Јована Шербановића**, студ. медицине, јачине 15—20 људи,

3) **Симе Симића**, студ. медицине, јачине 20 људи,

4) **Драгана Марковића**, сина адв. Марковића, јачине око 20 љ.

Од тежих саботашких дела извршено је сечење телефонских стубова у атару општине Породин.<sup>14</sup>

<sup>14</sup> Немци и квислинзи средином фебруара 1943. отпочињу с нападом на Пожаревачки НОП одред. У извештају Штаба одреда, који је 20. марта 1943. упућен ГШ НОВ и ПО Србије (ЗРПС, рег. бр. 63) о тој се офанзиви каже:

„Од 16-11-43 г. непрестано се на терену налазе веће непријатељске снаге, које су врло покретне и праве тзелике обухвате претресајући терен. Ни у једном месту се не налазе сталне непријатељске снаге... У округ су допутовали неки транспорти Немаца, који су дошли из Босне. Од њих су око 250 остали у Малом Црнићу, око 250 у Петровцу и изван број у Пожаревцу. На терену Пека и десне обале Млаве стално [су] у покрету групе од око 350 љотићеваца са малим бројем Немаца. На терену се јављају и чете белогардејаца, Руса, чија су стална седишта Костолац и Кленовик и Мајданек. На терену Моравског и Ресавског среза налазе се често доста велике снаге љотићеваца и неки „плави батаљон“. Задњих дана се на том терену налазило преко 800 љотићеваца и тих „плавих“. У претресима терена СДС узима врло мало учешћа“.

У извештају ЦК КПЈ за Пожаревац (ЗРПС, рег. бр. 280), који је 22. априла 1943. послат ПК-у КПЈ за Србију, такође се готвори е тој офанзиви. У том документу стоји:

„Офанзива непријатеља на наш терен почев од 15/11 још траје... Три изразита дела има та офанзива: Први: Немци, љотићевци, белогардејци (Руси) и полицајци... Други: Налет љотићеваца и одреда добровољачких корпуса Недића и СДС. Обухвата читав март и први део априла. Снаге у Пож.[аревцу], Петр.[овцу], Горњој Млави, блокада Мораве, Пек, Звизд... Ова офанзива је упорнија, систематскија, организованија, крволочнија. Њу смо некако издржали до 15—20/Ш- са ц^љним губицима, а'после тога настају велики губици и одред^, који се после првог периода удвостручио, и позадине... Чете у том периоду се опет, сем моравско-ресавске, не сналазе...“

Опширан опис тока ове непријатељске офанзиве дат је и у извештају ОК КПЈ за Пожаревац (ЗРПС, рег. бр. 292), који је 1. маја 1943. упућен ПК-у КПЈ за Србију. У њему се, између осталог, каже:

„... Други период, велика офанзива шест љотићевих одреда пребачених из других делова земље на наш терен, која почиње првих дана марта и завршава се првих дана априла, под командом капетана Душана Марковића. Услед различитих; непријатељских метода, ми смо од овог налета добили осетне

Илегални одред *Воје Триброђанина* извршио је напад на рамски одред С.Д.С. који је разоружан.

Иначе акција илегалних одреда своди се углавном на обрачунавање са комунистима, које је у овом месецу појачано, те су комунисти принуђени да се из планине спусте у долине.

Илегалних одреда има и то:

- 1) **Богдана Прице** са дејством у срезовима: млавском, рамском и пожаревачком;
- 2) **Јагоша Живковића**, у срезу звијшком;
- 3) капетана **Банковића** у срезу хомољском; и

ударце. непријатељ је био невероватно лукав, долазио је у села, сместио се и пијанчио по неколико дана, бавио се спортом и т.д. на после предузимао хапшења и гоњеша; или је дошао, провео два до три дана мирно у селима, па онда, тобож полази, креће са заставом и музиком напред, изађе из места па онда се враћа, блокира и купи. Неки делови нашега терена, као што су Морава, Ресава и Пек, били су под јачим непријатељским притиском. Ту је [непријатељ] предузимао ноћне блокаде, чешљање терена и тако даље.

Приликом овог налета непријатељ је био најсуровији л најкрвавији. Вршена су широка хапшења поштених и родољубивих људи, хапшени су најдаљи симпатизери НО борбе. Да би што више заплашио народ непријатељ врши масовна стрељања, 2/Ш стрељао је у Братинцу (Срез Пожар.) 29 лица, 4/Ш у Пожаревцу 75 лица која су прикупљена са терена. Затим паљене и пљачка кућа које су, у исто време извођене, требале да што више заплаше народ, што им углавном већим делом успева.

Трећи период, после овако жестоког налета и купљења људи, непријатељ оставља један део снага које су имале за задатак да наставе даље чишћење терена. Тако они облаче своје људство у разна сељачка, спекулантска и друга одела шиљући их по селима да тобож продају дуван, купују намирнице и тако даље, да би купили податке, хапсили су и живе мучили да би од њих добили нешто материјала. Или су поткупљивали разне издајце и помоћу њих пробали разне људе, ноћу им куцали на прозоре, јављали се као партизани, износили партизанске звезде, тражили везу са четом и тако даље.

У овом периоду ми смо имали најкрупније губитке.

После налета Немаца, белогардејаца и осталих, ми смо очекивали и други непријатељски налет јер су наше чете продужиле са акцијама, а и осећале су се припреме непријатеља. Зато смо издали директиве свим нашим руководиоцима и организацијама на терену, да се одмах склоне у илегалство сви компромитовани људи, да се за све стварају што боља обезбеђења за дочек тога налета, да се најстрожије придржавају добивених директива. Тако смо исто и са штабом поступили.

За време офанзиве од месец дана, изузев Печке чете која се није придржавала директива, чете су нам углавном биле очуване..."

О овој офанзиви Немаца и квислинга види у књ. 5, док. 36, 37, 38 и 39, а у Архиву В.И.И., док. рег. бр. 15/5—1 и 28/6—1, к. 22.

4) поручника **Вујичића** (Вујисића) у срезу моравском а заједнички им је командант **Синиша Пазарац**.<sup>15</sup>

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Међутим постоји опасност упада комуниста из Босне.

Акција илегалних одреда не постоји осим у срезу моравичком у коме дејствује одред *Боже Јаворског*, који је разоружао станицу С.Д.С. у селу Негбини.

**Шабачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји.

Акција илегалних одреда такође не постоји.

**Косовскомитровачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанске акције нема.

Илегалних одреда, такође нема.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА

Из напред изложеног стање јавне безбедности у појединим окрузима као и из изложених акција комунистичко-партизанских и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

1. — Комунистичка акција и током протеклог месеца у пелој земљи задржала је исти интензитет као и у месецу фебруару.

Појачала се у већој мери у београдском округу;

Комунистичке банде све више спроводе систем најординарнијег пљачкања грађанства;

угрожене дејствовањем илегалних формација, комунистичке банде су принуђене да се повлаче из планинских и шумских предела у долине, где је органима С.Д.С. много лакше да их прогоне.

Као нарочиту карактеристику треба истаћи околност да извесна лица, која су већ 1941 године била са комунистима у шуми, овога месеца поново беже од својих кућа и придружУЈУ се комунистичким бандама.

Иначе акција комуниста се и надаље своди, углавном на паљење архива и убијање општинских функционера, ређе на извршење кога тежег саботашког дела. Такође и даље избегавају сукобе са органима власти.

<sup>15</sup> Синиша Оцокољић, командант Млавског четничког корпуса. Налази се у емиграцији.

Народ је у претежној већини противу комуниста, уколико му је то, као ненаоружаном, у могућности; — активно помаже органе државне безбедности у уништавању комуниста, и то у много већој мери но што је раније чинио. Ако ово расположење народа није искоришћено у довољној мери, као уосталом што није никако искоришћена ни антикомунистичка акција многобројних илегалних одреда, кривица је до органа безбедности, специјално до органа Српске државне страже, чији припадници у много елучајева показују крајњу индолентност и таквим својим држањем доводе народ у неизвесност услед чега се и он уздржава од отвореног иступања противу комуниста.

Запажа се да присуство добровољачких формација у појединим крајевима земље веома позитивно делује на народни дух пошто широки народни слојеви у одлучном држању добровољаца у борби против комуниста налазе највећу гаранцију за свој мир и безбедност.

Б. — Акција илегалних одреда била је готово свуда, још у јачој мери но у месецу фебруару управљена на обрачунавање са комунистима, које узима толико маха да добија облик борбе до истребљења. Током марта ова акција илегалних одреда појачана је и у округу пожаревачком тако, да се може рећи да је са малим изузецима постала јединствена на територији целе земље. Иначе, илегални одреди на пропагандистичким састанцима са народом препоручују и саветују лојално држање према домаћим властима и окупаторској војној сили као и одрицање сваке помоћи партизанско-комунистичким бандама.

**БР. 61**

**НАРЕДБА НАЧЕЛИНКА СРЕЗА КОСМАЈСКОГ ОД 20. АПРИЛА 1943. СТАНОВНИЦИМА СРЕЗА И ОПШТИНСКИМ УПРАВАМА ДА ДО 1. МАЈА ПОСЕКУ РАСТИЊЕ ПОРЕД ПУТЕВА, ДА ПОРУШЕ УСАМЉЕНЕ ЗГРАДЕ ВАН НАСЕЉА И ДА ОБАВЕШТАВАЈУ О УЛАСКУ ПАРТИЗАНА У СЕЛА<sup>1</sup>**

**НАРЕДБА  
НАЧЕЛНИКА СРЕЗА КОСМАЈСКОГ ЕРОЈ 4685/43 ГОДИНЕ**

Пролеће је већ ту. Гора је почела да зелени. Комунистичке и друге пљачкашке банде користиће заклоне зеленила и шуме. Али то њихово сакривање и овога лета по шумама и шумарцима нашега среза може да донесе велику несрећу некривом и добром народу среза. Јер поред сувога дрвета горе и сирово.

С тога да не би српске главе падале, да не би српски домови горели и били уништени због разноразних безумника и светских мангупа који се латише оружја и одоше у шуму, то морамо безусловно радити на њиховом уништењу л на тај начин обезбедити не само мир и рад него осигурати и опстанак народа до свршетка овог светског рата и револуције.

Космајци, све досадање моје речи које сам вам упућивао нису биле само неке приче, већ стварност, и то стварност пред којом не смемо да се двоумимо нити пак хоћу да затворимо [очи]. Ако би то чинили онда би и поред памети били луди, онда би поред очију били слепи. А да је то тачно имате доста доказа. Данас већ не треба да узимамо за пример неке друге срезове и села, јер је дошло и у Космај оно што се догодило у другим крајевима. Па сад ви разумите да ли је добро да свако наше село прође као Раниловић<sup>2</sup> или Лисовић/У Раниловићу су чувани и храњени од сељака партизани, знали су за њихово постојање у селу и нико ништа не јави властима, па етЈ како прође. Док међутим Лисовчани нијеу дозволили да им партизанп с.војим присуством уништавају село и грађане па су као прави Срби одмах пријавили долазак партизана и сви су скоро били побијени и живи похватани. Ето тим примером треба да иду сва села. То је српски

<sup>1</sup> Оверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 40/6—1, к. 22.

<sup>2</sup> и <sup>3</sup> Види док. 61 и књ. 5, док. 45, 46, 47 и 198.

уГ. Ту лежи ваш спас. Ту је ваше спокојство и дању и ноћу  
#од куће и на њиви. Само се тако можете спасти и несреће  
оја вам стално стоји изнад главе докле год не приступите  
^креној сарадњи органима државне власти за ваш спас и  
% спас читавог народа.

У вези са овим а у интересу живота и опстанка народа  
Орога среза морају се предузети следеће мере поводом чега

#### НАРЕЂУЈЕМ:

1) Да се посеку све шуме, забрани, шумарци и жбуно-  
^1-стрњике, који се као природни заклони налазе поред свих  
^олских путева, бановинских и сеоских, па било то на при-  
^тнбм, општинском или државном имању на удаљености од  
ј0 м. лево и десно од пута;

2) Да се све зграде, појате, колибе, штале и усамљене  
" ^уће са становима а нарочито оне које се налазе у јаругама.  
0% ивици шума или у шуми, одмах уклоне са тих места и  
^ренесу ближе центру села у колико су усамљене и уда-  
^ене од јавних насеља — крајева, села најмање 1 км.;

3) Да сваки грађанин села као свету дужност има при-  
јјцти на знање, да чим примети или сазна за долазак парти-  
зана у село одмах и најкраћим путем обавести мене лично  
јјди мог заменика. Ово се мора учинити без икаквог даљег  
развицлљања или плашње. Ко пак не буде известио а сазна  
се и утврди да је видео и приметио партизане биће стављен  
јјод Преки суд и стрељан, а кућа ће му бити спаљена.

Претседници општина и деловође одмах имају присту-  
јјити извршењу ове наредбе и то на следећи начин:

За извршење тач. 1) позвати све сопственике имања и  
^а потпис им саопштити да до 30 априла о.г. сечу и чишћење  
лзврше тако да на дан 1 маја мора бити брисан и чист про-  
стор по 500 мет. лево и десно од друма. Ко ово не учини у  
горњем року сматраће се саботером и сарадником шумских  
(јандита, те ће тако и с њим поступити, а у колико би се неки  
лучај појавио поднети ми писмен извештај. Зато ће прет-  
седник општине преко својих одборника и кметова наредити  
контролисање извршења ове наредбе. Остала имања уко-  
лико нису приватна претседник ће на кулук наредити сечу  
0 чишћење.

За извршење тач. 2 исто тако председник и деловођа  
лмају проучити и одлучити које зграде имају бити укло-  
!јене као опасне по јавну безбедност и тим власницима на  
Оотпис саопштити. Рок је и овде 30 април о.г.

За извршење тач. 3 у погледу појаве партизана у селу. контролисаћу лично преко моје обавештајне службе, а у колико би приметио и утврдио, да је неко од часника општинске управе крив, поред казне смрти за јатака, казнићу општину новчано до 1,000.000 дин. за угрожену јавну безбедност мирних и добрих грађана у селу.

Ову наредбу више пута за време оних празничких дана прочитати на сеоском збору народу, а одмах приступити њеном извршењу. Пријем наређења одмах потврдити а на дан 1 маја поднети ми писмени извештај о њеном извршењу или о неизвршењу и од којих лица ради предузимања даљих мјера кажњавања.

(М.П.) Срески начелник  
Ат. Јанаковић, с.р.

**НАЧЕЛСТВО СРЕЗА КОСМАЈСКОГ**

Број: 4685/43  
20 априла 1943 год.  
**СОПОТ**

*Предмет:* Наредба начелника среза космајског — извршење.

*К. Пов. бр. 418143 г.*

Да је препис веран оригиналу тврди:

**ПО НАРЕДБИ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА**  
Полициски саветник  
Бора Машић, с.р.

7. IV. 1943. г,  
**БЕОГРАД**



БР. 61

**БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ АПРИЛА 1943. ГО-  
ДИНЕ<sup>1</sup>**

ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ<sup>2</sup>  
(IV. 1943)

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности се је мало поправило, утолико што у протеклом месецу није извршено од стране комуниста ни једно веће саботашко дело. Иначе комунистичко-партизанска делатност и даље активна и угрожава безбедност готово у свим [срезовима].<sup>3</sup> У срезу космајском уништена је банда од 17 комуниста.<sup>4</sup>

Постоји илегални одред<sup>5</sup> **Свете Ракића**, који је неактиван.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности прилично погоршано појавом већег броја мањих комунистичко-партизанских банди, чија се делатност у протеклом месецу углавном састојала у вршењу убистава појединаца.<sup>6</sup>

Постоји илегални одред **Николе Калабића**, чија се је активност у погледу организовања и прикупљања људства и стоке појачала. Мобилисао је око 140 људи, које наводно упућује за Босну. Иначе и даље ликвидира поједине комунисте и њихове симпатизере.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне безбедности је и надаље угрожено дејством партизанских банди: 1) професора *Костића*, јачине око 60 људи; и 2) *Момчила*

<sup>1</sup> Неверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 59/1—1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> О дејствима партизанских јединица на територији београдског округа види у књ. 5, док. 40, 41, 42 и 44—47.

<sup>4</sup> Односи се на Космајску партизанску чету коју су 12. априла 1943. око 600 љотићеваца и Немаца у с. Лисовићу изненадили и разбили. Борба се водила око два и по сата. Чета је имала 9 мртвих и 3 заробљена. (Види књ. 5, док. 45 и 47).

<sup>5</sup> Мисли се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>6</sup> О акцијама Ваљевског НОП одреда „Жикица Јовановић“ види књ. 5, док. 53 и у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Ваљево од 24. јуна 1943.

*Сибиновића*, јачине око 30 људи, — али тежих саботашких дела није било.<sup>7</sup>

Илегалних одреда има већи број, а њихове вође су: у срезу поречком: мајор *Веља Пилетић* и одбегли војвода *Жа-рко Костић*; у срезу бољевачком: *поручник Кент* и жанд. *капетан Јовановић*; у срезу брзопаланачком: *поручник Тимић*; у срезу кључком: *капетан Раде-тић* са киме је и бив. ср. начелник *Јуришин*; у срезу крајинском: *капетан Петар Михајловић* и *поручник Ристивојевић*.

Акција ових одреда састоји се у гоњењу и уништавању комуниста — партизана, саветовању сељацима да остану мирни као и да слушају наређења наших и немачких власти. Препоручују народу да и сам гони партизане.

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро и задовољавајуће у већини срезова. Комунистичко-партизанску акцију воде банде: 1) **Милорада Лабудовића**, професора јачине око 100 људи, и 2) професора **Драгољуба Миленковића** јачине око 60 људи.<sup>8</sup> Од већих саботашких дела извршен је напад на жељезничку станицу Копљаре<sup>9</sup> (пруга Младеновац—Лајковац) а спаљена је архива исте општине.

Илегални одреди **Мајора Палошевића**, **капетана Звонка Вучковића**, **Поручника Чеде Јовановића**, и **капетана Музикравића** не угрожавају јавну безбедност, али активно раде на уништавању комунистичких бандита.

**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности је доста добро. Комунистичко-партизанску акцију воде банде **Раденка Мандића** и **Славка Крупежа**, али им је активност сведена на минимум.<sup>10</sup> Изгледа да су напустиле територију Округа.

Илегални одреди **поручника Власте Антонијевића**, **Даче Симовића**, **Милутина Јанковића**, **поручника Васића** и **капетана Раковића** немилосрдно убијају све оне који

<sup>7</sup> У извештају окружног начелника из Зајечара од 1. маја 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 32/8—1), к. 22) опширно се говори о ситуацији у округу. У извештају су изнесене и акције партизана, које су се углавном сводиле на паљење општинских архива и растурање општинских управа.

<sup>8</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред који је дејствовао на територији крагујевачког и београдског округа. (Види напомену 3).

<sup>9</sup> Види књ. 5, док. 42.

<sup>10</sup> Односи се на Чачански НОП одред.

су макар и један дан били и сарађивали са партизанима. Неки од ових одреда воде тако безумну акцију да се њихова делатност може равнати са радом обичних одметника.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности је нешто повољније но што је било у месвцу марту мада комунистичко-партизанске банде и даље активно де-<sup>л</sup>УЈУ.<sup>11</sup> Од тежих дела извршено је демолирање постројења у жељезничкој станици Дедина<sup>12</sup> (пруга Сталаћ—Краљево) и паљење неколико општинских архива.<sup>13</sup>

<sup>11</sup> О дејствима Расинског НОП одреда у априлу 1943. опширније види у књ. 5, док. 59. и у књ. 20. извештај Расинског одреда од 14. маја 1943.

<sup>12</sup> Према извештају ГШ Србије од маја 1943 (књ. 5, док. 59) стоји да је напад на жел. станицу Дедину извршен 24. марта, међутим у извештају Расинског одреда од 14. маја 1943 (књ. 20) каже се да је акција извршена 29. маја.

<sup>13</sup> О дејствима Расинског НОП одреда у априлу опширно се говори и у извештајима крушевачког окружног начелства. У извештају од 16. априла 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 20/7—1, к. 22) о дејствима партизана се, између осталог, каже:

„... 16) 7 овог месеца око 12 часова одељење Добровољаца идући камионом путем Крушевац — Брус при излазу из села Липовца среза расинског приметило је код реке Расине групу комуниста јачине око 15 људи, који су приметивши камион са добровољцима почели да беже. Добровољци су на исте отворили ватру, нашта су комунисти одговорили ватром. У борби која је трајала око пола часа погинула су два добровољца а на страни комуниста убијен је један. Поред овога убијена је и једна девојка, која је чувала стоку и почела да бежи и није хтела да стане на позив добровољаца. Том приликом рањен је један воденичар, који није хтео да отвори воденицу.

27) Фелдкомандантура у Врњачкој Бањи 12 априла 1943 године издала је следеће саопштење:

„Ноћу 28. III. 1943 године разорена је са злочиначком намером од стране комуниста, жељезничка пруга Београд — Ниш, између Сталаћа и Тићевца. За одмазду за ово неодговорно дело, стрељано је 12. IV. 1943 године у Крушевцу и Београду 10 комуниста, између осталих следећи:

Тодоровић Љубомир, рођ. 1903, земљ. из Г. Степоша ср. расински.

Лончаревић Драгомир, рођ. 1920, зидар из Зајечара,  
Вуксан Јова, рођ. 1913 године *учитељ* из Врњачке Бање,  
Кузмић Драгољуб, рођ. 1921 без занимања из Врњачке Бање.

Аковић Спасоје, рођ. 1911 приватни чиновник из Краљева,  
Имена осталих пет лица за сада се не знају.

Одметничку делатност испољили су комунистички елементи у срезovima расинском, ражањском и копаоничком у следећим радњама: у прикупљању хлеба (село Дворане и Ша-

Илегалних одреда има више и налазе се под командама: мајора Кесеровића, Николе Гордића и капетана Весића Властимира. Акција ових одреда се и даље састоји у ликвидирању комунистичких бандита. Одреди Кесеровића и Гордића вршили су у више општина присилну мобилизацију сеоских младића.

врани, среза расинског, село Претрковац, среза ражањског); у одвођењу (Стојана Минића из Росице, среза расинског и шофера добровољачког батаљона у селу Липовцу среза расинског, који је успео да побегне од комуниста); у одвођењу и убиству (Јеврема Лацића стражара С.Д.С. у селу Станцима и Живојина Бошковића бив. четника из Бована, среза расинског); у саопштењу наређења преко сеоског стражара у селу Мађаре, да претседник и кмет поднесу оставке, срез ражањски; у спаљивању добровољачког камиона (село Липовац, срез расински); у нападу на добровољачки камион при изласку из села Липовац, среза расинског, којом је приликом погинуло два добровољца и један комуниста, а случајно убијена једна девојка; у спаљивању општинске архиве у селу Златарима среза копаоничког, пресеку телефонских стубова и одузимању намирница.

Из ових чињеница произилази, да се комунистичка активност по врсти, обиму и јачини, може свести на знатно умањену појаву поремећаја безбедности у односу на ранији извештај.

Међутим, долазак добровољаца на територију подручног ми Округа и њихова у јаком замаху наговештена активност на терену, охрабрује напредак поправке безбедности и при том обећава повољне резултате у правцу санирања прилика у Округу".

И у извештају начелства округа крушевачког од 1. маја 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 51/7—1, к. 22) опширно се говори о акцијама партизана у том округу. У документу стоји:

„... 5) Ноћу између 14 и 15 априла т.г. око поноћи једна група комуниста око 20 лица дошла је у село Здравине среза расинског код куће Стојана Ђукића, где се је привремено налазила општинска архива и ову спалили. После задржавања од око пола часа отишла је у правцу Јастрепца.

14) Ноћу између 15 и 16 овог месеца и на дан 16 овог месеца на планини Буковику између коте 835 и 639 чуо се јак пуцањ бомби, пушака и пушко-митраљеза. На основу овог пуцања командир одреда С.д.п.с. у Ражњу образовао је одмах потерно одељење у јачини од 45 људи, кренуо у наведеном правцу и извршио претрес северо-западног дела Буковика, као и свих појата у подножју ове планине. Том приликом утврдио је да се на означеном месту водила борба између Озренског партизанског одреда који је покушао да се преко Буковика пребаци у срез ражањски и бив. Ражањског четничког одреда, на чије су заседе партизани наишли. Приликом претреса терена потерно одељење није нигде наишло ни на партизана нити на бивше четнике а на месту где је вођена борба није пронађен ни један леш, већ само неколико мрља крви. По причању сељака било је рањених са обадве стране али су своје рањенике са собом однели.

**Лесковачки округ:** Опште стање јавне безбедности је и даље веома забрињавајуће. Комунистичко-партизанска акција је нарочито јако развијена у срезovima: јабланичком и јастребачком, док се у осталим срезovima јавља у мањем обиму. Запажена је концентрација мањих комунистичких група у веће одреде у циљу вршења тежих саботашких дела. Од тежих саботашких дела извршен је напад на рудник Јанкова Клисура на пади на станице СДС и више убистава општинских члана и функционера.<sup>14</sup>

15.16 априла т.г. у 18 часова у селу Голубовцу среза трстеничког било је око 60 комуниста. Патрола станице у Стопањи у јачини од 9 стражара идући ка Голубовцу наишла је на комунисте, који су на патролу отворили ватру. Патрола је примила борбу и одговорила ватром. Борба је трајала око пола часа. У овој борби нестали су стражари Исидор Љубисављевић и Богосав Стојковић. Није познато да ли има жртава на страни комуниста.

43.25 априла т.г. једна група комуниста од 150 људи дошла је у село Трнавци среза жупског спалила општинску архиву, демолирала пошту и после одржаног говора тамошњем грађанству удаљила се према селу Набрђу среза расинског. У борби са њима погинуо је жандармериски поднаредник Милан Бекрић који се ту случајно затекао.

45. 26 овог месеца у 19 часова група комуниста од 100 људи прошла је кроз село Јабланицу и Гркљане среза расинског и отишла у правцу Јастрепца.

48. 27 априла т.г. око 21 час 10—15 наоружаних комуниста дошли су од Јастрепца у село Горњи Степош и Шаврани узели храну од сељака и вратили се натраг према Јастрепцу.

50. Ноћу између 27 и 28 априла т.г. већа група комуниста блокирала је село Буковицу среза расинског, насилно одржали збор и објавили да ће мобилисати потребне људе и ко се не одазове, биће стрељан на прагу своје куће.

51. 27, 28 и 29 априла т.г. примећено је више комунистичких тројки у селима Липовцу, Горњем и Доњем Степошу, Шаврану, Витановцу, и Јабланици среза расинског са прикривеним карабинима да иду кроз села у циљу припреме података за мобилизацију..."

<sup>14</sup> О дејствима партизанских јединица у лесковачком округу види у књ. 5, док. 55, 56 и 59 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Лесковац од 23. априла 1943. О акцијама партизана у априлу 1943 и ситуацији у лесковачком округу опширно се говори и у извештају окружног начелства од 1. маја 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 24/8—1, к. 22). У њему, између осталог, стоји:

„... Угроженост јавне безбедности пооштрава се. Упади комунистичко-партизанских група сваким даном све су чешћи и обухватају целу територију округа. Слабије активности има

Акција илегалних одреда манифестовала се у напад на људе Косте Пећанца, чијег су сина Милана одвели.

**Моравски округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро изузев у срезovima: ресавском, деспотовачком и темнићском, у којима спроводе акцију комунистичко-партизанске банде које се пребацују из Округа пожаревачког и крушевачког.

Акција илегалног одреда поручника **Вукашина Петровића** своди се углавном на обрачунавање са комунистима и њиховом појединачном уништавању.

**Нишки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро. Партизанско-комунистичку акцију и даље углавном води банда **Ђуре Маневића** зв. „Грујице“<sup>15</sup> учитеља из Велеса. Од тежих дела бачена је бомба на жељ. пругу км. 227—400 Београд—Ниш. Исто тако код станице Мезграја експлодирала бомба бугарског порекла.<sup>16</sup> Квара није било.

Акција илегалних одреда се не запажа.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности још увек је доста забрињавајуће. Нарочито у срезovima: рамском, пожаревачком и моравском, где је извршен већи број спаљивања архива и убистава општинских функционера.<sup>17</sup> Током месеца убијен је чу-

једино у срезу косаничком и власотиначком где се упади спорaдично дешавају. У начину и правцу у коме се испољава акција комунистичко-партизанских група у овоме месецу запажа се јача безскрупулозност, која се огледа у све чешћем убијању општинских часника и службеника. У току месеца убијени су: председници општина губервачке и оранске, 4 старешине села, 2 деловође, 1 благајник. Поред тога од стране партизана вршена је потрага за неким председницима, старешинама села и општинским службеницима, које би свакако задесила иста судбина да нису разним начинима и случајношћу избегли сукоб са одметницима. Нису поштеђени ни ранији четовође сеоских милиција и остали исправни и лојални грађани, чија убиства све чешће следују.

У току месеца априла било је укупно забележених комунистичко-партизанских упада 106 у округу. По срезovima ови су упади распоређени: лесковачки 23, јастребачки 23, јабланички 39, добрички 9, прокупачки 7, власотиначки 3 и косанички 2...”

<sup>15</sup> Кирил Михајловски Грујица, командант Јастребачког НОП одреда.

<sup>16</sup> О ситуацији у нишком округу и дејствима партизанских јединица на том простору види у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Ниш од 18. маја 1943.

<sup>17</sup> О акцијама Пожаревачког НОП одреда у априлу 1943. види У књ. 5, док. 48 и књ. 20, извештаје ОК КПЈ за Пожаревац од 22. апри-

вени комунистички вођа **Сима Симић** студент медицине, а ухваћен вођа друге банде **Драгослав Марковић**, студент технике. За сада комунистичку акцију воде углавном четири банде и то:

- 1) **Жике Поповића**, бив. учитеља, јачине до 25 људи;
- 2) **Јована Шербановића**, ст. медицине, јачине до 20 људи;

ла и 1. маја 1943. О тим дејствима партизана опширно се говори и у извештајима окружног начелника из Пожаревца. У извештају од 15. априла 1943 (Архив В.И.М., рег. бр. 16/7—1, к. 22) стоји:

„... г) 10 ов.м. око 21 час једна група партизана од 15 лица наоружани пушкама наишла је од Верања за село СиракоЕо. У Сиракову тражили су претседника општине и благајника и када су их пронашли отишли су у општину и из општинске благајне узели су 800.— динара у таксеним маркама и 4.000.— динара у готовом новцу. Спалили општинску архиву затим убили претседника општине Милована Ивића. После овог злочина напали су жељезничку станицу и однели из благајне 3.300.— динара и уништили телефон и телеграф. После овога напада партизани су отишли у правцу села Печанице.

### 3) У СРЕЗУ МОРАВСКОМ — ЖАВАРИ:

а) Ноћу између 3 и 4 ов. м. 5 наоружаних лица спалили су архиву и зграду општине у Брзоходу. За време док је ова група палила општину, друга група наоружаних лица, свакако из јединице ових, отишла је у кућу Стокић Милутина, који је био стражар СДС у Београду, а који се налазио на боловању код своје куће у Брзоходу, извели га на крај села и тамо убили...

### 5) У СРЕЗУ ПОЖАРЕВАЧКОМ — ПОЖАРЕВАЦ

б) 2 априла т.г. између 17 и 18 часова на 4 км. од Пожаревца ка Петровцу извршен је напад на камионе организације ТОТ од стране партизана и том приликом један Немац — шофер погинуо је, а теже рањен један радник и затим запалили два камиона.

За овај напад Немачке власти извршиле су одмазду стрељањем 75 комуниста на стрелишту крај града Пожаревца.

в) Ноћу између 7 и 8 ов. м. дошла је једна група партизана од 6 лица наоружана са пушкама у село Берање, спалила општинску архиву и печате и однели око 16.000.— динара општинског новца. Запретили су да ће убити претседника општине ако се поново нађе на дужности.

г) Ноћу између 9 и 10 ов.м. једна група партизана од 8—10 лица спалила је архиве општина Бубушинац и Маљуревац. У Бубушинцу су полупали прозоре на општинској згради и однели око 400 ком. јаја скупљених за Дирис. Претседнике и дедовође подвргли су најстрожијем испитивању, зашто врше

- 3) Убијеног **Симе Симића**, коју сада води **Роса Трифуновић**, ст. медицине из Александровца, јачине до 25 људи;
- 4) Ухваћеног **Драгослава Марковића**, зв. „Драже“, која је сада разбијена и налази се у потпуном расулу.

дужност. Били су им одузели личне исправе. После дужег испитивања и међусобног тајног договора, пустили су их са наредбом да више нико не сме бити на дужности под претњом смртне казне. У овој групи била је једна млађа женска и двз интелектуалца. Поред тога ова група однела је из Бубушинца око 10.000.— динара у готовом новцу, а у Маљуревцу нешто више. Излепили су у обе општине плакате писане црвеним и плавим у којима позивају народ да ступи у партизане, јер-је наводно шума већ зелена.

д) 13 априла т.г. у ноћи једна група партизана од 8 лица међу којима и једна женска, спалила је архиве општика Касидол и Баре. Запретили су члановима општинских управа смрћу ако и даље буду вршили дужност . . ."

А у извештају пожаревачког окружног начелства од 30. априла 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 25/8—1, к. 22) износе се акције партизана од 16. до 30. априла. У њему се каже:

„...1) У СРЕЗУ РАМСКОМ — ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ:

а — 16 априла око 20 часова наишла је у Мало Градиште једна група од 10 партизана и убила првог члана општинске управе Стојадина Миладиновића, опљачкала општинску блокајну и спалила општинску архиву. Из Малог Градишта ова група упутила се преко села Гарева за Љубиње и тамо убила председника општине Мирковић Владимира, опљачкала општинску касу, спалила општинску архиву и демолирала општинску зграду. На лешу убијеног председника Мирковића нађена је цедуља са следећим натписом: „Објава — Партизански куршум неће промашити ни једног издајника и слугу окупатора. Овако ће проћи сваки издајник. Партизани. Смрт фашизму — слобода народу.“

в — 17 априла око 10 часова иста партизанска група дошла је у село Ђураково и убила општинског деловођу Божидара Новаковића, спалила општинску архиву и демолирала општинску зграду. Партизани су оставили прилепљени плакат на општинској згради следеће садржине: „Помажите партизане. Ступајте у редове партизана. Живео командант пожаревачког Округа друг Жика Поповић. Живела народно-ослободилачка борба партизана. Живеле наше херојске народноослободилачке бригаде у Босни. Живело антифашистичко веће у Југославији. Смрт фашизму — слобода народу“. Та иста група упутила се из села Ђуракова за село Поповац и тамо убила председника општине Ђураково Милана Тасића.

г — Ноћу, између 16 и 17 априла, једна група партизана упала је у станицу Љубиње и однела из благајне 3.140.— динара државног новца и полупала један телефон, однела теле-



Комунистичке банде од тежих саботашких дела извршиле су неколико убистава општинских функционера, неколико спаљивања општинских архива, напад на станицу Љубиње и Сираково, напад на камионе организације „ГОТ" и сечење телефонских стубова на жељезничкој прузи Кучево—Београд.

графски апарат и оштетила сигнални апарат. Покидала телеграфско-телефонске жице у дужини од 350 метара. На спољним зидовима станице црвеном бојом исписали су разне комунистичке паролe.

Самој прузи није учињена никаква штета, те је саобраћај настављен нормално.

д — 17 априла око 23 часа иста партизанска група дошла је у село Курјаче и тамо спалила општинску архиву, опљачкала општинску касу и покупила разне реквириране животне намирнице. Претседнику општине и члановима управе забрањили су рад под претњом смртне казне.

#### У СРЕЗУ РАМСКОМ — ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ:

30 априла о.г. око 14 часова, одељење стражара из одреда пољске страже среза рамског и голубачког под командом поручника Илије Драгојловића, сусрело се у селу Бискупљу са групом од 8 комуниста, и ступило са истима одмах у борбу. У борби су убијена 4 комунисте, а 2 ухваћена од којих је један рањен...

#### 3) У СРЕЗУ МОРАВСКОМ — ЖАБАРИ

в — Ноћу, између 19 и 20 априла, једна партизанска банда од пет лица... спалила је општинску архиву и зграду општине у Доњој Ливадици...

#### 5. У СРЕЗУ ПОЖАРЕВАЧКОМ — ПОЖАРЕВАЦ:

а — 15 априла око 21 час, једна партизанска група спалила је архиву општине Дрмно, однела око 9.000.— динара и убила деловођу Томића Боривоја, а часницима запретила смрћу ако буду вршили и даље службу...

Потерно одељење Команде СДС, под командом капетана Соларића, на дан 17 априла открило је једну комунистичку банду у *појатама Животе* Танасковића из Смољинца и са истом бандом одељење је повело борбу. У овој борби рањен је и ухваћен Марковић Драгослав, познати вођа партизана, Вујичић Милутин, „трговачки помоћник из Дубравце, Радић Миладин, из села Страже среза Лозница, Миладиновић Жива из Малог Градишта и његова мати Дрина. У овој борби рањено је још неколико партизана, што се установило по траговима крви, али су исти успели да побегну, користећи се пошумљеним тереном и мраком. Заплењено је оружје и већи број муниције, као и важни комунистички материјал и прибелешке.

Акција илегалних одреда своди се углавном на обрачунавање са комунистима, које се манифестује у много јачој мери но раније. Услед тога су комунисти принуђени да се из планина спуштају у равнице.

Илегалних одреда има и то:

- 1) **Богдана Прице**, са дејством у срезovima: млавском, рамском и пожаревачком;
- 2) **Јагоша Живковића** у срезу звишком;
- 3) Капетана **Банковића** у срезу хомољском; и
- 4) Поручника **Вујовића** у срезу моравском а заједнички им је командант **Синиша Пазарац**.

Осим тога постоји самостални илегални одред одбеглог четничког војводе **Воје Триброђанина**, који има око 300 људи.

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Међутим постоји опасност упада комуниста из Босне.

Акција илегалних одреда не постоји осим у срезу моравичком у коме дејствује одред **Боже Јаворског**.

**Шабачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји.

Акција илегалних одреда такође не постоји.

**Косовскомитровачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанске акције нема.

Илегалних одреда, такође, нема.

После овога успеха, припадници Српског добровољачког корпуса успели су да похватају још пет партизана из ове разбијене Марковићеве групе на дан 19 априла код села Каси-дола, и то: Лазара Стругара, свештеника из Брежана, Николић Миодрага, бившег службеника, Александра Сегера, молера, оба из Пожаревца, Суботић Петра, из Далмације, Роксанду Ивановић, рођ. Игњатовић, учитељицу и Борку Богојевић, ученицу из Пожаревца...

#### 6) У СРЕЗУ МЛАВСКОМ — ПЕТРОВАЦ:

а — 15 априла нађен је леш Симе Симића, студента медицине из Ракиница, а познатог вође партизанске банде, која је вршила терористичка злочиначка дела у срезovima: моравском, млавском, и пожаревачком. Овај злогласни вођа био је страх и трепет за народ у овим срезovima и његовим радом платило је животом велики број невиних лица. Леш је пренет из шуме села Бусура, где је нађен, у Пожаревац, где је после извршене идентификације закопан ..."

## ОПШТА ЗАПАЖАЊА

Из напред изложеног стања јавне безбедности у појединим окрузима као и из изложених акција комунистичко-партизанских и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

**А. О комунистичкој акцији:** Комунистичка акција и током протеклог месеца задржала је исти интензитет као у месецу марту;

У већој мери је појачана у Београдском округу;

Комунистичке банде и надаље све више спроводе систем најординарнијег пљачкања незаштићених и голоруких грађана;

Угрожене дејствовањем националистички оријентисаних илегалних формација, комунистичке банде су принуђене да се из шумских и планинских предела повлаче у равнице, где је органима СДС много лакше да их прогоне и уништавају.

Иначе акција ових банди се и надаље своди највише на паљење архива и убијање општинских функционера, ређе на извршење неког тежег саботашког дела.

Уништена је банда Драже Марковића, а без вође остала банда Симе Симића, обе из Пожаревачког округа.

**Б. — О акцији илегалних одреда:** Примећује се да је готово код свих илегалних одреда проведено јединство акције у погледу уништавања комуниста које се врши у много јачој мери и методичније но у месецу марту. Ови одреди су толико ојачани да у појединим окрузима воде самосталне борбе противу комуниста и то са успехом. У појединим окрузима (Краљевачки и Пожаревачки) ова борба је узела толику заостреност да илегални ликвидирају чак и такве људе, који су макар и само један дан били са партизанима,

Иначе на пропагандним састанцима илегални одреди, сада још више но раније, саветују народу лојално држање према окупатору а послушност према нашим властима.

Карактеристично је да су извесни илегални одреди у појединим окрузима протеклог месеца спроводили делимичну присилну мобилизацију младића по појединим селима (Округа: Ваљевског, краљевачког, ужичког), наводно ради одласка за Санџак у циљу спречавања преласка партизана из Босне у Србију.

**БР. 76**

**ИЗВЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА  
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 28. МАЈА 1943. ШЕФУ СДБ  
СРБИЈЕ О МУЧЕЊИМА РАДНИКА У БОРСКОМ РУД-  
НИКУ ОД СТРАНЕ НЕМАЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ТОТ<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Пов. III бр. 425

28 маја 1943 год.

Београд.

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

Команди јавне безбедности

Делегат Министарства унутрашњих послова у Бору ак-  
том Пов. бр. 34/43 доставио је:

„У вези ранијих мојих извештаја, а нарочито оног под  
Пов. бр. 11/43 од 16 пр. месеца, част ми је извести, да се  
је стање у погледу поступања са радницима у оба логора за  
принудне радове, како поверљиво сазнајем са аутентичне  
стране, у последње време опет погоршало.

У своје време добило је вођство Организације Тот у Бо-  
ру наређење из Београда, да се према радништву не смеју  
употребљавати драконске мере физичких казни и тада је  
туча забрањена и престала. Међутим, што даље одмиче  
време од те забране, изгледа да она све више пада у забо-  
рав и поновно се примењују старе методе нехуманог посту-  
пања. Тако конкретно сазнајем од лица које је до пре било  
у томе једном логору, а које је као интелектуалац довољно  
веродостојно, да се са радницима често поступа и овако:

У неко доба ноћи запишти звиждаљка неког стражара  
у логору и зачује се у бараци заповест: „одмах сви напоље”.  
Људи и ако уморни од пренапорног и прекомерног дневног  
рада морају поскакати из постеља и потрчати из барака на-  
поље, али ту их с<sup>^</sup>чекује или само погрда, или често ударци  
по глави, или леђима, мотком, штапом, летвом и т.д. Када  
прођу кроз те шибе, наређује им се, да одмах иду натраг у  
бараку и да одмах легну, но мало после тога иста или слична  
сцена се понавља.

Догађа се и безразложна казна пузања по зе(мљи, која  
се у логору назива „суво пливање” (Трокенес швимен). Рад-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
рег. бр. 46/1—1, к. 23.

ницима се наређује, да сви без разлике легну на земљу по команди и да се вуку по земљи пузећи потрбушке, док је то воља стражара, који им то командује.

Како информатор тврди, ове методе мучења увео је старшина немачке страже, неки **Крема**. Информатор исто тако тврди, да се све ово збива без икаквог разлога, или кривице, него искључиво по шефу појединих стражара.

У рану зору, т.ј. одмах после 3 часа радници морају већ да устају. Ово стога, што се доручак дели рано, да би се стигло на време на радилиште, а како има много радника у логорима, треба и доста времена, док се заврши разделивање доручка. Леже се доста рано с вечери, т.ј. после 9 часова.

После доручка полазе на рад већ у 5 сати, јер рад на радилишту почиње већ у 5 и 30. Рад траје непрекидно до 12 часова, када се врши пребројавање и раднике под стражом одводе на ручак. Одмах после ручка сврставају се у редове и под стражом полазе, опет на радилиште. Међутим они последњи у редовима при делењу немају често пута времена ни да поједу оно мало слабе хране, јер је већ прошло време, које је одређено за издавање ручка и настаје сврставање, ради повратка на радилиште. Поподневни рад траје до 5 и по часова на радилишту, после тога настаје опет пребројавање, сврставање и одвођење под стражом у логоре, на издавање вечере. После вечере увек се врши прозив, при чему радници цело време стоје постројени.

Како се из овог летимичног приказа види, живот је у тим логорима врло тежак и радници немају времена, ни могућности за потребан физички одмор и прибирање физичких снага за напоран рад, који их чека следећег дана. Ако им се током ноћи још на описан начин ускраћује сан и ако се стално одржавају у стању узрујавања, страха, неизвесности, понижавања и малтретирања, онда је њихов живот заиста много гори, него живот сваког робијаша злочинца, ма да они у већини случајева долазе у принудни логор само ради бегства са рада, а не као злочинци. Разумљиво је, да се оваквим поступком код тих људи, који су иначе, — то се бар мора претпоставити, — у већини случајева исправни људи, честити грађани и добри Срби, сваки појам о људском достојанству спушта испод нуле и да се од њих стварају незадовољници и осветници који чезну за шумом.

Поводом ових података хитно сам предузео мере енергичне интервенције на надлежном месту, тражећи да се овом немогућем стању учини крај, што ми је и обећано.

Изнете околности још више указују на **хитну и неопходну** потребу, да управу и чување тих логора треба да предузму органи српске полицијске власти."

По наредби Господина Министра, достављам овај извештај с молбом да се с обзиром и на изнете разлоге у истом поступи по акту Господина Министра унутрашњих послова III бр. 6094 од 11 маја т.г. и што пре предузму Управе логора за принудне раднике у Бору и Костолцу.

(М.П.) По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Саветник,  
[потпис нечитак]

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
БЕОГРАД

#### БР. 63

### БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ МАЈА 1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ

V. 1943 г.

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности се је у току месеца маја доста погоршало дејством комунистичких банди, које су у овом месецу починиле већи број саботашких дела. Од тежих дела извршени су напади и демолиране жељезничка станице Кусадак, Лазаревац, Водањ и Ресник и неколико напада на немачку оружану силу.<sup>2</sup>

Постоји илегални одред **Свете Ракића**, који је неактиван.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности релативно (је добро. Од тежих саботајшких дела комунистичке

<sup>1</sup> Неверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 48/1—1, к. 23.

<sup>2</sup> О дејствима 1. шумадијског и Космајског НОП одреда види у књ. 5, док. 53, 58, 59, 60, 61 и 66 и у књ. 20 извештај Космајског одреда од 7. јуна 1943

банде су успеле да запале жељезничку станицу Латковић и да изврше напад на аутобус, који саобраћа између Ваљева и Лознице.<sup>3</sup>

Постоји илегални одред **Николе Калабића**, чија се активност манифестује у прикупљању и организовању људства, као и обрачунавању са комунистима и њиховим симпатизерима.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне безбедности је и надаље угрожено дејством партизанских банди: 1) проф **Костића**, јачине око 60 лица; 2) **Момчила Сибиновића**, јачине око 30 људи; и 3) остатцима банде убијеног судије **Минића**,<sup>4</sup> који су се уствари свели на само једну тројку, коју сада предводи Циганин **Стеван Ђорђевић**,<sup>5</sup> из Радичевца. Ове банде нису вршиле тежа саботашка дела, већ су се задовољавале нападима на општине и убијањем општинских функционера.

Илегалних одреда има више, а њихове вође су:

У срезу поречком: мајор **Веља Пилетић**;

У срезу бољевачком: поручник **Кент** и жанд. капетан **Јовановић**;

У срезу брзопаланачком: поручник **Тимић**;

У срезу кључком: капетан **Радетић**, са киме и бив. ср. нач. **Јуришин**;

У срезу крајинском: поручник **Ристивојевић**.

Одбеглог четничког војводу Жарка Костића заробио је одред мајора Пилетића, а Костићеви људи су прешли у одред Пилетића.

Акција ових одреда састоји се у гоњењу и уништавању комуниста, саветовању сељацима да остану мирни као и да слушају наређења наших и немачких власти. Од тежих саботашких дела вршили су нападе на станице СДС у циљу разоружања стражара како би се добили оружја.

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа осим среза орашачког и грузанског у којима дејствују банде 1) **Милорада Лабудовића**, професора, јачине око 100 људи; и 2) професора **Драго-**

<sup>3</sup> Ваљевски НОП одред „Жикица Јовановић”, маја 1943. дејствовао је заједно са 1. шумадијским одредом. (Види књ. 5, док. 60 и 61).

<sup>4</sup> Милун Минић, народни херој. Тешко рањен у нападу на жандармеријску станицу у с. Ошљану (код Андрејевца, сада: Минићево), 19. септембра 1942, извршио је самоубиство да не би жив пао непријатељу у руке. (Види књ. „Источна Србија”, стр. 67).

<sup>5</sup> Народни херој. Погинуо августа 1943.

љуба Миленковића, јачине око 60 људи. Тежих саботашких дела није било.<sup>6</sup>

Илегални одреди мајора Палошевића, капетана Звонка Вучковића, поручника Чеде Јовановића и капетана Музикравића, раде на уништавању комуниста. Осим тога нападају на магацине СДС ради снабдевања спремом и другим стварима.

**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности је доста добро. Комунистичко-партизанска акција се не пажа. Илегални одреди поручника Власте Антонијевића, капетана Предрага Раковића, поручника Васића, Милутина Јанковића, Даче Симовића, капетана Анђелковића, поручника Пурића, поручника Лукића, потпоручника Боршића, потпоручника Рогоље и капетана Мијушка Радојковића немилосрдно настављају са уништавањем партизана. Већина ових одреда је почетком месеца одлазила у Санџак одакле су се при крају маја вратили.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности нешто је повољније но ранијег месеца мада комунистичке банде и даље активно делају.<sup>7</sup> Од тежих саботашких дела

<sup>6</sup> На овом простору дејствовао је 1. шумедијски НОП одред. (Види напомену 2).

<sup>7</sup> О дејствима Расинског НОП одреда види у кв. 5, док. 59 и 69 и у кв. 20 извештај Расинског одреда од 14. маја 1943.

У извештају окружног начелства из Крушевца од 4. јуна 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 23/2—1, к. 23) о ситуацији у округу се каже:

„... Јавна безбедност за протеклих месец дана на територији Округа крушевачког у целини, ванредно је неповољна. Одметничка активност свих група и подгрупа развијала се у наметнутом смеру и интензитету јачином одметника. Ефикасне препреке одметничкој делатности не постављају се. Њиховој активности може супротставити једино снажна оружана сила, која временом изостаје.

Наведеним узрочним околностима произведене су последице садањег стања јавне безбедности, које је посведоченим чињеницама уопште незадовољавајуће.

## II.— ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД КОМУНИСТА

Поред акције коју предузимају немачке и бугарске војне власти, готово стално се налазе на терену и потерна одељења команде СДС ради гоњења и уништавања комунистичких банди.

У току месеца маја 1943 године дошло је до следеће борбе са комунистима:

30 маја 1943 године око 14 часова командир одреда СДПС среза копаоничког, добио је обавештење, да се истога дана ујутру око 9 часова из села Доброљубаца, среза жупског, пребацила једна комунистичка банда на село Шљивово, и да се налази у једној -шуми између села Шљивова и села Игроша среза копао-



треба поменути пуштање локрмотиве под пуном паром у станици Кошеви према станици Крушевац. Илегалних одреда има више и налазе се под командом: мајора **Кесеровића, Николе Гордића** и капетана **Властимира Весића**. Њихова се акција и надаље састоји у ликвидирању појединих комуниста и њихових симпатизера. Примећено је да је током овог месеца мајор **Кесеровић** са својим одредом одлазио у Санцак одакле се крајем месеца повратио.

**Лесковачки округ:** Опште стање јавне безбедности је и даље веома забрињавајуће. Комунистичка акција веома јака на територији целог округа. Убиства општинских функционера и бив. четника настављају се несмањеном жељином. Такође и спаљивања општинских архива.<sup>8</sup> Акција илегалних одреда се није запажала.

**Округ моравски:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа доста добро. Комунистичка акција

ничког. Одмах су образована потерна одељења и то: једно из Бруса јачине 35 људи, једно из Разбојне јачине 20 људи и једно из Александровца јачине 40 људи, а из Команде СДС упућено је 30 људи. Одељење из Разбојне кренуло је у 14,30 часова и оно је наишло на комунисте у селу Стројинцима, пре него што је дошло на одређено место састанка, и у борби је разбијено и том приликом рањен је поднаредник Војимир Николић. У томе времену комунисти су држали збор у селу Стројинцима, и тада је наишао са својим одељењем из Бруса потпоручник Вукоје Миловановић — Пећанац, на кога су комунисти отворили ватру из својих заседа. Исти је прихватио борбу и комунисти су одступили у правцу између села Жилинаца и Ковиоца ...

Према прикупљеним подацима комунисти су били јаки 230 људи и међу њима налази се неколико женских. Они су састављени из три одреда: расинског, јастребачког и пасјачког. Главни командант им је неки Ратко Павловић командант јастребачког партизанског одреда и „Горски“ [Драгослав Петровић] командант расинског партизанског одреда.

Бандити су отступали преко засеока Мосута, општина Дупачка, према Ковиоцима између села Богиша и Равни и отишли у току ноћи на Јастребац.

Сем расинског партизанског одреда који се налази на територији овога Округа, повремено упада на територију овога Округа и јастребачки партизански одред, чија јачина није позната и чији је вођа Ратко Павловић, а у последње време примећен је и неки пасјачки партизански одред, о коме се за сада нису могли прикупити никакви подаци, сем толико да су сва три ова одреда јака око 230 људи..."

<sup>8</sup> О дејствима партизанских јединица у лесковачком округу опширније види у књ. 5, док, 51, 56, 57, 59, 62, 65, 67 и 75. За одмазду због убијених петоколонаша, Немци су 21. маја стрељали 20 симпатизера НОП-а. Поводом тога су 22. маја 1943. издали следећу објаву:

се нигде не запажа, па чак ни у срезу ресавском, нарочито после чишћења јужног дела пожаревачког округа, одакле су се комунистичке банде пребацивале у овај срез.

Акција илегалног одреда **Вукашина Петровића**, своди се и даље на обрачунавање са комунистима и њихово уништавање.

**Округ Нишки:** Опште стање јавне безбедности доста добро. Партизанско-комунистичку акцију води углавном банда **Ђуре Маневића** зв. „Грујица”,<sup>9</sup> учитељ из Велеса. У току протеклог месеца појавила се још једна нова банда<sup>10</sup> коју води **Душан Тасковић** зв. „Срећко”.

Акција илегалних одреда се не запажа.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности се је у последње време знатно побољшало. Комунистичко-партизанска акција примећује се у јачем обиму једино још у срезovima; моравском, рамском и пожаревачком. У ос-

„Као одмазду за убиство старешине села у Пачарађи Илић Светозара, 22-3-43 и за убиство председника општине у Д. Бријање, Стојковића Добросава 25-3-43 стрељано је 21-5-43 у Лесковцу наведених 20 Комуниста

1. Јовановић Љубомир	из Пороштица
2. Богдановић Марко	„ Тулара
3. Димитријевић Милан	„ В. Копашица
4. Миленковић Александар	„ Црковница
5. Миленковић Пејча	„ Црковница
6. Божиновић Градимир	„ Лесковца
7. Китановић Глигорије	„ Влаسه
8. Китановић Виден	„ Влаسه
9. Глигоријевић Атанас	„ Влаسه
10. Станковић Душан	„ Лесковца
11. Ђорђевић Ђорђе	„ Стројковце
12. Цакић Димитрије	„ В. Грабовница
13. Момчиловић Димитрије	„ В. Грабовница
14. Младеновић Чедомир	„ Прибој
15. Агушевић Тома	„ Орашац
16. Јовановић Александар	„ Орашац
17. Моцић Љубиша	„ без сталног боравке.
18. Стефановић Аранђел	из Прекопчелице
19. Петровић Ранко	„ Пресечина
20. Јововић Новак	„ Лесковац

Остали таоци, присталице Д.М. и комунисте јамче за то, да даље саботаже и насиља престану.

Ниш, 22 маја 1943 год.

Фелдкомандант.”

Оригинал у Архиву В.И.И., рег. бр. 35/1—5, к. 23).

<sup>9</sup> Кирил Михајловски Грујица, командант Јастребачког НОП одреда.

<sup>10</sup> Односи се на Озренски НОП одред. О дејствима партизанских јединица у нишком округу види у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Ниш од 18. маја 1943.

талим срезовима иста је потпуно малаксала услед уништења појединих банди. За сада ову акцију воде банде: 1) **Жике Поповића**, бив. учитеља из Раброва, јачине 30 лица и 2) **Јована Шербановића студ. медицине из Лознице**, јачине 20 људи. Банда Симе Симића и **Драгослава Марковића „Драже“** уништене су.

Од тежих саботашких дела комунистичке банде извршиле су напад на жељ. станицу Звижд и Калиште, и на једног немачког органа у Кучеву.

Илегалних одреда има и то:

1) поручника **Јагоша Живковића**, са дејством у срезовима пожаревачком, рамском и звишком;

2) капетана Банковића, са дејством у срезовима хомољском и млавском;

3) поручника **Вујисић Павла**, са дејством у срезу млавском и моравском;

4) капетана **Крсте Рончевића**, са дејством у срезовима: голуначком, звишком и рамском;

5) поручника **Кузмановића**, са дејством у срезу рамском; и

6) војводе **Воје Триброђанина**, са дејством у срезу: звишком, голуначком, и рамском.

Акција илегалних одреда своди се углавном на обрачунавање са комунистима које ови одреди са успехом спроводе, ликвидирајући већи број познатих комуниста и њихових симпатизера. Народу препоручују да буде миран, да извршује наредбе власти и испуњују обавезе, као и да сам ради на уништавању комуниста.

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Међутим, постоји опасност упада комуниста из Босне. Акција илегалних одреда не постоји осим у срезу моравичком у коме дејствује одред **Боже Јаворског**.

**Шабачки округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. У првој половини месеца покушала је једна група комуниста из Босне да се пребаци преко Дрине, на територији среза мачванског у атару села Бадовинаца, а друга група на територију среза јадранског код места зв. „Курјачица“. Оба покушаја су спречена. Крајем маја једна група комуниста успела је да се код места „Чеврнтија“ пребаци из Срема на нашу страну и да на-

падне граничну караулу. Погинуо је један граничар, однето оружје и спрема.<sup>11</sup>

**Косовскомитровачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанске акције нема. Илегалних одреда, такође нема.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА:

Из напред изложеног стања јавне базбедности у појединим окрузима као и из изложених акција комунистичко-партизанских и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

А.— **О комунистичкој акцији:** Комунистичка акција и током протеклог месеца задржала је исти интензитет као и у месецу априлу.

У већој мери се је појачала у Београдском округу.

Напротив, у округу пожаревачком показује тенденцију опадања:

Иначе, и овога месеца, њихова акција је била уперена, углавном, на спаљивање општинских архива, убијању и одвођењу општинских часника и службеника, ређе на извршење кога тежег саботашког дела.

Б.— **О акцији илегалних одреда:**<sup>12</sup> Примећује се да је готово код свих илегалних одреда проведено јединство акције у погледу уништавања комуниста које се врши у много јачој мери и методичније но у месецу марту. Ови одреди су толико ојачани да у појединим окрузима воде самосталне борбе противу комуниста и то са успехом. У појединим окрузима (Краљевачки и Пожаревачки) ова борба је узела толику заоштреност да илегални ликвидирају чак и такве људе, који су макар и само један дан били са партизанима.

Иначе пропагандним састанцима илегални одреди, сада још и више но раније, саветују народу лојално држање према окупатору а послушност према нашим властима.

Извесни илегални одреди који су почетком маја напустили Србију и отишли за Санџак, крајем месеца повратили су се у своја ранија места.

13

<sup>11</sup> Реч је о Мачванској партизанској чети која се налазила у саставу 16. НОУ дивизије. (Види књ. 20, извештај Милке Минић, делегата ПК КПЈ за Србију, од 2. фебруара 1944).

<sup>12</sup> Односи се на јединице Драже Михаиловића.

<sup>13</sup> Уз овај билтен дат је „Списак комунистичких вођа“ из свих партизанских одреда у окупираној Србији. Број партизана, наоружање и други подаци, који су изнесени у овом списку, потпуно су нетачни.

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ НАЧЕЛСТВА БЕОГРАДСКОГ ОКРУГА ОД 3  
ЈУНА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О ЗЛОЧИНИМА НЕ-  
МАЦА, ЉОТИЋЕВАЦА И БЕОГРАДСКЕ СПЕЦИЈАЛНЕ  
ПОЛИЦИЈЕ У МЛАДЕНОВАЧКИМ СЕЛИМА ШЕПШИНУ  
И ДУБОНИ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ

Пов. Бр. 504  
3-У1-1943 год.  
Београд

**Предмет:** одузимање стоке и животних намирница  
у општинама Шепшин и Дубоне, среза  
младеновачког.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команди јавне безбедности

Београд

У вези послатих Вам извештаја Пов. бр. 496 од 1-У1-т.г. и бр. 3147 од 2-У1-т.г. част ми је доставити следећи писмени извештај добивен од начелника среза младеновачког под Пов. бр. 183 од 2-У1-1943 год.

„По горњем предмету част ми је доставити следећи извештај:

Дана 1 јуна о.г., немачка оружана сила, састављена делом од трупа из Малог Пожаревца, а делом из Смед. Паланке, уз асистенцију једног одреда добровољачког корпуса из Аранђеловца, извршила је реквизицију стоке и животних намирница у општинама Шепшин и Дубона овога среза.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 2/2—1, к. 23.

<sup>2</sup> У извештају полицијског саветника београдског окружног начелства, који је 2. јуна послат шефу СДС (Архив В.И.И., рег. бр. 19/2—1, к. 23), каже се:

„... 1 јуна 1943 г. 2 чета немачке војске и две чете наших добровољаца са 30 органа из специјалне полиције Управе града Београда дошли су у село Дубону, среза младеновачког (11 км. североисточно од Младеновца) ради реквизиције хране и стоке. Сељаци храну и стоку нису хтели добровољно дати и на Немце из куће опаљено је неколико пушчаних метака. Исход пуцњава на Немце био је: Није било мртвих и рањених. У одмазду за ову пуцњаву Немци су извршили следеће: Стрели су на лицу места у селу Дубони: Андрију Ивковић, његову

Том приликом одузета је готово сва стока и много животних намирница: пасуља, кукуруза, брашна, сира и др.

У општини Шепшин одузето је: 120 комада крупне стокe, од овога броја 89 крава, остатак волови и јунад; 162 овце, делом нешцшане; 96 комада свиња и око 1.250 кгр. намирница.

У општини Дубона одузето је: око 100 крава; 50—60 волова и јунади; 150 оваца; 60 свиња и око 2.000 кгр. разних намирница.

Сем одузете стокe и животних намирница, наређена је испорука општини Шепшин још два вагона намирница, а општини Дубона још 7 вагона. За извршење овога наређења узети су таоци и спроведени за Мали Пожаревац и то: из општине Шепшин 23 лица, а из Дубоне 60 лица.

У обе општине команданти немачких трупа преко тумача изјавили су представнику општинске власти, да је ово одузимање казна за дотичне општине због убијства немачких војника у Дразњу, које је извршено у току прошлога месеца.

У општини Шепшин реквизиција је протекла без људских жртава, па и без инцидента. Прве примљене вести, да је из једне куће бачена бомба која није експлодирала, нису биле тачне. Код народа је створено врло мучно расположење. Он је забринут и за своју исхрану и за судбину одведених таоца, јер није у стању наређену количину намирница да преда.

У општини Дубона међутим, стрељано је 6 лица. О овоме крвавоме догађају прикупљени су до сада следећи подаци:

Означенога датума, око пола 6 часова изјутра, дошао је код председника општине у стан један сељак и саопштио му, да га Немци одмах зову пред општину. Дошавши тамо, затекао је једног немачког официра и више немачких војника. Тај официр наредио му је, да покупи 15 људи из најближих кућа, што је он уз помоћ 4 немачка војника и урадио. Када су били сакупљени сви ти људи, официр је изја-

жену Даринку и кћерку Надежду, Жоју Вељковића, зв. „Бугарин“, његовог сина и синовца и куће им запалили. Стрељање свих лица извршено је зато што је из њихових кућа пуцано на Немце, добровољце и органе из специјалне полиције.

Немци су са собом отерали из села Дубоне 100 мушкараца и жена, сву стоку, храну и намирнице из свих кућа у целоме селу у правцу села Шепшина.

По доласку у село Шепшин (11 км. северно од Младеновца) на Немце, добровољце и органе из специјалне полиције бачена је бомба која није експлодирала. У одмазду за ово нека су лица стрељана, али се не зна тачно која су."

вио да је општина Дубона кажњена због погибије немачких војника у Држњу и да се има одузети без накнаде 146 оваца, 150 крава, 80 свиња, те сав пасуљ, грашак и др. у колико се нађе. А поред означене количине, још су дужни предати 70.000 кгр. хране.

Официр је предведених 15 људи расподелио на Горњу и Доњу Дубону и истима придодео немачке војнике и наредио, да се по кућама тражи стока и храна. Волови и коњи имају се хватати у кола и са колима дотерати пред општину; краве да се дотерају без кола.

Када су немачки војници стигли пред кућу Живојина Ц. Вељковића, одиграло се према исказу једнога добровољца следеће: Још су били у приличној удаљености од куће, када се чуо пуцањ, који је долазио из куће. Затим је тај добровољац приметио, да је изашло и бежало више лица у правцу Бадљевице. Могло их је бити до осморица. Једнога од одбеглих он је приметио, да је легао у жито. Мислећи да је рањен, пошао је према њему, а када се приближио, онај из жита бацио је бомбу и успео да побегне, тако да га добровољац није видео, нешто од бомбе а нешто од магле пошто се то догодило рано у јутро. За њима се и пуцало, али су сви успели да побегну. Услед тога Немци су дотерали домаћина те куће Живојина Ц. Вељковића сина му Живомира и унука Живојина, као и синовца Велимира пред општину. Исто тако су дотерали комшије: три сина Михајла Прокића и жену му. Сам означених још два сина Милета Петровића. Касније су од општине вратили Живојина, Велимира и Живомира Вељковића пред њихову кућу и стрељали их пред кућом, која је већ раније била запаљена. У рушењу запаљене куће двојица су изгорела, док трећег ватра није захватила. Кош и амбар такођер су запаљени.

Поред описаног догађаја, како га је приказао један добровољац председнику општине, у народу постоји и други приказ: да су у кући пок. Живана били неки његови рођаци из Пудараца, среза грочанског и да су исти чувши пуцњаву од некуда, из страха напустили кућу и побегли. Војска је мислила да су то партизани и стрељали укућане као јатаке. Према подацима с којима располаже станица С.д.п.с. у Влашкој, пуцњаве је стварно било и она је трајала око 20 минута. Али се претпоставља, да су то пуцали сами војници, да би грађане застрашили. Начелство хитно проверава овај приказ и идентитет оних лица из Пудараца, па ће о резултату поднети накнадно извештај.

У претресању кућа и одузимању стоке и хране, дошли су војници и до куће Андрије Ивковића. Наводом је претре-

сом нађен један војнички нож. Сам Андрија том приликом није био код куће, већ код стоке пред општином. Кад су Немци отишли тамо и стављали му питања у вези са нађеним ножем, он је изјавио, да не зна ништа о томе ножу. На то су га Немци одвели у једну јаругу и стрељали. После тога су отишли натраг до куће и тамо тражили од жене стрељаног, да им да амове за коње, да би натоварили неке ствари, међу којима и женске ствари његове ћерке Надежде. Оне су молиле да им те ствари не дирају. Тада су Немци одвели и мајку и ћерку до места где је стрељан Андрија и њих су тамо стрељали.

Кућу су запалили и бацили у исту три бомбе. Том приликом су наредили да се стрељани не смеју дирати са места стрељања до ујутру, а сутра дан да се могу узети и закопати.

Око подне отишла је експедиција за Мали Пожаревац, повевши 60 таоца. Много народа из Дубоне терало је стоку и вукло намирнице.

За сво време бављења у Дубони, она је била блокирана, тако да нико није могао ни да уђе ни изађе. Када су сељаци чули праскање бомба и сазнали за паљење кућа и стрељање лица, почели су неки да беже и кроз блокаду, на које су Немци пуцали, али срећом нико није погођен.

Народ је у селу много потиштен и утучен. Услед одвођења великог броја стоке и одузете велике количине намирница, те услед обавезе, да још испоруче вагонске количине хране, дошла би у питање и исхрана становништва. Неразумљив је поступак војника, да су од неких одузимали и последње зрно, а од других да нису дирали ништа и ако су располагали са приличним залихама.

Начелство је тражило тачне податке, колико је лица остало без хране и издало најстрожија наређења општинском суду, да осталу количину хране од поштеђених грађана, расподели и на оне, којима није остало ништа."

Предње имам част доставити, с молбом на даљу надлежност.

Замењује Окружног начелника  
Помоћник  
Јован . . .<sup>3</sup>

(М.П.)

<sup>3</sup> Презиме нечитко.



БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ЈУНА 1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ<sup>2</sup>  
VI. 1943 г.

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности и даље је доста забрињавајуће услед дејства комунистичких банди, које су током јуна од већих саботашких дела извршиле спаљивање жељезничке станице у Барошевцу и Умчарима и напад на жанд. станицу у с. Влашка.<sup>3</sup> Иле-

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 47/3—1, к. 23.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> О дејствима Космајског и 1. шумадијског НОП одреда у јуну 1943. опширније види у књ. 5, док. 66 и 79 и у књ. 20 извештаје Космајског одреда од 7. јуна, 20. и 23. јула и извештај ОП КПЈ за Младеновац од 6. јула 1943, као и извештај заменика комесара Космајског НОП одреда од 30. јуна 1943. који се налази у Архиву В.И.И., рег. бр. 20-12, к. 1642.

О дејствима партизана опширније се говори и у извештају окружног начелства из Београда (Архив В.И.И., рег. бр. 53/3—1, к. 23). У њему, између осталог, стоји:

„... Општа политичка ситуација у округу стално се погоршава па и за протеклих 15 дана исто тако честим испадима и препадима партизанско-бандитских група које у последње време све чешће нападају на поједине општине палећи архиву и зграде, рушећи зграде жељезничких станица и разне жељезничке објекте, нападајући на жанд. станице и органе С.Д.П.С.

Најобилнији посао у току прошлих 15 дана био је рад на одабирању и транспортовању радника у руднике Бор и Костолац. Исто тако живо се је радило и на прибирвљу и прикупљању података о претстојећој жетви. Срески начелници обили су све општине својих срезова а то и надаље чине надзирајући рад над напред поменутих пословима као и чувању реда и мира у својим срезовима.

Догађаји из области јавне безбедности низали су се овим редом:

1.— 15 јуна 1943 год. две чете Немаца, две чете добровољаца блокирали су село Дубону среза младеновачког и извршили претрес села у циљу одузимања хране и стоке. Андрија Ивковић, жена му Даринка и кћи Надежда из Горње Дубоне стрељани су и кућа им је запаљена. Вељковић Жоја зв. „Бугарин“ његов син и синовац стрељани су и кућа им запаљена.

гални четнички<sup>4</sup> одред *Свете Ракика* разбијен је и његов вођа Ракић, од стране немачке војске одведен за Београд.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности је релативно добро. Комунистичке банде у току јуна изврши-

Стрељање је извршено зато што је из ових кућа пуцано на Немце. Од Немаца није нико погинуо.

5.— Ноћу између 18 и 19 ов.мес. једна група комуниста од 20 људи напала је на жељ. станицу у Барошевцу, исту запалила, која је до темеља изгорела. Поред тога оштетили су и скретнице па су се изгубили у непознатом правцу.

6.— Ноћу између 19 и 20 јуна т.г. око 24 часа једна група партизана обила је врата општинске зграде општине Водањ среза подунавског и из магацина однела извесну количину вуне, која је била прикупљена за предају централа, као и 224 ком. јаја прикупљено за немачке трупе у Малом Пожаревцу. Из канцеларије однели су 1/2 риса хартије и 12 оловки.

Општинска архива није дирана.

7.— Ноћу између 19 и 20 јуна т.г. једна група партизана чија јачина није позната а која је дошла од Малог Орашја и Дубоне блокирала је жељезничку станицу у Умчарима ср. грочанског и прикупивши све људе који су се налазили у станици затворили су их у другу зграду, па пошто су избацили ствари из стана шефа станице запалили су зграду која је до темеља изгорела. Поред осталих на станици су били и 3 стражара С.Д.С. од којих се један вратио на станицу а за два се још ништа не зна. Жртава није било.

Партизани су били наоружани пушкама и пушко-митраљезима. Исти су се удаљили у непознатом правцу.

10.— 24 ов.мес. око 2.30 час. једна комунистичка банда у јачини од 60—100 бандита извршила је напад на жанд. станицу Влашка среза младеновачког. Стражари станице примили су борбу и бандити су одбијени. Борба је трајала два часа. Исход борбе био је — са наше стране лакше повређени поднаредник Голуб Јовановић и Милутин Радовић. Са комунистичке стране било је најмање 2 мртва, јер на месту вођене борбе нађено је пола лобање једног бандита, шајкача и пушка.

Стражарима су притекли у помоћ и Немци, па су се бандити разбегли у више праваца. Са немачке стране два су војника лакше рањена. У борби је погинуо Милосав Влајић из Парцана вођа — командант космајског комунистичког партизанског одреда.

13.— 26 ов.мес. у неустановљеном времену једна група комуниста јачине 30 људи дошла је у село Врбовац среза подунавског. По доласку у село комунисти су запалили општинску архиву и из касе однели 30.000 динара, а потом убили Миљковића Милана бив. четника.

Комунисти су се задржали до 3 часа а потом се растурили у више група и отишли у непознатом правцу..."

<sup>4</sup> Реч је о четницима Драже Михаиловића.

ле су напад на жељезничке станице Латковић и Боговађа, али су оба напада одбијена.<sup>5</sup>

Илегални четнички одреди угрожавају јавну безбедност одвођењем појединих млађих људи са села. иначе тежа саботашка дела не врше.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне безбедности доста погоршано, нарочито у срезу зајечарском, услед повећаних напада комуниста на општинске суднице као и на поједине грађевине.<sup>6</sup> Тежих саботашких дела није било.

Илегални четнички одреди и даље раде на ликвидирању комуниста и на држању пропагандних говора народу, у којима саветују на мирно држање и извршавање наредаба.

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро на територији целог округа осим на територији среза орашачког и таковског. Комунистичке банде од тежих дела извршиле су упад у Аранђеловац и у истом побиле неколико угледних грађана.<sup>7</sup>

Илегални четници извршили су напад на добровољачку станицу код жељ. станице Крива Река и десеторицу добровољаца собом одвели.

**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности задовољавајуће. Комунистичка банда *Раденка Мандића* се не појављује, па се верује да се исти вођа, после разбијања банде, негда прикрива.

Групе илегалних четника су мање активне но раније, па се верује да по своме повратку из Санџака, желе да поправе рђав утисак, који су раније оставиле присилном мобилизацијом и наделима појединих одреда. Изгледа да су неки од ових одреда који су чинили насиља ликвидирани.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста забрињавајуће. Од тежих саботашких дела комунисти су извршили у два маха нападе на немачке камионе. У једном нападу погинуло је неколико немачких војника. Осим тога експлозивом је оштећена пруга између Ђуница и Браљине и оштећен мост на реци Пепељуши.<sup>8</sup>

<sup>5</sup> О дејствима Ваљевског НОП одреда и ситуацији у том округу опширније види у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Ваљево од 24. јуна 1943.

<sup>6</sup> О дејствима 1. тимчког батаљона види у књ. 5, док. 68, 74 и 85.

<sup>7</sup> О дејствима 1. шумадијског НОП батаљона и Шумадијског НОП одреда у јуну 1943, као и о упаду у Аранђеловац (28. јуна 1943. увече) опширније види у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Аранђеловац од 2. јула 1943.

<sup>8</sup> О дејствима Расинског НОП одреда у јуну 1943. опширније види у књ. 20 извештај Расинског одреда од 28. јуна и 13. јула 1943.

Акција илегалних четника састоји се и даље у гоњењу комуниста и њиховом уништавању. Ови други током месеца јуна имали су и два отворена сукоба са комунистичким бандама.

**ЈХесковачки ок-руг:** Опште стање јавне безбедности је и даље врло забрињавајуће. Комунистичка акција врло јака на територији целог округа а нарочито у срезовима: јабланичком, лесковачком и јастребачком.<sup>9</sup>

Отворена акција илегалних одреда се не запажа али је иста нарочито активна у срезу јабланичком у коме је од стране бугарских трупа вођена акција чишћења али резултати исте нису познати.

**Моравски округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа доста добро. Комунистичка акција се нигде не запажа, па чак ни у срезу ресавском, нарочито после чишћења јужног дела пожаревачког округа, одакле су се комунистичке банде пребациле у овај срез.

Акција илегалног одреда *Вукашина Петровића* своди се и даље на обрачунавање са комунистима и њихово уништавање.

**Нишки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро.<sup>10</sup> Партизанско-комунистичку акцију води углавном банда *Ђуре Шапевића*<sup>11</sup> зв. „Грујица“, учитеља из Велеса. У току протеклог месеца појавила се је још једна банда коју води *Душан Тасковић* зв. „Срећко“.

Акција илегалних одреда се не запажа.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности се је у последње време знатно побољшало. Комунистичко-партизанска акција примећује се у јачем обиму једино још у срезовима: моравском, рамском и пожаревачком. У осталим срезовима иста је потпуно малаксала услед уништења појединих банди.

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји. Међутим постоји опасност упада комуниста из Босне.

**Шабачки округ:** Опште стање јавне безбедности је врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји.

<sup>9</sup> О дејствима партизанских одреда у јужној Србији види у књ. 5, док. 67, 75, 81 и 85 и у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Лесковац од 22. јуна 1943 (ЗРПС, рег. бр. 324) и извештај 1. јужноморавског одреда од 12. јула 1943.

<sup>10</sup> О ситуацији у овом округу и дејствима партизанских јединица опширније види у извештајима Недељка Караичића Милсаве од 17. и 29. јула 1943, који се налазе у архиви ЗРПС, рег. бр. 343 и 344.

<sup>11</sup> Кирил Михајловски Грујица

**Косовскомитровачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанске акције нема. Илегалних одреда, такође, нема.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА

Из напред изложеног стања јавне безбедности у појединим окрузима као и из изложених акција појединих комунистичко-партизанских банди и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

А.— *О комунистичкој акцији:* Комунистичка акција током протеклог месеца задржала је готово у свим крајевима исти интензитет као и у месецу мају.

Комунистичке банде и даље несметаном жестином врше пљачкања незаштићених и голоруких грађана. Нарочито се запажа да су у току месеца јуна била честа одузимања вуне<sup>12</sup> од стране комунистичких банди.

Иначе и овога месеца акција комуниста била је углавном уперена на спаљивању општинских архива, убијању и одвођењу општинских часника и обичних грађана, а ређе на извршење кога тежег саботашког дела.

Б.— *О акцији илегалних одреда:* И даље се код свих илегалних одреда осећа јединственост у уништавању комуниста. Ово се нарочито запажа у окрузима пожаревачком и краљевачком, а у последње време и у крушевачком у којима су последњег месеца илегални одреди водили успешне самосталне борбе са комунистима.

Иначе у пропагандним говорима које држе сељацима приликом упада у поједина села, илегални четници стално саветују лојално држање и извршивање наредаба српских и окупаторских власти.

<sup>12</sup> Реч је о вуни коју су квислинзи реквирирали за окупатора.

**БР. 76**

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЗАЈЕЧАРА ОД  
7. ЈУЛА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О ЗЛОЧИНИМА  
НЕМАЦА КОЈЕ СУ ПОЧИНИЛИ У С. РУДНОЈ ГЛАВИ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЗАЈЕЧАРСКОГ**

Пов. Бр. 744  
7 јула 1943 год.  
Зајечар

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
Команди јавне безбедности

**Београд**

Предмет: Извештај о казненој  
експедицији у Рудној Глави.

Среско начелство у Д. Милановцу актом Пов. бр. 175 од  
1. VII. 1943 год. доставило је следеће:

„У вези шифрованог телеграма овога начелства пов. бр.  
175/43 од 30 јуна 1943 год. част ми је поднети следећи из-  
вештај:

На дан 26 јуна т.г. једна експедиција од око 400—500  
војника Руса и Немаца са 24 камиона отишла је, преко села  
Клокочевца, путем који долази од Неготина, за село Рудну  
Главу. У Рудној Глави ови војници су блокирали село, па  
се поделили у одељења: једно одељење отишло је по сала-  
шима, а једно остало у селу. Како у селу готово никога није  
било од становника, то су војници запалили 15—20 кућа,  
још није тачно утврђен број. Ово друго одељење, које је вр-  
шило преглед салаша, такође је запалило сваки салаш где  
нису нашли никога. Поједини сељаци, видевши ове војнике  
почели су бежати, а војници су на њих пуцали и услед тога  
било је доста жртава. До сада има и обавештења да јв про-  
нађено 16 лешева а можда и више. Ко је мирно радио свој  
посао и није се крио, нису га дирани. Поред осталог ушли  
су у зграду општинске Управе, па како ни ту није било ни-  
кога, они су сву архиву општинску разбацали а касу оп-  
штинску бомбом разбили. Ова је експедиција остала у Руд-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег.  
бр. 42/4-1, к. 23.

ној Глави два дана па се одатле истим путем вратила по-  
вевши са собом око 35 људи, свакако као таоце.

Одмах сам предузео све потребне мере да се сви станов-  
ници села Рудне Главе врате својим кућама и продуже свој  
посао. Почели су да се враћају јер су и сами увидели да ово  
што су урадили није добро јер сваки онај који је био код  
своје куће и код свога салаша није уопште диран ни он ни  
његова имовина.

Општинска управа је почела да функционише и живот  
се постепено у овоме селу нормализује. Становници изјав-  
љују, да су погрешили што су село напустили из бојазни од-  
мазде услед разоружања пољске страже, те како су из ово-  
га села раније стрељани четворица, то су били неповерљиви  
према свакоме који их је саветовао да се врате у село и  
да се не плаше јер одмазде неће бити."

Доставља се предње с молбом на знање.

**РЕФЕРИСАНО**

13/VII 43

Начелник,

[параф нечитак]

(М.П.)

Окружни начелник,

**Вој. Николић**

**БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ЈУНА 1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>**

ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ  
УП/1943

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности се је погоршало и веома забрињавајуће услед дејства комунистичких банди које су током јула од тежих саботашких дела извршиле напад на станицу. Лозовик као и на рудник Карбо—Макиш а уз то и већи број убистава као и паљевина дрешева код вршалица.<sup>2</sup>

Дејствовање илегалних одреда<sup>3</sup> не запажа се.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности је релативно добро. Комунистичка акција се не запажа у већем обиму.

Акција илегалних одреда угрожава безбедност одвођењем сеоског живља у шуму. Од тежих дела илегални четници извршили су напад на Ваљевску Каменицу.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне безбедности и даље је доста забрињавајуће услед дејства комунистичких банди које се у главном састоји у онеспособљавању вршалица за рад. Од тежих саботашких дела комунисти су извршили нападе на жељ. станице у М. Извору, срез за тимочког и Грљану, среза зајечарског, које су спалили.<sup>4</sup>

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро на територији целог округа осим у срезу орашачком у коме су комунистичке банде од тежих дела запалиле жељ. станицу и фабрику шамота.<sup>5</sup>

Акција илегалних четника састоји се у одвођењу појединих грађана у шуму као и у отвореној борби са комунистима и њиховом уништавању.

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 22/6—1, к. 23.

<sup>2</sup> О дејствима 1. шумадијског НО батаљона и Космајског НОП одреда у јулу 1943. види у књ. 5, док. 79, 85 и 100 и у књ. 20 извештаје Космајског одреда од 23. и 24. јула 1943.

<sup>3</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>4</sup> О дејствима 1. тимочког НО батаљона види у књ. 5, док. 80.

<sup>5</sup> Види напомену 2.



**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности задовољавајуће. Комунистичке акције нема.

Акција илегалних одреда у смислу угрожавања јавне безбедности постоји једино у срезу драгачевском од стране банде Милутина Јанковића.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности веома тешко услед појачане акције комуниста и илегалних одреда. Од тежих саботашких дела покушан је и напад на жељ. станицу у Кошевима као и на станицу С.д.п.с. у Купцима али су оба напада одбијена. Исто тако извршен је напад на камион у коме је био окружни начелник и командант 3 добровољачког батаљона, па је том приликом [рањен] окружни начелник и још 18 лица, припадника СДС и СДК.<sup>6</sup>

<sup>6</sup> О дејствима Расинског НОП одреда види у књ. 5, док. 87 и у књ. 20 извештаје Расинског одреда од 13. јула и 18. септембра 1943. О акцијама овог одреда говори се и у извештају Недељка Краићића од 25. јула 1943 који је послат ПК-у КПЈ за Србију (ЗРПС. рег. бр. 344). У њему се, између осталог, каже:

„... 20-У11-43. г. II чета Р.[асинског] од.[реда] у селу Слатини напала је на једну чету Љотићеваца, убила 4—6 љот., а толико их и ранила, запленили 6 шињела, блуза, кошуља неколико стотина холандских метака и 1 војно државни револвер. Љотићевцима је брзо стигла помоћ од њиховог III ба.[таљона] који се налазио са четама у Дворанима и Ломници и наша чета се повукла без губитака.

Потере ка Јастрепцу се већ пуних десет дана припремају 2 батаљона љот. у заједници са жандармима. За сво време од 10 до [данас] вршили су претрес читавог терена све до Јастребца, а Јастребац су држали у блокади са Р.[асинске] стране и 21 о.м. почели су са претресом Јастр. Прво су почели да претресају терен изнад Петине и Слатине па онда су кренули даље. У том претресу им је помагала авијација, са топчићима су тукли компромитован терен...”

О акцијама Расинског НОП одреда опширно се говори и у извештају окружног начелства из Крушевца од 5. августа 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 44/6—1, к. 23). У извештају, између осталог, стоји:

„... Регистровани догађаји за протекли месец дана на територији Округа крушевачког пружају најтрагичнији изглед јавне безбедности. Последнице у жртвама су врло тешке, а за управу Округа неизмерне и следствено за даљи развој прилика јавне безбедности на територији овога Округа није недопуштен песимизам, који нагони на озбиљна размишљања.

У реалном просуђивању ситуације констатује се, да би јавна безбедност на територији Округа у даљем свом процесу могла имати обимније и још теже последице у колико буде отела маха. Акција одметника по својим тешким последицама, врло оштрим видом испољава и уливањем великог страха грађанима, морају се узети у најбрижљивије проучавање и оцену, како би се могле предузети одговарајуће мере за сузбијање ове разорне акције.

**Округ Лесковачки:** Опште стање јавне безбедности и даље врло забрињавајуће. Комунистичка акција врло јака на територији цешог округа и састоји се у делима саботаже на прузи као и у убиствима појединаца.<sup>7</sup>

Акција илегалних одреда не запажа се.

**Моравски округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа задовољавајуће. Комунистичка акција се нигде не запажа.

Акције илегалних одреда такође се јавно не манифестују.

**Нишки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро. Комунистичка акција није се испољавала у већим размерама.

Акција илегалних одреда се не запажа.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целога округа задовољавајуће. Комунистич-

У свим срезovima овога Округа најугроженија је јавна безбедност у Срезу трстеничком у коме одметници веома оштро иступају према српским оружаним одредима, не у отвореној борби, него много теже, изненада нападају из постављених заседа и при том наносе одредима тешке губитке, без сопствених губитака...

Поред акције које предузимају немачке и бугарске власти, готово стално се налазе на терену и потерна одељења-јаке патроле појединих станица ради чишћења терена од комуниста.

У циљу чишћења терена од бандита на територији среза расинског, у времену од 19 до 23 јула 1943 године предузета је заједничка акција са добровољцима. У овој акцији узело је учешћа 11 потерних одељења и то 6 одељења СДС и 5 одељења СДК, у укупној јачини 373 стражара и добровољци.

20 јула 1943 године у 13,05 часова у селу Слатини, од стране једне комунистичке банде у јачини од 100—150 бандита изненадно је отворена ватра на одељења број 11, којим је командовао потпоручник Ђорђе Журовски. Бандити су били обучени у разна одела као: немачка, СДС, југословенска и грађанска. Исти су отворили ватру из аутоматског оружја као и бацили тромблонске бомбе. Затим су јуришали вичући „Јуриш“ и „Ура“, док је једна женска позивала одељење на предају. За ово време ова женска је јакнула „Јао колена“, што значи да је рањена у ногу. Одељење СДС давало је отпор и уједно се повлачило. Када је одељење добровољаца чуло за борбу, одмах је притекло у помоћ, те је тако одељење СДС успело да се повуче на једну косу, а сем тога су и комунисти принуђени на повлачење. Борба је завршена у 13,50 часова. Гоњење бандита није предузето због тога, што су се појединачно под заштитом густе и непроходне шуме извукли Црним потоком у правцу Беле Стене ..."

<sup>7</sup> О акцијама партизанских јединица на територији лесковачког округа види у књ. 5, док. 81 и 85 и у књ. 20 извештаје 1. јужноморавског одреда од 12. јула и 2. јужноморавског одреда од 1. августа 1943.

ких банди има још у срезовима пожаревачком, рамском, хомољском и моравском али се њихова акција не запажа у већем обиму.

Акција илегалних одреда састоји се и даље у гоњењу и уништавању комуниста као и у саветовању народа да буде послушан према властима како српским тако и окупаторским и да све реквизиције и друге дажбине мора давати.

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичка а такође ни акција илегалних одреда не запажа се.

**Шабачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанска акција не постоји.

**Кос. Митровачки округ:** Опште стање јавне безбедности врло добро. Комунистичко-партизанске акције нема. Илегалних одреда такође нема.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА:

Из напред изложеног стања јавне безбедности у појединим окрузима као и из изложених акција комунистичко-партизанских банди и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

а) о *кожушничкој акцији*: Комунистичка акција током протеклог месеца задржала је готово у свим крајевима исти интензитет као и у месецу јуну.

Поред пљачкања незаштићених и голоруких грађана, што је постало редован посао комунистичких банди, нарочито је запажено да су комунисти током јула већим делом своју акцију управили на спаљивање, односно онеспособљавање вршалица и дршева како би омели вршидбу жита.

Иначе и овога месеца њихова акција била је у главном уперена на убијање и одвођење општинских часника и обичних грађана а ређе на извршење кога тежег саботашког дела.

б) о *акцији илегалних одреда*: И даље се код свих илегалних одреда осећа јединственост у уништавању комуниста. Ово се нарочито запажа у окрузима пожаревачком и краљевачком, а у последње време и у крушевачком у којима су последњег месеца илегални одреди водили успешно самосталне борбе са комунистима.

Иначе у пропагандним говорима које држе сељаци приликом упада у поједина села, илегални четници стално саветују лојално држање и извршење наредаба српских и окупаторских власти.

## БР. 68

### БИЈТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ АВГУСТА 1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

#### ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ<sup>2</sup> VIII. 1943. г.

**Београдски округ:** Опште стање јавне безбедности и даље је забрињавајуће услед дејства комунистичких банди које су и овога месеца палиле општинске архиве, општинске зграде и вршалице, нападале на органе СДС и убијале виђене грађане.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Неоверена копија (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 7/8—1, к. 23.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> О акцијама Космајског и 1. шумадијског НОП одреда, које су извели на територији београдског округа, види у књ. 5, док. 85, 88 и 100 и у књ. 20 извештај ОК КПЈ Крагујевца од 12. августа 1943.

У извештају окружног начелства из Београда такође се опширније извештава о акцијама партизана од 15. августа до 1. септембра (Архив В.И.И., рег. бр. 18/8—1, к. 23). У том извештају, између осталог, стоји:

„... Општа политичка ситуација у округу београдском стално се погоршава па и за последњих 15 дана, честим испадима и препадима партизанско-бандитских група, које у последње време пале архиве разних општина, општинске зграде, вршалице и њихова постројења, нападају на органе Срп. држ. безбедности и убијају виђеније грађане по округу...

Најобилнији посао у току протеклих 15 дана био је рад око прикупљања и испоруке пшенице, обезбеђење вршалица и њених постројења. Поред тога живо се је радило на одабирању и транспортовању радника за руднике Бор и Костолац. Срески начелници обишли су све општине својих срезова, а то и надаље чине надзиравајући рад над напред поменутих пословима као и чување реда и мира у својим срезовима.

#### II. ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ

1.) Ноћу између 14 и 15 августа т.г. комунисти су убили благајника општине липске, среза подунавског, Александра Лазића и том приликом покушали да нападну вршалице, али су одбијени.

3.) 17 августа т.г. око 2 ч. ноћу између села Дрлупе и Сибилице среза космајског на месту зв. „Жаркова Умка“ дошла је једна комунистичка банда у јачини од 20 бандита, ухватила сеоску стражу села Дрлупе која је била ненаоружана и везала

Дејствовање илегалних одреда<sup>4</sup> није запажено.  
**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности релативно је добро. Комунистичка акција се не запажа у већем обиму.

Међутим јавна безбедност угрожена је дејствовањем илегалних одреда које се нарочито манифестовало

али је исту касније пустила с наређењем да не смеју више служити, а потом се удаљила у правцу села Венчана.

4.) 17 августа т.г. око 22 ч. једна група комуниста од 150—200 људи упала је у село Стојник, среза космајског. 4 бандита насилно су отворили врата на стану претседника општине и претили му што се је примио дужности претседника општине наредивши му да не сме ни он ни сеоска стража више ступати на дужност.

6.) 19 августа т.г. обавештен је начелник среза подунавског, да се на 3 км. од Смедерева на путу Смедерево—Колари налази група партизана од 20 људи. Одмах је формирано потерно одељење од 20 добровољачке чете у Смедереву и Градске страже, који су се сместили у два камиона и кренули на лице места. Добровољци су наишли на заседу комуниста и том приликом погинула су два добровољца и два градска стражара, док су 4 добровољца рањена. Добровољци су одмах прихватили борбу која је трајала 20 мин. и у тој борби је убијен један партизан 3 чете космајског партизанског одреда и заплена целокупна архива.

7.) 22 августа т.г. око 6 ч. ујутру водили су борбу командир стране из Бељине са 25 стражара са групом комуниста од око 260 људи између села Губерева и Манића среза космајског. У борби је погинуо наредник а рањен је стражар Милоје Јовановић, док је једна десетина стражара заробљена. Од ових 10 стражара један је погинуо, 4 стрељана од стране партизана, један рањен побегао и 4 пуштена на слободу.

8.) 21 августа око 16 ч. једна група комуниста упала је у село Велики Борак под пуцњавом упала у општину из које је изнела целокупну архиву и намештај и у дворишту запалила. Општинску касу разбила и што је било новца и новчаних докумената са собом однела.

12.) августа т.г. једно одељење Немаца и органа С.Д.С. који су се налазили у Великој Крсни на обезбеђењу вршидбе нападнути су од стране партизана. У тој борби лакше је рањено 3 Немца, један теже а исто тако рањен је и један наш стражар док је један жандармеријски наредник С.Д.С. <погинуо. Од стране партизана погинула су двојица.

15.) Ноћу између 29 и 30 августа т.г. група партизана упала је у село Јагњило и том приликом ухватили Светолика Лазаревића и Јанка Матејића, општинског писара и обојицу пред општинском зградом стрељали, као присталице Драже Михаиловића. Партизани су били наоружани пушкама и пушкомитраљезима, а на капама су имали црвене петокраке звезде ..

<sup>4</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

у одвођењу појединаца у шуму и у ликвидирању ранијих присталица комуниста.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне безбедности веома забрињавајуће услед појачане акције комунистичких банди које су од тежих саботашких дела извршиле напад на Књажевац и запалиле зграде Поште и Среског начелства. Мначе свакодневно врше бројна убиства и одвођења.<sup>5</sup>

Акција илегалних одреда није забрињавајућа.

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро на територији целог округа осим у срезу орашачком у коме се комунистичка акција још осећа ма да у слабијој мери.<sup>6</sup>

Акција илегалних одреда **Миодрага Басарића**, наредника водника, **Жике Павловића** поручника и **Слободана Ђорђевића**, капетана, **Мише Ђурчића**, потпоручника и **Мирка Смиљанића**, састојала се је у протеклом месецу углавном у отвореним сукобима са комунистима и у интензивном чишћењу партизана и њихових присталица а поред тога и у одвођењу појединих грађана нарочито младића у шуму.

**Краљевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро мада не као раније и то услед поновне појаве комунистичке банде Раденка Мандића<sup>7</sup> која је само у другој половини августа убила преко 15 лица.

Акција илегалних одреда веома јака и за сада се манифестује углавном у уништавању комуниста.

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности није се ни мало побољшало. Комунистичка акција<sup>8</sup> а такође и акција илегалних одреда су и на даље веома интензивне, ма да обе групе међусобно имају сталне и отворене сукобе, са променљивим успесима.

**Лесковачки округ:** Опште стање јавне безбедности и у августу веома забрињавајуће услед врло јаке комунистичке

<sup>5</sup> О дејствима Тимочког НОП одреда у августу 1943, види у књ. 20 извештај ОК КПЈ за Зајечар од 21. септембра 1943 (ЗРПС, рег. бр. 381).

<sup>6</sup> Поред 1. шумадијског НОП одреда, на територији крагујевачког округа повремено је дејствовао и Чачански НОП одред „Драгиша Мишовић“. (Види књ. 5, док. 89 и 90).

<sup>7</sup> Командант Чачанског НОП одреда. Опширније о дејствима тог одреда види у књ. 5, док. 89 и 90.

<sup>8</sup> О акцијама Крушевачког НОП одреда „Мирко Томић“ раније: (Расинског) види у књ. 5, док. 87 и у књ. 20 извештај Расинског одреда од 18. септембра 1943.

активности која и на даље бесни несмањеном жестином.<sup>9</sup>

Акција илегалних одреда не запажа се у јачем обиму.

**Моравски округ:** Опште стање јване безбедности на територији целог округа задовољавајуће. Комунистичка акција се нигде не манифестује у јачој мери.

<sup>9</sup> Опширније о дејствима партизана у лесковачком округу види док. 69 и Зборник књ. 5, док. 83 и 102.

О ситуацији у лесковачком округу опширно се говори и у извештају Окружног начелства из Лесковца, који је 4. септембра 1943. упућен шефу Недићеве СДС (Архив В.И.И., рег. бр. 49/8—1, к. 23) У њему се, између осталог, каже:

„... Ситуација у Округу, јачом активношћу комуниста, погоршана је у односу на ранији месец. Јавна се безбедност из дана у дан све више и више погоршава, тако да комунисти господаре на терену, нарочито прибрежним крајевима. После активнијег спречавања рада на вршалицама, комунисти су приступили организованом и смишљеном раду на ометању испоруке пшенице и др. житарица. Поред општег наређења, (предатог појединачно претставницима општина), свима општинама да прекину са радом и тиме омету испоруку жита, започели су претњама упућеним директно сељацима да жито не смеју ни по<sup>^</sup>коју цену предавати. Претње смрћу приводе у дело. Претседници општина и остали часници и службеници, чије се куће пале од стране-партизана, принуђени су да напуштају село и склоне се у среска места. Велики број општина у опште не функционишу, а један извесан број преселило је своје канцеларије у варош.

Напади комуниста на органе С.Д.С. и немачке, као и бугарске оружане силе, карактеришу рад комуниста. Они се више не повлаче већ нападају и прихваћају борбу. Укупно било је у овом месецу 6 сукоба са органима С.Д.С. са никаквим или незнатним успехом. Партизани су напали на Блаце и одвели среског начелника, писара и среског званичника, за чију се даљу судбину ништа конкрет<sup><</sup>но не зна; тврди се међутим да су сва тројица убијени. У својој дрскости партизани су се приближили и до самог Лесковца на чијој су периферији напали и заробили омладинце Националне службе, који су доцније, благодарећи хитној интервенцији окупаторских и наших власти, пуштени на слободу.

У месецу августу било је укупно забележених 111 упада комуниста, попраћених убиствима, одвођењима и т.д. Треба напоменути да се одвођења морају у ствари рачунати као и убиства, пошто је веома редак случај, да је одведено лице враћено, редовно се после неколико дана пронађе леш одведенога. Упади по срезовима распоређени су.

Срез јабланички: 33, лесковачки 42, власотиначки 4, добрички 2, прокупачки 18, јастребачки 11 и град Лесковац 1. Треба констатовати да општине на терену не раде, те се заправо и не располаже тачним подацима о кретању и раду комуниста на терену. Ови забележени упади су само једна бледа слика стварног стања на терену .."

Такође ни илегални одреди не дејствују у јачем опсегу.

**Нишки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро. Комунистичка акција доста слаба и испољава се у покушајима спаљивања вршалица као и у извршењу појединачних убистава.<sup>10</sup>

Акција илегалних одреда већих размера није запажена.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа задовољавајуће. Комунистичка акција не запажа се ни у најмањем обиму.<sup>11</sup>

Акција илегалних одреда, којих има већи број састоји се и даље у гоњењу и уништавању комуниста као и у саветовању народа да буде послушан према властима како српским тако и окупаторским и да све реквизиције и друге дажбине мора давати.

<sup>12</sup>

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА:

Из напред изложеног стања јавне безбедности у појединим окрузима, као и из изложених акција комунистичко-партизанских банди и других илегалних формација, долази се до следећих закључака:

А. — **О комунистичкој акцији:** Ова акција је током месеца августа задржала готово у свима крајевима исти интензитет као и у месецу јулу. Њено појачање запажено је у округу београдском и нарочито у јужном делу округа зајечарског.

Манифестовала се углавном у испољавању. односно, онеспособљавању вршалица, паљењу снопова жита, пљачкању незаштићених и голоруких грађана, што је постало редован посао појединих комунистичких банди и убијању појединаца. Осим тога вршиле су и нападе на окупаторску војну силу односно њене припаднике, како би тиме изазвале одмазду над невиним становништвом, и на тај начин га пригудиле да бежи к'њима у шуму.

<sup>10</sup> О дејствима партизанских јединица у нишком округу види У књ. 5, док. 84.

<sup>11</sup> О ситуацији у пожаревачком округу и у Пожаревачком НОП одреду опширније види у извештају Штаба тог одреда од 6. августа 1943 и извештају ОК КПЈ за Пожаревац од 2. септембра 1943, који се налази у архиву ЗРПС, рег. бр. 84 и 363.

<sup>12</sup> Изостављени текст се не односи на дејства партизанских јединица.



**Б. О акцији илегалних одреда:** И даље се код свих илегалних одреда осећа јединственост у уништавању комуниста. Ово се запажа готово у свима окрузима, па је било случајева да су ови одреди водили самосталне борбе са комунистичким бандама. У овом месецу запажена је код илегалних одреда у ужичком и шабачком округу тенденција за разоружањем припадника С.Д.С. а крушевачком округу отворена и бескомпромисна борба између ових одреда и припадника С.Д.К.<sup>13</sup>

Иначе у пропагандним говорима које држе сељацима приликом упада у поједина села, илегални четници стално саветују лојално држање према окупаторској војној сили и стриктно извршавање наредаба српских и окупаторских власти.

<sup>13</sup> Српски добровољачки корпус (Љотићеве оружане јединице)

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЛЕСКОВЦА ОД  
2. СЕПТЕМБРА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О СИТУА-  
ЦИЈИ У ПРОКУПАЧКОМ СРЕЗУ<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО  
ОКРУГА ЛЕСКОВАЧКОГ**

Пов. бр. 1640

2 септембра 1943 год.

Лесковац

**ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
КОМАНДИ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

**Београд**

Начелник среза прокупачког актом Пов. бр. 386 од 1 овог месеца доставио је:

„Последњих дана комунистичке банде у Топлици узеле су великог маха. На територији среза и читавом овоме крају, комунистичке банде даноноћно несметано крстаре и оперишу.

Ове комунистичке банде крајем месеца августа тек. године, забраниле су сваки даљи рад општинама у повереном ми срезу и то: Д. Речичкој, Д. Топоничкој, Прекадинској, Г. Коњушкој, Крушевичкој и Туларској. — Али је општина туларска решена да и даље настави рад без обзира на поменућу забрану и добивену наредбу.

У вези са оваквим стањем, ово начелство је поставило нове претседнике у поменућим општинама, сем у Д. Топоничкој — за коју се још тражи погодно лице. Да ли ће новоодређени претседници — општинске управе моћи да наставе несметан и успешан рад и са каквим резултатом, то ће се видети ових дана, — али се унапред верује, обзиром на прилике у срезу, да ће комунистичке банде и ново-одређеним општинским управама забранити рад и да им неће дозволити никакво даље пословање.<sup>2</sup>

У вези извештаја овога начелства Пов. бр. 386 и Пов. бр. 402/43 достављам и овај извештај ради знања, и молим да се предузму потребне мере на терену од стране оружаних одреда у циљу гоњења и уништења ових комунистичких бан-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 43/8—1, к. 23.

<sup>2</sup> Види док. 68, напомену 9.

ди, — јер је под оваквим околностима немогућ сваки даљи рад, — а поред овога — постоји опасност и бојазан, да ће ове комунистичке банде отпочети са већим и значајнијим акцијама саботаже — па вероватно и убиствима наших органа и окупаторских војника, — што би имало тешких и недогледних последица по читав народ овога краја,<sup>3</sup> — па молим да се предузме потребно и ово нежељено зло спречи и сузбије."

Част ми је предње доставити у вези извештаја овог Начелства Пов. бр. 1640 од 26 августа тек. године и извештајем. да је писано садашњој команди СДС ради предузимања потребних мера у смислу предњег захтева Среског начелника

3 септембра 1943 год.  
Лесковац

По овлашћењу  
Окружног Начелника  
САВЕТНИК,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>3</sup> Срески начелник из Прокупља упутно је окружном начелнику сличан извештај и 25. августа 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 20/8—1, к. 23). У њему, између осталог, стоји:

„... Само се по себи разуме, да је без редовних власти општинских управа немогуће одговарати својим обавезама и извршавати постојећа наређења, а особито данас када се све најбржим путем тражи.

Са горе изложеног, достављам предње окружном Начелству ради знања и молим да се најхитније предузму потребне мере код надлежних, те да се у што је могуће краћем року предузму потребне оружане мере на терену у циљу чигањења терена и гоњења ових комунистичких банди, успостављања реда и осигурања јавне безбедности, јер је без овога сваки даљи рад немогуће замислити.

Предлажем, да се са оружаном одредом и народом заједнички предузме акција чишћења и гоњења ових комунистичких банди на терену до коначног уништења и протеривања из ових крајева, — а потом да се у свакој општини поставе око 20 добро наоружаних жандарма-органа С.Д.С. који ће са народном-општинском милицијом остати на терену — у општини ради одржавања реда и мира и успостављања боље јавне безбедности у срезу, — у противном комунистичке банде припремене су да и остале општинске управе смене, да им забране рад и на тај начин тако рећи да преузму власт у својим рукама, а онемогуће функционисање државном апарату у срезу, — а што је најгоре, постоји бојазан да ове разбојничке банде не отпочну са одвођењем и убијањем наших и окупаторских органа и војника, због чега би читав овај крај доживео тешке последице, — па понова молим, да се што пре учини потребно и на тај начин спрече и отклоне све нежељене последице ..."

**БР. 76**

**ОБАВЕШТЕЊЕ ШЕФА НЕДИЋЕВЕ СДС ОД 4. СЕПТЕМ-  
БРА 1943. КОМАНДАНТУ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ О ЗЛО-  
ЧИНИМА КОЈЕ ЈЕ У СРЕЗУ ТАМНАВСКОМ ПОЧИНИЛА  
НЕМАЧКА КАЗНЕНА ЕКСПЕДИЦИЈА<sup>1</sup>**

**Ш Е Ф**  
**СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**  
**КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ**  
И. Ђ. I Бр. 9226

Београд, 4 септембра 1943 год.

Убиство 20 лица од стране-  
Немачке казнене експеди-  
ције у срезу Тамнавском.

**КОМАНДАНТУ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

Командант СДС округа Ваљевског са Ј.Б. Бр. 2038 од 1 септембра 1943 године, доставио је следећи извештај:

„28 августа 1943 године око 3.30 часова у село Памбуковицу, Звиздар и Врело, среза Тамнавског, дошла је немачка експедиција и убила следећа лица и то:

- 1) Драгутина М. Крњића старог 92 године из села Звиздара;
- 2) Александра сина Драгутина Крњића старог 62 године из Звиздара;
- 3) Мирослава сина Александра Крњића старог 33 године из Звиздара;
- 4) Радослава сина Мирослава Крњића старог 2 године из Звиздара;
- 5) Слободана сина Мирослава Крњића старог 2 године из Звиздара;
- 6) Живодарку жену Александра Крњића стару 62 године из Звиздара;
- 7) Софију жену Мирослава Крњића стару 32 године из Звиздара, која је била у другом стању и кроз 2—3 дана требала је да се породила;
- 8) Милана Н. Ранковића старог 64 године из Звиздара (слуга Драгутина Крњића из Звиздара);

<sup>1</sup> Фотокопија оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 12/8—1, к. 22

9) Живану удову Милана Крњића стара 80 година из Звиздара;

10) Даницу удову Душана Крњића стара 35 година из Звиздара;

11) Божану кћи Душана и Данице Крњић стару 15 г. из Звиздара;

12) Перу Ковача избеглицу из Херцеговине стар 43 године, настањен код Данице удове Крњић у Звиздару;

13) Стану жену Пере Ковача избеглице из Херцеговине стара 37 година, настањена код Данице удове Крњић у Звиздару;

14) Душана сина Пере Ковача избеглице из Херцеговине стара 13 година, настањеног код Данице удове Крњић из Звиздара;

15) Даницу кћи Пере Ковача избеглица из Херцеговине стара 11 година, настањена код Данице удове Крњић из Звиздара;

16) Љубица кћи Пере Ковача избеглица из Херцеговине стара 9 година, настањена код Данице удове Крњић у Звиздару;

17) Бранка Вуковића избеглицу из Херцеговине старог 35 година, настањеног код Александра Јосиповића у Звиздару;

18) Живану жену Богољуба Матића стара 28 година из села Врела;

19) Бојку жену Богосава Матића стару 33 год. из села Врела; и

20) Зорана сина Милорада Васиљевића старог 16 година из села Памбуковице.

Лица наведена под 1—9 и 11—17 затворена су у кошару Драгутина Крњића, тамо поубијани и у истој запаљени и изгорели тако, да се је од истих само могао наћи костур. Лице под 10) само је убијено али није спаљено.

Разлог ове одмазде није се могао установити пошто очевидаца није било."

Предње се доставља с молбом на увиђај.

Командант, ђенерал  
**Бор. К. Јонић**

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЛЕСКОВЦА ОД  
16. СЕПТЕМБРА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О СИТУАЦИЈИ  
У ЛЕСКОВАЧКОМ ОКРУГУ ОД 1. ДО 15. СЕПТЕМБРА<sup>1</sup>**

НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЛЕСКОВАЧКОГ

Пов. Бр.: 60  
16 септембра 1943 год.  
Лесковац

Предмет: Петнаестодневни извештај  
за прву половину месеца септембра

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команда јавне безбедности

Београд

Према наређењу Министарства унутрашњих послова  
Каб. Бр. 490/42 и Шефа СДС I Бр. 29124/42 и I бр. 32418/42  
част ми је доставити следећи извештај:

**СТАЊЕ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ**

За прошлих петнаест дана јавна безбедност је се знатно погоршала. Комунисти су постали све безочнији у својим нападима, не само на мирно грађанство и претставнике српских власти, него чак и на немачке војнике. Тако су на дан 1. о.м. напали камион са немачким војинцима, који су били пошли из Бојника, где су стационирали, ка Коњувцу и код села Црквице комунисти су их из заседе напали. Борба је прихваћена од стране немачких војника, којима је доцније приспела помоћ, а иста је вођена од око 7 па све до 15 часова. У овој борби погинула су 7 немачка и три војника СДС, а рањено је 4 немачка и 2 војника СДС. Од комуниста погинуло је више, али је на месту борбе остало само 8 лејшева, док су остале комунисте, мртве и рањене, њихови другови стерали на двоја кола, према исказу сељака, са собом ка Гајтан планини.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 32/1—1, к. 24.

<sup>2</sup> Напад је извршио 1. јужноморавски НОП одред. Погинуло је 4, а не 8 партизана (види књ. „Јужна Србија“, стр. 247). О тој борби се опширније говори у извештају среског начелника из Лебана, који је

Комунисти су нарочито настојали, да претњама и убиствима општинских часника и службеника, онемогуће сваки рад у општинама, а нарочито на прикупљању и предаји жита и осталих намирница за реквизицију. Благодарећи околности, да наша оружана сила не предузима никакву акцију на терену и да не пружа никакву заштиту и сигурност пред-

7, септембра 1943. упућен шефу Недићеве СДС (Архив В.И.И., рег. бр. 7/5—3, к. 27 „А“). У њему, између осталог, стоји:

„ . . . Дана 1 овог месеца око 6 и по часова Немачки војници и стражари СДС који су тога дана били пошли из села Бојника за село Црквицу, испред самога села Црквице на удаљености око 200 метара нападнути су од стране једне групе комуниста у јачини око 100 људи, а одмах затим су били опкољени са другом групом комуниста у јачини око 250 људи тако да су војници од ове друге групе добили ватру са левог и десног крила.

Немачки војници и стражари СДС одмах су примили борбу. Комунисти користећи терен, земљиште засејано кукурузом и сличности у одећи, пошто је већина њих имала униформе СДС, помешали су се са нападнутим војницима и стражарима и тако водили борбу, а стално довикивали стражарима и немачким војницима „Наши смо не пуцај“. Услед овакве гужве која је настала и ради бројне надмоћности комуниста којих је било око 350 док је нападнутих војника и стражара било свега 70, борба је трајала три сата. Нападнутима је дошла у помоћ Вугарска војска из Бојника, која је интервенисала само ракетлама а никако оруђем и тада су се комунисти повукли у правцу села Д. Кољувца и Брестовца.

У овој борби погинула су седам немачких војника и три стражара СДС чији су лешеве по завршетку борбе нађени испред самог села Црквице. Међу лешевима немачких војника нађена су три мртва и непозната комуниста, док је један комунистички леш нађен у димњаку циглане у селу Црквицу где је био завучен. Остале мртве и рањене комунисти су приликом повлачења однели са собом. Са погинулих стражара СДС комунисти су скинули оружје и одело а лешеве оставили само у гаћама и кошуљама, док су са погинулих немачких војника скинули и однели само оружје и обућу.

Досадањом истрагом је установљено да је вођа ове групе комуниста био познати комунистички вођа Воја Ристић из Лапотинца, а група припада Јабланичком комунистичком одреду. Идентитет убијених комуниста који су пронађени по завршеној борби није се могао установити, сем што се претпоставља да су двојица од њих четворице били десетари. Код њих је пронађено и то: једна легитимација која гласи на Вулетић Вукоја родом из села Реткоцера, издата од стране начелства среза јабланичког али без датума и године, један списак о задужењу оружја које су исти имали на руковању и једно писмо које је писао комунистички вођа десетарима да му ови доставе што пре хитно списак помоћних партизана са знаком правог имена, у продужетку је стајало што хитније, са потписом Батрић. Овај материјал узели су Немачки војници који се налазе у откupu жита у Бојнику ...”

седницима општина, деловођама и старешинама села, већ су ови остављени на милост и немилост ових бандита, комунисти су доста успели у овој својој намери и многе општине присилили да обуставе сваки рад.<sup>3</sup>

За ових 15 дана комунисти су у 5 случајева запалили општинске зграде и општинске архиве, у 7 случајева су забранили рад претседницима и старешинама села, а у три случаја су своју претшу убиства извршили и убили 1 претседника и 2 старешине села.

Ноћу 2/3-1X- посекали су 60 телефонских стубова између жел. станице Житорађе и Подине, на прузи Дољевац—Прокупље.

8-1X- посекали су све телефонске стубове у селу Н. Момчилову ср. Добрич.

Ноћу 10/11-1X- посекали су 132 телефонска стуба између жел. станице Белољин—Прокупље, на прузи Прокупље—Куршумлија.

Ноћу 13/14-1X- на линији Лебане—Лесковац посекали су 42 тел. стуба.

14-1X- извршили су напад на Медвеђу у срезу јабланичком, посекали 4 телефонска стуба, узели и однели телефонску централу из тамошње поште и при поласку са собом повели све стражаре граничне и пољске страже, који су стационарирали у Медвеђи.

Све ово, а нарочито убијање и одвођење општинских часника и службеника, укочило је сваки рад у општинама, а преко ових и код средских начелстава. За ових 15 дана било је 38 упада комуниста по селима. По срезовима упади, убиства и паљевине подељене су овако:

Срез јабланички: 9 упада, 4 одвођења, 1 паљевина, 3 забране рада општинама и старешинама села и 1 убиство, а од стране немачких војника била су 2 убиства.

Срез лесковачки: 13 упада, 2 забране рада општинским часницима.

Срез власотиначки: није било ничега за ових 15 дана.

Срез добрички: 6 упада, 3 случаја паљења општинских зграда и 14 паљења приватних кућа, 2 убиства општинских часника и 1 убиство сељака.

Срез прокупачки: 9 упада, 1 паљевина и 2 случаја забране рада.

<sup>3</sup> Види док. 72.

<sup>4</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ. На појединим местима је изостављен и текст који се односи на ситне акције мањих партизанских група.



Срез јастребачки: 1 упад и 1 убиство сеоског старешине.

Срез косанички: 1 убиство и 1 рањавање од стране Арнаута и 1 убиство од стране непознатих лица.

О судбини **Ксенофона Поповића**, начелника среза јастребачког, који је још 31-УП- са још двојицом својих службеника одведен од стране комуниста, ни до данас се ништа позитивно не зна, али се ипак са сигурношћу може рећи да су сва тројица побијена.

Од важнијих догађаја у овом међувремену било је (подаци су уношени оним редом, којим су примани код овог Начелника):

Срез јабланички 31. VIII. 1943 око 9 часова чула се пуцњава из лаког и тешког оружја у правцу села Реткоцера и Тулара.

Срез јабланички, село Бучумет, 31. VIII. т.г. око 5 часова група комуниста спалила општинску архиву.

Срез јабланички 1. IX. т.г. код села Д. Коњувца водила се борба између групе комуниста јачине 200 људи и немачке и бугарске војске. Резултат борбе непознат.

Срез јабланички, село Црквица, 1. IX. т.г. комунисти напали на камион са немачком војском и том приликом погинуло је 7 немачких и 3 војника СДС, а рањено 4 немачка и два војника СДС. На терену нађено 8 комунистичких лешева.

Срез прокупачки, село Туларе, 31. VII. т.г. комунисти забранили рад општинској управи.

Срез лесковачки, село Накривањ, прошла група комуниста јачине 50 људи. Ноћу 29/30 августа 15 комуниста дошли из Тулара од села Накривањ.

Срез лесковачки, село Стројковце, 2. IX. т.г. око 2 часа дошла група комуниста јачине 50 људи.

Срез прокупачки, село Статовац, 1. IX т.г. око 15 часова долазили комунисти у село.

Срез добрички, село Мрамор, ноћу 3/4-IX- т.г. комунисти У.(!) запалили општинску зграду... Исте ноћи напали станицу У У У СДПС у Александрову, а између Мерошина и Југбогдановца посекали 70 стубова електричног спроводника Ниш—Прокупље.

Срез добрички, ноћу 2/3-IX- т.г. партизани посекали 60 ,/у , телефонских стубова између железничких станица Жито-У а Д / рађе и Подине.

Срез лесковачки, 2-1X т.г. у селу Накривњу долазило 50 комуниста, а 3. IX. т.г. у селу Тодоровцу група комуниста непознате јачине.

Срез лесковачки, село Д. Јајина, 4-1X- т.г. око 25 часа долазила група комуниста јачине 50 људи и одржали говор.

Срез лесковачки, село Кукуловце, 6-1X- т.г. у свануће дошла већа група наоружаних непознатих људи и у селу се задржали до 21 час.

Срез прокупачки, село Белољин, 5-1X- т.г. око 11 часова дошло 150 комуниста и забранило рад општинској управи.

Срез прокупачки, ноћу 10/11-1X- т.г. комунисти отсекли 132 телеграфска стуба између железничких станица Белољин—Прокупље и 30 стубова између железничких станица Житорађе—Јасеница на прузи Дољевац—Куршумлија.

Претстојништво градске полиције — Лесковац актом од 11-1X- т.г. извештава да се у селу Мирошевцу, срез лесковачки, налази комунистичка група од 600 људи и да припрема напад на Лесковац.

Срез прокупачки ноћу 12/13-1X т.г. комунисти су на општинској згради у Прокупљу залепили наредбу којом забрањују рад општинској управи.

Срез јабланички, село Реткоцер, 4-1X- т.г. немачка војска била на територији општине реткоцерске и том приликом упалила неколико кућа и убила Радивоја М. Јоксимовића из Реткоцера.

Срез јабланички, ноћу 13/14-1X- т.г. комунисти посекули 42 бандере на линији Лебане—Лесковац.

Срез јабланички, ноћу 13/14-1X. т.г. комунисти напали на Медвеђу, посекули 4 телефонска стуба, однели телефонску централу из поште и одвели све стражаре граничне и пољске страже.

Срез лесковачки 12-1X т.г. око 20 часова група непознатих наоружаних људи прошла поред Турековца и отишла у правцу Свирца и Ћеновца.

Срез лесковачки, село Власе, 13-1X-т.г. око 23 часа дошло у село око 300 комуниста, узели хлеба па су отишли у правцу Пусте Реке.

Срез прокупачки, група комуниста јачине 150 људи под вођством Милоша Манојловића била у селима Гор. Коњуша, Пис^аље и Бејашница и забранила рад општинској управи.

Срез прокупачки, 13-1X- т.г. између 19 и 20 часова комунисти запалили караулу на месту званом „Сува Чесма“ на прузи Прокупље—Бојовић.

#### РАСПОЛОЖЕЊЕ НАРОДА

Стално под утисцима недела, која партизани свакодневно врше, и од страха од одмазде за извршене саботаже и убиства немачких војника народ је у врло тешком расположењу и сву своју бригу је усредсредео само на то, како ће сачувати свој голи живот и своју имовину.

#### ПРОПАГАНДА У НАРОДУ

Под оваквим условима и оваквој психози народа, а при врло рђавој безбедности, не може бити ни говора о каквој пропаганди у народу. Да би се са успехом могла спроводити пропаганда најбитнији је услав осигурање јавне безбедности и омогућење несметаног рада општинским управама, а што је све ово сада и под оваквим условима немогуће.

ЗАСТУПА  
ОКРУЖНОГ НАЧЕЛНИКА  
ПОМОЋНИК,

(М.П.) [потпис нечитак]

ШЕФ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
КОМАНДАНТ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Г Бр. 28812

21 - IX 1943 год. 1/1

БИЈТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ СЕПТЕМБРА  
1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>

ОПШТЕ СТАЊЕ У СРБИЈИ  
IX. 1943

**Београдски Округ:** Опште стање јавне безбедности једино се погоршава услед честих напада партизанских банди, који су се сводили на паљење општинских архива и зграда и на појединачна убиства.<sup>2</sup>

Дејствовање илегалних одреда<sup>3</sup> у већим размерама није запажено.

**Ваљевски округ:** Опште стање јавне безбедности релативно је добро. Делатност комунистичко-партизанских банди се не запажа.

Илегални одреди угрожавају у већој мери безбедност среза подгорског у коме су 14-IX завршили напад и разоружали одред СДС у Ваљевској Каменици. Од тежих саботашких дела извршено је рушење пруге у Кадиној Луци, среза колубарског.

**Зајечарски округ:** Опште стање јавне *безбедности* и даље је веома забрињавајуће услед дејствовања комунистичко-партизанских банди која се манифестује нарочито у убијању појединих виђенијих грађана.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) без потписа, у Архиву В.И.И., рег. бр. 58/1—1, к. 24.

<sup>2</sup> О дејствима Космајског НОП одреда види у књ. 5, док. 91.

<sup>3</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>4</sup> О неким акцијама Тимочког НОП батаљона види у извештају ОК КПЈ за Зајечар од септембра 1943. Докуменат се налази у архиви ЗРПС, рег. бр. 381.

У извештају одреда СДС из Неготина од 26. септембра 1943, који је упућен команданту СДС зајечарског округа (Архив В.И.И., рег. бр. 28/10—4, к. 26), такође су изнесене неке акције партизана у неготинском срезу. У том извештају, између осталог, стоји:

„... њ) 19 августа 1943 године, једна партизанска банда ноћу напала је жељезничку станицу Тамнич, полупала прозоре на станици, врата, магацин и цистерну на колосеку а затим станица запаљена, од исте партизанске банде убијен је Алекса Милосављевић из Тамнича, бивши четник.

е) 25 августа 1943 године, напали су партизани општину Чубра, где су полупали прозоре, врата, запалили општинску архиву, покушали да обију касу али нису успели.

ж) 3 септембра 1943 године једна партизанска тројка пошла је у општину Тамнич, убила председника општине Владу

Акција илегалних одреда такође угрожава јавну безбедност и састоји се углавном у нападима и разоружавању ^рипадника СДС.<sup>5</sup> Од тежих саботашких дела извршени су напади на одељење граничне страже у Корбову и Вел. Врбици, у Брзој Паланци, код села Уровице нападнут је камион са бугарским војницима, у селу Васиљу разоружано је 30 немачких војника<sup>6</sup> (незванични извештај).

**Крагујевачки округ:** Опште стање јавне безбедности доста добро изузев среза орашачког у ком је дејство комунистичко-партизанских банди веома активно.<sup>7</sup>

Акција илегалних одреда такође веома јака и за сада се још увек састоји у борби противу комуниста, као и у даљем одвођењу младића у шуму.

**Краљевачки округ:** Недостаје извештај.<sup>8</sup>

**Крушевачки округ:** Опште стање јавне безбедности није се побољшало нарочито услед дејствовања комунистичких банди које и надаље несмањеном жестином врше убијања појединих грађана и нападе на општине.<sup>9</sup>

Исто тако и акција илегалних одреда је и надаље веома интензивна.

**Лесковачки округ:** Опште стање јавне безбедности веома неповољно и тешко, јер је мир и ред више но икада досада угрожен дејством комунистичких банди. Ове су

Николића и Милоша Станковића из Тамнича, општинску архиву запалили, и покупила општински новац из касе, а 4 септембра 1943 године у ноћи једна комунистичка банда напала је општину у Речки, запалила општинску архиву, полупала прозоре, врата, намештај општински изнели напоље као и врата и прозоре поскидали и запалили.

з) 23—24 септембра 1943 године, једна већа група партизана, напала је железничку станицу Кобишница, узела државни новац, однела телефонске слушалице и тастер са телеграма, затим отишла у општину Кобишница, узела општинског новца 300.000 динара, запалила општинску архиву и однела телефонску слушалицу и једну батерију, затим отишла у општину Букочевце где су узели 500.000 динара општинског новца, запалили општинску архиву и однели телефонску слушалицу..."

<sup>5</sup> Овде се ради о добровољној предаји јединица СДС четницима Д.М. с којима су увек уско сарађивали и заједнички дејствовали против партизанских јединица.

<sup>6</sup> Овај је догађај измишљен.

<sup>7</sup> О акцијама 1. шумадијског НОП одреда види у књ. 5, док. 99 и 100.

<sup>8</sup> На једном делу овог округа дејствовао је Чачански НОП одред. (Види књ. 5, док. 89 и 93).

<sup>9</sup> О акцијама Крушевачког (Расинског) НОП одреда види у књ. 5, док. 87 и у књ. 20, извештаје Расинског одреда од 18. септембра и 8. октобра 1943.

током септембра од тежих дела извршиле 22 убиства, 18 одвођења, 22 палења општинских и приватних зграда и тд. Од Тежих саботашких дела вршили су сечење телефонско-телеграфских стубова на више линија и напад на немачке војнике у срезу јабланичком при коме је погинуло 7 немачких војника и 3 наша стражара.<sup>10</sup> Повлачењем станице СДПС и бугарских команди може се рећи да је у две трећине округа престало функционисање државних и општинских власти, и да су на овој територији апсолутни господари комунисти.<sup>11</sup>

Акција илегалних одреда се запажа у веома малим размерама.

**Моравски округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог округа је задовољавајуће. Комунистичка акција се нигде не манифестује у јачој мери.

Такође, ни илегални одреди не дејствују у јачем опсегу.

**Нишки округ:** Опште стање јавне безбедности прилично погоршано према стању у ранијем месецу. Комунистичка акција појачана и манифестује се нарочито у вршењу саботашких дела на жељезничким пругама.

Акција илегалних одреда такође веома јака и манифестује се углавном у нападима на поједине одреде СДПС и разоружању стражара. Од тежих дела извршен је напад на Сврљиг.

**Пожаревачки округ:** Опште стање јавне безбедности на територији целог Округа је задовољавајуће. Комунистичка акција се веома слабо запажа. На територији Округа примећена једна партизанска банда из Босне<sup>12</sup>

Акција илегалних одреда састоји се и даље у гоњењу и уништавању комуниста као и у сазивању народа да буде послушан према властима како српским тако и окупаторским и да све реквизиције и друге дажбине мора давати.

**Ужички округ:** Опште стање јавне безбедности веома забрињавајуће. -Комунистичка акција није запажена.

Акција илегалних одреда веома развијена и манифестује се у нападима и убиствима како органа српских тако и припадника окупаторске војне силе и то у веома честим случајевима.

<sup>10</sup> Види док. 71.

<sup>11</sup> Види књ. 5, док. 102.

<sup>12</sup> Ова информација је произвољна. Осим Пожаревачког НОП одреда, у то време и на том простору није било других јединица.

**Шабачки округ:** И у овом округу опште стање јавне безбедности и у месецу септембру погоршано је да је постало забрињавајуће, ма да комунистичке делатности у већем обиму нема. За сада се примећују само мање комунистичке групације — двојке, тројке, петорке — које се пребацују преко границе — из Босне и Срема.<sup>13</sup>

Акција илегалних четничких одреда веома жива, и као и у округу ужичком, дејство истих је углавном у нападима на органе СДС нарочито граничне страже, на њихово разоружање и одвођење.

#### ОПШТА ЗАПАЖАЊА:

Из напред изложеног стање јавне безбедности у појединим окрузима, као и из изложених акција комунистичко-партизанских банди, долази до следећих закључака:

Током септембра месеца стање јавне безбедности се је на територији већине округа у знатној мери погоршало и постало забрињавајуће. Једини окрузи за које се може рећи да у њима влада релативан ред и мир јесу пожаревачки и моравски. Разлог овоме лежи у првом реду у повлачењу пољских станица СДС из њиховог седишта у веће центре чиме је велики део територија лишен контроле и заштите државних безбедносних органа и препуштен вршљању комунистичких и других илегалних банди. Осим тога разлог је још и у томе што је већи део стражара, нарочито припадника Граничне страже напустио своја места услед чега је омогућено комунистичким бандама да се преко граница, из Босне и Срема, без икаквих сметњи пребацују у Србију. Осим тога, у последњем месецу, примећено је неједнако држање илегалних четника према државним органима безбедности. Док у појединим окрузима ови одреди углавном раде само и искључиво на ликвидирању комуниста а народу саветују послушност и лојалност како према нашим тако још и више према окупаторским властима, дотле су у другим окрузима, а нарочито онима у којима делују добровољачки одреди, усредсредили своју снагу на нападање државних органа безбедности чиме разоружавају државну управу и њену организацију безбедности.

<sup>13</sup> Односи се на делове Мачванске партизанске чете која се налазила у источној Восни, у саставу 16. НОУ дивизије. (Види *књ. 20*, извештај Милке Минић, делегата ПК КПЈ за Србију, од 2. фебруара 1944).

Посебице о појединим илегалним акцијама запажено је:

**А.— О комунистичкој акцији.** — Задржала је исти интензитет у већини округа. Нарочито се запажа да се групишу у бројно јаче групе и да су извесне комунистичке банде из Босне продрле већ и у округе који су удаљени од хрватске границе (пожаревачки). Иначе дејство им се и надаље састоји у убијању појединаца, нарочито општинских функционера, паљењу општинских зграда и архива, пљачкању јавне и државне имовине и вршењу по ког саботашког дела на железницама и телеграфско-телефонским линијама.

**Б.— Акција илегалних одреда.** — У појединим окрузима ови одреди се држе потпуно лојално како према нашим тако и према окупаторским властима па и од народа захтевају такво држање. Карактеристичан је случај мајора Анђелковића кога су сами четници стрељали зато што је становништву среза рамског забрањивао да преда разрезане количине пшенице.



БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЛЕСКОВЦА ОД  
3. НОВЕМБРА 1943. ШЕФУ НЕДИЋЕВЕ СДБ О СИТУАЦИ-  
ЈИ У ОКРУГУ И ДЕЈСТВИМА ЈЕДИНИЦА НОВ ОКТОБРА  
1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>**

НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ЛЕСКОВАЧКОГ

К. Пов. Бр. 160  
3 новембар 1943 год.  
Лесковац

Предмет: Извештај о ситуацији у  
Округу за месец октобар 1943 г.

ШЕФУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ  
Команда јавне безбедности

**Београд**

У прошлом месецу јавна безбедност је била као и у септембру.<sup>2</sup> Комунисти су, захваљујући околности да су са терена повучене све станице пољске страже, а из Блага и срески одред, успели да потпуно завладају тереном у свима срезовима, сем среза власотиначког и једног дела среза лесковачког и јабланичког, али је и у овим деловима оба среза јавна безбедност јако угрожена, јер комунисти повремено упадају и у ове делове и врше терор над општинским управама и свима мирним и честитим грађанима.

Услед оваквог стања готово све општинске управе обуставиле су свако пословање, јер комунисти немилосрдно убијају сваког општинског часника и службеника који и мимо њихових наредаба о забрани рада покушава да продужи са радом. Услед овога и послови код среских начелстава су сведени на најмању меру.

Од пре деесетак дана у горњи део среза јабланичког (Пуста Река) дошла је немачка казнена експедиција, која истинна не пали и не убија народ, али која му одузима све што му нађе код куће: стоку, сточну и људску храну, вуну, оста-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 27/4—1, к. 24.

<sup>2</sup> О дејствима јединица НОВ и лесковачком округу октобра 1943. види у књ. 5, док. 111, 114, 119 и 132, у књ. 7, док. 11 и у архиви ЗРПС док. рег. бр. 99 и 101.

ле животне намирнице па чак и остале кућевне ствари. Ово је начелство интервенисало код Крајскоманде поводом овога, али до сада без неког већег успеха.

Једновремено са акцијом ове казнене експедиције почела је и акција немачких и наших оружаних одреда у погледу прогањања комуниста у овом истом делу среза јабланичког, али је и она остала без икаквог резултата. Иако су ови одреди на терену већ десетак дана још нису успели да се ма где сукобе са партизанима.

Да би се јавна безбедност у Округу, а нарочито у срезу јабланичком, где су биле ове две акције, поправила и опет успоставио ред и мир, неопходно је потребно, да се одмах и непосредно после повлачења ових оружаних наших одреда са терена, поново успоставе јаче станице пољске страже и да се за сваки срез одреди по једно јаче потерно оделење, које би било снабдевано са довољно аутоматског оружја, пошто исто имају и партизани у великом броју, и са довољно муниције. Ако се пак терен и после повлачења одреда, који су сада у акцији, остави и даље без наших оружаних одреда, онда ће тиме омогућити партизанима да се поново врате на тај терен и да, користећи неуспех акције и ово одузимање ствари од народа, поново поведу још јачу пропаганду и завладају овим тереном, те ће их доцније много теже бити истерати са терена и требаће и више војске и више жртава.

У току овога месеца комунисти су имали 68 упада у разна места. Од овога било је 21 одвођење, 25 убистава, 4 забране рада сеоским старешинама и општинским управама. О свима овим упадима и неделима комуниста подношени су својвремено посебни извештаји по сваком случају.

У овом месецу акција присталица Д.М. није била тако видна. У два случаја су били сукоби између ових и партизана. Тачан резултат ових сукоба није познат, али по непровереним податцима било је већих жртава на страни партизана.

Од стране Арнаута била су два упада из среза лабског у села среза косаничког, којом приликом је убијен један и рањен један сељак, а 3—4 куће опљачкане.

Окупаторске власти су поводом акција на терену похапсиле већи број сељака, али ближа обавештења о разлозима хапшења нису хтеле да даду до данас.

3

<sup>3</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

Услед неповољне јавне безбедности са откупом пшенице, кукуруза и стоке иде сасвим траљаво, ради чега је свакако и уследила напред поменута казнена експедиција.

Да би се успоставила толико потребна безбедност у Округу и мирно и поштено национално исправно становништво заштитило од ових недаћа, које га за сада бију са свију страна, неопходно је, да се одмах поново поставе јаке станице пољске страже и образују потерна одељења у свима срезovima, јер без овога не може бити и сваки други рад је илузоран.

За  
Окружног начелника  
Помоћник,  
[потпис нечитак]

(М.П.)

**БР. 74**

**БИЛТЕН НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ  
ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 4. ДО 11. НОВЕМ-  
БРА 1943. ГОДИНЕ<sup>1</sup>**

ПРЕГЛЕД ПАРТИЗАНСКЕ АКЦИЈЕ ПО ОКРУЗИМА  
у времену од 4 до 11 новембра 1943 год.

**І. ОКРУГ НИШКИ**

1. — Ноћу 2/3 новембра комунистички бандити подељени у групе по 20 бандита дошли су у село Лоћика, Враћковица [с. Врћеновица], Г. Адровац, Каменица, Крушје, Грлетин, Радијевци, Г. Сухотно и Јаковље (21, 22, 23, 25, 26, 27 и 29 км. сев. од Прокупља. — сек. Прокупље и Параћин). У село Јаковље и Г. Сухотно спалили су општинске архиве и однели општинске печате. У селу Лоћика и Адровац одржали су пропагандне говоре у којима су нападали рад Српске владе. На путу између села Тешице и Лоћика пресрели су сељаке, који су терали дрва и од њих одузели шест пари

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 3/1—1, к. 1.

волова. У свим селима оставили су своје билтене и писмене наредбе општинским управама у којима су забранили даљи рад и вршење реквизиције под претњом смртне казне а пр- том су се повукли ка планини Јастребац.<sup>2</sup>

2. — Ноћу 3/4 новембра око 100 комунистичких бан- дита примећени су у покрету ка планини Буковик.

3. — 5 новембра убијен је од стране комунистичких бан- дита стражар СДС Борисав Филиповић код села Извора (5 км. источно од Сврљига — сек. Ниш).

4. — 7 новембра око 18 час. 70 комунистичких бандита са којима су била и два Руса упали су у село Мужинац (7 км. сев. од Сокобање — сек. Зајечар), у селу сакупили већу количину хране и певали комунистичке песме, па затим око 23 часа отишли ка селу Рујиште.<sup>3</sup>

5. — 7 новембра око 22 часа 50 комунистичких бандита са којима су биле и две женске дошли су на Озрен код Соко- бање (сек. Зајечар), сакупили чиновнике и раднике и одр- жали им говор нападајући генерала Недића и Дражу Миха- иловића, па затим отишли у непознатом правцу. Бандити су били добро одевени у сељачким оделима а на капама имали су петокраке звезде.

## II. ОКРУГ ЛЕСКОВАЧКИ

1. — 28 октобра око 23 часа комунистички бандити спа- лили су целокупну архиву општине Блаце (сек. Кур- шумлија).

2. — Ноћу 30/31 октобра већа група комунистичких бандита упала је у село Ђуровац (4 км. сев. источно од Про- купља — сек. Прокупље) и запалили кућу и остале зграде капетана у пензији Михајла Зотовића па затим отишли у правцу Јастрепца. Ово је освета што је капетан Зотовић 29 октобра убио комунистичког курира Ристу Дојчиловића, о чему је поднет извештај.

3. — 31 октобра око 21 час око 100 комунистичких бан- дита под вођством „Црнога Марка" дошли су у село Доњи Буниброд (6 км. ј-и од Лесковца — сек. Врање) где су одр- жали пропагандни говор а потом отишли у непознатом правцу.

4. — Ноћу 5/6 новембра 50 комунистичких бандита упа- ли су у село Грабовница (8 км. ј-и од Лесковца — сек. Вра-

<sup>2</sup> Види док. 79. и књ. 5, док. 146.

<sup>3</sup> Односи се на Озренску партизанску чету.

ње) наредили старешини села да не сме даље вршити своју дужност па отишли у непознатом правцу.

5. — Ноћу 6/7 новембра 20 комунистичких бандита упало је у село Шилово (5 км. ј-и од Лебана — сек. Лебане) и из села одвели два младића у правцу села Гегље (3 км с-з од села Шилово).<sup>4</sup>

### III. ОКРУГ БЕОГРАДСКИ

1. — У времену од 31 октобра до 3 новембра једна јака комунистичка банда, јачине 300—500 људи налазила се у простору села Бождаревац, села Баћевац и села Велики Борак (10, 14 односно 15 км. ј. од Умке — сек. Београд).<sup>5</sup> У наведеним селима бандити мобилишу сељаче, плене коње, кола, запрежни и јахаћи прибор, пљачкају одећу и постељну спрему као и све вунене ствари. Од наоружања бандити имају југословенске пушке и велики број аутоматског оружја. Муницију имају у довољној количини хрватског порекла. Већи део ове банде прешао је из Срема на нашу територију. Командири СДС среза посавског, колубарског и космајског траже хитно појачање у људству, материјалу и муницији. Тражена појачања не могу се упутити јер се са истима не располаже.

2. — Ноћу 3/4 новембра у 1 час око 250 комунистичких бандита дошли су у село Дрлупа (9 км. ј-з од Сопота — сек. Београд) и у селу задржали до 5 час. када су отишли у правцу села Дучина и села Стојник.

3. — 6 новембра око 20 час. група комунистичких бандита покушала је напад на Сопот отворивши ватру из пушака\* и митраљеза. Људство одреда СДС одбило је ватром нападаче. Жртава код СДС није било.

### IV. ОКРУГ ПОЖАРЕВАЧКИ

1. — 29 октобра око 20 час. група од око 20 комунистичких бандита дошла је у с. Трњани (7 км. и. од Пожареваца — • сек. Пожаревац) где је из општинске касе опљачкала 4.6.000 дин. оставивши признаницу са потписом „Пожаревачки одред“.<sup>6</sup> Члановима општинске управе забранили -даљи рад па се изгубили у непознатом правцу.

<sup>4</sup> О акцијама јединица НОВ у лесковачком округу види у књ, 5, док. 132.

<sup>5</sup> Односи се на 1. шумадијску НО бригаду, која је формирана 5. октобра 1943. на Руднику (види књ. 5, док. 103 и 109).

<sup>6</sup> Види књ. 5, док. 136.

#### V. ОКРУГ КРАГУЈЕВАЧКИ

1. — 5 новембра у 3 часа 15 комунистичких бандита упали су у село Бању (5 км. ј-и од Аранђеловца — сек. Аранђеловац) спалили општинску архиву и намештај па се затим изгубили у непознатом правцу.

2. — Ноћу 5/6 новембра 15 комунистичких бандита упали су у с. Петровац (5 км. сев. од Крагујевца — сек. Крагујевац) опљачкали 35.000 дин. општинског новца, спалили Краљеву слику и убили Саву Тодоровића бив. наредника/

#### VI. ОКРУГ КРУШЕВАЧКИ

1. — 4 новембра око 19 час. група комунистичких бандита упала је у село В. Головода (6 км. ј-и од Крушевца — сек. Параћин), забранила предају дувана па се после краћег задржавања удаљили у непознатом правцу. •

#### VII. ОКРУГ УЖИЧКИ

1. — 6 новембра око 5000 добро наоружаних комунистичких бандита прешли су границу на територији среза ариљског.<sup>8</sup> После вођене борбе са око 2—3000 четника Драже Михаиловића потукли су четнике и присилили их на повлачење. Губици на обема странама непознати су.

**Напомена:** У овај извештај ушли су извештаји, који су се догодили пре горњег датума јер су извештаји о њима доцније примљени.

<sup>7</sup> Ове акције су извели делови 1. шумадијског НОП одреда „Милан Благојевић“.

<sup>8</sup> Односи се на 2. пролетерску и 5. НОУ дивизију које су по наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ усмериле своја дејства ка западној Србији. Крајем октобра 1943. ове јединице су ослободиле Нову Варош и Прибој (29. октобра), а затим су, одбацивши четнике преко Увца, избиле на планине Тару и Златибор. О тим дејствима види у књ. 5, док. 125—131.

БР. 76

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 13. НОВЕМБРА 1943. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 6. ДО 12. НОВЕМБРА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
13 новембра 1943 год.

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ<sup>2</sup>

1. НИШКА ОБЛАСТ

*Округ зајечарски:*

а) 7 ом. 60 комуниста<sup>3</sup> упало је у село В. Извор (5 км с-и од Зајечара) где су од мештана узели потребну количину хране а затим отишли у непознатом правцу.

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 34/4—1, к. 24.

<sup>2</sup> Докуменат је без потписа и печата. Вероватно је намењен министрима Недићеве владе. Ови извештаји су излазили седмично и о њима се расправљало на седницама Недићевог Министарског савета. То се може закључити по томе што се извештаји, изузев овога, налазе у кошуљицама на којима је исписан (на писаћој машини) датум када је седница одржана.

<sup>3</sup> Односи се на Зајечарски НОП одред. У овом документу се не помиње напад који је тај одред извршио на рудник „Нови Балкан“; међутим, у извештају Недићеве СДС, у коме се даје преглед догађаја од 5. до 12. новембра 1943 (Архив В.И.И., рег. бр. 2/1—10, к. 1), о тој акцији се опширније обавештава:

„... 8 ом. око 22 часа једна група од 100 комуниста“, каже се у том документу, „напала је на рудник „Нови Балкан“. Ту су из магацина узели динамит и други експлозив, па порушили компресор и граник. Са машина су узели све каишеве и уништили једну машину, па потом натоварили експлозив и са машином и малим вагонима довели се до бремзе. Ту су такође порушили један компресор и један граник као и трансформатор и жичаницу, која води за Вршку Чуку. Из магацина однели су 1600 кгр. шећера, 970 кгр. масти, 40 кгр. пиринца, 600 кгр. зејтина, 300 кгр. брашна, 250 кгр. дувана, 60 кгр. сапуна и друге намирнице које су натоварили на своја кола и отерали у правцу Вратарнице. Кола су доцније вратили. Партизани су били у разним оделима: бугарском, немачком и униформи СДПС. Међу њима било је неколико Руса и две женске...”

*Округ нишки:*

а) 7 ом. једна бугарска јединица блокирала је село Гркињу (15 км. ј-и од Ниша сек. Ниш) и ту без разлога стрелили председника општине и једног кмета њихове куће спалили и претукли више сељака и жена које су од повреда умрли.

б) 11 ом. око 8 часова 30 комуниста упало је у село Вукања (17 км. сев. од Прокупља — сек. Прокупље) где су растурили пропагандне летке и предали председнику општине наредбу да одмах престане са радом у општини а потом отишли у правцу Јастрепца.<sup>4</sup> Истога дана око 18 часова у село Вукању дошло је око 600 припадника ДМ. и после краћег задржавања отишли у правцу Рибарске Бање. Храну коју су у току задржавања узели платили су по данашњим ценама и у селу растурили плакате под насловом: „Ко данас седи у Лондонској радио станици“.

*Округ лесковачки:*

а) Ноћу 6/7 ом. једна група од око 30 партизана под вођством „Црнога Марка“<sup>5</sup> дошла је у село Загужане (11,5 км. од Лесковца). По доласку у село Марко је позвао старешину села и наредио му да спреми хлеб за 30 људи па су отишли у правцу М. Грабовница. Изјутра су се вратили по

<sup>4</sup> Ову акцију вероватно су извели делови Јастребачког НОП одреда. У поменутом извештају Недићеве СДС (види напомену 3) изнесене су и акције Озренског НОП одреда у сокобањском срезу. Ево тог дела:

„... Соко Бања: 7 о.м. увече око 22 часа једна група од око 50 партизана дошла је у санаторијум на Озрену и задржала се у истом до 2 часа у поноћ. Том приликом намештеницима су одржали говор на коме су осуђивали рад Д.М. и генерала Недића, а хвалили нови поредак који ће они створити.

7 о.м. око 18 часова једна група од око 80 партизана појавила се у селу Милушинац где је прикупила храну и одржала збор па се око поноћи удаљила у правцу планине Крстатац [к. 1069].

10 о.м. у 23 часа једна група партизана непознате јачине упала је у Соко Бању и извела из куће: Обрада Новоселца, избеглицу, Благоту Никића, порезника, Ратка Антића, столара, Миодрага Стефановића, пензионера, Миодрага Симића, Ранка Марковића, трговца, Лазара Николића, пекара и Немању Ушумлића, избеглицу. Једна тројка истовремено је напала на кућу Николе Јовановића, пиљара, али је овај дао отпор ватреним оружјем те га нису могли ухватити. Органи СДС КОЈИ су се налазили у ноћним патролама отворили су ватру на партизане док су остали органи СДС чували станицу. Око 1 час после поноћи партизани су се повукли у правцу Озрена...”

<sup>5</sup> Максим Ђуровић, заменик команданта батаљона у 1. јужноморавској бригади.



хлеб и наредили да га неко колима отера до с. Чукљеника што је и учињено. Партизани су били наоружани пушкама једним пушкомитраљезом и једним машингевером. 8 ом. изјутра такође је једна мала група партизана прошла кроз с. Загужане и отишла у правцу села Зољева.

б) Ноћу 7/8 ом. једна група од око 40 комуниста која је дошла из правца с. Шишинца (5 км. јуж. од Лесковца) пре-  
**Ју** скела је 37 телефонских стубова од км. 2 до км. 5 на путу /уу Лесковац — Лебане у атару с. Г. и Д. Синковца. У с. Г. Синковцу комунисти су упали у кућу старешине села и однели нешто вуне и штофа.

## 2. БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ

*Округ београдски:*

а) 11 ом. у 23 часа око 300 комунистичких бандита упало је у с. Сремчицу (14 км. јужно од Београда — сек. Београд) где су спалили општинску архиву, полупали телефон и демолирали општински намаштај. Један јачи део ове банде отишао је 12 новембра изјутра преко с. Железника и Макиша на р. Саву где је код Остружнице (5 км. сев. од Умке) ухватио граничарску патролу од 3 граничара па је двојицу пустио а једног са собом одвео. 20 бандита су се потом рибарским чамцима пребацили у Срем а остали су се вратили у с. Сремчицу где су се прикључили другом делу банде па заједно отишли у шуму Липовицу и с. Барајево.<sup>6</sup> Ова банда наоружана је пушкама југословенског порекла великим бројем аутоматског оружја и бацачима и дошла је у Сремчицу из Среза космајског.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> Октобра 1943. на Космај и у Шумадију је, преко Срема, дошла група руководилаца коју је упутио Врховни штаб. Руководиоце је пратио један батаљон 1. сремског НОП одреда. По преласку Саве батаљон се састао са Космајским одредом, а онда су заједно отишли у Шумадију где су нашли 1. шумадијску бригаду и Шумадијски НОП одред. Одатле су се све ове снаге упутиле на Парцански вис, где су, 27. октобра, у рејону с. Дучине, нападнеуте од стране четника Авалског, Рудничког и Ваљевског четничког корпуса и недићеваца. Јединице НОВ су одбациле четнике и преко с. Стојника су дошле у с. Барајево, а затим, да би олакшали повратак Сремског батаљона у Срем, кренули су према Сави. Код Липовачке шуме јединице НОВ се сукобљавају са Колубарским четничким корпусом и приморали га да се повуче ка Београду. По преласку сремског батаљона преко Саве, 1. шумадијска бригада, Космајски и Шумадијски НОП одред се враћају у Шумадију и на Космај (види „Ослободилачки рат“, књ. 1, стр. 615).

б) Једна група од око 500 комуниста налази се од 11 ом. у с. Лисовићу (Срез космајски) где су поручили храну за ово људство и очекују појачање од 200 људи.

*Округ пожаревачки:*

Нема важнијих догађаја.

### 3. КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ

*Округ крагујевачки:*

а) 10 ом. у 19 часова на путу села Чумић 30 км. јужно од Тополе (сек. Аранђеловац) око 30 комуниста напало је путнички аутомобил својину Фебера и Шварца из Београда и том приликом теже ранили двојицу путника који су у Крагујевачкој болници подлегли ранама.

б) 11 ом. у 15 часова једна комунистичка шесторка бежећи испред патрола станице СДС Рача сукобила се у селу Црни Као (5 км. ј-и од Раче секција Крагујевац) са одељењем добровољаца који су били затечени на прошевини у једној сељачкој кући. У борби су погинула 2 добровољца и 3 сељака а 1 добровољац лакше рањен. Гоњење комуниста наставља се.<sup>7</sup>

*Округ крушевачки:*

а) 10 ом. у 18.30 часова једна група од 100 комуниста<sup>8</sup> дошла је у општину руишку и спалила оцштинску архиву > д а из касе однела 1000 динара готовог новца. Затим су силом <sup>7</sup> истерали сељаке и одржали им говор и отишли у правцу планине Буковика. Међу партизанима примећене су и 4 женске.

<sup>9</sup>

<sup>8</sup> Вероватно се односи на Крушевачки (Расински) НОП одред.

<sup>9</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

БР. 76

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 19. НОВЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 12. ДО 19. НОВЕМБРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>  
19 новембра 1943 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА У ВРЕМЕНУ ОД 12 ДО  
19 НОВЕМБРА 1943 ГОДИНЕ<sup>3</sup>

« «

**І. НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ зајечарски:**

а) 10 ом. у 16 часова око 1.000 припадника ДМ. наоружаних, поред пушака, великим бројем аутоматских оружја дошло је у село Кобишницу (5 км. ј-и од Неготина — сек. Неготин) где су се задржали до 2 часа после пола ноћи, када су отишли у непознатом правцу.

б) 10 ом. око 18 часова 80 комуниста упало је у село Скробницу (16 км. западно од Књажевца) узели један део општинске архиве и поштанску торбу па се изгубили у непознатом правцу.

в) 14 ом. око 19 часова група од око 10 комуниста упала је у стан Миливоја Матића чиновника Среског начелства у Салашу и одвела га у непознатом правцу. Између нападача и органа СДС дошло је до пушкарања али су бандити искористили помрчину и побегли.

г) 13 ом. у 19 часова група од око 100 комуниста наоружани већим бројем аутоматског оружја дошла је у село Балановац (с-и од Књажевца — сек. Зајечар) где је спалила општинску архиву и од мештана узела потребну количину хране па се изгубила у непознатом правцу.

д) 15 ом. у селу Николићево, срез зајечарски, четници ДМ. спалили су куће двојици сељака који се нису одазвали позиву да ступе у њихове редове.

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> На кошуљици овог документа стоји: „Седница Министарског Савета одржана на дан 19. новембра 1943 г.“.

ђ) 17 ом. бандити су у жељезничкој станици Трнавац, на прузи Зајечар—Неготин, демолирали телеграфско постројење и однели тастер.<sup>4</sup>

**Округ нишки:**

а) 13 ом. у 22.30 часова прекинута је жељезничка пруга између станица Грделица и Ђорђево на главној прузи Ниш—Лесковац — Грделица и то у дужини око 500 метара а од км. 297/200 од 297/700. Оштећено експлозивом око 30 шина. Саобраћај је обустављен. Жртава није било. Напад су извршили комунисти.

б) 7 ом. око 21 час 4 комунистичка бандита и једна женска упали су у село Жељево (4 км. северно од Сврљига) и убили старешину села Светислава Марјановића којега су претходно изболи ножевима па га затим дотукли из пушака. Ову групу води Душан Тасковић зв. „Срећко“.

. . .

ђ) 13 ом. од 20 часова група од 40 комуниста дошла је у село Мозгово где су држали збор а затим отишли у непознатом правцу. Међу њима су биле и две женске као и бивши активни капетан Светислав Татарцац.

е) У ноћи 14/15 ом. бандити су у селу Друговцу, среза алексиначког, убили, Ђорђа Јефтића земљорадника а затим спалили архиву општине Станци истог среза.<sup>6</sup>

**Округ лесковачки:**

а) Ноћу 7/8 ом. једна група од око 40 комуниста која је дошла из правца села Шишинца (5 км. јужно од Лесковца) пресекла је 37 телефонских стубова од км. 2 до км. 5 на путу Лесковац — Лебане у атару села Г. и Д. Синковца. У селу Г. Синковцу комунисти су упали у кућу старешине села и однели нешто вуне и штофа.

**II. БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ београдски:**

а) 11 ом. у 23 часа око 300 комунистичких бандита упало је у село Сремчицу (14 км. јужно од Београда — сек. Београд) где су спалили општинску архиву, полупали телефон и демолирали општински намештај. Један јачи део ове банде отишао је 12 новембра изјутра преко села Железника

\у\/

<sup>4</sup> У зајечарском округу наведене акције су извршили делови Зајечарског НОП одреда „Миленко Брковић-Црни“.

<sup>5</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>6</sup> Акције у нишком округу извршио је Озренски партизански батаљон.

и Макиша на р. Саву где је код Остружнице (5 км. северно од Умке) ухватио граничарску патролу од 3 граничара па је двојицу пустио а једног са собом одвео. 20 бандита су се потом рибарским чамцима пребацили у Срем а остали су се вратили у село Сремчицу где су се прикључили другом делу банде па заједно отишли у шуму Липовицу и село Барајево. Ова банда наоружана је пушкама југословенског порекла, великим бројем аутоматског оружја и бацачима и дошла је у Сремчицу из среза космајског.

б) једна група од око 500 комуниста налази се од 11 ом. у селу Лисовићу (срез космајски) где су поручили храну за ово људство и очекују појачање од 200 људи.<sup>7</sup>

в) у селу Пркосаву, општине Венчане (срез Лазаревац) и у селу М. Црљени, општине барошевачке, налазе се од 13 ом. изјутра једна група од 400 комуниста. Са собом воде комору и неколико рањеника.

г) 13 ом. око 17 часова група од око 800 комуниста дошла је на рудник лигнита у Јунковцима упалила рудник и тиме је рад електричне централе у Вреоцима обустављен.

д) 15 ом. у 5 часова једна група од око 300 партизана дошла је у село Вранић (срез посавски) и ту спалила општинску архиву и из општинске касе однела 100.000 динара одвела са собом 3 сељака. Отишли су према селу Шиљановцу.

ђ) Комунистичке групе јачине 5—600 бандита које су 14 ом. и 15 ом. биле у селу Бељина и Сибница (12 км. западно, односно 11 км. ј-з од Сопота — сек. Београд—Аранђеловац) дошле су 16 новембра у 7 часова у село Стојник (5 км. западно од Сопота) где су остали у току целог дана.

#### **Округ пожаревачки:**

а) 15 ом. у 16.30 часова у дворишту Претстојништва градске полиције у Пожаревцу од стране једног партизана тешко је рањен са 3 револверска метка Слободан Радић, шеф полицијских агената Претстојништва градске полиције. Нападач је по извршеном атентату побегао.

### III. КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### **Округ крагујевачки:**

а) 10 ом. у 19 часова на путу села Чумића (30 км. јужно од Тополе — сек. Аранђеловац) око 30 комуниста напало је путнички аутомобил, својину Фебера и Шварца из Београ-

<sup>7</sup> Види док. 75, напомену 6 и 7.

да и том приликом теже ранили **ДВОЈИЦУ** путника **КОЈИ** су у крагујевачкој болници подлегли ранама.

д) Ноћу 13 и 14 ом. једна група партизана запалила је станичну зграду и магацин жељезничке станице у Накучанима. Зграде су до темеља изгореле.

ђ) 13 ом. у 23 часа група комунистичких бандита упала је у село Бања (4 км. ј-и од Аранђеловца — сек. Аранђеловац) одакле су одвели лекара здравствене задруге Владимира Свилингера и однели његову апотеку. Том приликом комунисти су посекали 9 телефонских стубова у селу Бањи и однели телефонски апарат из општине. Леш одведеног лекара нађен је 14 новембра у селу Брезовцу.

е) 15 ом. у 19 часова група комунистичких бандита упала је у село Вишевац где је убила претседника општине Чедомира Милојевића па потом отишла у непознатом правцу.

**Округ крушевачки:**

а) 10 ом. у 18.30 часова једна група од 100 комуниста дошла је у Општину руишку и спалила општинску архиву а из касе однела 1000 динара готовог новца. Затим су силом отерали сељаке и одржали говор и отишли у правцу планине Буковика. Међу партизанима примећене су и 4 женске.

б) Ноћу 11/12 ом. непозната лица излепили су по зидовима кућа у Трстенику оглас под насловом „Срби на окуп у заједничку борбу против нашег најопаснијег непријатеља комуниста" са потписом Николе Гордића.

**Округ моравски:**

Нема важнијих догађаја ни немира.

**Округ краљевачки:**

Нема важнијих догађаја. (Нема извештаја).

**Округ ужички:**

Нема извештаја.

**Округ Косовска Митровица:**

Нема извештаја.

**IV. ШАБАЦ И ВАЉЕВО:**

**Округ шабачки:**

а) Ноћу 13/14 ом. партизани из Босне<sup>8</sup> прешли су Дрину и са имања зв. Мастићев Конак на 4 км. од Лознице на

<sup>8</sup> Вероватно се односи на Мачванску партизанску чету. Види књ. 20, извештај Милке Минић, делегата ПК КПЈ за Србију, од 2. фебруара 1944.

Дрини отерали у Босну 200 оваца, 350 свиња, 100 волова, 20 коња и неколико кола. Ова стока припада Управи рудника антимонона.

**Округ Ваљевски:**

Нема извештаја.

**КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ;**

**Округ Јагодина:**

а) Ноћу 16/17 ом. од стране непознатих лица на путу Седлари—Свилајнац, срез ресавски, убијени су у чезама Милоња Вукичевић, шеф Пореске управе из Свилајнца и Стеван Јовановић, претседник општине дубљанске, среза ресавског.

б) 16 ом. у 11.57 часова између Ћуприје и Равне Реке на км. 13/400 у близини станице Сење заустављен је воз 3265 од непознатих наоружаних лица. Иста су од два бугарска војника одузела 2 цака оружја и извршили разоружање истих војника. Воз је задржан 5 минута а затим је продужио вожњу. Бугарски војници су продужили вожњу до Ћуприје.

**РЕКАПИТУЛАЦИЈА :**

Паљење општинских архива . . . . .	7
Убистава . . . . .	34
Саботаже . . . . .	7
Пљачке . . . . .	1
Напада . . . . .	—
Пропаганде . . . . .	2

Укупно било: 54

**СУКОБИ И ВОРБЕ**

1. — 11 ом. у 15 часова једна комунистичка шесторка, бежећи испред патрола станице СДС Рача, сукобила се у селу Црни Као (5 км. ј-и од Раче — сектор Крагујевац) са одељењем добровољаца који су били затечени на пропЗевини у једној сељачкој кући. У борби су погинула 2 добровољаца и 3 сељака а један добровољац лакше је рањен. Гоњење комуниста наставља се.

3. — 10 ом. око 13 часова 30 комунистичких бандита напали су из заседе на путу (6 км. северно од Лесковца

500:

сек. Ниш) одељеше немачких војника и том приликом 2 војника убили а 2 заробили и отишли у непознатом правцу.

4. — 12 ом. у 18 часова код села Липе (5 км. ј-и од Смедерева — сек. Пожаревац) група комуниста напала је 6 четника. У борби која је трајала пола часа погинула су 4 четника а двојица су успели да побегну. Судаћи по великим локвама крви комунисти су имали више губитака у мртвима и рањеним али су ове са собом однели.

5. — 11 ом. од 7.30 часова воде се огорчене борбе између јачих група четника и комуниста на простору Трешњевица, Ваган, Прогореоци. Највеће снаге воде борбу на месту Камењари, западно од Венчаца. Комунисти наступају северно од Вагана до Камењара, а четници са југа. Комунисти употребљавају у борби и бацаче граната.

6. — 14 ом. у 16.30 часова код села Сухорудице (срез студенички) сукобила се једна група комуниста са одредом Драже Михаиловића. У борби су убијена 4 комуниста а 10 је ухваћено. Заплењено је 10 аутоматских оружја са целокупним прибором и 4 коња. На страни четника Драже Михаиловића погинуо је један официр и један четник. Људство ДМ које је остало голо без обуће и муниције наставља гоњење разбијених комуниста.

8. — Код села Јаковца (тимочки) и села Грлишта (зајечарски) вођена је 6 ом. борба између четника Драже Михаиловића и комуниста. Резултат непознат.

9. — 17 ом. између села Бељине и Бождаревца на територији среза посавског а у атару села Бождаревца сукобила се чета немачке полиције из Београда са комунистима. Има више мртвих комуниста а две рањене комунисткиње заробљене су. На страни Немаца нема жртава.

### ЗАПАЖАЊА

#### Нишка област:

Акција комуниста углавном се састоји у прикупљању резервне хране, убијању појединих национално исправних људи и у пропаганди која је већином управљена противу четника ДМ. Од тежих саботашких дела било је свега 2.

Одреди ДМ. нису били активни у већој мери. Своју акцију ограничавају углавном на гоњење комуниста и њихових симпатизера које није било нарочито ефикасно. Врше мобилизацију сеоске омладине.



#### **Воградска област:**

у Комунисти су нарочито активни у срезовима: космај-  
^ом, колубарском и посавском, Округа београдског, кроз  
^је крстаре у великим групацијама не устручавајући се и  
К тежих саботашких дела. Добро су наоружани и веома  
^рбени. Благодарјећи слабом чувању границе одржавају  
^зу са Сремом.

^ У Пожаревачком округу комунистичка активност се не  
^цажа уопште иако је познато присуство једне мање групе  
^санских партизана.<sup>9</sup> Напротив, одреди ДМ. који су веома  
%сциплиновани и дејствују јединствено, врло успешно и  
^тивно делају на чишћењу комуниста и њихових приста-  
^ца и симпатизера.

#### **Пожаревачка област:**

Иако малобројни у округу крагујевачком комунисти су  
делели да изврше највећи број (5) саботашких дела од којих  
•у била два напада на жељезничке станице, 2 на аутомо-  
^ле организације Тот и једно демолирање т.т. линије. Ина-  
углавном врше убиства појединих национално исправ-  
људи.<sup>10</sup>

#### **ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА КОМУНИСТИЧКЕ АКЦИЈЕ**

У очајању што за две године својом безумном акцијом,  
^јом су иначе нанели огромне материјалне штете, нису ус-  
^ли и да духовно разједине национално становништво Ср-  
јде, комунисти желе овога пута да масовном акцијом, ко-  
цстећи при томе у највећој мери совјетску офанзиву, то  
Јостигну. У томе их нарочито помажу веће банде које су  
ИЗ Срема и Босне, а вероватно и са других страна убациле  
јлагодарећи недовољној пажњи на граници. За сада они  
^ најактивнији у округу: Београдском, Зајечарском, Ниш-  
јрм и Лесковачком, у којима делују у веома бројним фор-  
ацијама, чиме су истовремено у могућности да издрже бор-  
ју са државним органима као и са припадницима ДМ., кас;  
да код народа створе психолошки притисак како би уве-  
ли у своју јачину и немогућност отпора. Осјећајући да им  
Јн>иховој разорној делатности, поред државних органа, ве-  
цку сметњу чини покрет ДМ. који је око себе имао углав-  
јм присталице национално настројене, комунистичка про-  
^аганда у народу је углавном уперена против овог покрета.

<sup>9</sup> Реч је о Пожаревачком НОП одреду. На том простору других  
(фтизанских јединица није било.

<sup>10</sup> Ове акције су вероватно извели делови Чачанског НОП одреда.

Конкретно њихова акција састоји се у нападу на јавне објекте, на оружане легалне одреде, у сукобима са одредима Драже Михаиловића у паљењу општинских архива, ликвидирању својих противника и прикупљању резервне хране

#### **ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА АКЦИЈЕ ДМ.**

У последње време осећа се да се ова акција све више извлачи испод утицаја стране пропаганде, под којом је до скоро била. Окреће се све више противу унутрашњег националног непријатеља — комунизма, и нарочито у оним крајевима где су одреди ДМ. добро организовани, дисциплиновани и где стоје под командом доброг старешинског кадра, ефикасно раде на ликвидирању комуниста и њихових присталица и симпатизера. Последњих дана у народу путем летака и говора на зборовима приступили су отвореној пропаганди противу комуниста и позивању свих способних и оборужаних лица у борбу противу комуниста под паролом „За Крст часни и слободу златну“, а мајор Кесеровић упућује са Копаоника своје одреде у срез студенички ради сузбијања комуниста у покушају прелаза из Санцака и Босне у Србију, и најзад на зборовима изјављује: „Ако наиђу болшевици борићу се противу њих на страни Немаца“. Уопште, види се да је готово велика већина одреда ДМ. заузела овај став према комунистима јер и у срезу поцерском један вођа одреда ДМ. капетан Павловић у чије су заседе упали наши стражари, пуштајући ове, вели им: „Ти иди и врши своју службу, а ја мислим да ћемо и ми четници ових дана прићи к вама да се заједно боримо противу комуниста и да скупа одржавамо ред и мир у Србији“.

Иначе, одреди ДМ. свуда избегавају да дођу у ма какав сукоб било са легалним одредима српских власти, као ни са одредима окупаторске војске.

БР. 77

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОД 26. НОВЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 19  
ДО 26. НОВЕМБРА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

26 новембра 1943 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА У ВРЕМЕНУ ОД 19 ДО  
26 НОВЕМБРА 1943 год.<sup>3</sup>

**І. НИШКА ОВЛАСТ:**

**Округ Зајечар:**

а) 15. ом. у 21 час око 100 комуниста наоружаних већим бројем аутоматског оружја упало је у село Г. Зуниче (4 км. северно од Књажевца — сек. Зајечар, срез заглавски) где су сакупили потребну количину хране, из општине однели железничка постројења а потом отишли у непознатом правцу.

б) 17 ом. око 22 часа група од 100 партизана прошла је кроз с. Ошљане (8 км. источно од Андрејевца<sup>4</sup> — срез тимочки).

18. ом. изјутра нађена су 4 непозната леша.

в) 18 ом. око 18 часова група од око 300 партизана упала је у село Селачку (4 1/2 км. источно од Андрејевца — срез тимочки) и одржали збор. Собом су повели и два земљорадника па отишли у правцу манастира Суводола од куда су и дошли.

г.) 19 ом. око 16.30 часова група комуниста непознате јачине спалила је у селу М. Извор (5 км. источно од Андрејевца — срез тимочки) општинску архиву, разлупала општинску касу, пред општинском зградом одржала комунистички збор а затим узевши од мештана храну отишла у непознатом правцу.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 7/1-1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа пише: „Седница Министарског савета одржана на дан 26 новембра 1943 године“.

<sup>4</sup> Сада: Минићево.

<sup>5</sup> У зајечарском округу акције су извршили делови Зајечареког НОП одреда.

д.) 21 ом. око 20 часова већа група припадника ДМ дошла је у Средњу пољопривредну школу у Букову, среза неготинског где је један капетан, кога су звали Деда, одржао ученицима говор против комуниста.

#### **Округ нишки:**

а.) Ноћу 15/16 ом. око 150 комуниста дошло је у село Пруговац (5 км. источно од Алексинца — сек. Параћин, срез алексиначки) где су одржали пропагандни говор и убили једног угледног домаћина. Иста група је ноћу 16/17 новембра у селу Станци (7 км. источно од Алексинца) спалила општинску архиву.<sup>6</sup>

б.) 17 ом. у 21 час у селу Вељепоље (13 км. северно од Ниша — срез нишки) дошло је 60 комуниста који су спалили општинску архиву а потом отишли у непознатом правцу.

в.) 19 ом. око 22 часа комунисти су спалили олштинску зграду са архивом у Сечаници (срез моравски) и тражили председника и деловођу. Наредили су општинској управи да прекине са радом а затим отишли у правцу Јастрепца.

г.) 18 ом. у 21 час група комуниста дошла је у село Миљковац (12 км. северно од Ниша — срез нишки) где су на силу сакупљеним мештанима одржали пропагандни говор нападајући највише организацију ДМ.

д.) Ноћу 19/20 ом. група комуниста дошла је у село Попшице (15 км. с-з од Сврљига — сек. Ниш) одакле је одвела 4 угледна домаћина и побила их.<sup>7</sup>

#### **Округ лесковачки:**

а.) 12 ом. у 12 часова 25 комунистичких бандита дошло је у село Подринце (8 км с-з од Лесковца) одакле су одвели у непознатом правцу старешину села Глигорија Стаменковића.

б.) 10 ом. од јутра до мрака вођена је борба између једне групе од 1000 комуниста и групе од око 300 припадника ДМ. у селима Коњуви, Вишеселу, Гргуру (15 км. ј-з од Блаца, срез јастребачки). Пред мрак комунисти су напустили положај и повукли се у правцу Блаца. Губитци нису познати.<sup>8</sup>

<sup>6</sup> Наведене акције у том округу извршили су делови Озренског партизанског батаљона и Јастребачког НОП одреда.

<sup>7</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>8</sup> Ову борбу је водила 1. јужноморавска бригада која је 7. новембра 1943. са слободне територије у Јабланици кренула на Јастребац. Она је добила задатак да се пребаци у Расину и Жупу да би тамо разбила четнике и створила услове за бржи развој НО покрета. На том путу бригада је имала неколико мањих сукоба са четницима,

в.) Ноћу 15/16 ом. 80 комунистичких бандита дошли су У село Д. Стопања (3 км ј-з од Лесковца) и одржали пропагандни говор величајући успех Совјета и позивајући народ да ступи у њихове редове.

г.) Ноћу 17/18 ом. комунисти су убили угледног домаћина Мирка Младеновића, бившег старешину села Прибоја, среза лесковачког а ранили његовог сина Слободана. Из села Залужња, такође среза лесковачког, комунисти су одвели собом Ђорђа Марковића, старешину села и Велимира Митровића, заступника претседника општине.

д.) Ноћу 18/19 ом. комунисти су на путу Лебане—Бојник од 2—5 км. посекали 10 телеграфских стубова.

## II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

### Округ београдски:

а.) 18 ом. у 10 часова 2 наоружана лица упала су у канцеларију општине Зуце, срез врачарски и убила деловођу општине Здравка Стевановића а затим се удаљили у непознатом правцу.

б.) Група комуниста непознате јачине која се налазила у Стојнику разделила се у две групе од којих је једна отишла за Дучину а друга у правцу Слатине — срез космајски. Са собом носе 15 рањеника који су рањени у сукобу са добровољцима и Немцима ових дана.

в.) Једна група од 28 партизана налази се у Баћевцу (15 км. јужно од Умке, срез посавски), друга група од 120 у Равном Гају код Барајева (10 км. западно од Раље — сек. Београд) а трећа група непознате јачине у Лисовићу (10 км. ј-з од Раље) срез космајски . . .

г.) 22 ом. око 600 добро наоружаних комуниста дошло је у село Врбовац (10 км. јужно од Смедерева) одакле су после краћег задржавања отишли у непознатом правцу.

д.) 21 ом. у 18 часова једна већа група комуниста упала је у село Мало Орашје (13 км. ј-и од Гроцке, срез подунавски, где је у једној кући опколила тројицу ДМ. У борби је погинуо потпоручник Димитрије Перовић а рањени су потпоручници Стаменковић и Филиповић који су и ако рањени

од којих је значајнији онај код с. Горње Драгуше – у коме је убијено 16, а заробљено 4 четника. (За ово објашњење је коришћен кеобјављени рад потпуковника Светислава Петровића Пикија, сарадника В.И.И., „Развој НОБ у Топлици и Јабланици од 7. II 1943. до 20. V 1944“).

уепели да побегну. Губитци на страни комуниста нису познати.<sup>9</sup>

ђ.) Ноћу 22/23 ом. из Завода за принудно васпитање у Смед. Паланци побегли су 5 питомаца и 3 питомице. Један питамац се сам вратио у Завод после краћег времена.

**Округ пожаревачки:**

в.) У ноћи 18/19 ом. у селу Љешници (10 км. с-з од Кучева, срез звишки) група од 30 партизана сукобила се са групом од 80 четника ДМ. Борба је трајала 2 1/2 сата и у истој су рањена 2 четника и 1 комуниста а 2 комунисткиње су заробљене од четника<sup>10</sup>

**III. КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:**

**Округ крагујевачки:**

а.) Ноћу 17/18 ом. група припадника ДМ. дошла је у село Крћевац (5 км. северно од Тополе — срез опленачки) где је убила два сељака и једну сељанку чији су неки чланови породица последњих дана отишли у комунистичке одреде.

б.) 18. ом. из села Гараша (7 км. западно од Аранђеловца — срез орашачки) дошла су у с. Драгољ (3 км. источно од Белановице — срез качерски) 400 наоружаних комуниста. У Драгољу су убили 3 четника које су успут ухватили а потом су отишли у Трудељ (5 км. јужно од Белановице).

в.) Група од око 400 комуниста која се је 18. ом. појавила у Гарашу прешла је планинским селима и 22 ом. око 9 часова изјутра напала на жељезничку станицу Угриновце и полупала скретнице. Брзи воз који је долазио из Ужича заустављен је испред скретнице и том приликом су комунисти отворили пушчану паљбу на воз. Немачки војници и наши стражари који су се налазили у возу примили су борбу и одбили комунисте. У овој борби погинуо је један немачки војник, 4 су лакше рањена а 2 заробљена. Брзи воз се вратио натраг у Г. Милановац а београдски брзи воз остао је у

ДЈ'

<sup>9</sup> На територији београдског округа дејствовали су 1. шумадијска бригада, Космајски и Шумадијски НОП одред.

<sup>10</sup> О дејствима Пожаревачког НОП одреда у новембру 1943. види у књ. 5, док. 136 и у књ. 20, извештај Пожаревачког одреда од 30. новембра 1943.

<sup>11</sup>, <sup>12</sup> и <sup>13</sup> Вероватно се односи на 1. шумадијску бригаду. (Види књ. 5, док. 143).

Бабајићу. Немачки блиндирани воз који је ишао према Угриновцима такође се вратио. 23. ом. пруга је још била у прекиду.<sup>12</sup>

г.) После извршеног напада на воз код Угриноваца 22 ом. (извештај бр. 328 од 24. ом.) комунисти су се повукли у правцу села Такова (7 км. западно од Г. Милановца) а одатле у село Д. Бранетићи (11 км. с-з од Г. Милановца, срез таковски) где их је опколио са јаком групом четника ДМ. поручник Звонко Вучковић и принудио на борбу која је трајала у току 23 новембра целог дана.<sup>13</sup> Резултат ове борбе није познат.

#### **Округ крушевачки:**

а.) 15 ом. једна група од око 800 комуниста<sup>14</sup> дошла је у село Дворане, среза расинског, попалила целокупну архиву и инвентар општине а потом сакупила од народа храну и око 17 часова отишла у правцу Здравиха истог среза где им се придружило још 700 лица међу којима је било бугарских и руских војника. Ту су одржали говор народу у коме су нападали недићевце, добровољце и СДС. Том приликом саопштили су да су стрељали претседника Општине ломничке Бошка Миладиновића. Претседника и деловођу Општине дворанске еаслушавали су у селу Здравиху и 16 ом увече пустили их кући забранивши им под претњом смртне казне даљи рад у општини. Извештај састављен на основу њихове изјаве.<sup>15</sup>

б.) Капетан Весић командант једног одреда ДМ. врши мобилисање младића у срезу расинском ради војне вежбе.

в.) 16 ом. у 19 часова у Великом Шиљеговцу, среза расинског, дошло је до сукоба између групе од око 1000 комуниста<sup>16</sup> и четничког одреда Мирка Томашевића јачине око 300 људи међу којима је било и ненаоружаних. Комунисти су блокирали село а потом напали школу у којој су четници били смештени и борба је трајала целу ноћ и цео дан 17. ом. до 22 часа када је Томашевић успео да се извуче из школе и да оде у правцу Каоника, срез расински. У овој борби погинуло је 20 четника а заребљено 140. Комунисти су имали 10 мртвих и 10 рањених. Томашевић је у Каонику реорга-

<sup>14</sup> Реч је о 1. јужноморавској бригади.

<sup>15</sup> О ситуацији у крушевачком округу и дејствима јединица НОВ, које су се тамо налазиле новембра 1943, види у књ. 5, док. 134 и 141. а у Архиву В.И.И., док. рег. бр. 2/6-1, к. 21; 12/5-1 и 20/5-1, к. 24.

<sup>16</sup> Реч је о 1. јужноморавској бригади, 3. батаљону 1. јужноморавског одреда и Расинском НОП одреду. О борби у Шиљеговцу и Здравиху види у књ. 5, док. 140 и 146.

низовао свој одред, појачао га Моравском бригадом и упутио се ка Здравинју где се такође водила борба између комуниста и Радивоја Милојевића из Штитара. У току 18 ом. примећена су пребацивања четничких бригада ДМ. из срезова крушевачког, трстеничког и жупског у срез расински. Мештанима су изјавили да хитају у помоћ опкољеном капетану Томашевићу. У току 18. ом. по подне и 19 ом. четнички одреди напали су концентричним дејством комунистичке банде на просторији села Витановац — Наупаре •— Буци — Ломница — Буковица. Јачина обеју страна цени се на преко 1000 људи. Обе стране у огорченој борби уотпребљавају велики број аутоматских оружја и бацача. Резултат ове борбе непознат је.

г.) 18 ом. у 8 часова 100 комуниста одржали су збор у Вел. Шиљеговцу, срез расински, на коме су нападали Дражиновце. Око 11 часова напустили су село и отишли у правцу села Здравинја према Јастрепцу куда су отерали заробљене четнике.

д.) Комунисти који су водили борбу са четницима у срезу расинском 18 и 19 ом. повлаче се под борбом северним падиinama Јастрепца у правцу села В. Шиљеговац. Четници гоне и спречавају повлачење ка Јастрепцу.

ђ.) Према најновијим извештајима о току борбе комуниста са припадницима ДМ. у срезу расинском дознаје се следеће: 16. ом. увече партизани су извршили напад на одред Мирка Томашевића од 200 људи. У овој борби заробљено је 50 четника после чега су се партизани повукли у село Здравинје, среза расинског, где су заробљене четнике затворили у основну школу. Борбе су се водиле 17, 18 и 19 у Здравинју. Томашевић је затражио помоћ од Кесеровића који је заједно са њим извршио напад на основну школу где су се налазили партизани заједно са заробљеним четницима. Напад је ивршен са бацачима мина који су запалили школу и том приликом изгинуо је већи број комуниста као и заробљених четника. Резултат борбе 80 мртвих четника и 8 рањених међу којима и потпоручник Станковић. Сви тешко рањени налазе се у болници у Александровцу. Мртвих партизана има 150, број рањених непознат.<sup>17</sup> Према последњем стању Кесеровић се са својим штабом налази у с. Себечевцу, среза расинског, а Радоје Милошевић у селу Дољане. Чет-

<sup>17</sup> Јединице НОВ су у овој борби имале 2 погинула и 6 рањених бораца. О Шиљеговцу и Здравинју види у Архиву В.И.И., документе: 8-3, к. 2015; 1-3/1, к. 737 и док. рег. бр. 5-У-16686.



ници су тражили хитну помоћ од Николе Гордића из Трстеничког одреда од мајора Ђурића из Лесковца као и из Краљева. Партизани се налазе у селима Ломници, Буковици и Јабланици, на десној страни реке Расине, где врше прегруписавања а од народа реквизирају стоку и храну. Има их око 1500, а штаб им се налази у селу Буковици. Води их један потпуковник у чијем се друштву налази и Душан Божовић, бивши сарадник Политике. Међу комунистима има Босанаца са фесовима, Арнаута са кечићима и Бугара у униформама бугарских војника. Кесеровић говори сељацима да је концентрисао неколико хиљада четника и да ће рашчистити са комунистима. Командант Крајсштеле у Крушевцу позвао је претстојника полиције и умолио га да пошаље Кесеровићу писмо у коме ће га упозорити да је дошао час за окупљање свих националних снага за борбу противу комуниста. Претстојник полиције је писмо саставио и по овлашћењу команданта послао га куриром Кесеровићу.

д.) У селу Дољану, срез расински одметници ДМ. сакупили су снаге и намеравају да се пребаце преко Расине ради напада на комунисте. Тамо је стигао и одред Николе Гордића са око 700 људи који ће заједно са Томашевићем и Милојевићем кренути на комунисте. Четници мобилишу људе по селима крушевачке жупе. Присуство комуниста осећа се у селима са леве стране реке Расине идући од села Купаца.

ђ.) 24 ом. група од око 500 комуниста прешла је реку Расину код Г. Степоша, среза расинског и преко села Гари и Мачковац отишла у село Бела Вода Среза крушевачког где је запалила општинску архиву и одвела деловођу са 10 грађана, па затим отишла у Вел. Дренову (13 км. источно од Трстеника). Ова група припада комунистичком одреду који је водио борбу са четницима ДМ. у Шиљеговцу и Здрављу.

## СУКОБИ И БОРБЕ

б.) 20 ом. око 13 часова група непознатих наоружаних лица напала је немачки камион у близини Саранова (8 км. западно од Раче, среза лепеничког). Три немачка војника који су били у камиону побегли су у правцу Наталинаца а камион оставили у Саранову. Срески начелник је тражио интервенцију добровољаца у заједници са стражом али је вођа добровољаца одбио да оде на терен са мотивацијом да му је

Штаб добровољачког пука тако наредио. Одред страже иако са славим наоружањем и малим бројем људства изашао је на терен.

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Последњих 7 дана пролекли су у знаку сконцентрисаних веома јаким комунистичких групација на територији среза расинског и на падинама планине Јастрепца, које су вероватно имале задатак да продру у Моравски округ и у срце Србије и да у ове крајеве унесу немир и хаос. Међутим, њихова акција примећена је од одреда ДМ. који су са веома јаким снагама одлучно и бескомпромисно ступили у борбу са комунистима, која још увек траје. За сада још није јасна ситуација у погледу дефинитивних резултата ових борби.

У округу београдском није било никакве јаче акције комуниста...

Карактеристично је за комунистичку акцију да се током ове недеље најмање манифестовала на подручју лесковачког округа. Снаге које су тамо оперисале пребачене су великим делом у крушевачки округ и тамо сконцентрисане ступиле у борбу са четницима ДМ. Ова појава значајна је за оцену моменталне ситуације утолико што указује да се комунистичке снаге са границе земље враћају према центру државе, те се може очекивати и даље надирање комуниста у овом смеру.

У погледу акције ДМ. може се као битно нагласити следеће:

Лојалан став према окупаторским и српским властима, њиховим органима и њиховим оружаним одредима. Некомпромисна борба противу комуниста свуда где се год сусретну. У неким окрузима и активна непосредна сарадња са немачким и нашим претставницима приликом борби противу комуниста.

У источној Србији комунистичка акција састојала се углавном у палењу архива, у појединим убиствима а највише у прикупљању резервне хране.

Од тежих дела саботаже извршен је напад на пругу и воз код станице Угриновци и сечење телефонских стубова на путу Лебане—Војник.

## БР. 77

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ  
КРУШЕВЦА ОД 30. НОВЕМБРА 1943. НЕДИЋЕВОМ МИ-  
НИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА О ДЕЈСТВИМА  
ЈЕДИНИЦА НОВ У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА КРУШЕВАЧКОГ  
Пов. Бр. 1427.  
30 новембра 1943 године  
Крушевац

Предмет: Петнаестодневни извештај о  
догађајима на територији  
Округа крушевачког од 15—30  
новембра 1943 године.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту

Београд

У смислу постојећих наређења част ми је достаивти из-  
вештај о догађајима на територији Округа крушевачког за  
протеклих 15 дана у следећем:

9/16 овог месеца у уторак око 19 часова упали су пар-  
тизани јачине око 1000 људи (четири бригаде) у село В. Ши-  
љеговац, блокирали село и отпочели напад на школу у којој  
су били смештени бандити поручника Томашевића.<sup>3</sup> Јачина  
посаде у школи била је око 300 људи, међу којима је било и  
ненаоружаних људи који су били позвани на вежбу. Напад  
је трајао целу ноћ и цео дан 17 овог месеца до 22 часа када  
је поручнику Томашевићу успело да пробије партизанску  
блокаду и да се извуче из школе. По извлачењу из школе  
отишли су у правцу Каоника, где су се реорганизовали, оја-  
чали се са Моравском бригадом и јуче ујутру кренули у  
правцу Здравина, где су се већ водиле борбе између парти-  
зана и Радивоја Милојевића из Штитара. Јачина ове групе

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Дрхиву В.И.И., рег.  
бр. 25/6-1, к. 24.

<sup>2</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>3</sup> У том нападу су учествовали 1. јужноморавска бригада, један  
батаљон Јастребачког одреда и Крушевачки (Расински) НОП од-  
ред. (Опширније о томе види у књ. 5, док. 140, 141 и 146).

била је око 300 људи. Приликом напада на поручника Томашевића, партизани су заробили око 140 људи, убили у борби 20 људи, док су сами имали око 10 мртвих и око 15 рањених. Приликом напада на школу услед запаљиве муниције запаљено је у близини школе нешто сена, сламе, трске, док је сама школа упаљена после борбе и онеспособљена за употребу. За време док је трајала борба, остале три бригаде које су држале блокаду села вршиле су хапшења, затварања и суђења на лицу места; у исто време опљачкали су стан наредника — водника СДС Гојка (презиме непознато), стан Драгољуба Радосављевића и наредника-водника неког Милета; поред тога у селу су вршили претресе и пљачке. Том приликом су ухватили претседника општине Стевановића Богољуба, Мирка Ристића, једног младића из Пешчанице и једног из Шурића, које су ухватили у селу. Одмах на лицу места стрељали су обојицу, као и једног из Шиљеовца по имену Богдана Спасића, док су пустили Милорада Јовановића из Гредетина и претседника општине — после ислеђења које је трајало од 10 часова 17 овог месеца до 19 часова истог дана. Претседнику је наређено да више не сме ући у општину нити општинска управа сме постојати. Од ухваћених лица која партизани сматрају да су присталице Д.М. (курири и јатаци) знају се следећи: Живадин Алексић, Ненад Ивановић, Светозар Ружић, Милутин Игњић, Вукоје Мартић и још неколико људи чија ће се имена накнадно доставити; ова лица су отерали за Здравинџе. Јуче око 8 часова, одржали су партизани „збор“ на сред села на коме је било присутно око 40—50 људи (мушко и женско) и око 100 партизана. За време збора остали партизани били су на својим положајима око села и у селу. Више нису могли да скупе људи и жена пошто је од момента отварања борбе народ прснуо на све стране и напустио село. Углавном су казали говорници следеће: Дражиновци нису пријатељи народа и не боре се за ослобођење народа; они су у вези са Бугарима, примају паре и цигаре, муницију и другу спрему, како од Бугара тако и од окупатора; убијају невин народ, пљачкају га и на силу терају народ на вежбу, а ми то не радимо. Ми смо за слободу народа и света; наша Црвена армија наступа са истока и скоро ће доћи и у Србију, а тада ће сви Дражиновци бити обешени и убијени. Час освете није далеко. Око 11 часова напустили су село и у групама према Јастрепцу, ка Здравинџи<sup>15</sup>У куда су јуче ујутру отерали заробљенике. Од јуче у 14 часова поново се води борба између партизана и присталица Д.М. Борбе се воде како сељаци тврде око Здравинџе—Беласица—Пољаци и трајала је целу ноћ између 18/19 овог

месеца. Тамо се сада туче и Радивој из Штитара, који са потученим Мирком броји сада око 600—700 људи. Радикој је сигурно јуче стигао у помоћ. Приликом суђења појединцима нарочито се истакао судија звани „Босанац“ он је судио по кратком поступку и одмах на лицу места дао да се осуђени стрељају. Приликом истраге тражио је и од председника општине податке ко је курир Д.М. и када је све у село долазио поручник Томашевић.

12) У селу Дољану, среза расинског, одметници Д.М. сакупљају снаге и имају намеру да се пребаце преко Расине ради напада на комунисте, који су их прошле недеље разбили. Тамо је стигао и Гордић са око 600—700 људи, који ће заједно са Томашевићем и Милојевићем кренути на комунисте. Говоре комунисти да одметници Д.М. имају сада око четвора кола муниције: као и да мобилишу по селима Жупе. Још увек се осећа присуство комуниста у селима са леве стране Расине идући од Купца.

15) 22 овог месеца око 16 часова када су 10 немачких војника наоружаних по наређењу своје претпостављене војне власти прикупљати стоку у селу Лопашу, среза трстеничког, нападнути су од стране 40—50 комуниста на три стотине од села Лопаша и том приликом лакше су рањена 2 немачка војника. Борба која се водила између комуниста и немачких војника трајала је око 20 минута, све док нису из села Лопаша пристигле присталице Д.М. и преузели борбу са комунистима. Када су ови пристигли и преузели борбу немачки војници су се повукли и камионом отишли преко Трстеника у правцу Брњачке Бање, а два рањена немачка војника пребачена су у Крушевац у болницу једним немачким камионом кога су случајно успут срили да иде од Врњачке Бање за Крушевац. У овој преузетој борби присталице Д.М. успели су да комунисте разјуре а да ли је било између њих жртава није познато.

18) После слома припадника Д.М. у борби са комунистима код села Здравина у току 18/19 новембра ове године прикупљени су следећи подаци: Разбијени одреди потпуковника Кесеровића повукли су се и прикупљају се у селима: Витановац, Јабланица и Купци ради концентрације за нови напад на комунисте и очекују појачање односно долазак илегалних четника под командом потпуковника Радојевића из Топлице са око 2.000 четника, капетана Весића са Буковика

са 400 четника, Николе Гордића са око 800 четника из среза трстеничког и неких одреда Моравске бригаде, под чијом командом и јачином то је непознато. Комунисти и даље држе села Здравине, Дворане, Пољаци, Модрица и Трмчаре а у току 19 овог месеца стигло им је појачање око 200 а у току 20. ов. мца око 500, где сада врше концентрацију и спремају се за поновни напад на четнике. Предњи подаци у потпуности нису проверени али се истим може поверовати и према истима се управљати.

19) 24 овог месеца између 4 и 5 часова једна група наоружаних комуниста прошла је поред села Мачковца, среза крушевачког, идући у правцу реке Западне Мораве. Којој групи припадају ови бандити није се могло утврдити као ни њихов број услед помрчине која је била у време њиховог проласка.

20) 24 овог месеца око 22 часа комунисти су кренули из Велике Дренове у правцу села Милутовца и Пољне, среза трстеничког и Опарић, среза левачког, где су се 25 овог месеца у 1 час срели са четницима Д.М. Борба се води на планини Благотину. Комунисти су пре поласка пустили све сељаке које су били ухватили. У овој групи било је око 1500—2000 комуниста.

21) Према извештају поверљиве личности комунисти су ступили у борбу са четницима присталицама Д.М. између Мале<sup>1</sup> Дренове и Милутовца. Живојин Николић командант места у Малој Дренови преко свог курира молио је среског начелника у Трстенику за муницију пошто му је иста нестала у борби против комуниста. Вођа комуниста је неки активни капетан Миленковић а помоћник Божовић, ваздухопловни наредник. Поп Ђулаковић, присталица Д.М. 25 овог месеца у 16,20 часова дошао је са једном патролом у манастир Љубостињу и по једној сестри калуђерици упутио молбу да му се што пре пошаље муниција; у противном вели да више не може издржати напад комуниста који је врло јак. Комунисти се овога тренутка налазе у селу Милутовцу.

22) Начелник-среза расинског доставио је следећи извештај:

Партизани се налазе у Ломници, Трмчарима, Буковици већим делом, а контролишу сва села испод Јастрепца, почев од Јабланице па све до Здравина. Виђени су и у Гркљанима, Купцима, Д. Степошу и по друму, њихов штаб се налази у Буковици. Народ их не трпи; опире се при давању хране, <sup>к</sup>Уну дражиновце што су им омогућили долазак у њихова села. Код партизана је примећен већи број странаца; има их

некаквих са широким чакширама и неким чудним капама. Кажу сељаци да говоре неким чудним језиком и мисле да су то Муслимани из Босне. Народ се већ трезни и пита се шта траже Муслимани у Србији.

Мајор Кесеровић се налазио до јуче у Себечевцу са Витезом; Мирко, Радивој и Гордић до понедеоника су били у Дољану, док је Јабланички и Краљевачки корпус у Гаревини. Дакле, ради се о концентрацији јачих снага ради напада на Јастребац. Само се чека на три корпуса и то: на нишки, топлички и остатак Копаоничког корпуса. Дисциплина и дух код људи Д.М. попуштају; Радивој је пре неки дан стрељао једног свог одбеглог припадника. Старији припадници Д.М. они су дисциплинованији него ли ови скоро мобилисани; док је код ових дух и морал слаб.

23) Група наоружаних људи која је 24 овог месеца прошла кроз село Мачковац припада комунистичким бандама. Јачина ове групе била је између 400—500 људи који су напустивши Мачковац око 5 сати прешли реку Западну Мораву између села Кукљина и Беле Воде одакле су отишли у село Белу Воду где су се појавили око 8 сати и спалили општинску архиву. Између 10 и 11 сати истог дана напустили су ово село одевши са собом деловођу општине Обреновића Раду и још десетак грађана чија се имена нису могла сазнати и потом отишли ка селу Великој Дренови среза трстеничког. У овој групи запажене су 3—4 женске од којих је једна била наводно учитељица Богића која је препозната од неких лица која су је раније познавала.

25) 24 овог месеца око 10 и 11 часова једна група комуниста од око 350—400 мушких и женских на коњима изне-  
да је упала у В. Дренову, среза трстеничког, блокирала  
Д/ село и упалила општинску архиву и демолирала тамошњу пошту. Телефонску жицу у Великој Дренови, Медвеђи и Милутовцу која је била у вези са Трстеником пресекли су. Шта је до сада урађено у Вел. Дренови о томе још нема података.

26) Према накнадно добијеним подацима група комуниста која је 24 овог месеца прешла преко Западне Мораве између села Кукуљина и Беле Воде 23 овог месеца ноћу је кренула из села Доњег Степоша и Липовца за Цер и Гари, среза расинског. Одатле се 24 овог месеца око 5 сати пребацила преко Кошева и Западне Мораве у Кукљин и Белу Воду. После одласка из Беле Воде у Велику Дренову где су свршили посао отишли су у правцу села Мале Дренове, среза

трстеничког. Данас 24 овог месеца од 4 часа па до овог часа према добијеним обавештењима воде се жестоке борбе код М. Дренове између ове групе комуниста и група Д.М. среза трстеничког, левачког, беличког и темнићског. У овој борби употребљавају се митраљези, минобацачи и бомбе.

27) Начелник среза трстеничког доставио је следећи извештај:

У допуну већ послатог извештаја о борби између комуниста и одреда четника Д.М. од 25 овог месеца извештавам да је у овој борби тешко рањен командир 14. чете IV батаљона Бора Симић, који се тешко рањен и сада налази у Великој Дренови. Лако је рањен командант II батаљона Ранко Дамјановић а погинули су: редови Бошко Крњчевић из Прњавора, Свет. Вучетић из Лозне, Светислав Стојадиновић из Угљарева, Светислав Тополац из Богдања, син Аранђела Ракића из Богдања, син Мирка Ракића из Богдања и два сина Милована Антића из Лозне. Сва су ова лица присталице организације Д.М.

30) Према извештају из Грабовца, среза трстеничког, који је приспео по куриру из Угљарева и Пољне борба између четника Д.М. и комуниста и даље се води. У борби је погинуло три четника и то: Бошко Крњчевић из Прњавора, Милан Степановић из Грабовца и Стојадиновић из Угљарева. Има око 20—30 рањених четника који нису успели у Грабовац. На страни комуниста такође има губитака који су непознати.

32) Ноћу између 26 и 27 овог месеца једна група од 60 комуниста дошла је у село Пасјак, среза расинског и одржали говор у тамошњој школи. Ова се група и данас налази у селу Пасјаку.

34) Начелник среза трстеничког доставио је следећи извештај:

Према до сада добијеним информацијама сазнало се да је у борби која се водила на подручју овог среза присталица Д.М. и комуниста погинуло 36 комуниста и 16 присталица Д.М. На страни присталица Д.М. до сада има 12 рањених а на страни комуниста није познато пошто они своје рањене одмах собом одводе.

38) 28 овог месеца око 19 часова једна група од око 500 комуниста наводно Јабланичка бригада упала је у село Јаб-



ланицу и Витановац разместила се по кућама где су преио-  
ћили и остали све до 29 овог месеца до 16 часова. У селу Јаб-  
ланици спалили су општинску архиву а од председника оп-  
штине тражили су месног свештеника да им пронађе т.ј. по-  
каже Јеванђеље да га не би „случајно запалили“. По дола-  
ску свештеника пронађен је један део Јеванђеља а други је  
био изгорео. Видећи ово комунисти су пред свештеником из-  
разили своје дубоко жаљење што је Јеванђеље изгорело.  
Затим су од свештеника тражили спискове неке али свеш-  
теник знајући да они траже мобилизацијске спискове одбио  
је да призна где се исти налазе. Међутим спискови рођених  
од 1895—1925 године налазили су се још од раније у оп-  
штини **И** том приликом били су и они спаљени. Покушали су  
да запале и тамошњу школску зграду али на молбу сељака  
одустали су од тога. 29. овог месеца око 16 часова напустили  
су ова села и отишли у правцу села Купаца и Штитара где  
су заноћили и пред зору напустили ова села и отишли у  
правцу Жупе. Истог дана, 29 овог месеца, око 13 часова једна  
друга група партизана појавила се у селу Кобилу где су  
одржали збор и после вечере отишли у правцу планине.

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,  
Рад. Ст. Павловић

(М.П.)

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ

Г. Бр. 36743

10. XII - 1943. г. 1/1.  
БЕОГРАД

**БР. 77**

**ИЗВЕШТАЈ СРЕСКОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ ЖИТКОВЦА ОД  
2. ДЕЦЕМБРА 1943. НЕДИЋЕВОМ МИНИСТАРСТВУ УНУ-  
ТРАШЊИХ ПОСЛОВА О ДЕЈСТВИМА ЈЕДИНИЦА НОВ  
У МОРАВСКОМ СРЕЗУ<sup>1</sup>**

**НАЧЕЛСТВО СРЕЗА МОРАВСКОГ**

Бр. 3632

2 децембра 1943 године

Житковац

**МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**  
Одељењу јавне безбедности

**Београд**

На основу постојећег наређења, част ми је поднети месечни извештај о важнијим догађајима и појавама у току месеца новембра 1943 год. који су се десили на територији среза моравског.

У току месеца новембра т.г. партизани, са својим акцијама ваљда су достигли кулминацију са упадима на територију среза, паљењу архива по општинским управама, а поред тога су спалили и једну општинску зграду са целокупним инвентаром. Сва села и општине изнад жељезничке пруге су обишли и дали писмене наредбе претседницима, старешинама села, одборницима и службеницима да не смеју да обављају послове у општини јер ће бити стрељани.

Партизани су, као и до сада настојали да по сваку цену сиђу до жељезничке пруге и нанесу квар, али у томе нису успели. У току месеца новембра су били знатно активнији него ранијих месеци.

Насупрот акцији партизана, у току месеца новембра се је приметила и акција присталица ДМ. И они су се кретали у западном делу среза где се најчешће појављују партизани. Поред покрета позивали су извесне грађане среза на вежбу да би могли да са супротставе партизанима. На територији среза нигде није дошло до сукоба између партизана и присталица ДМ јер партизани избегавају да дођу до сукоба. У току месеца новембра дошло је до сукоба између партизана и присталица ДМ на територији среза расинског у

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 20/6-1, к. 24.

Великом Шиљеговцу.<sup>2</sup> У овој борби, која је трајала непрекидно 27 часова има мртвих и са једне и са друге стране, али је овоме Начелству број непознат. Са територије среза моравског је утврђено да има до сада 15 мртвих присталица ДМ.

Тако исто, у току месеца новембра т.г. и то на дан 30, дошло је до сукоба између Одред СДПС<sup>3</sup> овога среза који је са помоћи из Ниша и Алексинца дошао у сукоб са партизанима код села Крајковца, среза добричког и погинуло, према до сада прикупљеним вестима, 27 партизана, три живи ухваћени, а по изјави сељака има доста рањених и још погинулих које су партизани собом одвели. Од стране нападача припадника СДС погинуо је један поднаредник 2 јуришног батаљона из Ниша, један теже и један лакше рањен.

Општине у подножју Малог и Великог Јастрепца су биле толико угрожене од партизана да ни Одред овога среза није био у могућности без помоћи да иде на терен.

Неопходно је потребно да се Одред СДС овога среза појача у људству и аутоматским оруђима. Поред овога такође је неопходно потребно да се грађанству доделе опанке од гуме, јер су људи полубоси а наилазе кишни зимски дани, да би могли чувати жељезничку пругу.

Било је следећих упада партизана у територију среза;

Ноћу између 2 и 3 новембра 1943 године група партизана, изгледа да су се тада скупили сви одреди партизански са Јастрепца и среза добричког, дошла је на територију среза и у току ноћи обишли: Лоћику, Горњи Адровац, Д. и Г. Сухотно, Каменицу, Крушје, Врћеновицу, Лознац, Радевци и Гредетин. Том приликом су држали говоре, палили општинске архиве и давали писмене наредбе општинским часницима и службеницима да не служе јер ће бити поубијанч.

На дан 3 новембра т.г. примећена је једна група партизана код Вукање, али нису навраћали у село. Истог дана по подне прошла је једна група присталица ДМ око 800 на броју, задржали се извесно време и отишли у правцу Рибарске Бање.

5

<sup>2</sup> Види док. 78 и Зборник књ. 5, док. 140.

<sup>3</sup> Српска државна пољска стража (Недићеве оружане јединице)

<sup>4</sup> На територији овог среза, источно од Јужне Мораве, дејствовала је Озренска партизанска чета. Крајем новембра 1943. ова чета прераста у Озренски партизански батаљон. Западно од Ј. Мораве, на простору који је такође припадао Моравском срезу, дејствовали су делови 1. и 2. јужноморавске бригаде, Јастребачког и Крушевачког (Расинског) НОП одреда.

<sup>5</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

На дан 19 новембра т.г. једна група партизана је дошла у Сечаницу и спалили општинску зграду са намештајем.

Због честих упада партизана и њихове концентрације да дођу до жељезничке пруге повучени су поједини учитељи из угрожених места, а учитељ и учитељица из ЈБуптена, учитељ из Радевца и учитељ са женом из Лознаца су по свој прилици отишли и придружили се партизанима.

У току целог месеца, поред напред наведених испада у села овога среза, партизани су се концентрисали на Јастрепцу, а по сазнању главни штаб им се налази у Крајковцу и Микуловцу среза добричког, да изврше напад на жељезничку пругу. На дан 30 новембра т.г. су разбивени код села Крајковца, али по свој прилици поново се концентришу. Скупљени су сви партизански одреди са Јастрепца, Копаоника и Гајтана.

И поред свих упада партизана Начелство успева, али веома тешко, без довољно оружаних органа, да очува ред и мир и да општине раде, као и да се животне намирнице испоручују по тражењу разних централа.

Сем напред изложеног, других важнијих догађаја и појава није било.

Однос народа у срезу према окупаторским војним властима је лојалан. Такође и однос чиновништва према окупаторским властима је коректан. Сукоба уопште није било.

( М.П.)

Срески начелник,  
[потпис нечитак]

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту

І. Бр. 26455

8-ХП 1943 г.

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ ОД 3  
ДЕЦЕМБРА 1943. НЕДИЋЕВООГ МИНИСТАРСТВА УНУ-  
ТРАШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 26  
НОВЕМБРА ДО 3. ДЕЦЕМБРА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

3 децембра 1943 год.

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 26 НОВЕМБРА  
ДО 3 ДЕЦЕМБРА 1943 ГОДИНЕ<sup>3</sup>**

**І. – НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ зајечарски:**

<sup>4</sup>

д) 27 новембра ог. непозната наоружана лица минирала су мост на км. 73, 791 између постаја Г. и Д. Зуничја, среза Заглавског. Рашчишћавање ће трајати неколико дана.

ж) 28 новембра ог. 200 комунистичких бандита дошли су у село Скробница (16 км. западно од Књажевца — сектор Зајечар) где су убили два угледна домаћина а претседника општине, деловођу и још једног сељака одвели у непознатом правцу.<sup>5</sup>

**Округ нишки:**

а) 23 новембра ог. око 20 часова 10 комуниста упало је у санаторијум у Кнез Селу (10 км. с-и од Ниша) где су убили надзорника санаторијума, одвели са собом шофера и однели сву ћебад а осталу спрему разбацали по дворишту.<sup>6</sup>

б) У току 24/25 новембра ог. око 400 комунистичких бандита налазили су се у појатама села Горњи Матејезац и

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 8/1–1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница министарског савета сдржана 3 децембра 1943 године“.

<sup>4</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>5</sup> У заглавском (књажевачком) срезу наведене акције су извршили делови Зајечарског НОП одреда.

<sup>6</sup> Акцију су извели делови Озренског батаљона.

Каменица (6 км. с-и од Ниша — сектор Ниш) срез нишки, где су позивали све своје симпатизере да им се придруже.<sup>7</sup> Мештанима су изјавили да припремају напад на одред од 100 припадника ДМ. чији је вођа поручник Поповић који се у то време налазио у селу Јасеновику (12 км. с-и од Ниша).

г) 27 новембра ог. у 17 часова око 200 комуниста под вођством „Грујице“<sup>8</sup> дошли су у село Чукуровац (20 км. северно од Прокупља, срез моравски) одакле су отишли ка Малом Јастрепцу. Били су наоружани већим бројем аутоматских оружја.

д) 29 новембра ог. у 18 часова група од 250 партизана упала је у Ново Село, среза бањског, где је убила два сељака а затим око 22 часа упала је у село Језеро, блокирала га, уништила сав намештај и општинску архиву, насилно прикупила грађане и одржала збор, па потом отишла у правцу брда Лесковика, западно од села.

#### **Округ лесковачки:**

б) 28 новембра ог. у 22 часа око 50 комуниста дошло је у селу Подину (7 км. ј-и од Прокупља — сек. Прокупље) где су са жељезничке станице однели телефонски апарат, покидали телефонске жице а потом отишли у непознатом правцу.

## **II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

#### **Округ београдски:**

а) Ноћу 28/29 новембра 60 партизана дошло је у село Трбушницу (12 км. ј од Лазаребца, срез колубарски) где су преноћили а затим отишли у правцу Даросаве, среза орашачког.

б) 26 новембра ог. у 18 часова заклана су код својих кућа у с. Цветовац (10 км. северно од Лазаребца сек. Ваљево, среза колубарског) два сељака. Пошто су обојица били комунистички јатаци верује се да су их заклали припадници ДМ.

<sup>7</sup> Односи се на Озренски батаљон. Број партизана је увеличан.

<sup>8</sup> Кирил Михајловски Трујица. Пре поласка 2. јужноморавске бригаде за Шумадију, 22. новембра 1943, Кирил Михајловски, који је тада био командант те бригаде, добио је наређење да се, преко Јастрепца, Јабланице и Црне Траве, пребаци у Македонију и тамо јави ГШ НОВ и ПО Македоније. На том путу, Михајловски се задржао на Јастрепцу да се опрости од бораца Јастребачког НОП одреда чији је командант дуго био. Квислинзи су вероватно дознали за његов долазак, па су сматрали да је он још увек командант те јединице.

в) 30 новембра ог. група од око 20 комуниста поново се ^алазила у с. Трбушници (12 км. ј-и од Лазаревца, срез колу-јарски) где су убили четовођу ДМ. Милорада Јанковића.

г) Ноћу 30 новембра ог. група од 150 комуниста упала :е у село Бегаљицу (6 км. ј-з од Гроцке, срез грочански) и ;<била старешину манастира Раниловац и запалила манастир-јки кош. Затим су запалили општинску архиву и-удаљили се деема селу Пударцима.

д) 28 новембра ог. јака комунистичка банда дошла је у село Бождаревац (12 км. с-з од Сопота — сек. Београд, срез Јосавски где су се распоредили за преноћиште.<sup>9</sup>

### III – КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### Округ крагујевачки:

а) Опкољена комунистичка банда код села Бранетићи успела је већим делом да се извуче и одступи ка Равној гори (11 км. западно од Бранетића). Остатак комуниста још увек је опкољен и води борбу са четницима поручника Вучковића.

в) 27 новембра ог. око 20 часова група комуниста запа-И лила је жељезничку станицу Крива Река, срез качерски, са ^агацином.

г) Ноћу 27/28 новембра ог. око 60 комунистичких бан-// дита одвели су из Аранђеловца 10 коња својине Хуга Лорефа.

д) 28 новембра ог. група од 360 комуниста дошла је у село Жуња, среза грузанског и одржала збор. Истога дана око 23 часа спалили су општинску архиву у селу Радмиловићу (12 км. с-з од Грузе — срез грузански) и упутили се у правцу села Бећевице, Коњуше и Белог Поља (срез таковски) покидавши успут телефонску линију Крагујевац — Горњи Милановац.<sup>10</sup>

#### Округ крушевачки:

а) 24 новембра ог. око 12 часова група од 500 комуниста из села Велике Дренове, срез трстенички, кренула је ка Ретковцу а затим променила правац и отишла у правцу села Парцана, среза трстеничког. Истурене патроле одреда среза

<sup>9</sup> У београдском округу су тада дејствовали Космајски и Шумадијски НОП одред. Прва шумадијска бригада је већ отишла у Санџак и у Пријепољу је 29. новембра 1943, ушла у састав 2. пролетерске дивизије. („Ослободилачки рат“, књ. 1, стр. 615).

<sup>10</sup> Наведене акције у кратујевачком округу извели су делови Шумадијског НОП одреда. Чачански одред, који је раније дејствовао на овом простору, ушао је у састав 1. шумадијске бригаде и с њом је отишао у Санџак. (Види књ. 5, док. 143).

трстеничког и сеоска милидија ступиле су ноћас 24 новембра ог. око 22 часа у борбу са комунистима али су под притиском истих морали да се повуку на нове положаје где је упућен цео одред у јачини од 40 људи да их прихвати и пружи даљу одбрану. Такође је пружено појачање из Јагодине. 25 новембра иста комунистичка група дошла је у село Малу Дренову где је око 16 часова била нападнута од припадника одреда ДМ. из Срезова трстеничког, левачког, беличког и темничког. Још увек је у току жестока борба у којој се употребљавају митраљези, минобацачи и бомбе. Комунистима пристиже помоћ *појачања* од групе која се налази у селу Здравинју (15 км. ј-и од Крушевца) а која се у мањим групама пребацује из среза расинског преко среза крушевачког у срез трстенички.<sup>11</sup>

" Односи се на 1. јужноморавску бригаду која је, по наређењу Врховног штаба, 22. новембра 1943. кренула у Шумадију да би се тамо састала са 1. шумадијском бригадом, а онда заједно пребациле у Санџак. Двадесет трећег новембра 1. јужноморавска бригада је прешла р. Расину, прошла поред Крушевца, прегазила Западну Мораву и 24. новембра је, око 21 час, дошла у с. Милутовац. Ту је водила борбу са Расинским четничким корпусом, којег је у току ноћи успела да потисне. У зору 25. новембра бригада је опет нападнута. Борба је трајала цео дан. Бригада је опет успела да примора четнике на повлачење наневши им осетне губитке. Бригада је имала 2 мртва и 4 лакше рањена борца. После те борбе, бригада је одмах наставила марш. Ноћила је у с. Горњем Дубичу, а 26. новембра је избила на Гледићке *пганине*. Ту је нападнута од Жичке четничке банде. После једночасовне борбе четници су се повукли. У наставку марша

<sup>1</sup> 1. јужноморавска бригада није наилазила на четнике све до с. Мањоловаца. Ту се сукобила са Горским четничким корпусом краљеве гарде. Од тада је бригада свакодневно водила борбе против дражиноваца који су нападали јаким снагама. Нарочито оштре борбе су се водиле код с. Доње Шаторње, Горње Трешњевице и у с. Босути (где је 1. јужноморавска требала да се састане с 1. шумадијском бригадом).

Не ишавши 1. шумадијску у с. Босути, 1. јужноморавска бригада је наставила покрет ка с. Даросави (сада: Партизани) где је стигла 4. децембра у зору. И овде је бригада била нападнута. Поред четника, у нападу су учествовали љотићевци и делови 24. бугарске дивизије. Укупна јачина непријатеља је била око 3000 војника. Борба је трајала око осам часова. Бригада није могла да се одупре далеко надмоћнијем непријатељу и била је приморана да се повуче. Извлачила се у правцу с. Трбушнице. У том селу 1. јужноморавска бригада се састаје са 1. шумадијским НОП одредом, који је упознаје са приликама у Шумадији и разлосима који су приморали 1. шумадијску бригаду да пре времена крене у Санџак. Одмах затим, 1. јужноморавска бригада, у пратњи 1. шумадијског одреда, одлази према варошици Славковици, коју ослобађају 5. децембра. Овде се бригада растаје од Шумадинаца и сама наставља пут према Босни. Маршевала је правцем: Равна Гора – Маљен – Дивчибаре – с. Росићи и 8. децембра 1943. долази у рејон с. *Сеча Река*. *Одатле* бригада маршује ка с. Заглавку (око 14 км с-з од Т. Ужица) и 9. децембра, преко с. Поникава, пл. Таре, с. Заовина, долази у с. Гостиља. На Дрину је из-



б) 24 новембра ог. око 22 часа комунисти су кренули из Велике Дренове у правцу села Милутовца и Пољне, среза трстеничког и из села Опарића, среза левачког, где су се 25 новембра ог. у 1 час на планини Благодитини срели са четницима ДМ и ступили у борбу. У овој групи има око 2000 комуниста. Живојин Николић командант места у Малој Дренови преко свог курира молио је среског начелника у Трстенику за муницију. Поп Ђураковић, присталица ДМ дошао је 25 новембра ог. у 15.20 м. са једном патролом у Манастир Љубостињу и молио да са што пре пошаље муниција јер у противном неће моћи да издрже напад комуниста који је врло јак. Комунисте води<sup>1</sup> активни капетан Миленковић а помоћник му је ваздухопловни наредник Божовић.

в) Ноћу 26/27 новембра ог. група од 60 наоружаних комуниста дошли су у село Пасјак, среза расинског и у тамошњој школи одржала говор.

г) 27 новембра ог. у 18 часова група од 100 комуниста дошла је у село Каоник, среза расинског и одржала сељацима говор у коме су изјавили да су они за српство, Краља, Цркву и да нападају само оне који на њих пуцају. Отишли су у непознатом правцу.

д) 29 новембра ог. око 500 наоружаних комуниста пребацили се из округа лесковачког, преко Јастрепца, у округ крушевачки у село Јабланицу (18 км. источно од Александровца — сек. Куршумлија) а по подне отишли у село Штитари (4 км. западно од Јабланице). 30 новембра ог. банда се поделила у две групе од којих је једна отишла ка селу Злегиње (10 км. источно од Александровца) а друга у правцу села Себечевац (4 км. северно од Штитара).

била 11. децембра, пред зору. Реку је форсирала у рејону с. Стари Брод. Пребацивање је трајало од јутра 11. новембра до 09,00 часова 12. новембра. За време прелаза преко Дрине бригада је непрекидно водила борбу против четника.

По преласку Дрине, бригада је успоставила везу са Мајевичком бригадом 17. НОУ дивизије, а затим је ушла у састав 5. НОУ дивизије. (За ово објашњење коришћен је необјављени рад потпуковника Светислава Петровића Пикија, сарадника В.И.И. За реконструкцију марша 1. јужноморавске бригаде аутор је користио следеће документе: Зборник, књ. 5, док. 140, 141 и 143; а из Архива В.И.И, док. рег. бр. 8-3, к. 2015; 1-3/1, к. 735; 35/16, к. 31; депеше бр. 11977-11978, Билећа 24 А/676; 1-3/1, к. 737; С-В-10, 488; 6/6, к. 1984; В-843; Ђ-56, И-24 и 25, Ј-506, И-36, М-476, П-494, Р-177, С-846 и 973, Т-318, СВ-897, 898, 7749, 8450, 8473, 10481 и 10511).

<sup>12</sup> Командант 1. јужноморавске бригаде био је Предраг Марковић Алимпије. Погинуо је крајем децембра 1943. на пл. Коњуху (источна Босна).

ђ) 28 новембра ог. у 19 часова група од 500 комуниста<sup>13</sup> упала је у село Јабланицу и спалила општинску архиву и спискове рођених од 1895 до 1925.

**Округ краљевачки:**

а) 26 новембра ог. у 18 часова на улици у Краљеву, пред зградом Окружног начелства, убијен је из револвера од непознатог лица Илија Паласковић, полицијски агент Претстојништва градске полиције у Краљеву а лакше рањена Лепосава Обрадовић из Краљева која се налазила у његовом друштву.

**СУКОБИ И БОРБЕ**

**Округ нишки:** 26 новембра ог. одред СДС сукобио се са партизанима код села Крушја (5 км. западно од Житковца, срез моравски), пушкарање је трајало око 1 час после чега је борба услед мрака прекинута. Одред СДС повукао се без губитака. Комуниста је било око 150 под вођством „Грујице“.

11. комбинована чета II батаљона СДС из Ниша јачине 140 људи сукобила се на Орловом Гнезду на Малом Јастрепцу са око 250 комунистичких бандита. После 2 часа борбе комунисти су разбијени. Резултат борбе је: на страни комуниста 30 убијено а на страни чете 1 погинуо а 2 рањена. По завршеној борби комунисти су у бегству наишли на Нишку чету која је заробила 2 жива комуниста. Изгледа да је вођа ове банде био „Грујица“.

**Округ Лесковачки:** 23 новембра ог. код села Велике Планае (13 км. с-з Прокупља — сек. Прокупље) сукобио се један бугарски батаљон са око 1200 комуниста под вођством Ћире Маневића зв. „Грујица“ и „Трнавца“. У овој борби погинуло је 10 комуниста од којих 2 комунисткиње а на страни Бугара два су погинула и 1 рањен.<sup>14</sup>

**Округ зајечарски:** 25 новембра ог. око 24 часа група комуниста сукобила се са групом припадника ДМ код села Буковче (5 км. источно од Неготина — сек. Неготин, срез неготински). Обе стране имале су губитака у мртвим и рањеним. Овом приликом су погинула и два сељака из села Буковче.

<sup>13</sup> По одласку 1. јужноморавске бригаде, у Расини су се налазили новоформирана 2. јужноморавска бригада и Расински батаљон.

<sup>14</sup> Борбу против Бугара у В. Плани водила је 2. јужноморавска бригада. (Опширније у тој борби види у књ. 5, док. 135).

**Округ београдски:** 26 новембра ог. у 13 часова у засеоку Мали Гај (13 км. северно од Паланке — сек. Крагујевац, срез јасенички) сукобило се једно одељење стражара и добровољаца јачине 50 људи са групом од око 200 комуниста.<sup>15</sup> У борби је погинуо један добровољац а два добровољца и један стражар су рањени.

Ноћу 29 новембра ог. група комуниста водила је борбу са четницима ДМ у селу **Сибници** (13 км. ј-з од Сопота, срез космајски). Комунисти отступају према Венчанима, среза колубарског. Четници ДМ концентришу се ради даљег гоњења партизана.

**Округ пожаревачки:** Нема извештаја.

**Округ крагујевачки:** 24 новембра ог. око 21 час мањи одред четника ДМ напао је у селу Трудељу (5 км. јужно од Белановице — срез качерски) групу од 50 комуниста који су се ту налазили на вечери. Изненађени комунисти су се разбежали у правцу села Драгоља и Јеловика, среза орашачког. Четници су наставили гоњење. Комунисти су имали више мртвих и рањених.

28/29 новембра група од 100 комуниста напала је групу од 30 присталица ДМ код села Мисаче (6 км. северно од Аранђеловца, срез орашачки) који су се одмах разбегли. Стража СДС која обезбеђује рудник у овом месту припуцала је и успела да ухвати једног комунисту. Рањена су 5 четника ДМ а тројица су комунисти ухватили и одвели.

Комунисти опкољени између Бајчетине и Ациних Ливада (срез гужански) нападнути су од потерног одељења Моравског округа али су успели да се пробију преко Равног гаја и отступе у правцу Рудника.

**Округ моравски:** Рековачки одред СДС у покрету за партизанима сукобио се са овима 25 новембра ог. код села Опарића (13 км. јужно од Рековца, срез левачки). Погинуло је 6 партизана. На страни СДС није било жртава. Партизани су се повукли у правцу среза трстеничког.

28 новембра ог. комунисти су се налазили између Бајчетине и Хациних Ливада. Одреди ДМ врше концентрацију на Црном Врху а у срезу гужанском пресекли су отступницу комунистима. Немци и добровољци из Крагујевца налазе се на линији Грошница—Трешњевак. Једна група четника ДМ затворила је правац ка Гледићским планинама. Према досадашњим подацима комунисти су изгубили 42

<sup>15</sup> Борбу је водио Космајски партизански батаљон. (Види књ. 5, док. 142 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Младеновац од 28. новембра 1943).

мртва и 30 рањених. Код четника ДМ има око 20 мртвих. На страни СДС 2 стражара лако рањена.

**Округ крушевачки:** 22 новембра ог. око 16 часова 10 немачких војника који су прикупљали стоку у селу Лопашу, среза трстеничког нападнути су на 300 метара од села од стране 50 комуниста и том приликом лакше су рањена 2 немачка војника. Борба између комуниста и Немаца трајала је око 20 минута све док нису из села Лопаша пристигли четници ДМ и предузели борбу са комунистима. Немачки војници су се тада повукли и отишли камионом у правцу Врњачке Бање. Рањени војници пребачени су у Крушевац.

27 новембра ог. између Угљарева и Пољне, среза трстеничког и даље су се водиле борбе између четника ДМ и комуниста. До сада су погинула 3 четника и око 20 их је рањено. На страни комуниста такође има губитака али ови нису познати.

У вези извештаја бр. 332 тач. 3 у борби код села Мале Дренове, Милутовац и Пољне (18 км. односно 20 с-з од Крушевца, сек. Крушевац, срез трстенички) где су око 250 комуниста били разбијени од стране потерне групе СДС с једне стране и одреда припадника ДМ са друге стране. На месту борбе остало је 36 комунистичких лешева док је 20 комуниста рањено. У борби су рањена 2 стражара а погинуло 8 четника и 10 је рањено.

У борбама вођеним између четника ДМ и комуниста код школе у селу Здравивињу, среза расинског убијен је вођа комунистичке банде Драгослав Петровић зв. Горски<sup>16</sup> који је командовао Расинским и Јастребачким партизанским одредима.

1 ом. у 3 часа група од преко 400 комуниста међу којима и 20 женских напала је на Александровац<sup>17</sup> пошто су претходно на 5 км. пред Александровцем пресекли телефонску линију. Једна група напала је касарну СДС у Александровцу у којој је било 26 стражара. Стражари су дали жесток отпор и том приликом погинуло је 8 партизана а 3 их је рањено. У међувремену други део партизана запалио је архиву и опљачкао новац у Среском начелству, на пошти, у Пореској управи и Пољопривредној школи. Опљачкали су и демолирали приватне станове стражара СДС који су на отсуству у Бору. Одвели су са собом Томића и Мирјака, по-

<sup>16</sup> Тада је био командант 2. јужноморавске бригаде. Вест о његовој погибији лажна. Сада је генерал ЈНА.

<sup>17</sup> Напад на недићевце у Александровцу извршила је 2. јужноморавска бригада. (Опширније о тој борби види у књ. 5, док. 137).

лицијске писаре, Московљевића трговца као и Максимовића и Никетовића, хотелијере. Комунисти су се повукли у 6.30 пошто је из Крушевца послата помоћ органима СДС. Тенденција напада била је да се врати Кесеровић који је прешао Мораву да би напао групу партизана код Мале Дренове.

**Округ краљевачки:** 26 ом. између четника и једне групе од 400 комуниста који су били наоружани аутоматским оружјем и водили са собом комору од 22 коња, водила се борба на Шиљатој Стени — Гледићске планине (срез Жички) Комунисти су заустављени у надирању али им четници не могу дати дуг отпор услед недостатка муниције. Четници су имали доста губитака а немачке власти у Краљеву наредили су да се њихови рањеници прихвате. Гестапо води преговоре да се четницима да муниција.

У вези извештаја бр. 332 тач. 3 комунисте разбијене код села Дулена и Гледића који су отступали ка селу Стублу (13 км. с-з од Трстеника — сек. КрушеЕац, срез трстенички) дочекала су потерна одељења СДС округа краљевачког и вратила их поново на северни део Гледићских планина где их је 28 новембра поново дочекало потерно одељење СДО потпуковника Драговића и ступило са њима у борбу која још увек траје. Дефинитиван исход ове борбе још није познат али се зна да комунисти имају велики број мртвих и рањених.

**Округ ужички:** 23 и 24 новембра ог. око 400 комунистичких бандита налазили су се у Томенитом Пољу, срез црногорски, где су опкољени од одреда припадника ДМ. Према извештају Команде СДС округа ваљевског борба је трајала целог дана 25 новембра ог.

**Округ ваљевски:** 22 новембра ог. у 2 часа једно одељење Немаца дошло је у село Ратковац (10 км. северно од Мионице — еек. Ваљево) где су у једној кући на слави затекли 15 припадника ДМ и одмах на исте отворили ватру. Том приликом убијена су 3 припадника ДМ а два жива ухваћена и запаљено је 2 пушкомитраљеза, 9 пушака и 15 бомби. Немци су потом из села одвели у логор у Ваљево 42, сељака.

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА:

Почетком протекле седмице примећено је и даље концентрисање великих комунистичких снага нарочито у окрузима крушевачком, крагујевачком, а делимично у нишком и краљевачком. Током седмице јаки одреди илегал-

них четника ступају на све стране у веома жилаве борбе са комунистима који у највећем броју случајева бивају поражени и разбијени, принуђени на повлачење и на остављање већег броја својих изгинулих присталица. Осећајући да је у српском народу остало неизмењено веома јако национално религиозно и монархистичко осећање и да је њихова комунистичка идеологија недовољна да ове квалитете српског народа разбије, комунисти опет употребљавају тактику коју су већ једном употребили у 1941 години, наиме пропаганду да су они „За српство, Краља и цркву“.

Веома је карактеристично да су у протеклој недељи са одредима ДМ на уништавању комуниста непосредно сарађивале и јединице СДС као и добровољачки одреди међу којима до сада није било никакве непотребне сарадње.

Према досадањим запажањима изгледа да је концентрисање јаким комунистичких снага на подручју Србије имало за циљ да на овом подручју изазове немире и нереди већих размера и према многим индицијама циљ је био да се преко српског подручја веже целокупна комунистичка акција на Балкану.

Захваљујући одлучном отпору свих националних српских елемената овај план је осујећен тако да се садања комунистичка оружана акција већином своди на деловање без линије и без програма.

БР. 77

ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 9. ДЕЦЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 3. ДО 9. ДЕЦЕМБРА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

9 децембра 1943 године

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА  
ОД 3. XII. ДО 9. XII. 1943 ГОД.<sup>3</sup>

І. НИШКА ОБЛАСТ:

Округ зајечарски:

<sup>4</sup>

ђ) 6 ом. око 14 час. група од 300 партизана<sup>5</sup> упала је у село Кожељ (10 км. зап. од Андрејевца,<sup>8</sup> ср. тимочки) и ту тражила претседника општине. Како је претседник побегао то су му партизани запалили кућу и одвели стоку.

е) 7 ом. око 1 час по поноћи група непознатих наоружаних лица, вероватно комуниста, упала је у општину трновачку<sup>7</sup> (3—5 км. ј-з од Андрејевца) и том приликом уништила општ. печат па се изгубила у непознатом правцу.

ж) 7 ом. око 18 час. група од 100 комуниста упала је у општину врбичку где се задржала до 23 часа. По селу су од мештана тражили хране а затим су отишли у правцу Боровца (6 км. сев. од Андрејевца, ср. тимочки). Врбица се налази 5 км. с-з од Андрејевца.

Округ нишки:

а) 2 ом. око 80 комунистичких бандита упали су у село Д. Душник (23 км. ј-и од Ниша, сектор Ниш, ср. нишки)

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 11/1-1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомена 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 10. XII. 1943“.

<sup>4</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>5</sup> Односи се на Зајечарски НОП одред „Миленко Брковић-Црни“. О акцијама одреда у времену од 1. октобра до 15. децембра 1943. види у књ. 20, извештај Зајечарског одреда од 15. децембра 1943 (ЗРПС, рег. бр. 3-2737).

<sup>6</sup> Сада: Минићево.

<sup>7</sup> Односи се на с. Трновац.

где су демолирали општинску зграду, на зидовима исписали комунистичке пароле, забранили председнику општине даљи рад, па затим отишли ка Бабичкој Гори.

б) Ноћу 2/3 ом. група од 250 комуниста наишла је у с. Врмцу (7 км. с-з од Сокобање, ср. бањски) ту убила 2 сељака па се изгубила у непознатом правцу.

в) 3 ом. око 1 час у с. Вакупу (2 км. ј-з од Алексинца, ср. алексиначки) убијен је од стране комуниста Раша Савић, бивши народни посланик из Алексинца.

г) 30 пр.м. група од 250 партизана дошла је у село Ресник (7 км. западно од Сокобање, ср. бањски) и делимично спалила општинску архиву.

д.) 3 ом. изјутра група од 250 партизана наишла је у село Мужинац (8 км. северно од Сокобање, срез бањски) где је спалила општинску архиву, одузела 16.000 динара од општинског благајника и убила Миливоја Урошевића, који је припадао групи ДМ. па се потом повукла у непознатом правцу.

ђ) 3 ом. око 19 часова група од 70 комуниста дошла је у село Катун (8 км. ј-и од Алексинца, срез алексиначки) где је запалила општинску архиву, однела новац из касе, одржала говор и забранила општинској управи даљи рад па затим отишла у непознатом правцу.

е.) 2 ом. група комуниста упала је у село Гацин Хан (15 км. ј-и од Ниша, сек. Ниш) где је убила председника општине и још два угледна домаћина, па потом отишла ка Сувој Планини.

ж.) 4 ом. у 20 часова 100 комуниста дошло је у с. Каменицу (7 км. с-и од Ниша, сек. Ниш) где су опљачкали општинску касу, демолирали зграду и из магацина однели 250 кг. пшенице и 50 л. ракије спремљене за Немце. Општинској управи забранили су даљи рад па потом отишли ка Каменитој глави. Међу комунистима била су два италијанска и два совјетска војника.<sup>8</sup>

#### **Округ лесковачки:-**

а.) 4 ом. група од 150 комуниста под вођством Ратомира Андрака упала је у Иван Кулу (28 км. ј-и од Куршумлије) и запалила целокупну архиву општине и основне школе а потом отишла у правцу Гајтана, срез јабланички. Комунисти су одвели 13 лица из истог места.

<sup>8</sup> Наведене акције у нишком округу извео је Озренски партизански батаљон.



б.) 4 ом. у 20 часова 40 комуниста упало је у село Шарлинце (17 км. с-з од Лесковца, сек. Ниш) и у школи одржали пропагандни говор па потом отишли у непознатом правцу

## II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

### Округ београдски:

а.) 28 пр.м. око 15 часова код села Церовац (10 км. ј-з од Смед. Паланке, сек. Крагујевац, срез јасенички) одељење немачких војника зауставило је 5 сељака и претресло их. Код двојице су нашли оружје те су их одмах стрељали а осталу тројицу пустили.

б.) 30 пр. м. у 2 часа једна комунистичка шесторка дошла је у село Мали Пожаревац (13 км. јужно од Гроцке, сек. Београд, срез грочански) где су убили претседника општине и његовог брата па потом отишли у непознатом правцу.

в.) 1 децембра у 22 часа око 300 комунистичких бандита дошли су у село Бабе (4 км. западно од Сопота, срез космајски, сек. Београд) где су се разместили за преноћиште. Са собом су дотерали опљачкана говеда и комору.

г.) Група партизана која се 1 и 2 ом. налазила у селу Бабе поделила се у две групе од којих је једна 3 ом. отишла у село Лисовић (15 км. с-з од Сопота) где се и сада налази а друга преко Стојника отишла у правцу Слатине (срез космајски).

д.) 4 ом. око 21 час око 30 комунистичких бандита дошли су у село Умчаре (10 км. јужно од Гроцке, сек. Београд) где су опљачкали општинску касу и спалили архиву и општинску зграду па се изгубили у непознатом правцу.

ђ.) Ноћу 5/6 ом. једна група партизана упала је у село Ритопек (8 км. с-з од Гроцке) и пошто је опљачкала из општинске благајне 30.000 динара и спалила општинску архиву са материјалом одвела је са собом општинског делозођу.

е.) 4 ом. од стране четника ДМ. одведено је од куће на вежбу 5 сељака села Бељине (18. км. западно од Сопота).

ж.) 7 ом. у 19 часова група од 60 комуниста дошла је у село Малу Иванчу где је из општинске касе узела новац а затим спалила општинску архиву. Претседнику општине /Л/забрањили су даљи рад па потом отишли у правцу Врчина Мала Иванча се налази 13 км. ј-з од Гроцке.

з.) 8 ом. у 19.30 часова група од 150 комуниста упала је у фабрику „Посавина“ на Умци где је опљачкала магацин са зимским вешом и узела 15.000 динара у готовом новцу.

Граничари су отворили ватру али комунисти нису прихватили борбу већ су се повукли према Моштаници.

**Округ пожаревачки:**

Нема важнијих догађаја.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

а.) 2 ом. око 17 часова код села Гунцата (10 км. западно од Груже, сек. Чачак, срез грузански) примећена је група од око 100 комуниста.

б.) 7 ом. око 24 часа група комуниста упала је у село Станови, среза грузанског, одакле је из општинске касе однела 200.000 динара и писаћу машину па се изгубила у непознатом правцу.

**Округ крушевачки:**

а.) Лица која су 1 ом. одведена од стране комуниста приликом напада на Александровац,<sup>9</sup> пуштена су кућама. До знаје се да су комунисти приликом напада однели из разних установа у Александровцу око 1,500.000 динара.

б.) Поједини имућни грађани из Трстеника добили су писма и признанице потписане од Кесеровића у којима он тражи од појединих грађана према њиховом имовном стању суме новца које се крећу од 10-100.000 динара за издржавање југословенске војске у отаџбини.

в.) 27 пр.м. Радивоје Степановић, земљорадник из Вел. Шиљеговца, срез расински, нашао је у своме дворишту један необичан предмет, који му је када га је узео у руку откинуо целу руку до лакта и унаказио десну страну лица.

г.) 4 ом. Радомир Живановић из Мачковца нашао је на путу између села Почковине и Рибника једно налив-перо, вероватно бачено од енглеских авиона који су ноћу 3/4 ом. прелетели преко Крушевца. Када је отшрафио ово налив перо оно је експлодирало и откинуло му 2 прста десне руке и опалило око.

д.) 5 ом. око-17 часова група од 50 комуниста прошла је кроз село Кобиље, среза расинског и отишла у правцу села Посуља истог среза. Били су наоружани са 5 пушкомитраљеза „Брно“, 2 холандска митраљеза и пушкама.

ђ.) 5 ом. око 18 часова изнад села Текије и Паруновца (срез крушевачки) налазила се група од 50 комуниста.

<sup>9</sup> Напад на непријатељски гарнизон у Александровцу извршили су 2. јужноморавска бригада и делови Јастребачког НОП одреда. (Види књ. 5, док. 137).

е.) 6 ом. око 23 часа 100 комуниста упало је у село Ђу-  
- нис, срез расински и запалили општинску зграду која је де  
темеља изгорела.

ж.) 7 ом. у 13 часова група од 5 комуниста прошла је  
кроз село Трмчаре и отишла у правцу Ломнице и Киселе  
Воде за село Буковицу, срез расински.

з.) Ноћу 1/2 ом. комунисти су по трећи пут запалили  
архиву општине златарске, среза копаоничког.

и.) Примећено је да се комунисти поново концентришу  
у срезу расинском. Главне снаге им се налазе у с. Ломници  
а остали су растављени по групама у околним селима. Исто  
тако примећено је да се код села Липовца, срез расински и  
Гаревине, срез жупски врши концентрација четника.<sup>10</sup>

**Округ краљевачки:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ моравски:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ Митровачки:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ ужички:**

а.) 7 ом. око 24 часа примећена је група од око 300 ко-  
муниста<sup>11</sup> на Тометином пољу, на граници срезова пожешког  
и црногорског. Гоњени од четника ДМ. комунисти су оти-  
шли преко Маљена у правцу Дивчибара, среза колубарског.

б.) Ноћу 7/8 ом. група од око 300 комуниста упала је у  
општину Ражањску где је спалила апатинску архиву па се  
повукла у правцу Букови. Ражана се налази 8 км. северно  
од Косјерића.

**IV. – ПЛАБАЦ И ВАЉЕВО:**

**Округ ваљевски:**

а.) 2 ом. у 17 часова у станици Боговађа (12 км. с-и од  
Мионице, срез колубарски) непознати наоружани људи за-  
уоставили су воз бр. 376 и из истог однели велике количине  
ћebaди, дувана и сира. После 70 минута воз је продужио  
пут пошто су непознати људи отишли у правцу Лазаревца.

<sup>10</sup> О ситуацији у крушевачком округу почетком децембра 1943,  
опширније види у књ. 5, док. 140 и 141.

<sup>11</sup> Односи се на делове 2. пролетерске и 5. НОУ дивизије које су  
дејствовале на том простору.

б.) 5 ом. око 24 часа група од 500 комуниста упала је у село Славковицу,<sup>12</sup> срез колубарски, где је попалила сва акта, новчане књиге и документа а затим опљачкала 78.000 динара и однела сав канцеларијски материјал. Група је отишла у правцу села Полома.

**Округ шабачки:**

Нема важнијих догађаја.

**САБОТА ^ СЕ:**

**I. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ пожаревачки:**

2 ом. на прузи Пожаревац — Кучево између станице Сираково и Јбубиња од стране непознатих лица постављена је паклена машина од чије је експлозије оштећена жељезничка пруга услед чега је настало изклизнуће локомотиве и фургона. Жртава није било. Штета није велика.

**II. – КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:**

**Округ крушевачки:**

а.) 2 ом. око 22 часа у селу Д. Степошу, среза расинског, комунисти су запалили дрва спремљена за немачку војну силу. На складишту је било 40 м<sup>3</sup> дрва. Цела ова количина је изгорела.

б.) Ноћу 5/6 ом. комунисти су пресекли телефонске жице између општине Лепенац и Дупци, среза копаоничког.

**Округ крагујевачки:**

5. ом. група од око 300 комуниста повлачећи се испред потере четника прошла је кроз село Липље преко Пољанице за Козељ, среза качерског. Успут су наишли на поштанска кола која су ишла из Љига за Белановицу и из поштанске торбе запленили службену и приватну пошту. Такође су пресекли телефонску линију Љиг — Белановица која је тек 7 ом. наново успостављена.

**НАПАДИ НА НЕМЦЕ**

**I. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ пожаревачки:**

29 пр.м. једна група немачких војника дошла је у село Зеленику, среза голубачког, где је нападнута од једне групе комуниста. Том приликом је погинуо један немачки војник, један је теже а два лакше рањено. Код партизана било је 3 мртва.

<sup>12</sup> Вероватно се односи на Шумадијски НОП одред.

## II. – КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

### Округ крагујевачки:

4 ом. увече приликом повратка из Тополе за Крагујевца код села Чумића (20 км. северно од Крагујевца, срез крагујевачки) убијен је из заседе у аутомобилу командант полицајкрајштела капетан Хофман. Није утврђено ко је убиство извршио, али се претпоставља да је дело комуниста.

### СУКОБИ И БОРБЕ

**Округ нишки:** 3 ом. у 11 часова код села Врмце (7 км. с-з од Сокобање, сек. Зајечар) сукобила се група четника ДМ. са око 200 комуниста. У борби која је трајала неколико часова погинуло је 8 комуниста а више их је рашено. На страни четника 2 рањена. Крајњи резултат борбе и детаљнији подаци недостају.

**Округ лесковачки:** 3 ом. у 19 часова група комуниста<sup>13</sup> упала је у село Дадинци (4 км. јужно од Власотинаца — сек. Врање) где се сукобила са групом четника ДМ. Обе групе биле су наоружане аутоматским оружјима. Резултат борбе је непознат. Исте ноћи ова група комуниста упала је у Власотинце где је покварила електричну централу а потом отишла у непознатом правцу.

### Округ зајечарски: . . .

4. ом. код села Метриш (10 км. с-и од Салаша —• сек. Д. Милановац, срез крајински) сукобила се група комуниста<sup>14</sup> са једним одредом четника ДМ. У борби која је трајала 2 часа убијено је 7 комуниста а више их је рањено. Губитци четника нису познати.

6 ом. око 19 часова једна група четника ДМ. сукобила се у селу Дебелици (4—5 км. западно од Андрејевца, срез тимочки) са комунистима. Борба је трајала 1 1/2. Жртава није било. Обе групе отишле су у непознатом правцу.<sup>15</sup>

**Округ београдски:** Према првим извештајима примљеним о току велике и планске акције чишћења у округу београдском 4 ом. по подне одреди СДС наишли су на једну комунистичку групу<sup>16</sup> на отсеку Жути Оглавак—Дрењак—

<sup>13</sup> Реч је о деловима 2. јужноморавског НОП одреда.

<sup>14</sup> Односи се на 1. чету 2. батаљона Зајечарског НОП одреда.

<sup>15</sup> Реч је о нападу Зајечарског НОП одреда на тек реорганизовану Тимочку четничку бригаду. (Види књ. „Источна Србија“, стр. 111).

<sup>16</sup> Вероватно се односи на Шумадијски НОП одред.

Медведњак (10 км. с-з од Аранђеловца). Одред капетана Калабића из групе ДМ. учествовао је на страни СДС. Борба која се развила трајала је од 14 до 17 часова када су се комунисти извукли из борбе користећи се мраком и отступили најпре ка Венчанима, здлим ка селу Трбушници (10 км. ј-и од Лазаревца) а одатле ка селу Липље "и ГГбљаница (5 км. западно од Белановице). Резултат борбе је: на страни комуниста 20 мртвих и више рањених, на страни четника 2 мртва а на страни СДС није било губитака, Комунистичке групе су се развојиле у двојке и тројке и тако се разбегле. Акција је настављена.

Делови 4 пука СДК опколили су у зору 7 ом. село Водањ (10 км. ј-з од Смедерева, срез подунавски) и ту похватили групу од 20 комуниста са оружјем, 2 јахаћа и 2 товарна коња. Поред партизана похватано је и 25 јатака.

8 ом. пре подне дошло је до сукоба између једне групе комуниста<sup>17</sup> с једне стране и добровољаца и четника ДМ. са друге стране код села Друговца (18 км. ј-и од Смедерева). У борби је погинуло 8 партизана а 1 је рањен и заробљен. На страни добровољаца 1 је тешко рањен.

У току акције чишћења у округу београдском 6 ом. дошло је до јаче борбе са комунистима јужно од села Дучине. По упаду у село Дучина пронађено је 8 комунистичких лешева тако да до сада има 28 мртвих комуниста и око 30 рањених. На страни четника ДМ. 2 мртва а на страни СДС један теже рањен. Акција је настављена. У току 8. ом. јачих сукоба са комунистима није било.

**Округ Крагујевачки:** Група од 300 комуниста<sup>18</sup> која је 28 пр. м. спалила архиву у селу Радмиловићу повукла се испред потерних одељења СДС ка планини Руднику. 30 пр.м. четнички одред Николе Калабића сукобио се са овом групом код Г. Шаторње (13 км. јужно од Аранђеловца, срез орашачки) и приморао је на повлачење ка срезу качерском. Борбе су још увек у току око села Војковца и Јарменовца (15 км. ј-и од Белановице, срез качерски). Комунистичка банда нападнута је са друге стране од органа СДС из Београда. До сада је погинуло 10 комуниста и 2 комунисткиње а на страни четника било је 6 мртвих и више рањених. При повратку са терена убијен је у Д. Шаторњи (срез орашачки) у кући Митровића трговца од стране партизана из ове групе ЛаЕарња Раде, потпоручник СДС из Аранђеловца.

<sup>17</sup> Односи се на Космајски НОП одред.

<sup>18</sup> Односи се на Шумадијски НОП одред.

3 ом. око 15 часова у Даросави (9 км. јужно од Аранђеловца, срез орашачки) дошло је до сукоба између партизана с једне и органа СДС и четника Николе Калабића с друге стране. Борба је трајала дуже времена. Погинула су 5 партизана, 2 четника и 1 стражар.

1 ом. код села Босута (10 км. ј-з од Аранђеловца сек. Аранђеловац) сукобила се једна комунистичка банда са једним одредом четника ДМ. и потерним одељењем СДС. У борби је убијено 10 комуниста међу којима и 2 комунистичке а 22 бандита је рањено. На страни четника 7 погинулих и 16 рањено. Одељење СДС није имало губитака.

Среско начелство у Рачи, обавештено је да се комунистичка петорка која је према индицијама извршила напад и убиство команданта крајсштеле у Крагујевцу капетана Хофмана налази у селу Вучићи (4 км. јужно од Раче) упутило је одмах јако потерно одељење СДС од 50 људи са 5 добровољаца. У селу Вучићу органи су у једној сељачкој кући затекли ову шесторку те се развила борба у којој су погинула 2 стражара СДС а убијена 3 комуниста, док су друга тројица побегла. Од побеглих комуниста један је рањен. Код убијених нађен је списак четника ДМ. које је требало да побије. Потерно одељење добровољаца напало је у селу Црни Као (8 км. ј-и од Раче) тројку преосталих чланова шесторке који су из једне сеоске куће дали отпор али су у току борбе побијени. Заплењена је комунистичка архива са драгоценим податцима.

4 ом. око 16 часова вођена је борба између четника ДМ. и комуниста у селу Војиновцу (срез крагујевачки). Погинуло је 4 комуниста. На страни четника није било губитака.

5 ом. око 17 часова група од 10 комуниста покушала је да се пребаци из среза лепеничког преко крагујевачког у срез гужански али је код села Церовца, среза крагујевачког, наишла на заседу четника ДМ. под командом капетана Ђорђевића. Резултат борбе непознат.

**Округ крушевачки:** Ноћу 4/5 ом. четници ДМ. под командом поручника Радивоја Милојевића дочекали су у заседи групу од око 250 комуниста на рејону села Станце — Бован—М. Шиљеговац, среза расинског и потукли их.<sup>19</sup> Погинуло је око 45 комуниста а остали су побегли у правцу села: Здравиха. Четници су наставили гоњење.

<sup>19</sup> Односи се на Крушевачки (Расински) НОП одред. У извештају ОК КПЈ за Крушевац од 6. децембра 1943 (књ. 5, док. 141) ова борба се не помиње.

**ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 16. ДЕЦЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 10. ДО 16. ДЕЦЕМБРА'**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

16 децембра 1943 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 10. XII. до 16. XII. 1943 ГОДИНЕ<sup>3</sup>

**I. – НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ нишки:**

а) 1 ом. у сукобу једног одреда ДМ. и комуниста<sup>3</sup> на планини Буковику погинуо је поручник Драгољуб Жикић и четник Војислав Цветковић припадници ДМ. Лешеви именованих донети су 6 ом. у Сокобању и сахрањени од стране њихових породица. Ради присуствовања овом погребу око 500 припадника ДМ. дошло је у Сокобању и по завршеном погребу повукли се у разним правцима не причинивши никакве нереди.

б) 4 ом. у селу Миљковац (18 км. северно од Ниша, сек. Ниш) дошла је група од 150 комуниста, спалила општинску архиву и забранила даљи рад општинској управи па потом отишла у непознатом правцу.<sup>6</sup>

в) 6 ом. у 20 часова група комуниста дошла је у село Мозгово (12 км. северно од Алексинца — сек. Параћин) где је спалила општинску архиву и зграду, опљачкала доста намирница спремљених за реквизицију, општинској управи забранила даљи рад па отишла у непознатом правцу.

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 12/1–1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа пише: „Седница Министарског савета одржана на дан 17. XII. 1943 год.“

<sup>4</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>5</sup> Односи се на Озренски партизански батаљон.

<sup>6</sup> Наведене акције у сокобањском и алексиначком срезу извршили су делови Озренског партизанског батаљона.



г) 7 ом. у 23 часа око 100 комуниста дошло је у село /141^ Еозрина (3 км. ј-и од Житковца) где су спалили општинску архиву па потом отишли у село Лоћику (7 км. јужно од Житковца — сек. Прокупље) где су спалили школску зграду у којој је раније била смештена станица СДС.

д) 7 ом. у 17 часова група од 250 комуниста упала је у село Лабуково, срез бањски, где је одржала збор и прикупила храну па се око 1 сат по поноћи упутила у правцу Девице. Иста група је 8. ом. у 17 часова прошла кроз село Раденковац где је такође прикупила храну па је око 23 часа отишла у правцу села Преконоге.

ђ) 8 ом око 20 часова упало је у варош Алексинац неколико тројки ДМ. и одвели из станова Др. Јосипа Буцека, Чедомира Недељковића, Јована Милојевића, банкарског чиновника и његову ћерку Оливеру коју су доцније пустили, Миладина Солуновића, банкарског чиновника и Димитрија Вучковића професора. Такође су покушали да изведу Љубишу Стојановића, професора у пензији, али је његова жена алармирала патролу те су нападачи побегли. Од одведених до сада је пронађен на путу Алексинац — село Вакуп Миладин Солуновић којег су одметници ДМ. заклали, док су се Буцек и Чедомир Недељковић и ако теже рањени вратили својим кућама. За судбину Јована Милојевића и професора Вучковића ништа се не зна. Нападачи су били у униформи СДПС.

е) Ноћу 7/8 ом. комунисти су спалили зграде основне школе у селу Кулина, Вакуња и Љуптен (20 односно 21 км. северно од Прокупља — сек. Прокупље, срез моравски).

ж) 10 ом. у село Црна Бара (16 км. источно од Алексинца наишла је једна група од 200 комуниста.

з) 8 ом. у 18 часова 60 припадника ДМ. дошли су у село Клисуре (13 км. јужно од Ниша — сек. Ниш) где су сељацима одржали говор противу комуниста а потом отишли у село Ћурлину (6 км. јужно од Ниша) где су преноћили и лри поласку одвели из села тројицу младића на 15-то дневну вежбу.

и) Ноћу 8/9 ом. око 180 наоружаних припадника ДМ. дошли су у село Г. Влазе (8 км. јужно од Ниша) где су у блокираном селу сакупљеним мештанима одржали говор противу комуниста па око 24 часа отишли ка планини Селичевици (11 км. јужно од Ниша).

ј) 12 ом. у 20 часова око 40 комунистичких бандита дошли су у село Чокот (7 км. западно од Ниша — сек. Ниш —

Прокупље), где су убили претседника општине а потом отишли у непознатом правцу.

**Округ лесковачки:**

а) 7 ом. око 300 припадника ДМ. са заставом на челу ушли су у село Вел. Трњане (7 км. јужно од Лесковца — сек. Врање) где су мештанима одржали говор противу комуниста па потом отишли ка селу Стројковце (10 км. јужно од Лесковца).

б) 10 ом. око 21 час кроз село БЗојловце (11 км. ј-з од Лесковца — сек. Врање) прошло је око 700 наоружаних комуниста који су се враћали из лесковачког среза где су водили борбу са припадницима ДМ. ноћу 9/10 ом. Са собом су терали на колима 7 рањених комуниста а водили су везане 15 мушкараца и 2 жене. Отишли су ка селу Нова Топола (6 км. северно од Лебана — сек. Лебане).

**II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ београдски:**

а) 5 ом. група од 500 припадника ДМ. дошла је у село Азању, срез јасенички. Групу су предводили капетан Живан Лазовић и Калабић који су одржали збор и позивали грађане у борбу противу комуниста. Затим су присутне заклели да ће се борити противу истих. Отишли су у правцу Селевца.

б) 8 ом. по подне у селу Трбушици, срез колубарски од» стране непознатих људи убијена су 5 сељака и бивши претседник општине у Трбушници.^

в) 9 ом. четници ДМ. ухватили су у Вел. Моштаници, среза посавског, Радоја Живковића, истакнутог партизана из истог места који је побегао у шуму још 1941 године. Код њега је нађено оружје и писаћи материјал.

г) Ноћу 9/10 ом. 30 комуниста<sup>7</sup> упало је у село Азању, среза јасеничког, где су спалили општинску архиву и намештај и претили сељацима да помажу акцију ДМ. После краћег задржавања о.тишли су у правцу Селевца.

ђ) 9 ом. у 20 часова око 100 комуниста упало је у Рогачу (10 км. ј-з од Сопота, срез космајски), извели из куће Ратка Богдановића и убили га покрај села оставивши цедуљу да су га убили као курира ДМ. Група је отишла у правцу Дучине, срез космајски.

<sup>7</sup> На територији београдског округа наведене акције је извео Космајски НОП одред.

е) 11 ом. у 5 часова 100 партизана упало је у Велику Крсну и ту убили 3 сељака а 2 ранили.<sup>8</sup> Велика Крсна је у срезу младеновачком.

ж) 11 ом. око 24 часа убијен је у једној кафани у Белом Потоку, среза врачарског, Андрија Болинит, немачки тумач. Извршилац дела непознат.

з) 9 ом. око 3 часа у село Шепшин (15 км. јужно од Гроцке — сек. Београд) дошла је група од око 150 комуниста и у селу се задржала у току целог дана а увече отишла у непознатом правцу.

### III. – КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### Округ крушевачки:

а) 4 ом. у село Витановац (среза расинског) дошла је група од 100 комуниста која је ту остала све до јутра следећег дана а затим се поделила на две колоне од којих је једна отишла у правцу Купаца а друга у правцу Гркљана.<sup>9</sup>

б) 6 ом. Никола Гордић са 200 четника одржао је збор на једној пољани између села Почековине и Лопаша, среза трстеничког, на коме је истакао потребу уједињења свих националних снага за борбу противу комуниста. Збору је присуствовало око 1000 сељака.

в) 7 ом. група од 150 комуниста дошла је у село Стрџинци и Мкрош [Игрош] среза копаоничког, где су се поделили у две групе од којих је једна отишла према селу Богеше а друга у село Равни, среза копаоничког.

г) Ноћу 9/10 ом. група комуниста непознате јачине дошла је у село Каоник, среза расинског, где је спалила општинску архиву а оставила Јеванђеље, иконе и друге слике. Ноћу 10/11 ом. иста ова група дошла је у Велики Шиљеговац где је сакупљала брашно и овце па затим отишла према селу Рибару и Зубовцу, истог среза.

д) 10 ом. преко целог дана комунисти су били у селима Крушнице и Срнадеље, среза расинског. Ова села су напустили тек увече и отишли у правцу Великог Шиљеговца.

ђ) Ноћу 10/11 ом. непозната лица однела су из магацина економске чете Националне службе у Ражњу 65 ћебади и 7 креветских чаршава.

<sup>8</sup> Види књ. 5, док. 153.

<sup>9</sup> О ситуацији у крушевачком округу и дејствима јединица НОЗ на том простору види у књ. 5, док. 140, 141, 144, 145, 146 и 147.

е) 10 ом. четнички одред капетана Васића као и Моравски четнички одред посели су ивицу среза моравског иза Рибарске Бање са задатком да спрече пребацивање комуниста у планину Буковик. Ови одреди јаки су око 700 људи. Кесеровић са својим одредима иде правцем Дворана, Рлице и Рибарске Бање са намером да нападне комунисте и натера их на капетана Васића и Моравски одред.

**Округ краљевачки:**

а) 8 ом. 12 наоружаних партизана пресрели су шофера на колима Окружног начелника у Краљеву који је пошао у Крагујевац да доведе Окружног начелника. У колима је био један немачки официр као и агент Претстојништва градске полиције у Краљеву Стефановић. Комунисти су одвели Стефановића а остале су пустили да прођу саопштивши им, да је тим путем забрањен пролаз. Догађај се десио код села Витановаца, среза жичког.

**IV. – ШАБАЦ И ВАЉЕВО:**

**Округ ваљевски:**

6 ом. око 19 часова у околини села Ба, среза таковског, појавила се група од 300 добро наоружаних комуниста који су отишли у правцу села Палежнице и Кадине Луке, среза колубарског.

**САБОТАЖЕ:**

**I. – НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ зајечарски:**

а) 7 ом. у 22 часа група комуниста напала је рудник Аврамовића (8 км. ј-и од Зајечара). Стража СДС која је чувала рудник одбила је нападаче.

б) 8 ом. у 4 часа група комуниста напала је на рудник „Српски Балкан“ (7 км. ј-и од Зајечара) али је напад одбијен од стране страже СДС која је чувала рудник.<sup>10</sup>

**Округ лесковачки:**

а) Ноћу 4/5 ом. комунисти су посекали 25 телефонских стубова поред пруге Доњевац—Прокупље између села Јасенице и Шајиновац.

<sup>10</sup> Акције су извели делови Зајечарског НОП одреда. (Види књ. 20, извештај Зајечарског одреда од 15. децембра 1943 (ЗРПС, рег. бр. 3–2737).

б) Ноћу 8/9 ом. поред пруге Прокупље—Дољевац између м/у станице Житорађе и Подине, среза добричког, комунисти су посекли 4 телефонска стуба и прекинули телефонске линије  
в) 7 ом. у 22 часа 20 комунистичких бандита упали су Гуд, на периферији Прокупља у млин Јована Ђорђевића и онеспособили га за даљи рад.

## II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

### Округ пожаревачки:

14. ом. у 15 часова на жељезничкој станици Звижд, среза звишког, група непознатих наоружаних лица лишила /, је слободе станично особље и особље теретног воза и одујдљ// зели им ципеле и службене сатове. Локомотива је избачена ///'на излазној скретници. У 16.30 часова чуле су се и две јаке 'у експлозије испод локомотиве која је на тај начин онеспособљена.

## III. – КРАЉЕБАЧКА ОБЛАСТ:

### Округ крагујевачки:

, I//.. а) Ноћу 9/10 ом. посечено је 9 телефонских стубова на МД/ Вагану, на територији среза орашачког те је телефонска веза између Белановице и Аранђеловца прекинута.

б) 10 ом. око 21 час 300 комуниста дошло је у варошицу Рудник, где су покидали телефонску линију и демолирали поштанску централу. Веза са Рудником је прекинута.

в) Ноћу 13/14 ом. од стране једне групе комуниста у ата-ру села Винча, среза опленачког, посечен је 21 телефонски стуб.<sup>11</sup>

1Л

## СУКОБИ И БОРБЕ

**Округ нишки:** 6 ом. код села Сливје (10 км. с-з. од Сврљига — сек. Ниш) сукобила се група комуниста са једним одредом четника ДМ. У борби, која је трајала 1 час погинула су 2 комуниста и 2 четника.

9 ом. у 17 часова група комуниста упала је у село Ресник, (12 км. с-и од Алексинца — сек. Параћин) где се сукобила са групом припадника ДМ. После краће борбе комунисти су натерани у бегство. Комунисти су имали губитака у мртвим и рањеним али су их однели са собом.

<sup>11</sup> У крагујевачком округу наведене акције су извршили делови Шумадијског НОП одреда.

11 ом. патрола СДС. из Житковца сукобила се са једном комунистичком двојком којом приликом је један комуниста убијен а други рањен али је ипак успео да побегне. Један стражар из патроле је теже рањен и пренет у болницу.

13 ом. око 14 часова одред СДС из Алексинца, јачине 55 стражара под командом командира одреда капетана Стевана Пајића, сукобио се са око 250 добро наоружаних комуниста на месту зв. „Крстатац“ (7 км. с-и од Алексинца — сек. Параћин). У борби која је трајала 4 часа комунисти, иако бројно далеко јачи и боље наоружани, разбијени су и натерани у бегство оставивши на месту борбе 20 лешева. Комунисти су имали губитака и у рањеним, које су са собом однели што се види по траговима крви. Одред СДС није имао губитака, једино је рањен у руку командир одреда капетан Пајић.

**Округ лесковачки:** 8 ом. у 11 часова у селу Гојиновац (14 км. западно од Прокупља — сек. Прокупље) сукобила се група комуниста са одредом СДС. среза прокупачког. После краће борбе комунисти су разбијени и натерани у бегство. Комунисти су имали губитака у рањенима али су их са собом однели. Одред СДС није имао губитака.

Ноћу 9/10 ом. у село Шумане (4 км. ј-и од Лебана — сек. Лебане) сукобила се група комуниста са групом четника ДМ. Резултат борбе непознат.<sup>12</sup>

12 и 13 х10 доласку 1. јужноморавске НО бригаде у источну Босну, Дража Михаиловић је сматрао да су ослабљене јединице НОВ у Топлици и Јабланици и да је, с обзиром на почетак зиме, дошао погодан моменат да их уништи и тако ликвидира најјаче жариште НОП у Србији. Он је наредио четничкој команди за јужну Србију, Горском штабу 110, да одмах концентрише све расположиве снаге и нападне јединице НОВ у Топлици и Јабланици. У вези с том директивом, Горски штаб 110 наређује штабу 180 (Нишавској групи корпуса) да од Нишавског, Чегарског и Књажевачког четничког корпуса формира јуришни корпус и да га одмах упути у Пусту реку; а Летећем корпусу Горског штаба 110, Јабланичком и Косовском четничком корпусу даје задатак да се концентришу на пл. Кукавици и у Горњој Јабланици. Намера Горског штаба 110 била је да јединице НОВ сатера у долину р. Јабланице, где би их потом окружио и уништио, а затим би, пошто овлада Јабланицом и Пустом реком, своје јединице оријентисао ка Топлици и Јастрепцу.

Сагласно том плану, почетком децембра 1943. године 1. летећи корпус Горског штаба 110 (јачине око 1200 четника) запоседа села на подножју Кукавице. За то груписање четника одмах сазнају штабови 2. јужноморавске бригаде и 1. јужноморавског НОП одреда, чије су јединице прешле из Топлице у Јабланицу, и претпостављајући да се ради о припремама за продор на слободну територију одлучују да нападну четничку главнину која се налазила у селима Барју и Миршевцу. Да би се та дејства што боље ускладила, формира се 8. децембра за 2. бригаду и 1. јужноморавски НОП одред Оперативни

Ноћу 10/11 ом. код села Барје (11 км. ј-и од Лебана, сек. Лебана) сукобила се група од око 700 комуниста са групом четника ДМ. непознате јачине.<sup>13</sup> На месту борбе остало је 14 комунистичких лешева и леш једне комунисткиње. Губитци четника непознати су. При повлачењу комунисти су одвели

штаб. Командант је Драгослав Петровић Горски, а политички комесар Светозар Крстић.

Одмах по формирању тог штаба 2. јужноморавска бригада и 1. јужноморавски одред (без 3. батаљона) одлазе ка Кукавици. У току марша, ноћу 9/10. децембра, ове јединице се код с. Шумана сукобљавају са четничким обезбеђењем, које је убрзо приморано на повлачење, а затим је 2. бригада наставила покрет према с. Барју, јер је имала задатак да ликвидира четничко упориште у том селу. Два батаљона (1. и 5.) 1. јужноморавског одреда се оријентишу према с. Мирошевцу с циљем да разбију четнике и ослободе село. Остала два батаљона 1. одреда (2. и 4. батаљон) остају на Поповачком вису (к. 572) као резерва Оперативном штабу. Напад на четничко упориште у с. Барју извршила је 2. бригада 10. децембра, око 05,00 часова. Четници су тај напад очекивали и добро су се утврдили. Борба се водила целог дана. Четницима су пристигла појачања из с. Вине, са Калуђерског рида, из Оруглице, Буваца и Клајића. Тада су се делови 2. бригаде почели да повлаче са положаја на коси Стража. То је, добрим делом, отежавало дејства јединицама 1. јужноморавског одреда које су се налазиле на положајима с. Поповцу, Белом Камеку (к. 524) и с. Бештици, па је зато Оперативни штаб наредио да се изгубљени положаји поврате, али у томе се није успело, па је зато уследило повлачење 2. бригаде и делова 1. одреда на погодне положаје на линији с. Поповац–с. Шумане. Са нових положаја јединице НОВ су дале одлучан отпор, задржале непријатеља на поповачким косама, а затим су, пошто су се средиле, организовано одступиле према с. Придворици и с. Бојнику. У овим борбама јединице НОВ су имале 8 мртвих и 14 рањених бораца.

У међувремену, на простору Сврљига је од најбољих јединица Нишавског, Чегарског и Књажевачког четничког корпуса формиран Јуришни корпус, који је затим по наређењу Горског штаба 110 пребачен у Пусту реку. Сазнавши за тај покрет четника, Оперативни штаб наређује 2. бригади, која се налазила на одмору у с. Кацабаћу, да поседне положаје изнад села Косанчића; а 1. јужноморавском НОП одреду да заузме погодне положаје изнад с. Стубле и ту сачека четнике који би наишли из с. Бријања. Петнаестог децембра, око 11 часова, четници су избили пред с. Косанчић и уз подршку бугарске авијације су успели да уђу у село. Јединице НОВ су сачекале мрак и онда су извршиле противнапад. Из окруженог Косанчића успео је да се извуче само један део Јуришног корпуса. На бојишту је остало 106 мртвих. Јединице НОВ су имале 7 мртвих, међу којима је био и командант 2. јужноморавске бригаде народни херој Стојан Љубић Столе.

Поразом у с. Косанчићу, Горском штабу 110 је онемогућено даље извођење планираних дејстава. Међу четницима је настала пометња, нарочито међу онима који су дошли из источне Србије. Они су отказивали послушност старешинама и захтевали да се врате СВОЈИМ кућама.

(Објашњење је дато на основу необјављеног рада потпуковника Светислава Петровића Пикија, сарадника В.И.И.).

из села угледног домаћина Драгутина Свракара и његову кћер.

**Округ београдски:** 8 ом. око 15 часова између села Суводол и Друговац (14 км. ј-з од Смедерева — сек. Пожаревац) сукобиле су се две чете добровољаца са једном комунистичком бандом. Резултат борбе непознат.

7 ом. између Смедеревске Паланке и Наталинаца сукобило се одељење СДС са групом комуниста. У борби је убијено 5 комуниста и једна комунисткиња. Том приликом заплењена је велика количина комунистичке архиве са списковима по којима је требало да врше убиства над национално исправним грађанима у срезовима младеновачком, лепеничком и јасеничком.

**Округ крагујевачки:** Ноћу 10/11 ом. четници ДМ. сукобили су се са једном комунистичком шесторком у засеоку Кошута између села Д. Бањани и Штавица, среза качерског. У овом сукобу погинуо је један комуниста док су остали успели да побегну.

13. ом. по подне дошло је до борбе између четника ДМ. и комуниста код села Велереча и Мајдана, среза таковског. Резултат борбе није познат.

**Округ крушевачки:** Ноћу 7/8 ом. бригаде четника ДМ. под вођством Кесеровића стигле су у село Јабланицу, среза расинског, прогонећи групу комуниста која је 7 ом. била у томе селу. 8 ом. изјутра отпочела је борба између четника ДМ. и комуниста на линији села. Јабланица—Витановац—Наупаре. Четници су у бројној надмоћности. Борба још траје. Резултати нису познати.

Приликом гоњења које предузимају четници ДМ. према комунистима у срезу расинском ухваћен је од стране четника капетан Миленковић који је командовао концентрисаном групом од 2000 комуниста приликом борби код Великог Шиљеовца и Здравивића. Четници су именованог истукли а затим га је сам Кесеровић убио. Гоњење комуниста наставља се.

У вези извештаја број 344 тач. 3 под г) дознаје се да је 8 ом. главна група комуниста била у селу Трмчари, среза расинског, а заседе су им биле постављене између села Ломнице и Трмчара. Када су на ове заседе наишле четничке патроле, комунисти су отворили ватру и задржали четнике све док се остатак групе од 80 комуниста није повукао у правцу Д. Сеземче. Одатле комунисти су се повукли у село Здравивиће где им се прикључило око 250 а затим су отишли у пра-



вцу Јастрепца. 9. ом. четници којих има око 4000 били су у селима Ломници, Буцима и Буковици, среза расинског.

13. ом. између села Дворана и Ломнице, среза расинског, вођена је борба између четника ДМ. и комуниста. Резултат непознат.<sup>14</sup>

**Округ ужички:** У вези извештаја бр. 343, 7 ом. на Тометином Пољу на граници срезова пожешког и црногорског стигла је друга група од 600 комуниста<sup>15</sup> са намером да се пребаци за Босну. Мајор Лаковић, припадник ДМ. телефоном је молио команданта СДС у Ваљево и Ужицу и немачке власти у наведеним местима да по могућству затворе правце Ваљево—Бачевачки Вис—Косјерић—Ужице да комунисти не би у наведеним правцима одступили пошто је ступио у борбу са њима. Командант СДС округа ваљевског известио је о предњем немачке власти а наведени правац није могао затворити пошто није имао расположивих снага. У борби четници ДМ. су успели да комунисте разбију у мање групе и да их натерају у бегство. На месту борбе остало је 72 комунистичка леша. Комунисти су такође имали доста рањених. Четници су наставили гоњење.<sup>16</sup>

**Округ Ваљевски:** Ноћу 9/10 ом. код села Лесковице, среза ваљевског (13 км. јужно од Ваљева) вођена је борба између четника ДМ. и комуниста. Група комуниста била је јака око 800 људи са 100 коња. Ова група комуниста са комором пребацила се из среза црногорског. Резултат борбе није познат.

<sup>14</sup> О дејствима Крушевачког (Расинског) НОП одреда у првој половини децембра 1943. види у књ. 5, док. 144 и 147.

<sup>15</sup> Реч је о 1. јужноморавској НО бригади. (Види док. 80, напомену 11).

<sup>16</sup> Подаци о разбијању 1. јужноморавске бригаде, о гоњењу и њеним губицима су потпуно произвољни.

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОД 23. ДЕЦЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД  
16. ДО 23. ДЕЦЕМБРА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**  
Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>  
23 децембра 1943 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 16. XII ДО 23. XII.  
1943 ГОД.<sup>3</sup>

**I. – НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ зајечарски:**

<sup>4</sup>

в) Ноћу 12/13 ом. група комуниста упала је у село Лесковац (13 км. ј-з од Зајечара) где је убила шест национално исправних грађана па потом отишла ка планини Тупижници.

г) 18 ом. група непознатих бандита одвела је у непознатом правцу претседника општине из села Јаковац (2 км. јужно од Андрејевца)<sup>5</sup>.

ђ) 18 ом. у 8 часова у село Радичевац (13 км. источно од Књажевца — сек. Белоградчик) упала је група од око 100 комуниста и спалила општинску архиву па око 16 часова отишла у непознатом правцу.

е) 19 ом. у 21 час у село Прлита (7 км. ј-и од Зајечара — сек. Зајечар — Белоградчик) упала је група комуниста, спалила општинску архиву и однела једну писаћу машину.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 14/1–1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомена 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа пише: „Седница Министарског савета одржана на дан 24 децембра 1943 год.“.

<sup>4</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ.

<sup>5</sup> Сада: Минићево.

<sup>6</sup> О дејствима Зајечарског НОП одреда „Миленко Брковић Црни“ у првој половини децембра 1943. види у књ. 20, извештај Зајечарског одреда од 15. децембра 1943.

## II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

### Округ београдски:

а) 14 ом. у 12 часова око 60 комуниста упали су у село Мала Иванча (12 км. ј-з од Гроцке — сек. Београд) где су убили једног жељезничара и два сељака.

б) 15 ом. група од 40 комуниста одржала је збор у селу Трбушници (10 км. ј-и од Лазаревца) а потом се удаљила у правцу Букуље.

в) 14 ом. у 14.30 часова непозната наоружана лица зауставила су воз бр. 776 на жељезничкој станици Рудовци (13 км. с-з од Аранђеловца) и наредила да се откачи један вагон са 15.310 кгр. пшенице а затим да воз продужи за Лајковац. Пшеница која је била у цаковима истоварена је и однета колима у правцу среза космајског.

г) 17 ом. у 14.30 часова група од око 20 наоружаних људи дошла је на жељезничку станицу Барошевац, среза колубарског где су из једног вагона истерали рогату стоку која је упућена из Лазаревца за Сточну централу у Младеновцу, а затим воз пустили а стоку повели са собом у правцу среза космајског.

д) 17 ом. група од 50 комуниста појавила се у селу Брајковцу, среза колубарског и отишла у правцу Трбушнице.

ђ) Ноћу 15/16 ом. група од 60 комуниста допала је у Малу Иванчу, среза грочанског и похватила: Шмурића Петра, Којића Стевана, Бабића Радована и Јовановића Стојана, све земљораднике из Мале Иванче као и две учитељице: Христину Стојановић и Милицу Симић и све их поубијали.

е) Ноћу 16/17 ом. комунистички бандити наново су дошли у село Мала Иванча (12 км. ј-з од Гроцке) и ту убили 4 сељака.

ж) Ноћу 20/21 ом. непознати људи<sup>7</sup> заклали су у селу Вранић среза посавског 40 мушких и женских лица који су били симпатизери и јатаци комуниста.

з) 21 ом. група од 100 комуниста међу којима 4 женске дошла је у село Пиносаву, среза врачарског и остали у селу које су блокирали све до 19 часова. Отишли су према Рушњу. Никаква недела нису починили.<sup>8</sup>

<sup>7</sup> Реч је о четницима Драже Михаиловића.

<sup>8</sup> О дејствима Космајског НОП одреда децембра 1943. види у књ. 5, док. 153.

### III. \_ КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### Округ крушевачки:

а) Ноћу 14/15 ом. непозната лица обила су врата на црквеној кући у селу Јасици, среза крушевачког, испретурали све црквене протоколе и разбацали их по кући.

б) 16 ом. око 19 часова изнад села Гари, среза расинског, прошао је расински партизански одред у јачини 50 људи међу којима 8 женских под вођством неког „Бошка“ зв. „Горски“.<sup>9</sup>

в) 16 ом. једна мања група комуниста отворила је ватру на немачке и наше војнике у селу Горњи Степош, среза расинског, где су немачки војници прикупљали дрва за огрев. После краћег међусобног пушкарања по наређењу немачког команданта немачки и наши војници вратили су се истог дана око 12 часова у Крушевац. Жртава није било.

г) Ноћу 15/16 ом. непозната лица упала су у општинску зграду у Падежу, среза крушевачког и одатле однели регрутни списак младића рођ. 1919—1924.

д) 17 ом. око 10 часова група од 50 комуниста међу којима и 6 женских прошла је између села Рлице и Беласице и отишла у правцу села Ломнице а затим око 16 часова дошла у село Наупаре одакле је из манастира однела 35 кгр. меда па потом отишла ка селу Витановцу.

ђ) 17 ом. око 18 часова група од 50 комуниста дошла је у село Текију, среза крушевачког, па затим отишла у правцу села Паруновца.

е) 13 ом. у 15 часова око 30 четника ДМ. под вођством капетана „Витеза“ дошли су код села Г. Степош (8 км. јужно од Крушевца — сек. Крушевац, срез расински) и отишли у правцу Јастрепца изјавивши мештанима да иду у штаб ради образовања нове бригаде за борбу противу комуниста.

ж) 19 ом, око 23 часа група од 50 комуниста дошла је изнад села Капиције, среза крушевачког и без задржавања отишла према Малом Шиљеовцу и Бовану, среза расинског. Код мештана су се распитивали о кретању четника.

<sup>9</sup> Командант Крушевачког (Расинског) НОП одреда гада је био Сава Ераковић Страхиња, а Драгослав Петровић Горски био је командант 2. јужноморавске НО бригаде.

з) 20 ом. у 21 час група од 40 комуниста међу којима и две женске прошла је без задржавања кроз село Вучак, среза крушевачког, па се код села Липовца пребацила на десну страну реке Расине.

#### САБОТАЖЕ:

##### Т – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

###### Округ београдски:

а) 14 ом. око 20 часова група од 20 комуниста упала је у РУДНик угља „Давидовић“ у селу Бегаљица (2 км. јужно од Гроцке) покварила телефон и однела животне намирнице из магацина а затим се удаљила у непознатом правцу.

б) 22 ом. у 16 часова на станици Барошевац од стране комуниста нападнут је путнички воз и спаљен. Воз је ишао из Лајковца за Младеновац. Одреди СДС заједно са Немцима отишли су у потеру али су се вратили услед непролазности терена. Детаљнији подаци недостају.

##### II. – КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

###### Округ крагујевачки:

а) Ноћу 15/16 ом. група од 50 комуниста спалила је железничку станицу у селу Копљарима, среза орашачког, која је са архивом и намештајем до темеља изгорела. Иста ова група комуниста одвела је и убила 2 сељака из истог села, па се затим повукла у правцу села Бање, такође среза орашачког.

б) 16 ом. у 3 часа 10 наоружаних комуниста запалили су станичну зграду у Накучанима, среза таковског, која је са архивом и материјалом потпуно изгорела.

в) 19 ом. око 24 часа група комуниста под вођством Душана Радојичића зв. „Срећко“ из села Љутовнице, спалила је железничку станицу у Љутовници, среза таковског, која је са архивом потпуно изгорела. Иста ова група исте ноћи око 2.30 часова упала је у железничку станицу Срчаник (3 км. северно од Г. Милановца — сек. Аранђеловац) где је опљачкала касу а потом спалила зграду железничке станице па се изгубила у непознатом правцу.<sup>10</sup>

<sup>10</sup> У краљевачком округу акције су извели делови шумадијског НОП одреда.

## СУКОБИ И БОРБЕ:

**Округ нишки:** 13 ом. око 14 часова одред СДС из Алексинца, у јачини 55 стражара под командом командира одреда капетана Стевана Пајића, сукобио се са око 200 добро наоружаних комуниста<sup>11</sup> на месту зв. „Крстатац“ (7 км. с-и од Алексинца — сек Параћин). У борби која је трајала 4 часа комунисти, иако бројно далеко јачи и боље наоружани, разбијени су и натерани у бекство оставивши на месту борбе 20 лешева. Комунисти су имали губитака и у рањенима, које су са собом однели, што се види по траговима крви. Одред СДС није имао губитака, једино је рањен у руку командир одреда капетан Пајић.

**Округ лесковачки:** Ноћу 10/11 ом. код села Барје (11 км. ј-и од Лебана — сек. Лебане сукобила се група од око 700 комуниста са групом четника ДМ. непознате јачине.<sup>12</sup> На месту борбе остало је 14 комунистичких лешева и леш једне комунисткиње. Губитци четника непознати су. При повлачењу комунисти су одвели из села угледног домаћина Драгутина Свракара и његову кћер.

18 ом. код Косанчића, среза јабланичког једна велика и добро наоружана група комуниста сачекала је четнике ДМ. из Сувопланинског корпуса којим командује генералштабни мајор Миладиновић<sup>13</sup>, и из заседе их напали рафалском митраљеском паљбом. Припадници ДМ. су одмах примили борбу али су се, пошто су партизани били надмоћнији, морали убрзо повући. У овој борби на страни четника ДМ. погинули су: Др. Шијачки, лекар и бивши управник Нишке Бање и Душко Тодоровић активни капетан I класе и бивши командир Нишке резервне чете. Осим њих верује се да има на страни четника ДМ. још много мртвих и рањених.

15 ом. у 13 часова код села Косанчић (20 км. ј-и од Прокупља — сек. Прокупље) сукобила се група четника ДМ. са групом комуниста.<sup>14</sup> У борби је изгинуло више комуниста и више их је рањено али су их комунисти однели са собом. Губитци четника непознати су. На месту борбе остали су лешеви двеју жена политичких комесара.

**Округ београдски:** 20 ом. у селу Трбушници (17 км. западно од Аранђеловца — сек. Лрганђеловац) сукобила се група

<sup>11</sup> Односи се на Озренски партизански батаљон. Бројно стање одреда је уведичано.

<sup>12</sup> Види док. 82, напомену 12 и 13.

<sup>13</sup> Божа Миладиновић, командант Књажевачког четничког корпуса.

<sup>14</sup> Види књ. 5, док. 148.

па од око 200 комуниста са једним одредом четника ДМ. Резултат борбе непознат.

**Округ пожаревачки:** 16 ом. од 14.30 до 16.30 часова на 2 км. од Кучева према Кучајни водила се борба између једне групе од 50 комуниста с једне стране и четника Воје Триброђанина и органа СДС са друге стране.<sup>15</sup> На страни комуниста било је више рањених, а на страни четника рањено је једно лице а код органа СДС нема рањених. Један део партизана био је у немачким униформама.

**Округ крагујевачки:** 15 ом. око 24 часа 7 комуниста међу којима и једна женска дошли су у кућу Животе Митровића у селу Брзану, среза крагујевачког. Четници капетана Мирка Смиљанића 16. ом. око 14 часова опколили су кућу и напали комунисте. У борби су погинула 3 партизана међу којима и вођа банде „Марјан“, комунисткиња Зорка Радуловић је рањена и жива ухваћена док су остала тројица комуниста успели да побегну. Рањена комунисткиња пренета је у болницу у Крагујевац.

19 ом. од 14—16 часова вођена је борба између четника ДМ. и комуниста на 6 км. с-з од села Даросаве, среза орашачког. Резултат борбе: 9 комуниста погинуло и више рањено. На страни четника 1 погинуо а 1 рањен.

20 ом. група комуниста наишла је на месту зв. „Пресек“ (кота 455, 2 км. северно од Аранђеловца) на четничке заседе. У борби која је трајала од 1.30 до 4 часа четницима је нестало муниција те су били принуђени да се повуку пре него што им је пристигао у помоћ одред СДС из Аранђеловца. Када је одред СДС стигао на место борбе комунисти су се већ били разбегли. На месту борбе нађено је више великих локви крви из чега се може закључити да су имали губитака које су са собом однели.<sup>16</sup> Четници нису имали губитака.

**Округ крушевачки:** 13 ом. око 10 часова на коси између села Дворана и Трмчаре (10 км. ј-и од Крушевца — сек. Параћин, среза расинског) сукобила се група комуниста са четкицима ДМ.<sup>17</sup> После 2 часа борбе комунисти су отступили ка селу Здравинје и Рлица где су поново нападнути од четника ДМ. Борба је трајала до 16 часова, када су комунисти наново били разбијени и отступили ка Великом Јастрепцу. (Веза извештај бр. 349). После наведених борби око 1000 четника ДМ. дошли су у село Велики Шиљеговац где су вечерали а

<sup>15</sup> О ситуацији у пожаревачком округу и дејствима Пожаревачког НОП одреда децембра 1943. опширније види у књ. 7, док. 6.

<sup>16</sup> Види књ. 5, док. 153.

<sup>17</sup> Види књ. 5, док. 147.

потом отишли ка селу Беласица, Зебица, Гревце, Крушнице и Рибарска Бања.

14 ом. у 4.30 часа код села Наупаре (20 км. источно од Александровца — сек. Куршумлија) сукобила се група комуниста са групом четника ДМ. После краће борбе комунисти су разбијени и принуђени на отступање.

21 ом. око 17.30 часова код села Гаглова, среза расинског, налазила се једна комунистичка група са задатком да нападне четнике ДМ. Међутим када су комунисти приметили нашу војску повукли су се у правцу М. Шиљеговца па се по проласку исте наново вратили и отворили ватру на четнике. Борба је трајала 15 минута после чега су се комунисти повукли ка М. Шиљеговцу.

#### ХАПШЕЊА И ОДВОЂЕЊА

15 ом. немачка тајна полиција ухапсила је у Нишу 28 ђака Нишке трговачке академије, претежно женске деце, која припадају угледним кућама нишких породица под сумњом да су присталице СКОЈ-а. Међу њима ухапшен је и Јозеф Костингер, професор Трговачке академије.

#### РЕКАПИТУЛАЦИЈА:

Паљења општинских архива . . . . .	2
Убистава . . . . .	65
Саботажа . . . . .	6
Пљачке . . . . .	2
Напада . . . . .	3
Пропаганде . . . . .	2

Укупно: 80

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА:

И последња седмица протекла је у знаку борбе уједињених националних снага противу комунистичких банди. Ова борба у овом периоду времена није показивала знакове неке организованости, већ је вођена без неког нарочитог плана, према приликама и сукоби су зависили највише од случајних сусрета појединих оружаних формација са комунистима.

Комунистичка акција у протеклом периоду такође је изгубила сваку одређену линију, већ се манифестује искључиво у појединачним акцијама где им се за исте укаже могућност. Једино се запажа да приступају чешћем вршењу



чисто саботажних дела, што јасно указује да су изгубили наду на успешну масовну оружану акцију.

Акција одреда ДМ. и даље се изражава у одлучном прогањању и уништавању комуниста. Запажен је покрет ових одреда из Зајечарског округа у правцу крушевачког и лесковачког округа, вероватно у циљу концентрисања већих снага и припремања за дефинитивно чишћење ових подручја од комунистичких банди.

#### БР. 84

### ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 30. ДЕЦЕМБРА 1943. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 24. ДО 30. ДЕЦЕМБРА<sup>1</sup>

#### МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

30 децембра 1943 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 24. XII ДО 30. XII. 1943. ГОДИНЕ<sup>3</sup>

#### I. – НИШКА ОБЛАСТ:

##### Округ зајечарски:

а) 25 ом. у 18 часова група од 150 комуниста наишла је у општину Мањиначку (10 км. западно од Андрејевца) и том приликом спалила општинску архиву па затим око 20 часова отишла у правцу села Бучја.<sup>4</sup>

б) 26 ом. по подне у село Вратарницу (15 км. јужно од Зајечара дошло је 100 четника ДМ. чији је вођа одржао сељацима говор рекавши им да ће разорити село ако сељаци буду и даље помагали партизане.

<sup>1</sup> Неоверена копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 16/1–1, к. 1.

<sup>2</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>3</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 30 децембра 1943 године“.

<sup>4</sup> Односи се на Зајечарски НОП одред.

**Округ нишки:**

а) 22 ом. око 16 часова једна комунистичка тројка упала је у село Милушинац, среза бањског и уништила архиву и намештај па се повукла у правцу брда Крстатца.

б) 22 ом. у 18 часова један партизански одред дошао је у село Горњи Крупац, среза алексиначког. Пошто су сакупили намирнице комунисти су отишли у правцу села Травња,<sup>5</sup> среза бањског.

в) 23 ом. око 17 часова 300 комунистичких бандита упало у Раденковац (12 км. ј-и од Сокобање) а друга мања група у село Рсовци (13 км. јужно од Сокобање), где су остали целе ноћи а потом отишли ка планини Озрену.

г) 26 ом. у 20 часова у село Каменицу, среза нишког, упала је група од око 500 комуниста са комором од 17 коња. У селу су покупили храну па око 24 часа отишли према селу Доњем Матејевцу. Мештанима села изјавили су да долазе из Попшице, среза сгрљашког где су водили борбу са четницима ДМ.<sup>а</sup>

**Округ лесковачки:**

а) Ноћу 23/24 ом. комунисти су спалили архиву општине Грабовничке, среза јошаничког.

б) 26 ом. између 18 и 19 часова комунисти су [из] стражара 40—47, на жељезничкој прузи Прокупље—Куршумлија, одвели са собом 20 стражара али су их 27 изјутра пустили забранивши им даље стражарење под претњом смртне казне.

**II. – БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ београдски:**

а) 18 ом. у селу Велики Борак (16 км. јужно од Умке) стрељано је 10 комунистичких курира и њихових помагача. Пресуда је изречена и извршена од стране четничког капетана Лазовића.

б) Ноћу 25/26 ом. четници ДМ. убили су у с. Баћевац (13 км. западно од Раље — сек. Београд) Јану Николић и њене две кћери које су биле комунистички јатаци.

<sup>5</sup> Вероватно: с. Трнава (Г. и Д.)

<sup>6</sup> У то време у нишком срезу дејствовали су 1. батаљон Зајечарског НОП одреда и Озренски партизански батаљон. Они су 25. децембра 1943. у с. Попшици водили тешку борбу против Сврљашке бригаде Књажевачког четничког корпуса. Тада је заробљено 90 дражиноваца. (Види књ. „Источна Србија“, стр. 113).

в) 26 ом. група четника ДМ. упала је у село Болеч (10 км. с-з од Гроцке — сек. Београд), где је убила бившег председника општине Тому Живановића и још 9 комунистичких симпатизера а из села одвела 20 младића.

г) 27 ом. у 19 часова у село Кумодраж, среза врачарског, дошло је око 600 четника ДМ. који су сакупили грађанство и одржали збор на коме су нападали Тита и комунистичку организацију и позвали српски народ да се здружи у борби противу Титових људи и Хрвата. У селу су се задржали целу ноћ па су 28. ом. у 5.30 часова изјутра отишли у непознатом правцу.

д) у току 27 и 28 ом. откривен је у селу Дучини, среза космајског, месни комитет и омладински комунистички актив. 10 чланова ових организација је ухваћено, међу којима и један активни борац са оружјем.

#### **Округ пожаревачки:**

Нема важнијих догађаја.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### **Округ крагујевачки:**

а) 22 ом. у 21 час у селу Врбица (2 км. јужно од Аранђеловца) комунисти су убили 2 сељака зато што су помагали четнике ДМ.

б) Ноћу 25/26 ом. четници ДМ. заклали су у селу Копљару, среза орашачког, Гавриловић Милутина, општинског деловођу, Милановића Радојицу и Савковића Тихомира, земљораднике и 15 цигана и 4 циганке и спалили све циганске куће у селу, као и куће двојице сељака чији се чланови породица налазе у партизанским редовима. Дело је извршено због сарадње убијених са партизанима.

в) 26 ом. око 19.30 часова 3 непозната лица упала су у кућу Павла Матијашевића, познатог црноберзијанца у Аранђеловцу и са њим пили а затим га убили са једним метком из револвера па затим отишли у непознатом правцу.

г) 23 ом. у 12 часова дошла су у канцеларију општине Бањске, среза орашачког, 2 наоружана партизана, питали председника зашто је општина још увек наставила рад и поред њихове забране и забранили му даљи рад под претњом смрти. Затим су сакупили сва акта, књиге и спискове као и други канцеларијски материјал и однели са собом.

**Округ моравски:**

а) 25 ом. око 19 часова 4 непозната наоружана бандита упала су у зграду среског начелства у Јагодини, обили врата од једне канцеларије и однели једну гештетнер и једну писаћу машину.

б) 25 ом. у 21 час 15 наоружаних бандита упали су у коњушницу Јагодинске пиваре одакле су одвели 4 коња.

**Округ крушевачки:**

а) Четници ДМ. наредили су претседницима општина у срезу жупском и копаоничком да најсавесније саставе спискове за регрутацију коју врше управне власти, да се у оружане одреде не би увукли комунисти.

б) 21 ом. око 20 часова у село Буци, среза расинског, дошла је група од око 180 комуниста сакупила од мештана храну па отишла у правцу села Трмчара. 23 ом. око 5 часова иста група комуниста виђена је у селу Сеземче истог среза. Према добивеним подацима ова група је дошла из Топлице<sup>7</sup> у помоћ Расинском комунистичком одреду.

в) Ноћу 21/22 ом. кроз село Гаглово, среза расинског, прошла је група од око 300 четника ДМ. међу којима доста без оружја. Према добивеним подацима ово је Бошњачки четнички одред који је кренуо за Велики Шиљеговац у помоћ поручнику Мирку Томашевићу.

г) Извесни делови илегалних четника који су се налазили у Великом Шиљеговцу кренули су 23 ом. око 16 часова према селима Сушици и Дворанама, среза расинског.

д) 26 ом. око 18 часова кроз село Буце, среза расинског, прошла је група од 50 комуниста и отишла у правцу села Слатине истог среза.

ђ) У току месеца децембра одред капетана Весића мобилисао је 7 лица из Ражња.

е) 20 ом. удаљио се са дужности Светолик Алексић претседник Општине љубостињске, среза трстеничког.

**Округ краљевачки:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ Косовска Митровица:**

а) 27 ом. у 17.30 часова при изласку из канцеларије, у центру вароши, убијен је од непознатог лица из пушке Јор-

<sup>7</sup> Односи се на Јастребачки НОП одред који је 12. децембра дошао у Расину. (Види књ. 5, док. 147).

гација Фуртукић, полицијски писар у пензији, чиновник Одељења за исхрану.

**Округ ужички:**

Нема извештаја.

IV. — ШАБАЦ И ВАЉЕВО:

**Округ шабачки:**

а) У току 23/24 ом. непознати наоружани људи насилно су одвели из општине Мишарске и Горњовраштанске, среза поцерског по 6 младића.

**Округ ваљевски:**

а) Ноћу 24/25 децембра ог. група припадника ДМ. упала је по тројкама у Ваљево, где је убила једног радника фабрике „Вистад“ а 6 са собом одвели. Сви одведени и убијени су комунистички симпатизери.

С А Б О Т А Ж Е :

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ зајечарски:**

а) 22 ом. око 19 часова у село Вражогрнац (9 км. северно од Зајечара) непозната наоружана лица покушала су да изврше напад на жељезничку станицу и караулу у којој се налазе бугарски војници, али су ватром бугарских војника одбијени и удаљили су се у непознатом правцу,<sup>8</sup>

**Округ нишки:**

а) 21 ом. после подне 3 непозната лица пресрела су на путу Сокобања — Књажевац изнад села Церовице аутомобил рудника „Тресибаба“ и уништили га.

**Округ лесковачки:**

а<sup>4</sup> Чоћу 20/21 ом. комунисти су посекали 8 телефонских стубова поред пруге између станица Падина и Прокупље.

б) 27 ом. у 2 часа изјутра група од око 400 комуниста дошла је у село Печењевце, среза лесковачког, где је покушала да поквари жељезничку пругу на км. 272—150 Лесковац—Ниш, али је у томе спречена од стране страже.

в) 28 ом. у 22.30 часова на км. 264—500 између жељезничких станица Дољевца и Брестовца на жељезничкој пру-

<sup>8</sup> Вероватно се односи на 2. батаљон Зајечарског НОП одреда.

зи код постаје Пуста Река теретни воз бр. 150 који је саобраћао из Ниша ка Лесковцу натоварен угљем наишао је на паклену машину постављену од непознатих лица непосредно пред наилазак воза. Услед експлозије локомотива са две осовине и целим тендером испала је из колосека. Исто тако испала су из колосека и 7 вагона натоварена угљем који су доста оштећени. Два вагона су потпуно извртута. Колосек је оштећен, локомотива такође и иста је неспособна за вожњу. Жртва није било. Путнички саобраћај врши се транспортманом док се оштећена пруга не оправима.<sup>9</sup>

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

**Округ београдски:**

а) 25 ом. једна група непознатих наоружаних људи скинула је на жељезничкој станици Рудовци, општине крушевачке, среза колубарског, један вагон телади упућен сточарској централи у Младеновцу. Телад су отерана у правцу села Трбушнице. Како се тога дана у селу Трбушници налазила група од око 100 комуниста то се **верде-да-еу-отаговн** вагон телади истоварили и однели.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

а) 26 ом. група од 300 комуниста која је водила борбу са одељењем СДС из Белановице посекала је 10 телефонских стубова код села Житковца, среза качерског, на линији Белановица—Аранђеловац.

б) 26 ом. око 24 часа код села Мајдана, среза таковског, група од 15 комуниста посекала је 17 телефонских стубова на линији Горњи Милановац—Рудник.

в) 27 ом. у 23.30 часова група од 30 комуниста дошла је на жељезничку станицу Крива Река (12 км. с-з од Горњег Милановца — сек. Аранђеловац) где је посекала 20 телефонских стубова, разбила станични телефон и спалила један вагон из немачког транспорта па потом отишла у непознатом правцу.<sup>10</sup>

<sup>9</sup> На прузи Ниш—Лесковац диверзије је извршила 2. јужноморавска НО бригада. Опширније о тим акцијама види у књ. 5, док. 152.

<sup>10</sup> У београдском и крагујевачком округу су тада дејствовали Шумадијски и Космајски НОП одред. За то време ови одреди су се звали батаљонима и сачињавали су такозвану Привремену бригаду, која је формирана 22. децембра 1943. (Види у књ. 5, док. 153).

### **Округ крушевачки:**

а) 20 ом. око 20 часова група непознатих наоружаних људи отворила је ватру на стражару бр. 2 на жељезничкој станици Кошеви, среза крушевачког. Стража је одговорила ватром те су се нападачи повукли.<sup>11</sup>

### **СУКОБИ И БОРБЕ:**

**Округ зајечарски:** 20 ом. око подне код села Балановац (8 км. западно од Књажевца) сукобила се група комуниста са групом четника ДМ. На месту борбе пронађени су лешеве двојице комуниста.

У времену од 19 до 21 ом. на просторији између села Селачка, Селачка Река, караула Три Кладенца, караула Голема Орница, село Ошљане (4—10 км. источно од Андрејевца — сек. Зајечар и Белоградчик) вођена је борба између јаких одреда четника ДМ и комуниста. Резултат борбе је: комунистичка банда је уништена, 24 комунистичка бандита су убијена и њихови лешеве остали су на месту борбе, 17 комуниста живих ухваћено, заплењен један тешки митраљез, 4 пушкомитраљеза „Брно“ и 20 пушака. На страни четника 1 теже и 1 лакше рањен.

26 ом. код манастира Св. Петра (7 км. с-и од Књажевца — сек. Зајечар) сукобила се једна комунистичка банда од око 80 људи са једним одредом четника ДМ. У борби која је трајала неколико часова убијено је 36 комуниста, тешко рањено и ухваћено 20 комуниста а 26 комуниста неповређених ухваћено. Заплењено је 17 аутоматских оружја и око 50 пушака. Губитци четника непознати су али су по изјави мештана незнатни.<sup>12</sup>

**Округ нишки:** 55 ом. у зору већа група комунистичких бандита напала је један одред присталица ДМ. код села Попшице (15 км. с-и од Ниша, сек. Нцш). После краће борбе комунисти су заробили око 90 припадника ДМ.<sup>13</sup> Ускоро је стигло на место борбе неколико одреда четника ДМ. који су напали и разбили комунисте а заробљене припаднике ДМ. ослободили.<sup>14</sup> У току ових борби обе стране имале су губитака у мртвима и рањеним чији је број непознат.

<sup>11</sup> О дејствима јединица НОВ у крушевачком округу опширно се говори у извештају окружног начелства из Крушевца од 31. децембра 1943. (Докуменат се налази у архиву В.И.И., рег. бр. 21/1—к. 22).

<sup>12</sup> Борбе код с. Ошљана и манастира Св. Петра (код Књажевца) вероватно је водио 2. батаљон Зајечарског НОП одреда.

<sup>13</sup> Види напомену 6.

<sup>14</sup> По завршетку борбе у с. Попшици против Сврљишке бригаде Књажевачког четничког корпуса, која је била разбијена и претрпела

**Округ београдски:** Ноћу 23/24 ом. отпочела је борба између 200 комунистичких бандита и 2 одреда четника ДМ. у околини Венчана на граници среза колубарског и орашачког. Борба је трајала у току целог дана 24 ом. Резултат борбе непознат.

22 ом. 18 четника ДМ. напали су комунистичку банду која је спалила воз на жељезничкој станици Барошевац, одмах после спаљивања воза. У борби која је трајала 1 час погинуо је 1 четник. Комунисти су после овога отишли у село Бистрицу (2 км. јужно од Барошевца) где су убили 3 сељака, комунистичких противника. Ова банда нападнута је у току 24 ом. од 2 одреда четника ДМ. између села Барошевац, Рудовци и Венчане (веза извештаја бр. 359). Борба је трајала у току целог дана 24. и у току ноћи 24/25 ом. до 5 часова када је комунистичка банда разбијена.

24 ом. око 17 часова сукобио се четнички одред Космајске бригаде са групом од 40 комуниста код села Ропочева, среза космајског. Борба је вођена до 18.30 часова. У борби су погинула 2 партизана код којих је нађен врло важан материјал. На страни четника није било губитака. Четници су наставили гоњење ове групе.<sup>15</sup>

**Округ пожаревачки:** Ноћу 24/25 ом. једна одлично наоружана група од 70 комуниста напала је на четнички одред Крсте Рончевића у срезу голубачком. Борба је трајала скоро целе ноћи. Губитака је било и на једној и на другој страни. Детаљни податци недостају.

тешке губитке, са правца Сврљига наишла је главнина Књажевачког корпуса и истог дана, по подне, док су се партизани одмарали з с. Попшици, четници су, користећи маглу и недовољну будност партизанских обезбеђења, неопажено пришли селу с његове источне стране, заузели брдо које је доминирало селом и на партизанае отворили јаку ватру из аутоматског оружја. Озренски и Тимочки батаљон налазили су се у тешкој ситуацији, али захваљујући снажљивости и одлучности заједничког штаба (који је привремено образван: да би руководио дејствима батаљона док се заједнички крећу) партизани су се дисциплиновано извукли из Попшице у правцу с. Пирковца. Ту су посели погодне положаје и са њих задржали четнике, а затим су прешли- у противнапад и приморали дражиновце да се повуку према с. Церју. Борба је трајала цело по подне. Партизани су имали 7 мртвих и 5 рањених.

Што се тиче „ослобођења“ заробљених четника треба рећи да је тај податак нетачан, јер су одмах после борбе у Попшици пуштени к.ућама сви мобилисани четници. Задржано је само неколико активних четника који су од стране партизанског суда осуђени и стрељани.

Опширније о тим борбама види у архиви ЗРПС стенографске белешке Зајечарског НОП одреда.

<sup>15</sup> О дејствима Космајског НОП одреда крајем децембра 1943. види у књ. 5, док. 153.



25 ом. од 11 до 18 часова у селу Дољашници, среза рамског, водила се борба између једне групе од 98 партизана и четничког одреда среза рамског, под командом Милије Ђорђевића у јачини од 60 људи. Партизане је предводио Жика Поповић,<sup>16</sup> учитељ из Раброва и Велимир Дамјановић<sup>17</sup> деловођа из Српаца. Приликом борбе погинуо је 21 четник. На страни партизана нађено је 7 мртвих док су 7 однели колима. Командант Рамског четничког одреда капетан I класе Милија Ђорђевић, оставши без муниције упалио је последњу бомбу и себе разнео. Са партизанима су била и 22 Власовљева Руса који су из одреда Крсте Рончевића пребегли у партизане. Четници капетана Јагоша Живковића пошли су у потеру за овим партизанима у правцу среза звишког. У партизанским редовима био је највећи број сељака из села Раброва.

Према накнадним извештајима сазнаје се да су приликом сукоба комуниста са четницима у селу Дољашница, 25 ом. комунисти разбијени и принуђени на отступање ка селу Клење (3 км. источно од Дољашнице) и да је том приликом погинуло око 40 комуниста које су комунисти одвели са собом колима а да их је велики број рањен.<sup>18</sup> (Веза извештаја бр. 362).

**Округ крагујевачки:** 23 ом. око 22 часа код села Врбице (3 км. јужно од Аранђеловца) сукобио се један одред четника ДМ. са једном комунистичком бандом. Резултат ове борбе непознат је. После борбе четници су ухватили 3 сељака који су служили као комунистички јатаци и убили их а одвели 2 жене чији су чланови породица у комунистичким одредима.

26 ом. из села Гараша, среза орашачког, пребацила се је једна група од око 300 комуниста<sup>19</sup> у срез качерски и између села Живковца и Калањеваца, на месту зв. „Живковачки гај“, сукобила се са одељењем од 34 стражара СДС под командом потпоручника Лазара Тинтора и 17 четника. Борба је трајала од 14 до 15 часова. На страни СДС погинуо је потпоручник Лазар Тинтор, тешко рањен стражар Радиша Јовановић, кога су комунисти заробили и одвели а нестао стражар Лазар Марковић. На страни четника погинуо је Драгутин Мирић а тешко рањен Живорад Веселиновић. На страни комуниста има вице мртвих и рањених али се

<sup>16</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда.

<sup>17</sup> Командир чете у Пожаревачком одреду. Фебруара 1944. оаробљен је у с. Врелу (код Кучева) од стране четника Воје Триброђанина и стрељан.

<sup>18</sup> О борбама Пожаревачког НОП одреда против четника Д. Михаиловића опширније види у књ. 7, док. 6.

<sup>19</sup> Реч је о Привременој шумадијској бригади.

услед магле и њихове надмоћности није могао установити тачан број њихових губитака. Међу рањеним комунистима налази се Ђока Петровић, инжињер и Станија Дугалић, учитељица.

У исто време четници Николе Калабића водили су у селу Босути, среза качерског, борбу са другом групом комуниста. На лицу места нађени су *лешеви* тројице комуниста док су четници двојицу заробили.

**Округ крушевачки:** Ноћу 14/15 ом. код села Пољаци, Здравље и Рлица (25 односно 20 км. с-з од Прокупља — сек. Прокупље) сукобили су се одреди четника ДМ. са комунистима.<sup>20</sup> У борби која је трајала неколико часова убијено је 19 комуниста. На страни четника 1 погинуо а 3 рањена.

24 ом. комунисти су код села Трмчара, среза расинског, напали на одред од 60 четника ДМ. Том приликом је рањен један официр и 3 четника. Непознато је да ли су комунисти имали губитака.

21

#### УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ:

Ноћу 22/23 ом. 15 комунистичких бандита под вођством студента Борисављевића прешло је из Босне код аде Куријачице (16 км. северно од Лознице — сек. Бијељина) у срез јадарски<sup>22</sup> (округ шабачки). Потере су одмах упућене.

Ноћу 23/24 ом. код Лешнице прешли су из Босне 34 комуниста и предали се нашим граничарима. Четворица су била са оружјем а остали без оружја. На саслушању су изјавили да су комунистички одреди у североисточној Босни разбијени и да више тамо не могу да опстану. Цела група предата је немачким властима које су их спровеле у логор У Шапцу.

23 ом. у 15.30 часова код села Лешнице (сектор Бијељина) четири комунистичка бандита покушала су прелаз са хрватске на нашу територију али су после краће борбе побијени од наших граничара и потонули заједно са чамцем У Дрину.

24 децембра у 16 часова један немачки официр са 2 војника превозио се је чамцем преко Дрине са босанске на

<sup>20</sup> Види књ. 5, док. 147.

<sup>21</sup> Изостављени текст из овог документа не односи се на дејства јединица НОВ.

<sup>22</sup> Односи се на Мачванску партизанску чету која се налазила у саставу 16. НОУ дивизије. Опширније о њој и њеним дејствима види у књ. 20, извештај Милке Минић, делегата ПК КПЈ за Србију од 2. фебруара 1944.

нашу страну. Тада је на њега отворена пушчана и митраљеска ватра од групе комунистичких бандита са босанске на нашу страну. Четири комунистичка бандита су чамцем покушали да пређу на нашу страну, да би вратили немачког официра. Наши граничари су отворили ватру побили сву четворицу комуниста и једног комунисту на босанској страни а остале натерали на повлачење даље од обале.

#### РЕКАПИТУЛАЦИЈА :

Паљења општинских архива	3
Убистава	38
Саботажа . . . . .	7
Пљачке . . . . .	2
Напада	6
Пропаганде . . . . .	2

Укупно било: 58

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА:

И протекла недеља била је сва у знаку сукоба свих националних елемената противу комуниста. У највећем броју случајева у свима овим сукобима комунисти су претрпели неуспехе и били разбијени, остављајући већи број својих изгубљених припадника на терену.

У комунистичкој акцији запажа се да у све већој мери приступају вршењу појединачних саботашких дела, обзиром да им масовна оружана акција није успела. У томе циљу нападају на руднике како би дошли до потребних већих количина експлозива којим би могли да обаве теже и веће саботажне злочине.

Изгледа да су комунисти у источној Босни претрпели веома осетне поразе услед чега покушавају да се отуда убаце у Србију па би због тога требало нарочито појачати опрезност граничне страже.

Одреди ДМ. се и даље несебично и потпуно патриотски залажу у беекомпромисном обрачунавању са комунистима. Осећа се међутим, да у ову борбу не улазе организовано и повезано услед чега у појединим случајевима претрпе и неуспехе.

**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
5 ЈАНУАРА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 30. ДЕ-  
ЦЕМБРА 1943. ДО 5. ЈАНУАРА 1944. ГОДИНЕ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
5 јануара 1944 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА<sup>2</sup> ОД 30. XII. 1943  
ДО 5. I. 1944 ГОД.<sup>3</sup>

I. — НИШКА ОВЛАСТ:

**Округ зајечарски:**

а) 28. XII. у 19 часова у село Равна (7 км. северно од Књажевца) упала је група од 100 комуниста,<sup>4</sup> узела извесну количину хране па следећег дана у 4 часа отишла у непознатом правцу.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 1/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљници овог документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 6 јануара 1944 године”.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup>, <sup>5</sup>, <sup>6</sup> и <sup>7</sup> Односи се на батаљон Зајечарског НОП одреда. Почетком децембра 1943. батаљони овог одреда се раздвајају. Први одлази у нишки срез, а 2. батаљон остаје у Тимоку. Када је 1. батаљон кренуо из Тимока, штаб тог батаљона (с којим су се кретала и два члака ОК КПЈ за Зајечар: Душан Пуђа (Сава) и Срба Андрејевић (Столе) решава да оде на Озрен и помогне Озренском батаљону који је очекивао напад јачих непријатељских снага. Батаљони су се састали 24. децембра 1943. у с. Скробници. Исте вечери они крећу за село Попшицу јер су добили обавештење да се у њему налазе четници. Партизани изненађују четнике и окружују их. Борба је трајала целу ноћ. Пред зору, 25. децембра, партизани врше јуриш и успевају да разбију четнике. Заробљено је око 120 четника, од којих је већина пуштена кућама.

Истога дана после подне, у с. Попшици, ова два батаљона напали су новопридошли четници. Напад је одбијен. Четници су на бојишту оставили 37 мртвих. Партизани су имали 3 мртва и 4 рањена борца.

Из Попшице партизани одлазе у пиротски срез. На путу, код с. Градишта, батаљони воде борбу са Нишавском четничком бригадом. Разбијени четници имали су 6 мртвих.

б) 30. XII. у близини станице Боговина на км. 64 према Бољевцу<sup>5</sup> у 19 часова непозната лица зауставила су воз бр. 233, извршила претрес и са воза скинули и одвели 2 лица а затим пустили воз да настави пут. Одведена лица су Примислав Станишић, државни тужилац из Зајечара и Драгољуб Ђорђевић, адвокатски приправник.

в) Ноћу 2/3 ом. 150 комуниста упало је у село Јаковац<sup>6</sup> (3,1 км. јужно од Андрејевца) где су узели храну од мештана као и храну сакупљену за немачке и бугарске власти па затим отишли у непознатом правцу.

#### **Округ нишки:**

а) 30. XII. у 16 часова 100 комуниста упало је у село Горњи Рињ<sup>7</sup> (10 км. северно од Беле Паланке) где су се задржали до 24 часа па потом отишли ка селу Витановцу.

б) 30. XII. око 16 часова група од 600 комуниста дошла је у село Јаковље,<sup>8</sup> среза моравског. Комунисти су преноћили у селу где су спалили општинску архиву, обили касу и поломили намештај . . . па затим, 31. XII. изјутра отишли у правцу Игровца<sup>9</sup> среза расинског.

У селима испод Старе планине партизани остају десетак дана с *циљем* да у том крају, анектираном од Бугара, оживе НО покрет. Нову годину су дочекали у с. Ђуштици. Одатле, пошто су на том простору оставили једну чету од 30 партизана-добровољаца, под командом Јована Митића Ђорђа (а од те чете је касније формиран Нишки НОП одред), батаљони одлазе у Заглавак. У с. Репушницу су дошли 7. јануара. Ту су се одморили, а затим наставили пут према с. Ошљану где су стигли 9. јануара 1944. године и састали се са 2. батаљоном Зајечарског НОП одреда.

За време док се 1. батаљон Зајечарског одреда, заједно са Озренским батаљоном, налазио у пиротском и заглавском срезу, 2. батаљон Зајечарског одреда који је остао у Тимоку, водио је неколико тежих борби с четницима. Најтеже су биле оне код с. Д. Зунича са Књажевачком четничком бригадом (15. децембра 1943) и код с. Јаковца (на месту званом Чутурило) са бољевачким четницима. У тим борбама четници су имали око 100 мртвих.

По спајању батаљона, Зајечарски одред (у чији састав улази и Озренски батаљон) креће ка с. М. Извору где му се, на месту званом Голина, прикључује већа група теренских политичких радника из Тимока. Од њих и раније придошлих бораца Штаб одреда формира 3. тимочки (омладински) батаљон. Одред сада има 360 бораца, од којих је 112 из Озренског батаљона.

(Види књ. „Источна Србија”, стр. 112—115 и књ. „Јужна Србија”, стр. 380 г. 381).

<sup>8</sup> На овом простору дејствовали су тада Јастребачки и Расински НОП одред. Неколико дана касније, 14. јануара, од делова тих одреда формира се у с. В. Плани, 3. јужноморавска бригада (књ. 7, док. 7 и 15).

<sup>9</sup> Погрешно написано. Треба: с. Гревце.

в) 30. XII. група од 250 комуниста дошла је у село Козја<sup>10</sup> (11 км. с-и од Беле Паланке) где се задржала до 24 часа па потом отишла ка бугарској граници.

г) Ноћу 31./1- 3 наоружана комуниста упала су у село Мезграју општине Вртиште, среза нишког и од старешине села узела 12.500 динара сеоског новца нашто су му дали признаницу. После овога отишли су у кућу општинског благајника и одвели га у општину вртишку (8 кмг'с-з од Ниша) одакле су узели 2.700 динара а затим спалили општинску архиву и сва новчана акта и узели општинску писаћу машину. На узету суму дали су признаницу.

д) 1 ом. група од неколико стотине комуниста прошла је рано изјутра поред села Пајежа,<sup>11</sup> среза белопаланачког и пребацила се на бугарску територију.

#### **Округ лесковачки:**

а) 30. XII. група од 8 комуниста запалила је општину Рачанску (17 км. ј-и од Куршумлије) која је потпуно изгорела.

б) 1. ом. група комуниста одвела је из 6 стражара поред жељезничке пруге код села Дупљана, општине печењевачке, среза лесковачког, 24 лица која су чувала жељезничку пругу па од ових двојицу убила а остале пустили под претњом да ће и они бити поубијани ако убудуће буду чували пругу.<sup>12</sup>

### **III. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

#### **Округ београдски:**

а) 27. XII. ог. четници ДМ. убили су у селу Врчин (8 км. западно од Гроцке 2 сељака из Лештана за које су утврдили да су присталице комуниста.

б) 25. XII. у селу Мали Пожаревац (13 км. јужно од Гроцке) пронађени су лешеви 6 сељака и 2 сељанке као и једне жене из Београда који су са још 6 сељака одведени из села Сенаје (14 км. јужно од Гроцке) пре неколико дана од припадника ДМ. као присталице комуниста.

д) 1. I. око 13 часова у селу Вранићу ухваћени су живи од стране четника ДМ. у једном склоништу познати партизани Илија Јелић земљорадник из Вранића, Бора Гаврило-

<sup>10</sup> и <sup>15</sup> Односи се на 1. батаљон Зајечарског одреда и на Озренски батаљон.

<sup>12</sup> Диверзантске акције на прузи Лесковац—Бољевац вршио је 2. батаљон I. јужноморавског НОП одреда. Опширније о овој акцији види у књ. 7, док. 2.

вић свехлтник који је био претседник Партизанског преког суда и његова жена Зорка као и Михаило Ивановић, Чеда Лазић и Боривоје Ивковић из Баћевца који се налазе у рукама потерног одељења. Код именованих су нађене пушке, бомбе и револвери.

ђ) 1 ом. од стране четника ДМ. ухваћен је у селу Губеревцу (7 км. западно од Сопота) члан комунистичке партије и „теренац“ Ранко Јевтић из Лисовића који је због више учињених злочина јавно заклан у селу Губеревцу.

**Округ пожаревачки:**

Нема важнијих догађаја.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

Ноћу 31. XII./1. I. у Тополи, срез опленачки, од стране четника ДМ. изведени су из својих кућа и на путу Топола—Аранђеловац камом поклани као симпатизери комуниста: Десанка Јокић учитељица, Радојка Васиљевић Десанкина мајка, Ангелина Николић фризерка и Младен Стефановић чиновник Среског суда у Тополи. Исте ноћи одведени су од својих кућа и на истом месту поклани из села Тополе: Драгиша Алексијевић, жена му Милка, син Миленко, ћерка Милана и Надежда Ђурић. На лешевима убијених нађене су цедуље да су побијени као комунистички симпатизери.

**Округ моравски:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ крушевачки:**

а) Ноћу 31. XII./1. I. појавила се група од око 700 комуниста у селу Вел. Шиљеговцу, среза расинског.<sup>13</sup>

б) Ноћу 1/2 ом. непозната наоружана лица. украли су 40 оваца из економске чете Националне службе у Ражњу и отерали их у правцу Буковика.

С А Б О Т А Ж Е :

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ лесковачки:**

Ноћу 2/3. I код села Дупљане између жељезничких станица Лесковац—Печењевци, среза лесковачког, теретни воз бр. 179 наишао је на паклену машину постављену од кому-

<sup>13</sup> Односи се на Расински и Јастремачки НОП одред.

ниста на км. 279. Том приликом, услед експлозије, испала је из колосека локомотива и неколико вагона. Жртва није било, саобраћај је привремено обустављен.<sup>14</sup> /

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

**Округ београдски:**

4. I. око 10 часова једна група комуниста<sup>15</sup> напала је воз на жељезничкој станици Барошевац, среза колубарског. Непознато је да ли је овом приликом било жртава. Доцније око 11 часова једна група четника ДМ. напала је групу комуниста. Резултат борбе непознат. Четницима је послата помоћ од Немаца и СДС из Лазаревца.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

а) 30. XII. група од 20 комуниста<sup>16</sup> посекала је 5 телефонских стубова на путу Младеновац—Рудник, 5 на путу Младеновац—Крагујевац и 12 на путу Милановац—Дивљака [Драгољ]. По извршеном делу отишли су у правцу Мајдана.

б) 31. XII. у 19 часова група комуниста<sup>17</sup> дошла је на жељезничку станицу Љутовница (5 км. северно од Горњег Милановца), полупала телефон, демолирала станична постројења, палила станичну архиву па потом отишла у непознатом правцу.

СУКОБИ И БОРБЕ:

**Округ зајечарски:** 27. XII. у 17 часова код села Вратарнице (11 км. јужно од Зајечара) једна комунистичка двојка наишла је на групу четника ДМ. После краће борбе један комуниста је убијен а други жив ухваћен.

Ноћу 25/26. XII. на просторији Бадњево—село Јасеница (7 км. западно од Неготина) сукобила се група комуниста са групом четника ДМ. У борби је погинуо један четник и 1 комуниста а 2 комуниста су живи ухваћени од стране четника.

<sup>14</sup> Диверзију је извршила једна десетина 2. батаљона 1. јужно-моравског НОП одреда. Локомотива је експлодирала, а 4 вагона су потпуно уништена. (Види књ. 7, док. 2).

<sup>15</sup>, <sup>16</sup> и <sup>17</sup> У овим акцијама су учествовали делови Привремене 2. шумадијске бригаде коју су сачињавали Шумадијски и Космајски НОП одред. За то време, док су се одреди заједнички кретали и дејствовали, Шумадијски одред се звао први, а Космајски одред 2. батаљон. Опширније о овоме види књ. 20, писмо ОК КПЈ за Аранђеловац од 24. јануара.1944, напомену 3.



**Округ нишки:** У борби код села Попшице на страни четника погинуло је 10 а рањено 10 а на страни комуниста 22 су погинула а 30 рањена.

29. XII. око 60 комуниста напали су код села Градиште (15 км. с-з од Беле Паланке) групу од 30 четника ДМ. У борби која је трајала до мрака припадници ДМ. су разбијени. Обе групе су имале више мртвих и рањених.

**Округ београдски:** 2. I. код села Крушевице (12 км. с-з од Аранђеловца, срез колубарски) сукобила се група од 65 четника ДМ. са 120 комуниста. У огорченој борби која је трајала од 11 до 15 часова комунисти су разбијени и натерани на повлачење ка селу Калањевци, среза качерског.<sup>18</sup> На месту борбе остало је 6 комунистичких лешева а више рањених комуниста су одвели са собом. На страни четника 1 теже рањен. Четници су продужили гоњење комуниста пребацивши се у срез качерски.

Добровољачки пук из Смедерева и СДС из Гроцке у акцији која је 4 ом. у 3 часа изјутра отпочела код општине Дражањ, среза грочанског, успели су да ухвате познате комунисте Недељка Милићевића, Свету Петровића кројача, Леку Симића циганина и Бертолда циганина. Ову четворицу стрељали су код основне школе у Дражњу.

**Округ лесковачки:** 1. I. око 5 часова једна група национално исправних сељака,<sup>19</sup> среза косаничког, опколила је у селу Вршевцу (14 [6,5] км. с^и од Куршумлије) групу од 10 комуниста. Том приликом убили су Богољуба Петровића бившег учитеља из Куршумлије иначе команданта Ударног батаљона за срез косанички и политичког комесара Благоја Војновића из Новог Села командира чете у Петровићевом батаљону, Вукоја Недељковића десетара и Веселина Белећића, свршеног матуранта иначе Петровићевог помоћника. Остали бандити успели су да се извуку али их одред средске страже и даље гони. На месту сукоба нађен је мртав Душан Раденковић повереник наших власти из Крчмара истога среза.

**Округ пожаревачки:** 30. XII. код села Баре и Смољинац (20 односно 22 км. ј-з од Вел. Градишта) сукобила се група четника ДМ. са групом комуниста. Резултат борбе је непознат.

<sup>18</sup> У извештају Космајског НОП одреда од 15. јануара 1944. године о овом сукобу стоји: „На дан 2-1-44 год. наш [11] батаљон са I батаљоном напао је четнике у селу Крушевици [и] разбио их. Убијен је један четник и један рањен“. (Види књ. 7, док. бр. 12).

<sup>19</sup> Реч је о четницима ДМ.

**Округ крагујевачки:** 30. XII. у 10 часова појачана чета I батаљона СДС сукобила се између Венчаца и Каменара, 3 км. јужно од Аранђеловца, са 250 комуниста.<sup>20</sup> После 3 часа огорчене борбе чета је разбила комунистичку банду и натерала је у бегство у мањим групама ка Венчацу и Букуљи, селу Јеловик и селу Брезовац. На месту борбе остало је више комунистичких лешева. Према накнадним подацима на лицу места остало је 15 комунистичких лешева. Разбијена комунистичка банда са већим бројем рањених наишла је код села Горње Трешњевице и Вукосаваца (9 односно 6 км. ј-з од Аранђеловца) на заседе четника Жике Павловића којом приликом је убијено још 7 комуниста чији су лешеве остали на месту борбе а 1 комуниста је заробљен и после саслушања од стране четника стрељан. И овом приликом комунисти су имали већи број рањених које су одвукли са собом при отступању у бегству ка селима Босути и Јеловик. Четници су наставили гоњење. На страни четника 1 је лакше рањен а на страни СДС није било губитака.

31. XII. у 17 часова вођена је борба између четника ДМ. и групе комуниста непознате јачине у близини жељезничке станице Јбутовница, срез таковски. Резултат борбе непознат.

**Округ крушевачки:** 28. XII. група од око 40 комуниста појавила се у селу Петини, среза расинског, где је одмах нападнута од четника поручника Томашевића. Комунисти нису смели да прихвате борбу и четници су их гонили све до Беле стене на Јастрепцу.<sup>21</sup>

2. I. око 7 часова код Малог Шиљеговца, среза расинског, дошло је до борбе између четника и комуниста.<sup>22</sup> Према првим извештајима комуниста је било око 600, четника око 40. Том приликом погинуло је 7 комуниста. На страни четника било је неколико рањених.

<sup>20</sup> У извештају Космајског НОП одреда (односно 2. батаљона Привремене шумадијске бригаде) од 31. децембра 1944. стоји да је 30. децембра бригада преданила у с. Брезовац (под Венчацем) и да је око 10 часова нападнута од јачих непријатељских снага СДС, љотићеваца, четника и Бугара. „Борба је била тешка“, — стоји у том извештају — „али тежину борбе у целој бригади поднела је Друга омладинска и Трећа чета. Борба је трајала око 3.30 ч. У тој борби нанети су непријатељу губици али се не зна колики број јер смо се повлачили. На нашој страни било је три мртва и четири лакше рањена ...“ (Књ. 5, док. 153 и књ. 7, док. 12).

<sup>21</sup> и <sup>22</sup> Односи се на Јастребачки и Расински НОП одред.



#### НАПАДИ НА НЕМЦЕ И ОРГАНЕ ВЛАСТИ

26. XII. око 18 часова група наоружаних комуниста извршила је напад на лагер „Бајер“ на Црном Врху. Том приликом погинула су 3 нападача као и 3 припадника организације Тот. Нападаци су се, чим је на њих отворена ватра повукли у планину.

31. XII./1. I. група непознатих бандита напала је бугарску посаду на жељезничкој станици Грамада (22 км. с-и од Ниша, сек. Ниш). Посаду већим делом разоружала а станичну зграду и инсталацију демолирала, тако, да је прекид телефонске везе и саобраћаја трајао до 14 часова. Бугарски потпоручник, командир ове посаде, отишао је са нападачима. Није утврђено да ли је отишао добровољно или је силом одведен. Нападаци су отишли у непознатом правцу.<sup>23</sup>

27. XII. 4 наоружана бандита зауставила су немачки аутомобил код села Дебрц (23 км. западно од Обреновца) и од војника одузели 1 машински пиштољ и 2 револвера а потом пустили ауто да настави пут.

#### УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦА:

28. XII. 2 комунистичке бригаде пребациле су се из Санцака преко границе<sup>24</sup> и то: једна банда јачине око 500 људи у село Мочиоце, среза ариљског (32 км. јужно од Пожеге) а друга јачине око 400 људи у село Доброселицу (13 км. јужно од Чајетине — сек. Вардиште). Четнички одреди налазе се у борби са овим бандама. Од двојице ухваћених комуниста које су четници предали нашим властима у Ужицу, сазнаје се да ове комунистичке банде имају задатак да преко Ужица и Пожеге пређу у унутрашњост Србије да би појачали разбијене комунистичке групе. У селу Дебељи, среза нововарошког, комунисти су опколили групу од око 400 четника.

31. XII. у 9 часова група комуниста покушала је да се чамцима пребаци из Срема преко Саве код села Прова (30 км. ј-и од Шапца). Граничари су отворили ватру на комунисте, двојицу убили, један чамац са комунистима потопили а осталима спречили прелаз на нашу страну.

<sup>23</sup> Акцију су извели делови 1. батаљона Зајечарског НОП одреда и Озренског батаљона.

<sup>24</sup> Односи се на Ударну групу (2. пролетерску и 5. НОУ дивизију). (Види *књ.* 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944).

РЕКАПИТУЛАЦИЈА :

Паљења општинских архива	3
Убистава	22
Саботаже	3
Пљачки	5
Напада	2
Пропаганде	1

Укупно било: 36

ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА:

У протеклом периоду времена настављена је борба свих оружаних формација противу разбијених комунистичких банди, Већина сукоба завршена је успехом националних елемената и погибијама комуниста чији су губитци осетни.

У сваком случају очигледно се запажа да комунистичке снаге у Србији немају онако јаку ударну снагу као што је то било пре месец дана услед чега се у последње време и ограничавају у највећем броју случајева на појединачне акције чисто терористичког карактера.

Одреди ДМ. и надаље су одлучни у сталној и немилосрдној борби противу комуниста што се испољава у сталним сукобима са комунистичким бандама.

**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОД 13. ЈАНУАРА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 6.  
ДО 13. ЈАНУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
13 јануара 1944 год.

ПРЕГЛЕД НАЈВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 6. ЈАНУАРА  
ДО 13 ЈАНУАРА 1944. ГОД.<sup>2</sup>

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ зајечарски:**

а) 7 ом. у 14 часова упала је у село Репушницу, среза заглавског, група од 150 партизана који су ту остали и преко целе ноћи па затим 8 ом. око 8 часова отишли у село Алдинац, блокирали га и одржали комунистички збор. Око 10 часова истога дана отишли су у правцу села Радичевца.<sup>3</sup>

б) 10 ом. у 19 часова у село Велики Извор (5 км. с-и од Зајечара) дошла је група од 200 присталица ДМ. који су ту одржали збор позивајући мештане у борбу противу партизана па потом око 33 часа отишли у непознатом правцу.

в) Ноћу 11/12 у селу Рготини од стране непознатих лица<sup>4</sup> заклани су: Јевтић Живан, његова жена Румена, син Витомир, снаха Душанка, унук Софроније, маћеха Бана, Момировић Илија и Николић Цветко а рањени Живковић Драга и Момировић Рада сви из Рготине.

г) 12 ом. око 17 часова преко села Петруше наишла је у село Јаковац (3 и по км. јужно од Андрејевца) група од око 300 комуниста<sup>5</sup> наоружаних пушкама и пушкомитраљезима у униформама СДС, немачким и бугарским као и у сељачком оделу. Група се целог дана налазила у Јаковцу.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И, рег. бр: 2/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици овог документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 14 јануара 1944 год.“ (Види док. 45, напомену 2).

<sup>3</sup> Тада су се на овом простору налазили 1. батаљон Зајечарског НОП одреда и Озренски батаљон. (Види док. 85, напомене 4, 5, б и 7).

<sup>4</sup> Односи се на четнике Драже Михаиловића.

<sup>5</sup> Први батаљон Зајечарског НОП одреда и Озренски батаљон

**Округ нишки:**

а) 3 ом. група наоружаних припадника ДМ. зауставила је аутобус који саобраћа између Сокобање и Алексинца у Бованској клисури и из истог скинула Владу Радовановића бив. комесара за цене и наднице у Сокобањи и недалеко од аутобуса га убили. Аутобус је потом пуштен да продужи пут.

б) Ноћу 8/9 ом. група партизана дошла је у општину доњотрнавску, уништила целокупну архиву исте општине и насилно одвела са собом два лица из села.

**Округ лесковачки:**

а) 4 ом. око 400 комуниста<sup>6</sup> дошло је у село Карађорђевац (28 км. ј-и од Прокупља) где су извршили организацију Одбора среза лесковачког у коју су ушле и 4 жене из Карађорђевца.

б) 8 ом. око 15 часова партизани<sup>7</sup> су упали у село Орљане (17 км. источно од Прокупља, среза добричког) ту убили 2 бугарска војника па се повукли у правцу села Мекиша.

**II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:****Округ београдски:**

а) 4 ом. око подне у село Младеновац дошло је око 150 припадника ДМ. који су из села мобилисали 14 младића и одвели их са собом у правцу села Рајковца. Ноћу 4/5 ом., по одласку Дражиноваца дошли су у село партизани и спалили општинску архиву а општинским стражарима наредили да се разиђу кућама па затим отишли у непознатом правцу.

б) Ноћу 1/2 ом. четнички одред ДМ. под командом капетана Лазовића блокирао је село Дражањ, среза грочанског. Том приликом убијен је члан месне комунистичке организације Богосав Јовановић земљорадник а рањен је Војин Стојадиновић, такође земљорадник. Четници су одвели Милутина Јовановића, Александра Радовића, Светомира Павловића, Радована Симића, Нику Ђорђевића и Душана Петровића који су били у комунистичкој организацији, а спалили кућу Драге Милића који се са синовима налази у шуми као партизан.

в) 5 ом. пре подне у селу Врбовцу од припадника ДМ. заклани су повереници Среског начелства у Смедереву Светозар Стевановић и Михајловић.

г) 11 ом. група од 200 партизана налазила се у селу Сибици, среза космајског.

<sup>6</sup> и <sup>1</sup> Вероватно се односи на 2. јужноморавску бригаду и 1. јужноморавски НОП одред који су тада дејствовали на том простору.

д) 5 ом. у засеоку Бачина Општине селевачке, код Смедеревске Паланке, четници ДМ. убили су 7 мушкараца и 1 жену а 1 мушкарца ранили зато што су били симпатизери партизана.

ђ) 10 ом. око 14 часова дошла је у село Лисовић, среза космајског, група од 200 комуниста.<sup>8</sup> Ту су им се придружили познати комунистички бандити из Барајева Миле Вуковић<sup>9</sup> студент филозофије, Миливоје Тасић зв. „Бели“ и Душан Тасић—Дамњановић који су ноћу 9/10 ом. били у селу Барајеву (10 км. с-з од Сопота).

**Округ пожаревачки:**

а) 8 ом. у селу Салаковац (7 км. ј-и од Пожаревца) убијен је од стране комуниста претседник општине Милутин Трајиловић.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

а) Ноћу 1/2 ом. једна комунистичка тројка упалила је архиву општине клатичевачке, среза таковског и из касе однела 4.300 динара.

**Округ крушевачки:**

а) После последњих борби између четника и комуниста у срезу расинском комунисти су се повукли у правцу Топлице док се одреди четника налазе у Малом Шиљеговцу, Пасјаку и Бовану, среза расинског.

IV. — ШАБАЦ И ВАЉЕВО:

**Округ ваљевски:**

Нема важнијих догађаја.

**Округ шабачки:**

Нема важнијих догађаја.

<sup>8</sup> Односи се на 2. батаљон (тј. Космајски НОП одред) Привремене шумадијске бригаде.

<sup>9</sup> Миодраг Вуковић (Миле Сељак). У Космајски НОП одред је ступио 1941, а затим је по одлуци Партије, 1942, отишао за политичког радника у крагујевачки округ. Године 1943. одлази у посавски срез за секретара Среског поверенства КПЈ. На тој дужности остаје до априла 1944, а онда иде за секретара Среског поверенства КПЈ за грочански срез. Пред ослобођење Београда Вуковић ступа у 2. шумадијску бригаду. Погинуо је на сремском фронту 3. јануара 1945. у с. Комплетинцима као политички комесар 21. бригаде (тј. 2. шумадијске, како се раније звала) 21. НОУ дивизије.

## САБОТАЖЕ:

### I. — НИШКА ОБЛАСТ:

#### **Округ лесковачки:**

7 ом. група непознатих бандита порушила је дрвени мост на реци Морави код села Богојевца.

### II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

Нема важнијих догађаја.

### III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### **Округ крагујевачки:**

11 ом. у 22 часа један партизански одред извршио је напад на станицу Копљаре, сраза орашачког. Том приликом комунисти су запалили вагон одређен за саобраћајну канцеларију те је овај са целокупним намештајем и телефонским апаратом изгорео. Уједно су запалили општинску зграду у Копљарима и однели кључеве од скретница тако да се саобраћај врши само на једном колосеку. Жртава није било.

## СУКОБИ И БОРБЕ:

**Округ зајечарски:** 4 ом. у 12 часова код села Велики Извор (5 км. с-и од Зајечара) комбиновани одред СДС и граничара из Зајечара сукобио се са једном комунистичком бандом.<sup>11</sup> После пола часа борбе комунисти су успели да се извуку и пребаце преко границе. Комунисти су имали доста губитака у рањенима али су их однели собом преко границе. На нашој страни губитака није било.

**Округ нишки:** 4 ом. у 9 часова одред СДС из Житковца сукобио се код Обле главе (22 км. северно од Прокупља) са око 400 добро наоружаних<sup>1</sup> комуниста. После 6 часова огорчене борбе одред је успео да разбије више пута јачу комунистичку банду и да је присили на повлачење ка гребену Великог Јастребца. У току ове борбе одред није имао губитака. Комунисти су имали доста губитака у мртвим и рањенима али су успели да их однесу собом.<sup>к</sup>

<sup>10</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВ и ПОЈ.

<sup>к</sup> Односи се на 2. батаљон Зајечарског НОП одреда.

<sup>12</sup> Вероватно се односи на Јастребачки и Расински НОП одред који су се кретали према В. Плани где ће се 14. јануара, од делова ових одреда, формирати 3. јужноморавска бригада (књ. 7, док. 7 и 15). У извештајима ових одреда се не спомиње борба на Облој глави (триг. 654, 20 км с. од Прокупља).



**Округ лесковачки:** 5 ом. у 7 часова група од 15 комуниста дошла је из планине Гајтана, среза јабланичког, у село Секирачу (38 км. ј-и од Куршумлије) блокирала село и повела два грађанина. Сељаци из општине добродолске опколили су ову групу комуниста, отели земљораднике и убили 3 комуниста. Код једног од убијених нађене су исправе под именом Милош Штрбак избеглица из Босне. Остали комунисти су се пред мрак повукли у планину Гајтан одакле су и дошли.

**Округ београдски:** Ноћу 3/4 ом. заноћила је у селу Крушевици (16 км. источно од Лазаревца) група од 70 четника ДМ. Обавештени партизани који су се налазили у суседном селу Трбушници у јачини од 250 људи у зору 4. I. опколили су ову групу четника. У борби која је вођена цео дан са мањим прекидима четници су успели да пробију обруч и да потисну партизнице опет ка селу Трбушници. На граници овог села и Крушевици опет су се сукобили и започели борбу која је престала тек у сумрак. Партизани су се повукли у правцу села Калањевци, среза качерског, па су се одатле преко села Погорелаца и Крушевице, среза орашачког, поново вратили у срез колубарски и 5 ом. налазили су се у Малим Црљенима — 14 км. северно од Лазаревца. Одреди ДМ. концентришу се у селу Барошевцу ради поновног напада на партизанае. До сада је погинуло 33 партизана а више их је теже рањено, док је на страни четника ДМ. погинуло 6 а 2 рањено.<sup>13</sup>

6 ом. у 16 часова група од 300 комуниста запосела је село Дучину (10 км. западно од Сопота). Одељење стражара из Сопота сукобило се са партизанима који су се утврдили у селу. Партизанае су такође напали са две стране четници из одреда Калабића. После дуже борбе четници су успели да партизанае истерају из села те су ови отступили у правцу

<sup>13</sup> Борбу против четника у с. Крушевици водио је 1. батаљон Космајског НОП одреда. Борба је први пут вођена 2. јануара и четници су били разбијени. Два дана касније, 4. јануара, 1. батаљон Космајског НОП одреда поново је напао четнике и четници су се тада разбежали. Заробљена су тројица.

У току дана четници су се прикупили и заједно са недифевцима напали партизанае. У извештају Космајског НОП одреда од 15. јануара 1944. године (књ. 7, док. бр. 12) о том сукобу се каже: „Истог дана иа Крушевичком вису после подне нападнути смо са две стране од четника и жандарма, водила се борба до увече. Непријатељ је имао више губитака у мртвим и рањеним и растеран је у разним правцима. Ми смо имали једног друга теже рањеног из Ш-ће чете који је подлегао ранама”.

села Венчана. Партизани су имали 7 мртвих и 2 рањена. Од стране четника 1 је рањен. Четници су наставили гоњење.<sup>14</sup>

4. ом. од 11 до 15 часова у селу Крушевици, среза колубарског, вођена је борба између одељења од 60 стражара СДС 113 Белановице и групе од око 250 комуниста. На дтрани СДС губитака није било а на страни комуниста погинуло је 7 од којих 1 жена, 3 су теже а више лакше рањених.

**Округ крагујевачки:** 4 ом. од 11 до 15 часова код села Даросаве (10 км. западно од Аранђеловца) вођена је борба између Одељења СДС из Белановице и једне комунистичке баиде. Уз припомоћ групе четника комунистичка банда је разбијена. На месту борбе остало је 7 комунистичких лешева. Већи број рањених комунисти су одвели собом. Стражари и четници нису имали губитака.

**Округ крушевачки:** Ноћу 1/2 ом. око 600 комуниста пребацило се из Топлице преко Јастрепца у срез расински. Око 5.30 часова ова комунистичка банда напала је код села Каоник (13 км. источно од Крушевца) четнички одред капетана Томашевића који се под борбом као много слабији повукао ка селу Дворане где су се налазили и други четнички одреди са којима је заједно продужио борбу са комунистима. Том приликом погинуло је 28 четника а 3 комуниста су рањена.

5 ом. око 600 комуниста дошло је у село Зубовац, среза расинског и Јаковље, среза моравског, где је сачекана од Моравског четничког одреда. Развила се борба која је трајала од 15 до 17 часова. Резултат непознат.

**Округ ужички:** 8 ом. у 19 часова 1000 комунистичких бандита подељени у 3 колоне кренуле су ка Ивањици.<sup>15</sup> Око 3 часа после пола ноћи две комунистичке колоне у јачини око 700 људи напале су Ивањицу док је трећа јачине око 300 бандита извршила напад на рудник „Лиса“ (5 км. с-з од Ивањице). Веза са Ивањицом прекинута је у 3.15 часова. У току 9 јануара комунистима су пристигла нова појачања. Примећено је и пребацивање комунистичких група преко Дрине према Рогачици. У току напада на Ивањицу око 300 бугарских војника повукли су се без борбе ка Ариљу. Одреди СДС

<sup>14</sup> Ни ови подаци нису тачни. У поменутом извештају Космајског НОП одреда стоји: „На дан 6-1-1944 год. напали смо из Дрлупе четничке банде које су биле у Дучини и растерали смо их. Губици непријатеља нису познати, ми нисмо имали губитака“ (књ. 7, док. бр. 12).

<sup>15</sup> Напад на Ивањицу и Лисањски рудник извршила је 2. пролетерска дивизија (састава: 2. пролетерска, 2. далматинска и Шумадијска бригада). Опширније о овоме види у књ. 7, док. 3, 4 и 26.

и граничара водили су борбу у којој су имали више губитака. У 18 часова били су присиљени да се повуку из Ивањице када су је комунисти заузели. Због напада комуниста на рудник „Лиса“ радници су се разбежали у правцу Гуче као и грађанство из Ивањице. Око 200 Бугара такође је отступило ка Гучи. 9 ом. по подне партизани су ушли у село Ступчевићи (5 км. далеко од Ариља). Њихов број се повећао на 2.000 људи пошто су вршили присилну мобилизацију и људство одмах наоружавали аутоматским оружјем које носе са собом.<sup>16</sup> 10 ом. водиле су се тешке борбе између бугарских

<sup>16</sup> У извештају Команде СДС из Ужица од 5. јануара 1944. износи се кретање и распоред јединица НОВЈ, па се, између осталог, каже:

„... 1. Командир пољског одреда среза Моравичког шифрованом депешом Пов. Бр. 5 од 4 овог месеца доставио је:

„Две партизанске бригаде пребациле се преко Увца код Трубова и налазе се са главним снагама на линији **Штитково—Кадина Стена—Чемерница—Мочиоци** [код с. Брекова, 20 км. с.з. од Ивањице].

Предњи делови су у Ариљском, Златиборском и Моравичком срезу.

Јачина преко хиљаду људи добро наоружаних аутоматским оруђем.

Четири стотине четника опкољено у селу **Дебељи** моле помоћ хитно.

Најхитније у Моравички срез упутити расположиве снаге са што већим бројем аутоматских оруђа.

Извештај добио сам од Немачког обавештајног органа и четника, молим придати му озбиљан значај.”

2. Командир одреда пољске страже среза Ариљског телефонском депешом ноћу 4 овог месеца доставио је следеће: „На линији села Мочиоци — Кадина Стена појавило се око 1.200 наоружаних комуниста и овде да је опкољен четнички одред војводе — поручника Калаитовића који је са комунистима у борби.

Наведена линија налази се од Ариља удаљена 28 км јужно.”

Наредио сам командиру одреда пољске страже среза Моравичког да одмах са одељењем од 40 људи предузме крстарење територије среза и да ступи у везу са оружаним одредима који су у борби са комунистима...”

(В.И.И., рег. бр. 25/3—1, к. 29).

У извештају Начелства среза моравског из Ивањице од 4. фебруара 1944. овако је описан ток напада на Ивањицу и Лисански рудник:

„На дан 9-1- око 3 часа почео је напад на Лисански рудник антимоана, а већ у 4 часа нападнута је Ивањица.

Сеоска пољска стража већ је раније била посела улаз у варош са правца Ариља, док је Српска гранична стража посела улаз од правца Јавора. Одбрана Ивањице није организована у самој Ивањици из разлога што су се бугарске трупе, које располажу са артиљеријом и аутоматским оружјем повукле на бункере, одакле су почели минобацачима, артиљеријом и мит-

трупа и партизана на линији Клисура—Добраче—Вучјак (8 км. далеко од Ариља). Код Клисуре<sup>17</sup> је у борбу ушло и 6 немачких тенкова. На том месту у борби је ангажовано 800 партизана који су покушавали да обиђу Вучјак и да продру ка селу Радобуђи како би дошли за леђа Ариљу и бугарским трупама јер би на тај начин пресекали пут за Пожегу. 10 ом. код села Катићи (14 км. с-з од Ивањице) одред СДС из Ариља сукобио се са једном комунистичком бригадом. У овој борби

раљезима тући прилазе Ивањици, а и саму Ивањицу на оним местима, где се приметила партизанска ватра..." (В.И.И., рег. бр. 31/3—1, к. 29).

<sup>17</sup> О току ових дејстава овако је 11. јануара 1944. известио окружни начелник из Ужица:

„Код Клисуре у току јучерашњег дана водиле су се борбе са партизанима. Пре подне били су партизани у нападу. По подне прешле су у напад бугарске трупе. Партизани су се повукли за 1 км. западно од Клисуре у планину. Немачки тенкови нису могли да продру кроз Клисуру, јер је пут раскопан, набацано је стење, дрво и друге разне препреке. Тенкови су се ноћас вратили у Ариље и сада се налазе у Ариљу.

Капетан командант бугарског батаљона лакше је рањен у ногу у борби код Вучјака.

Јуче по подне око 3 часа један немачки авион за извиђање био је у извиђању, па је после тога долетео један авион „штука“ и вероватно услед необавештености или што није било споразума отворио је ватру на бугарске трупе. Том приликом рањено је 22 бугарска војника и један наш стражар из СДС.

Наша три стражара из СДС услед неспоразума настрадала су у општини Добрачкој од бугарских трупа. Један је погинуо, а друга два су рањена од којих један тешко.

Постоје непроверена обавештења, да су Бугари у борбама око Ивањице, као и у самој варошици јурећи на партизане борбом на нож.

Имам обавештење, да партизани не држе целу Ивањицу, него да се она једним делом налази у рукама бугарских трупа.

Партизани нису нигде прешли у драгачевски срез. Гро партизанских снага налазе се код Катића у Пресјеке, а њихове претходнице, које и даље воде борбу са Бугарима налазе се код Вучјака (8 км. удаљено од Ариља).

Код четника стање стоји овако:

Сви четници посели су реку Моравицу. Јуче по подне један део пожешке и ариљске четничке бригаде пребацио се је северно од Ариља у драгачевски срез, али је у току ноћи Милош Марковић, наредио да се врате натраг у састав његове ударне бригаде — а он се налази на територији општине Брковачке, среза ариљског.

Јутрос у 5 часова бугарска команда вратила се у Ариље из општине Латвичке. Јутрос у 7 1/2 часова дошла су у Лриље три камиона немачких планинских ловаца са једним лаким борним колима.

Партизани су јаки преко 2000 веома добро наоружаних људи. Имају велику комору и муницију..." (В.И.И., рег. бр. 26/3—1, к. 49).

одред је имао 4 погинула, 4 рањена и 9 несталих и био је принуђен на повлачење у Ариље пред јачом комунистичком снагом. У току 10. I. одред СДС из Ивањице, Гранични одред из Ивањице који су били принуђени на повлачење ка Гучи са одредима СДС из Гуче, Ариља и Пожеге предузели су понова напад на комунисте који су заузели Ивањицу, манастир Клисуре, рудник „Лиса" и дошли до Ариља. Истовремено предузели су напад немачки тенковски одред из Гуче и Ариља и један бугарски батаљон и око 700 четника Симовића који су добили муницију од Немаца. Овим снагама повраћен је рудник „Лиса", разбијени су комунисти код манастира Клисуре и 11 ом. заузета Ивањица у коју су ушли Немци, четници и Бугари. Приликом напада које су бугарске јединице и одред СДС из Ариља вршили на комунисте код Клисуре услед неспоразума били су митраљирани од немачких авиона којом приликом је погинуло 10 бугарских војника, 1 стражар СДС а два стражара су рањена. Код Клисуре се 11 ом. налазила још увек једна јака комунистичка група која је разбијена тек 12 ом. када су се комунисти повукли преко Мочиоца и Брекова са намером да се преко Високе пребаце поред Ужица преко Златибора ка Пљевљима и даље према Босни. У току 12 јануара комунистичке банде су се повукле на линију село Бутково—село Опаљеник—село Катићи—село Мочиоци. Напад на комунисте изводи се са све четири стране и то са севера четници и Бугари, са истока одреди СДС, са југа четници Калаитовића и Лукачевића, са запада четници и 2 одреда СДС. Друга група јачине око 700 комуниста нападнута је од одреда ДМ. Код села Добрун (26 км. западно од Чајетине — сек. Вардиште) где су се развиле жестоке борбе које су још у току. Према досадашњим обавештењима погинули су приликом заузимања Ивањице од стране комуниста 1 немачки официр и 1 немачки војник. 5 бугарских војника, 5 стражара а заробљено је 5 немачких војника, 1 морнарички капетан и апотекар. Партизани су према досадашњим обавештењима имали око 120 мртвих.

18

<sup>18</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
20. ЈАНУАРА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 13. ДО  
20. ЈАНУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
20 јануара 1944 год.

ПРЕГЛЕД НАЈВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА<sup>2</sup> ОД 13 ДО 20 ЈА-  
НУАРА 1944 ГОД.<sup>3</sup>

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ Зајечар:**

а) 13 о.м. око 19 ч. наишла је у с. Доње Зуниче, среза заглавског, група од око 200 комуниста која се ту задржала целе ноћи па 14 о.м. изјутра отишла у с. Г. Зуниче одакле се, пошто је узела хлеб од грађана, убрзо повукла према с. Берчиновцу и Шарбановцу.<sup>4</sup>

б) У вези извештаја бр. 15 група која је 13 о.м. била у с. Д. Зуничу дошла је 14 о.м. у с. Берчиновац где су спалили општинску архиву, однели неколико бланкета личних карата и отерали са собом око 20 омладинаца као и старешину села. Одатле су отишли у правцу с. Шарбановца, Јелашнице и Јаковца, среза тимочког. 16 о.м. око 15 час. иста група дошла је у с. Кандалицу, среза заглавског, где је остала до 2 часа после поноћи и преко с. Жуковаца отишла у правцу места зв. Грнчар.<sup>5</sup>

**6**

**Округ Лесковац:**

а) 14 о.м. око 24 часа једна група партизана напала је на чуваре пруге између Пуковца и Кочана у срезу добричком, двојицу убила а више њих одвела.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 3/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 21 јануара 1944 год.“

<sup>3</sup> Види док. бр. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Односи се на Тимочки НОП одред.

<sup>5</sup> Види док. 85, напомене 4, 5, 6 и 7.

<sup>6</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

б) У близини с. Вукања, среза јастребачког, концентрирана је већа група комуниста са намером да нападне четнике ДМ. у ср. [езу] расинском. Одред Николе Гордића кренуо је у том правцу.

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

**Округ Београд:**

а) 12 о.м. у 4 час. група од 170 четника ДМ. дошла је у с. Младеновац где су за свој одред мобилисали 18 младића, а 6 сељака, комунистичких симпатизера, под јаком стражом одвели са собом. Један од одведених сељака нађен је 13 ож. мртав-на путу Младеновац—Дубона док се за судбину осталих 5 не зна ништа.

Четници су 13 о.м. преко с. Рајковца отишли за с. Влашка.

б) 8 о.м. у 4 часа 70 комуниста под вођством Добривоја Милићевића, учитеља из Ражња, упали су у с. Дражањ (10 км. ј. од Гроцке) где су се задржали до 17 час, када су отишли у непознатом правцу. Одмах по њиховом одласку кроз с.[ело] је прошла група четника ДМ. који су убили заосталог комунисту Александра Лазића.

в) 14 о.м. око 23 часа 6 партизана упало је у општину Лукавица на периферији вароши Лазаревца и спалили општинску архиву.

г) 16 о.м. у 18 час. непозната лица убила су на жел. станици Рипањ, среза врачареког, инж. Василија Тарасова, пољопривредног референта среза врачарског, који се је враћао за Београд после одржаног пољопривредног течаја у општини рипањској.

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ Крагујевац:**

а) Ноћу 11/12 о.м. четници ДМ. упалили су кућу Тихомира Радовића у с. Забрежју (3 км. ј-и од Аранђеловца) и из села одвели 10 сељака осумњичених да су комунистички симпатизери.

САБОТАЖЕ:

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ Лесковац:**

Ноћу 10 о.м. у 22 часа кроз с. Турековац (6 км. з. од Лесковца) прошла је група од 80 наоружаних комуниста, који су у селу испалили неколико метака на кућу председника

општине а потом отишли у правцу Синковца (3 км. ј-з од Лесковца) а одатле за Печењевце (12 км. с. од Лесковца) где су у Пошти демолирали телефонско-телеграфске инсталације, однели 2 телефона, из касе однели 5.700 дин. па затим отишли ка с. Каштавар.<sup>7</sup>

**Округ Ниш:**

18 о.м. у 20.45 час. немачки војни брзи воз наишао је у близини жел. станице Дољевац на км. 264/100 на мину којом је приликом десна шина оштећена у дужини 1 и по м. те је локомотива исклизнула. Жртва није било. Саобраћај је успостављен 19 о.м. у 3.15 ч. изјутра.<sup>8</sup>

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

**Округ Београд:**

14 о.м. у 1.30 ч. по поноћи група непознатих наоружаних људи упала је у зграду жел. станице у Рудовцима и однела сав новац, запалила залиху путних карата па се затим изгубила у непознатом правцу.

III. — ШАБАЦ И ВАЉЕВО:

**Округ Ваљево:**

12. о.м. у 22.45 час. на км. 71.200 између станице Јабучје<sup>9</sup> ц Лајковац, среза тамнавског, непозната наоружана лица зауставила су воз 388, отворила кола са војном пошиљком Београд — Чачак и узела 25 колета дувана, меда и других ствари услед чега је воз задржан 38 минута.

СУКОБИ И БОРБЕ:

**Округ Зајечар:**

14. о.м. у стан Јелене Хелман у Књажевцу дошле су око 19 час. 2 партизанке.<sup>10</sup> Када је кућа била опкољена од наших органа у циљу хватања, једна је партизанка убила другу из револвера а потом, уништивши исправе своје и убијене партизанке извршила је самоубиство.

<sup>7</sup> На овом простору су дејствовали 2. јужноморавска бригада и 1. јужноморавски НОП одред. Међутим, у њиховом извештају се не помињу ове акције. (Види књ. 7, док. 5).

<sup>8</sup> Диверзију је извршила једна десетина 2. јужноморавског НОП одреда. (Види књ. 20, извештај 2. јужноморавске бригаде од 19. јануара 1944).

<sup>9</sup> С. Јабучје (Д. и Г.)

<sup>10</sup> Реч је о Стојанки Радосављевић Наташи, члану ОК СКОЈ-а за зајечарски округ, која се, са још једном позадинском радницом, привремено налазила у Књажевцу и ту је била откривена. Да не би жива пала непријатељу у руке, Стојанка је извршила самоубиство.



18. о.м. у 21 час наишла је у с. Црвењу група партизана, узела храну и преноћила.<sup>11</sup> Око 3 часа изјутра отишли су у с. Васиљ, среза тимочког, где су се сукобили са групом четника ДМ. али се исход борбе још не зна. Партизани су одвели са собом из с. Црвења 7 младића.

Одреди четника ДМ. из срезова тимочког, заглавског и сврљишког од 17 о.м. воде акцију чишћења комунистичких банди у срезу тимочком. Комунистичке банде су разбијене и протеране са територије среза.<sup>12</sup>

#### **Округ Ниш:**

18. о.м. око 8 час. Заглавска бригада ДМ. сукобила се ^од с. Сврљишка Топла на граници срезова сврљишког, заглавског и сокобањског са групом од око 400 партизана.<sup>13</sup> Развила се жестока борба али су партизани успели да се пребаце на територију среза сокобањског. Од Команде СДС у Нишу предузете су такође потребне мере како би се ова банда уништила. Према поузданим обавештењима ова банда се пре неколико дана пребацила из Бугарске на територију среза заглавског где је одмах била нападнута од одреда ДМ. У овој партизанској банди примећено је 200 лица у бугарским војним униформама.

9. о.м. у 14 час. дошла је у с. Сићево (15 км. и. од Ниша) група од преко 150 четника. 10 о.м. у рану зору јачи одред Бугара блокирао је село и напао четнике. Резултат борбе непознат.

#### **Округ Лесковац:**

13 о.м. око 22 часа група од 200 комуниста напала је Окружну болницу у Лесковцу.<sup>14</sup> Том приликом су тешко ранили једног стражара, једног убили а једног са собом повели. Такође су повели са собом и болесницу Веру Спасић која је била ухапшена као комунисткиња. При одласку партизани су опљачкали болничку апотеку и однели постељне ствари и завојни материјал.

<sup>11</sup> Односи се на Зајечарски НОП одред.

<sup>12</sup> и <sup>13</sup> У то време Зајечарски НОП одред, у чијем се саставу налазио и Озренски батаљон, по заједничкој одлуци ОК КПЈ за Зајечар и Штаба одреда, кренуо је у сокобањски срез, а одатле се упутио према Морави, прешао реку 30. јануара 1944. и отишао на Јастребац. (Опширније о овоме види у књ. 20, извештај Недељка Караичића, члана ПК КПЈ за Србију, од 7. фебруара 1944.)

<sup>14</sup> Упад у Лесковац је извршила 2. јужноморавска бригада. У акцији су учествовала два батаљона. (Опширније о томе види у књ. 7, док. 17).

### **Округ Београд:**

13 о.м. по подне сукобили су се сеоски милиционери из с. Рудовца, среза колубарског, са групом партизана непознате јачине на месту зв. Рудовачка шума између Рудоваца и Венчана. Том приликом погинула су 2 милиционера.

Ноћу 12/13 о.м. јужноморавска комунистичка бригада кренула је из области Космаја ка југу у срез колубарски и орашачки.<sup>15</sup> 13 о.м. по подне део ове банде напао је код Рудовачког забрана једно одељење СДС које се налазило као посада у Рудовцима (13 км. с-з од Аранђеловца). У вођеној борби ово одељење стражара, као много слабије, разбијено је и принуђено на отступање ка Рудовцима. Погинула су 2 стражара. После ове борбе комунисти су упали у зграду жел. станице у Рудовцима где су, као што је поменуто, опљачкали касу и спалили путничке карте, а потом отишли ка с. Трбушници. Други део ове банде сукобио се у току ноћи 13/14 о.м. код с. Даросаве (10 км. с-з од Аранђеловца) са слабијом групом четника ДМ којом приликом су четници као много слабији разбијени и принуђени на отступање. Погинула су 2 четника. Губитци комуниста у оба сукоба су непознати. Комунисти су продужили покрет ка Букуљи.

16 о.м. од 4 до 8 ч. изјутра у с. Липе (7 км. ј-и од Смедерева) вођена је борба између добровољаца IV пука и партизана. У борби је погинуо један добровољачки поднаредник а 3 добровољца су рањена. Погинуло је 7 партизана. Партизани су разбијени и разбежали се на све стране, после чега су се добровољци вратили у Смедерево.

### **Округ Пожаревац:**

14 о.м. на месту зв. Велико Брдо, атара општине стигачке, среза хомољског, у борби са четницима ДМ. погинуо је вођа комуниста Јован Шербановић<sup>16</sup> из Лазнице.

<sup>15</sup> Овде се не ради о 1. јужноморавској бригади, јер је она на том простору била почетком децембра 1943, а одатле је отишла у западну Србију, па затим у Босну. Дрину је прешла 11. и 12. децембра 1943 (види док. 80, напомену 11). Према томе, овде се ради о такозваној Привременој шумедијској бригади коју су сачињавали ПГумедијски п Космајски НОП одред. (Опширније о томе види књ. 20, писма ОК КПЈ за Младеновац од 14. јануара и ОК КПЈ за Аранђеловац од 24. јануара 1944).

<sup>16</sup> Народни херој. Шербановић је тада (као члан бироа ОК-а КПЈ за Пожаревац) обилазио партијске организације у хомољском срезу. Захваљујући издаји, четници су успели да га открију. У борби с њима Шербановић је рањен и да им не би жив пао у руке извршио је самоубиство.

### **Округ Крагујевац**

12. о.м. у 15 часова чета СДС сукобила се на северним падинама Венчаца са око 30 комуниста. После пола часа борбе комунисти су разбијени и натерани у бегство. На месту борбе остала су два комунистичка леша, док су остале своје мртве и рањене комунисти однели са собом. Чета СДС није имала губитака.

17 о.м. у 3 часа у с. Јеловик (10 км. ј-з од Аранђеловца) дошла је група од 200 комуниста.<sup>57</sup> Одмах су упућени ка Јеловику одред СДС из Белановице, из Аранђеловца и чета I батаљона из Аранђеловца, који су се још истог дана сукобили са комунистима. У борби која је трајала до 17 часова *комунисти су разбијени и* присиљени на повлачење; ка с. Босуца и Г; Трешњевица (5 км. ј-и од Јеловика). Погинуло је 40 комуниста, 30 рањено, а б заробљено. Међу убијенима налази се политички комесар I комун. чете. На нашој страни губитака није било. Гоњење разбијених комуниста настављено је.

### **Округ Краљево:**

16 о.м. четници су у с. Трешњи, среза драгачевског, ухватили два Италијана из једне комунистичке тројке.

### **Округ ужички**

13 о.м. четници мајора Цветића сукобили су се код Јавора са групом комуниста, разбили је и принудили на повлачење, којом приликом је погинуло 70 лартизана.<sup>18</sup> Ноћу 13/14 о.м. и 14/15 о.м. заједничким дејством одреда СДС и СДГС<sup>19</sup> ужичког и краљевачког округа, бугарских трупа, као и четника разбијене су опкољене комунистичке бригаде код села Маскова (20 км. ј-з од Ивањице) и принуђене на повлачење ка с. Вукићу, где им је бомбардован штаб. Комунистички одреди опкољени су на територији око села Катићи и Кушићи са све четири стране.

16 о.м. после вишечасовне борбе на просторији села Кушићи—Опаљеник—с. Катићи разбијене су комунистичке бригаде, али ипак један део комуниста успео је да се повуче ка с. Љубиш (23 км. з. од Ивањице). Гоњење је настављено. Према досадашњим подацима губици комуниста од почетка

<sup>17</sup> Борба у с. Јеловику (10 км ј.з. од Аранђеловца) водила је Привремена шумадијска бригада. (Види књ. 20, писмо ОК КПЈ за Аранђеловац од 24. јануара 1944).

<sup>18</sup> О дејствима 2. пролетерске дивизије на простору Ивањице види у књ. 7, док. 26.

<sup>19</sup> Недићева Српска државна гранична стража

борбе у простору Ивањице износе 762 убијена комуниста<sup>20</sup> и 70 заплених коња. На нашој страни губици износе: код СДС погинуло је 10, нестало 10, рањено 4, код четника погинуло 7, рањено 15, код Бугара 30 погинуло, 10 нестало и 10 рањено, код Руса у немачкој служби 7 рањено.<sup>21</sup>

<sup>50</sup> Губици 2. пролетерске дивизије су произвољно дати. (Види књ. 7. док. 26).

<sup>21</sup> О овим борбама се опширније говори и у извештају Команде СДС из Ужица од 17. јануара, упућеном начелнику ужичког округа: „Борба противу комуниста на територији среза Моравичког и Ариљског и даље је у току.

У овој борби учествују Немачка и Бугарска војска, СДС и С.Г. стража.—

За сада Комунистички одреди налазе се и то:

Један јачи одред на линији Бреково [15 км ј.з. од Ариља] 12 км. јужно од Ивањице — Мочиоци 20 км. југо-западно [с.з.] од Ивањице, од стране Немаца, Бугара, СДС и СТО опкољени.

У Катићима 20 км. јужно од Ариља налазио се је штаб комунистички, где су се концентрисале јаке снаге и то: Далматинско-Крајишка бригада у јачини око 1600 људи, — I. Српска пролетерска бригада у јачини око 1800 људи и II. Муслиманска бригада у јачини око 800 људи.

На 14. ов, месеца у 10 и 15 часова бомбардовали су немачки авиони Катиће, нашто су се комунистички одреди разбегли у следећим правцима:

» Далматинско-Крајишка бригада правац Јовић 16 км. западно од Ариља, — сукобила се је са четничким одредима мајора Цветића, који је запосео Јавор и околицу. —

I. Српска Пролетерска бригада повукла се правац Бреково 14. 1/5 км. југо-западно Ариље — Бјелуша 19 км. југо-западно Ариље — Добраче 10 км. јужно Ариље, — Сукобила се је са Бугарском војском и СДС.

II. Муслиманска бригада повукла се правац Клисурса 10 км. јужно Ариље. — Бугари и СДС. заузели су линију Клокоч и Латвичку планину 6 км. јужно Ариље и Радобуђе 30 км. западно Ариље.—

Према подацима до сада су губици и то:

Одред Ивањица: погинули су наредник Грубачић Андрија, наредник Радоњић Десимир, — Рањени: стражар Станић Здравко и поднаредник Громовић Драгослав. Одведени су: каплар Ђурчић Десимир и стражар Даниловић Ратко.—

Одред Ариље: погинули су: поднаредник Влатковић Ј. Богдан, каплец Романић М. Милета, стражари Васиљевић О. Радул и Вучићевић М. Раде.— Рањени су стражар Павићевић Р. Милорад и Спасојевић С. Видоје.—

Одред Пожега: Рањен је водник Ђајић Ј. Здравко. Одведен стражар Тимотијевић О. Трифун.

Српска Државна Гранична стража: 2 мртва и 4 одведена.—

Код Немачких војника, а према подацима: Немачка фелдјандармерија: 4 заробљена.

Немачки граничари: 2 мртва, 1 рањен и 1 заробљен.

За Бугаре подаци код Ивањице: 1. официр погинуо, 1. официр (Командант батаљона) тешко рањен, 10 војника погинуло, 14 рањено и 9 нестало.—

## ХАПШЕЊЕ ОД СТРАНЕ ОКУПАТОРА И НАШИХ ВЛАСТИ

11 о.м. у 17 часова чета добровољаца 5 пука СДС блокирала је Трстеник и похапсила већи број грађана, зато што четници групе Кесеровића нису вратили 4 добровољца одведених 7 јануара. Похапшена лица спроведена су за Крушевац.

14 о.м. бугарска казнена експедиција стрељала је на жељезничкој станици Грамада (14 км. с-и од Ниша) 13 младих. Бугари нису дозволили рођацима да однесу лешеве стрељаних.

22

## УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ

Ноћу 10/11 о.м. око 200 комун. бандита под вођством Бугарина Ботева, прешли су са бугарске територије у срез ле(Сковачки, где су се код с. Чукљеник (12 км. ј. од Лесковца) сукобили са одредом СДС, јачине 130 стражара, којима су притекли у помоћ и 400 бугарских војника из Лесковца.<sup>23</sup> Комунисти су разбијени и пребачени натраг преко границе. Погинуло 6, а 10 рањено комуниста. Припадници СДС и Бугари нису имали губитака.

Грађани у Ивањици: 7 мртвих и 12 рањено.—

Са осталих места где се је борба водила, за Немце и Бугаре нема се података.—

Комунистички губитци: Код Ивањице око 100 мртвих и заробљених. — Код Јавора 70 мртвих и код Катића и Добраче, а поводом бомбардовања села Катићи 150 комуниста заробљених, међу којима било и заробљених-рањеница, али су по Бугарима на лицу места поубијани.—• Заробљено је 33 комуниста.—

Четнички одреди, Пожешки и Ариљска бригада налазе се на затварању прелаза, правац Санцак, као и Златиборска бригада на затварању прелаза према Златибору.— Код четника има доста и губитака, али се тачно не зна.—

Одреди СДС среза Ариљског, Пожешког и Моравичког стално су у акцији и на терену, они знатно оскудевају у аутоматском оружју и муницији и према овоме онемогућује им се јача акција..." (В.И.И., рег. бр. 28/3—2, к. 29).

<sup>22</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

<sup>23</sup> Односи се на 2. јужноморавску бригаду и 1. јужноморавски НОП одред који су дан пре тога водили борбе против четника на простору с. Медвеђа (види књ. 7, док. 5). Одавде бригада иде према Морави и 13. јануара упада у Лесковац. Према томе, овде се не ради о бугарским партизанским јединицама, већ је овај лажни извештај послат с намером да се код Немаца створи уверење да у југоисточној Србији нема српских партизана, јер су они, према извештајима Недићеве жандармерије, одавно уништени.

15 о.м. око 23 часа у Лозничком Пољу, среза јадарског, (4 км с. од Лознице) једна група комуниста непознате јачине наишла је на заседу наших стражара. Развила се борба која је трајала 15 минута, после чега су се комунисти повукли, и вероватно пребацили натраг у Босну. На стражи СДС један стражар погинуо. Губици комуниста непознати.

<sup>24</sup>

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Ситуација у протеклој недељи остала је непромењена. На целој територији настављају се успешне борбе националних елемената<sup>25</sup> противу комуниста. Више покушаја комунистичких банди да се преко границе убаце у Србију осујечени су, а партизанске бригаде, које су из Санцака упале у Ивањицу, потучене су и натеране на повлачење. Осетнију активност показује једино Јужноморавска бригада у Београдском округу, која је међутим, такође у повлачењу према југу.

Ван граница Србије осећа се врење комунистичких банди у правцу издвајања националних елемената, који је својевремено пред прогонима српског живља избегао у шуме и тамо био преузет од комунистичког вођства. Ово издвајање учиниће да се током времена комунистички Титов покрет сведе на своје праве границе, а да се српски национални елементи врате колу коме и припадају.

Одреди ДМ. остали су у прошлој недељи на досадашњој линији безкомпромисне борбе против комуниста.

<sup>24</sup> Овај део извештаја се изоставља јер се понављају раније изнесени подаци.

<sup>25</sup> Реч је о четницима Драже Михаиловића.

**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
26. ЈАНУАРА 1944. ГОДИНЕ О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ  
ОД 21. ДО 27. ЈАНУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

26 јануара 1944 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 21 ДО 27 ЈАНУАРА  
1944 ГОД.<sup>3</sup>

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ зајечарски:**

а) 21 ом. између Звездана и Гамзиграда заустављен је од непознатих наоружаних људи воз који је ишао према Бору и из истог изведени и одведени у непознатом правцу Макса Николић судија и Вања Лаловић индустријалац, оба из Зајечара.

**Округ нишки:**

а) 19 ом. дошла је из среза заглавског у село Језеро, среза [Соко]бањског, група од 300 партизана која је ту остала све до 22 ом. увече> када је отишла у непознатом правцу.<sup>4</sup>

**Округ лесковачки:**

а) 21 ом. нестали су из Лебана: Светозар Митровић пољочривредни референт, Вукосав Перовић реонски економ, Мирко Бојић реонски економ и Милосав Каменић референт за исхрану.

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

Нема важнијих догађаја.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 4/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 28 јануара 1944 год.“

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Односи се на Тимочки НОП одред. (Види док. 87, напомену 12 и 13).

### III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### Округ крагујевачки:

а) 18 ом. на жељезничкој станици Љутовница, среза таковског, добровољци<sup>5</sup> су из панцир воза отворили ватру из митраљеза и баача на ђаке основне школе у Љутовници и ако су им присутни скренули пажњу- да су у питању деца. Жртава и повређених није било.

б) 23 ом. око 15 часова 4 наоружана партизана упала су у општину орашачку те су скупили и запалили сву општинску архиву.

#### Округ крушевачки:

а) Како су у селима Лободер, Рајинац и Горњи Дубич (12 км. северно од Трстеника) извршене концентрације јачих комунистичких снага то су четници ДМ. отпочели да врше мобилизацију људства за I и II Трстеничку бригаду мобилишући прво оне који су већ били у четницима а затим оне који су већ служили војеку. Укупна бројна јачина ових бригада треба да износи око 1000 људи.

#### Округ ужички:

а) Од 18 ом. комунистичке групе које су се налазиле на територији среза моравичког напустиле су срез и отишли у правцу Јасенова, среза златиборског.<sup>6</sup> Такође су и партизанске јединице из среза ариљског отишле са територије истог среза у правцу Јасенова, вероватно са намером да се преко Златибора пребаце на Тару срез рачански, а одатле преко Дрине за Босну. 19 ом. у 6 часова изјутра последње партизанске патроле напустиле су Мочиоце. У појединим селима виде се још само њихове тројке.

### IV. — ПИАБАЦ И ВАЉЕВО:

Нема важнијих догађаја.

<sup>5</sup> Односи се на љотићевце, припаднике такозваног Српског добровољачког корпуса.

<sup>6</sup> Јединице 2. пролетерске дивизије требале су тог дана да изврше марш према Негбини [25 км ј.и. од Чајетине], међутим покрет је извршила само 2. пролетерска бригада, док је Шумадијска 18. јануара, пре зоре, напала четнике у Мочиоцима. Убијено је 20 четника, а заплењена су три пушкомитраљеза. Шумадијска бригада је имала 4 мртва и 8 рањених. Друга далматинска је водила борбу код с. Доњег Трудова. (Види књ. 7, док. бр. 26).



## САБОТАЖЕ

### I. — НИШКА ОБЛАСТ:

#### Округ нишки:

21 ом. у 1.40 по поноћи између станица Лужане и Грегач, среза моравског, на жељезничкој прузи Ниш—Београд, Војнотеретни воз бр. 182 наишао је на паклену машину постављену од стране комуниста која је експлодирала испод самог воза, те је пруга оштећена у дужини једног метра. Жртава није било. Због ове експлозије саобраћај је био обустављен све до 5 часова изјутра.

21 ом. у 1.25 часова по поноћи између жељезничких станица Брестовац и Пуковац, на прузи Ниш—Лесковац, од стране непознатих бандита покушан је напад на жељезничку пругу на км. 272 али је бугарска стража напад одбила. Због овог напада воз бр. 180 враћен је у Брестовац где је остао све док се пруга није испитала. Жртава и штете на колосеку није било.<sup>7</sup>

#### Округ лесковачки:

16 ом. 40 припадника ДМ. посекали су носаче недовршеног моста на реци Морави код села Разгојне (12 км. северно од Лесковца).

Ноћу 22/23 ом. партизани су посекали 17 телефонских стубова између с. Печењевце и Липовица, на путу Лесковац—Ниш, те је тако телефонски и телеграфски саобраћај са Нишом прекинута.<sup>8</sup>

Ноћу 23/24 ом. партизани су посекали све телефонске стубове од села Синковце, среза лесковачког,<sup>9</sup> до села Бушњаци,<sup>10</sup> среза јабланичког, у дужини од 8 км. и порушили привремени мост на реци Јабланици код села Ћеновца (11 км. источно од Лебана).

### II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

#### Округ београдски:

21 ом. на стајалишту (7 км. северно од Лазаревца) група непознатих бандита зауставила је теретни воз бр. 730 из кога су истоварили 10.000 кг. пшенице упућене из Аранђелов-

<sup>7</sup> Акцију је извршио 2. батаљон (косовски) 1. јужноморавског НОП одреда. Тада је посечено 30 бандера. Јаком ватром непријатељ је настојао да ову акцију онемогући, али у томе није успео. Погинуо је 1 борац. (Види књ. 7, док. 30).

<sup>8</sup> и <sup>9</sup> Акцију је извршио 1. батаљон 1. јужноморавског НОП одреда. (Види књ. 7, док. 30).

<sup>10</sup> с. Бошњак (8 км с.и. од Лебана).

ца за Забрежје и исту у колима отерали у непознатом правцу. Група је била јака око 50 људи.

23 ом. око 50 комуниста дошли су на жељезничку станицу Рудовци (13 км. с-з од Аранђеловца где су спалили станичну архиву и демолирали зграду. Једна друга група од око 200 комуниста прошла је такође кроз Рудовце и преко села Стрмова отишла за село Араповац (22 км. с-з од Аранђеловца).<sup>11</sup>

III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ крагујевачки:**

23 ом. у 20.35 часова воз бр. 723 који саобраћа као локал Аранђеловац—Младеновац на 22 км. од Младеновца на једној кривини на путу за Младеновац искочио је из колосека наишавши на једну отшрафљену шину. Локомотива се са 2 прва вагона претурила и зарила у насип колосека. У возу је поред путника била и једна чета од 90 војника јуришног батаљона из Баограда који су ишли из Аранђеловца за Београд и око 25 бугарских војника. Повређен је једино машиновођа и то лакше док је несретним случајем погинуо један наш војник од пушке свога друга која је сама опалила. Демолирање пруге извршили су сами партизани.

V

СУКОБИ И БОРБЕ

**Округ зајечарски:**

Приликом сукоба између партизана и четника ДМ. 18 ом. у селу Васиљу партизани су имали 17 мртвих док на страни четника ДМ. није било губитака. Разбијени партизани повукли су се према срезу сврљишком.<sup>12</sup>

**Округ нишки:**

17 ом. око 250 комуниста дошло је у село Мучибаба (13 км. с-и од Сврљига) одакле су кранули ка селу Тијовац, среза сврљишког. Одељење стражара СДС из Сврљига у јачини 39 људи кренуло је у сусрет овој банди са којом се сукобило у селу Бучуму (11 км. источно од Сврљига). После 2 часа борбе одељење СДС, иако много слабије, успело је да од-

<sup>11</sup> Акције на простору Аранђеловца вероватно су извели делови I. шумадијског НОП одреда „Милан Благојевић“.

<sup>12</sup> Борбе против четника у заглавском (књажевачком) и сврљишком срезу водили су делови Зајечарског НОП одреда. У документима овог одреда и ОК КПЈ за Зајечар ова борба се не помиње. Губици партизана дати су произвољно.

баци комунисте из среза сврљишког ка срезу заглавском. Одељење није имало губитака а губици комуниста су непознати.

**Округ крагујевачки:**

После борби у селу Јеловик,<sup>13</sup> комунисте који су отступали ка селу Босуту сустигли су ка брду Чађавац (5 км. источно од Белановице) чета I батаљона и одред из Аранђеловца и поново их разбили. Укупан резултат борбе у Јеловику и на Чађавцу износи 40 мртвих, 9 заробљених и око 40 рањених комуниста. Међу убијеним комунистима налази се Данило Зеленовић политички комесар I чете шумадијске бригаде као и чувена комунисткиња Грозда његов помоћник. Иста комунистичка група, бежећи испред одреда СДС, наишла је 18 ом. у 14 часова на заседе четника ДМ. у селу Војковци (12 км. ј-и од Белановице) којом приликом је после краће борбе убијено 8 комуниста, 3 заробљена а више њих је рањено. Заплењена су такође 3 коња са муницијом. Рањен је један четник. Одреди СДС нису имали губитака.

Групу комуниста која је извршила разарање пруге код села Копљара сачекали су четници ДМ. код села Мисаче и Даросаве (5 односно 10 км. с-з од Аранђеловца) и ступили у борбу која је била у току целог 23 ом. Резултат борбе непознат.

**Округ крушевачки:**

20 ом. око 16 часова једна група од око 35 комуниста дошла је у село Дворане, среза расинског, а остатак ове групе од 20 комуниста посео је косу између Дворана и Сеземче. По доласку комуниста у Дворане обавештен је вођа четника ДМ. Никола Гордић који се са одредом налазио у селу Ловци који је одмах напао комунисте. Борба је трајала око пола часа после чега су се комунисти повукли према Јастрепцу.<sup>14</sup> Губитака није било ни са једне стране.

**Округ београдски:**

20 ом. у 6 часова у селу Трбушница (17 км. с-з од Аранђеловца) сукобила се једна комунистичка банда јачине од 250 људи са око 120 четника ДМ. После дуже борбе комунисти су разбијени и разбежали су се у више праваца. У борби је убијено 15 комуниста а 10 их је заробљено. Четници нису имали губитака.

<sup>13</sup> Борбу у с. Јеловику против четника, љотићеваца и Бугара водила је Привремена шумадијска бригада 17. јануара 1944. (Олширније о њој види књ. 7, док. 31. и књ. 20, писмо ОК КПЈ за Аранђеловац од 24. јануара 1944.

<sup>14</sup> Односи се на Расински НОП одред.

**Округ пожаревачки:**

Ноћу 21 и 22 ом. у околини Мишљеновца вођена је кратка борба између партизана и четника ДМ. Том приликом, према обавештењу, убијен је Милоје Милојевић<sup>15</sup> богати комуниста и вођа партизана Жика Поповић<sup>16</sup> жив ухваћен и налази се у рукама четника.

<sup>17</sup>

**БР. 89**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 3. ФЕБРУАРА 1944. ГОДИНЕ О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 28. ЈАНУАРА ДО 3. ФЕБРУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>

3 фебруара 1944 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 28 ЈАНУАРА ДО 3 ФЕБРУАРА 1944 ГОД.<sup>3</sup>

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ нишки:**

а) 21 јануара ог. у 10 часова 300 комуниста под вођством Др. Милутиновића,<sup>4</sup> Татарца,<sup>5</sup> Др. Марковића,<sup>6</sup> Моме Сиби-

<sup>15</sup> Интендант Пожаревачког НОП одреда. Информација о његовој погибији није тачна. Он је тада успео да побегне. (Види књ. 20, извештај ОК КПЈ за Пожаревац од 12. марта 1944).

<sup>16</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда. У борби с четницима је рањен и ухваћен. Четници су га подвргли страшним мукама и убрзо затим убили.

<sup>17</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 5/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљници овог документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 4. фебруара 1944 год.”

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Радомир Милутиновић, лекар из Ниша, у то време је радио као политички радник у сокобањском и алексиначком срезу.

<sup>5</sup> Светислав Татарца, командант Озренског батаљона. Овај батаљон је ушао у састав Зајечарског НОП одреда.

<sup>6</sup> Ово име је погрешно дато. Редакција није утврдила о коме се ради.

новића<sup>7</sup> и Тихомира Гојковића<sup>8</sup> пресрели су код с. Језеро (10 км. јужно од Сокобање) два сељака из села Рсовци, курире ДМ. одузели им пошту, мучили их а потом стрељали. Међу комунистима било је око 20 жена, 10 власовљевих Руса, 10 Галијана и 30 Муслимана.<sup>9</sup>

б) Ноћу 22/23 јануара припадници ДМ. одвели су из села Прва Кутина (8 км. ј-и из Ниша) 5 сељака у село Влаसे (18 ј-и од Ниша) у Штаб корпуса ДМ. мајора Виктора. 40 сељака из села Кутине отишло је у Влаसे да моли да се одведени сељаци пуне али су четници и њих задржали.

в) 28 јануара ог. на планини Девици (9 км. ј-и од Сокобање) примећена је група од 400 комуниста,<sup>10</sup> Одреди ДМ. одмах су предузели гоњење.

г) 30 јануара ог. око 22 часа група наоружаних партизана дошла је у болницу за душевне болести у Топоници и наредивши магационеру болнице да отвори магацин [и] у присуству дежурног лекара и једног службеника однели 27 пари цокула, 41 пар сандала, 26 пари опанака, 2 коже бокса и 3 платнене сламарице издавши на узете ствари реверс са потписом „Партизанеки одред“.

#### **Округ лесковачки:**

а) Ноћу 24/25 јануара ог. група комуниста непознате јачине дошла је у село Бошњак<sup>11</sup> (6 км с-и од Лебана — сек. Лебане) где су спалили општинску архиву и намештај, тражили претседника општине који је побегао. Иста комунистичка група отишла је одатле у село Пертате (9 км. ј-з од Лесковца) одакле је одвела у непознатом правцу старешину села и још 2 сељака.

<sup>7</sup> Момчило Сибиновић је тада био партијски радник на терену.

<sup>8</sup> Тихомир Гојковић је тада *такође био* партијски радник на терену.

<sup>9</sup> Наведени подаци су измишљени. Овом дезинформацијом Недићево Министарство унутрашњих послова хтело је да прикаже Немцима да се не ради о српским партизанима, већ о партизанима који су дошли из Босне. У ствари, овде је реч о Зајечарском НОП одреду, који се тих дана кретао на простору сокобањског среза и вршио припреме за прелаз преко Мораве на ослобођену територију на Јастрепцу и у Топлици. (Опширније о томе види док. 85 и књ. 20, извештаје Драгог Стаменковића од 2. јануара и Недељка Караичића, чланова ПК КПЈ за Србију, од 7. фебруара 1944).

<sup>10</sup> Ово се такође односи на Зајечарски НОП одред.

<sup>11</sup> Према извештају 1. јужноморавског одреда од 6. фебруара 1944 (књ. 7, док. 30) акцију је извршио 1. батаљон овог одреда и то ноћу 23. јануара. Том приликом је посечено 11 стубова на тел. линији Лесковац — Лебане.

II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

Нема важнијих догађаја.

III. — КРАЉЕБАЧКА ОБЛАСТ:

**Округ моравски:**

а) 1 ом. између 19.30 часова и 20 часова од стране припадника ДМ. побијено је у Јагодини 17 особа познатих као симпатизери комуниста. Међу убијенима налазе се Светолик Грујић и Милорад Пантић судије; Дамјан Радовић судски чиновник, Ђура Лопичић и Јован Аћимовић професори, Даница Станојевић апсолвент филозофије и Божидар Стојановић и Бранислав Радосављевић учитељи. Осим тога одведено је 9 лица. Истовремено у Ћуприји је убијена Радовановић Јулка стара 70 година која је својевремено као врло богата новчано помагала комунисте; а у Параћину су убијени Живка Петровић ученица IV године Учитељске школе, Милош Илић виноградар и Мирослав Дунић трг. помоћник, 2 лица рањена а 3 одведена. Сви побијени, рањени и одведени познати су као симпатизери и помагачи комуниста.

**Округ крушевачки:**

а) Ноћу 23/24 јануара ог. у село Трмчаре дошла је група од 25 комуниста који су том приликом убили старешину села Трмчара Светолика Павловића.

IV. — ШАБАЦ И ВАЉЕВО:

Нема важнијих догађаја.

САБОТАЖЕ:

I. — НИШКА ОБЛАСТ:

**Округ нишки:**

30 јануара ог. око 3 часа по поноћи група комуниста упала је на жељезничку станицу Трњане (4 км. с-з од Житковца), где је разлупала телеграфски апарат и ранила једног цивилног чувара жељезничке пруге.<sup>12</sup>

**Округ лесковачки:**

Ноћу 26/27 јануара комунисти су посекали 7 телефонских стубова код села Подина (7 км. ј-и од Прокупља) и порушили жељезничку пругу на разним местима у дужини од 4 км. почевши од с. Ђуковац до села Поточић.

<sup>12</sup> Односи се на Зајечарски НОП одред који је тога дана у зору прешао преко Мораве.

## II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

### **Округ београдски:**

Ноћу 27/28 јануара ог. 40 партизана са пушкама и 2 пушкомитраљеза спалили су жељезничку станицу Рудовци, среза колубарског.

## III. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

### **Округ крагујевачки:**

28 јануара ог. око 4 часа група непознатих наоружаних људи напала је жељезничку станицу у Накучанима, среза таковског, спалила архиву и однела телефон.

## СУКОБИ И БОРБЕ

### **Округ нишки:**

30 јануара по подне једна група од 400 комуниста напала је код села Љуптен (16 км. ј-з од Житковца) на један одред припадника ДМ. У вођеној борби која је трајала 3 часа погинуло је 40 припадника ДМ. које су комунисти поскидали. Губитци на страни комуниста непознати су.<sup>13</sup>

### **Округ лесковачки:**

30 јануара ог. у 9 часова код села Јастрепца 2 км. ј-и од Власотинаца) са појачањима<sup>14</sup> из Власотинаца и Лесковца сукобио се са око 500 добро наоружаних комуниста које је предводио Бугарин Ботев.<sup>15</sup> Поред стражара учествовало је

<sup>13</sup> По преласку Мораве, Зајечарски НОП одред (у чијем се саставу налазио и Озренски батаљон) одлази у с. Кулину да би се борци одморили после напорног марша. Непријатељ дознаје за долазак партизана у Кулину и Моравска четничка бригада, под командом Драже Петровића, напада Зајечарски одред с циљем да га окружи и на спавању похвата преморене партизане. Међутим, Зајечарски одред је био добро обезбеђен и благовремено открива четнике. Обезбеђење јаком ватром задржава четнике до пристизања главнине Зајечарског одреда. Борба се водила на Павловој чуки [к. 396] северно од с. Кулине. Снажним противнападом четници су разбијени. (О резултатима ове борбе види књ. 20, извештај Недељка Караичића од 7. фебруара 1944).

<sup>14</sup> У документу је изостављен назив (вероватно омашком) Недићеве јединице која је учествовала у овој акцији.

<sup>15</sup> Бугарски батаљон „Христо Ботев“ формиран је 19. децембра 1943. на планини Кожуфу. Њега су сачињавали бугарски војници граничне посаде из с. Коњског који су се предали јединицама НОВ Македоније и бугарски војници који су се раније придружили партизанима. Одмах по формирању, 23. децембра, батаљон „Христо Ботев“ улази у састав 2. македонске НО бригаде. Убрзо затим, Главни штаб НОВ и ПО Македоније ствара групу батаљона у коју улазе батаљони „Христо Ботев“ и „Стеван Наумов“. Група одлази у ку-

у борби и око 90 Срба националиста са бугарске територије. У току борбе која је трајала до 18 часова комунисти су разбијени и оставивши око 20 мртвих присиљени [су] на повлачење на бугарску територију. На нашој страни погинуо је један поднаредник а рањени командир граничног одреда, 3 граничара и 3 стражара СДПС из Лесковца.

#### **Округ пожаревачки:**

0 хватању Жике Поповића<sup>16</sup> добивени су накнадно следећи подаци: 21 ом. одред четника ДМ. под вођством капетана Јагоша Живковића ухватио је у једној земуници у селу Рановац (8 км. с-и од Петровца) комунистичког вођу за округ пожаревачки Жику Поповића. Том приликом је у овој земуници заплењена сва комунистичка архива и 29 пушака. Том приликом, на основу исказа Жике Поповића, капетан Живковић похватио је и све комунистичке јатаке и открио остале комунистичке земунице и потајнице на територији целог округа. На основу вођене истраге и исказа откривено је и склониште остатка ове комунистичке банде у селу Мустапић која је 22 ом. код села Манастирице (30 км. јужно од Вел. Градишта) ликвидирана.

#### **Округ крагујевачки:**

1 ом. око 11 часова четници ДМ. открили су у селу Буковику, среза орашачког, једну партизанску тројку која се скривала у кућу Милана Миловановића, напали је и после краће борбе побили их а затим спалили Миловановићеву кућу.

2 ом. од 3.30 до 8 часова вођена је у Даросави (10 км. с-з од Аранђеловца) борба између Калабићевих четника и групе од 200 комуниста.<sup>17</sup> Том приликом је на страни четника по-

мановски крај, а почетком марта батаљони долазе у Црну траву и ту, у рејону с. Добро Поље, „Христо Ботев“, заједно са бугарским батаљоном „Васил Левски“ (који је тих дана формиран у Црној триви) улази у састав Трнског бугарског партизанског одреда.

- Према томе, у ово - време на простору Власотинца није било бугарских јединица. Понекад би из Бугарске у Црну траву дошла која група партизана из Трнског одреда да би се од јединица НОВЈ снабдела муницијом и оружјем које се тада авионским транспортом примало од савезника, а затим би се ови бугарски партизани враћали у свој одред.

Иначе, овде се ради о 2. јужноморавском НОП одреду. Број партизана је увеличан.

<sup>16</sup> Командант Пожаревачког НОП одреда. (Види књ. 20, извештај ОК КПЈ за Пожаревац од 12. марта 1944).

Напад је извршила Привремена шумадијска бригада. У извештају Космајског одреда од 15. фебруара 1944 (књ. 7, док. 31) о овој борби се извештава: „Дана 2-П-44 год. напали смо четнике у



гинуло 6, заробљено 20 а рањено 6 четника, док је на лицу места нађен само један комунистички леш. Комунисти су се повукли у правцу Венчана (9 км. северно од Даросаве) на територију Београдског округа. Одред СДС и четници ДМ. наставили су гоњење.

**Округ крушевачки:**

Приликом сукоба између четника и комуниста у селу Дворане четници ДМ. заробили су 12 комуниста а 3 убили док су остали од којих је више рањено успели да побегну. На страни четника 3 је рањено.<sup>18</sup>

<sup>19</sup>

Даросави. Било их је три одреда, око 300. Борба је трајала 4 сата. Резултат је био: запаљен је штаб четнички где је изгорело њих око 8 главних чуваца, убијено је 6, а заробљено 8 мобилисаних сељака. Од њих су пришли на нашу страну тројица а других пет су пуштени својим кућама..."

<sup>18</sup> У извештају Недићевог Министарства унутрашњих послова од 26. јануара 1944 (види док. 88, напомену 14) о овој борби се каже: „20 о.м. око 16 часова једна група од око 35 комуниста дошла је у село Дворане [14 км ј.з. од Крушевца] ... По доласку комуниста... обавештен је вођа четника Д.М. Никола Гордић... Борба је трајала око пола часа... Губитака није било ни са једне стране".

<sup>19</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
10. ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ  
ОД 4. ДО 10. ФЕБРУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>  
10 фебруара 1944 г.

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 4 ДО 10  
ФЕБРУАРА 1944 г.<sup>3</sup>**

**I. — НИШКА ОБЛАСТ:**

**Округ нишки:**

а) 4 о.м. у с. Сечаницу, среза моравског наишла је једна група партизана и све раднике који су пошли на воз на рад у Ниш отерали са собом. Партизани су поред тога забранили рад општини па се потом повукли у правцу Азбреснице, среза добричког.

б) 5 о.м. око 21 час у с. Горњи Матејевац, среза нишког, \*упало је 20 наоружаних партизана и одузели од председника и благајника 115.950 дин. Поред тога партизани су купили општинске књиге и друга акта па се око 24 часа повукли у правцу села Грбавче, среза сврљишког, а са собом одвели 6 младића из Г. Матејевца.

**II. — БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ Београд:**

а) 3 о.м. непозната лица запалила су у с. Липама, среза подунавског, целокупну архиву, канцеларијски материјал и намештај у општини.

**III. КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:**

**Округ Крушевац:**

а) Последњих дана група од 400 комуниста, пребацивши се из Топлице преко Јастрепца, дошла је у с. Здра-

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 7/1—2, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици овог документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 11 фебруара 1944 год.”.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

виње, среза расинског. Комунисти су врло добро наоружани.<sup>4</sup>

б) 6 о.м. у 17 часова у с. Гаглову среза расинског дошла је група од око 1000 комуниста. Комунисти су сазвали сељаке и одржали говор, спалили општинску архиву, па се око 4 сата изјутра удаљили у непознатом правцу.<sup>5</sup>

#### **Округ Јагодина:**

Ноћу 4/5 о.м. четници ДМ. одвели су из с. Дубље (3 км. ј. од Свилајнца) 8 лица, која су била сумњива као симпатизери комуниста.

#### **IV. — ПАБАЦ И ВАЉЕВО:**

Нема важнијих догађаја.

#### **САБОТАЖА:**

#### **I — НИШКА ОБЛАСТ:**

#### **Округ Ниш:**

а) 2 о.м. у 21 час партизани су демолирали стражару Бр. 198 код с. Тешице, среза моравског и одвели стражара СДС као и 6 цивилних стражара из општине катунске који су ту чували пругу. Саобраћај је био прекинут кратко време.

#### **Округ Лесковца:**

а) 1 о.м. око 1000 комуниста дошло је у с. Војловце (9 км. ј-з од Лесковца) где су провели цео дан. Око 12 часова комунисти су зауставили путнички аутобус који је ишао из Лесковца за Лебане, и из истог узели званичну пошту и пакете,

<sup>4</sup> и <sup>5</sup> После Јабланице, Бугари су сличну „акцију чишћења“ предузели и у Топлици. Она је почела 6. фебруара изјутра и завршила се 8. фебруара. Јачина бугарских снага била је око 3000 људи. Њима су се придружили 200 љотићеваца из нишког гарнизона и око 100 недићеваца из Прокупља. Све ове снаге кретале су се у 10 колона, на простору од с. Мрамора до Белољина и Блаца, а у правцу Јастрепца. Навече 6. фебруара стигли су у села под Јастрепцем. Уз пут они су стрељали 30 сељака. У срезу јастребачком Бугари су ухапсили 150 сељака, и то, углавном, из села Драгуше, Претежане и Д. Сварче. Видевши да ће бити стрељани, сељаци су се разбежали са етрелишта и тако је више од половине успело да се спасе, а <sup>4</sup>стрељано је 62. У стрељању српског живља Бугарима су помагали и љотићевци. У Топлици су се тада налазиле 2. и 3. јужноморавска бригада и Зајечарски НОП одред. Јединице су избегле офанзиву непријатеља. Тхећа јужноморавска бригада и Зајечарски НОП одред пребацили су се у Расину.

Опширније о тој офанзиви бугарских фашиста види у књ. 20, извештај ОП КПЈ за Топлицу од 14. фебруара 1944.

<sup>6</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

а потом скинули са аутобуса гуме. Група води са собом 20 товарних коња. Међу бандитима примећено је 5 рањених.<sup>7</sup>

б) 4 о.м. комунистичка банда непознате јачине поскидала је на путу Лесковац—Лебане, у атару с. Д. Синковца, телефонску жицу у дужини 2 км. између 2 и 4 км.<sup>8</sup>

II. — КРАЉЕВАЧКА ОБЛАСТ:

#### **Округ Крагујевац**

2 о.м. око 23 часа група комуниста упала је у варошицу Рудник где је везала тројицу сељака који су чували пошту и скинула са њих одело и обућу, па затим упала у пошту и полупала телефон, а потом отишла у непознатом правцу.

### СУКОБИ И БОРБЕ

#### **Округ нишки:**

Нема важнијих догађаја.

#### **Округ Лесковац:**

28 прошлог месеца батаљон СДС, укупно 200 људи, који је упућен 26 јануара из Ниша за Блаце као посада овог места, нападнут је код с. Суваје, Криваје и Драгуше (3,4 односно 7\* км. и. од Блаца) од једне комунистичке банде јачине 3900 људи, наоружаних већим бројем митраљеза. Чете батаљона којима су се ускоро придружиле чете ДМ. примиле су борбу, али су се ускоро услед много веће бројне надмоћности комуниста морали повући у Блаце. Истог дана увече четници и стражари извршили су испад из Блаца и успели да одбаце комунисте гонећи их правцем Блаце — Вел. Плана. 4. чета батаљона, која је била опкољена у с. Драгуши, уз помоћ Бугара из Белољина, успела је да се пробије кроз обруч комуниста и да 30 јануара преко Сувог Дола и Тулара дође у Блаце. У овим борбама погинуло је 100 комуниста чији су лешеве остали на месту борбе, док је на нашој страни погинуо један стражар а три рањена, а на страни четника су 6 погинула а 10 рањена.<sup>9</sup>

<sup>7</sup> и <sup>8</sup> Реч је о 4. јужноморавској бригади и 1. јужноморавском НОП одреду. (Види књ. 7, док. 30 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Лесковац од 3. фебруара 1944).

<sup>9</sup> У. извештају Недељка Караичића, члана ПК КПЈ и Главног штаба за Србију од 7. фебруара 1944. године (књ. 20) о овој борби стоји:

„Четници Драже Михаиловића су се концентрисали у Топлици, са једним недићевским батаљоном, и пошли да „уни-

1 о.м. око 10,30 часова гранични одред из Власотинаца сукобио се код села Градишта (4 км ј-и од Власотинаца) са 500 комуниста.<sup>10</sup> После краће борбе комунисти се повукли на бугарску територију где су дочекани од једне групе четника ДМ. и са овима се сукобили. Резултат ове борбе је непознат. Граничари нису имали губитака.

#### **Округ Београд:**

3 о.м. око 10 часова група од 60 четника ДМ. сукобила се између с. Миросаљца и Араповца (16 км. с-и од Лазаревца) са групом од 130 комуниста.<sup>11</sup> У борби, која је вођена до 16 часова комунисти су разбијени и оставили на месту борбе 5 мртвих. 3 о.м. у 18 часова код с. Рудовци прошло је 8 кола са рањеним партизанима. Остатак партизана пребацио се у с. Трбушницу. На страни четника ДМ. 1 погинуо.

— 4<sup>о.м.</sup> око 11 часова код с. Рожанци (16 км. з. од Сопота) вођена је борба између 7 четника ДМ. и 10 комуниста. У борби ухваћена 3 комуниста. На страни четника није било губитака.

5 о.м. дошло је 8 комуниста у кућу једног сељака у с. Азањи (8 км. с-з од Аранђеловца). Припадници ДМ. сазнавши за ово напали су комунисте, али се ови извукли и побегли заједно са сопствеником куће. Припадници ДМ. су тада запа-

ште" партизане и ликвидирају слободну територију на том терену. Но II и III Ј.М. бригада дочекали [су] их код села Драгуше, Криваје, Суваје и Претежане и од 8<sup>о.м.</sup> ујутро па све до 17 увече водила се огорчена борба: наши су стално прогонили непријатеља и неке њихове делове прогонили до села Стубла, позади Блага. Непријатељ је више пута покушао да изврши јуриш и нигде му није успело, а наш сваки је успео. Фронт се растегао преко 20 км. Борба је оштра била. Но како се борба водила 28. II, када су Бугари пролазили за Куршумлију у циљу потере на Г.[орњу] Јабланицу, а наш фронт се све више ближио њиховим колонама, то су они морали да туку наше положаје са минобацачима и топовима, тако је народ видео на једној страни нашу војску а на другој четнике — Дражине, недићевце и Бугаре."Непријатељ је имао преко 30 мртвих и 70 рањених. У тој борби је погинуо злогласни Нико Куштриновић и његов син је рањен. Нико је познати четнички војвода, још са Костом Пећанцем, па после код Драже Михаиловића..."

У овој борби 2. и 3. јужноморавска бригада имале су 8 мртвих и 13 рањених. (Види књ. 7, док. 27).

<sup>10</sup> Односи се на 1. јужноморавски БОП одред. (Види књ. 7, док. 30).

<sup>11</sup> На простору Космаја, Аранђеловца, Лазаревца и Крагујевца дејствовала је привремена 2. шумадијска НО бригада. О тим дејствима види у књ. 7, док. 31.

лили кућу овог сељака, убили му ћерку и још једног сељака који се ту налазио.

3 о.м. група четника ДМ. сукобила се на просторији између с. Сибнице и Слатине (10 односно 12 км. ј-з од Сопота) са једном комунистичком групом. У току сукоба погинула су два четника, док је на страни комуниста, које убијено које живо ухваћено, 40 бандита.

8 о.м. Одељење СДС од 10 стражара, среза космајског, и једно одељење припадника ДМ. водили су борбу у с. Дрлупи (17 км. с-з од Младеновца) са комунистичком бандом непознате јачине. После краће борбе четници су успели да ухвате 1 бандита и 2 комунисткиње, и заплене 2 пушке и 1 пушкомитраљез. На страни СДС и четника није било губитака.

#### **Округ Крагујевац:**

4 о.м. у 15 часова потерно одељење одреда среза качерског напало је у с. Калањевцима (3 км. с. од Белановице) групу од 130 комуниста. Борба је трајала од 15 до 18 часова када су комунисти разбијени и повукли су на све стране, док је једна група од 70 бандита отишла према селу Козељ (4 км. ј-з од Белановице). У сукобу је погинуло 5 а рањено 7 комуниста. Међу погинулим налази се позната комунисткиња Борка, а заробљени су политички комесарТ батаљона „Шумадијског партизанског одреда" „Аца" и политички комесар I чете истог одреда Душан Вранеш звани „Уча" учитељ из Даросаве. Заплењено извесно оружје, архива и пропагандни материјал.

#### **Округ Крушевац:**

7 о.м. око 22 часа група од 10 комуниста извршила је напад на аеродром код Крушевца. На лице места одмах је изашао један одред добровољаца и немачка полиција те је напад одбијен.

#### **Округ Шабац:**

8 о.м. око 20 часова око 100 комуниста прешло је из Босне преко Дрине и у Бадовинцима, среза мачванског, напали истовремено нашу и немачку граничну стражу. У борби су погинула 3 наша и 2 немачка граничара, а три наша граничара су рањена. На страни партизана 3 су погинула а 4 рањена. Један од погинулих партизана Живко Арнаутовић из Бадовинаца нађен је на месту борбе, док су остале партизани однели. Приликом овог напада партизани су опљачкали немачку граничну станицу а у нашу граничну

станицу, због отпора граничара нису могли продрети. Око 4 часа по поноћи партизани се повукли преко Дрине натраг у Босну.<sup>12</sup>

#### НАПАДИ НА СТРАЖЕ И НЕМЦЕ

3 о.м. од стране непознатих лица заустављен је на жељ. станици Вратарница воз који је ишао из Зајечара за Ниш и из истог одведено 20 стражара СДС и 1 официр.

#### УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ

4 о.м. пре подне дошла је са бугарске територије једна већа група комуниста<sup>13</sup> у с. Дадинци (5 км. ј. од Власотинаца) па се потом удаљила у непознатом правцу.

4 о.м. око 10,30 часова комун. бандити са хрватске територије отворили су ватру на људство гран. одреда Умка, које је у близини зграде гран. станичног одељења вршило обуку. На ову ватру није одговорено. Повређених није било.

#### РЕКАПИТУЛАЦИЈА :

Палење општинских архива	1
Убистава	3
Саботажа	4
Пљачке . . . . .	
Напада	4
Пропаганде . . . . .	

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Протекла седмица била је без икаквих значајних догађаја. Комунистичка акција се у већој мери запажа једино у округу лесковачком, док је на осталој територији земље у стагнацији.

Одреди ДМ. и даље настављају борбу противу комуниста где год се са њима сусретну.

<sup>12</sup> Односи се на Мачвански НОП одред. О формирању овог одреда и његовим дејствима опширније види у књ. >20~"Цфзештај Милке Минић, делегата ПК КПЈ за Србију, од 2. фебр^ара^1944.

<sup>13</sup> Односи се на 1. јужноморавски НОП одре^ (Види књ. V, док. 30).

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
17. ФЕБРУАРА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 11.  
ДО 17. ФЕБРУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>  
17 фебруара 1944 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 11 ФЕБРУАРА ДО  
17 ФЕБРУАРА 1944 ГОД.<sup>3</sup>

- I. — **Нмшка област:** Нема важнијих догађаја.
- II. — **Београдска област:** Нема важнијих догађаја.
- III. — **Краљевачка област:** Нема важнијих догађаја.
- VI. — **Јагодинска област:**

**Округ Крагујевац:**

а) Ноћу 8/9 о.м. непознати наоружани бандити убили су претседника општине с. Јовановац (4 км. с-и од Крагујевца) и претседника општине с. Десиминовац (7 км. с. од Крагујевца).

б) 10 о.м. у 19 часова у село Липовац (3 км. з. од Тополе) упало је 20 комуниста, који су ту убили једног сељака а затим отишли у правцу села Бање.

V. **Шабачка област:** Нема важнијих догађаја.

САБОТАЖЕ:

**Округ Лесковац:**

а) 14 о.м. испао је из шина које су биле рашрафљене путнички воз између Мале Плане и Белољина код села Концеља (13 км. з. од Прокупља). Том приликом погинуло је 8 лица, 10 је тешко а 30 лакше рањено.<sup>4</sup>

б) Ноћу 15/16 о.м. партизани су посекали све телефонске стубове од села Бошњака до Коњиног прогона, општине Лебанске (3 км. с-и од Лебана).

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 9/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 18 фебруара 1944 год.“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Диверзију су извршили делови 4. јужноморавске бригаде. (Види књ. 7, док. 32).



## СУКОБИ И БОРБЕ

### Округ Крагујевац:

10 о.м. одељење од 20 стражара из Аранђеловца сукобило се у селу Врбица (3 км. од Аранђеловца) са једном комунистичком тројком. После краће борбе сва тројица комуниста су убијена и то: Слободан Минић, Миодраг Гавриловић и Милић Радовановић, сви познати комунистички теренци. Код убијених је пронађена комунистичка архива и пропагандни материјал.

12 о.м. потерно одељење СДС водило је борбу са једном групом од око 50 комуниста у селу Даросави (9 км. с-з од Аранђеловца). У борби су убијена три комуниста и једна комунисткиња. На страни органа СДС. рањен је један стражар. Бандити су побегли у правцу села Венчана<sup>5</sup> (7 км. с. од Даросаве).

### Округ Зајечар:

12 о.м. одељење од 15 стражара из Одрета СДС у Бољевцу опколило је у једној појати у селу Криви Вир (22 км. з. од Бољевца) четири комуниста<sup>6</sup> међу којима је био и Др. Ивко Ђоловић. Развила се борба која је трајала око 2 часа. Стражарима су притекли у помоћ и четници ДМ. и том приликом су три бандита, међу којима и Др. Ивко Ђоловић убијена док је четврти теже рањен и ухваћен.

14 о.м. око 6 часова на подножју Ртња (8 км. ј. од Бољевца) група од 10 партизана која се пребацила из среза [соко]бањског наишла је на одељење за прикупљање кукуруза у селу Мирову. После краће борбе један је партизан убијен а два су рањена.

### Округ Лесковац:

Ноћу 6/7 о.м. окружна чета СДС из Лесковца као и група немачких полицајаца блокирали су села Подринце и Душаново (9 км. с-з од Лесковца) ради хватања комуниста који су се у селима налазили. Том приликом, после 15 минута

<sup>5</sup> Борбу у Даросави (сада: Партизани) водила је привремена 2. шумедијска бригада. Према извештају Космајског НОП одреда од 15. фебруара партизани су имали само једног лакше рањеног борца. (Види књ. 7, док. 31).

<sup>6</sup> Реч је о теренским партијско-политичким радницима који су, после одласка Зајечарског НОП одреда у Топлицу, радили у бољевачком срезу и лекару Ивку Ђоловићу који је задржан ради лечења рањеника и болесника који су остали у Тимочкој крајини. Том приликом су логинули и борци Никола Пилипов Мацко (рудар), Ђураш Ђурашковић и Ђорђе Салаћанин Трајко (види књ. „Источна Србија”, стр. 160 и 188).

борбе стражари су убили седам активних комуниста међу којима једног комунистичког вођу а ухватили четири комунисткиње и осамнаест комуниста међу којима и познатог комунистичког бандита Слободана Петковића из села Прибоја, среза лесковачког, и запленили извештан материјал. Сви ухваћени предати су СД полицији у Лесковцу.<sup>7</sup>

#### **Округ Крушевац:**

11 о.м. група од 100 комуниста прошла је кроз села Дворане, Петина и Пољаци, среза расинског и дошла у 22 часа у село Трмчаре, истог среза. Извештен о томе, илегални четнички одред поручника Радивоја Милојевића напао је 12 о.м. у 6,30 часова комунисте и принудио их на повлачење ка Јастрепцу. Четници су наставили гоњење.

#### **Округ Пожаревац:**

13 о.м. око 15 часова дошло је до сукоба између националних четника Воје Триброђанина и комуниста код места зв. Бања (1 км. и. од Кучева). Том приликом четници су убили 8 комуниста а комунистичког вођу Велимира Дамјановића<sup>8</sup> из Српца ранили, ухватили и одвели са собом у шуму. Два друга ухваћена комуниста четници су предали Среском начелству у Кучеву. Разбијени комунисти бежећи од четника према Кучеву сачекани су од одреда СДС из Кучева и у сукобу до кога је дошло убијена су два комуниста а један је жив ухваћен. На страни одреда СДС и четника није било губитака.

#### **Округ Ниш:**

11 о.м. око 13 часова група од 13 комуниста<sup>9</sup> дошла је у село Гор. Рињ (10 км. с. од Беле Паланке). За овом бандом упућено је 30 граничара и стражара одреда СДС из Беле Паланке. Пре него што су стражари стигли једна група од око 50 четника ДМ. ступила у краћу борбу са овом комунистичком бандом но без нарочитих резултата јер су комунисти успели да се повуку према Сврљишким планинама.

<sup>10</sup>

<sup>7</sup> Овде се вероватно ради о теренским партијско-политичким радницима, као и о симпатизерима НОП-а.

<sup>8</sup> Велимир Дамјановић Ђата (Дамјан), командир Печке чете у Пожаревачком НОП одреду. Убијен је неколико дана после заробљавања.

<sup>9</sup> Реч је о Нишком НОП одреду који је формиран 5. јануара 1944. у с. Топлом Долу (22 км с.и. од Пирота) од тридесетак добровољаца издвојених из 1. тимчког и Озренског батаљона који су крајем децембра 1943. и првих дана јануара 1944. боравили у пиротском срезу (види књ. „Јужна Србија“, стр. 380).

<sup>10</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

## УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ

13 о.м. у 1 час група комуниста непознате јачине прешла је из Босне преко Дрине и напала на одељење граничне страже у селу Црна Бара (7 км. с-з од Богатића). Граничари су успели да напад одбију и комунисте пребаце натраг у Босну без сопствених губитака. Губитци комуниста непознати.<sup>11</sup>

16 о.м. група од око 1000 комуниста пребацила се са бугарске на нашу територију код села Тупаловци (6 км. ј-з од Власотинца) и отишла у правцу Дадинаца (5 км. од Власотинца).

## РЕКАПИТУЛАЦИЈА

Паљење општинских архива	
Убистава	3
Саботаже . . . . .	2
Пљачке	
Напади	6
Пропаганде . . . . .	

## ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

И протекла седмица била је у знаку заједничког рада свих националних елемената на уништавању комунистичких банди. Активност комуниста запажала се је једино у лесковачком округу у коме су се поједине њихове банде кретале без икаквог одређеног плана.<sup>12</sup> Било је сукоба СДС као и у

<sup>11</sup> Односи се на Мачвански НОП одред. О његовом формирању и дејствима види опширније у књ. 20, извештај Милке Минић од 2. фебруара 1944.

<sup>12</sup> У извештају Округног начелства у Лесковцу од 15. фебруара 1944. говори се супротно од ове констатације. У том документу, између осталог, стоји:

„У првој половини овога месеца Јавна безбедност је угрожена исто тако као и у прошлом месецу. Партизани још увек појачавају своју разорну делатност, која се сада нарочито огледа у ометању железничког, телефонског и телеграфског саобраћаја.

Партизани су се толико ојачали да су у неколико махова водили борбу, са нашим, немачким и бугарским трупама у више \* места у округу, а нарочито у прокупачком крају. Они нападали и на припаднике немачке и бугарске војне силе, а свакодневно убијају и одводе мирне грађане.

Као што је већ и раније више пута речено Јавна безбедност у округу може се поправити само упутом 4—5000 добро наоружаних војника ради предузимања акције чишћења терена од партизана. Једновремено би требало ставити на распо-

округу зајечарском у којима су одреди Српске владе готово редовно помагани од илегалних четника ДМ., поражавали комунисте на сваком кораку.

Ова јединствена акција удружених националних снага дала је за последња два месеца веома задовољавајуће резултате, тако да је у томе времену пало више комунистичких вођа познатих још из првих дана њихове активности у Србији. Било се је на најбољем путу да комунизам и комунисти буду потпуно искорањени са српског тла и из српске средине. Успеси удружених националних снага учинили су да се на свима просторима где живи српство почео да буди национални елемент тако, да су се с правом могли очекивати и у тим просторима исти поразни резултати по комунисте и њихову акцију.

Несумњиво је да је уједињење свих националних елемената у борби противу комуниста дошло као резултат веома увиђавне и систематски смишљене политике Владе народног спаса, чији су чланови у својим говорима указивали народу на опасност која му прети од комуниста и позивали све честите Србе да се уједине, збију у густе редове и ступе у борбу противу овога зла у циљу његовог дефинитивног искорењивања са српског тла. У истоме смислу било је писање званичне штампе и званичне пропаганде.

Овакав рад Владе народног спаса имао је веома позитивног одјека не само у Србији већ и код оних Срба који живе ван територије данашње Србије тако, да су они опет почели у Србији гледати Пијемонт српства, што је такође било од значаја по уједињење српских снага.

ложење јача потерна одељења уз повраћај сталних пољских станица на терену, које би морале имати по стотину и више добро наоружаних војника ..." (Архив В.И.И., рег. бр. 48/2—1, к. 25)–

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
24. ФЕБРУАРА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 18  
ДО 24. ФЕБРУАРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту<sup>2</sup>  
24 фебруара 1944 год.

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 18 ДО 24  
ФЕБРУАРА 1944 ГОДИНЕ<sup>3</sup>**

**I НИШКА ОБЛАСТ**

**Округ Лесковац**

Ноћу 15/16 о.м. комунисти су одвели 29 лица, која су чувала жељезничку нругу од карауле 40—52 атара општине прокупачке, среза прокупачког.

**II БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:**

**Округ Београд:**

Ноћу 18/19 о.м. непозната лица одвела су из његовог стана на Умци Мирослава Струнџарића, писара-приправника Среског начелства — Умка.

19 о.м. око 9 часова комунисти су убили претседника општине у Дражњу — Јеремију Јеремића.

**IV ЈАГОДИНСКА ОБЛАСТ**

**Округ Крушевац**

19 о.м. око 3 часа група од 200 комуниста прошла је кроз село Луковац, среза крушевачког, и отишла у правцу села Мешева, среза расинског.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 10/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљници документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 25 фебруара 1944 г.“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Односи се на Расински НОП одред. Број партизана је увеличан. У то време овај одред је имао само три чете, с обзиром да је 14. јануара један његов батаљон (Ударни) ушао у састав новоформиране 3. јужноморавске НО бригаде (књ. 7, док. 7 и 15).

Ноћу 20/21 група од око 1500 припадника ДМ. пребацила се из среза темнићског у срез крушевачки у циљу посудања свих прилаза из Топлице.<sup>5</sup>

6

#### САБОТАЖЕ :

##### Округ Лесковац

16 о.м. око 22 часа група од 60 партизана оштетила је у близини Лесковца, на прузи Ниш, пругу на дужини од 60 см. Саобраћај није прекидан.

#### СУКОБИ И БОРБЕ

##### Округ Београд

17 о.м. око 10 часова приликом претреса терена и колиба у потоку званом Дибочај, 3 км. ј. од Гроцке, од стране одреда среза грочанског, убијени су партизани Милорад Милосављевић и Александар Јовановић, из Брестовика, код којих је пронађен пропагандни материјал, потврде о мењању куна и пушка.

21 о.м. у 9,30 часова једно одељење стражара СДС, среза грочанског, убило је у борби у М. Пожаревцу два комунистичка бандита и једну комунисткињу и то: Добривоја Милићевића, званог „Вучка“, бив. учитеља и познатог партизанског вођу,<sup>7</sup> Љубивоја Гајића<sup>8</sup> и Витоку Живановића<sup>9</sup> из М. Пожаревца. Код убијених нађено је доста пропагандног материјала и архива. На страни СДС није било губитака.

<sup>5</sup> Овде је реч о концентрацији четничких снага из Расине и Топлице у вези са офанзивом против јединица НОВЈ у Топлици која је требала да отпочне у првим пролећним данима. Према наређењу четничке Врховне команде том операцијом је руководио Драгутин Кесеровић. (Опширније о томе види у књ. 20, извештај Недељка Караичића од 7. фебруара 1944, напомену 26).

<sup>6</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

<sup>7</sup> Добривоје Милићевић Вучко, учитељ из Држња, секретар Среског поверенства КПЈ за грочански срез. Непосредно пред погибију постао је члан ОК КПЈ за Младеновац.

<sup>8</sup> Љубивоје Гајић, земљорадник из Малог Пожаревца, народни херој. Пред рат се истицао као добар пољопривредник. Политички је припадао опозиционим грађанским партијама. Уочи рата је пришао КПЈ и у току рата је вршио одговорне партијске и политичке функције: био је члан Среског поверенства КПЈ за грочански срез, а затим председник Окружног НО одбора за младеновачки округ.

<sup>9</sup> Члан Среског поверенства КПЈ за грочански срез. Тог дана, када су погинули наведени партијски радници, одржавао се саставак Среског поверенства. (Види књ. 20, извештај ОК КПЈ за Младеновац од 25. фебруара 1944).

### **Округ Лесковац:**

Ноћу 17/18 о.м. јача комунистичка група напала је код села Девче, 10 км. с. од Прокупља, одред од 200 четника ДМ. под вођством потпуковника Вујичића. Комунисти су у борби уништили цео овај одред.<sup>10</sup>

15 о.м. у 16,15 часова код села Петровац (9 км. с. од Прокупља) 400 бугарских војника и 100 стражара СДС сукобили су се са 600 комуниста, који су ту били на одмору.<sup>11</sup> После борбе која је трајала 9 часова, убијено је 9 комуниста, чији су лешеви нађени на месту борбе. На страни СДС и Бугара није било губитака.

### **Округ Крушевац**

Група од око 1200 комуниста, која је 4 о.м. пошла из Топлице у срез расински, гоњена од одреда ДМ, извукла се из Расинског среза' и наново отишла за Топлицу. Остатак ове групе од 200 људи, отишао је из среза расинског у срез жупски.<sup>12</sup>

### **Округ Ниш**

20 о.м. око 21 час дошло је у с. Катун 6 партизана, који су спалили општинску архиву, столице, штембиље и фијоке од столова. Око 22 часа наишла је друга група партизана и са првом ступила у сукоб, којом приликом су обе групе испалиле једна на другу по неколико метака.

Ноћу 21/22 о.м. већа група комуниста напала је једш/групу присталица ДМ. у с. Вакупу (3 км. с-и од Алексинца) и после једночасовне борбе изгубили се у непознатом правцу.

### **Округ Пожаревац**

21 о.м. дошло је до сукоба између четника ДМ. и комуниста у с. Батуши (14 км. ј-и од Пожаревца). Том приликом четници су убили комунистичког вођу Павла Андрејића, његовог сина и још једног непознатог комунисту, а једног комунисту живог ухватили.

<sup>10</sup> Према извештају Окружног поверенства КПЈ за Топлицу од фебруара 1944. ова борба је вођена у ноћи између 16. и 17. фебруара. У борби су учествовали 3. јужноморавска бригада и Зајечарски НОП одред у чијем се саставу налазио и Озренски батаљон. (Види књ. 7, док. 35).

<sup>11</sup> У овој борби су учествовале исте јединице НОВЈ као и у с. Девчи, а вероватно је ту био и Јастребачки НОП одред.

<sup>12</sup> О току четничке офанзиве, против јединица НОВЈ у Топлици види у књ. 20, извештај Недељка Караичића од 7. фебруара 1944, напомену 26.

## УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ

18 о.м. око 20 часова нападнуто је гранично станично одељење „Црнобарски Салаш“, среза мачванског, 9 км. з. од Богатића, од групе од 80 комуниста, који су прешли са хрватске на нашу територију.<sup>13</sup> У граничној караули била је посада од 21 граничара. Граничари су одмах примили борбу, али су се убрзо морали да повуку пред надмоћнијим нападачима. Том приликом погинуо је граничар каплар Пулић Петар, а тешко рањен стражар Осечарски Драгић, док је на страни комуниста један рањен. Комунисти су тада упали у зграду, али како су граничари поново отворили ватру на њих, то су се, запаливши претходно караулу, повукли натраг у Босну.

### РЕКАПИТУЛАЦИЈА

Паљење општинских архива	. . . . .	1
Убистава	. . . . .	1
Саботаже	. . . . .	1
Пљачке	. . . . .	—
Напади	. . . . .	5
Пропаганде	. . . . .	—

### « ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Протекла недеља није имала ничег значајнијег. И надаље се јачи покрети комуниста запажају једино у округу лесковачком и крушевачком, и то без икаквог нарочитог плана. На осталој територији не запажа се њихова акција.

На територији београдског округа убијен је познати комунистички вођа Добривоје Милићевић, учитељ из Дрaжња, зв. „Вучко“.

Акција одреда ДМ. смањена. Запажају се кретања њихових већих формација на територији Округа крушевачког у правцу Округа лесковачког.

<sup>13</sup> Односи се на Мачвански НОП одред. О формирању и дејствима овог одреда види у књ. 20, извештај Милке Минић од 2. фебруара 1944.



**БР. 85**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
2. МАРТА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 25. ФЕ-  
БРУАРА ДО 2. МАРТА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ<sup>2</sup>  
2 марта 1944 године

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 25 ФЕБРУАРА  
ДО 2 МАРТА 1944 ГОДИНЕ<sup>3</sup>**

**I НИШКА ОБЛАСТ**

**Округ Лесковац**

22 о.м. око 20 часова 250 комуниста упало је у с. Мила-  
ново и од једног сељака одузели 61.000 динара, скупљених  
за реквизицију. При одласку одвели су са собом старешину  
села и два сељака.

27 о.м. око 2 часа група од 300 комуниста прошла је кроз  
с. Биљаницу (5 км. с-и од Лесковца) и отишла у с. Залужје  
(7 км. с. од Лесковца) одакле се изгубила у непознатом  
правцу.<sup>4</sup>

**II БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ**

**Округ Београд**

Ноћу 24/25 о.м. јача група комуниста упала је у с. Дрлу-  
пу (15 км. з. од Младеновца) и похватила сеоске стражаре, па  
их одвела собом.

Припадници ДМ. повукли су се са територије среза кос-  
мајског и отишли у правцу Рудника.

III Краљевачка област — Нема важнијих догађаја.

IV Јагодинска област — Нема важнијих догађаја.

V Шабачка област — Нема важнијих догађаја.

...<sup>5</sup>

I

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у  
Архиву В.И.И., рег. бр. 11/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљци документа пише: „Седница министарског савета  
одржана на дан 3 марта 1944 године“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Вероватно се односи на 5. јужноморавску бригаду (односно 7.  
српску НО бригаду, како се касније звала), која је дејствовала тада  
на том простору.

<sup>5</sup> и <sup>6</sup> Изостављени текст се не односи на дејства јединица НОВЈ.

### **Округ Крушевац**

23. о.м. на коси између села Ломнице и Трмчара, среза расинског, дошло је до борбе између четника ДМ. и групе од 40 комуниста. Комунисти су се повукли у правцу села Г. Саземча.

### **Округ Београд**

24 о.м. органи Специјалне полиције УГБ пронашли су у зградама Степана Марковића, у с. Рушњу, среза врачарског, 3 партизана. Органи Спец. полиције опколили су зграду, отворили ватру и после краће борбе убили сва три комуниста. На страни УГБ није било губитака.

### **Округ Лесковац**

21 о.м. 130 стражара из Лесковца у заједници са немачком полицијом блокирали су села "Бакус и Пејковац (9 односно 11 км. и. од Прокупља) и том приликом убили 6 комуниста а пет живих ухватили без сопствених губитака.

### **Округ Ниш**

29 прошлог месеца у 8 часова одељење СДС из Житковца сукобило се у с. Чуковцу (10 км. ј-з од Житковца) са око 300 комуниста. Због надмоћности комуниста одељење се после краће борбе повукло ка Житковцу, без губитака. Губици комуниста непознати . . .<sup>6</sup>

## **ПРЕЛАЗИ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ**

### **Округ Лесковац**

25 о.м. око 2 часа по поноћи 1500 комуниста са око 50 аутоматских оруђа прешли су између села Црнатова и Црне Баре са бугарске на нашу територију.<sup>7</sup> Комунисти су заузели с Липовицу (8 км. с. од Власотинца) и одатле покушали напад на Власотинце, али су се око 4 часа сукобили са четницима ДМ, који су их напали са јужних падина Суве Планине. 25 о.м. у 17 часова комунисти су покушали да изврше напад на Власотинце и са ј-и правца, са планине Јастрепца, али су и овде заустављени од националних четника и одбачени преко границе. Комунисти су отступили поред бугарских караула из којих Бугари нису отварали ватру.

### **Округ Шабац**

26 о.м. око 24 часа група од око 200 комуниста прешла је реку Дрину и напала граничну караулу код с. Равња (12

<sup>7</sup> Тада су на територију Црне траве дошле македонске јединице и бугарски батаљон „Христо Ботев“. (Види док. 89, напомену 15 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Врање од 23. априла 1944, напомену 12).

км. с-з од Богатића). Граничари су се 2 сата борили са нападачима после чега им је стигла помоћ из Шапца и Богатића. Партизани су подељени у две групе. У борби је погинуло 70 комуниста од којих је 42 погинуло у борби, а 28 заробљено и стрељано на лицу места. На нашој страни погинуо је командир одреда СДС из Богатића, 1 стражар Пољске и 2 стражара Граничне страже, а рањен 1 официр и 8 стражара. Један део комуниста, под заштитом јаке митраљеске ватре са хрватске стране из села Босуца успео је да се врати на хрватску територију. Једна мања група комуниста растурена је између Равња и Бановог Поља. Приликом борбе заплена је од комуниста већа количина муниције и аутоматског оруђа.<sup>8</sup>

#### РЕКАПИТУЛАЦИЈА

Паљење општинских архива . . . . .  
Убистава  
Саботаже  
Пљачке.  
Напади  
Пропаганде\_\_\_\_\_.

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

И протекла недеља у унутрашњости земље била је без значајних догађаја осим у округу лесковачком, где су се запажали јачи покрети комунистичких групација.

У овој недељи нарочито падају у очи покушаји комунистичких банди из Бугарске и Босне да се убаце у Србију у чему су их омели одреди Граничне страже у округу шабачком и илегалних четника ДМ. у округу лесковачком.

Акција одреда ДМ. била је у овој недељи смањена.

<sup>8</sup> Акцију је извршио Мачвански НОП одред. Подаци о погибији и заробљавању партизана су произвољни. (Види књ. 20, извештај Милке Минић од 2. фебруара 1944).

**БР. 94**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
9. МАРТА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 3. ДО 9.  
МАРТА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ<sup>2</sup>  
9 марта 1944 године**

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 3 МАРТА ДО  
9 МАРТА 1944<sup>3</sup>**

**І НИШКА ОБЛАСТ**

**Округ Ниш**

Ноћу 28/29 о.м. група наоружаних комуниста упала је у просторију Душавне болнице код села Горње Топонице (12 км. с-з од Ниша) и из магацина однела већу количину раз-  
ног материјала.<sup>4</sup>

ф 1 о.м. око 2 часа група припадника ДМ дошла је у с. Бе-  
лотинац (7 км ј-з од Ниша) одатле одвела 6 лица, а двојици  
саопштила да се имају 2 о.м. јавити њиховом одреду у с.  
Перутини (3 км. ј-и од Белотинца).

1 о.м. око 19 часова група комуниста под вођством Бо-  
ривоја Трифуновића зв. „Срба“ упала је у село Моравец,  
среза моравског, и спалила општин. архиву. Како је спа-  
љивање извршено у самој општинској згради, то је и зграда  
оштећена.

5 о.м. око 16 часова у с. Лоћики, среза моравског, дошла  
је група од 200 партизана, који су блокирали село, одржали  
збор и вечерали, па затим око 23 часа отишли у непознатом  
правцу.

**Округ Лесковац**

4 о.м. у 17 часова у Јасеници (15 км. и. од Прокупља)  
партизани су ухватили и одвели са собом Русомира Илића,  
саобраћајног чиновника станице Житорађа.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у  
Архиву В.И.И., рег. бр. 12/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљници документа пише: „Седница Министарског савета  
одржана 10 марта 1944 године“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Ову акцију су извели теренски партијско-политички радници  
и месни партизани.

4. о.м. око 6 часова дошла је у с. Дединац (9 км и. од Куршумлије) већа група комуниста . . .

## II БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ

### Округ Београд

Ноћу 3/4 о.м. једна комунистичка група непознате јачине упала је у с. Голобок (11 км. с-и од Смед. Паланке) — где је убила једног сељака, а затим спалила општин. архиву.

4 о.м. око 24 часа у М. Пожаревцу (15 км. ј-з од Гроцке) партизани су спалили кућу и споредне просторије Радић Николе земљ. из истог места и убили њега, његову жену. два сина и снаху. Партизани су ово извршили из освете, јер су у Николиној кући 21 фебруара убијени познати комунисти Добривоје Милићевић, Љубивоје Гајић и Витока Живановић.<sup>5</sup>

8 о.м. око 8 часова извршен је у Београду атентат од двојице непознатих лица на шефа Кабинета Председника Мин. савета пуковника Милоша Масаловића. Именовани је нападнут на улици на путу за канцеларију од непознатог атентатора погођен са два револверска метка, који су били смртоносни.

7 о.м. око 22 часа група добровољаца<sup>6</sup> дошла је из Смедерева у [с.] Лозовик (16 км, ј-и од Паланке) [од В. Плане]. По доласку добровољци су ушли у кафану Јелене Младеновић и позвали присутне да дигну руке у вис, нашто су поједини грађани одговорили оружјем. У међусобном пушкарању погинуло је 7 грађана из Лозовика док је неколико добровољаца рањено.

## III ЈАГОДИНСКА ОБЛАСТ

### Округ Крушевац

27 фебруара група од 40 комуниста дошла је у с. Ломницу [10 км. ј. од Крушевца], среза расин. и пред основном школом одржали збор коме је присуствовала сва омладина с. Ломнице 1Л Буца. «

<sup>5</sup> У извештају Космајског НОП одреда од 31. марта 1944, у коме се обавештава о раду партијске организације, говори се и о кажњавању петоклонаша: „На 4 — III 44“, каже се у извештају, „ликвидирани су 5 издајца у М. Пожаревцу који су издали наше другове. Њима је реквирирана сва имовина“. (Оригинал у архиви ЗРПС, рег. бр. 413. О томе види и док. 92).

<sup>6</sup> Реч је О припадницима Љотићевих јединица.

2 о.м. око 18 часова група од 100 комуниста дошла је у с, Наупаре где је вечерала, а потом отишла у непознатом правцу.

#### СУКОБИ И БОРБЕ

##### Округ Крагујевац:

6 о.м. с. Мајдан (7 км. с. од Г. Милановца) дошло је до борбе између четника ДМ и групе комуниста. Резултат борбе непознат.

6 о.м. у 13 часова посадно одељење СДС и немачка фелд-жандармерија, која обезбеђује руднике у Мисачи и Орашцу напали су у засеоку Гајеви, среза орашачког, једну групу од 80 партизана.<sup>7</sup> Борба је трајала до 16 часова, после чега су комунисти разбијени, те су се повукли ка селу Венчане (12 км. с-з од Аранђеловца) где су 7 о.м. дочекани од групе националних четника и после краће борбе поново разбијени па се разбежали у правцу села Даросаве, где су и по трећи пут разбијени од једне друге групе националних четника претрпевши велике губитке. У сукобу комуниста са СДС, 4 комуниста је убијено, а 1 комунисткиња жива ухваћена.

##### Округ Лесковац

1 о.м. 130 стражара из Лесковца у заједници са немачком полицијом блокирали су с. Чукљеник и Тулово (12 км. ј. од Лесковца) где се налазила група од око 50 комуниста. У борби која се потом развила 8 комуниста је убијено а 16 рањено, док су се остали разбежали у правцу планине Кукавице. На страни СДС и Немаца није било губитака.

#### ПРЕЛАЗИ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦА

##### Округ Шабац

2 о.м. око 22 часа примећено је на левој обали Дрине ва око 5 км. низводно од Црнобарског Салаша груписање комуниста и припремање чамаца. Јачина комуниста, износила је око 400 људи, од којих су неки били већ укрцани у чамце, а други остали на обали. Према угроженом месту упућено је одељење од 30 граничара са два митраљеза, које је непримећено од комуниста заузело распоред и на дати знак отворило ватру из пушака и митраљеза. Код комуниста је настао метеж. Три чамца пуна комуниста по-

<sup>7</sup> Односи се на Шумадијски НОП одред.

топљена су. Комунисти су се повукли дубље на хрватску територију остављајући на обали око 50 мртвих. На страни граничара није било жртава.

5 о.м. око 21 час патрола граничног одељења Црнобарски Салаш, приметила је 4 комунисте, који су хтели да се чамцем пребаце на нашу страну. Патрола је отворила ватру, комунисте побила, а чамац потопила.

6 о.м. у 21 час комунисти са леве обале Дрине отворили су митраљеску ватру на Бању Ковиљачу, и под заштитом ове ватре 6 бандита је покушало чамцем да пређе на нашу територију. Граничари су одговорили ватром и чамац потопили. На нашој страни није било губитака.<sup>8</sup>

#### РЕКАПИТУЛАЦИЈА

Паљење општинских архива . . . . .	2
Убистава . . . . .	7
Саботаже . . . . .	—
Пљачке . . . . .	1
Напади . . . . .	1
Пропаганде . . . . .	2

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Ситуација је у протеклој недељи била без важнијих догађаја.

Веома је упадљива константна тежња комуниста изван граница Србије, нарочито ових из Босне и Бугарске да се по сваку цену убаце у Србију. Сви досадашњи покушаји њихови у овом правцу пропали су и одбијени одлучним нападима СГС и СДС.

Одреди ДМ имали су сукобе са комунистима код Венчана и Даросаве и разбили их. Иначе им је акција доста смањена.

я

<sup>8</sup> На овом простору акције је изводио Мачвански НОП одред. Број партизана, покушај искрцавања и број погинулих дати су произвољно. (Види књ. 20, извештај Милке Минић од 2. фебруара 1944).

**БР. 104**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
16. МАРТА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 9. ДО  
16. МАРТА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ<sup>2</sup>  
16 марта 1944 године**

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 9 ДО 16  
МАРТА 1944<sup>3</sup>**

**I НИШКА ОБЛАСТ**

Нема важнијих догађаја.

**II БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ**

**Округ Београд**

а) 9 о.м. око 22 часа 30- комуниста упало је у с. Кова-  
чевац (4 км. и. од Младеновца) где су затворили сеоску стра-  
жу у општину и тражили по селу присталице ДМ, па око 23  
часа отишли у непознатом правцу.

<sup>4</sup>

4 о.м. група од око 900 четника примећена је у селима  
Липовац, Враћевшница, Г. и Д. Црнућа и Прњавор, све 11 км.  
с-и од Г. Милановца. 5 о.м. група од око 1200 четника при-  
мећена је у селима Мајдан, Краснојевци и у варошици Рудник  
(8, 10 односно 12 км. с. од Г. Милановца). Обе ове групе спо-  
јиле су се 6 марта и кренуле ка с. Горња Шаторња, Сем  
овога примећена је и даља концентрација четника ДМ са  
целе територије Крагујевачког округа према Руднику.<sup>5</sup> Цела  
ова група је под командом Николе Калабића.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у  
Архиву В.И.И., рег. бр. 13/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљци документа пише: „Седница Министарског савета  
одржана 17 марта 1944 г.“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Изостављени текст се односи на ситне партизанске акције и ма-  
ње покрете четника Драже Михаиловића и на њихове злочине у по-  
јединим селима над припадницима и симпатизерима НОП-а.

<sup>5</sup> Ове четничке снаге су вероватно упућене у западну Србију као  
појачања окупаторским и квислиншким снагама у борби против Удар-  
не групе НОВЈ која је дејствовала на том простору.



## СУКОБИ И БОРБЕ

### Округ Крушевац

7 о.м. око 13 часова између села Гревца и Рибара, среза расинског, дошло је до борбе између расинског комунистичког одреда и четника ДМ. ресав. одреда. Борба је трајала један час после чега су се комунисти повукли пред надмоћним четницима. Губитака није било ни на једној страни.

Ноћу 6/7 о.м. у с. Гревцима, среза расинског дошло је до сукоба између 300 четника ДМ. и 200 комуниста. Овом приликом је било мртвих на обема странама. Рано изјутра обе групе извукле су се из села.

12 о.м. око 23 часа у близини села Зебице и М. Реке, среза расинског, сукобили су се четници ДМ. ресавског четничког одреда са 150 комуниста. Борба је трајала скоро целог идућег дана. Резултат борбе непознат.

### Округ Београд

Комунистичка банда, разбијена 7 о.м. од четника ДМ. код Венчана и Даросаве, наишла је 8 о.м. између села Пркосаве и Рудовци (15 км. с-з од Аранђеловца) на заседе четника ДМ. После једног часа борбе комунисти су поново разбијени и гоњени од четника отступили ка с. Даросави. На месту борбе остало је 12 комунистичких лешева. Погинула су и два четника ДМ.

### Округ Крагујевац

9 о.м. одред СДС из Г. Милановца са неколико фелд-жандарма опколио је у с. Грабовици (3 км. и. од Г. Милановца) у једној кући 12 комуниста. У борби, која је трајала 3 часа 5 комуниста је погинуло, 1 ухваћен, док су остала 6, иако рањени, успели да побегну. Заплењено је и нешто материјала.

## УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ

10 о.м. комунисти су у два маха отварали пушчану »и митраљеску ватру на гранично станично одељење бр. 8 Цулине — Округ шабачки. Граничари су одмах предузели потребне мере и присилили комунисте ватром да се повуку од обале, спречивш их на тај начин да изврше прелаз.

10 о.м. око 14 часова три комунисте покушали су да пређу чамцем преко Дрине на нашу територију код села Ба-

тај Горина<sup>6</sup> (5 км. с-и од Зворника) Граничари су отворили ватру, чамац потопили, 1 комунисту убили, док су се друга двојица спасла пливањем на другу страну Дрине.

Ноћу 14/15 о.м. код Новог Села, среза посаботамнавског, 4 непозната лица покушала су да чамцем пређу са хрватске на нашу страну. Како на позив граничара нису хтели да стану граничари су отворили ватру. После пушкарања чамац је допловио празан на нашу страну и у њему су нађене чауре разних модела. Људи који су се налазили у чамцу вероватно су изгинули и попадали у Саву. Верује се да је ово била нека комунистичка извидница.<sup>7</sup>

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Ситуација у протеклој недељи била је без промена.

Покушаји комуниста да се с хрватске стране убаце у Србију осујећени су одлучним држањем органа СДС.

У земљи се комунистичка акција свела на више појединачних убистава.

Одреди ДМ. у овој недељи наставили су борбу са комунистичким формацијама.

<sup>6</sup> Вероватно: Д. Борина

<sup>7</sup> Све ове акције у западном делу Мачве, поред Дрине, вршио је Мачвански НОП одред. '

**БР. 104**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
23. МАРТА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 17. ДО  
23. МАРТА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ<sup>2</sup>  
23 марта 1944 год.

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 17 ДО 23 МАРТА  
1944<sup>3</sup>

**IV. ЈАГОДИНСКА ОБЛАСТ:**

**Округ Крушевац:**

а) 13 о.м. група од 50 комуниста дошла је у с. Горњи Степош, среза расинског, где су покупили нешто намирница па отишли ка с. Ломници, где се налази још 100 комуниста.

б) У срез расински на северним падинама Јастребца, пребацила се последњих дана из Топлице група од око 150 комуниста због акције коју тамо изводи Кесеровић са четницима.<sup>4</sup> Ресавски четнички одред ступио је у везу са капетаном Тасићем, који се пребацио из Буковика на Јастребац ради заједничког гоњења комуниста. Комунисти се повлаче према М. Јастрепцу не примајући борбу услед надмоћности четника.

в) Ноћу 16/17 о.м. 30 комуниста дошло је у с. Кобиље, где су прикупили храну од сељака и колима је однели у правцу Јастрепца. Исте ноћи дошла је у с. Гркљане група од око 200 комуниста који су ту остали све до 18 о.м.

г) 17 о.м. код села Мрзенице, среза крушевачког, пребацило се у срез темнишки око 2000 четника ДМ који су изјавили да иду на планину Јухор.

<sup>1</sup> Неверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у \* Архиву В.И.И., рег. бр. 14/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљци документа пише: „Седница Министарског савета одржана на дан 24. марта 1944. год.“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> О офанзивни четника Драгутина Кесеровића против јединица НОВЈ у Топлици види у кв. 20. извештај Недељка Караичића од V. фебруара 1944, напомену 26.

д) 18 о.м. око 17 час. дошла је у с. Вел. Кобиље група од 50 комуниста међу којима је било неколико рањених. 19 о.м. група је отишла у правцу с. Бована.

ђ) 19 о.м. у с. Буковицу, среза расинског, дошла је група од 35 комуниста међу којима и 5 женских, који су ту сдржали говор и покупили храну па отишли у правцу Ломнице. 20 о.м. иста група прошла је кроз с. Трмчаре и Модрицу где је такође прикупљала храну.

#### **V. ШАБАЧКА ОБЛАСТ:**

Нема важнијих догађаја.

### **САБОТАЖЕ**

#### **Округ Београд:**

17 о.м. у 1.30 час. комунисти су извршили рушење пруге између села Колара и Водња (9 км. ј-з од Смедерева) пред сам наилазак немачког транспортног воза. Услед овога исклизнула су из шина 3 вагона којом је приликом 1 наш лажач погинуо а један немачки машиниста рањен. Немачки транспортни воз вратио се преко Мале Крсне и Вел. Планае и у 5 час. стигао у Београд.

#### **Округ Лесковац:**

а) 19 о.м. у 23 часа на прузи Лесковац — Ниш (3 км. с. од Лесковца) комунисти су минирали пругу услед чега је при доласку теретног воза избачено из шина 6 вагона, али људских жртава није било. Саобраћај је успостављен 20 о.м. у 14 час.

б) Ноћу 20/21 о.м. комунисти су оштетили жел. пругу код села Бресничиха (12 км. з. од Прокупља). Квар је примећен и пруга оправљена пре доласка воза.

### **СУКОБИ И БОРБЕ**

#### **Округ Ниш:**

Ноћу 12/13 о.м. код с. Породина (19 км. с. од Прокупља) вођена је борба између једне комунистичке банде и једне групе четника ДМ под вођством Николе Анђелковића. Резултат борбе непознат.

16 о.м. око 1 час по поноћи једна група партизана напала је у с. Кулини, среза моравског, одред ДМ из среза Белопаланачког. У овој борби погинуло је 19 четника ДМ а тројица су заробљени. Код комуниста једна је комунисткиња погинула а један комуниста рањен. После ове борбе

припадници ДМ напустили су село. 16 о.м. припадници ДМ убили су у Кулини 4 сељака који су помагали комунисте. Група ДМ држи положаје Кулина —• Љуптен — Зубовац — Росица а извесни њихови делови налазе се у селима Лознац, Јаковље и Радевци. Партизани држе положаје изнад села Породина, Вукање, Витаче и Рибара. До сукоба долази свакодневно са мањим групама и са једне и са друге стране.

#### **Округ Ужице:**

11 о.м. на реци Лиму код Прибоја сукобили су се четници под командом Павла Ђуришића и добровољци са комунистичким бандама.<sup>5</sup> Према досадашњим подацима побијено је око 200 комуниста.<sup>6</sup> На страни четника погинуло је 11 а на страни добровољаца 17. 15 о.м. партизани су прешли Лим и заузели Рудо а 16 о.м. у 12 час. извршили други продор на десну обалу Лима код Миоча и у две колоне кренули ка селима Бијело Брдо и Штрпци (10, одн. 12 км. ј. од Вардишта). Вишеградска четничка бригада и Дрински четнички корпус повлаче се под борбом у правцу Вардишта и Добруна. Одреди Павла Ђуришића повлаче се ка Рачи. Добровољци држе Прибој. Златиборски четнички корпус посео је 16 о.м. с. Брезовицу и упутио помоћ Ђуришићу у Рачу. У Санцаку је наређена евакуација становништва да не би било мобилисано од стране партизана. Партизани су наоружани тешким и лаким митраљезима, брдским топовима и бацачима мина. Муниције имају довољно јер им је ноћу 16/17 бачена са 180 падобрана носивости до 500 кгр. У току 16 о.м. и 17 о.м. све наведене јединице водиле су борбе са комунистима код Штрбаца и Бијелог Брда. Према последњим вестима комунисти су прешли демаркациону линију и посели сектор Семегњево — Чајетина са око 1000 људи. Борбе окупационих јединица, добровољаца и четника са једне и комуниста са друге стране настављају се.

#### **Округ Крушевац:**

У борбама које су четници ДМ водили са комунистима 12, 13 и 14 о.м. код с. Зебице и Мале Реке, среза расинског, четници су успели да комунисте разбију у мање групе и да им спрече прелаз у Топлицу. 14 о.м. у с. Петина, Полаци и Ломница примећене су мање групе комуниста које су скупљале храну.

<sup>5</sup> О дејствима Ударне групе НОВЈ у западној Србији види у књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944. и извештај 5. НОУ дивизије од 1. јула 1944.

<sup>6</sup> Губици јединица НОВЈ дати су произвољно.

### **Округ Лесковац:**

14 о.м. 270 стражара из Лесковца и Прокупља са 250 немачких полицајаца блокирали су с. Стублу (25 км. ј-и од Прокупља) којом приликом је убијено 16 комуниста а 18 живих ухваћено. Стражари и Немци нису имали губитака.

### **Округ Београд:**

а) 19 о.м. у 20.30 час. комунисти су извршили напад на одред СДС у Лазаревцу. Напад је одбијен ангажовањем целокупног људства одреда. 2 поновљена напада комуниста такође су одбијена. Одред СДС није имао губитака док су губитци комуниста непознати.<sup>7</sup>

б) 18 о.м. око 10.30 час. одељење од 100 стражара СДС наишло је у с. Поповићу (6 км, с-и од Сопота) на групу комуниста растуруних по кућама. У борби је убијен 1 комуниста и 3 су рањена док су се остали разбежали у правцу Дражња и М. Пожаревца. У једној кући нађено је доста пропагандног материјала и архива 2 чете II комунистичког батаљона.<sup>8</sup> Одељење СДС није имало губитака.

### **НАПАДИ НА СТРАЖЕ И НЕМЦЕ**

20 о.м једна група комуниста напала је пушчаном ватром немачку патролу од 3 војника у с. Дрену (4 км. и. од Лазаревца) која се после краћег пушкарања повукла пред надмоћнијим непријатељем у Лазаревац. У току ноћи 20/21 о.м. у истом селу једна комунистичка тројка убила је старешину села као националисту.

### **УБАЦИВАЊЕ КОМУНИСТА ПРЕКО ГРАНИЦЕ**

16 о.м. у 22 часа покушала је једна група комуниста да у 3 чамца пређе из Хрватске преко Саве на нашу страну код села Прова, среза посамотамнавског, на 3 и по км. источно од Прова.<sup>9</sup> Заседа наших граничара приметила је долазак ових чамаца и на око 30 м. пред обалом отворила на исте пушчану и митраљеску ватру. Том приликом 2 чамца са посадом потопљена су док је један чамац успео да се врати натраг. У чамцима је било по 8 људи.

18 о.м. у 21 час група комуниста непознате јачине прешла је Дрину и напала гранична одељења Црна Бара и Цр-

<sup>7</sup> Акцију су извели делови 1. шумадијског НОП одреда „Милан Благојевић“.

<sup>8</sup> Реч је о Космајском НОП одреду.

<sup>9</sup> и <sup>10</sup> Односи се на Мачвански НОП одред.

нобарски Салаш (8 км. з. од Богатића). После пола часа борбе граничари су одбили напад те су се комунисти вратили натраг преко Дрине у Босну. Граничари нису имали губитака. Губитци комуниста су непознати.<sup>10</sup>

II

#### ОПШТА КАРАКТЕРИСТИКА

Протекле седмице у унутрашњости земље владао је релативан ред и мир.

У граничним секторима, нарочито у окрузима лесковачком и ужичком настављају се борбе са комунистима, који показују тенденцију масовног убацивања кроз ове округе У Србију.

Делимични покушаји комуниста да се из иностранства убаце у Србију (из Хрватске преко Саве и Дрине) одбијени су и онемогућени.

Одреди ДМ даље настављају борбу са комунистима где се са њима сретну.

v

<sup>11</sup> Изостављени текст се односи на ситније партизанске акције, као и на мање покрете и дејства четника Драже Михаиловића против НОВ и ПО.

**ИЗВЕШТАЈ ОКРУЖНОГ НАЧЕЛСТВА ИЗ УЖИЦА ОД 1.  
АПРИЛА 1944. НЕДИЖЕВОМ МИНИСТАРСТВУ УНУТРА-  
ШЊИХ ПОСЛОВА О СИТУАЦИЈИ У ЗАПАДНОЈ СРБИЈИ  
ОД 22. ДО 27. МАРТА<sup>1</sup>**

**ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА УЖИЧКОГ**

Пов. Бр. 273

1 априла 1944 год.

Ужице

1. Министарству унутрашњих послова Од.Д.з. Београд
2. Команданту гарнизона бугарских трупа Ужице
3. Крајскоманди<sup>2</sup>
4. Ср. ...

Командант Округног граничног одреда из Ужица актом од данас доставио је извештај о ситуацији на терену у времену од 22—27 марта т.г. у следећем:

„23 марта тг. главне партизанске снаге које су прешле из Санџака и источне Босне на територији Србије до 13 часова овладале су линијом: Љубиш—Сирогојно—Рожанство. Главни партизански штаб налазио се је на путу између Семегњева и Доброселице.<sup>3</sup>

Главни командант ових снага и руковаоц акције био је Титов ђенерал и Начелник главног партизанског штаба Арса Јовановић.

Ове партизанске снаге састојале су се из три дивизије и то: II пролетерска, V крајишка, XXVII партизанска са 12 бригада и најмање 8.000 бораца и великим бројем небораца, коњоводаца и око 800 до 1.000 коња. Бригаде су биле следеће:<sup>4</sup> 1, 2, 3, 4, 7 и 10 крајишка, 2 србијанска, 2 далматинска, шумедијска, јужно-моравска, брчанска и мајевичка.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 35/3—2, к. 29.

<sup>2</sup> Текст под редним бр. 3 и 4 дописан је плавом оловком.

<sup>3</sup> Односи се на Ударну групу НОВЈ коју су сачињавали 2. пролетерска и 5. НОУ дивизија. Групом је командовао пуковник Милутин Морача, командант 5. НОУ дивизије.

<sup>4</sup> Друга дивизија је у свом саставу имала 2. и 4. пролетерску и 3. српску НО бригаду, а 5. НОУ дивизију су сачињавали 1, 4. и 10. крајишка бригада.

<sup>5</sup> О дејствима Ударне групе НОВЈ у западној Србији од 22. до 27. марта 1944. види у књ. 7, документе од 41. до 55. и док. 84, а у књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944. и извештај 5. НОУ дивизије од 1. јула 1944.



Партизанске снаге наступале су у две колоне и то главна правцем: Доброселица—Борова Глава—Љубиш—Висока—Опаљеник, а лева и слабија правцем: Борова Глава—Гостиље—Рожанство—Бреково—Добраче—Клисура. На основу овакве групације снага закључило се је да партизани имају намеру да истим правцем из јануара месеца т.г. изврше напад на линију: Ивањица—рудник Лиса—Клисура.

24 марта партизани су већ својом левом колоном, угрожавали Клисуру са тежњом да спрече довлачење појачања. Истога дана увече стигао је један бугарски батаљон и распоређен за одбрану клисуре. Десна јача партизанска колона 24 марта прешла је са својим главним снагама преко Катића и отпочела да се прикупља јачом групом од 3—4000 људи на простору у околини Опаљеника, Кушића, Сивчине и Баре, а лева група нешто слабија око 1500 људи прикупљала се око села Шареника, Церова, Моћа и Клепана. Прикупљање је извршено ноћу између 24 и 25 марта о.г. Формиране су две колоне од којих главна за дејство правцем: Опаљеник—Црвена Гора—Међуречје—Ивањица за напад на Ивањицу и њен обухват са југоистока и истока; а лева колона за напад на Лису са правцем: Баре—Дубрава—рудник Лиса.

Трупе које су дејствовале ка Клисури овога дана су дошле у сукоб са бугарским батаљоном у Добрачи и заузеле Шареник. Јачина ових снага износила је од 1200—1500 бораца.

25 марта т.г. командант СДС из Ужица и командант окржног граничног одреда са 70 људи упутили су се Ивањици у помоћ, видећи да ће Ивањица бити понова нападнута.

Овога дана још од раног јутра партизани су отпочели један покрет широким фронтом у обухват Ивањице, напада на Лису и Клисуру.

Истога дана од 12 часова пребацио се је II добровољачки пук из Пожеге у Лису и одмах формирао једну колону која је кренула у сусрет партизанима кроз Дубраву у правцу Сивчине и Баре.

Из Ивањице формирана су два одреда, који су кернули у сусрет партизанима и то: бугарски батаљон од две чете са правцем: Ивањица—Зарићи—Црвена гора—Опаљеник. Као вође и извиђачи придодато је једно одељење од десет наших граничара; други одред од људства пољске и граничне страже у јачини око 40 људи упућен је правцем: Ивањица—Глијеч—Сивчина.

У самој Ивањици од стране команданта окржног граничног одреда организована је одбрана Ивањице са око 60

људи пољске и граничне страже, као и једне чете бугарске пешадије на бункерима северно од града. Два мака формирана одреда од пољске и граничне страже упућена су ван Ивањице у циљу извиђања и утврђивања покрега партизана.

II добровољачки пук 25 марта око 17 часова сукобио се је са партизанима у близини Сивчине. Иако су партизанске снаге биле јаке пук је примио борбу и водио је све до поноћи, када се је под тешком борбом отпочео повлачити у правцу Лисе. У овој борби добровољци су имали 4 мртва и 15 рањених.

Бугарски батаљон који је овога дана пошао из Ивањице сукобио се је са партизанима код Црвене горе. Како су партизани били надмоћнији батаљон је одбачен и био приморан на отступање, те је око поноћи стигао у Ивањицу. Бугари су имали 8 мртвих, међу којима један официр и 2 тешко рањена од којих опет један официр.

Како су снаге које су биле упућене у сусрет партизанима ове ноћи биле разбијене, то је постојала опасност да партизани који су их гонили не заузму и саму Ивањицу, то су команданти СГС и СДС после детаљног извиђања са половином расположивог људства запосели околне висове и са другом половином запосели Ивањицу ради одбране.

Како су добровољачки и бугарски делови отступили на линију Ивањица—Лиса ипак партизани нису напали Ивањицу нити Лису; већ су отпочели опрезно опкољавање Ивањице са југоистока и покрете од Добраче и Сивчине према једном бугарском батаљону, који се у току ноћи 25 и 26 налазио у Шаренику и Приликама.

26 марта бугарски батаљон који се је налазио у селу Добрачи западно од [Ман.] Клисуре, извршио је покрет преко Шареника у правцу Прилика и истога дана око 9 часова био је нападнут од јаких партизанских снага. Борба је трајала до 12 часова. Командант батаљона је тражио помоћ добровољаца, али му се ова није могла дати јер се људство после ноћне борбе тек прикупљало.

Команданти СГС и СДС упутили су два одреда ради утврђивања јачине партизана и њиховог распореда. Ови одреди утврдили су да партизани држе линију Локва—Дебело брдо—Црвена гора. Ови одреди на тој линији дошли су у додир са партизанима и после краћег сукоба вратили се на Ивањицу.

Овога дана утврђено је извиђањем да се партизани све више рокирају и опкољавају варош Ивањицу са источне стране.

26 марта дошао је у Ивашицу Командант бугарске дивизије из Ужица као и један митраљески бугарски батаљон, који је истога дана пред мрак упућен на положај 4 км. јужно од Ивањице, где је и заноћио. Командант бугарске дивизије после упознавања ситуације вратио се за Ужице.

Бугарски делови и делови СДС и СГС из Ивањице заноћили су ноћу 26/27 на положајима за одбрану вароши и мањим истакнутим извиђачким деловима на линији: Глијеч—Ртине—Шљивићи—Бедина Варош.

26 марта т.г. пре подне партизани су напали бугарске трупе код [Ман.] Клисуре. Напад је одбијен. Партизани су имали 30 мртвих и 3 заробљеника.

Овога дана увече, по тражењу команданта бугарског пука, упућени су одреди из *састава* СДС и СГС истим правцем као и претходног дана у циљу извиђања.

27 марта т.г. у Ивашицу је стигао један моторизовани немачки батаљон са две чете као и Командант II добровољачког пука.

Истог јутра одреди упућени ради извиђања донели су податке да се партизани са јаким снагама налазе на линији: Локва—Дебело брдо—Грбићи—Зарићи—Арсенијевићи.

На основу ових података, а обзиром на присуство једног моторизованог немачког батаљона и добровољачког пука у Ивањици, решено је да се партизани нападну на овој линији 27 ов. мес. у 10 часова. Издате су већ биле и заповести за покрет али је у последњем моменту наређено од немачких власти да се за ову борбу не могу употребити добровољци и немачки батаљон већ да треба они да се упуте у Чачак. Због овога преокретз противу партизана отишла су свега 3 батаљона бугарска и 1 одред од људства СДС и СГС. Око 10 часова на 4 км. од вароши дошло је до борбе са партизанима који су такође пошли у напад и ова борба води се са мањим и већим прекидима до мрака.

Остатак стражара СДС и СГС прадузео је обезбеђење саме вароши и постављен за одбрану града са једним одељењем тенкова које је данас стигло из Ужица.

Са овим скромним снагама за борбу против партизана» немогуће је продужити борбу, стога је потребно упутити јаче снаге за одбрану Ивањице и даљег надирања партизана у Србији.

Предње се доставља с молбом ради знања.

Окружни начелник,

**ИЗВЕШТАЈ 1. БАТАЉОНА ОД 5. АПРИЛА 1944. КОМАН-  
ДАНТУ 4. ЉОТИЋЕВОГ ПУКА О БОРБАМА НА ИБРУ  
ПРОТИВ ЈЕДИНИЦА НОВЈ ОД 25. МАРТА ДО 5. АПРИЛА<sup>1</sup>**

**1. БАТАЉОН IV ПУКА  
СРПСКОГ ДОБРОВОЉАЧКОГ КОРПУСА  
ШТАБ 1/У  
Пов. бр. 195  
5 априла 1944  
Положај**

Извештај о акцији од  
25. III до 5. IV. 44 г.

КОМАНДАНТУ IV ПУКА СРПСКОГ ДОБРОВОЉАЧКОГ  
КОРПУСА.—

У вези наређења штаба пука Пов. бр. 464 од 23. III. 44 г. (наређења штаба СДК Пов. 1/а Бр. 660 од 23. III 44 г.) подносим извештај о акцији — раду 1. батаљона IV пука у времену од 25. III. 44 до 5. IV. 44 г.

25. III. 1944 год.

Наређењем штаба пука Пов. бр. 464 од 23. III. 44 год. наређено је да се понесе-позеде:

*Људи:* штаб 1. батаљона 40; 1. чета 135; 2. чета 135; 3. чета 135; 4. чета 135; пратећа чета 135. Свега 715 људи.

*Кола:* свака чета по двоја кола.

*Коња:* стрељачке чете по 6 коња (4 X 6 = 24), штаб батаљона 4 јахаћа, пратећа 12 коња. Свега 40 коња.

*Карета:* пратећа 6 карета и то 4 за 1. батаљон, а 2 за 2. батаљон IV пука.

*Кухиња:* 2 на батаљон.

*Храна:* суву за три дана, и редовно следовање (мање ова сува храна) до 10. IV 1944 год. за људе. За стоку до 10. IV 1944 г.

*Оружје:* на стрељачке чете по 12 пушкомитраљеза; 1, 2. и 3. чета по један лаки бацач; 1. чета тешки митраљез „Бреда“; Пратећа чета: 4 тешка бацача и 4 тешка митраљеза „Бреда“.

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 25/9—1, к. 27.

*Муниција:* прва шаржа.

Услед одступања у спреми и људству понето је . . .<sup>2</sup> је:

*Људи:* штаб батаљона 30; 1. чета 133; 2. чета 134 (од тога један враћен са станице као болестан); 3. чета 128; 4. чета 116 (од овога враћено пред полазак са станице 5 као болесни); пратећа чета . . . Укупно 664 људи (од којих 6 враћених).<sup>3</sup> Значи укупно пошло 658 људи.

Телефоном у 7. часова ујутру из штаба . . . је да тра . . . и штаб пука полази из Ске . . .<sup>4</sup> сова.

Пошто су припреме, већ раније биле извршене у 12 часова настало је укрцавање материјала у вагоне. У 16 часова батаљон је кренуо на станицу. У 17 часова, па до 18 часова, после пријема рапорта команданта пука, шеф васпитне службе штаба СДК Ратко Парезанин, одржао је војницима узбудљиви говор о значају садашње њихове борбе, о улози добровољаца у одбрани Србије.

У 19,15 часова, са ж.ст. Смадерево композиција је кренула.

*Ноћу 25/26. III. 1944 год.*

Батаљон је путовао за Краљево преко М. Крсне, В. Плана, Лапова.

У *путу побегли су* следећи добровољци: Јанковић Илија, Павловић Драгиша, Нешковић Светозар, Танасковић Бранислав, сви из 1. чете, и добровољци пратеће чете: Бекић Драгомир, Ранковић Ж. Бранислав. Свега 6.

*26. III. 1944 год.*

У 8,30 часова транспорт батаљона је стигао у Краљево. Саопштио нам је на станици да ћемо ићи у Пожегу, те је с тога наређен истовар војника и очекивала се композиција за Ужичку Пожегу.

У 15 часова извештени смо да је промењен правац кретања и да се треба укрцати поново у исте вагоне, и да ћемо ићи у Ушће.

У 16,30 часова транспорт је кренуо за Ушће, где је стигао у 18 часова.

<sup>2</sup> Докуменат је услед влаге оштећен на више места, те је текст нечитак.

<sup>3</sup> Текст је изостављен јер се понавља бројно стање кола, коња, карета, кухиња, оружја и муниције што је већ изнесено у претходном делу овог документа.

<sup>4</sup> На овим местима докуменат је оштећен.

Телефоном је добивено наређење од групе „Шредер“ из Јошаничке Бање следећег садржаја: са батаљоном затворите све прилазе у Ушће, а нарочито оне са западне и југозападне стране. Извиђачким одељењима извиђајте правце ка Манастиру Студеници и с. Рудном.

По добивеном наређењу одмах је предузето потребно обезбеђење са две чете, док су остале биле на одмору и смењивале се на дужности обезбеђења.

Код 3. руског батаљона<sup>5</sup> у Ушћу добили смо следећа обавештења о ситуацији у овоме крају:

25. III. 1944 год: Једна група партизана јачине око 1.000 људи, од Љубиша на североисток отишла и дошла до с. Равни (Секција Ужице 1 : 100.000). Друга група од 1.200 партизана иде на исток и дошла до Мачевца (20 км. западно од Ивањице), и од ње се одвојила једна група од 500 партизана у Бјелуши.)

26. III. 1944 год. Партизани наступају великим снагама од Катића, преко Сивчине. Пушкарање се чује у правцу Прилике. Добровољци који су наступали ка Катићима имају неуспех и један део њихов око . . .<sup>6</sup> људи са штабом пука одступа ка фабрици Лиса (код Ивањице). Саобраћај Ивањица — Пожега прекинут у Клисуре.

Са југа немају никаквог извештаја.

Четници мајора Цветића имају штаб у с. Рудном, јачине су до 400 људи. Данас су 1,5 часа хода јужно од Ивањице.

Пре четири дана била је борба четника и партизана око Дуге Пољане (секција Сјеница 1 : 100.000).

Постоји велика вероватноћа да у овоме нападу партизана учествују три дивизије и то: једна која врши демонстрацију према Ужицама и две са запада, које имају да врше главни пробој у долини Ибра. Општи задатак им је пребацивање преко Ибра, затим преко за Јастребац, где би развили живљу пропаганду у Србији и ухватили везу са бугарским комунистима.

•За овај прелаз постоје следеће могућности: скела . . . [Матар]ушке Бање, са slabим изгледом на успех услед могућности брзе . . . снага. Мостови гвоздени у Ушћу и Јошаничкој Бањи, али . . . чувају у бункерима руске јединице. Дрвени мостови у Дрену . . . су за сада без икакве страже, и одбране али су прилично . . . они дођу тамо дотле већ наше јединице возом и аутомобилима . . . цити. Мост код Војводе Степе је делимично порушен, али у . . . има руску стражу.

<sup>5</sup> Реч је о Русима белогардејцима.

<sup>6</sup> Одавде, па до краја извештаја, на свим местима где се налазе три тачке, докуменат је оштећен и текст се не може реконструисати.

Партизани су обучени у обично одело у малом броју, . аутско, немачко, италијанско (највише) . . . СГС, а . . . \*у добровољачко.

Партизани се исхрањују пљачком и отимачином на терену, али са собом воде велики број товарних коња, за пренос: хране, муниције, рањеника и т.д.

Сваки други до трећи дан, ноћу око 23 до 24 часа, страни авиони круже изнад њих, дају им сигнале и вероватно снабдевају их.

Сељаци нису расположени према њима, али их се боје.

*Ноћу 26/27. III. 1944 год.*

Предузете потребне мере обезбеђења са две чете

На нашем фронту све је мирно.

У даљини чују се пуцњи топовски и тешких бацача.

*27. III. 1944 год.*

У 5 часова ујутру шаљу се два извиђачка одељења на правцу Манастир Студеница и с. Рудно. Исти се враћају око 18 часова и доносе вести да у близини нема партизана.

У 12 часова командант за одбрану Ибарске долине „Борбене Групе Шредер“ издаје усмено наређење, које је издао штаб IV пука СДК под О. Бр. 1 од 27. III. 1944 год. а које се прилаже у оригиналу, под /1.

Овога дана обезбеђење је било по скици Бр. 1 која се прилаже у прилогу под /2.

*Ноћу 27/28. III. 1944 год.*

На нашем фронту све је мирно. У даљини према Ивањици чују се после поноћи пуцњи топова.

*28. III. 1944 год.*

У 6 часова ујутру добивено писмено наређење „Борбене групе Шредер“, које се углавном поклапа са усменим наређењем од претходног дана. Добивени су знаци распознавања, списак надимака места, и списак надимака јединица. (Све ово се због тајности не може да приложи, а исто ће се приложити по завршеној акцији у потпуности). \*

У 5 часова ујутру упућена су два извиђачка одељења у правцу: Манастира Студенице и с. Рудна. Исти су донели следеће извештаје: „Према исказима сељака који су путовали за Ивањицу, партизани јаким снагама које се цене на

7.000 људи и око 300 товарних коња крећу се у правцу према Глеђици".

Према овако добивеним извештајима, појачано обезбеђење Ушћа (мостобрана Ушће) по скици бр. 2 која се прилаже у прилогу под /3.

*Ноћу 29. III. 1944 год.*

Испред нашег фронта све мирно. У даљини према Ивањици са прекидима целе ноћи се чује испрекидана митраљеска и топовска ватра.

*29. III. 1944 год.*

Појачане су мере утврђивања и извиђања. У томе циљу ископани су заклони за стрелце, аутоматска оруђа и на положају Бр. 1 и Бр. 2 (видети скицу бр. 2). Упућују се чешће извиђачка одељења према Манастиру Студеници и с. Рудном. Из извештаја њихових се види да су партизани, од претходног дана поменута група, већ у Глеђици и Средњој Реци (секција Сјеница 1 : 100.000). Сада је већ начисто да ће исти за дан два вршити напад или на Ушће или на Јошаничку Бању.

Организовано је извиђање и обавештење даљно помоћу сељака курира привржених Јнама. Њихови извештаји су верни и говоре све оно што су и наши извиђачки делови донели.

Мере обезбеђења са наше стране се приводе крају. Опште нестрпљење за сукоб ближи се врхунцу.

*Ноћу 29/30. III. 1944 год.*

Пре пола ноћи испред нашег фронта релативно мирно. После пола ноћи чује се јака ватра са правца с. Вионице (секција Нови Пазар 1 : 100.000), где партизани на Студеници између Вионице и Чечине ломе слаб отпор четника, који су били дошли из с. Рудине.

Одатле се партизани вероватно деле у две групе, јача која иде према с. Рудном јачине око 4.000 партизана са товарним коњима око 300, и десном слабијом колоном према Јошаничкој Бањи, јачине око 1.500 партизана са око 100 коња.

Лева колона (јача) ноћи пред зору с. Чечини.

Четници се у нереду пребацују ка Јошаничкој Бањи. Јако су узбуђени пошто је њихова комора од немачких авиона била омашком претходног дана бомбардована, а сада их јуре партизани.



30. III. 1944 год.

Око 10 часова, после краћег одмора — спавања партизани предузимају покрет у две колоне, лева јача ка Ушћу и десна слабија ка Јошаничкој Бањи (јачину видети у претходном одељку).

Из Чечине лева колона се дели у два дела приближно исте јачине (2.000 људи и 150 товарних коња на сваки део), Лева подколоне иде долином р. Студенице брже, десна која служи као ниво-стожер око кога иде лева подколоне спорије ка с. Рудном (с. Рудно налази се на готово највишем делу овога краја и ко њиме овлада — влада целим крајем. Тек када се десна колона учврстила у с. Рудном, лева колона могла је и смела да дође у Манастир Студеницу). У 15,30 часова лева подколоне се налази у Манастиру Студеници, а десна у с. Рудном. После одмора од 1/2 часа продужавају покрет и то лева до с. Камењани, где ноћи, са избаченом претстражом од 100 људи на Јабуково Поље. Десна подколоне ноћи на простору Слатина—Саковићи (секција Нови Пазар 1 : 100.000).

Тачност ових података потврђују наша извиђачка одељења и сељаци курири. Лева подколону са једним водом извиђача лично командант батаљона капетан Ђурић Радојко, који се по извиђању враћа.

Око 21 час избачен је први метак из тешког бацача са положаја Бр. 2 (видети скицу<sup>7</sup>).

Десна колона према извештајима треба да се налази на око 8—6 км. испред Јошаничке Бање.

Ноћу 30/31. III. 1944 год.

Од првог избаченог метка из тешког бацача па у току прве половине ноћи води се чаркање и мање борбе са веће даљине, којима је са стране партизана вероватно био циљ замарање јединица наших и борба нерава.

Одмах су положаји појачани, и то положај бр. 1 посела је цела 4. чета, а положај бр. 2 цела 1. чета, истакнути положај за затварање долине р. Студенице посео је 3. вод 3. чете (видети скицу бр. 2).

Командно место команданта батаљона било је на положају бр. 1, пошто се претпостављало да ће ту бити главни НБпад.

Положаји су имали телефонску везу са штабом пука по шеми веза на мостобрану Ушће, која шема се прилаже. „

<sup>7</sup> Скице и наређења, која су дата у прилогу овог извештаја, нису пронађени.

Претходних дана војници су добили већ донекле упутство како се партизани боре само ноћу, нападају после пола ноћи, са оне стране одакле се чује митраљеска ватра, неће доћи главни напад на један положај (исто ово важи и за њихову тактику како у оквиру једнога положаја, тако и у оквиру више положаја), да имају бомбашка оделења која се боре само бомбом, камом и пикавцима (машинским пиштољима). Да им командују женске разним неартикулисаним гласовима и уговореним знацима.

Од поноћи до 1,30 часова било је делимично затишје.

У 1,30 часова, према положају бр. 1 из кућа код Пешчићи (секција Нови Пазар 1 : 100.000) чула је се пушкомитраљеска ватра, најпре су тукли слабије па све јаче и јаче. Сваки други метак је био светлећи. Овим су хтели да скрепну пажњу браниоцима положаја бр. 1 да напад долази са ове стране, док су се њихове елитне јединице готово нечујно приближавале и опкољавале положај бр. 1.

У исто то доба са истакнутог положаја чује се краћа борба, махом бомбама, која је већ у 2 часа била прекинута. Резултат ове борбе је био да је 3. вод 3. чете на овоме положају донекле био прилично изненађен и дозволио да му партизани приђу сувише близу тако да нису имали времена да у потпуности искористе своје оружје које су имали (1 лаки бацач и 2 пушкомитраљеза). Командовао је водник Мајерхофер Константин. Услед немања бомби за блиску одбрану, вод није имао могућности за дужу одбрану и водник је наредио повлачење. Резултат мртвих изнеће се на крају извештаја ове борбе.

На положају бр. 2 у ово време све је мирно, али су браниоци истога добили упозорење да се баш ове релативне мирноће чувају пошто постоји вероватноћа да се баш они према томе положају групишу.

У 2,30 долази људство са истакнутог положаја, исто се прегруписава и под командом заст. „06" официра Павла Михайловића, поставља се у бункере испред и позади моста, као мостова • заштита, са једним делом људства штаба пука. Људство које се је вратило прилично је узбуђено, износи ток ове кратке борбе и као главни разлог наводи немогућност своју за блиску борбу услед немања бомби, којима су се углавном борили партизани, тако да је једна њихова ручна бомба већег калибра разнела лаки бацач наш.

Од 2 до 2,15 борба се појачава, на положају Бр. 1. Браниоцима се упућује 2. чета овог батаљона, део пратеће чете (пошто је већ раније на положају било 1/2 чете са 2 тејшка

бацача и 2 тешка митраљеза), и муниција за бацаче и митраљезе.

Исти излазе на положај у 2,35 часова. Борба затим узима све снажнији и снажнији замах. Углавном се води тешким митраљезима. Надмоћност у тешким митраљезима имају далеко већу партизани, који бију све светлећим метцима из кућа код [с.] Пешићи.

У 2,15 часова на положају бр. 2 партизани дају трубни уговорени знак и почиње борба и на томе положају, најпре слаба, а потом све јача и јача, најпре са фронта браниоца. У 2,35 браниоци добијају ватру са леђа, са врха Кукавице, који је после јаког напада и унакрсне ватре тешких митраљеза заузет од стране партизана. 1. чета добија ватру са леђа, извештава да јој је положај угрожен, али добија наређење да по сваку цену има положај задржати док не падне решење на положају бр. 1. Борба се потом наставља, све јачом и јачом жестином.

Из долине Студенице слабијим снагама напада се на Ушће, ватром са даљине око 1,8 км. Упућује се 3. чета да затвори долину (без 3. вода, који је образовао мостову заштиту са делом штаба пука).

У 3 часа борба се ближи врхунцу. Осећа се по ватри страховито јакој која траје непрекидно читавих 10 минута, а готово је са свих страна, а из аутоматских оруђа — нарочито из тешких митраљеза, да противник припрема ватром јуриш. Наши делови на целој fronti врше ватрену противприпрему из свих аутоматских оруђа и пушака.

Око 3,10 часова чују се блиски шапати партизана на целој линији фронта (положаја бр. 1, 2 и долине Студенице) — напред, напред. Партизанска бомбашка одељења — јуришна — храбре партизанке. Одједном одјекује са 2 км. у позадини њихова труба и партизани бацају бомбе у наше положаје. Снажном ватром нашом на целој линији и свима положајима бивају одбијени уз крваве губитке. За ово време њихова ватра из аутоматских оружја за кратко време престаје вероватно да од ње не би гинули и партизани. Наши користе то и снажном ватром колебају њихове редове.

Напад је одбијен, они се повлаче на своје положаје за напад. Поново ватра њихових аутоматских оружја достиже кулминацију, поново се чује шапат женских гласова које соколе своје другове да пођу напред, али се ови вероватно поучени лекцијом коју су добили двоуме. Охрабљени вероватно тиме што наши нису имали бомбе за блиску одбрану, они понова крећу напред на поновне знаке трубе парти-

занске и фуријских гласова „Ију-ју“ који значе јуриш.. Снажном ватром и овај напад бива одбијен.

Противник се двоуми да ли да изврши поновни напад. Соколења женских и фуријски гласови не помажу, они се мисле. На положају бр. 1 припрема се за противнапад.

У 3,20 чује се глас команданта, кап. II. кл. Г. Ђурића Радојка „Другови ко је с нама“. Снажни гласови браниоца, који су дубоко уверени у заштиту онога ради чијег се имена и славе боре, узвикују „Бог“. Партизани се двоуме, колебају, то се осећа по њиховој ватри и шапатима. Пуни борбености добровољци се спремају на противудар. Глас њиховог команданта „Живео Краљ“ бива прихватан од свих браниоца са „Живео, живео, живео“. Колебање противника достиже врхунац, када у последњем моменту њихови пролетери и политкоми узвикују „живели пролетери, и напред пролетери“, што у редовима добровољаца изазива смех, а код њих колебања и слабо извршавање наређења и слаба воља на поновни јуриш. Храбрији од њиних који су напали били су одмах покошени.

Капегган Ђурић позива митраљесца „Радишу“ са „Радиша дај ми ту Бреду“, што овај одмах и извршава. Седа за митраљез али када је хтео да окине, потрефило га је зрно из противничког машинског пиштоља у чело.

Снажног раста и дивовске снаге скочио је са митраљеза, потрчао је према друговима својим са рукама на глави из које је лила крв и узвикнуо је „Другови погибе Вам командант. Напред у победу“, и пао је у наручје верних другова добровољаца.

Вест о погибији команданта брзо је прострујала редовима добровољаца. Настало је повлачење наших једновремено са повлачењем партизана. Ово је било око 3,45 часова. Повлачење је вршено по деловима, тако да су они делови који су остали на положајима појачали своју ватру како се не би осетило ово повлачење. Са своје стране партизани су се једновремено повлачили, што се је могло закључити по малаксалости њихове ватре.

Делови који су одступили били су преко моста пребачени на положаје на другу страну Ибра.

Последњи делови били су пребачени преко моста у 6 часова.

У 6,30 часова слабије партизанске снаге са ћувика изнад моста отварају снажну ватру на мостову заштиту у бункерима, али бивају у више махова одбијени. Покушај њихов да се приближе бункеру и изврше јуриш остају неуспешни, неколико њих остављају своје лешеве испред са-

мих бункера. Примећују се веће концентрације њихове ради напада на бункере, мостова заштита се повлачи на задњи део моста у заклоне, а потом изнад железничке пруге, па на оближње положаје.

Људство, које је посело још раније оближње положаје, отвара на партизана на оближњим косама, са друге стране реке Ибра, снажну ватру митраљеску и пушкомитраљеску. Бацачи тешки дејствују. Противника пролази воља да врши прелаз преко моста, видећи да је дан већ освануо (било је око 7,30 часова), и да му је сада сваки прелаз, па и по цену највећих жртава, немогућ. Са оближњих брда, а нарочито са врха Кукавице чују се „Кукавни“ и фуријски гласови женскиња-партизанки, који вероватно значе повлачење.

Одмах после погибије капетана Ђурића за команданта батаљона је одређен кап. II кл. Ђорђевић Момчило.

Настаје митраљески и пушкомитраљески двобој. Обострано прегруписавање. Наше за напад, њихово за повлачење. (Око 8,15 часова). Тучени снажном ватром аутоматског оружја и бацача, партизани се повлаче правцима одакле су и дошли. За собом остављају своје мртве, што је код њих редак случај.

Потпомогнути снажном ватром аутоматских оружја наши делови почињу да се спуштају по деловима са својих положаја, са задатком поновног прелаза преко моста и освајања ранијих положаја. (Око 8,30 ч.).

У то време на станицу улази један транспорт бугарски са возом, који ватром топова потпомаже избијање наших јединица на положај. Овом приликом је противник дао врло слаб отпор, и у нереду се повлачио.

Одмах по избијању на положаје наши су снели мртве другове, и послали и капетана Ђурића камионом за Краљево а одатле возом за Београд, а остале возом за Краљево.

Наређено је погинуле партизана да сахрани општина, што је и учињено.

У 12 часова немачки ппуковник Граф, увиђајући да су добровољци уморни и са мало преостале муниције (20—30 метака на пушку, по 100 на пушкомитраљез), наређује да бугарске јединице приме обезбеђење до попуне наших муницијом и до одмора. Међутим у 16 часова издато је наређење да наши поседну и у току ноћи штите са једном четом бугарско лево крило, што је и учињено.

За цело ово време, почевши од пада мрака па све до 10 часова, чула се је ватра са правца Јошаничка Бања.

У борби код Ушћа **погинули су** на нашој страни: из штаба батаљона, командант кап. II класе Радојко Ђурић;

из 1. чете Филиповић Милорад; из 3. чете Урошевић Александар; Томић Живко; Аврамовић Милан; Поповић Јован; из 4. чете Михаиловић Драган. Лешеви ових 7 погинулих су пронађени и послати за Краљево са просветаром батаљона Младеном Вучковићем.

*Рањени* су следећи добровољци:

— Штаб батаљона: Кутлашић и Стошић.....	2
— 1. чета: Глуничкић Стеван и Марковић Сава.....	2
— 2. чета: Обрадовић Вучко, Банић Стеван, Марковић Милан, Перић Александар Каравидић Драгиша, Милин Мита, Јевремовић Ратко, Стојковић Миломир, Лабан Драгомир, Младеновић Живорад, Хупцир Радомир.....	11
— 3. чета: Радојичић Родољуб, Оцокољић Миладин, Лазић Радисав, Љубичић Илија, Илић Милош, Илић Миодраг.....	6
— 4. чета: Ђилић Мирко, Тодоровић Миливоје, Тодоровић Милан, Јовановић Добривоје, Недељковић Момир, Ђунисијевић Драгослав, Лазаревић Драгомир, Радивојевић Гвозден, Рожандић Милан.....	9
— <i>Пратећа</i> : Ивковић Живодраг и Русковић Бранислав	2
Свега .....	32

*Нестали* су: у борби следећи добровољци:

— 1. чета: Којић Борисав, Васић Александар, Живановић Радомир, Живановић Мирослав, Ђорђевић К. Никола, Николић Живорад, Јанковић Живадин, Нешковић Милан, Николић Цветко, Трикић Драган, Илић Михаило, Јеремић Божидар, Павловић Станмир, Миљковић Милосав, Нешковић Алаксандар, Ђорђевић Никола, Јанковић Милан	17
— 2. чета: Тодоровић Милосав.....	1
— 3. чета: Новица Ненадовић, Павловић Живорад, Јовановић Миливоје, Поповић Миодраг, Јовановић Васа, Пајић Милорад, Јовановић Радомир.....	7
— 4. чета: Панковић Душан, Николић Драгутин, Тодоровић Александар, Ратислав Грујић, Марјановић Марко, Вучковић Душан.....	6
— <i>Пратећа</i> : Станковић Спасоје, Марковић Милојко, Станковић Аранђел, Максимовић Живорад, Станојловић Живојин.....	5
Свега.....	36

### **Од оружја:**

1 тешки бацач неисправан услед дугог дејства, 1 тешки митраљез ударио куршум (1. чете), 2 пушкомитраљеза заробљена оних који су рањени у борби (1. чета). За пушке не зна се тачно стање.

Тачан извештај губитака оружја и муниције послаће се накнадно од стране командира чата релацијом.

### **ГУБИТЦИ НЕПРИЈАТЕЉА:**

**Мртви:** — Испред положаја бр. 1 пронађена су 32 леша, која су предата општини на сахрану (међу њима неколико водника и један командир).

— Испред положаја бр. 2 и истакнутог положаја нису тражени лешеве, али се сматра да је још оволики број. Укупно се цене њихови губитци на око 60 мртвих.

**Рањени:** Тачан број се не зна, али према податцима и исказима сељака који су видели партизанску амбуланту на товарним коњима, како преносе своје рањене, број рањених се цени на око 80 до 100 партизана.

Заплењена је комунистичка архива, која је предата на даљу надлежност.

Најбоље стање противника може се видети по томе што је целу архиву оставио на положају и своје мртве, које готово редовно сахрањује.<sup>8</sup>

### **ЗАКЉУЧЦИ О БОРБИ:**

**Партизани:** Нападају искључиво ноћу, када имају јачега противника испред себе. Ређе дању, када их прилике натерају на ово, или кад имају испред себе слабијег противника.

— Главни правац напада маскирају на тај начин што светлећом муницијом отстрањују пажњу нашу, док њихова бомбашка оделења нападају из позадине, бомбама, камом и машинским пиштољима. Редовно са оне стране где не долази ватра у прво време, доцније се испољи главни напад.

<sup>8</sup> На делу фронта на коме се бранио 1. батаљон Љотићевог 4. пука нападала је 4. пр(олетерска) бригада. У њеном извештају од 3. априла 1944. опширно се описује напад који је извршила ова бригада у ноћи 30/31. марта. На крају извештаја дају се и губици. „У свим овим акцијама" — каже се у извештају — „наши су губици слиједећи: погинулих 14, несталих у борби 2, рањених 39, преминулих од рана 3. Послије акције дезертирало 6 бораца" (кв. 7, док. 78).

О дејствима у ноћи 30/31. марта говори се у кв. 7 у документима: 60, 61, 63, 64, 66, 72, 76 и 84.

— Уговореним знацима, трубом и разним неартикулисаним знацима дају разна наређења. Н.пр. знак „Ију-ју“ значи јуриш. Ни једна разумљива команда се не чује . . .

— Дању су слаби борци.

— Нападају од 1 до 5 часова, када према резултату или иду унапред или одступају. Потом се крећу до 12 часова у подне. Од 12 часова до 24 спавају, те их је у то време најлакше напасти.

— Муниције имају слабије, бомби много.

**Добровољци:** — Регрути нису довољно увежбани у борбеној обуци. Не користе добро заклоне.

— Нису навикнути на борбу ноћу, јер су научили ноћу да спавају, а дању да се боре. Слободно време дању не искоришћавају за одмор и спавање.

— Практично уопште нису наоружани бомбама, тако да у блиској борби пушке и пушкомитраљези слабо долазе до изражаја.

•— Немају уговорене знаке за команду, већ командују гласом, тако да њихове команде може противник да користи. На положају дозивају гласом своје старешине, тако да партизани лако могу да дознају имена свих старешина и да их користе и стварају забуну у борби.

— Цела формација је створена добровољачка за пољску борбу, што се у брдским крајевима показало доста непрактично. Комора пољска сачињава огромне тешкоће. Операције су све упућене само на равнице и путеве, а никако преко брда. Исхрана је отежана, јер су кухиње пољске. Тешки бацачи, муниција за бацаче, како лаки тако и тешки, превозе се каретама и колима, тако да је употреба бацача ван путева немогућа. Нешто слично, само у мањој мери, важи и за тешке митраљезе, лаке бацаче и т.д.

— Поред овога, док су партизани јако покретни, добровољци су слабо покретни због ранчева, ћебади, шаторских крила, муниције (нарочито пушкомитраљесци који треба 2.000 метака са собом да носе, значи 1,5 кутију — сандук са муницијом).

*Ноћу 31. III/1. IV. 1944 год.*

3. чета 1. батаљона, обезбеђује на Кукавици лево крило мостобрана бугарских трупа.

На фронту испред нас све је мирно.

Са правца Студенице и Рудна, чују се пуцњеви пушкомитраљеза.



*1. IV. 1944 год.*

У 6 часова смена бугарских трупа на мостобрану Ушће, који одлазе у правцу Студенице и Рудна.

У 12 часова добивено наређење да ће Бугари поново предузети обезбеђење после подне, а да се ми возом од Ушће до Јошаничке Бање имамо пребацити, док ће комора ићи сувим друмом.

Од 16 до 18 часова, смена бугарских трупа.

Од 18 до 19 часова укрцавање у воз у Ушћу, у 19,25 часова -полазак возом за Јошаничку Бању где смо стигли у 20,15 часова.

Комора је упућена пешице друмом за Јошаничку Бању.

У 20,25 часова добивено је наређење у „Групи Шредер“ за покрет до Баљевца и Черења, ради преноћишта. Долазак јединице у 24 часа, коморе 2. IV. 1944 год. у 2 часа.

*Ноћу 1/2. IV. 1944 год.*

На фронту батаљона све мирно.

*2. IV. 1944 године.*

Одмор јединице. Чишћење оружја и спреме. Попуна муницијом и храном. Формирање нових десетина и тројки. Борбена обука са јединицама.

*Ноћу 2/3. IV. 1944 год.*

На фронту батаљона све мирно.

*3. IV. 1944 године.*

У 6 часова добивено наређење за покрет батаљона ка Рашкој.

У 10 часова полазак из Черења, у 12 часова (по новом летњем вре^мену), батаљон је био на периферији Рашке. Ту се је одмарао.

У 13 часова, 1. чета са 2. батаљоном IV пука пребацила се је камионима на јужну ивицу с. Милатковића.

Остатак батаљона пешице пролази Рашку и на другој ивици Рашке чека аутомобиле. Комора и коњи пратеће чете упућени су пешице.

Од 14 до 14,30 пребачен је остатак батаљона на јужну ивицу с. Милатковићи (секција Нови Пазар 1 : 100.000). У 16 часова поседнут је положај и то: на Змињаку једна стрелачка чета и 1/2 пратеће чете, и сев. падине Змињака са једним водом.

*Ноћу 3/4. IV. 1944 године*

Противник је покушао извиђање слабим тројкама својим, али је на време примећен и одбијен, у времену од 1 до 3 часа. Губитака није било на нашој страни, на страни противника не зна се.

*4. IV; 1944 године*

На целом фронту влада мир.

*Ноћу 4/5. IV. 1944 год.*

На целом фронту влада мир.

*5. IV. 1944 године.*

Послата су извиђачка одељења, у циљу прибављања података о непријатељу, до Себимиља. На томе делу нема противника. Према податцима исти се је понова пребацио према северу, према Рудном.

Тражени су коњи и двоколице за евентуални брдски марш и наступање по планинама.

Заст. команданта,  
кап II класе<sup>9</sup>,

<sup>9</sup> Момчило Ђорђевић

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
6. АПРИЛА 1944. О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 31. МАР-  
ТА ДО 6. АПРИЛА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ<sup>2</sup>  
6 април 1944 год.**

**ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ ДОГАЂАЈА ОД 31 МАРТА 1944  
ДО 6 АПРИЛА 1944<sup>3</sup>**

**I НИШКА ОБЛАСТ**

**Округ Ниш**

а) 30 марта око 10 часова у три маха прелетео је изнад Ниша већи број англо-америчких авиона, који су са велике висине бацили више запаљивих бомби на периферију града Ниша, према Нишкој Бањи и вилама на Горици. Бачено је и око 26 разорних бомби на пругу између Војне болнице и Нишке Бање, те је железничка пруга око Војне болнице разорена у дужини око 50 метара. Оправка је извршена у току истог дана. Повређено је 6 лица од запаљивих бомби и 4 од шрапнела и разорних бомби, а једно је лице погинуло. Од запаљивих бомби изгорело је 8 кућа. Известан број запаљивих бомби бачен је и на село Врежина, 7 км. ист. од Ниша. Противавионска одбраца била је ефикасна.

б) Ноћу 4/5 ов. мес. група од 300 наоружаних комуниста упала је у село Каменицу,<sup>4</sup> 7 км. сев. од Ниша и ту скупили од сељака потребну количину хране, из општине узели телефонски апарат и око 1 час по поноћи отишли из села у неп.[ознатом] правцу. Са собом су повели 2 сељака.

в) 5 ов. мес. 15 до 17 часова већа група англо-америчких авиона бацила је већи број разорних и запаљивих бомби на град Ниш. Том приликом погођене су: Зграда окружне команде СДС, железничка станица и радионица, Фи-

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 15/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> На кошуљици документа стоји: „Седница Министарског савета одржана на дан 7 априла 1944 године“.

<sup>3</sup> Види док. 45, напомену 2.

<sup>4</sup> Овде се вероватно ради о Нишком НОП одреду, али је број партизана увеличан.

нансиска дирекција, Саборна црква и већи број приватних зграда. Овом приликом између осталих грађана који су погинули и рањени, а чији број још није тачно утврђен, погинуо је један стражар СДС, а два су рањена.

г) 5 ов. мес. око 20 часова 3 наоружана човека упала су у притвореничко одељење Државне болнице у Нишу, разоружали пол. стражара и одвели са собом притвореника Гестапоа Лазаревића Тихомира, бив. официра, па се, искористивши општу забуну и заузетост особља око рањеника удаљили из Ниша.

## II БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ

### Округ Београд

а) 31 марта око 2 часа група од 80 комуниста упала је у село Враново, 8 км. ј-и од Смедерева, запалила општинску зграду и архиву и однела 1000 ком. јаја прикупљених за Немце. Бандити су овом приликом ухватили и 2 стражара, који су ишли из Кучева својим кућама на отсуство и са истих скинули одело, па их потом пустили. Бандити су отишли у правцу села Врбовца.<sup>5</sup>

И % /

## IV ЈАГОДИНСКА ОБЛАСТ

### Округ Крушевац

а) Ноћу 29/30 марта дошли су у село Макршане неп. наор. лица, упала у Општину и погорела све новчане и административне предмете.

б) Ноћу 4/5 ов. мес. група неп. бандита упала је у Срески суд у Ражњу, спалила архиву и однела једну писаћу машину. Верује се да је ово дело комуниста.

### Округ Крагујевац

Ноћу 29/30 марта од стране припадника ДМ одведени су из села Клоке, 8 км. с-и од Тополе, 10 сељака и сви побијени, јер се нису одазвали позиву за вежбу.

## V ШАБАЧКА ОБЛАСТ

### Округ Ваљево

28 марта око 13,30 часова прошло је кроз варошицу Уб око 600 четника ДМ наоружани пушкама и са 10 пушкомитраљеза под вођством Будимира Церског. У овој групи било

<sup>6</sup> Акцију су вероватно извели делови Космајског НОП одреда.

је и 30 коњаника. Четници, који су отишли у правцу Дебрца, 23 км. с-з од Уба изјавили су да им је циљ заштита границе од прелаза комуниста из Срема.

#### САБОТАЖЕ

##### Округ Крушевац

4 ов. мес. око 24 часа 300 комуниста<sup>6</sup> експлозивом су оштетили жел. ложионицу Крушевац и однели 20 кајиша, одвели 26 лица, опљачкали животне намирнице. Комунисти су такође оштетили експлозивом жел. мост на реци Пепељуши и упалили жел. станицу Кошеви. Пољска станица СДС у Читлуку интервенисала је и одбила комунисте који су се разбијени повукли према Јастрепцу од куда су били и дошли.

##### Округ Ниш

Ноћу 3/4 ов. мес. комунисти су посекали 7 тел. стубова и прекинули тел. везу између Беле Паланке и Бабиног Кала, 8 км. с-и од Б. Паланке.<sup>7</sup>

#### СУКОБИ И БОРБЕ

##### Округ Ниш .

28 марта око 12 часова одељење СДС сукобило се код села Павејаче, 9 км. ј-и од Прокупља са групом од око 300 комуниста. Том приликом погинуло је 10 комуниста, а рањено 40. На страни СДС погинула су 2 стражара, а 6 их је рањено.<sup>8</sup>

##### Округ Ниш

Ноћу 2/3 ов. мес. прешла је са бугарске територије у срез белопаланачки група од 300 комуниста.<sup>9</sup> Део ове групе у јачини од око 70 људи прошао је кроз села: Г. Рињ, Вран Дол и Крупац. У Г. Рињу убили су том приликом једног

<sup>6</sup> Односи се на 3. јужноморавску бригаду и Расински НОП одред који су се тада налазили у Расини.

<sup>7</sup> Ову акцију су вероватно извели позадински партијско-политички радници и симпатизери НОП-а.

<sup>8</sup> Крајем марта 1944. Немци (јачине до једне чете) и руски белогардејци (до једног батаљона) припремили су напад на с. Бели Камен (10 км југозападно од Прокупља). За ову намеру непријатеља сазнаје Штаб јужноморавске зоне НОВ и ПО и наређује 2. и 4. јужноморавској бригади да предухитре непријатеља и да га нападну. Бригаде су 28. марта нападе Немце и руске белогардејце у с. Белом Камену, изненадили их и разбили. (Види у Архиву В.И.И., историјат 2. јужноморавске бригаде, к. 1045).

<sup>9</sup> Вероватно се односи на Нишки НОП одред, који је тада имао око 80 бораца.

сељака, а у Крупцу су запалили општинску зграду, а потом отишли у правцу села Долца. 3 ов. мес. у 17 часова четници ДМ ступили су у борбу са овом групом комуниста код села Сулегата, 10 км. с-и од Б. Паланке. Резултат борбе непознат.

#### **Округ Лесковац**

29 марта око 6 часова код села Прекопчелице, 4 км. с-з од Лебана 40 стражара СДС одреда, среза јабланичког, у заједници са 180 бугарских војника сукобило се са групом од око 100 комуниста. Борба је трајала 45 минута. На страни СДС и Бугара није било губитака, док су губици комуниста непознати.

#### **Округ Београд**

26 марта 30 четника ДМ наоружаних пушкама и пушкo-митраљезима дошло је у село Луњевац, 19 км. с-з од Паланке, у кућу Милосава Пиреватраља где су нападнути од комуниста. У једночасовној борби погинула су 3 четника ДМ, док је непознато да ли су комунисти имали губитака.<sup>10</sup> 27 марта група припадника ДМ дошла је наново у село Луњевац и спалила кућу Пиреватраља и све помоћне зграде са људском и сточном храном, као и куће још двојице сељака за које су сумњали да су их 26 марта издали комунистима.

#### **Округ Кос. Митровица**

Борбе са комунистима из Санцака пренете су са територије Ивањице на подручје среза студеничког. Комунистичке групе спречене су у настојању да се преко Ибра дочепају Копаоника. У току 31 марта и 1 априла окупаторске снаге и добровољци предузели су гоњење комуниста који се повлаче ка Рудном и манастиру Студеници, 18 одн. 23 км. с-з од Рашке, док су делови СДС преузели обезбеђење. 1 ов. мес. вођене су тешке борбе наших снага са комунистима северно од манас. Студенице. Борба се наставља.<sup>11</sup>

#### **Округ Крагујевац -**

3 ов. мес. одред СДС из Белановице сукобио се код Орловице и Шутице, 7 км. зап. од Аранђеловца, са јаком групом

<sup>10</sup> Акцију је извела 1. чета Космајског НОП одреда. (Види извештај овог одреда од 31. марта 1944. Оригинал је у Архиву ЗРПС, рег. бр. 413. Докуменат ће бити објављен у IX тому Зборника, који обухвата партијско-политичку документацију).

<sup>11</sup> Опширније о овим борбама 2. пролетерске и 5. НОУ дивизије види у књ. 7, док. 60—66, 70—72, 76—78 и 84.

комуниста.<sup>12</sup> У борби која је трајала четврт часа одред СДС успео је да разбије јачу комунистичку банду, чији су се делови, користећи повољан и пошумљен терен, извукли из борбе и оступили у више праваца ка Даросави и Буковику. На месту борбе остало је 5 комун. лешева међу којима се налази и командир 1 комун. чете зв. „Бора“. Стражари нису имали губитака.

13

**БР, 100**

**ОБАВЕШТЕЊЕ КОМАНДЕ СДС ИЗ БЕОГРАДА ОД 11. АПРИЛА 1944. КОМАНДАНТУ НИШКОГ ГРАНИЧНОГ ОКРУГА О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

**КОМАНДА  
СРПСКЕ ГРАНИЧНЕ СТРАЖЕ**

Пов. ГБ. Бр. 778

11 априла 1944 године  
Београд

**КОМАНДАНТУ ОКРУЖНОГ ГРАНИЧНОГ ОКРУГА  
НИШКОГ**

Команда Српске државне страже са Пов. Ђ. Бр. 102 од 11 априла т.г. доставила је свој следећи дневни извештај:

**1. НИШКА ОБЛАСТ:**

**2**

*Округ Ниш:*

а) Ноћу 4/5 априла 200—300 наоружаних комуниста дошли су у с. Каменицу (7 км. с-и од Ниша) где су скупили потребну количину хране и из општине узели телефонски апарат, а потом отишли у непознатом правцу.<sup>3</sup> Собом су одвели и двојицу сељака.

<sup>12</sup> Односи се на 1. шумадијски НОП одред „Милан Благојевић“.

<sup>13</sup> Изостављени текст се односи на ситније акције НОВЈ и мање покрете четника Драже Михаиловића.

<sup>1</sup> Неоверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом, умножен на шапирографу) у Архиву В.И.И., рег. бр. 1/1—108, к. 27 Б.

<sup>2</sup> Из документа су изостављене ситније акције јединица НОВЈ.

<sup>3</sup> Односи се на Нишки НОП одред.

## 2. БЕОГРАДСКА ОБЛАСТ:

*Округ Београд:*

в) 9 априла група комуниста сукобила се је код с. Дубоне (15 км. јуж. од Гроцке) са групом четника ДМ. После дуже борбе четници су као бројно много слабији били присиљени да се повуку у правцу Раље, где су наишли на заседе друге групе четника и том приликом су погинула 3 четника.<sup>4</sup>

*Округ Краљево и Ужмце:*

9 априла увече немачке јединице имале су слабије борбе са комунистима код с. Лазца и Рођевића (20, односно 16 км. западно од Краљева — сек. Чачак). Истовремено водили су борбу и четници Равногорског корпуса са комунистима код с. Виче (17 км. с-з од Ивањице).

10 априла пре подне код Црквине и с. Виче налазиле су се јаке комунистичке групе.

Комунистичке групе које су прошлог дана одбациле жичке четничке бригаде са положаја код с. Богутовца (12 км. ј-з од Краљева) још нигде нису прешле Ибар. Један одред СДС из Крушевца налази се у с. Полумиру (22 км. јужно од Краљева) а у Ушће упућен одред СДС из Крагујевца. У Краљево су стигли одреди СДС из Шапца и Београдске школе [СДС] који су упућени као појачање.

У свима селима око Ивањице налазе се комунисти.

У с. Мало и Велико Братљево (11 км. ј-з од Ивањице) налазе се комунистичке болнице. Тражено је бомбардовање ових места али оно у току 10 априла још није било извршено.

Комунисти који се налазе у с. Луке (5 км. с-и од Ивањице) Бугари су у току дана тукли јаком артиљериском ватром.

У Ивањици је завршена концентрација доста јаких окупаторских снага (Немаца и Бугара).

Један добровољачки пук налази се у с. Котража (13 км. северно од Ивањице).

У току дана 10 априла предао се је оделењима СДС један комуниста са оружјем који је изјавио, да је цела његова десетина покушала да се преда али је због ватре, која је на њих отворена одустала.

Сељаци у селима где се налазе комунисти извештавају, да комунисти израђују заклоне за тешке митраљезе и бацаче. Бацача нарочито имају много а и муниције за њих.<sup>5</sup>

<sup>4</sup> Ове акције су извели делови Космајског НОП одреда.

<sup>5</sup> О дејствима Ударне групе НОВЈ 9. и 10. априла 1944. види у књ. 7, док. 91 и 97, и у књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944. и извештај 5. НОУ дивизије од 1. јула 1944.



**БР. 104**

**ИЗВЕШТАЈ 1. БАТАЉОНА ОД 26. АПРИЛА 1944. КОМАН-  
ДАНТУ 4. ЉОТИЋЕВСЈГ ПУКА. О БОРБАМА ПРОТИВ  
ЈЕДИНИЦА НОВЈ ОД 15. ДО 26. АПРИЛА<sup>1</sup>**

**1. БАТАЉОН IV ПУКА  
СРПСКОГ ДОБРОБОЉАЧКОГ КОРПУСА  
ШТАБ 1/IV  
Пов. Бр. 197  
26. априла 1944 год.  
Ивањица**

Извештава о акцији од  
15. IV. до 26. IV. 44 год.

**КОМАНДАНТУ IV ПУКА СРПСКОГ ДОБРОВОЉАЧКОГ  
КОРПУСА**

У вези каређења штаба пука Пов. Бр. 464 од 23. III. 44 г.  
(наређења штаба СДК 1/а Бр. 660 од 28. III. 44 г.) подносим  
следећи извештај о раду 1. батаљона IV. пука у времену од  
15. IV. 44 г. до 26. IV. 44 год.

*Ноћу 15/16 IV. 1944 године*

На фронту испред нас све мирно.

*16. IV. 1944 године*

У 6 часова у цркви с. Добруна, која нема свештеника,  
држи службу Божију просветар Пештанац Стеван, ђакон, за  
добровољце, на први дан Ускрса.

У 8 часова служба Божија и за цивиле и војнике, исту  
служи просветар Пештанац Стеван.

У 10 часова добивено је наређење за паковање у вагоне  
и покрет. Пошто нису били на рампи ж. ст. Добрун одмах  
вагони, утовар је завршен тек у 16 часова.

Превожење се вршило возом до Ужица у два тран-  
спорта.

Први транспорт: штаб пука, вод за везу, 4. чета и пра-  
тећа чета. Полазак из Добруна у 16 часова, долазак у Ужице  
у 20 часова.

<sup>1</sup> Оригинал, без завршетка (писан на машини, ћирилицом) у Ар-  
хиву В.И.И., рег. бр. 26/9—1, к. 27.

Други транспорт: штаб батаљона, 1, 2, и 3. чета. Полазак из Добруна у 16,40 часова, долазак у Ужице у 20,35 часова.

Из Ужица за Пожегу оба се транспорта спајају. Полазак из Ужица у 21 час, долазак у Пожегу у 22 часа.

#### *Ноћу 16/17 IV. 1944 године*

Из Пожеге пошло се је у три транспорта.

Први транспорт: камионима, штаб пука, вод за везу, штаб батаљона, 1, 2, и 3. чета. Полазак у 22 часа. Долазак у фабрику Лиса у 24 часа, где се цео транспорт дели, штаб батаљона, 2. и 3. чета остају да ноће у Лиси, а штаб пука, вод за везу и 1. чета, одлазе камионима за Ивањицу.

Други транспорт: камионима, 4. чета и пратећа чета. Полазак из Ивањице у 6 часова, долазак у Ивањицу у 9 часова.

Трећи транспорт: пешице и колима, образује батаљонска комора, сувим. Полазак из Пожеге у 6 часова, долазак у Ариље у 9,30 Потписати телефоном издаје наређење воднику бојне коморе да задржи комору у Ариљу до даљег наређења, због сумњиве ситуације у Клисури.

У 12 часова део транспорта из Лисе добија наређење да се камионима пребаци у Ивањицу, а одатле на положаје. Полазак из Лисе у 12,30 часова. Долазак у Ивањицу у 13 часова.

У току пута побегли су следећи добровољци: Вуловић Момир из 1. чете.

#### *17. IV. 1944 године*

У 12 часова, штаб пука, вод за везу, 1, 4. и пратећа чета су у Бединој Вароши, одакле је 1. чета упућена на суседни вис, на к. 602, ради обезбеђења.

По доласку транспорта из Лисе, потписати одлази код команданта групе „Холман“ где добија обавештења о кретању партизана, као и да је Клисура -на путу Ариље —• Ивањица сигурна. телефоном издаје комори наређење да одмах крене из Ариља. Иста креће у 13 часова, а стиже у Ивањицу у . . . <sup>2</sup> часова. У 12,45 часова камионима одлази из Ивањице за Бедину Варош штаб батаљона, 2. и 3. чета. Ту се дели храна свима јединицама, а потом се излази на положај.

Полазак на положај у 14 часова (секција Ужице 1 : 100.000) правцем к. 602, раскрсница на Голо Брдо, Грчко Гробље, [с.] Мана. Овај положај био поседнут у 19 часова

<sup>2</sup> На овом месту је приликом куцања померен индиго-п3Шф и број се не види.

са две чете и делом пратеће чете, остатак од две чете и дела пратеће у резерви.

4. Чета остаје у резерви у Ивањици, као пратња тенкова који се налазе у Ивањици. Иста извиђа са тенковима пут Ивањица — Сјеница, али са Црвене Главе и Громоваг Биљега добија ватру, па се иста у реду са тенковима повлачи назад за Ивањицу. Њено извиђање траје од 13 часова до 19 часова.

Десно од нашег положаја налазе се два бранденбуршка батаљона који држе положаје од к. 1000 преко Милосављевића до Међуречја, где хватају везу са нашим батаљоном.

Лево се налази један бугарски батаљон, који је у току јучерашњег дана имао борбу са партизанима на В. Ливади и под притиском истих морао је да се повуче на положај Локва — Ваљана Пољана, где се данас налази.

У долини Будожелске реке, између нас и Бугара налазе се немачки тенкови.

Веза и лево и десно је ухваћена.

#### *Ноћу 17/18 IV. 1944 године*

На десном крилу, код бранденбуршког батаљона у 2,10 часова чује се пуцњава. То су одбијени партизански извиђачки делови. У 3 часа и надаље настаје мир.

#### *18. IV. 1944 године*

У 8 часова издато је наређење радиом да се изврши извиђање у правцу Великих Ливада, са једним водом. У томе пиљу упућен је један вод из 1. чете, а Немци су упутили независно од тога једно своје оделење војника у извиђање. У 12 часова спојен овај вод са немачким оделењима војника добија ватру са Великих Ливада, прихвата борбу и ту рањен добровољац Ратковић Никола из 1. чете. У 15 часова вод се враћа назад на положај са рањеником.

У 9 часова радиом се издаје наређење, да сви команданти имају у 10 часова бити у Ивањици на договор. За ово једино средство за пребацивање стоји пешачење, што је до тога времена немогуће учинити.

У 11.15 часова, седница у Ивањици, на којој се добијају наређења за нову акцију, т.ј. за данас да се батаљон повуче код воденице у Бединој Вароши.

У 15 часова одлазак потписатога аутомобилом за Међуречје а одатле коњем за положај. Издаје наређење за повлачење батаљона са положаја у Бедину Варош код воденице. Скидање са положаја у 19 часова, долазак у 21 час.

*Закључак о раду овога дана:*

— Слабо се води рачуна о могућности извршење наређења и о одмору старешина, тако н.пр. наређење се издаје у 9 часова, да је конференција у 10 часова, а пут од положаја до Ивањице је око 12 км. и то по јако испресецаном терену, о чему се не води рачуна. Старешина треба пешке да превали напред и назад оволики терен, и да и поред тога буде свеж за борбу.

— Издато је наређење за извиђање Великих Ливада, међутим решење о акцији у сасвим другом правцу пада пре саопштења резултата о извиђању, којом приликом теже бива рањен један добровољац. Податци о извиђању стоје неискоришћени, те значи да ово извиђање није било ни потребно, те су и жртве излишне.

*Ноћу 18/19 IV. 1944 године*

На фронту испред батаљона све мирно.

*19. IV. 1944 године*

У 4,30 дошли су 11 камиона за превоз јединица батаљона.

Са свим камионима у два одласка извршено је пребацивање батаљона на положај: пут Ивањица—Сјеница (Јавор) до к. 974 у два транспорта.

— *Први:* штаб батаљона, вод за везу, 2. и 3. чета. Полазак у 4,45 часова, долазак у 7 часова на к. 974. Ту су чекали немачки тенкови. Полазак овога првога транспорта у акцију са тенковима у 7,10 часова. Ишло се је у две колоне *Десна* 2. чета правцем: 974 — Громов Биљег (к. 1217) — к. 1146 — Врх. На к. 1093 ова је колона ранила једнога четника, од њих 60 који су се десили између добровољаца и партизана, који су дејствовали митраљеском ватром са Громов Биљега из бункера. Четници су требали ићи по задатку и споразуму само друмом испред тенкова, са задатком чишћења терена од препрека на путу (камења и т. сл.), међутим самовољно се дбсила једна њихова тројка, ван одређеног правца и иста је била обасута, поред партизана, убитачном ватром 2. чете, тако да је један од те тројке лакше рањен У ногу.

Ова десна колона је имала у току целог пута борбу са партизанским деловима који су из солидних бункера (чија је дебљина често пута прелазила од по неколико метара, а који су раније рањени од Бугара, преправљени у своје време од четника, а сада коначно преудешени од парти-

зана) снажном ватром тукли наше делове како из десне, тако и из леве колоне. Благодарећи добром маневрисању тројки иза леђа, партизани и поред овако солидних бункера нису могли дуже опстати у сваком узастопном бункеру од неколико минута, већ су морали непрестано да се повлаче, под заштитом ватре својих делова са подаљних бункера, Бежећи, исти су на својим положајима остављали неку врсту нагазних мина, т.ј. они су италијанске бомбе са кашиком отшрафљивали (скидали осигурач) и постављали исте на земљу. При померању истих са њиховог места стављања, или узимања у руке оне би експлодирале.

На овај начин несретним случајем од таквих бомби претворених у нагазне мине рањени су из 2. чете следећи добровољци: Теранић Илија, Јевтић Радојица, Јовановић Живота, Јерemiћ Чедомир.

*Лева* колона: коју образују неколико немачких тенкова старијег типа, способних махом за пољску, а не брдску војну. 60 четника који су по задатку имали ићи само путем и чистити пут од препрека, које су биле обимне, јер је готово цео део овога пута био или прекопан, или запречен огромним камењем, које је било уклањано са путева путем снаге тенкова, и покрет је због тога био доста спор. Овом колоном ишла је и 3. чета као обезбеђење тенкова и општа резерва на овоме правцу.

Правац ове колоне је био друм Ивањица—Сјеница, ка делу к. 974 — к. 1000 — к. 1063 — к. 1089.

Колона је добијала мању ватру са оближњих чувика, пошто је главну ватру добијала десна колона. Интервенција нека већа тенкова, сем ватреног потпомагања из даљине, није могла бити због великих препрека на путу, које су морале под ватром да се отклањају, брзог повлачења партизана услед маневрисања десне колоне, и застарелости тенкова.

У 12 часова обе колоне су се састале на к. 1089. Тенкови су ту остали у борбеном распореду. Четници, који су већ раније имали задатак да чувају тенкове и иду напред, застали су још раније на к. 1094 под видом чишћења отступнице. Сада, када су видели да су добровољци избили на к. 1089 и да позади њих иду и други делови из другог транспорта, дошли су на означено место.

У 12,30 добивена је ватра са к. 1176, одмах су упућена два вода из 3. чете на Врх (к. 1167) која су ватроЈД отерали заштитне делове партизана, који су се главачке сјурили у јаруге и побегли.

Осматрањем голим оком и двогледом јасно је се могло видети у Белој Цркви и Маскови како партизанске колоне, претежно комора са товарним коњима, ужурбано марширају према правцу немачких батаљона, који су требали бити на нашем левом крилу.

Услед тога што бацачи тешки нису били у првом транспорту, већ у другом-, услед малог броја камиона, као и спорог доласка другог транспорта камионима због великих прекека на путу које је требало оправити, неко јаче дејство на ове колоне, које су у нeredу бежале према правцу немачких батаљона, није се могло испољити.

У циљу јачег ватреног пешачког дејства на партизане који у нeredу беже, упућен је један вод из 3. чете да запоседне Крст (к. 984), који је отворио на исте јаку ватру и доста их дезорганизовао.

У 16 часова две чете су остале на положају: к. 1146 — к. 1069 — к. 1167 — к. 1176 са водом на Крсту.

Остатак батаљона одлази у школу с. Миланца.

*Запажања о раду овога дана:*

— У погледу издавања наређења за акцију учињена је основна грешка, тј. није се водило рачуна о времену почетка напада и равнању колона. Тако н. пр. 1. батаљон који је мање-више био централни, први је избачен на положај и то добрим делом на камионима, док је крило, које су сачињавала два немачка батаљона имало да пређе пешице пут, по испресецаном терену, тако да док је 1. батаљон био већ на својим положајима, немачки батаљони били су далеко још од својих положаја, које су имали достићи у току тога дана, те је се и десило да на њиховом сектору партизани се извуку.

*Ноћу 19/20. IV. 1944 године*

На фронту испред батаљона, као и лево и десно све је мирно.

*20. IV. 1944 године*

На фронту испред батаљона, као лево и десно све је мирно.

*Ноћу 20/21. IV. 1944. године*

На фронту испред батаљона, као и лево и Десно све је мирно.

21. IV. 1944. године

На фронту испред батаљона све је мирно.

У 16 часова добивено је наређење за покрет батаљона у с. Кушићи, са задатком одмора батаљона за 3 дана и контроле пута и осигурања на делу: 974 до Погледа (к. 1384). Као помоћ додељују се 2 немачка тенка старијега типа.

У 19 часова долазак батаљона у школу с. Миланца.

Осигурање је извршено на следећи начин: На Црвеној Глави и Громовом Биљегу 4. чета, на к. 1146 и Врху (к. 1167) 1. чета, без једног вода, на положаје изнад школе с. Кушићи штаб батаљона, југо-западно од њега на Ђувику, ј.з. од шуме, 1. чета (један вод), од сев. падине Погледа па до 1. чете 2. чета.

Постављање на положаје вршено је ноћу, тако да се терен није баш најбоље био упознао. По знацима сигналним могло је се закључити да из даљине једна група партизана са једне стране пута, даје другој страни сигналне знаке. Наредни дан дао је доказа потписатоме да му је овај закључак био исправан, па према томе и распоред јединица на положају доста добар.

Ноћу 21/22. IV. 1944. године

Време се облачи. По сигналним знацима који долазе из даљине може се закључити присуство партизана у даљини.

У 4 часа радиом добија потписати наређење да са једном четом продужи обезбеђење пута до Васиљевог Врха (к. 1520), а да на другој страни повуче осигурање од к. 974 до к. 1176. Тако да коначан фронт осигурања сада остаје: Дивизија (к. 1101) — Васиљев Врх.

Потписати издаје одмах наређење 3. чети да продужи крило батаљона од 2. чете, т.ј. да посадне Поглед (к. 1384) и да нарочито иста води рачуна о раскрсници путева на сев. падини Погледа, пошто је то по закључку потписатог могао бити најважнији правац за прелаз партизанске коморе.

Даља ми је намера била да са 4. четом, која је требала по хитном скидању са положаја да се повуче, продужим крило 3. чете до одређеног ми задатка, а 1. чету да ставим у резерву са пратећом четом на положаје код с. Већићи.

22. IV. 1944. године

Ма да је процена ситуације потписатог била одлична, и спровођење противмера брзо, ипак парирање партизанског пролаза који је се само предвиђао, није могло да се из-

врши у потпуности, због огромне ширине фронта, који је био по првом задатку дат за обезбеђење, т.ј. један батаљон треба да брани фронт дугачак око 20 км. а потом да тај фронт на једном крилу продужава за око 8 км. а да га на другом за толико смањује. Курири за наређења издавана ишли су искључиво пешице, јединице су се са старих положаја пребацивале на нове искључиво пешице, тако да док рецимо 3. чета избије на Поглед од школе Кушићи треба јој најмање 2,30 до 3 часа. Да 4. чета са старих положаја дође на нов, тј. на Поглед треба јој да курир оде до ње 2,30 часова, да она дође до школе 3 часа, да се прикупи са старог положаја 0,30 часова, да од школе Кушићи дође до Погледа око 2,30 часова. Укупно значи да се она са краја фронта пребаци на крај фронта треба јој око 8,30 часова, под претпоставком да све функционише у најбољем реду, као и да људство по доласку на нове положаје буде свеже и одморно за борбу после целе ноћи пешачења и осигурања на положаје.

3. чета је продужила крило 2. чете у 7 часова и избила на Поглед.

Дан је био толико кишовит и толико магловит да потписати још никада у животу не памти гори временски дан. Киша је лила као из кабла, и то цео дан, није било војника који је на себи ма и један део имао сув. Веш доњи био је сав мокар. Магла је била толико густа „да се ни прст пред очима није могао видети". На неколико корака испред себе човек није могао распознати да ли се ту налазе партизани или наши делови.

Одмах по избијању 3. чете на положаје отпочела је борба око 7,15 часова.

Партизани су отпочели напад на фронту дугачком око 6—8 км. дугом, почевши од Погледа. У томе делу биле су обухваћене 3. и 2. чета. Напад је био изненадан, али су ми исти предвиђали, и као под команду једновремени. Огромна грешка је била Што је једна ватра у 2. чети горела, те су вероватно партизани на тај начин сазнали да ту има некаквих јединица, каквих ни сами нису знали, јер су сматрали да су ту Бугари. То је се могло закључити по њиховим узвицима „Напред Маџари и Италијани, кољите Бугаре" као и „Бугари предајте се".

Борба је одмах почела пакленим темпом, где су претежну улогу играла аутоматска оружја.

Предосећајући могућност напада, потписати још у 6,30 часова са штабом батаљона, једним водом 1. чете и прате-



ћом четом креће да ојача положаје на фронту 2. и 3. чете, а по одржачу везе издаје наређење командиру 4. и 1. чете, да чим дођу са четама иду на Поглед.

На први плотун потписати је се са свима овим деловима затекао на око 100 м. од најближег крила 2. чете.

Испред мене је пројурио један немачки аутомобил са једним немачким поручником из групе „Холман“ ађутантом команданта групе. Давање знакова да исти стане' нису помагали. На неколико корака, т.ј. на око 50 м. испод нас неколико једновремених бомби бачено је на аутомобил. Пратња је искочила, дохватила један тешки митраљез „Зорку“, док је други са око 8000 метака оставио у камиону, у кога су упркос јаке наше ватре ускочили партизани и однели овај митраљез и одмах почели да дејствују из њега на нас.

Ми смо одмах изјурили на косу до 2. чете, на даљини од исте за око 100 м. Између нас и 2. чета били су партизани. Између 2. и 3. чете били су такођер партизани. Лево и десно од свију нас били су партизани. Значи били смо опкољени, са свију страна. На местима пресека нарочито су тукли аутоматским оруђима.

До 10 часова борба је се водила несмањеном жестином. За то време 3. чета јуришем кроз делове који су је раздвајали успела је да се епоји са 2. четом. Сваки онај добровољац који није имао довољно храбрости да крене на јуриш већ је скренуо лево и десно од правца јуриша, или је погинуо или је рањен, или заробљен од стране партизана, јер су они били свуда са обе стране бокова.

Немачки поручник из камиона, долази на положај код потписатога и грди да добровољци бацају бомбе на камион. Узалуд су била објашњења потписатога да су то партизани и да се они налазе на око 50 до 100 м. испред нас, т.ј. између нас и 2. чете и да по ватри која је онда била ужасна дејствују право на нас. Исти није хтео да верује, али је се уверио тек онда када смо штаб батаљона, један вод из 1-чете, немачка тројка и једно митраљеско одељење кренули на јуриш ради спајања са 2. четом и пробијања партизанских редова.

Када смо били на 15 м. од партизана изненада је се дигла магла само за 1/2 минута, па ја опет пала. Из заплећене немачке „Зорке“, као и из пикаваца МП. и пушкомитраљеза, ужасном ватром тукли су нас партизани за време кратког дизања магле. Том приликом овај немачки поруч-

ник имао је прилике да се увери да су то партизани а не добровољци.

Око 11 часова на јуриш успели смо да пробијемо партизанске редове и да се спојимо са 2. четом, а преко ње и са 3. четом.

На даљи јуриш партизани су са свих страна стрмоглавце одбачени у јаруге, тако да су се разбили у највећем страху, бежању, јурњави и ларми по магли строп. Оштавали низ литице и камење у долини. Маса партизана за време овога бежања је изгинула од куршума, а један добар део је изгинуо због стропоштавања низ литице.

У 12 часова прикупљени и сконцентрисани; кренуо сам са 3. четом на јуриш на бункере на Погледу, у којима су били партизани. У првом јуришу нисмо успели, пошто су бункери били добро брањени и знатно су доминирали над нама.

У 12,30 часова долази појачање 4. чета, исту због непознавања положаја, а због магле, задржавам у резерви. Наредујем привлачење једног тешког бацача, тешког митраљеца, и 2 тенка који су остали код школе и нису и поред мојих извештаја и тражења, из непознатих ми разлога, хтели да крену на положај.

У 13 часова после добро припремљене ватре из тешког бацача и аутоматског наоружања, крећемо у напад на бункере на Погледу и са тенковима успевамо да одбацимо непријатеља из бункера у јаруге околне, и то у паничном бегству, што је се могло закључити по пискавим и кукавним фуријским гласовима партизанки које су вриштале и кукале при бегству да их другови њини не напуштају саме.

И ако се партизанске колоне нису виделе због густе магле, ипак по њиховим дозивањима и гласовима, могло је се закључити да су по јаругама, које су одмах тучене ватром из бацача, што је одмах у долини изазвало жагор код њих и дозивање.

У 14,30 часова 3. чета је смењена на положају Поглед са 4. четом, а иста је се повукла на падину да одржава везу између 4. и 2. чете.

У 14,45 часова, долази један немачки моторизовани батаљон. Команданту тога батаљона потписати саопштава ситуацију, али овај не мрда са положаја нашег све до 17 часова, т.ј. када је се магла мало дигла, па тек онда заштићен кишом ватре из тенкова, четвороцевних противавионских митраљеза и осталог наоружања креће унапред.

Немачки батаљон пред мрак одлази на Васиљев В.

#### ГУБИЦИ НАШИ:

— *Погинули*: Глумчић Д. Мојсије, Зечић Живорад и Ристић Александар из 1. чете; Јаковљевић Велимир, Јовановић Чедомир, Матић Живорад, Кузмановић Милорад, Николић Радомир, из 2. чете. Свега 8.

— *Рањени*: Милетић Војислав из 1. чете; Лазаревић Радивој из 2. чете; Цветковић Војислав, Костић Душан, Пантић Милисав, из 3. чете; Станковић В. Драгољуб, Цолић Тихомир, Грчић М. Видоје, Грчић Д. Милоје, Грчић Ј. Добривоје из пратеће чете. Укупно 10.

— *Нестали у борби*: Марковић Миодраг и Станковић Војислав из 2. чете; Вељковић Живадин, Марковић Мирољуб, Миленковић Властимир, Јанковић Добривоје, Милошевић Драгољуб, Вукашиновић Драгиша, из 3. чете; Свега 8.

— *Побегли из борбе*: Радојчић Родољуб, Стефановић Живко, Павловић Павле, Паунић Живорад, Милијановић Милан, из 3. чете. Свега 5.

— *Побегли после борбе са положаја*: Млић Радомир из 3. чете. Свега 1.

— *Побегли из Ивањице, из коморе*: Станисављевић Миодраг, -Урошевић Александар из 1. чете; Милетић Драгомир, Пашовић Љубиша из 2. чете. Свега 4.

Укупно избачено из борбе: 8, 10, 8, 5, 1, 4, равно 36.

#### ГУБИЦИ НЕПРИЈАТЕЉА:

— *Погинули су од старешина*: из 1. батаљона III српске народне ослободилачке ударне бригаде: командир 1. чете Божидар Ј. Крстић звани „Змај“ за кога кукају партизани да је био најхрабрији командир у бригади, и да више воле да је погинуло пола бригаде но њихов „Змај“, затим командир 3. чете Додић Милан звани „Гајтан“, затим командир митраљеске чете једна партизанка чије се име није могло установити, али према подацима она је била командир митраљеске чете, и један батаљонски политички комесар чије се име није могло установити, али који је имао све ознаке политичког комесара у батаљону. Поред ових 4 старешина партизанских пронађена су још 33 партизанска леша, а вероватно их има дупло више погинулих, чији лешеви нису могли бити пронађени.

— *Рањеника* партизанских тачан број није могао бити установљен у овој борби, али се према добивеним податцима

од сељака, мештана, носиоца партизанских рањеника, претпоставља да се овај број пење до 75 рањеника.<sup>3</sup>

— *Јачина* партизанских делова, који су учествовали у пребацивању на овоме правцу, цени се око 5—6000 партизана, са око 300 товарних коња за комору. Исти су отишли према Белој Цркви, а одатле ће вероватно за Јим.<sup>4</sup>

— *Разбијеност*: Колико је магла користила партизанима ради предузимања напада и пребацивања преко Погледа, толико им је још више штетила јер је маса партизана отпала од главнине, лута и распитује се за главнину, наилази на разне заседе, страда, сами се предају у Ивањици, бивају хватани од самих мештана — сељака, који их разоружане употребљавају за разне радове уместо стоке њине, коју су им партизани однели.

Уопште речено, и поред привидног успеха партизана овога дана, т.ј. могућности пребацивања, партизани су претрпели страховите губитке у погледу старешинског особља (3 командира и 1 политичког комесара батаљона) велики број мртвих, још већи број рањених, а највећи број отпалих. Дочекали су оно што су сматрали за немогуће, да их добровољци јуришем нагнају у панично бегство, као и на то да када смо хтели други јуриш на њихове делове да вршимо, они нису смели да сачекају тај јуриш, већ су главачке<sup>1</sup> побегли у маглу, кишу и долине.

<sup>3</sup> Ток дејства и број погинулих и рањених партизана дат је произвољно. У извештају 2. пролетерске дивизије од 23. априла стоји: „У погледу резултата борбе јављамо вам следеће: батаљони III српске бригаде запленили су један „шарац“ и један пушкомитраљез „бреду“ са око 4.000 метака. Оштетили један оклопни аутомобил и један теретни ауто... Наши губици су 2 мртва и то један командир и један комесар чете. Поред ових, 3 друга се још нису вратила, за које се зна да нису погинули али су залутали...” (књ. 7, док. 148).

А у оперативском дневнику 2. пролетерске дивизије (за период од 1. јануара до 1. јуна 1944), под датумом 22. април 1944, записано је:

„... Деснокрилни батаљон III српске разбио је одмах непријатељску групу која је у паници побегла према с. Маскови, оштетивши том приликом бомбама једну танкету и запаливши један камион. Заплењена је прилична количина муниције, један „шарац“ и п. митраљез „Бреда“.”

Левокрилни батаљон ударио је на јачу непр. групу коју је у заједници са једним батаљоном II пролетерске брзо потиснуо.

Ова група у пробијању потиснула је деснокрилни батаљон наневши му два губитка (командир чете Б.[ожидар] Крстић „Змај“ и политкомесар чете М. Марковић)...”

На крају дневног извештаја дати су губици за целу дивизију. Било је 4 мртва, 4 рањена и 3 нестала. (Види књ. 20).

<sup>4</sup> О овим дејствима види у књ. 7 и документе: 118, 119, 121, 132 и 134.

### ЗАКЉУЧЦИ И ПОУКЕ О ОВОЈ БОРБИ:

— **Командовање:** Одговорно командно оеобље у овим операцијама изгледа ми није имало тачне податке где су партизани, као и њихову намеру. То се најбоље види по томе што батаљон добија задатак одмора на положају за 3 дана, са узгредним задатком обезбеђења пута, као и по томе што су се претходног дана два немачка батаљона са тога положаја и крајњег крила повукли и отишли у Ивањицу, а партизани су били релативно близу.

— Не води довољно рачуна о могућности извршења једнога задатка и прорачуну времена. Тако на пример: батаљон добија за задатак да осигура пут дужине око 20 км. што је фронт по свима правилима велики и за једну ратну дивизију, а камоли за један батаљон. Помоћ крилима могла је доћи врло споро, пошто никаквих превозних ередстава за пребацивање трупа са једнога крила на друго није било сем пешачење. Курири — одржачи веза, преко којих је издавано наређење, такођер су ишли пешице услед немања других бржих саобраћајних ередстава, тако да је то само могло успорити командовање и рокирање снага.

— Не води се довољно рачуна о свежини снага за борбу. На пример, уочи борбе наређује се продужење једнога крила на једноме фронту дугачком око 20 км. за око 6—8 км. и скраћење другога крила за толику исту дужину. Да једна јединица пређе са једнога крила на друго, треба још пешице по свим ратним прописима најмање један дан марша. Ова јединица мора са целокупном ратном спремом, усиљеним маршем, без одмора да превали за неколико часова марш предвиђен за цео дан по ратним службама свију земаља, и да после тога марша, по највећој киши, блату и магли буде способна и одморна за борбу.

— **Добровољци:** цела њихова борба у овим крајевима са партизанима, може се карактерисати са једном реченицом, а то је **желе и Решени су на борбу са партизанима, али не знају како ће.** То јест код регрута, а регрути око 80% нису довољно извежбани и обучени из сасвим разумљивих разлога. Позно добијање одела утицало је на доцније облачење истих, ово на скраћену обуку људства, а ово на способност за борбу. Највећи део регрута не зна честито из стројевог егзерцира да се окрене на лево и десно, а камоли да познаје борбени егзерцир. Старешине одговорне изгледа ми нису довољно раније водиле рачуна о томе, и изгледа ми да се успеси садашњи плаћају доста великим жртвама. Добровољци на терену уче борбени егзерцир, развијање у стрелце, заузи-

мање заклона, нишањење, маршевање, извиђање и т. сл., што је требало све да се уради у касарни, пре поласка на терен. Моје је мишљење да у овим борбама које водимо, а које су више праве борбе, не герилске, и по начину вођења сличне фронтовским борбама, само у мањем обиму, ми учествујемо добрим делом као герила, мањим као војска. Према овој мишљења сам да би најмање требало вршити обуку са регрутима 1—2 месеца ...

#### БР. 102

### ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС УЖИЧКОГ ОКРУГА ОД 28. АПРИЛА 1944. ОКРУЖНОМ НАЧЕЛСТВУ О РУШЕЊУ ПРУГЕ УЖИЦЕ—ПОЖЕГА ОД СТРАНЕ ЈЕДИНИЦА НОВЈ И НАПАДУ НА БРЗИ ВОЗ<sup>1</sup>

КОМАНДА  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Округа ужичког  
Пов. ЈБ. Бр. 211

Ужице 28 априла 1944 године

Напад комуниста  
на брзи воз, извештај.

#### НАЧЕЛСТВУ ОКРУГА УЖИЧКОГ

Између 25 и 26 априла 1944 године, комунисти који су се налазили на територији среза Студеничког, Моравичког и Ариљског, пребацили су се на територију среза Ужичког и Златиборског. Када су комунисти дошли до села Рожанства, среза Златиборског, једна група комуниста издвојила се је и кренула преко Дрежника за Ужице у правцу среза Црногорског, а остале комунистичке снаге кренуле су преко Златибора према Санцаку, а неки делови кренули су преко Качера за Биоску у правцу среза Рачанског.

На 27 априла 1944 године, око 6.30 часова, комунистичка група која је из Рожанства кренула за Ужице у јачини око 150—200 људи напала је на брзи воз између железничке станице Горјане и Узићи, а *пошто* су претходно пругу раз-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 44/3—2, к. 29.

валили, извадили један штос шина, а потом се од разваљене пруге за око 150—200 метара удаљило једно оделење и када је воз наишао отворили су митраљеску и пушчану ватру на брзи воз. Машиновођа је покушао да избегне са возом од комуниста који су воз напали али је међутим налетео на разваљену пругу и другу групу комуниста која је чекала код разваљене пруге, отворивши комунисти такође пушчану и митраљеску ватру на путнике који су били у брзом возу, позивајући цивиле да изађу напоље и да им ништа неће бити.

Немци, добровољци и Бугари који су били у возу примили су борбу са комунистима, којом су приликом убили једног комунистичког капетана и једног комунисту, где су на лицу места нађени мртви. Да ли је било више комуниста рањених или мртвих непознато је.

Како је у возу настала паника и услед надмоћности комуниста, исти су успели да Немце, Бугаре и добровољце разоружају и одведу са собом за чију се судбину не зна.

Приликом ове борбе пронађен је 31 леш и то: 4 добровољаца, 1 цивил, 1 граничар, 8 Бугара и 17 Немаца, где су лешеве пренешени за Ужице.

Приликом саме борбе успео је да се спасе немачки капетан полицај крајштеле Ужице са 2 пратиоца, 1 добровољачки поручник такође са 2 пратиоца. Комунисти су поред немачке, бугарске и добровољачке војске који нису при борби изгинули одвели и све путнике који су се налазили у возу сем женских, такође су одвели железничко особље и спроводнике воза као и 40 омладинаца националне службе који су путовали за Београд.

Комунисти су цели воз-композицију запалили где су вагони као и сама машина изгорели. Истом приликом комунисти су запалили железничку станицу у Узићима која је изгорела.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> У извештају 2. пролетерске дивизије од 30. априла 1944. ова акција је овако описана: „И Пролетерска бригада са извесним за-  
кашњавањем кренула је из Северова правцем: Видићи — Потпеће —  
Горјани — Тврдићи — к. 375 — Белотићи — Лелићи — Чукавци.  
Због закашњења бригада је 27. о. мес. ујутру избила са челом ко-  
лоне на пругу Ужице — Пожега тачно у 5 час. Одмах су порушили  
пругу, запалили и уништили станицу Узићи. У 5,30 час. наишао је  
брзи воз из Ужица, који је ишао за Београд. Прекинуо је колону,  
тако да су нинтендантура, један део болнице, чета пратећих оруђа  
и заштитница остали јужно од пута. Непријатељ је из воза одмах  
отворио ватру на обе стране пута. У том моменту наишао је на ме-  
сто где је била прекинута пруга и срушио се. После тога пришло се  
ликвидацији воза, што је и успело после једног сата борбе. Неприја-  
тељ је био: Немци (око 40), Бугари и љотићевци. Укупно 150 војника.

За комунистима који су извршили напад на брзи воз као и они који надиру преко Качера ка срезу Рчанском, Немци, Бугари, СДС као и четници ступили су у борбу против комуниста. Резултат борбе за сада је још непознат.

О даљем току акције и резултату доставиће се накнадно извештај.<sup>3</sup>

Командант мајор,  
**Бош. М. Ђорђевић**

Достављено:  
К-нту СДС. I. Обласној команди,  
немачким властима и окружном  
начелству Ужице.

Поред тога у возу је била и једна Недићева радна чета. Један воз, који је кренуо од Ужица у правцу нас, враћен је натраг, чим је осетио наше присуство. Резултат ове борбе је следећи: 46 мртвих Немаца, Бугара и Љотићеваца (избројаних), међу којима два немачка официра дивизије „Принц Еуген“ и 6 подофицира. Заробљено: 5 Немаца, 40 Бугара, 4 Љотићевца, 42 омладинца из Ужица мобилисаних за Недићеву Националну службу рада и један жандарм. Укупно 92 заробљена...“ (Види књ. 7, док 167 и књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944).

<sup>3</sup> Уз овај извештај налазе се још три документа у којима се говори о овом догађају: депеша Среског начелства из Ужица (рег. бр. 44/3—3, к. 29), извештај Предстојништва градске полиције из Ужица (рег. бр. 44/3—4, к. 29) и извештај Окружног начелства из Ужица (рег. бр. 44/3—1 к., 29). Документи датирају од 27. и 28. априла 1944. године. Редакција је решила да публикује само овај документ јер је најкрџи, а садржи највише података.



БР. 104

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС ИЗ УЖИЦА ОД 1. МАЈА 1944  
ОКРУЖНОМ НАЧЕЛСТВУ О БОРБАМА СА ЈЕДИНИЦА-  
МА НОВЈ КОД КОСЈЕРИЋА<sup>1</sup>

КОМАНДА  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Округа ужичког  
Пов. ЈБ. Бр. 213

Ужице 1 маја 1944 године

Извештај о борбама са  
комунистима.

НАЧЕЛСТВУ ОКРУГА УЖИЧКОГ.—

Командир одреда пољске страже среза Црногорског, актом Бр. 457 од 30 априла 1944 године, доставио је следеће:

„На 27 априла 1944 године, одред је кренуо у потеру за комунистима који су надирали према срезу Црногорском. Одред пољске страже Косјерићи заузео је положај са четницима црногорске бригаде на Црнокоси, дочекавши комунистичку групу која је била јака око 150—200 људи, примила борбу са истима, ово је била као предходница, а доцније су добили појачање, где смо се морали повући и заузети положај на Црнокоси, положај је држат све до 28. када су комунисти искористили маглу и повукли се т.ј. пробили положај и једна група отишла према срезу Рачанском а друга преко Варде за територију округа Краљевачког.

Јачина комуниста била је око 500—600 партизана, са великом комором.

Приликом ове борбе комунисти су имали 40—50 мртвих и рањених, 2 заробљена,<sup>2</sup> заробљени се налазе код четничке

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 38/3—1, к. 27.

<sup>2</sup> У извештају 2. пролетерске дивизије од 30. априла 1944. о овој борби се каже да је око 200—300 недићеваца дошло из Каменице и Жевице и да је у току 27. и 28. децембра, у долини речице Добрињске, водила с њима борбу 3. српска бригада. У току 28. децембра непријатељ је добио појачања из Пожеге. Нападали су и са правца Жевице и Косјерића. Напад је био подржаван немачким хаубицама. Један батаљон 3. бригаде, у садејству једне чете из 2. пролетерске бригаде, напао је недићевце на положају Граница — Шарампев и успео да их протера према Косјерићу.

У тим борбама 3. бригада и делови 2. пролетерске бригаде имали су 4 погинула борца — два из 3. српске и два из 2. пролетерске бригаде. (Види књ. 7, док. 167 и књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944).

бригаде ради добијања потребних података. Пољска стража није имала губитака а четници су имали 7 рањених и 1 мртвог.

Одред као и четници среза Црногорског одржали су се на положајима и у борбама, што служи за пример осталима.

Према добивеним податцима група комуниста носи назив II партизанска дивизија која се састоји из три бригаде и то: Српска, Црногорска и пролетерска бригада.<sup>3</sup>

Одред као и четници црногорске бригаде и други четници који су дошли у помоћ упутили су се у потеру за комунистима.

Предњи извештај достављам с молбом на надлежност.

Командант мајор,  
**Бош. М. Ђорђевић**

Достављено:  
К-нту СДС, I. Обласној команди,  
немачким властима и окружном  
начелству Ужице.

<sup>3</sup> Односи се на 3. НО српску, 4. и 2. пролетерску бригаду.

БР. 104

**ОБАВЕШТЕЊЕ КОМАНДЕ СДС ИЗ БЕОГРАДА ОД 5. МАЈА 1944. КОМАНДАНТУ НИШКОГ ОКРУЖНОГ ГРАНИЧНОГ ОДРЕДА О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

К-да С.Д.С.  
Пов. Ђ. 126.  
5-5-1944.

**КОМАНДАНТУ ОРУЖАНОГ ГРАНИЧНОГ ОДРЕДА  
ОКРУГА НИШКОГ**

Према извештајима, који су примљени у току 4/5 маја о догађајима у земљи, доставља се следећи извештај:

*Округ Београд:* против 400 комуниста<sup>2</sup> који су били концентрисани у с. Друговац (15 км. ј-з. од Смедерева) дејствовали су неколико четничких одреда под командом капетана Лазовића. У борбама у току 28, 28/29 ноћу и 29 априла целог дана, комунисти су разбијени и отступили су у правцу с. Виновац<sup>3</sup> (10 км. јуж. од Смедерева). На страни комуниста има око 100 мртвих и већи број је рањен. Губитци четника су непознати. Четници су спалили 30 комунистичких домова.<sup>4</sup>

30 априла четници су сустигли комунисте код Виновца и поново отпочели борбу. Борба је трајала целог дана. Ре^

<sup>1</sup> Оверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом, умножен на шапирографу) у Архиву В.И.И., рег. бр. 1/1—5, к. 27 „Б“.

<sup>2</sup> Борбу су водили делови Космајског НОП одреда. У извештају ОК КПЈ за Младеновац од 23. априла 1944. ПК-у КПЈ за Србију стоји:

„10 о.м. у Друговцу (Под.) једна наша чета је разјурила једну групу чунаваца и том приликом убила 2 четника, а 14 их је рањено. До борбе наше чете са четн. дошло је након трочасовне борбе коју су сами сељаци водили са истима и баш у моменту када се сељаци били повукли услед недостатка муниције (четници су тек били упали у село и заклали су једнога сељака) наша чета из суседног села притекла је у помоћ и разјурила их. Ова акција наишла је на одличан одјек у читавом крају.

16 о.м. дошло је опет у Друговцу на исти начин (сељаци, па наша чета) до борбе са четницима у којој је 15 четника рањено (од тога су једног сељаци касније дотукли моткама).“

(Ор<игинал, писан на машини, ћирилицом, у ИРПЈ, рег. бр. 6275.)

<sup>3</sup> Вероватно: с. Врбовац (5 км ј.з. од М. Крсне).

<sup>4</sup> У извештају Космајског НОП одреда од 28. априла 1944. упућеном ЦК-у КПЈ за Младеновац обавештава се само о борби у Губеревцу (књ. 7, док. бр. 163). А у извештају ОК КПЈ за Младеновац од 3. маја 1944. ПК-у КПЈ за Србију стоји:

зултат борбе непознат. Вођа комуниста је Бранко Катић пољопривредни референт среза В. Орашачког. Јачина банде је око 300 комуниста. Наоружање југословенског порекла.

Акција вођена последњих дана у простору с. Липе (5 км. ј-и. од Смедерева) прекинута је по наређењу Немаца и јединице СДС из Пожаревца враћене су 4 маја у Пожаревац. Резултат акције је непознат.

2 маја комунистичка тројка која је покушала да се спусти чамцем од с. Липе низ Мораву за Костолац убијена је од стране патроле СДС.

2 маја од 13 до 18 часова, један четнички одред под вођством поручника Васиљевића, водио је борбу са око 350 комуниста код с. Прогореоци (11 км. зап. од Аранђеловца). Резултат борбе непознат. После ове борба комунисти су отступили преко Даросаве ка Рудовцима.

3 маја између с. Трбушнице и Крушевице (16 км., одн. 14 км. зап. од Аранђеловца) примећена је група од око 600 комуниста. Запажено је да је ова група нагло порасла после бомбардовања Београда — приливом избеглица. Ова комунистичка група нападнута је 4 маја у простору с. Даросаве (10 км. зап. од Аранђеловца) од стране СДС из Аранђеловца и космајског четничког одреда. Бандити су избегавали борбу. Отступили су преко с. Мисаче у правцу Раниловића (6, одн. 10 км. с-з од Аранђеловца). Гоњење је настављено.

„Наш одред је имао 25 априла борбу са четницима у Губеревцу (Космај), којом приликом је потпуно разбијен један четнички батаљон. Непријатељ је имао 11 мртвих и 6 заробљених. Заплењено је 20 пушака и око 200 метака. Ми нисмо имали губитака. Било нам је заробљено неколико нових бораца, али они су касније ослобођени.

27 априла четници и жандарми су по пети пут са концентрисаним снагама са свих страна нападали Друговац (после 4 до сада неуспешна покушаја) у јачини од око 1000 људи. Непријатељ је због велике бројне надмоћности успео да најзад упадне у село, али тек после вишечасовне борбе у којој је имао око 60 мртвих (према још не у потпуности провереним подацима — мада је сигурно утврђено да је број врло велики). У борби су поред сељака учествовале и 2 наше чете. Ми смо имали 4 мртва друга. По упаду у село непријатељ је отпочео са паљењем кућа и стрељањем старца (пошто су се сви млађи сељаци повукли са нашим четама).

26 априла једна наша чета имала је у Поповићу један мањи сукоб са Немцима, којом приликом је рањен један Немац, а ми смо имали једног рањеног друга.

После изведених акција, већи део одреда . . . повукао је се на терен Шумадије . . ." (Оригинал, писан на машини, ћирилицом, у архиву ИРПЈ, рег. бр. 6273.)

*Округ Јагодина:* 4 маја око 8 ч. непознати бандити извршили су напад на воз бр. 103, који је ишао из Ниша за Београд, између ж. станице Јагодина и Арачићево. Напад је извршен пушчаном и митраљеском ватром од три заседе. Машиновођа је продужио покрет, да би избегао катастрофу. Овом приликом рањени су: машиновођа, ложач, 1 Немац, 2 бугарска војника и 1 цивилно лице. Рањеницима је у возу указана помоћ.<sup>5</sup>

*Округ Ниш:* 3 маја почела је акција противу комуниста у срезу моравском од стране Нишке чете СДС и одреда СДС из Житковца. Истог дана од 6 до 12 ч. вођена је борба код санаторијума у с. Кулина (11 км. ј-з од Житковца). Село Кулина и санаторијум заузети су од наших одреда на јуриш, а комунисти одбачени ка Малом Јастрепцу и с. Каменица. Наши нису имали губитака. Комунисти су рањене и погинуле однели собом.

4 маја извршено је хацшење комунистичких јатака и родбине активних комуниста у с. Кулине. Комунисти су тада послали 5 национално потпуно исправних сељака из с. Каменице и захтевали да се са хапшењем престане и комунистички јатаци пусте. Захтев је одбијен, акција и наше гоњење настављено. Послати сељаци пуштени су кућама. Сељаци су дали података да комунисти имају доста мртвих и рањених — рањене понели а мртве покопали.

3 маја Моравска бригада ДМ прешла ја код Ћуниса р. Мораву и преко с. Каоник отишли ка с. Здравине.

У току последња два дана око 4—500 четника ДМ из Нишког округа прешли су у простор В. и М. Јастребац ради учествовања у акцији против комуниста, која се овде води.<sup>6</sup>

*Округ Крушевац:* Акцију коју воде јаке четничке снаге у срезу Расинском против комуниста већ сада показује добре резултате. У борбама 3. и 4. маја на просторији: с. Здра-

<sup>5</sup> Напад су вероватно извршили делови 1. шумадијског НОП одреда.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> Почетком марта 1944. у Топлици и Јабланици дејствовало је пет јужноморавских бригада. За врло кратко време оне су створиле пространу слободну територију. Прилив нових бораца је био велики. Створени су услови за формирање нових бригада. Окупатори и квислинзи су стално трпели поразе. Јединице четника Драже Михаиловића су почеле да се осипају и претила им је опасност, због тих сталних поразе, да изгубе помоћ Немаца коју су у то време обилато примале. Због свега тога, четнички команданти настоје да у борби против јединица НОВЈ извојују, по сваку цену, неку крупнију победу која би им код Немаца повратила пољуљани углед. Из тих разлога они решавају да отпочну велику офанзиву у Топлици и Јабланици, јер сматрају да би разбијањем и уништењем јединица НОВЈ на том простору, сломили и НОП у целој Србији. Стога команданти

више — Петина — Пољаци и код с. Буци и Ломнице (13 км. ј-и, одн. 10 км. јуж. од Крушевца) до сада је убијено око 60 комуниста, а већи број је рањен. Разбијене комунисте четници набацују на гребен Јастрепца, који је под ниским сне-

четничких корпуса јужне Србије траже од Врховне команде да се концентришу четници из јужне и источне Србије и да се одмах отпочне са операцијама већег размера. Дража Михаиловић одобрава тај план и Драгутин Кесеровић, командант Расинског корпуса, а истовремено и командант Расине и Топлице, отпочиње са груписањем корпуса. На Јастребац долазе и четници из источне Србије. Према плану за ову операцију, Кесеровић је хтео да очисти Јастребац, а онда, у садејству са групом четничких корпуса команданта Радослава Ђурића, да нападне с југа, окружи, разбије и уништи НО бригаде.

У овој операцији је учествовало преко 5.000 четника. Њима су садејствовали Немци, Бугари и квислинзи из гарнизона Прокупља, Куршумлије, Лесковца и Лебана. Њихов је задатак био да затворе правце који из долина Западне и Јужне Мораве и р. Топлице воде на просторију где је требало сабити и уништити јединице НОВЈ.

Па ипак, и поред темељитих припрема и ангажовања великих снага, тај четнички план доживљава неуспех. У четвородневним борбама (од 17—20. марта) четници су били потпуно поражени. Имали су око 300 мртвих и већи број рањених. Јединице НОВЈ су изгубиле око 40 бораца и руководилаца. Тада је погинуо и командант 2. јужноморавске бригаде Страхиња Ераковић, народни херој.

Силовити удар јужноморавских бригада збунио је како четничке корпусе, тако и немачке, бугарске и квислиншке јединице који нису ни покушали да спасавају четнике. Уосталом, они то нису смели да учине јер су се бојали да ће ослабити своје гарнизоне и утврђена упоришта који би тада за јединице НОВЈ постали примамљиви и уносни нападни циљеви.

У времену док су снаге Оперативног штаба јужноморавских бригада водиле борбу са Кесеровићевим четницима на планинама Арбанашкој и Соколовици, 3. јужноморавска бригада и Јастребачки НОП одред бранили су правце који из долина река Расине, Западне Мораве и из Блаца воде ка слободној партизанској територији. За то време су четници Расинског корпуса наступали преко Јастрепца. Штаб 3. јужноморавске НО бригаде допустио је да четници овладају Јастрепцем, а за то време он је пребацио бригаду на северне падине Малог Јастрепца, и на реци Турији, код с. Кулине, 20. марта 1944, сачекао је четнике, јачине око 500, и изненада их напао. Борба се је водила цео дан и четници су били приморани да се у нереду повуку према долини Јужне Мораве. На бојишту су оставили 35 мртвих, а 8 четника су заробљена. Тиме је 3. ј.м. бригада потпуно онемогућила дражиновце да преко Јастрепца продру у Топлицу и одатле угрозе слободну територију.

Одмах затим, 3. ј.м. бригада одлази, преко М. Јастрепца, на простор Г. и Д. Драгуше, одакле активним дејствима наставља да уништава разбијене групе Кесеровићевих четника.

Крајем марта 1944. долази и до припреме напада од стране Немаца (јачине до једне чете) и делова Руског заштитног корпуса (до једног батаљона) који су се груписали у с. Белом Камену. Међутим, још у току тих припрема, Немци и белогардејци буду, 28. марта, изненађени нападом 2. и 4. ј.м. бригаде. Непријатељ је тада имао 20 мртвих.

гом, где су им поставили јаке заседе. У овој акцији поред одреда Кесеровића учествују и око 4—500 четника из Нишког округа. Акција ће се пренети и на територију окоуга Лесковачког ако потреба буде изискивала то.<sup>7</sup>

*Округ Зајечар:* 3 маја у 11.50 ч. комунисти су напали на воз путнички Зајечар — Параћин код с. Звездан (7 км. зап. од Зајечара), којом приликом су рањена 3 немачка војника а воз је продужио покрет.<sup>8</sup>

Ноћу 3/4 маја јаке формације англоамеричких авиона надлетале су Борски рудник. Противавионска артиљерија је ступила у дејство. Бомбардовање није вршено.

После ових успеха, 2. и 4. ј.м. бригаде се повлаче на просторију западно од Б. Камена. Непријатељ то дознаје и разбијени делови Немаца и белогардејаца опет улазе у Б. Камен и брзо се утврђују за одбрану. Те припреме Штаб оперативне зоне тумачи као намеру непријатеља да се дуже задржи у селу, и зато наређује 2. ј.м. бригади и 1. ј.м. НОП одреду да опет нападну Немце и белогардејце у Белом Камену. Напад је извршен 30. марта у зору. Борба је трајала цео дан и тек пред мрак непријатељ напушта село и повлачи се према Прокупљу.

Истовремено док су вођене борбе у Белом Камену, један ојачани батаљон Бугара покушава из Лебана да продре на слободну територију. Он је наступао ка с. Савинцу. У тој ситуацији Штаб оперативне зоне одмах шаље 2. ј. м. бригаду из рејона с. Белог Камена према с. Савинцу, а 4. ј.м. бригади, која се је налазила у близини угрожене слободне територије, наређује да нападне Бугаре и одбаци их. Друга и 4. ј.м. бригада успешно извршавају своје задатке и Бугари се враћају у Лебане.

У међувремену Бугари предузимају и мере за одбрану Блаца, јер се надају да ће 3. ј.м. бригада напасти овај гарнизон. Штаб 27. бугарске дивизије поверава одбрану Блаца свом 123. пуку. И Штаб тог пука упућује свој 2. батаљон да, уз подршку артиљерије, нападне 3. ј.м. бригаду. Напад је извршен 29. марта. Међутим, 3. ј.м. бригада успева да га сломи и противнападом приморава бугарски батаљон да одступи према Блацу.

Тиме су пропали сви покушаји четника и окупатора да продру на слободну територију Топлице и Јабланице и разбију и униште јединице НОВЈ.

(Објашњење дато на основу необјављеног рада потпуковника Светислава Петровића Пикија, сарадника В.И.И., „Развој НОБ-а у Топлици и Јабланици од 7. II 1943. до 20. маја 1944“. За рсконструкцију ових дејстава аутор је користио следеће изворе: депеше Драже Михаиловића, снимке 914—921, из микротеке В.И.И., док. 10226/477 из Архива ЗРПС; саслушање Драгутина Кесеровића, стенографске белешке, стр. 211—212 из Архива В.И.И.; стенографске белешке групе бораца из јужне Србије и изјаву Ристе Антуновића из Архива ЗРПС; док. 27—1/3, к. 1046 и историјат 2. ј.м. бригаде, к. 1045 из Архива В.И.И.)

<sup>8</sup> Напад су извршили месни партизани и теренски партијско-политички радници.

*Округ Ужице и Ваљево:* 2 маја низводно од Љубовије за 15—20 км. прешле су комунистичке снаге са хрватске на нашу територију и нападе четнике. Два батаљона добровољаца из Љубовије пошли су одмах у помоћ нападнутим четницима. Резултат борбе непознат.

У току борбе 2/3 маја један батаљон IV пука СДК запленио је од комуниста на падинама Јабланика код с. Прокића (12 км. сев. од Рогачице) 4 тешка митраљеза и комору од 17 коња. Заробљено је и доста комуниста.

У току 4 маја ситуација и распоред наших трупа као и комунистичких је следећи:

Делови 2 партизанске дивизије налазе се на положајима Магљеш — Краљево Брдо — Жарковићи (12 и 11 км. ј-и од Ваљева, одн. 11 км. јуж. од Ваљева).

Делови 5. партизанске дивизије налазе се на источним падинама пл. Јабланика у простору с. Вујиновача—Ребељ—Совач (16, одн. 13 км. ј-з од Ваљева) док се главнина ове дивизије налази на Повлену и Црвеном Брегу.

4 и ноћу 4/5 маја батаљон добровољаца нападао је са положаја Лесковица—Кик у правцу Магљеша и Краљевог Брда, на коме се налазе комунисти, али напад није успио. Командир једне чете је рањен, 1 добровољац погинуо а 2 рањена.

Четнички корпус Рачића налази се на падинама Медведника и Округлића (20, односно 17 км. ј-з од Ваљева).

Ваљевски корпус Нешка Недића налази се на Буковима (17 км. јуж. од Ваљева) и према њему се налазе јаче комунистичке снаге. Јужно од њега је корпус Калабића, према коме се такође налазе јаче комунистичке снаге.

Један одред СДС и једна чета добровољаца налазе се на положајима 4 км. јуж. од Ваљева у циљу непосредног обезбеђења Ваљева. Детаљнији подаци недостају.<sup>9</sup>

НАЧЕЛНИК ШТАВА ПУКОВНИК  
БРАН. С. ЖИВКОВИЋ, с.р.

Да је препис веран оригиналу, оверава:

Капетан  
**Драги П. Диликић**

(М.П.)

<sup>9</sup> О дејствима 2. пролетерске и 5. НОУ дивизије од 1. до 5. маја 1944. види у књ. 7, док. 175—180 и у књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944. и извештај 5. НОУ дивизије од 1. јула 1944.



БР. 105

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
17. МАЈА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>

Бр. 138

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ  
17 маја 1944 године

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ

**I Нишка област:**

*Округ Зајечар:*

а) 9 о.м. око 13 часова један одред од 14 немачких војника, који се из Бољевца враћао за Бор нападнут је испред села Валакоња, Среза бољевачког од 50 наоружаних комуниста.<sup>2</sup> Развила се борба у којој је погинуло 10 комуниста. На страни Немаца двојица су погинула а један је лакше рањен.

б) 14 о.м. око 11.30 часова 3 непозната наоружана лица у сељачком оделу убила су из револвера у Андрејевцу Милана Матића полиц. агента Претстојништва Градске полиције у Чачку. По извршеном делу нападачи су се изгубили у непознатом правцу.

*Округ Ниш:*

У вези извештаја Бр. 137 комунистичке банде, које су прешле са бургарске територије продужиле су надирање у унутрашњост округа нишког, разбијајући поједине четничке одреде.<sup>3</sup>

<sup>4</sup>

*Округ Лесковац:*

а) 14 о.м. наишао је воз на паклену машину, коју су поставили комунисти у близини станице Житорађа, среза

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 21/5—1, к. 25.

<sup>2</sup> Реч је о месним партизанима и партијско-политичким радницима бољевачког среза.

<sup>3</sup> Односи се на Нишки НОП одред.

<sup>4</sup> Текст изостављен јер се не односи на дсјства против НОВЈ.

добричког. Пруга је оштећена неколико метара. Овом приликом погинуо је један стражар СДС, а тројица су рањена.

б) Ноћу 15/16 о.м. немачки брзи воз бр. 101 наишао је код с. Дупљане (10 км. с. од Лесковца) на паклену машину, која је експлозијом разрушила жељ. пругу у дужини 80 см. Овом приликом погинуо је један орган финансиске контроле и два сељака, а рањено је 5 немачких војника и још два лица. Саобраћај је успостављен.

## **II Београдска област:**

*Округ Београд:*

Ноћу 11/12 о.м. патрола СДС из Сопота ухватила у с. Неменикуће (5 км. ј. од Сопота) комунисту Радосава Вучковића и још три Италијана, који су били у комунистичким редовима.

*Округ Пожаревац:*

15 о.м. код с. Ракинца (4 км. с. од Жабара) група од око 300 четника ДМ, под вођством пуковника Драгослава Павловића, опколила је аутомобил у коме се налазио шеф Гестапоа из Пожареваца са три пратиоца. Немци су успели да се пробију после краће борбе и да дођу у Пожаревац.

## **III Јагодинска област:**

*Округ Јагодина и Крушевац:* нема важинјих догађаја.

*Округ Крагујевац:*

16 о.м. одред СДС из Белановице водио је борбу са једном бандом од 400 комуниста, већином Талијана и Руса на простору Ваган — Крушевица — Даросава. Одреду СДС притекао је у помоћ један одред четника. Борба је вођена од 6—12 часова! На страни СДС није било губитака. На месту борбе нађен је 21 комунистички леш. Комунисти који су заробљени стрељани су од стране четника. Остали комунисти пошто су разбијени повукли су се.<sup>5</sup>

## **IV Краљевачка област:**

*Округ Краљево и К. Митровица:* нема важнијих догађаја.

<sup>5</sup> На овом простору је дејствовала 2. шумадијска НО бригада. Пет дана пре овога, 11. маја, у с. Даросави, бригада је била разбијена претрпевши тешке губитке. (Види књ. 20, извештај команданта 2. шумадијске бригаде од 29. маја 1944).

*Округ Ужице:*

У току 16 маја вођене су борбе са комунистима у јужном делу среза ариљског.<sup>6</sup>

**V Шабачка област:** нема важнијих догађаја.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

**БР. 106**

**ЛЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОД 22. МАЈА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ  
22 маја 1944 г.

Бр 140

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ**

**1 Нишка област**

*Округ Зајечар и Лесковац:*

20 маја између 8 и 9 часова, група од око **20** комуниста сачекала је у заседи код с. Бели Камен, срез прокупачки, једно одељење СДС из Прокупља. Комунисти су отворили Јитраљеску и пушчану ватру, те је том приликом теже рањен наредник Душан Додић, а лакше рањен Благоје Пуришић и Драгољуб Стаменковић, обојица наредници СДС.

19 маја око 14 часова, 150 наоружаних бандита, зауставили су воз између станице Метовница и Бор, и том приликом скинули и разоружали 50 бугарских војника и однели оружје и муницију. сЗвом приликом један бугарски војник,

<sup>6</sup> Види књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944. и извештај 5. НОУ Ливизије од 1. јула 1944.

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16/1—1, к. 1.

који се успротивио погинуо је а неколико рањених, Разоружани Бугари се вратили у Зајечар.<sup>2</sup>

## II Београдска област

*Округ Београд:*

Ноћу између 17/18 маја т.г. једна група наоружаних бандита, однела је из привременог магацина војне болнице — Бели Поток (16 км. ј. од Београда) већу количину болничких ћебади и другог санитетског материјала. Истрага је У току.

*Округ Пожаревац:* нема важнијих догађаја.

## III Јагодинска област

*Округ Јагодина:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крушевац:*

17 о.м. комунисти су убили Александра Богосављевића, претседника општине рибарске, среза расинског.

18 о.м. у сукобу са нац. четницима изнад села Текије, среза крушевачког, убијена су 4 комуниста, а два четника рањена. Комунисти се у мањим групама повлаче према Јастрепцу.

*Округ Крагујевац:*

20 маја т.г., око 15 часова док је путнички воз Београд — Ужице стојао на жељ. станици Угриновци, једна комун. тројка упала је у воз и разоружала 3 немачка војника. Један од ових војника, који је пружио отпор убијен је, а друга двојица пуштена. Леш убијеног немачког војника пренет је у Чачак.

## IV Краљевачка област

*Округ Краљево и К. Митровица:* нема важнијих догађаја.

*Округ Ужице:*

Партизан. банде, које су оперисале по Округу ужичком пребациле су се у Санџак и Босну.<sup>3</sup>

## V Шабачка област. Нема важнијих догађаја.

### НАК.НАДНИ ИЗВЕШТАЈИ:

Ноћу 20/21 о.м. непозната лица из једног непознатог аутомобила бацили су бомбу на тротоар у близини бугарске команде у Нишу.

<sup>2</sup> Напад су извршили месни партизани. Њихов број је увеличан.

<sup>3</sup> Види књ. 20, извод из Операцијског дневника 2. пролетерске дивизије за период од 1. јануара до 1. јуна 1944.

»

Ноћу 21/22 о.м. непозната лица пред тврђавом у Нишу, за време замрачења, ранила су једног бугарског војника ватреним оружјем. За овог рањеног војника бугарске власти ухапсиле су 20 лица и желе да предузму одмазду.

4

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,

**БР. 107**

**ОБАВЕШТЕЊЕ КОМАНДЕ СДС ОД 25. МАЈА 1944. КО-  
МАНДАНТУ НИШКОГ ОКРУЖНОГ ГРАНИЧНОГ ОДРЕ-  
ДА О ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

КОМАНДА  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Пов. Ђ. Бр, 146.  
25 маја 1944 године  
Београд.

КОМАНДАНТУ ОКРУЖНОГ ГРАНИЧНОГ ОДРЕДА  
ОКРУГА НИШКОГ

Према извештајима, који су примљени у току 24/25 маја т.г. о догађајима у земљи, доставља се следећи извештај:

*Округ Лесковац:* 20. маја око 110 комуниста дошло је у с. Шиљомана (5 км. ист, од Блаца), где су узели потребну количину хране. При одласку из села нападнути су од једног одреда ДМ. После краће борбе комунисти су се повукли. Да ли су имали губитака непознато је.

Ноћу 17/18. маја око 600 комуниста дошли су у с. Црковница (15 км. с-и од Лесковца), где су опљачкали општинску касу и архиву, па отишли у непознатом правцу.

<sup>4</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства против јединица НОВЈ.

<sup>1</sup> Оверени препис оригинала (писан на машини, латиницом и умножен на шапирографу) у Архиву В.И.И., рег. бр. 1/4—97, к. 26.

*Окр-уг Нигики:* 19/20 маја око 120 комуниста дошли су у с. Г. Матејевад (7 км. с-и од Ниша), узели потребну количину хране па отишли ка с. Каменица.<sup>2</sup>

21/22 маја комунистичка група упала је у с. Галибабинац, срез сврљишки (20 км. ј-з од Књажевца), где су напали и заробили после краће борбе један одред четника. Ближи подаци недостају. Ова комунистичка група отишла је потом у с. Бели Поток, где се је утврдила.<sup>3</sup>

Из одреда Сврљишког 50 стражара, под вођством потпоручника Цакића, који су били упућени у гоњење ове банде, стигли су 24 маја код с. Бели Поток један део ове комунистичке групе и напали га око 15 часова. Развила се је огорчена борба, јер је комунистима притекла у помоћ цела група од више стотина људи са око 80 аутоматских оруђа и бацача. Борба је трајала до мрака, када је рањен вођа овог одељења СДС потпоручник Цакић а одељење разбијено и принуђено на повлачење. У овој борби стражари су имали више рањених и мртвих, али се тачан број не зна, јер се све групе још нису повратиле на зборно место. Акција против ове комунистичке групе коју су предузеле јединице Зајечарског округа, у току је.

22 маја око 13 часова, код с. Лоћика (16 км. јуж. од Житковца) одељење од 10 стражара, које је било дислоцирано у с. Тешица, нападнуто је од 30 комуниста. Одељење је било принуђено да се пред надмоћнијим комунистима под борбом повуче у с. Тешица. Комунисти су имали губитака, јер су безобзирно нападали. Стражари нису имали губитака.

23 маја у 18 часова, код с. Гредетин, (9 км. зап. од Житковца) један одред четника сукобио се је са једном комунистичком бандом. Резултат борбе непознат.

*Округ Зајечар:* 23 маја у 8.30 часова нападнут је путнички воз Зајечар — Ниш између ж. станице Вратарница и Мали Извор (15 км. јуж. од Зајечара) од једне групе непознатих бандита. На воз је отворена пушчана и митраљеска ватра, а у вагон спроводника воза убачена је једна бомба која није експлодирала. Спроводници су одмах отворили ватру на нападаче а притекли су им у помоћ и прихватили борбу и немачки и бугарски војници, који су се у возу налазили. Воз није овде стао већ тек на улазу у станицу Мали

<sup>2</sup> Односи се на 9. НО бригаду и Нишки НОП одред који су се из Топлице вратили у источну Србију. Мораву су прешли у ноћи 19/20. маја код с. Дудулајца (16 км. с.з. од Ниша).

<sup>3</sup> По преласку у источну Србију, ово је прва борба 9. бригаде и Нишког одреда.

Извор, где су на пругу били намештени велики балвани, те је локомотива испала из колосека. Ускоро је притекла помоћ из Андрејевца и Зајечара, те је предузето гоњење ових бандита. Воз је продужио покрет помоћном машином за Ниш. Рањена су 2 немачка војника. Других жртава није било.<sup>4</sup>

*Округ Крушевац:* 22/23 маја комунисти на територији среза Расинског добили су појачања из округа Лесковачког и имају намеру да нападну четнике Кесеровића, који се налазе на овој територији. У току 23 маја главнина комунистичка налазила се је у с. Вукања, док су комунисти били посели положај око Рибарске Бање, одакле су претходног дана биле евакуисане избеглице за Пожаревац.

23 маја око 21 час. комунисти су понова напали у В. Шиљеговцу четнике под командом Кесеровића. Борба је трајала до после пола ноћи, те су на месту борбе оставили велики број мртвих и рањених, које нису успели да евакуишу. У овој борби четници су имали 1 мртвог и 7 рањених. Четници су потом предузели гоњење комуниста, те је борба настављена. Резултат непознат.<sup>5</sup>

*Округ Шабац:* 22 маја у 23 часа, 5 комунистичких бандита дошли су у с. Прњавор, срез мачвански, где су од неких сељака узели храну па потом отишли у непознатом правцу.

23/24 маја 10 комуниста, под вођством Радисава Вишњића, дошли су у с. Чокешина и Ново Село, срез јадарски, где су од једног четника одузели 2 пушке и 25 метака, па потом отишли у непознатом правцу.

24 маја у 14 часова, група комунистичких<sup>4</sup> бандита непознате јачине отворила је ватру из аутоматских оруђа на одељење граничара код Новог Села, срез посаво-тамнавски. Напад је одбијен. Један наш граничар теже рањен. Да ли су комунисти имали губитака непознато је.

НАЧЕЛНИК ШТАБА, ПУКОВНИК  
БРАН. С. ЖИВКОВИЋ, с.р.

(М.П.)

Да је препис веран своме оригиналу оверава

Капетан

**Драг. П. Дикилић**

<sup>4</sup> У свим овим борбама које су вођене у сокобањском и сврљинском срезу и у Тимоку учествовали су делови 9. бригаде и Нишког НОП одреда (види књ. „Источна Србија“, стр. 195—199).

<sup>5</sup> Реч је о 16. српској НО бригади која је тих дана формирана (види књ. „Јужна Србија“, стр. 379).

БР. 125

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС ОД 27. МАЈА 1944. О ДОГА-  
БАЈИМА У СРБИЈИ ОД 22. ДО 27. МАЈА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Пов. Б. Бр. 148

28/У

Г. Сарапа<sup>2</sup> разјаснити ово под  
знаком питања и реферисати  
ми<sup>3</sup>

Ђенерал,  
**Недић**

Предмет: Преглед догађаја  
по извештајима примљеним  
у току 26/27. 5. 1944. год.

*Округ Зајечар:*

22. маја око 24 часа, 5 непознатих наоружаних лица обучених у немачким униформама ушли су у немачку клинику, на периферији Зајечара, преваром разоружали стражу и однели извесну количину саламе и кожа, па потом отерали у непознатом правцу 11 волова.

*Округ Ниш:*

Од стражара Сврљишког одреда, који су 24. маја водили борбу са комунистима код Белог Камена<sup>4</sup> и у овој борби били разбијени до сад се је вратило 40 стражара. За судбину 10 стражара још се не зна.

Ова комунистичка група спалила је 25. маја општинску архиву у с. Балановцу (8 км. зап. од Књажевца) а потом продужила за с. Глоговац (4 км. зап. од Књажевца), где је дочекана од четника ДМ са којима је отпочела борбу. Одељење СДС и Немци такође су кренули у акцију против ове комунистичке групе.

У току 25. маја једна комунистичка група, од око 200 бандита, појавила се у с. Ласово (22 км. с-з од Књажевца).

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 35/11—1, к. 26.

<sup>2</sup> Презиме није читко исписано — не виде се последња слова.

<sup>3</sup> Ову напомену је Милан Недић исписао црвеном оловком.

<sup>4</sup> Вероватно: Дејанов камен — 3,5 км источно од с. Белог Потока (Књажевац).



Један одред СДС упућен је против ове комунистичке групе, чији се вођа још не зна као ни то одакле је ова комунистичка група дошла.<sup>5</sup>

*Округ Београд:*

25. маја један одред четника дошао је у с. Рајковац (4 км. зап. од Младеновца) а одатле продужио ка Варовници,<sup>6</sup> где се сукобио са једном групом од око 200 комуниста,<sup>7</sup> док је четника било свега 70.

У овој борби комунисти су разбили четнике, од којих су 32 заробили, 3 стрељали а 6 је у борби погинуло. Са заробљених четника скинули су одело па их потом пустили кућама запретивши им да ће их убудуће стрељати ако буду поново отишли у четничке одреде.<sup>8</sup>

Истог дана око 20 часова ова комунистичка група наишла је на једну јачу групу четника у простору Варовнице. После краће борбе четници су комунисте разбили, растерали их и нанели им велике губитке.<sup>9</sup>

<sup>5</sup> У свим овим борбама, које су вођене у заглавском (књажевачком) срезу, учествовали су делови 9. српске НО бригаде и Нишког НОП одреда. Од четничких снага на том простору су дејствовали делови Књажевачког корпуса, чији је командант био Божа Миландиновић.

<sup>6</sup> Односи се на предео који се налази 1,5 км југоисточно од с. Д. Дубоне.

<sup>7</sup> Реч је о Космајском НОП одреду. У извештају тог одреда од 5. јуна 1944, упућеном ОК-у Младеновца, о тој борби се каже:

„... у Дубони 24 маја... похватамо неке стражаре... и идемо да преданимо између Дубоне и Шепшина у шуми у 2 часа. 25 [маја] по подне наши стражари примете колону која се креће мало десно од нас, али близу шуме. Одмах смо били припремни за борбу. Они скоро прођоше наш логор и ми се договоримо да их нападнемо. У том међувремену они се окрећу према нама и стрељачки строј већ је пошао. Ми излазимо на положај, тј. из шуме, а они нас приметише, опале неколико пушака, ми одмах извршимо јуриш, пошто смо имали бољи положај па нисмо имали шта да се мислимо. Борба је трајала пола сата, уствари није борба већ хватање, ту заробимо 25 и 6—7 убијемо...” (Оригинал, писан мастиљавом оловком, ћирилицом, у архиви ЗРПС, рег. бр. 550. Докуменат ће бити објављен у IX тому. О борби у с. Дубони види и док. 109).

<sup>8</sup> Поред овог пасуса Милан Недић је црвеном оловком ставио знак питања.

<sup>9</sup> и <sup>10</sup> Ове информације су нетачне. У поменутом извештају Космајског НОП одреда о овом сукобу се каже:

„Увече стигла некаква јуришна бригада која се налазила у Поповићу и [М.] Пожаревцу и стварно изврши јуриш, али без успеха јер смо их дочекали и најурили на други крај села [Шепшина]. Ту им убијемо 3 и заробимо 4, од којих једног стрељамо као активца — сељака из Кораћице. Све у свему, заробили смо 35 пушака и 7—800 метака. На нашој страни један рањен, и то случајно од наших...”



*Округ Ниш:*

а) Ноћу 22/23 о.м. група комуниста одвела је из с. Трњана и 6 жена, поред 32 младића, за чије је одвођење јављено у извештају бр. 143. Сва одведена лица су била комунистички симпатизери.<sup>4</sup>

штају, који је 28. маја 1944. послат Обласној команди СДС у Нишу, између осталог, стоји:

„Руководилац акције противу комуниста у срезу заглавском, мајор г. Живојин Казаковић, на 27 ом. поднео је следећи извештај:

Комунисти се налазе код с. Зубетинца 17 км. северозападно од Књажевца. Јачина комуниста је 1000 до 1200 људи . .

Ова група комуниста дошла је на територију среза заглавског 22 маја тг. из Пусте Реке (са Јастрепца) и Црне Траве. Наоружани су са око 30 аутоматских оруђа и 2 баача, пушкама, пушкомитраљезима и бомбама. Муниције имају много (пушчане око 300 до 400 метака на човека).

Циљ њиховог доласка је формирање тимочке партизанске дивизије... Сада су напали и срез заглавски, пошто је он најслабије наоружан, и кад овде створе своју базу, ширили би се на исток и север.

Сада са њима воде борбу припадници ДМ. До сада је погинуло око 30 припадника ДМ.

Комунисти намеравају напасти село Вину.

Комунисти се боре у тројкама и свака тројка има аутоматско оруђе са много муниције.

У току ноћи тј. 26/27 маја тг. ова комунистичка група разбијена је од стране припадника ДМ. у две групе. Једна група налази се на брду „Станков Трап“ кота 653 (између села Зубетинца и Орешца). Друга група налази се на брду „Крстатац“ кота 1069 (око 4 км. југозападно од с. Зубетинца). Ова група је опкољена са 1.200 четника ДМ. Борба се води данас 27 ом. од 4.30 часова непрекидно. Село Бучје је било у рукама комуниста, али су га ноћас 26/27 ом. заузели четници ДМ.

Комбиновани одред СДС и СГС у јачини од 200 стражара и 8 официра са 11 аутоматских оруђа, под командом команданта СГС мајора г. Кузмановића и командира зајечарске рез. чете капетана г. Николе Марковића, упућен је из Књажевца у с. Соколовицу 11 км. северозападно од Књажевца на 26 ом. а 27 ом. рано у јутро тај одред кренуо је у борбу са комунистима...”

Оригинал писан на машини, ћирицом, у Архиву В.И.И. рег. бр. 42/11—1, к. 26.)

Што се тиче борбе на Крстатцу и Слемену, која је вођена 27. маја, нема наших докумената, али из стенографских бележака и изјава учесника види се да је та борба била врло тешка, да је трајала цео дан и да се водила са четницима из Делиградског корпуса коме је убрзо притекао у помоћ и Књажевачки четнички корпус. У тој борби је разбијен Делиградски четнички корпус а Књажевачки је приморан на повлачење. (Опширније о тим дејствима види у књ. „Источна Србија“, стр. 197 и 198).

<sup>4</sup> У нишком округу су дејствовали делови 9. српске НО бригаде и Нишки НОП одред.

б) Ноћу 26/27 о.м. комунисти су порушили жељезничк<sup>к</sup> пругу код с. Белотинца (5 км. ј-з од Ниша) на дужини од око 200 м.

в) Ноћу 26/27 о.м. група комуниста упала је на жељ. станицу Малча (15 км. и од Ниша) полупала телефон и спалила архиву у канцеларији, а затим са локомотиве која се затекла на станици скинули ложача и мадшновођу, па машину под пуном паром пустили у правцу Сврљига. Машина је ускоро наишла на пругу, коју су комунисти претходно порупшл<sup>и</sup> и преврнула се.

г) 26 о.м. у 12 часова код с. Читлука (15 км. и од Сокобање) једно Одељење СДС из Сокобање сукобило се са већом групом комуниста. Стражарима је у току борбе притекао упомоћ и један одред четника, те су комунисти разбијени. На месту борбе остало је 30 мртвих комуниста.<sup>5</sup> На нашој страни је један стражар рањен, а погинула су два четника, док их је пет рањено.

*Округ Лесковац:*

а) 20 о.м. око 8 часова комунисти су напали из заседе 30 стражара СДС у близини с. Добротића (8 км. ј. од Прокупља). У борби, која се развила, рањена су три стражара СДС. Комунисти су се после борбе повукли.

б) 17 о.м. две бугарске чете у јачини око 200 људи, са неколико официра и комплетним наоружањем, побегли су у шуму и придружили се комунистима код с. Прекопчелице (3 км. з. од Лебана), а потом отишли за Пусту Реку.<sup>6</sup> Услед овога бегства Бугара, с. Прекопчелица, где су комунисти сачекали Бугаре, спаљено је, становништво одведено за Лебане, а сва храна заплењена од стране Немаца, пошто су Бугари инсценирали да је ту на њих од стране комуниста извршен напад.

## **II Београдска област**

*Округ Београд:*

25 о.м. код с. Дубоне, среза младеновачког, дошло је до сукоба између групе од 200 комуниста и 70 четника ДМ. Комунисти су у овој борби разбили четнике, од којих су 32

<sup>5</sup> У књизи „Источна Србија“ (стр. 198) каже се да је 9. бригада у тим борбама имала 4 погинула борца.

<sup>6</sup> Заједно са 4. српском бригадом у Јабланицу је прешао и Штаб оперативне зоне који је одмах успоставио везу с командантом 1. батаљона 123. бугарског пука и захтевао да преда лебански гарнизон, што је он прихватио. Споразумели су се да бугарска јединица, са свом опремом, крене из Лебана ка Царичином Граду, где ће их

заробили. Тројицу од ових су стрељали, а остале су пустили кућама, записали им имена под претњом да ће их, ако их убудуће ухвате у борби, све поубијати. Приликом борбе погинуло је 6 четника.<sup>7</sup>

*Округ Пожаревац:* нема важнијих догађаја.

**III Јагодинска област:** нема важнијих догађаја.

**IV Краљевачка област:** нема важнијих догађаја.

**V Шабачка област:** нема важнијих догађаја.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник  
[Потпис нечитак]

сачекати јединице НОВЈ и ту би, према захтеву бугарског команданта, дошло до инсценираног сукоба. Сагласно договору, бугарски батаљон је 17. маја 1944. изашао из гарнизона и кренуо према уговореном месту где су се већ налазиле јединице НОВЈ (4. српска НО бригада и 1. јужноморавски НОП одред) распоређене у виду потковице. Кад су Бугари упали у „заседу“ и нашли се у полуокружењу, онда су јединице НОВЈ отвориле ватру, преко глава бугарских војника. Видевши да је јединица у безизлазној ситуацији бугарски командант је предао батаљон, који је имао 221 војника (са комплетним наоружањем) и 7 официра. Одатле су 4. бригада и предати бугарски батаљон отишли на Радан планину, где су стигли 19. маја. Ту је од ове бугарске јединице формиран партизански батаљон „Георги Димитров“, који је нешто касније прерастао у истоимену бригаду. До капитулације Бугарске ова бригада се налазила у саставу 22. и 24. НО дивизије, а после капитулације фашистичке Бугарске, 9. септембра 1944. и формирања Отечествене војне, ова бугарска бригада, као најелитнија, чинила је језгро (у погледу кадра) за стварање нове бугарске армије. (За ово објашњење је коришћен необјављени рад потпуковника Светислава Петровића Пикија, сарадника В.И.И., и изјава генерал-мајора ЈНА Радована Петровића коју је дао 25. децембра 1960, у Београду, на састанку групе за писање историјата НОП о јужној Србији.)

<sup>7</sup> Види док. 108, напомене 7, 9 и 10.

**БР. 125**

**НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДЕ СДС НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 6. ЈУНА 1944. ОБЛАСНОЈ КОМАНДИ СДС У НИШУ ЗА АКЦИЈУ ПРОТИВ ЈЕДИНИЦА НОВЈ У НИШКОМ ОКРУГУ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Команда Српске Државне Страже

Пов. Ђ. Бр. 151

6 јуни 1944 године

Београд.

НА ЛИЧНОСТ ПОТПУКОВНИКУ  
СТАНКОВИЋУ

Наређује акцију у округу  
Нишком

**КОМАНДАНТУ СДС ОБЛАСТИ НИШКЕ**

Из извештаја о ситуацији на територији округа нишког види се да је у последње време срез моравски, алексиначки, бањски и нишки доста угрожени и ради тога

**НАРЕЂУЈЕМ:**

1. — Да се одмах организује акција крстарења путем крстарећих одељења у срезовима: моравском, алексиначком, бањском и нишком.

2. — Да руководилац ове акције крстарења буде командант нишке области потпуковник Мирко Станковић.

3. — Да командант крстарећег одељења у срезу моравском буде командант патролно-припремне школе мајор Велисав Поповић.

4. — Да командант крстарећих одељења (број према потреби) у осталим срезовима буде мајор Милорад Николић.

5. — Распоред снага да буде по следећем:

За срез Моравски одред среза моравског, део из патролно-припремне школе области нишке који се може употребити за борбу већ сада и одред СДС округа пожаревачког (јачине 120) људи.

<sup>1</sup> Оверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 16/3-15, к. 27.

За остале срезове срески одреди срезова: алексиначког бањског, нишког и сврљишког, резервна чета округа нишког и одред СДС округа моравског јачине од 120 људи.

6. — Наређење за припрему и упућивање одреда СДС округа моравског и пожаревачког издато је.

У споразуму са Немачком обласном командом у Нишу издејствовати да се за пушку добије по 100 метака и за аутоматско оружје по 1500 метака.

8. — Надлежне немачке власти у Београду обавештене су о овој акцији и већ су дале своју сагласност. Немачки обласни командант у Нишу биће о томе обавештен. Ако до\* сада још по томе није примио наређење умолити га да хитно тражи обавештење од својих из Београда.

9. — Службу снабдевања и исхране које ће бити ангажовано у акцији спроводиће помоћник команданта округа нишког мајор Велимир Велимировић. Нарочиту пажњу обратити на снабдевање одреда СДС округа моравског и пожаревачког. Овим окрузима наређено је да одмах упуте по једног официра који ће се јавити команданту СДС округа нишког ради регулисања ових питања.

10. — План за акцију, поделу исте на фазе и спровођење исте извршиће командант СДС области нишке.

11. — О току акције као и о резултатима извештавати ову команду.

12. Време акције није предвиђено рачунати на 15 до 20 дана.

13. — Одреди СДС округа пожаревачког и моравског биће транспортовани возом тако да се јаве руковоцу акције на дан 10 ов. м. у Житковцу.<sup>2</sup>

(М.П.)

Командант, ђенерал  
Бор. К.Јонић с.р.

Препис оверава: По заповести команданта,  
мајор  
[потпис нечитак]

<sup>2</sup> О извршењу овог наређења види док. 115.



БР. 125

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 6. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
6 јуни 1944 год.

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ**

**1. Нишка област**

*Округ Зајечар:*

а) 1 овог месеца око 10 часова 3 непозната бандита пуцала су на немачки лагер на Црном Врху код Бора. Том приликом погинуо је један војник организације „Тот“.

б) 3 овог месеца један одред комуниста пребацио се из среза сврљишког и дошао око 16 часова у село Скробницу (16 км. западно од Књажевца). У току 4 о.м., ова група опкољена је код села Скробнице и планине Крстатца од стране одреда С.Д.С. и националних четника. Борбе су у току.<sup>2</sup> Услед недостатка муниције књажевачки корпус четника ДМ. морао се повући.

в) У току протеклих десет дана четнички корпус п. пуковника Љубе Јовановића заробио је на простору среза бољевачког и сокобањског 183 комуниста.<sup>3</sup>

*Округ Ниш:*

а) 3 о.м., у 2 и 30 часова комунисти су експлозивом порушили пругу између Доњег Адровца и Трњана, среза мо-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 45/5—1, к. 25.

<sup>2</sup> Четници ДМ из источне Србије, потпомогнути недићевцима, Бугарима и Немцима (укупна јачина око 6000), предузели су офанзиву против 9. српске НО бригаде и Нишког НОП одреда с циљем да их окруже, разбију и униште. Окружавање је отпочело на ширем простору с. Врела. Међутим, јединице НОВЈ су се извукле преко пл. Озрена и села Суботинца и Мозгова и дошле на пл. Буковик. У току 6. и 7. јуна 9. бригада и Нишки одред су запосели најпогодније положаје на тој планини и сачекали четнике. Напад четника је уследио сутрадан, 8. јуна. Борба је трајала цео дан. Непријатељ је имао око 100 мртвих, а заробљено је близу 150 четника. Девета бригада и Нишки одред имали су 15 погинулих и 20 рањених. Опширније о овоме види у књ. „Источна Србија“, стр. 199 и 200.

<sup>3</sup> Овај податак је произвољан.



равског, а око 3 часа између села Тешице и Лужана (7 км. сев. источ. од Житковца), убивши том приликом 2 сеоска стражара а ранивши једног. Саобраћај је успостављен истог дана у 19 часова.

б) 3 о.м., ујутру, у селу Галибабинцу (14 км. сев. западно од Сврљига), један одред СДС сукобио се са једним одредом комуниста који су убрзо одступили ка селу Скробници, среза заглавског. У току 3 о.м. настављена је огорчена борба између четника ДМ. и комуниста југоисточно од Сокобање. На страни четника борбу су водиле 2 бригаде са од по 500 људи, којима је притекло у помоћ 60 граничара, док је на страни комуниста било око 2500 људи. Исход борби непознат.

*Округ Лесковац:*

а) 1 о.м., комунисти су порушили мост на Пустој Реци код села Шарлинца (16 км. сев. запад. од Лесковца).

б) 4 о.м., комунисти су заузели општину Добри Дол и Иван Кулу прешавши из среза јабланичког у срез косанички. Национални четници, који су 3 дана водили борбу са комунистима, били су принуђени да се услед недостатка муниције повуку у општину рачанску (15 км. јужно од Куршумлије).

в) Ноћу 4/5 о.м., око 600 комуниста напали су аеродром код Лесковца. Том приликом погинуло је 7 немачких војника, 2 су рањена а 4 нестала. Комунисти су успели да запале већу количину бензина, 3 авиона, 2 хангара и споредне зграде са већом количином муниције. После једног часа вођене борбе комунисти су се повукли у правцу Суве Реке.<sup>4</sup>

## **2. Београдска област**

*Округ Београд:*

5 о.м. у 17 часова у засеоку Луњевац 13 км. јужно од Смедерева, сукобио се један одред четника са групом комуниста. На месту борбе остало 10 погинулих четника. Губици комуниста непознати.<sup>5</sup> \*

<sup>4</sup> Напад је извршила 11. бригада 24. НО дивизије. Напад није био 4/5. јуна, како стоји у овом документу, већ 25. маја у 1.30 часова. Опширније о томе види чланак генерал-мајора Мила Ђаловића (тада пуковника) који је објављен у Војноисторијском гласнику бр. 3 од 1950. године.

<sup>5</sup> Реч је о Космајском НОП одреду. Опширније о дејствима овог одреда у јуну 1944. види у књ. 9, док. 51 и у књ. 20, извештај заменика комесара Космајског одреда од 13. јуна 1944.

*Округ Пожаревачки:* нема важнијих догађаја

3. **Јагодинска област:** нема важнијих догађаја.

**4. Краљевачка област**

*Округ Краљево и Кос. Митровица:* нема важнијих догађаја.

*Округ Ужице:* У току ноћи 2/3 о.м., јаке комунистичке снаге напале су Рудо и покушале прелаз преко Доњег Лима. Истовремено јаке комунистичке снаге напале су Пријепоље. Засада напади су одбијени.

5. **Шабачка област:** нема важнијих догађаја.

ГО>наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник  
[потпис нечитак]

I

**ИЗВЕШТАЈИ 1. И 2. ГРУПЕ СДС ОД 12. ЈУНА 1944. ГОДИНЕ  
КОМАНДИ НИШКЕ ОБЛАСТИ СДС О ТОКУ НАПАДА НА  
9. НО БРИГАДУ И НИШКИ НОП ОДРЕД НА ПРОСТОРУ  
С. ВРЕЛО, С. ПИРКОВАЦ И С. ЛАБУКОВО<sup>1</sup>**

I. ГРУПА  
С.Д.С.  
О. Бр. 1

12 јуна 1944 г. у 15.45 часова

**РУКОВОАЦУ АКЦИЈЕ СДС ПОТПУКОВНИКУ  
Г. МИРКУ СТАНКОВИЋУ**

Рад 12 јуна т.г. био је по заповести<sup>2</sup> О. Бр. 2 од 10 т.г. у село Врело са групом одреда<sup>3</sup> (3 основне јединице) стигао сам 12 т.м. у 15 часова 10 минута — понедељак.

Додира са комунистима<sup>4</sup> — партизанима није било.

Са више страна и од мени познатих и поузданих људи — сељака, учитеља и свештеника сазнао сам да су кому-

<sup>1</sup> Оверени препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 11/3—1, к. 27.

<sup>2</sup> Документ се налази у Архиву В.И.И., рег. бр. 9/3—1, к. 27.

<sup>3</sup> Команда нишке области СДС је поменутом заповешћу, од 10. јуна 1944, образовала две групе одреда са задатком да нападну јединице НОВЈ на простору: с. Врело, Гојмановац, с. Пирковац и с. Лабуково. Осим јединица СДС из нишке области, чија је јачина износила 240 стражара, за ову акцију су ангажоване и недићевске јединице из јагодинског (моравског) и пожаревачког округа.

Прву групу СДС сачињавали су: одред из пожаревачког округа (120/4) [прва цифра вероватно означава број стражара, а друга број старешина]; одред из Житковца (80/3) и припадници приправничке школе (90/4). Задатак ове групе био је да 12. јуна, у 3 часа, изврши покрет правцем: Житковац — с. Вујмир — с. Катун — с. Бели Брег — к. 367 — с. Врело и да на том правцу „чисти терен од комуниста“, одржавајући при томе везу са левим суседом, односно 2. групом СДС. За команданта ове групе је одређен мајор Велисав Поповић.

Другу групу образовали су: одред округа моравског (120/4), нишка резервна чета (70/6), сврљички одред (50/2), алексиначки одред (50/2) и белоаланачки одред (50 људи). Ова група је имала задатак да 12. јуна, у 3 часа крене из Алексинца и да на правцу Алексинац — Глоговица — Јаничин крст (к. 318) — јужна ивица с. Добрујевца — с. Д. Крупац — Кременац (к. 422) и с. Врело „чисти терен од комуниста“. Десно је требало одржавати везу са 1. групом, а лево, по избијању на Кременац, да одржава везу с четницима Драже Михаиловића. Овом групом је командовао мајор Милорад Николић.

<sup>4</sup> На овом терену, алексиначког и сокобањског среза, налазили су се 9. бригада 23. НОУ дивизије, која је имала четири батаљона, и Нишки НОП одред.

нисти провели скоро цео дан у селу Врелу 11 т.м. до 17 часова, а одатле кренули у правцу села Кравља, једном домаћину казали, и села Гојмановца, а вероватно даљим правцем одласка за село Церје и с. Каменицу, нишког среза, може се веровати исказу.

Телефоном преко Ниша треба провеирти да ли су заиста у означеном правцу отишли. Са своје стране ја и мајор Николић послаћемо поуздане људе и преобучене стражаре за село Кравље ради провере и сазнања даљег правца кретања партизана.

У току ноћи прикупићемо податке за рад 13 т.м. Своју одлуку доставићемо по коњанику — куриру рано зором, по ордонансу коњанику преко села Д. Крупца—Катуна—Алексинца—одред.

Комунисти су исписали и излепили разне натписе пропаганде на зидовима школе, исписали своје баснословне — огромне трофеје на [пл.] Буковику — нешто невероватно.

Молим за хитно наређење за рад ако имате поуздане податке, у противном рад биће по сопственој иницијативи.

Везу личну имам са мајором г. Николићем, а са другим немамо ни ја ни Николић.

НЗ. Немам копије — индиго, молим да се чувају ови извештаји.

Командант, мајор  
Вел. Ђ. Поповић с.р.

II ГРУПА

С.Д.С.

О. Бр. 2

Врело

12 јуна 1944 године у 15 часова.

#### КОМАНДАНТУ АКЦИЈЕ — АЛЕКСИНАЦ

Са групом сам стигао у село Врело у 14 часова и 30 минута. До сукоба са комунистима није дошло.

#### ПОДАЦИ О КОМУНИСТИМА:

У току покрета одређеним правцем, испред група, на 2 часа временског размака, прошла је једна десетина комуниста кроз село Добрујевац и с. Д. Крупац.

11 ов.м. око 9 часова стигла је у Врело једна комунистичка група од око 500 људи идући од Д. Крупца. У Врелу

су узели храну, прали веш, превијали ране и пред вече отишли правцем Врело — Гојмановац или Кравље. Где су сад непознато [је]. Ова група је учествовала у борби на Буковику<sup>5</sup> и има рањених које воде собом. Пало је у очи да имају врло мало муниције. Сељацима су говорили да сад одлазе на одређено место да се попуне муницијом.

У Врелу ћу преноћити са групом прикупљајући у току ноћи податке па ћу у споразуму са командантом I групе донети одлуку за сутрашњи рад, уколико од команданта акције не добијем какво друго наређење.<sup>6</sup>

Никакве везе немам са националним четницима.

(М.П.)

Командант, мајор  
Мил. П. Николић с.р.

Оверава: По З. К. мајор  
[потпис нечитак]

<sup>5</sup> Види док. бр. 111, напомену 2.

<sup>6</sup> Истог дана, 12. јуна 1944, командант Нишке области СДС послао је допис (Архив В.И.И., рег. бр. 10/3—1, к. 27) руководиоцу ове акције у коме га обавештава да је добио депешу од дежурног подофицира одреда СДС из Алексинца којом га обавештава да је 13. маја, око 7 часова, дошло до борбе између одреда СДС и јединица НОВЈ. У тој депеши се каже: „Партизани су надмоћни. Одреди СДС су се мало повукли, али борба и даље траје”.

У вези с том ситуацијом командант Нишке области СДС је предузео следеће мере (текст је из истог документа):

„Одмах сам отишао у Гебитскокомандантуру и замолио гебитскокоманданта капетана Бека да се пошаље из Алексинца један вод бацача или један вод топова у правцу с. Веље Поље и с. Палиграце, како би послужио као подршка нашим одредима за уништење партизана на линији с. Врело и с. Кравље.

Међутим, гебитскокомандант је известио да је он у немогућности да моментално учини, већ моли да се пошаље зедан моторциклиста у Топоницу код потпуковника Станковића, како би добио тачан извештај о ситуацији на терену. Гебитскокомандант капетан Бек рекао је: да се потпуковник Станковић може лично обратити у Алексинцу код Немачке команде за добијање вода бацача или топова, само ако је ситуација на терену стварно таква да је ова интервенција потребна”.

О току ове борбе, која је вођена са 9. НО бригадом и Нишким НОП одредом, види опширније у док. 115.

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
13. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
13 јуни 1944 године

Бр. 153

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ.**

**1. Нишка област:**

*Округ Ниш:*

а) Ноћу 9/10 јуна тек. год. група комуниста<sup>2</sup> дошла је у село Трупале (7 км. с-з од Ниша), где су спалили општинску архиву и зграду а потом отишли у непознатом правцу.

б) Ноћу 10/11 јуна тек. год. једно одељење СДС из Житковца сукобило се је код с. Доње Сухотно (4 км. ј-з од Житковца) са једном групом комуниста. После краће борбе комунисти су се повукли. На страни СДС није било губитака.

в) 10 јуна тек. год. у 4 часа, око 1300 комуниста блокирали су село Бован (12 км. северно од Алексинца), где се је моментално налазио један одред четника. После краће борбе успели су четници да се извуку из обруча у правцу Обле главе. Нешто мало касније стигле су на месту борбе две чете Немаца који су ову комунистичку групу разбили.

**2. Београдска област:**

*Округ Београд:*

а) 11 јуна тек. год. у 17 часова, око 200 комуниста дошло је у село Ковачевац (3 км. источно од Младеновца) где су одржали збор а затим пред сакупљеним сељацима убили три сељака. По учињеном делу комунисти су отишли у непознатом правцу.<sup>3</sup>

б) 11 јуна тек. год. око 21 час, једна група комуниста дошла је у село Ропчево (2 км. северно од Сопота), где је из

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 51/5—1, к. 25.

<sup>2</sup> Односи се на делове 9. НО бригаде и Нишког НОП одреда. (Види док. 112).

<sup>3</sup> У 'акцијама јединица НОВЈ у београдском и крагујевачком округу учествовали су делови 2. шумадијске бригаде и Космајског НОП одреда. (Види књ. 9, док. 51).

општине узела штамбиље и телефон а затим почела хватати по селу поједине национално исправне домаћине. Одред СДС из Сопота одмах је стигао у Ропчево и напао ову групу комуниста, којима је услед густе помрчине успело да се извуку из села и отступе у непознатом правцу.

*Округ Пожаревац:* Нема важнијих догађаја.

### **3. Јагодинска област:**

*Округ Јагодина:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крагујевац:*

12 јуна тек. год. у 12 часова, одред СДС из Белановице под командом капетана Лалића, сукобио се у селу Босути, на месту званом Чађавац (5 км. ист. од Белановице) са групом око 150 комуниста. После 5-часовне огорчене борбе комунисти су били разбијени. На бојишту остало је 6 комунистичких лешева, од којих је један имао шајкачу са петокраком звездом. Сем овога комунисти су имали више теже и лакше рањених али су их са собом одвукли.

Овом приликом заплењено је доста пропагандног комунистичког материјала.

На страни одреда лакше је рањен један стражар.

Међу убијеним комунистима налазе се и два командира чета Космајског ком. одреда.

,<sup>4</sup>

(М.П.)

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
НАЧЕЛНИК,

[потпис нечитак]

<sup>4</sup> Текст изостављен јер се не односи на дејства против јединица НОВЈ.

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
16. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
16 јуна 1944

Бр. 156

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ**

**1. Нишка област:**

*Округ Зајечар и Ниш:* нема важнијих догађаја.

*Округ Лесковац:*

15 о.м. у 0,30 час. јаке комунистичке снаге блокирале су Лесковац упале у град и нападе на ж. станицу, штаб окружне команде СДС., зграду електричне централе и остала државна надлештва. Развиле су се уличне борбе које су трајале до 4 часа, када су се комунисти повукли. Комунисти су успели да поруше жел. станицу у Лесковцу и електричну централу, као и да запале на станици 10 вагона који су изгорели. Приликом борби погинула су 2 немачка војника и 2 железничара, један бугарски и један наш стражар рањени и нестали а један стражар рањен на станици.<sup>2</sup>

Истовремено извршен је напад на посаду СДС. сала Вучје. Борба је трајала до 5 часова. Резултат непознат.

Исте ноћи комунисти су извршили напад на путнички воз — коридор на ж. станици Ђорђево. Из воза је дат отпор те се развила борба која је трајала до 5 часова. Резултат непознат.

**2. Београдска област:** нема важнијих догађаја.

**3. Јагодинска област:**

*Округ Јагодина и Крагујевац:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крушевац:*

15 о.м. око 1 час по поноћи група од око 200 комуниста напала је на станицу СДС. у Мрзеници, јаку 12 стражара.

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 18/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> У нападу на Лесковац учествовале су 12. и 13. НО бригада и 3. бугарска бригада „Георги Димитров“. (Опширније о томе види у књ. 9, док. 9).



Борба је трајала до 3 часа када је стражарима ститла помоћ те су се комунисти повукли. У току вођене борбе рањена су 2 стражара СДС. Комунисти су имали према изјави сељака више мртвих и рањених. Када је стигло појачање комунисти су се повукли ка селу Паруновцу.

У с. Паруновац и Капиција (3 км. зап. од Крушевца) налазе се више јаких комунистичких група, које су блокирале ова села и не дозвољавају никоме улазак и излазак из села.<sup>3</sup>

**4. Краљевачка област:**

Округ Краљево, Косовска Митровица и Ужице: нема извештаја о важнијим догађајима.

**5. Шабачка област:**

Округ Шабац и Ваљево: Нема извештаја о важнијим догађајима.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
НАЧЕЛНИК,

<sup>3</sup> У то време на простору Крушевца налазила се 19. НО бригада, али ове акције су вероватно извршили делови заштитне Јединице Команде јастребачког подручја.

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ НИШКЕ ОБЛАСТИ СДС ОД 18.  
ЈУНА 1944. ГОДИНЕ КОМАНДАНТУ СДС СРБИЈЕ О БОР-  
БИ СА ЈЕДИНИЦАМА НОВЈ КОД С. КРАВЉА И С. ВРЕЛА<sup>1</sup>**

КОМАНДА  
НИШКЕ ОБЛАСТИ  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Пов. Т. Бр. 203  
18-У1-1944 год.  
— Ниш —

Извештај о борби СДС области  
нишке на дан 13. VI. 1944 г.  
на просторији с. Врело — с.  
Кравље 20 км. јужно од  
Сокобање.<sup>2</sup>

**КОМАНДНТУ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ — КАБИНЕТ**

Према наређењу команданта Српске државне страже Пов. Ђ. Бр. 151 од 6. јуна 1944 године,<sup>3</sup> прикупљање јединица за наређену акцију извршено је у Житковцу и Алексинцу. До закључно 11 VI т.г. све су јединица стигле у поменута места изузев Пожаревачки одред, који је стигао у Житковац на дан 12 јуна т.г.

Потписати је стигао у Алексинац са начелником штаба и ађутантом на дан 11Л/1-т.г. пре подне.

Чим сам стигао у Алексинац, прикупљени су поуздани и проверени подаци о месту и јачини комуниста. С обзиром на ово, као и на извршену концентрацију четника ДМ, издао је начелник штаба заповест<sup>4</sup> Пов. о Бр. 2 од 11. јуна т.г. за полазак ка селу Врелу, где су комунисти провели цео дан 11. VI. т.г., пошто сам ја отишао у Сокобању, ради свршавања других важних послова у вези са акцијом.

Приликом предавања заповести Пов. О. Бр. 2, 11. VI. по подне, командама група, где су били присутни сви официри групе мајора Николића и један део официра групе мајора Поповића, начелник штаба мајор Буквић упозорио је мајора Николића и официре, да се у случају сукоба са јачом кому-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 18/3-1, к. 27.

<sup>2</sup> Види док. 111.

<sup>3</sup> Види док. 110.

<sup>4</sup> Види док. 112, напомену 3.

нистичком групом Јединице не ангажују одсудно што је и у заповести нарочито подвучено. Такође, дати су им подаци о доласку и концентрацији националних четника па је **истакнуто** да ће јачи одреди групе потпуковника Љубе Јовановића<sup>5</sup> у току 13. јуна 1944 године поћи са севера од Сокобање и заузетт! положаје: Суви крст — (К. 640) — с. Преконоге — с. Раденковац (К. 865) — с. Галибабинац — (К. 752) са којима ухватити везу. Речено им је, да је командант потпуковник Станковић у овом циљу тога дана по подне отишао у Сокобању ради дефинитивног договора са потпуковником Јовановићем о истовременој акцији. Уговорени знаци између СДС и ДМ. саопштени су им овом приликом.

О групи четника ДМ. мајора Весића<sup>6</sup> овога дана није се имало тачних и проверених података, али се знало да је он 11/12 заноћио у селу Лалинцу, па се је ноћу 12/13-Л/Т- пребацко и заузео положај: с. Пирковац—с. Попшица—Љути врх (К. 703)—Дебели врх (К. 745) — Голи врх (К. 673), а један његов батаљон налазио се у селу Церју, из чега се закључује, да је мајор Весић имао тачне податке о кретању и јачини комуниста. Истог дана — 13. VI. извесни Весићеви делови водили су борбу око 17 до 19 часова са мањим комунистичким деловима на положају око села Церја, којом је приликом погинуо и заступник команданта Белопаланачке бригаде —• потпоручник. Благодарехи групи мајора Весића и ватри његових четника, омогућено је потпоручнику Јуришићу да се под врло тешким условима извуче са 22 стражара, као и да прихвати још десетак стражара, који су појединачно бежали из комунистичког обруча. Услед забуне, четничке заседе убиле су стражара Ђорђа Ђокића, као и једног живог комунисту, којег је потпоручник Јуришић водио собом. Рањене стражаре четници су превили и омогућили им транспортовање за Сврљиг.

Борба СДС и комуниста 13. VI. 1944 године на Гојмановачком вису текла је углавном по следећем:

1) Акција је предузета по наређењу команданта СДС Пов. Ђ. Бр. 151/44 г. и организовано заповешћу мојом Пов. О. Бр. 2 од 11. VI. 1944 године. Заповешћу је дат јасан задатак од кога су команданти по сопственој иницијативи а свакако добронамерно одступили и преузели даље покрете из села Врела не обавештавајући потписатог о томе. Једини из-

<sup>5</sup> Љуба Јовановић Патак, Командант Тимочког четничког корпуса.

<sup>6</sup> Властимир Весић, командант Ражањске четничке бригаде чегарског корпуса.

вештај са терена од команданата група добио сам приложени под (1 — о њиховом раду 12-У1 т.г., тј. по доласку у село Врело. Ове извештаје примио сам 13-У1. око 11 часова кад је већ било касно издавати ма каква наређења, јер је борба већ била при крају, а моје наређење могло је отићи њима тек ноћу 13/14 VI. 1944. г. с обзиром на удаљеност положаја.

*Прилог под /1* — заповест Пов. О. Бр. 2/44 са два извештаја.

2) Око 6 часова 13. VI ове групе (I и II) кренули су по сопственој иницијативи из села Врела ка селу Крављу путем, колоном са обезбеђењем. Нешто после 7 часова предходница је наишла на комунистичке заседе и већ је дошло до пушкарања. Изгледа да команданти група нису поклонили довољну пажњу овој ватри или су ово подцењивали, те су ишли још даље док се нису нашли у критичној ситуацији.

Детаљи ове фазе — покрета и борбе виде се из приложених оригиналних извештаја команданата група, мајора Поповића и мајора Николића.

*Прилог под /2* — извештаји команданта I и II групе у оригиналу.

3) После борбе са комунистима 13ЛП- први су се у Алексинац вратили командир среског одреда из Алексинца капетан Пајић са преосталим стражарима, који је потписатог обавестио о тешкој судбини многих официра и стражара. Случај је био претпостављен по нас још тежи и гори но је у ствари иако је он уистину врло тежак. Ово није било злонамерно, то су били његови утисци. После њега је стигао мајор Поповић а потом остали преживели. У току ноћи и сутрадан пристизали су поједини: официри, подофицири и стражари.

Већина рањених извучена је из борбе и пренета у Алексиначку болницу, а лакше рањени отишли су са својим јединицама или сами у Алексинац и Сврљиг.

Мртви и поједини теже рањени остали су на положају, јер није било могућности да се они тога дана извуку.

14 јуна т.г. у свануће послата су наређења претседницима општина: Веље Поље, Кравље и Миљковац, преко кмета села Горње Топонице, да се мртви и рањени припадници СДС одмах пренесу у болницу у Топоницу. Сељаци су ово учинили и све мртве и рањене пренели истог дана касно ноћу у Алексинац, где им је наводно било ближе.

*Прилог: под /3 — препис наређења.*

4) 14. У1-1944 године претпостављајући да сељаци неће смети од комуниста да извуку наше рањене и погинуле са положаја, упутио сам се лично са начелником штаба, ађутантом мајором Поповићем и командиром Пожаревачког одреда и његовим људима према селу Крављу са циљем [да] макар и под борбом извучем наше рањене и погинуле. Кад смо стигли код села Дражевца, око 14 часова, срели су нас неки сељаци из села Врела и рекли нам да су сељаци горе поменутих општина прикупили погинуле и рањене и да их већ терају колима за Алексинац.

Овде, код села Дражевца наишли смо и на наше стражаре пуштене од комуниста: каплара Светомира Митића, стражаре Младена Максимовића и Вукадина Стошића, који су нам рекли, да се 10 рањених комуниста налазе у селу Доњој Трнави. После овог сазнања, наставили смо пут до села Топонице, где је стигло и 30 људи из Нишког и Лужничког одреда из Ниша, одакле су упућена два оделења ради блокирања села Доње Трнавe, а потписати је са штабом и једним оделењем продужио за село Доњу Трnavу где је извршен претрес села са циљем проналаска рањених комуниста. У селу смо успели да пронађемо у једној кући два рањена комуниста — Вука Ђурашковића и Милана Тошића. С обзиром да смо имали мало времена на располагању, са релативно мало људи, а село је раштркано, то се у 7 часова увече обуставио даљи претрес и испитивање, те смо се вратили у Алексинац. Овом приликом одвели смо собом 11 младића и једну жену, које смо сутрадан пустили у Алексинац уз гаранцију, како се из прилога види. Комунистичка 5. бригада<sup>7</sup> била је близу у селу Суповцу због чега нисмо могли ни смели заноћити у селу Доња Трнава.

*Прилог 4 — а) саслушање (обавештење) пуштених стражара Митића, Стошића, Максимовића б) списак похапшених младића Доње Трнавe и гаранција за њих. в) списак лица отишлих у шуму из општине Доња Трнава. г) саслушање председника општине Доњотрнавске Милана Стевчића.*

5) У Алексинцу извршено је саслушање ухваћених рањених комуниста Вука Ђурашковића и Милана Тошића. Они су имали енглеску униформу са петокраким звездама на шајкачи, ознакама и звездом на рукавима, а њихови искази виде се из приложених саслушања.

<sup>7</sup> Погрешно. На овом терену се није налазила 5. већ 9. бригада 23. НОУ дивизије и Нишки НОП одред.

14 увече вратио се у Алексинач наредник водник Страхуња Минић, који је био одведен од комуниста 13-У1 па је сутрадан успео да побегне и да дође у Алексинач. Његова је изјава интересантна.

Још је интересантнија изјава Велибора Коковића комунисте и студента медицине, који је побегао из 7 комунистичке бригаде и сам са оружјем, муницијом и потпуном комплетном енглеском униформом дошао у Житковац на дан 16. VI т.г. ради предаје нашим властима. Са именованим дуже смо разговарали, потписати и мајор Мартиновић 16 т.м.

Ради изрицања пресуде рањеним комунистима Ђурашковићу и Тошићу одређен је преки суд, али је Немачки гестапо из Ниша на дан 16 VI. захтевао да се ова двојица њима предају што је и учињено.

Комуниста Коковић после саслушања предат је Фелдјандармерији у Алексинцу, која ће га вероватно спровести у Ниш и предати гестапоу.

*Прилог 5* — а) саслушања комунисте Ђурашковића и Тошића; б) саслушање комунисте Коковића и саслушање наредника водника Страхуње Минића.

б) Сматрао сам потребно да узмем и изјаву рањеног потпоручника Саве Јуришића, који је последњи остао на положају са 20 људи без муниције и пробио се кроз комунистичке редове где су га прихватили четници ДМ.

*Прилог 6* — а) саслушање потпоручника Јуришића<sup>8</sup> и б)

<sup>8</sup> Нису пронађени сви документи који су као прилози дати уз овај извештај. Но без обзира на то, из овог извештаја, који је, као што се види, писан на основу извештаја команданата група и поменутих саслушања, даје довољно јасну слику о овој борби. Од саслушања, редакција је пронашла само саслушање потпоручника Саве С. Јуришића (родом из Шида). Ради стицања бољег увида у сам ток ове борбе, ми ћемо цитирати ово саслушање, иако су многе чињенице изнете у извештају потпуковника Мирка Станковића.

„13 јуна 1944 године" — каже потпоручник Јуришић — „око 7 часова, у својству водника 1 вода Нишке чете преко курира наредника Томића, а у моменту када је Сврљишки одред примио борбу са комунистима на ивици шуме к. 466 више села Кравља — северно, курир ми је пренео наређење да са Нишком четом кренем и запоседнем јужну падину к. 583 (Гојмановска Рудина), на који сам положај избио стрељачким стројем у трку с тим, што су водови запосели поменути падину у две линије тј, 1 вод изнад самога пута који води за Гојмановац, а 2 вод око 100 до 150 метара позади. По запоседању рудине ухваћена је одмах веза са Белопаланачком бригадом

писмо команданта групг ДМ мајора Весића упућено за време борбе потпоручнику Јуришићу.

националних четника, која се повлачила северо источно од села Гојмановца под ватром на косу „Бршљаница“. Једна десетина националних четника борила се на левом крилу мога вода са једним брном.

Предходница СДС под командом поручника Лазаревића, која је прва примила борбу, а затим одред из моравског округа, десно од ове, одбијени су од стране комуниста из Крављанске шуме и отступили ка путу за Врело у правцу севера.

Мој вод као и други вод Нишке чете и један вод из Моравског одреда, неколико стражара из Сврљишког одреда, који су се повукли на положај који сам држао у саставу Нишке чете, водио је борбу до 13 часова на коти 583. Остале колоне — одреди прекинули су борбу између 9 и 10 часова и отступили у правцу с. Врела.

У 13.30 часова са водом пробивши обруч партизански отступило сам на положај националних четника.

До момента пријема борбе везе са националним четницима није било. Четници запосели су положај Бршљаница— Попшица — к. 606 — Љути врх — Дебели врх и Голи врх, ма да се од наше стране није знало за ове поседнуте положаје. Зашто веза није раније ухваћена са националним четницима тј. пре пријема борбе није ми познато.

Података смо имали за време претреса терена до доласка у с. Врело да су комунисти отишли у правцу с. Гојмановца и с. Кравља, с тим да иду на одређено место ради попуње муницијом. По изјави мештана у с. Врелу комунисти су изјавили да им стража и Дражини не могу ништа, јер су они добро наоружани, поред тога да ће им доћи још помоћ...

За време док сам водио борбу на к. 583 западно од пом. коте по путу чула се вика комунистичка „предај се нећемо ти ништа, држи онога митраљесца“ и тд. Било је стражара без присебности, који су послушали узвике комунистичке, а и рањених који нису могли одступити.

На дан 14 јуна 1944 године са 20 стражара и корпусом националних четника учествовао сам у претресу терена Гојмановца — Гојмановачка Рудина Крављанска шума — к. 466. Нашо сам једнога рањеног стражара Светислава Стојановића из Параћинског одреда. Он је пренет у болницу у Сврљиг. На к. 583 нађено је око 28 лешева повезаних конопцем и постреланих. Између ових лешева један стражар не знам му име и презиме, који је везан такође у моменту стрељања пао је, исплазио језик, потпуно се умртно и партизани мислећи да је мртав, скинули су му ципеле са ногу а када су отступили стражар се одвезао и дошао у састав националних четника бос у униформи. Одавде је отишао ка Сврљигу.

Да је прва група мајора г. Поповића и Сврљишки одред при одступању до косе с. Врела — јужно прибрала се и поново извршила напад, сви заробљени били би одробљени, али ово није учињено те је стрељање извршено у две групе: 28 на к. 583, а око 12 испод пута између села Врела и Гојмановца.

Предходница — Сврљишки одред примио је ватру око < часова, развио се моментално за борбу, потискао партизанске заседе и ушао у Крављанску шуму. Моравски одред — округа

7) Од заступника команданта обласне команде из Ниша примљен је у јутро 13-У1 акт Пов. ЈБ. Бр. 231 од 12 јуна<sup>9</sup>

моравског, у моменту пријема борбе развијао се десно од пута Врело — Гојмановац по превоју ка к. 371, западно од пута за 500 метара и енергичним нападом прешао јаругу и стрељачким стројем ушао у Крављанску шуму десно од Сврљишког одреда. У истом моменту Нишка чета, један вод Моравског одреда округа моравског, најбрже запоседа југозападно и јужну падину к. 583.

Одмах по уласку Сврљишког и Моравског одреда у Крављанску шуму вођена је борба око 0.34 минута. С обзиром да су комунисти имали велики број аутоматског оружја истерали су ове из шуме, разбили их тако да се ови нису могли прибрати на следећем положају и том приликом партизани су успели да деморалишу људство ових одреда са узвиком „предајте се нећемо вам ништа“ што су поједини стражари послушали и учинили, а нарочито из Моравског одреда, који није имао никакве помоћи са стране и тако је партизанима успело да заробе више стражара и доцније их стрељали. За време вођења борбе између партизана и ова два одреда мајор Поповић са својим људством припуцао је у правцу к. 371, а затим одступио у правцу села Врела — Рсовци и више се на положај није враћао.

Сврљишки одред потпомогнут са к. 583 од стране Нишке чете, једног вода из Моравског одреда, неколико националних четника ватром, лакше се могао извући него ли Моравски одред. Пошто чета, са својим оружјем малога домета није могла потпомагати њихово одступање.

Поред малодушности и неприбраности људства велика је грешка код старешинског особља Сврљишког и Моравског одреда, што нису одступили десним крилом ка Гојмановској Рудини, већ су одступили путем и долином преко жита у правцу села Врела којим правцем није се могло одступити под заштитом сопствене ватре.

У 13.30 часова када сам се успео пробити из обруча комунистичког и са 30 људи избио на положаје националних четника, у моменту док нисам сазнао њихове најниже заседе, отворана је ватра од стране националних четника према нама, а када сам сазнао да су четници, дао сам им знак заставицом, ватра је прекинута и изашли су одмах у сусрет стражарима, рањеницима а нарочито када сам им објаснио да се стражари СДС извлаче у правцу њихових положаја пузећи преко жита, обратили су пажњу и упутили мештане своје организације по пољу да обаведгтавају стражаре где се налази њихова линија. По изложеној ситуацији о току борбе одмах су кренули са својом снагом ка положајима где се водила борба. Од стране националних четника поред изложенога омогућено је транспортовање рањеника, снабдевање храном за стражаре СДС.

Да је благовремено ухваћена веза између нас и националних четника не би дошло до оволико страшних губитака на нашој страни, а ако би и успело партизанима да поједине делове наших војника опколе, свакако би у заједничкој сарадњи те наше опкољене снаге биле одробљене". (Архив В.И.И., рег. бр. 17/3—1, к. 27.)

<sup>9</sup> Види док. 112, напомену 6.



т.г. те је потписати и у Алексинцу код тамошњих немачких војних власти тражио помоћ у људству и тешком оружју, али ову помоћ нисам могао добити иако би ово било доцкан и да сам добио.

*Прилог 7* — акт обласне команде Пов. ЈБ. Бр. 231/44 г.

8) О погибији стражара, њиховом рањавању и заробљавању, достављен је кратак извештај команданту Српске државне страже под Пов. Бр. 10 од 15 — VI т.г. До сада број изгинулих износи: 6 официра и 49 стражара — пошто је један рањен умро у болници у Нишу на дан 16. ов. м. Рањених: 2 официра од којих се потпоручник Радисав Новаковић налази у болници, а потпоручник Сава Јуришић на амбулантском лечењу, јер је лакше рањен и још 14 стражара рањених. Несталих и одведених има 20 на броју, али њихова имена још нису добивена. Већина је из Моравског окружног одреда. Постоји вероватноћа да је више несталих пуштено да се врате натраг у своје јединице или је отишло својим кућама.

Молим, да се овом извештају прикључи акт Пов. Бр. 10 од 15 јуна т.г. — ове команде.

9) Губитак митраљеза, оквира, пушака и остале спреме није још тачно утврђено, јер недостају податци Моравског окружног одреда. Ови податци државиће се накнадно у вези овог извештаја.

#### 10) ОПШТИ ЗАКЉУЧАК О ОВОЈ БОРБИ:

13 јуна 1944 године у 6.15 часова одред СДС од две колоне путем кренуо је из села Врела, среза алексиначког према селу Крављу, среза нишког, јер су комунисти према прикупљеним и провереним податцима 12 ов.м. око 19 часова отишли из села Врела у правцу села Кравља, где су се задржали 12 ов. м. до 16 часова.

Око 7 часова наши предњи делови наишли су на комунистичке заседе на Гојмановачком риду<sup>10</sup> — потоку (476) — Бршљанци — Гојмановац — Селиште, које су биле добро сакривене у шуми, житу и на дрветима, тако да су поједини наши делови мимоишли заседе, које у шумама, житима и дрветима нису могли приметити. Када се главнина обе колоне приближила распореду комуниста отпочела је жестока борба.

Јачина комуниста била је око 600 бандита са великим бројем аутоматског оружја (150 — 200 разних модела), те-

<sup>10</sup> Вероватно: Гојмановска рудина.

шког и лаког аутоматског оружја, противколских и противавијонских митраљеза, машингевера, тешке и лаке бацаче са великом количином муниције преношено на товарним коњима. После неколико минута борба је вођена прса у прса, на живот и смрт, местимично растојање од 10 до 20 метара. Комунисти су за све време дејствовали само из аутоматског оружја и бацача нештедећи муницију. Дакле, у ватри су били несразмерно и стално надмоћнији од наших снага.

Наше јединице прихватиле су борбу са решењем или да униште комунисте или сви да изгину. После овакве борбе која је трајала око 1 час изненадно су се појавиле опет јаче комунистичке банде са бока према другој групи мајора Николића и на ове отворили жестоку ватру. Засебна група комуниста у исто време дејствовала је и на групу мајора Велисава Поповића. По исказу лица који су били заробљени од комуниста и побегли, комунисти су на овој просторији поред горње групе око 600 бандита имали још 2 батаљона (око 500 бандита) као резерва,<sup>11</sup> од којих је један део употребљен за бочне нападе и опкољавање обеју група СДС.

Наше јединице до извршења фронталног и бочног напада и његовог делимичног опкољавања држале су се преко сваког очекивања, а кад се ово десило, а услед утрошене муниције и великих губитака, када су аутоматска оружја престала дејствовати због погинулих послужилаца и потпуног утрошка муниције, а код неких због застоја и квара, предузето је по јединицама извлачење са циљем да се извуку из ове критичне ситуације и да запоседну косе Гојмановачког рида (к. 687) — јужно од села Врела. Ово извлачење вршено је под најжајшћом комунистичком ватром, а поред тога делимично опкољени, при томе остали без муниције и митраљеза те је повлачење било без плана. Оваква тешка ситуација довела је до тога, да је око 60 наших стражара са неколико официра заробљено на положају по утрошку и последњег метка и делимичног извршења самоубиства, као и при повлачењу у мањим групицама. Преживели — заробљени приведени су штабу 9 комунистичке бригаде, али повезани, а потом је приступљено саслушању ових. По извршеном саслушању, мучењима, ради изнуђивања података комунисти су стрељали: капетана Првослава Николића и потпоручника Јакова Лакића и 26 подофицира, каплара и стражара. На положају заробљавања било је погинулих:

<sup>11</sup> На основу докумената редакција није могла утврдити бројно стање 9. бригаде и Нишког НОП одреда, али овај број је свакако претеран.

3 официра, око 18 подофицира и послужилаца поред лаких митраљеза. 10 стражара комунисти су одвели са собом од којих је наредник водник Страхиња Минић побегао ноћу 14/15 јуна и дошао у Алексинац. Остатак стражара, око 26 комунисти су пустили својим кућама, а међу њима и каплара Светомира Митића и стражаре Вукадина Стошића и Младена Максимовића.<sup>52</sup>

Истог дана остатак нашег људства дошао је у Алексинац, пошто је даља акција морала бити обустављена услед горе изнетог. Са обустављањем акције сложио се и командант Српске државне страже.

Губитци код комуниста нису познати, али по исказима заробљених стражара код комуниста, који су од њих побегли или пуцњени и по исказима сељака и заробљених комуниста, њихови губитци су исто велики. Погинуо је и њихов командант батаљона, 2 женске — Зора и Љубица, које комунисти много жале и због којих су стрељали наше официре и стражаре. Рањене су разместили по селима.

Два батаљона 9 комунистичке бригаде око 4—500, истог дана 13. VI вратили су се у село Доњу Трnavу, а у јутро 14. VI око 4 часа прегазили Мораву и отишли у село Суповац ради одмора, попуне са муницијом и добијања одеће и обуће, пошто су им те ноћи енглески авиони донели и бацили муницију, оружје и опрему негде у близини села Суповца и Сечанице.<sup>13</sup> Са овом групом комуниста иду 3 енглеска официра<sup>14</sup> са радио станицом и целокупном опремом и прибором за радио-станицу и један руски потпуковник<sup>15</sup> — комунисти га ословљавају са овим чином. Овај потпуковник говорио је нашим заробљеним официрима и стражарима: „Зашто се -борите, ми смо ослободили нашу земљу Русију и истерали Немце, а сад ћемо са Енглезима ослободити и вас и т.д.“

<sup>12</sup> Осуђени су и стрељани само руководиоци, а војници, иако су били жандарми и учествовали у борбама против јединица НОВЈ, пуштени су кућама.

<sup>13</sup> Бригада је прегазила Мораву и отишла на Јастребац у ноћи 13/14. јуна 1944. године. Реку су прешли код с. Тешице. По избијању на пругу Ниш — Сталаћ, 9. бригада је заробила целу бугарску посаду (види књ. „Источна Србија“, стр. 203 и 204).

<sup>14</sup> Реч је о енглеској војној мисији која се тада налазила при 9. бригади, а која је била одређена за новоформирану 23. дивизију.

<sup>15</sup> Вероватно се ради о неком од совјетских војника који су побегли из немачког заробљеништва и ступили у јединице НОВЈ. Иначе, у то време, при јединицама НОВЈ које су дејствовале у Југоисточној Србији, није било совјетских војних мисија.

Друга група комуниста 5. бригада,<sup>16</sup> јачине око 2 батаљона, истог дана 13. VI пред вече водила је борбу у близини села Станци — 15 км. јужно од Сокобање са четницима ДМ,<sup>17</sup> а сутрадан 14. VI продужили борбу са четницима на простору с. Језеро — с. Раденковац — 15 км. југоисточно од Сокобање. Исход ових борби овој команди није познат.<sup>18</sup> Овој команди је познато, да је последња 4 дана извршена концентрација четника ДМ на подручју среза Сокобањског, са општим циљем борбе и уништења комунистичких банди у овоме крају. Њихова — четничка општа акција још није отпочела.

#### ПРЕДЛОГ:

С обзиром на наоружање комуниста, а нарочито на велики број аутоматског оружја са којим они располажу и на довољне количине муниције као и остале помоћи које они сада примају, Српска државна стража ове области са оваквим наоружањем, опремом и ограниченом количином муниције, није способна да се ефикасно бори са комунистима који се налазе на територији Нишке области.

Да би СДС Нишке области даље са успехом водила борбу са комунистима, да би их могла разбијати и уништавати, неопходно је потребно учинити следеће:

— Да се сваком одреду СДС додели по један лаки и један тешки бацач са довољно бомби за њих.

— Да се сваком одреду СДС додели на 10 војника по једно аутоматско оружје са довољном количином муниције.

— Да се сваком војнику издају по 2 ручне бомбе.

— Да се стражарима издају боље пушке са довољном количином муниције.

— Да срески одреди буду јаки најмање 250 људи, због чега треба одобрити повећање бројног стања страже.

— Да окружне резервне чете буду јаке 250 до 300 људи као ударне јединице, да се њима додели поред наоружања изнетог под 1—4 још по два брдска топа са довољном количином муниције за њих.

— Да се одобри организација санитетске службе по одредима, тако да сваки одред има свога лекара са 4 болничара.

<sup>16</sup> Девета, а не 5. бригада.

<sup>17</sup> Ову борбу су такође водиле јединице 9. бригаде и Нишког НОП одреда. Осим њих, на овом простору није било других јединица НОВЈ.

<sup>18</sup> Опширније о овим борбама види у књ. „Источна Србија”, стр. 201—204.

ра и довољном количином санитетског материјала, \_\_\_\_\_ без чега се самостална јединица у борби не може замислити.

— Да се људству изда пристојна одећа и опрема а нарочито добра обућа, без чега се не може ни замислити ратовање, а нарочито герилско какво се намеће нама у сталним покретима по брдима ван путева.

— Да се сваком одреду додели по 10 коња са прибором ради ношења бадача и тешког аутоматског оружја, или да се одобри, да сваки одред по потреби ово реквизира од народа и задржава коње и коњоводце код себе за оно време док се одред налази у акцији на терену.

— Да се одредима, односно руководиоцима акције на терену начелно дозволи, да у тешким ситуацијама могу договорно са командантима четника ДМ вршити опкољавања и ударе на комунистичке групе, у противном одреди СДС нису способни да се на терену истовремено боре и противу једних и противу других, поред овога, нема расположења код припадника СДС за борбу противу четника ДМ, док с друге стране за борбу противу комуниста расположење је одлично. Стражари не презају ни пред каквом опасношћу кад је у питању борба са комунистима.

Молим да се овај предлог усвоји.

Мишљења сам, да би требало одредити из команде СДС једну иследну комисију која би имала за задатак да ову велику трагедију страже расветли и утврди евентуалне кривице и одговорности због овог тешког и болног случаја по Српеку државну стражу Нишке области и стражаре Моравске области.

Командант, потпуковник  
**Мир. Ј. Станковић**

## БР. 125

### ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ- ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 26. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
26 јуна 1944

#### СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ

##### 1. Нишка област

*Округ Зајечар:* нема важнијих догађаја.

*Округ Ниш:*

У току 23 и 24 о.м. јаке комунистичке снаге предузеле су концентрично надирање према Сокобањи.<sup>2</sup> Четнички одре-ди који су водили ових дана борбу са комунистима били су принуђени да се повуку због недостатка муниције. У самој Сокобањи налази се одред СДС и око 250 четника који ће, у случају напада комуниста на Сокобању пружити отпор.

*Округ Лесковац:*

18 о.м. око 23,30 час. већа група комуниста напала је и минама срушила железничку станицу и касарну српских железничара у Грделици.<sup>3</sup> Развила се борба која је трајала 19 о.м. до 6 час., после чега су се комунисти повукли према пл. Кукавици. Приликом ове борбе погинула су два Немца а рањена 2 бугарска војника и један наш железничар, док су два нацпа жел. чиновника одведена.

##### 2. Београдска област:

*Округ Београд:*

а) 20 о.м. у 11,30 час. на жел. станици Баричка Река (8 км. ј-з од Умке) група непознатих наоружаних људи, око 30 на броју, ослободила је од стражара спроводника из сре-

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 20/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> Односи се на 23. НОУ дивизију која је у ноћи 20. и 21. јуна 1944. прешла са Јастрепца у источну Србију. Дивизија је Ј. Мораву прешла код с. Д. Љубеша. У саставу ове дивизије биле су 7, 9. и 14. бригада (види књ. „Источна Србија”, стр. 213 и 214).

<sup>3</sup> Диверзију су извршили делови 22. НО дивизије. (Види књ. 9, док. 9).

ског одреда Обреновац 28 радника које су ови спроводили за Борски рудник те су се ови разбежали.

б) 22 о.м. четници ДМ убили су у М. Пожаревцу (17 км. ј-з од Гроцке) 12 лица, међу којима и једну жену за које се сумњало да одржавају везе са комунистима. Ноћу 23/24 о.м. четници ДМ убили су такође у с. Дразњу, ср. грочански 9 лица која су одржавала везе са комунистима.

в) Ноћу 22/23 о.м. сукобила се у с. Дубони група комуниста са 2 четничка одреда.<sup>4</sup> После вишечасовне борбе комунисти су разбијени и принуђени на повлачење. На месту борбе остало је 7 комунистичких лешева а 13 комуниста је заробљено и после кратког саслушања стрељано. На страни четника 1 лакше рањен.

*Округ Пожаревац:* нема важнијих догађаја.

### **3. Јагодинска област**

*Округ Јагодина:*

Ноћу 23/24 о.м. 14 наоружаних лица упали су у пивару у Јагодини и из исте одвели 9 коња са целокупним прибором.

*Округ Крагујевац:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крушевац:*

а) Комунисти из округа лесковачког надиру у масама према Брусу и Александровцу<sup>5</sup> да би ухватили везу са комунистима из Санцака који би продрли у долину Ибра. Четници су, услед недостатка муниције били принуђени на отступање те су комунисти 24 о.м. око подне заузели и Брус. Комунисти надиру у две колоне ка с. Купцима долином реке Расине и ка Александровцу.

б) 25 о.м. одељење од 25 стражара СДС сукобило се код села Лесеновци (3 км. јуж. од Александровца) са групом комуниста непознате јачине. У вишечасовној борби ко-

<sup>4</sup> Борба код с. Друговца (око 8 км североисточно од с. Дубоне била је 24. јуна 1944. године. Борбу је водио Космајски НОП бдред. У извештају ОК КПЈ за Младеновац, од 20. јула 1944 (види књ. 20), а који је упућен ПК-у КПЈ за Србију, о овој борби се каже: „24-VI- борба са чулавцима код Друговца (Под.). Том приликом непријатељ је имао већих губитака: 10 мртвих, 10 заробљених. Том приликом је заплењено 12 пушака и мања количина муниције. Ми смо имали: 1 погинулог новог друга, а 4 их је рањено (од којих 1 пао непријатељу).”

<sup>5</sup> На овом простору су дејствовали делови 21. НОУ дивизије. (Види књ. 9, док. 7 и 8).

мунисти су претрпели 'убитке од 30 мртвих и рањених а уништена су им и четвора кола муниције. Одељење СДС није имало губитака.

**Краљевачка и шабачка област:** нема важнијих догађаја.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,

#### БР. 117

### ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ- ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 27. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ

27 јуна 1944 год.

Бр. 163

#### СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ

##### I Нишка област

*Округ Зајечар и Лесковац:* нема важнијих догађаја.

*Округ Ниш:*

26 о.м. у 13 часова код села Блендија (3 км. и. од Сокоба-  
ње) отпочела је борба између комуниста,<sup>2</sup> који са свих стра-  
на надиру ка Сокобањи и четника, који се налазе у Соко-  
бањи. Одред СДС налази се такође опкољен у Сокобањи.

**II Београдска област:** нема важнијих догађаја.

##### III Јагодинска област

*Округ Јагодина:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крагујевац:*

25 о.м. око 15 часова једна група од око 100 партизана,  
напала је ватром из пушака на путнички воз бр. 133, који

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
рег. бр. 21/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> Реч је о деловима 23. НОУ дивизије.



је ишао из Лајковца за Аранђеловац, на 64 км. у атару општине Даројева.<sup>3</sup> Воз је етао, те су комунисти истерали све путнике из воза, легитимисали. . . Када су комунисти хтели да спале воз наишао је од Лајковца панцир воз са немачким војницима, који су одмах припуцали, те су се партизани разбежали. Путници су се потом вратили у воз, који је заједно са панцир возом, без даљих сметњи, стигао у Аранђеловац. Није било мртвих ни рањених.

*Округ Крушевца:*

Стање у јужном делу Округа крушевачког и надаље се погоршава, пошто комунистима стално пристижу појачања из Лесковачког округа.<sup>4</sup>

**IV Краљевачка област:** нема важнијих догађаја.

**V Шабачка област:** нема важнијих догађаја.

#### НАКНАДНИ ИЗВЕШТАЈ

*Округ Београд:*

23 о.м. око 16 часова у атару општине Друговац (16 км. ј-з од Смедерева) вођена је борба између 400 четника ДМ и 150 комуниста. Комунисти су потиснути и разбијени. Погинуо је један четник, а два су рањена. На страни комуниста један погинуо, а један жив ухваћен.<sup>5</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник  
[потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>3</sup> Акцију су извели делови 2. шумадијске НО бригаде.

<sup>4</sup> Односи се на јединице 21. НОУ дивизије.

<sup>5</sup> Према извештају ОК КПЈ за Младеновац, од 20. јула 1944. (види књ. 20) а у коме се говори и о дејствима Космајског НОП одреда, каже се да је борба у с. Друговцу вођена 24. јуна. Партизани су заробили 10 четника и запленили 12 пушака. Космајски одред је имао 1 погинулог, 3 рањена, а 1 је партизан заробљен. (О тој борби види док. 116, напомену 4; а у књ. 9, док. 51).

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
29. ЈУНА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ  
29 јуна 1944 г.

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ**

**I Нишка област**

*Округ Ниш:*

Ноћу 25/26 јуна група комуниста експлозивом је порушила жељезничку пругу на два места између села Д. Љубеш и Корман<sup>2</sup> (10 км. с-з од Житковца). Жртава није било.

*Округ Зајечар:*

26 о.м. једна група комуниста дошла је у села Зубетинац и Бучје (15 км. с-з од Књажевца) где су се сукобили са одредима СДС, СДГС и четника ДМ. Националне снаге успеле су да потисну комунисте ка планинама Слемен и Крстатац.<sup>3</sup>

*Округ Лесковац:* нема важнијих догађаја.

**II Београдска област**

*Округ Београд:*

а. 27 о.м. група од 60 комуниста дошла је у с. Парцани, где је изненада нападнута од четника и после краће борбе разбијена.<sup>4</sup> Комунисти се разбежали у правцу Бабе. На месту борбе остао је леш једног комунисте, доста пропагандног и санитетског материјала.

• б. Ноћу 27/28 о.м. код с. Дудовице (11 км. } од Лазареваца) дошло је до борбе између четника и комуниста, којом су

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 22/1—1, к. 1.

<sup>2</sup> Акцију су извршили диверзанти 23. НОУ дивизије.

<sup>3</sup> У ово време на простору источне Србије дејствовала је само 23. НОУ дивизија.

<sup>4</sup> Вероватно се односи на делове Космајског НОП одреда. У извештају ОК КПЈ за Младеновац, од 20. јула 1944, који је упућен ПК-у КПЈ за Србију (види кш. 20), изнесена су поред осталог, и дејства Космајског одреда од 24. јуна до 15. јула 1944, али у том извештају се ова борба не помиње.

приликом комунисти разбијени и отступили ка срезу качерском.<sup>5</sup> На месту борбе остало је 11 комунистичких и два четничка лвша.

*Округ Пожаревац:* нема важнијих догађаја.

### III Јагодинска област

*Округ Јагодина и Крагујевац:* нема важнијих догађаја.

*Округ Крушевац:*

а) Последњих дана комунисти су мобилисали из с. Текије, среза крушевачког 170, а из села Каоника, среза расинског 186 сељака.

б) 21 о.м. група од 100 комуниста одвела је из с. Капице, среза крушевачког 42 лица.

### IV Краљевачка област

*Округ Краљево:*

У току 27 и 28 јуна II четнички корпус разбио је комунисте на Сувом Рудишту<sup>6</sup> и потиснуо их јужно од Бруса, угрозивши на тај начин позадину оних комуниста, који су остали у Брусу и северно од њега . . .<sup>7</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник  
[потпис нечитак]

<sup>5</sup> Борбу су водили делови 2. шумадијске НО бригаде. (Види књ. 9, док. 56).

<sup>6</sup> О дејствима 21. НОУ дивизије на овом простору опширно се говори у књ. „Ослободилачки рат 1941—1945“, књ. 2, стр. 241—243 и у књ. „Јужна Србија“, стр. 398—407.

<sup>7</sup> Текст је изостављен јер се не односи на дејства јединица НОВЈ.

**ИЗВЕШТАЈ МОРАВИЧКОГ ОДРЕДА СДС ИЗ ИВАЊИЦЕ  
ОД 4. АВГУСТА 1944. КОМАНДАНТИМА МОРАВИЧКЕ I  
ДЕЖЕВСКЕ БРИГАДЕ И МОРАВИЧКОГ СРЕЗА О ПРО-  
ДОРУ ЈАКИХ СНАГА НОВЈ ПРЕМА ИБРУ И ЗАПАДНОЈ  
МОРАВИ<sup>1</sup>**

О Д Р Е Д  
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ ПОЉСКЕ СТРАЖЕ  
СРЕЗА МОРАВИЧКОГ  
Бр. 1256  
4 августа 1944 год.  
ИВАЊИЦА

Види „достављено“

Команда Краљевачке обласне команде депешом од да-  
нас извештава следеће:

„Јаке комунистичке снаге у јачини око 5.000 надиру преко Тутина и планине Рогозне између Новог Пазара и Косов. Митровице, стигле су на реку Ибар у пределу [с.] Рудница — [с.] Лепосавић — Слатина. Прешле су реку Ибар, надиру ка Копаонику.<sup>2</sup> Борбу око станице Рудница воде снаге које доминирају. Правац главнине снага преко Лепосавића. Саобарћај прекинут између Рашке и Косов. Митровице. Борбу воде Немци и Арнаути.“

Предње Вам се доставља ради знања. Молим да се о предњем известе све наоружане националне снаге које се сада налазе у овоме срезу, као и по могућству да се обавесте националне снаге у суседним срезовима. О сваком новом сазнању молим да се извештава овај одред, а и одавде достављаће се извештаји.

4 августа 1944 год. у 8 часова  
Ивањица'

Заступа командира  
наредник водник:  
**Тих. Ж. Парезановић**

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 19/3—2, к. 27.

<sup>2</sup> Односи се на продор Оперативне групе дивизија у Србију. Оперативну групу су сачињавале 2. пролетерска, 5. и 17. НОУ дивизија. (О тим дејствима види у књ. 9, док. 60—62, 67, 68, 78, 179—182).

Види „достављено“

Командант Краљевачке области СДС пуковник Драгутин Редић депешом од данас наређује следеће:

„Ступите у везу са капетаном Павловићем који је у моравичком срезу и саопштите му да узме потребно појачање из Ивањице, Ариља и Пожеге за акцију у моравичком срезу и да одред у Рашкој сарађује са Бешевићем и Дежевском бригадом.“

Предње Вам се доставља с молбом ради знања и предузимање даљих мера. О свима новим моментима молим да се извештава овај одред.

4 августа 1944 г. у 8 часова  
Ивањица

Заступа командира  
наредник водник:  
**Тих. Ж. Парзановић**

Достављено:

К-дту Моравичке и Дежевске бригаде и  
К-дту Моравичког среза.

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДЕ СДС ОД 14. АВГУСТА 1944. О ДО-  
ДОГАЂАЈИМА У СРБИЈИ ОД 10. ДО 14. АВГУСТА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ  
Пов. Ћ. Бр. 227  
14. августа 1944. године  
БЕОГРАД

Преглед догађаја по извештајима  
примљеним у току 13/14. августа  
1944. године.

Према извештајима, који су примљени у току 13/14. августа тек. г. о догађајима у земљи, част ми је доставити Вам следећи извештај:

*1. — Округ Зајечарски:*

— У току ноћи 12/13. августа јаке комунистичке снаге напале су Књажевац и Бољевац.<sup>2</sup> У Књажевцу су се налазили одреди СДС и граничара и један батаљон Бугара те је напад одбијен. \*

У Бољевцу се налазио само одред СДС, јер су се четници после борби код Малог Извора и Понора у току 10 и 11 августа пребацили у срез сокобањски. Јачина одреда је била 70 људи са по 50 метака на пушку, јер је остатак муниције утрошен био у борбама 10. и 11. августа. Комунисти јачине преко 1.000 људи успели су да заузму варош Бољевац и око 22 часа отпочели напад на одред СДС, који се нашао опкољен у својој касарни. Одред је давао огорчен отпор све до 13. августа до 15 часова. Помоћ му ни од куд није стизала, јер су се четници налазили у Сокобањском срезу, те нису благовремено могли стићи у помоћ. Из Зајечара и Бора такође одреду није стигла никаква помоћ. Од стране окупаторских јединица, које су умољене да упуте помоћ из Ниша или Алексинца, такође помоћ није стигла, те је судбина људства овог одреда, који су утрошили остатак муниције, потпуно неизвесна. Изгледи на пробијање одреда кроз овако велике комунистичке снаге а без муниције врло мали су. Комуни-

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 21/3—1, к. 27.

<sup>2</sup> У овим дејствима учествовале су 7. и 9. бригада 23. НОУ дивизије. (Види књ. 9, док. 178).

сти су у току целог 13. августа до подне тукли зграду у којој се налази одред великим бројем бацача и малим топчићима. Зграда у којој се налази одред СДС гори још од 10 часова 13. августа.

2. — *Округ Нишки:*

— У току ноћи 12/13. августа јакe комунистичке снаге нападе су око 23 часа Алексинац<sup>3</sup> са североистока и истока. Комунисти су дејствовали са 4—5 бацача и већим бројем аутоматских оруђа. Напад је уперен био нарочито на зграду где су били смештени Бугари које изгледа да су желели комунисти да разоружају. Одреди СДС из Алексинца и Сокобање (који је у Алексинац повучен у току 11. августа) успели су уз помоћ немачких јединица, које су ускоро стигле, да комунистички напад одбију.

— У току 12. августа са бугарске територије пребацила се једна комунистичка група, јачине око 1000 људи, у срез лужнички и доспела до виса Ракош, на Сувој Планини (9 км. јуж. од Беле Паланке). Ншнавски четнички корпус под командом капетана Петровића одмах је напао комунисте. У борбама вођеним 12. августа по подне па до 13. августа до 16 часова четници, којих је било око 500, били су принуђени да се повуку на север ка Белој Паланци.<sup>4</sup>

— У току 13. августа по подне једна нова комунистичка група од око 1000 људи пребацила се са бугарске територије са обе стране реке Нишаве и предузела надирање од с. Чивлика ка Белој Паланци.<sup>5</sup>

У вези извештаја Пов. Ђ. Бр. 226, јакe комунистичке снаге, које су у току 11 августа прешле у Запаље са бугарске територије и у току 12. августа избиле на Селичевицу пл. (10. км. јуж. од Ниша), воде већ два дана огорчене борбе са четницима, који им спречавају да поново продру на територију лесковачког округа. Четници моле помоћ у муницији, јер им је остало свега по 10—15 метака на пушку.<sup>6</sup>

3. — *Округ Београдски:*

— Ноћу 12/13. августа једна комунистичка група дртла је у с. Рогачу (9 км ј-с од Сопота), где је на кућама исписала

<sup>3</sup> Те ноћи је 14. бригада 23. НОУ дивизије вршила демонстративни напад с циљем да веже окупаторске и квислиншке снаге како не би интервенисале према Бољевцу и Кгважевцу где су дејствовале 7. и 9. НОУ бригада.

<sup>4, 6</sup> и <sup>6</sup> Односи се на 25. НО дивизију која је добила задатак да се из Црне траве пребаци у сврљишки срез и повеже са 23. НОУ дивизијом ради заједничких дејстава у ослобођењу источне Србизе. (Види књ. 9, док. 116, 121 и 178).

комунистичке паролe, излепили комунистичке плакате, па потом отишли у непознатом правцу.

— Исте ноћи око 22 часа, око 100 комуниста дошли су у с. Ђуринце (3 км. ист. од Сопота), гда су по кућама исписали „Живио Стаљин, сви у редове партизана“. У селу се задржали до 3 часа, када су отишли у оближњу шуму између Ђуринаца и Поповића, где су се задржали 13. августа пре подне.

4. — *Округ Шабачки:*

— Ноћу 12/13. августа код с. Равње (12 км. сев. од Богатића) прешла је једна мања комунистичка група из Срема. Предузете су мере да се ови комунисти униште.

5. — *Округ Ужички:*

— У току 10/11. и 12. августа 1. комунистички корпус<sup>7</sup> Коче Поповића<sup>8</sup> успео је, да се пробије кроз јужни део Ужичког округа у срез Студенички. 37. дивизија,<sup>9</sup> 3. и 4. Крајишка и Црногорска бригада, у укупној јачини 6.000 добро наоружаних комуниста, сада угрожавају западни део Студеничког среза. Отпор који су им нружили национални четници и одреди СДС био је недовољан да их спречи у њиховој намери, да угрозе северни део долине Ибра. Највећи разлог овоме је много слабије наоружање националних одреда и недостатак муниције којом комунисти обилују. У току 11, 12. и 13. августа на место комунистичких снага које су отишле ка истоку упале су у јужни део среза златиборског четири муслиманске новоформиране бригаде, и то: 1. и 2. Плеваљска, Фочанска и Чајинска бригада, у укупној јачини око 2.000 људи. Ове бригаде су попуњене искључиво Муслиманима из Санцака који на главама носе фесове, и који свуда изјављују да они долазе да ослобађају Србију. Ове комунистичке снаге успеле су, да у току 11. и 12. августа у борбама вођеним са четницима код Јабланице, Брезовца и Торника (16, 17 односно 14 км. ј-з од Чајегине) и код с. Доброселице, Борове Главе и Љубиша (12, односно 14 км. јуж. од Чајетине),

<sup>7</sup> Односи се на Оперативну групу дивизија (2. пролетерску, 5. и 17. НОУ дивизију) која је 28. јула, са ширег простора Берана (сада: Иванград), отпочела продор према Ибру. Наступајући у три колоне, Оперативна група је 3. августа избила на источне огранке планине Рогозне и у ноћи 3/4. и 4. августа прешла Ибар. Сутрадан, 5. августа, Оперативна група је била на Копаонику. (Види књ. 9, док. 179—182).

<sup>8</sup> Коча Поповић је био командант Главног штаба НОВ и ПО Србије, а командант Оперативне групе био је Пеко Дапчевић.

<sup>9</sup> Тридесет седма НОУ дивизија била је у Санцаку. Поред осталог, она је имала и задатак да дејствује на пругу и друм Ужице — Вишеград. (Види књ. 9, док. 177).



да потисну златиборске четничке бригаде и једну Рудничку четничку бригаду у правцу Чајетине. У свим борбама комунисти су имали знатних губитака нарочито на Боровој Глави и пл. Чиготи, где су четнике помагали јаком артиљеријском ватром и Бугари. Четници су такође имали знатних губитака нарочито због оскудице у муницији.

*Са територија осталих округа нису примљени извештаји о важнијим догађајима.*

(М.П.) ПО ЗАПОВЕСТИ НАЧЕЛНИКА  
Капетан,  
**Жив. М. Магазиновић**

#### БР. 121

### ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЉЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 16. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 13. ДО 16. АВГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
16 августа 1944 год.

Бр: 205

I

#### СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ

##### 1 — Нишка област:

###### *а. Округ Београд:*

1). Око 500 комунистичких бандита прешли су ноћу између 13/14 августа т.г. реку Нишаву код с. Црвена Река — Глоговац и отишли за с. Долац и Рињ. У Црвеној Реци комунисти су ушли у зграду станице СДС, исту опљачкали и пресекли телефонску везу између Беле Паланке и Јјиша. ЈБудство са ове станице било је благовремено повучено. Са овом комунистичком бандом водио је борбу један одред националних четника који је због надмоћности комуниста био принуђен да се повуче ка Глоговцу<sup>2</sup> (9 км. с.з. од Б. Паланке).

<sup>1</sup> Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 20/6—1, к. 25.

<sup>2</sup>, <sup>3</sup> и <sup>4</sup> Односи се на 25. НО дивизију, која је од Главног штаба НОВ и ПО Србије добила задатак да се пребаци преко Нишаве у свр-

2). Друга комунистичка група око 600 људи 13 августа т.г. порушила је минама жељезничку пругу код с. Кременице (3 км. и. од Б. Паланке), а затим је истог дана отишла за с. Дол и Горњи Рињ.<sup>3</sup>

3). Трећа комунистичка група у јачини око 500 људи 13 августа т.г. посекала је више телефонских стубова код с. Дивљани (6 км. ј. од Б. Паланке), па је затим отишла преко р. Нишаве у правцу с. Гламе.<sup>4</sup>

4). 14. августа т.г. 23 комунистичка дивизија у јачини око 2.000 људи сконцентрисала се је у селима: Станци, Катун и Пруговац (7, 9, 6, км. ј-и од Алексинца). У току истог дана порушили су мост на путу Алексинац — Ниш и прекинули сухопутни саобраћај са Нишем.

*б. Округ Лесковац:*

1). 14 августа т.г. наше удружене оружане снаге сукобиле су се код с. Мирошевца (17 км. ј-з од Лесковца) са преко 2000 комунистичких бандита наоружани са око 150 бацача граната. После огорчене борбе комунисти су се повукли ка с. Славујевцу. У овој борби тешко је рањен командант немачког батаљона и његов ађутант и погинула су 3 немачка војника. На страни СДС три погинула, четири теже а пет лакше рањено и двојица полудела од страховите ватре из комунистичких бацача мина. Комунисти су имали око 200 мртвих, од којих су 68 лешева нађени на месту борбе.<sup>5</sup>

2) У вези извештаја бр. 204 од јуче, тач. в. под 4), око 3000 добро наоружаних комуниста у току ноћи између 14/15 августа т.г. извршиле су напад на Куршумлију. У Куршумлији се налази одред СДС јачине 75 стражара и један батаљон новоформираног пука око 300 људи без аутоматског оружја. Борбе се воде у самој вароши. Комунисти су прекинули све везе са Куршумлијом.<sup>6</sup>

љишки срез, а затим да успостави везу са 23. НОУ дивизијом, која је дејствовала на простору Алексинац, Сокобања, Књажевац, и да ослободи источну Србију. (Види књ. 9, док. 121, 122, 129, 142, 155 и 178).

<sup>5</sup> Борбу код с. Мирошевца против Немаца и недићеваца водила је 13. бригада 24. НО дивизије. Бројно стање те јединице (изнето у овом документу) је знатно увећано. Остали подаци су такође нетачни: јединице НОВ се нису повукле, већ су се после једночасовне борбе Немци и недићевци панично разбежали. Бригада је имала само једног рањеног, а не „200 мртвих“. (О тој борби види у књ. 9, док. 151, 178 и 184).

<sup>6</sup> У нападу на Куршумлију учествовале су јединице 2, 5. и 21. НОУ дивизије. Јединице су ушле у град, заузеле центар, али услед снажног отпора непријатеља, који се бранио из утврђених зграда, и недостатка тешких оруђа, која би олакшала заузимање утврђења

## **2. — Београдска област:**

### *а. Округ Београд:*

1) Ноћу између 14/15 августа т.г. од стране комуниста одведени су из Рипња 6 сељака и исти поубијани.

2) Ноћу између 14/15 августа т.г. око 100 комуниста напали су на одељење четника које је обезбеђивало вршај у с. Удовице (6 км. ј-з од Смедерева). Напад је одбијен без губитака.

## **3. — Јагодинска област:**

### *а. Округ Крушевац:*

1). 14 августа т.г. комунисти су експлозивом оштетили мост на прузи Сталаћ—Дедина.

2). Комунистичке банде на територији којом су овладале у срезу жупском и копаоничком, деловима крушевачког, трстеничког и жичког среза, мобилишу све способне мушкарце и жене. Жене употребљавају за споредне службе.

## **4. — Краљевачка област:**

### *а. Округ Ужице:*

1). Комунистичке банде које се налазе на територији среза златиборског и моравичког последња два дана нису показале нарочиту активност.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
НАЧЕЛНИК,

Штаб Оперативне групе дивизија је наредио да се напад обустави и да се јединице извуку из града. (Види књ. 9, док. 136, 137, 138, 141, 150, 179, 181 и 183).

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
17. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 13. ДО  
16. АВГУСТА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту

17 августа 1944 год.

Бр: 206

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:**

**1 — Нишка област:**

*а. Округ Ниш:*

1). 16 августа т.г. једна комунистичка банда порушила је жељезничку пругу код с. Кормана<sup>2</sup> која је дан раније била од истих бандита порушена и оправљена.

2). Јаке комунистичке снаге опкољавају и угрожавају варош Сврљиг.<sup>3</sup> Њихова јачина износи око 1500.

*б. Округ Зајечар:*

1). Ноћу између 14/15 августа т.г. комунистички бандити порушили су жељезничку пругу код с. Сумраковац (12 км. с-и од Бољевца).

2). 14 августа т.г. око 1000 комуниста налазило се у с. Балановац, Зубетинац и Вина (10, 18 км с-з од Књажевца).<sup>4</sup> У с.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 21/6—1, к. 25.

<sup>2</sup> Пругу су порушили делови 23. НОУ дивизије.

<sup>3</sup> Избијањем у рејон Сврљига, Штаб 25. НО дивизије 17. августа издаје заповест за напад на Сврљиг, Грамаду и Нишевац. Према тој заповести један батаљон 18. бригаде је одређен да нападне с. Нишевац (где се налазило око 100 Бугара) а остале јединице те бригаде су добиле задатак да затворе правце који воде према Сврљигу и тиме онемогуће евентуалну интервенцију непријатеља. За напад на Сврљиг су одређена два батаљона 16. бригаде, док је 3. батаљон те бригаде требало да затвори правце који воде од Књажевца и Беле Паланке, а 19. бригада 25. дивизије имала је задатак да нападне Грамаду и затвори правац Алексинац — Сврљиг.

Напад је отпочео ноћу 17/18. августа у 24 часа. Јединице су ушле у Сврљиг и Вугари су се повукли у зграду коју су раније припремили за одбрану. Борци двају батаљона 16. бригаде, немајући довољно искуства за борбу у насељеним местима, нису успели да ликвидирају непријатеља. Нису заузета ни упоришта у Нишевцу и Грамади, јер су ту бугарске фашистичке јединице имале армирано-бетонске бункере.<sup>4</sup> (Види књ. 9, док. 155 и 178 и књ. 11, док 2).

<sup>4</sup> Реч је о јединицама 23. НОУ дивизије.

Селачка и Ошљане (5, 6 км. ј-и од Андрејевца) налази се једна комунистичка група од 1000 бандита у бугарским униформама и са бугарским наоружањем која се последњих дана пребацила из бугарске територије у срез тимочки. Исто тако у с. Радичевац налази се око 1000 бугарских комуниста.<sup>5</sup>

в. *Округ Лесковац:*

1). Тешке борбе наших одреда опкољених у Куршумлији и даље трају. Акције наших одреда против комуниста у јужном делу Округа лесковачког настављају се.

## 2. — Београдска област:

а. *Округ Београд:*

1). 15 августа т.г. комунистички бандити сишли су у М. Иванчу где су их сачекали четници ДМ којима је ускоро пристигла помоћ стражара СДС из Младеновца са једним одељењем Немаца. Борба је трајала од 13 — 17 часова.<sup>6</sup> На месту борбе нађено је 10 комунистичких лешева, а 4 четника и 4 стражара СДС су рањена.

2). У вези извештаја бр. 205 од јуче комунистички бандити који су се појавили код с. Неменикуће сачекани су од стране четника и да би избегли борбу поделили се у две групе. Једна је кренула ка с. Бабе где су сачекани од стране стражара СДС и немачких војника, а други у Рогачи од стражара СДС. Једни и други разбијени су и разбежали се у правцу с. Раниловића и Дучине. У овим борбама комунисти су имали 5 мртвих и 20 теже рањених, а 3 су жива ухваћена од стране четника. Четници су имали 2 рањена.<sup>7</sup>

## 3. — Јагодинска област:

а. *Округ Крушевац:*

1). Наши оружани одреди који су били принуђени да се повуку испред комунистичког надирања са Копаоника у долину 3. Мораве поново су 12 о.м. напали комунисте на територији среза жупског и копаоничког. У току 13, 14 и 15 августа т.г. национални одреди успели су да потисну комунисте који се повлаче ка Александровцу, Брусу и Копаоніку. У току 16 августа т.г. опкољен је Александровац од стране четника ДМ и према првим извештајима заузели га.<sup>8</sup>

<sup>5</sup> За све време рата у овом делу источне Србије није било ниједне бугарске партизанске јединице, већ се овде вероватно ради о заробљеним Бугарима којих је тада било доста у 23. НОУ дивизији.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> На простору М. Иванче и у рејону Неменикућа дејствовали су делови Космајског НОП одреда.

<sup>8</sup> О борбама које је Оперативна група водила на Копаонику против четника Драже Михаиловића (1. равногорског, Ваљевског и

#### 4. — Краљевачка област:

*а. Округ Ужице:*

1). Комунистичке банде које су надирале у срезу златиборском и моравичком изгледа да се сада повлаче према Новопазарском Санџаку.<sup>9</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
НАЧЕЛНИК,  
(М.П.) [Потпис нечитак]

#### БР. 123

### ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД 18. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ 16 И 17. АВГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
18 августа 1944 год.

Бр: 207

#### СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

##### 1. — Нишка област

*Округ Зајечар:*

а) 16 о.м. једна наоружана комунистичка банда отворила је митраљеску и пушчану ватру на путнички воз између станице Рајац—Тамнич (14 км. ј. од Неготина) и том приликом скинули из воза 7.000 кгр. вуне, 8 свиња и 10 јагањаца намењених за Сточну централу. Том приликом разоружано је 5 немачких и 7 бугарских војника.<sup>2</sup>

5. јуришног четничког корпуса), који су тада били потпуно разбијени, опширније види у књ. 9, док. 111, 179, 181 и 182.

<sup>9</sup> Односи се на 37. дивизију, која је, поред осталог, имала и задатак да дејствује на пругу и комуникацију Ужице — Вишеград. (Види књ. 9, док. 177.)

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 22/6—1, к. 25.

<sup>3</sup> Напад су извршили делови 23. НОУ дивизије.

б) 17 о.м. вођена је борба између 600 комуниста и књажевачког четничког корпуса код с. Понор и Крента (10, 11 км. ј. од Књажевца). Због недовољне муниције четници су се повукли.<sup>3</sup>

в) На простору с. Јелашница—Шарбановци—Ново Корито (7, 10, 15 км. с-и од Књажевца) налази се око 3.000 комуниста који су се пребацили из Бугарске на нашу територију.<sup>4</sup>

г) 16 о.м. комунисти су се повукли из Бољевца.

*Округ Лесковац:*

Наци оружани одреди који су опкољени у Куршумлији воде и даље огорчену борбу са далеко надмоћнијим комунистичким снагама.<sup>5</sup>

## **2. — Београдска област**

*Округ Београд:*

17 о.м. у село Шопић (2 км. с-з од Лазаревца) комунистички бандити напали су 8 стражара СДС, који су обезбђивали вршалицу и после двочасовне борбе комунисти су одбијени.

(М.П.)

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

<sup>4</sup> У свим овим местима налазили су се делови 9. бригаде 23. НОУ дивизије који су прелазили и преко нове бугарско-ерпске границе.

<sup>5</sup> Види књ. 9, док. 178, 179, 180, 181 и 183.

**БР. 125**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
21. АВГУСТА 1944. ГОДИНЕ О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ 18.  
и 19. АВГУСТА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА  
Одељење за државну заштиту  
21 августа 1944 год.

Бр: 209

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:**

**1. — Нишка област:**

*а) Округ Зајечар:*

1) 19 о.м. комунистичке банде су поново минирале и порушиле мост на Јелашничкој реци (4 км. ј. од Андрејевца).<sup>2</sup>

2) Главнина комунистичких снага у округу зајечарском налази се још увек око с. Вина, Зоруновац, а њихови предњи делови долазе до реке Тимока, на делу од Књажевца до Андрејевца. Источно од Књажевца и Андрејевца налазе се још увек јаче комунистичке снаге које су прешле из Бугарске.<sup>3</sup>

*б) Округ Лесковац:*

Јединице СДС из Лесковца последњих дана сукобиле су се у с. Стројковце (10 км. ј. од Лесковца) са комунистичком групом од 200 бандита и том приликом комунисти су принуђени на повлачење одневши троја мртвих и рањених.<sup>4</sup> На страни СДС није било губитака. У борби код села Губеревца (10 км ј. од Лесковца) заробљено је 5 комуниста.

<sup>1</sup> Оригинал (пидан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 23/6—1, к. 25.

<sup>2</sup> Сада: Минићево.

<sup>3</sup> Односи се на 9. бригаду 23. НОУ дивизије. (Види док. 123, напомену 4).

<sup>4</sup> Ову борбу са недићевцима водила су два батаљона 13. бригаде 24. НО дивизије. У извештају (књ. 9, док. 184) каже се да су се батаљони повукли, али се не наводе разлози зашто је то учињено. Што се тиче губитака, овај је податак произвољан. У поменутом извештају 24. НО дивизије наводи се да 13. бригада није имала губитке.



Истовремено комунисти су извршили напад на посаду СДС у селу Вучје (15 км. ј. од Лесковца) али је напад одбијен.<sup>5</sup>

## 2. — Београдска област:

*Округ Београд:*

1. Ноћу 18/19 о.м. две групе комуниста у јачини око 400—450 бандита напале су један одред од 150 четника у с. Вел. Крсна (10 км. с-и од Младеновца) који су обезбеђивали вршај. Услед надмоћности комуниста после краће борбе четници су се повукли. На страни четника има 2 погинула. Том приликом комунисти су у селу запалили 8 вршалица.<sup>6</sup>

2. 19. о.м. по подне једна комунистичка група упала је у с. Ђуринце (3 км. ист. од Сопота) где је растерала општинску сеоску стражу.<sup>7</sup>

## 3. — Јагодинска област:

а) *Округ Крушевац:*

У току 19 о.м. вођене су огорчене борбе између четника и комуниста код с. Рлица и Крушница (20 км. ј-и од Крушевца) где су веће групе комуниста потучене и одбачене ка Јастрепцу.<sup>8</sup>

*Из осталих области нису примљени извештаји о важнијим догађајима.*

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>5</sup> У с. Вучје су такође ушли делови 13. бригаде 24. НО дивизије. Ни овај податак није тачан. У извештају 24. НО дивизије (књ. 9, док. 184) каже се: „Непријатеља је захватила паника због доласка наших јединица из Босне и бежи из Вучја”.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> Ове акције је извршио Космајски НОП одред.

<sup>8</sup> У овој борби (уколико је вођена) вероватно је учествовао Јастребачки НОП одред. У документима јединица НОВ и ПО, које су тада дејствовале на том простору, о тој борби се не говори.

БР. 125

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
23. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 14. ДО  
23. АВГУСТА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту

23 августа 1944 год.

Вр: 211

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

**1. — Нишка област:**

*Округ Ниш:*

а) Јаче комунистичке снаге налазе се у селима у око-  
лини Б. Паланке. Располаже се подацима да су се овде при-  
купиле и намеравају ових дана напасти Белу Паланку.<sup>2</sup>

б) Због јаких груписања комунистичких снага око Свр-  
лига, срески начелник и органи СДС повучени су у Ниш.

*Округ Лесковац:*

а) Наши оружани одреди који се од 14. ов. м. налазе  
опкољени од стране 3.000 комуниста у Куршумлији, одбили  
су седам комунистичких јуриша на варош. Комунисте су  
помагали енглески авиони који су 19 ов.м. бомбардовали ва-  
рош Куршумлију.<sup>3</sup>

б) 17 ов.м. комунистичке банде отпочеле су напад на ва-  
рошицу Лебане коју су опколили са свих страна. Први на-  
пад је одбијен па је у току 19 августа отпочео главни кому-  
нистички напад са свих страна. Комунисти су дејствовали  
артиљеријом и великим бројем бацача. Комунисти су почели  
да продиру у саму варошицу и тада су наишли немачки тен-  
кови и један одред добровољаца тако да се борба водила по  
самим улицама од 8 до 19 часова када су се комунисти по-  
вукли из Лебана.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И.,  
рег. бр. 24/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> Односи се на Пиротски НОП одред. Бројно стање одреда је  
увеличано, вероватно зато што су неколико дана пре тога преко овог  
простора прошле јединице 25. НО дивизије.

<sup>3</sup> Види књ. 9, док. 178, 179, 180, 181 и 183.

<sup>4</sup> Штаб 24. НО дивизије био је обавештен да су Немци, неди-  
ћевци и четници напустили Лебане и да су се повукли према  
Лесковцу. Он је зато одлучио да одмах нападне Лебане у коме је

*Округ Зајечар*

У току 21 и 22 ов.м. сконцентрисале су се 19 и 22 комунистичка дивизија<sup>5</sup> у околини Књажевца и намеравају да нападну концентричним дејством Књажевац.

**2. — Београдска област:**

*Округ Београд:*

21 ов.м. једна група комуниста на коњима и са једним аутомобилом дошла је у с. Парцане где је растерала сеоску стражу а потом отишла у правцу Парцанског виси.<sup>6</sup>

**3. — Јагодинска област:**

*Округ Крагујевац:*

22 о.м. једна група комуниста напала је жел. станицу Срчаник (4 км. сев. од Г. Милановца) где су спалили архиву, уништили телефон, порушили скретницу и опљачкали касу.

остало још око 600 Бугара. Дивизијском заповести од 16. августа 1944 (књ. 9, док. 147) било је одређено да напад отпочне у ноћи 17/18. августа у 21.00 час и да у њему учествују све бригаде (11, 13. и 15.) и дивизијска артиљерија. Напад, међутим, није отпочео тог дана, већ сутрадан, у исто време, и трајао је до 23,00 часа 20. августа, када су последњи делови непријатеља протерани преко р. Јабланице у Лесковац. Борба је била врло тешка и одвијала се у две фазе. Првог дана, 18/19. и 19. августа, до 11,20 часова, јединице 24. дивизије су успеле да сломе врло јаку спољну одбрану и да уђу у Лебане, али тада је, 19. августа у 11,20 часова, дошло до интервенције Немаца, који су се са 6 тенкова и 10 камиона брзо пробали од Лесковца до Лебана. У тој ситуацији 24. дивизија се повукла на положаје изнад Лебана, са којих се упорно бранила вршећи честе противнападе, чиме је отежавала наступање непријатељу који је настојао да уђе у град и омогући Бугарима да се извуку. У томе су успели тек увече око 20 часова. Међутим, у 21 час 24. дивизија поново врши напад на новопосеђене бугарске положаје и успева да их протера и да 20. августа, изјутра, уђе у Лебане. Но убрзо затим долази до нове немачке интервенције. И овог пута су употребили тенкове, али сада 11. и 13. бригада 24. НО дивизије врше одмах противнапад и приморавају Немце на повлачење. Борба је трајала до 15 часова 20. августа. Немци су се најпре повукли у с. Бошњак, а онда су, пошто су овде оставили један део снага, око 200 Немаца и руских белогардејаца, отишли према Лесковцу. Исте вечери 24. дивизија је извршила напад на с. Бошњак и натерала непријатеља да у 23 часа напусти и ово упориште и побегне у Лесковац. У овим борбама је заробљено 30 непријатељских војника, а заплењено: 2 пољска топа са 500 граната, 250 мина за минобацаче, 12 митраљеза и пушкомитраљеза, 120.000 метака, велика количина намирница и 150 кола разног другог материјала. Дивизија је имала 13 мртвих (7 из 15-те, 3 из 11. и 3 из 13. бригаде) и 20 рањених. (Види књ. 9, док. 170, 175 и 184).

<sup>5</sup> Не 19. и 22., већ 25. и 23. НОУ дивизија.

<sup>6</sup> Вероватно се односи на Космајски НОП одред.

**4. — Краљевачка област:**

*Округ Кос.Митровица:*

22 ов.м. око 250 комуниста дошли су у рудник Кремићи (10 км. с-и од Рашке) где су опљачкали све намирнице, спрему и прибор и порушили окна у азбестном руднику.<sup>7</sup>

*Округ Ужице:*

1 и 37 комунистичка дивизија прешла је реку Лим и заузела Соколицу и Бањске стене, предузела надирање ка Кокином Броду и преко Црног врха ка селу Доброселици (26, 24, 20 и 15 км. ј.и. од Чајетине). Друге две бригаде заузеле су Рудо и преко Д. Увца упале у срез златиборски у село Јабланицу (18 км. ј-з од Чајетине). Са овим комунистичким бандама воде огорчене борбе национални четници,<sup>8</sup>

(М.П.) По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

<sup>7</sup> Напад је извршила 4. крајишка бригада 5. НОУ дивизије, и то у ноћи 21/22. августа. (Види књ. 11, док. 56).

<sup>8</sup> О тим дејствима 1. пролетерске и 37. НОУ дивизије види у књ. 11, док. 6, 15, 26 и 115.

БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
24. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ 23. АВ-  
ГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту  
24 августа 1944 год.

Бр: 212

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

1. — Ншпка област:

*а. округ Зајечар:*

1). 23 августа т.г. у 3 часа један добровољачки и један руски батаљон<sup>2</sup> отпочели су борбу са комунистима код с. Вине, Балановца и Васиља<sup>3</sup> (10 и 8 км. с-з, односно з. од Књажевца). Резултат до сада непознат.

*б. Округ Лесковац:*

1). У току 23. августа т.г. још увек је трајала борба код Куршумлије<sup>4</sup> између наших оружаних одреда и комуниста. У току истог дана нашим оружаним одредима упућена су појачања.

2. — Београдска област:

*а. Округ Београд:*

1). Ноћу између 22/23 августа т.г. једна група од 100 комуниста прошла је кроз с. Ђуринце (3 км. и. од Сопота) где је спалила општинску архиву и отишла у правцу М. Пожаревца.<sup>5</sup>

2). 23. августа т.г. у 9 часова у с. Пударци (6 км. ј. од Гроцке) око 500 комуниста напали су одељење СДС које је обезбеђивало вршалице. Овом одељењу притекао је у помоћ

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 25/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> Реч је о руском белогардејском батаљону.

<sup>3</sup> На овом простору су се налазили делови 25. НО дивизије. Двадесет трећа НОУ дивизија била је код Алексинца.

<sup>4</sup> Види књ. 11, док. 7, 20, 176, 177 и 179.

<sup>5</sup> и <sup>6</sup> Ове акције је извршио Космајски НОП одред. (Види књ. 11, док. 27).

одред СДС из Гроцке, које је због надмоћности комуниста повукло се према с. Брестовику, куда су их следили комунисти и наши су се одреди повукли према Гроцкој.<sup>6</sup>

### 3. — Јагодинска област:

*а. Округ Крушевац:*

1). 23 августа т.г. код с. Паруновац (3 км и. од Крушевца) четници ДМ водили су огорчену борбу са 300 комуниста. Четници су [у] овој борби имали 5 мртвих и 3 рањена.<sup>7</sup>

*б. Округ Крагујевац:*

1). 23. августа т.г. комунистички бандити упалили су железничку станицу у Бањи. Цела станица и постројења изгорели су.

### 4. — Краљевачка област:

*а. Округ Ужице:*

1). У вези извештаја бр. 211 од јуче<sup>8</sup> комунистичке банде, њих око 3000 лица, које надиру из Новопазарског Санцака у току 23. августа т.г. потисли су четнике који су се повукли на простор: с. Шљивовица—Чајетина—Алин Поток Љубиш—срез златиборски. Четницима је нестала муниција.

(М.П.) По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

<sup>7</sup> Напад на немачки аеродром код Крушевца и на четнике у с. Паруновцу и с. Головоде извршила је 1. крајишка бригада 5. НОУ дивизије. Напад на аеродром није успео, јер јединице ове бригаде нису могле да се привуку до авиона које су немачке посаде из бетонских бункера успешно штитиле.

Исте ноћи јединице 1. крајишке бригаде су нападе и четнике Драже Михаиловића, изненадили их и нанели им велике губитке. Заробиле су 43 четника.

У тим двама акцијама 1. крајишка бригада је запаљивим мецима уништила 3 авиона, а запленила је 1 тешки митраљез, 32 пушке, већу количину муниције и уништила 1 минобацач. Бригада је имала 2 мртва и 4 рањена. (Види књ. 11, док. 32 и 56).

<sup>8</sup> Види док. 125, напомену 8.

БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
25. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 22 ДО  
25. АВГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту  
25 августа 1944 год.

Бр: 213

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

1. — Нишка област:

*а. Округ Ниш:*

1). 22. августа т.г. око 19 часова, комунисти су напали код с. Горње Трнавe један немачки луксузни аутомобил, у коме су убили 3 немачка војника и једног одвели. Ауто је оштећен у јакој мери.

2. — Београдска област:

*а. Округ Београд:*

1). 24 августа т.г. код с. Водња (14 км. ј-з од Смедерева) и с. Камендол (9 км. ј. од Гроцке) наши одреди водили су борбе са комунистима. Резултат до сада непознат.<sup>2</sup>

2). Ноћу 24/25 ов.м. око 1 час прешла је код Умке (400 м. сев. од фабрике „Посавина“) једна група комуниста са хрватске на нашу страну. Гранична стража приметила је један чамац на удаљености око 50 метара од најше обале и на исти отворила ватру. Том приликом на граничаре је отворена ватра како са хрватске тако и са наше стране. Из овога се закључује да су комунисти успели да већ раније пребаце извештан део своје снаге на нашу обалу и ту образовали мостобран. У току вођене борбе један је граничар теже рањен а пет nestало.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 26/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> У овој борби је вероватно учествовао Космајски НОП одред.

<sup>3</sup> Односи се на 1. батаљон Тамнавско-посавског НОП одреда који је формиран у Срему почетком априла 1944. године углавном од београдских радника. (Види књ. 20, извештај ОК КПЈ за Младеновац од 17. августа 1944, нопомену 9.

### 3. — Јагодинска област:

*Округ Крагујевац:*

У вези извештаја бр. 212 од јуче<sup>4</sup> комунистички бандити су од жел. станице Бања отишли у село Копљаре (6 км. с-и од Аранђеловца) где су спалили три вршалице, а затим у с. Белосавца (6 км. ист. од Аранђеловца) где су напали четничку посаду за обезбеђење вршаја, разбили је и спалили 3 вршалице и општинску архиву. Истога дана у 19,30 час. стигао је у Белосавце одред СДС из Тополе, напао комунисте и после једночасовне борбе присилио их на повлачење у правцу с. Марковца<sup>5</sup> (7 км. с-и од Аранђеловца).

### 4. — Краљевачка област:

*Округ Ужице:*

У вези извештаја бр. 212 од јуче 24 ов.м. у 7 час. комунисти су предузели напад главним снагама у правцу севера. Једна јака комунистичка колона напала је Палисат и борба је трајала у току целог дана. Друга јака комунистичка колона истог дана у 13 час. напала је одред СДС у јачини од 100 стражара у с. Рожанство (23 км. од Ужица). Борба је трајала до 17 час. Јачина комуниста цени се на око 2.000 добро наоружаних.

У селу Чиготе налази се штаб комунистичког корпуса са око 1.000 комуниста и великом комором.<sup>6</sup>

### 5. — Шабачка област:

*Округ Шабац и Ваљево:* нема важнијих догађаја.

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>4</sup> Види док. 126.

<sup>5</sup> Ове акције је вероватно извела 2. шумадијска НО бригада.

<sup>6</sup> О борбама 1. пролетерске дивизије на Златибору види у књ. 11, док. 18, 26, 28 и 36.



БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
26. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 17. ДО  
25. АВГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту  
26 августа 1944 год.

Бр: 214

"СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

1. — Нишка област:

*а. Округ Зајечар:*

1). 17 августа т.г. око 17 часова једна група од око 150—200 комуниста наоружана већином аутоматским оружјем упала је у с. Грлиште (14 км. ј. од Зајечара) и спалила општинску архиву, печате и штамбиље, обили општински магацин и однели дуван, сапун и намирнице намењене становништву и избеглицама, као и писаћу машину. По одржаном збору мештанима око 24 часа комунисти су се удаљили ка с. Мариновцу, среза тимочког.<sup>2</sup>

2). 17 августа т.г. око 18 час. једна комунистичка група у јачини од 150—200 бандита наоружана махом аутоматским оружјем упала је у с. Шљивар (7 км. ј-з од Зајечара) где је спалила општинску архиву, печате и штамбиље. Комунисти су одржали збор мештанима и наредили општинској управи да обустави рад и реквизицију.<sup>3</sup>

3). 26 августа т.г. у 2 часа отпочела је огорчена борба у Бољевцу између националних четника и комуниста. Борбе још трају. Четници моле хитну помоћ.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 27/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> и <sup>3</sup> Акције извео вероватно Зајечарски НОП одред.

<sup>4</sup> Напад на Бољевац је извршила 25. НО дивизија. У граду су се налазиле јаке четничке снаге. Поред Јуришног четничког корпуса, у Бољевцу су били и делови из разбијених четничких корпуса са територија параћинског, хомољског и неготинског среза. Дивизија је с нападом отпочела 26. августа 1944. у 03,00 часа. У току напада се показало да садејство међу јединицама није добро остварено и дивизија тога дана није могла да изврши постављени задатак. Напад је одложен за 27. август, такође у 03,00 часа, тек пошто се прикупе снаге двеју бригада. Међутим, тада је већ било касно јер

## 2. — Београдска област:

### *а. Округ Београд:*

1). У вези извештаја бр. 213 од јуче<sup>5</sup> комунистичка група која се пребацила преко Саве код Умке, продужила је преко с. Пећана, В. Моштанице, Цветковог Гроба, Липовице до Љуте Стране (2 км. и 3, 9, 12 и 14 км ј-и од Умке) и поделила у два дела. Један мањи део око 150 комуниста ушао је у с. Рипањ 25. о.м. ујутро, док је други већи део од око 200 комуниста продужио за Парцански вис. Комунистичку групу на Парцанском вису, која је била наоружана сем пушака и са 12 митраљеза и 4 бацача и располагала са доста муниције, дочекао је један одред стражара СДС у јачини 100 људи и у борби која је трајала 25. о.м. од 16 до 19.30 часова комунисти су разбијени. Комунисти су имали 5 мртвих, 20 рањених и једног заробљеног. Ослобођен је један наш граничар кога су комунисти били заробили код Умке.<sup>6</sup>

2). 25 августа т.г. око 10. час. вођена је борба код с. Раниловића (14 км. ј. од Сопота) између једног оделења Немаца за прикупљање жита и једне групе комуниста. Резултат непознат.<sup>7</sup>

Истог дана око подне једна комунистичка група, непознате јачине налазила се у с. Дрлупа (10 км. ј-з од Сопота).<sup>8</sup>

## 3. — Јагодинска област

### *а. Округ Крушевац:*

1). У току 25 августа т.г. комунисти из среза жупског повукли су се нешто на југ и евакуисали Александровац, у који су ушли четници.<sup>9</sup>

је из зајечарског гарнизона уследила интервенција Немаца, руских белогардејаца и љотићеваца. Јачина непријатеља је била око 1000 људи. Због тога је 25. дивизија била приморана да се повуче јужно од Вољевца.

У овим борбама 25. НО дивизија је имала 15 мртвих и 32 рањена борца. Број мртвих код четника и Немаца био је много већи. Заробљено је 35 непријатељских војника. (Види књ. 11, док. 25, 35 и 88).

<sup>5</sup> Види док. 127.

<sup>6</sup> Реч је о 1. батаљону Тамнавско-посавског НОП одреда који је прешао из Срема у Србију (код Умке) у ноћи 24/25. августа. Види док. 127 и књ. 20, извештај ОК КПЈ за Младеновац од 17. августа: 1944.

<sup>7</sup> и <sup>8</sup> Вероватно се ради о деловима 2. шумадијске НО бригаде.

<sup>9</sup> Јакe четничке снаге, са нешто недићеваца, приморале су јединице 17. НОУ дивизије да напусте Александровац и да се повуку јужно од пута Новаци – Александровац. (Опширније о томе види У књ. 11, док. 178).

2). 25 августа т.г. комунисти су порушили мост на путу /, Крушевац — Александровац код с. Новаци и Лаћислед (4, одн. 8 км. с-и од Александровца). Истог дана комунисти су експлозивом порушили мост на прузи Крушевац — Сталаћ (6 км. с-и од Крушевца) као и мост на друму Крушевац — Сталаћ у непосредној близини.<sup>10</sup>

3). 25 августа т.г. комунистичка група у јачини око 100 \ /бандита спалила је општинску архиву у с. Дедина<sup>11</sup> (2 км. \Дг и. од Крушевца).

#### 4. — Краљевачка област:

##### а. Округ Кос. Митровица:

1). У току последњих дана у долини р. Ибра, у с. Рибариће, Јабланица и Врњачка Бања (18 км. ј. од Новог Пазара) примећено је прикупљање јаких комунистичких снага, који врше присилну мобилизацију свих способних мушкараца и изграђују помоћни аеродром.

У току 25 августа тек. год. отпочело је пребацивање комунистичких снага које су се налазиле на пл. Рогозни (20 км. и. од Новог Пазара) преко р. Ибра у правцу Копаоника.<sup>12</sup>

##### б. Округ Ужице:

1). У вези извеиптаја Бр. 213 од јуче<sup>13</sup> после вођених борби 24 августа т.г. и у току ноћи између 24/25 августа т.г. под притиском надмоћнијих комунистичких снага одред стражара СДС из Рожанства повукао се у правцу с. Збојштице и Љубања (6, одн. 5 км. ј. од Ужица). У овој борби одред СДС је имао губитака: 2 погинула, 2 рањена и 4 нестала стражара. Командант окружне страже СДС мајор Хранислав Ђорђевић и потпоручник Андрић контузовани су од непријатељских граната. На месту борбе остало је 60 комунистичких лешева а 45 их је рањено. Одред СДС издржао је у борби пред вишеструко надмоћнијим комунистичким снагама све док није пристигла помоћ, те је даље надирање комуниста заустављено.

Четничке јединице које су се налазиле на пл. Чиготи и у с. Алин Потоку (7 км. ј-и од Чајетине) повукле су се

<sup>10</sup> Диверзије је извршило минерско одељење 1. крајишке бригаде 5. НОУ дивизије. Акција није извршена 25, већ 24. августа. (Види књ. 11, док. 94).

<sup>11</sup> Акцију је вероватно извршио Крушевачки НОП одред.

<sup>12</sup> На том простору је дејствовао Ибарски НОП одред. (Види књ. 11, док. 161).

<sup>13</sup> Види док. 127.

због нестанка муниције у с. Севојно (5 км. и. од Ужица) а Златиборски четнички корпус у с. Шљивовицу и Бранешци (8, одн. 4. км. с-з од Чајетине).<sup>14</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
(М.П.) [Потпис нечитак]

**БР. 129**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
28. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 25. ДО  
27. АВГУСТА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**  
Одељење за државну заштиту  
28 августа 1944 год

Бр. 215

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ**

**1. — Нишка област:**

*а. Округ Ниш:*

1). 25 августа т.г. одред СДС из Сврљига водио је борбу са једном групом комуниста 5 км. зап. од Сврљига. После двочасовне борбе комунисти су отступили.<sup>2</sup>

*б. бкруг Зајечар:*

1). 26 августа т.г. отпочела је борба између четника и комуниста код с. Валакоње (4 км. с. од Бољевца). Борбе су биле огорчене и село је прелазило неколико пута у руке једне и друге стране. Истог дана комунисти су заузели Бољевац.<sup>3</sup>

<sup>14</sup> О борбама на простору Чајетина (Златибор), Прибој и Нова Варош види у књ. 11, док. 40, 43, 47 и 53.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 28/6-1, к 25.

<sup>2</sup> Вероватно се ради о Сврљишком НОП одреду који је тих дана формиран од људства из 23. НОУ дивизије.

<sup>3</sup> Види док. 128, напомену 4 и књ. 11, док. 25, 35 и 88.

2). У с. Скробница и Бели Поток (16 км з. од Књажевца) у току 26. августа т.г. комунисти су однели из села четвора кола пшенице, 500 хлебова и 150 оваца.<sup>4</sup>

3). 26 августа т.г. водили су борбе наши одреди са једном комунистичком бандом између с. Мариновац и Боровац<sup>5</sup> (6 км. с-з од Андрејевца).

## 2. — Београдска област:

### а. Округ Београд:

1). 25 августа т.г. водили су борбу четници са око 300 комуниста код с. Друговца (20 км. ј. од Смедерева). Погинула су 3 четника и 10 рањених.<sup>6</sup>

2). Ноћу између 25/26 августа т.г. комунисти су посекали 5 телефонских стубова између жељезничке станице Осипаоница и Железник.<sup>7</sup>

3). 27 августа т.г. један одред граничара пребацио се је код Умке на леву обалу Саве и после 20 минута вођене борбе са комунистима повукао се без губитака.

4). 26 августа т.г. комунисти са хрватске стране отворили су пушчану ватру на наше граничаре на 15 км. друма Београд — Умка. После краћег пушкарања комунисти су се повукли у унутрашњост Хрватске.

## 3). — Јагодинска област:

### а. Округ Кругиевац:

1). 26 августа т.г. комунисти су напали мешовити воз код ж. станице Ђунис.<sup>8</sup>

## 4). — Краљевачка област:

### а. Округ Ужице:

1). Ноћу између 26/27 августа т.г. комунисти су попалили већ раније оштећене жељезничке станице у Кремнима и Мокрој Гори.

<sup>4</sup> Реч је о набавци намирница коју су вршили позадински рргани 23. НОУ дивизије.

<sup>5</sup> Борбу су водили делови 23. НОУ дивизије.

<sup>6</sup> и <sup>7</sup> У борби код с. Друговца и у диверзији између Осипаонице и Железника вероватно су учествовали делови 2. шумадијске НО бригаде и Космајског НОП одреда.

<sup>8</sup> Акцију је извршио 3. батаљон 1. крајишке бригаде 5. НОУ дивизије. Акција је извршена 25, а не 26. августа. Ова мешовита композиција имала је 95 вагона и у њима су се налазиле животне намирнице. Том приликом је убијено 10 Немаца, а 4 је заробљено. (Види књ. 11, док. бр. 94).

2). 27 августа\* т.г. бугарске јединице прекинуле су борбу са комунистима и повукле се у правцу Косјерића и Пожеге. Истог дана јаке комунистичке снаге налазиле су се на линији: Груда — Градина — Рожанство — Чичково — Бје^луша, срез златиборски.<sup>9</sup>

*а. Округ Кос. Митровица:*

1). 25 августа т.г. комунисти су порушили на већој дужини железничку пругу код Лепосавића.

2). Једна јача комунистичка банда налази се код с. Баре (10 км. ј-и од Новог Пазара) где изграђују помоћни аеродром и мобилише све способне мушкарце за ове радове.<sup>10</sup>

**б). Шабачка област:**

*а. Округ Шабац:*

1). Ноћу између 25/26 августа т.г. комунисти су спалили општинску архиву у с. Узвеће (8 км. с. од Богатића).

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>9</sup> О борбама у ужичком округу види књ. 11, док. 53, 58 и 66.

<sup>10</sup> На овом простору је дејствовао Ибарски НОП одред.

БР. 125

ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
30. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 24. ДО  
29. АВГУСТА<sup>1</sup>

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту  
30. августа 1944 год.

Бр: 216

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

1. Нишка област:

а. Округ Ниш.<sup>1</sup>

1). 24 августа т.г. комунисти су из душевне болнице у Топоници однели на двоја кола санитарски и канцеларијски материјал и животне намирнице. Из касе су опљачкали 37.000 динара и одвели једног болничара и једног радника.

2). 25 августа т.г. комунисти су спалили општинску архиву у Кнез Селу (10 -км. и. од Ниша) и са собом одвели 4 лица.

3). 25 августа т.г. водила се борба између стражара СДС и око 100 комуниста код с. Мали Дреновац (7 км. ј. од Житковца). Комунисти су присиљени на повлачење.

4). 26 августа т.г. наши оружани одреди сукобили су се са комунистима код с. Адровац (3 км. з. од Житковца). Комунисти су разбијени и отступили су.

5). Ноћу између 25/26 августа т.г. комунисти су порушили жељезничку пругу код Житковца и том приликом преврнула се једна локомотива.

6). Ноћу 27/28 августа т.г. комунисти су минирали жељезничку пругу 7 км. ист. од Ниша услед чега је преврнуто неколико вагона. Том приликом отворили су пушчану и митраљеску ватру на композицију и спалили 18 вагона. Овом приликом погинуло је 6 немачких војника, а 5 их је заробљено. Погинуо је и један жељезничар.

7). Ноћу између 27/28 августа т.г. око 40 комуниста дошли су у с. Лалинац (7 км. с-з од Ниша) и собом одвели 15 младића.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 29/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> У свим акцијама на овом делу нишког округа учествовале су јединице 23. НОУ дивизије. (О тим дејствима види књ. 11, док. 22, 34, 79, 84, 85 и 175).

*б. Округ Зајечар:*

1). 27 августа т.г. четници и добровољци водили су борбу са комунистима на простору Бољевац — Добрујевац (3 км. ј-и од Бољевца). Борба је трајала цео дан.<sup>3</sup> У овој борби комунисти су имали око 400 мртвих,<sup>4</sup> рањених и заробљених.

2). У току 28. августа т.г. комунистичке претходнице налазиле су се на линији Луково — Мечји врх — Слемен (14 км. с-и од Сокобање) а њихове патроле долазиле су у села: Луково, Мирово, Добро Поље, Влашко Поље и Зоруповац. Из ових места комунисти су колима носили храну.

## **2. — Београдска област:**

*а. Округ Београд:*

1). Ноћу између 26/27 августа т.г. четници и добровољци водили су борбу са комунистима<sup>5</sup> у с. Биновац (12 км. ј-з од Смедерева) и комунисти су разбијени.

## **3. — Јагодинска област:**

*а. Округ Крагујевац:*

1). 29 августа т.г. комунисти су оштетили скретнице на ж. станици Накучани 10 км. с-з од Гор. Милановца.

*б. Округ Крушевац:*

1). 28 августа т.г. национални четници успели су после огорчених борби са комунистима да заузму Александровац и да очисте цео срез жупски.<sup>6</sup> Истог дана пред мрак четници су заузели Брус. Комунисти отступају у правцу Сувог Рудишта и с. Блажева где им је главни штаб у правцу Батоте и пл. Јаворац (420 км.<sup>7</sup> ј-и. од Бруса).

У току 29. августа т.г. комунисти су отступили у правцу Блаца кроз Јанкову клисуру и четници их гоне у стопу.

8

<sup>3</sup> У борбама за ослобођење Бољевца учествовала је 25. НО дивизија. (Опширније о томе види у књ. 11, док. 25, 35, 88 и 175).

<sup>4</sup> Двадесет пета дивизија имала је 15 мртвих и 32 рањена. (Види књ. 11, док. 88).

<sup>5</sup> Односи се на Космајски НОП одред.

<sup>6</sup> О борбама 17. НОУ дивизије против четничких снага, јачине четири корпуса, на простору Трстеник, Александровац и Брус. види у књ. 11, док. 64, 67, 73, 89, 95, 176 и 178.

<sup>7</sup> Погрешно написано. Батоте је удаљено од Бруса око 11, а планина Јаворац око 14 км.

<sup>8</sup> Изостављени текст се не односи на дејства против јединица НОВЈ.



**4. — Краљевачка област:**

*а. Округ Ужице:*

1). 29 августа т.г. око 5000 комуниста, који чине гро 1. и 37. комунистичке дивизије сконцентрисани су на простору: Клеково — Бјелуша — Бреково — Чичково — Крушчица — Дренова и Јасеново. Њихов штаб налази се са комором у с. Дренова.<sup>9</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

**БР. 131**

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЂЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
31. АВГУСТА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ 29. И 30.  
АВГУСТА<sup>1</sup>**

**МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА**

Одељење за државну заштиту  
31 августа 1944 год.

**Бр. 217**

**СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:**

**1. — Београдска област:**

*а. Округ Београд:*

1). 29 августа т.г. око 200 комуниста<sup>2</sup> упали су у с. Венчане где су спалили вршалице и поскидали кајишеве па се удаљили према с. Даросави,<sup>3</sup> срез орашачки.

**2. — Јагодинска област:**

*а. Округ Крушевац:*

1). 28 августа т.г. приликом заузимања Александровца четници су заробили око 200 комуниста и комунистичку радио-станицу.

<sup>9</sup>- О дејствима ових дивизија види у књ. 11, док. 65, 66, 72 и 115.

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 30/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> Односи се на Космајски НОП одред.

<sup>3</sup> Сада: с. Партизани.

У току 29. августа т.г. комунистима је пристигло појачање у јачини 3 бригаде те су успели да потисну четнике и поново заузму Брус и Александравац. Вођене су огорчене борбе. Губитци су на обема странама знатни.<sup>4</sup>

### 3. — Краљевачка област:

#### а. Округ Ужице:

1). У току 29. августа т.г. јаче комунистичке снаге приближиле су се Ужицу са западна и јужне стране. У току 30 августа т.г. једна јача комунистичка група налазила се је у с. Стапари (8 км. з. од Ужица). Друга јака комунистичка група налазила се је у простору Бела Земља (5 км. ј. од Ужица). У току ноћи између 30/31 августа т.г. отпочела је борба између четничких јединица и једне јаке комунистичке групе код с. Љубање (6 км. ј. од Ужица). Борба је у току.<sup>5</sup>

*Из осталих области нису примљени извештаји о важнијим догађајима.*

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

(М.П.)

<sup>4</sup> Види док. 130, напомену 6.

<sup>5</sup> О борбама 1. пролетерске дивизије на простору Ужица види у књ. 11, док. бр. 66 и 115.

БР. 125

**ИЗВЕШТАЈ ОДЕЉЕЊА ЗА ДРЖАВНУ ЗАШТИТУ НЕДИ-  
ЋЕВОГ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ОД  
2. СЕПТЕМБРА 1944. О СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ ОД 27  
АВГУСТА ДО 2. СЕПТЕМБРА<sup>1</sup>**

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Одељење за државну заштиту  
2 септембра 1944 год.

Бр. 219

СИТУАЦИЈА У ЗЕМЉИ:

**1. — Нишка област:**

*а. Округ Лесковац:*

1). У непосредној близини Лесковца воде се већ три дана огорчене борбе између страже СДС. четника и добровољаца противу комуниста, који су далеко надмоћнији.

У срезу власотиначком од 27. августа т.г. налази се гранични одред из Власотинаца у тешким борбама са око 2000 комуниста. У овим борбама људство је изнурено и недостаје му муниција.

Грделица је такође угрожена од комуниста.<sup>2</sup>

Бугари помажу комунисте у току ових напада.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву В.И.И., рег. бр. 12/6-1, к. 25.

<sup>2</sup> О борбама 22. и 24. НО дивизије на простору Власотинца и Лесковца види у кш. 11, док. 68, 80, 81, 86, 87, 92, 175 и 180.

<sup>3</sup> Када су се трупе Црвене армије приближиле бугарско-југословенској граници, Штаб бугарског окупационог корпуса отпочео је (27. августа) да прикупља своје снаге на простору Грделица, Лесковац и Ниш, с циљем да их одатле, уз помоћ 6. пешадијске дивизије која је зато послата из Вугарске, извуче према Пироту и пребаци на бугарску територију. Због тога је Главни штаб НОВ и ПО Србије, такође 27. августа, својим потчињеним јединицама издао директиву (књ. 11, док. 48) да одмах успоставе везу са бугарским гарнизонима и затраже да ступе у борбу против немачких и четничко-недићевских снага. У случају да Бугари одбију тај захтев, јединице НОВЈ требале су од бугарских јединица да затраже предају оружја. Са овим захтевима Бугари се нису сложили, већ су тражили да им се дозволи да се без борбе повуку у Бугарску. У тој ситуацији, а с намером да се Немци преухитре, Главни штаб Србије наређује својим потчињеним јединицама да одмах отпочну са разоружањем бугарских јединица. Међутим, истовремено и Немци приступају разоружавању бугарских јединица, својих дотадањих савезника, и то из страха да се Бугари не прикључе јединицама НОВЈ. Неке бугарске јединице су се томе супротставиле и тако је у Лесковцу, у

## 2. — Београдска област:

### *а. Округ Београд:*

1). Ноћу између 31 авг. и 1. септ. т.г. око 150 комуниста дошли су у с. Врбицу (4 км. ј. од Аранђеловца), где су сељацима одржали говор а затим отишли у с. Гараше (7 км. ј-з од Аранђешовца) где су спалили општинску архиву.<sup>4</sup>

J & U  
^

2). 1. септембра т.г. око 9.30 час. на р. Сави код Умке путнички брод „Отаџбина“ са једним шлепом, долазећи из Београда према Шапцу, наишао је на мину која је експлодирала те је брод са шлепом уништен. На броду је било око 140 путника, од којих су 74 спашени, а остали погинули, односно утопили се.

3). 27. августа т.г. једна група комуниста у јачини 40 бандита дошла је у с. Неменикуће (3 км. ј. од Сопота), где су тражили општинског деловођу и ненашавши га опљачкали кућу у вредности око 1,000.000 динара.

4). У току 27. и 28. августа т.г. вођена је борба између стражара СДС из Сопота и четника ДМ с једне стране и комуниста с друге стране. Комунисти су имали више погинулих и рањених али тачан број се не зна, а четници су имали 3 рањена.

5). 30 августа т.г. у засеоку Каменица, оцштина Венчане (21 км. с-и од Лазаревца) вођена је борба између четника ДМ и једне групе комуниста у јачини око 450 бандита наоружаних са већим бројем аутоматског оружја и 6 баџача. На страни комуниста погинуло је 31 и већи број рањених, а четника је погинуло 2 и рањено 13.

## 3. — Јагодинска област:

### *а. Округ Крушевац:*

1). Комунисти су овладали целом територијом среза расинског, копаоничко-жупског и јужним делом среза крушевачког и трстеничког. Избили су на десну обалу 3. Мораве на делу од Трстеника -до Крушевца. Четнички одреди повукли су се на л.[еву] обалу Мораве. У Крушевцу је остало

ноћи 28/29. августа, дошло до борби између Немаца и Бугара (књ. 11, док. 81). Но упоредо с тим, бугарске јединице су и даље садејствовале Немцима у борби против јединица НОВЈ. Тако је 4. септембра 1944, у с. Печењевцу, 24. НО дивизија имала тешку борбу са бугарским фашистичким јединицама (књ. 11, док. 180).

<sup>4</sup> У борбама против окупатора и квислинга које су вођене на територији београдског округа учествовали су 2. шумадијска НО бригада и Космајски НОП одред.

само СДС која је недовољна да га заштити због слабог наоружања, од далеко надмоћнијих комуниста. Ситуација у овом округу је веома тешка.<sup>5</sup>

#### 4. — Краљевачка област:

##### *а. округ Ужице:*

1). Од 31 августа т.г. ноћу, комунисти су јаким снагама напали Бајину Башту, те се воде уличне борбе са четницима и граничарима.

Јаке комунистичке снаге налазе се на Јеловој гори, у с. Стапари, на Белој земљи, у с. Јубање, Горјани и Здравчићи (8 км. с-з, 7 км. з., 5 км. ј., 7 км. ј-и и 6 км. и. од Ужица). Ужице је опкољено са три стране од комуниста. 1. септембра т.г. ујутру вођене су борбе између 200 стражара СДС и 100 добровољаца, који су се у Ужицу затекли, и комуниста. Резултат непознат. Телефонска веза са Ужицом прекинута је.

Једна комунистичка колона од Крушевца кренула је преко Радобуђе за Ариље. Друга комунистичка колона овладала је [Ман.] Клисуром и прекинула везу Ариље — Ивањица. У току 1. септембра т.г. комунисти су стигли на периферију Ариља.

Једна комунистичка колона надирала је од с. Равни, преко Рупељева до с. Висибабе (2 км. ј. од Пожеге) те је угрзила Пожегу.<sup>6</sup>

По наредби  
Министра унутрашњих послова  
Начелник,  
[Потпис нечитак]

—  
(М.П.)

<sup>5</sup> О разбијању четкичких снага на простору Трстеник, Јошаничка Вања и Брус види у књ. 11, док. 73, 89, 94, 95, 100, 176 и 178.

<sup>6</sup> О дејствима јединица НОВЈ у овом делу западне Србије види у књ. 11, док. 103, 115, 176, а у књ. 12, док. 154.

## РЕГИСТАР

### А

- |  |   |
|--|---|
| <p>Авала – 38<br/>           Аврамовић Здравко – 226<br/>           Аврамовић <i>Милан</i> – 651<br/>           Агушевић Тома – 447<br/>           Адрани (код Краљева) – 48, 65, 85, 88, 89<br/>           Адровац (Г. и Д., код Ниша) – 323, 488, 520, 703, 760<br/>           Азања – 80, 97, 129, 130, 543, 610<br/>           Азбресница (код Прокупља) – 167, 250, 252, 357, 607<br/>           Ајваз Д. Душан – 57<br/>           Ајдиновић Петар – 47<br/>           Аковић Спасоје – 432<br/>           Аксентијевић Благоје – 400<br/>           Аксентијевић Никит – 193<br/>           Алдинац (код Књажевца) – 117, 187, 250, 578<br/>           Александровац (пожаревачки) – 59, 66, 150, 251, 373<br/>           Александровац (жупски) – 153, 202, 389, 446, 509, 526, 529, 535, 557, 726, 740, 755, 756, 761–763,<br/>           Александрово (код Прокупља) – 95, 174, 253, 285<br/>           Алексијевић Драгиша – 572<br/>           Алексијевић Милана – 572<br/>           Алексијевић Миленко – 572<br/>           Алексијевић Милка – 572<br/>           Алексинач – 25, 36, 51, 62, 91, 110, 125, 136, 167, 187, 188, 191, 210, 216, 223, 231, 236, 238, 272, 274, 281, 282, 300, 304, 317, 334, 505, 520, 533, 541, 542, 546, 547, 555, 579, 620, 706–709, 713, 715–717, 720, 722, 733, 734, 737, 739, 750<br/>           Алексић Добросав – 57<br/>           Алексић Живадин – 513<br/>           Алексић Јован – 193<br/>           Алексић Радомир – 302</p> | <p>Алексић Светолик – 561<br/>           Алин Поток (код Чајетине) – 751, 756<br/>           Амерић – 28, 146, 405<br/>           Анаф <i>Жика</i> – 16<br/>           Анаф Соломона Исак – 132<br/>           Ангели Едгар – 79<br/>           Андрејевац (сада Минићево) – 92, 131, 142, 152, 234, 250–255, 274, 276, 327, 444, 504, 532, 538, 551, 558, 570, 578, 688, 694, 740, 745, 758<br/>           Андрејевић Срба Столе – 569<br/>           Андрејић Душан – 389<br/>           Андрејић Павле – 620<br/>           Андријанић Станмир – 361<br/>           Андрић Благоје – 86<br/>           Андрић Владислав – 86<br/>           Андрић Душан – 28<br/>           Анђелковић Васа Албанац – 309, 316<br/>           Анђелковић Вукашин – 379<br/>           Анђелковић Добривоје – 344<br/>           Анђелковић Милан – 301<br/>           Анђелковић М. Милован – 216<br/>           Анђелковић Никола – 633<br/>           Анић Борислав – 331<br/>           Анић Стојан – 257<br/>           Антић Живојин – 417<br/>           Антић Милован – 517<br/>           Антић Милоје – 417<br/>           Антић Ратко – 493<br/>           Антонијевић Власта – 419, 431, 445<br/>           Антонијевић Милан – 25<br/>           Антонић Р. Живко – 60<br/>           Антуновић Риста – 686<br/>           Аранђеловац – 17, 39, 65, 66, 82, 95, 127, 134, 170, 254, 318, 319, 321, 324, 347, 363, 398, 450, 456, 491, 499, 507, 524, 528, 539, 540, 546, 552, 555, 556, 560, 563, 566, 572, 574, 575, 583, 588, 591, 592, 598, 599, 605, 610, 614, 627, 630, 659, 683, 728, 753, 765</p> |
|--|---|

- Араповац (код Лазаревца) – 599, 610  
 Арачићево (сада Ланиште) – 14, 29, 111, 116, 131, 139, 145, 323, 684  
 Арбанасци (код Прокупља) – 171, 333, 357  
 Арбанашке пл. – 685  
 Ариље – 48, 56, 103, 114, 204, 206, 583–586, 593, 663, 732, 766  
 Арнајево (код Раље) – 59, 135  
 Арнаутовић Живко – 611  
 Арсенијевић Захарије – 277  
 Арсенијевић Милорад – 192  
 Арсенијевићи (код Ивањице) – 640  
 Арсић Живорад – 285  
 Арсић Момир – 194  
 Арсић Светолик – 285  
 Арсић Трајо – 222  
 Аруновић Аранђел – 399  
 Атанасијевић С. Душан – 192  
 Аћимовић Јован – 603  
 Аћимовић Милан – 7, 39, 244, 304, 305, 312, 316, 319, 320, 350  
 Ацине Ливаде (код Крагујевца) – 173, 219, 528
- Б**
- Ба – 28, 207, 211, 545  
 Бабајић (код Лазаревца) – 29, 33, 331  
 Вабајић-Љиг (ж. ст.) – 29, 70, 508  
 Бабе (код Младеновца) – 48, 323, 391, 404, 534, 729, 740  
 Бабин Кал (код Б. Паланке) – 172, 189, 251, 278, 300, 301, 310, 658  
 Бабић Ј. Милош – 221  
 Бабић Љуба – 152  
 Бабић Марко – 54  
 Бабић Радован – 552  
 Бабић П. Стеван – 336  
 Бабичка гора (пл.) – 533  
 Бабовић Спасенија Цана – 18  
 Баботинац (код Прокупља) – 323  
 Багрдан – 14, 29, 94, 116, 131, 139, 145, 172, 173  
 Бадљевица (код Смедерева) – 277, 407, 452  
 Бадњевац (код Лапова) – 46, 96, 111, 113, 116, 118, 132  
 Бадњевац (код Прокупља) – 345  
 Бадњево (код Неготина) – 573  
 Бадовинци (код Шапца) – 25, 32, 35, 448, 611
- ајевац (код Лајковца) – 101  
 Бајина Башта – 35, 52, 66, 83, 95, 96, 102, 244, 248, 766  
 Бајић Н. Урош – 221  
 Бајовић Војин Вук – 345  
 Бајчетина (код Груже) – 528  
 Бакионица (код Пожеге) – 118, 194  
 Балајинац (код Прокупља) – 174, 328  
 Балановац (код Књажевца) – 496, 564, 695, 739, 750  
 Балинац (код Књажевца) – 117, 180, 286  
 Балкански Срећко – 240  
 Балуга (код Чачка) – 231  
 Балчак (код Прокупља) – 222  
 Баљевац (код Рашке) – 654  
 Бандин Љубомир – 169  
 Банић Стеван – 651  
 Баничина (код Крагујевца) – 107, 148  
 Баново Поље (код Шапца) – 28, 243, 257, 624  
 Бања (код Аранђеловца) – 22, 38, 92, 134, 135, 322, 412, 499, 554, 560, 613, 751, 753  
 Бања (код Г. Милановца) – 81  
 Бања Ковиљача – 628  
 Бањани (Г. и Д., код Г. Милановца) – 188, 229, 549  
 Бањани (код Обреновца) – 9, 28, 36, 183  
 Бањевац (код Крупња) – 38  
 Бањица (део Београда) – 175, 306  
 Бањица (код Пожеге) – 71  
 Барајево (код Београда) – 63, 108, 494, 498, 506, 580  
 Барбатовац (код Прокупља) – 364  
 Баре (код Крагујевца) – 178  
 Баре (код Краљева) – 638  
 Баре (код Н. Пазара) – 759  
 Баре (код Пожаревца) – 101, 165, 353, 375, 437, 574  
 Баре (рудник, код Деспотовца) – 12, 34  
 Барич (код Голупца) – 110, 119  
 Барич (код Обреновца) – 19  
 Варичка Река (код Обреновца) – 725  
 Барје (код Лесковца) – 547, 548  
 Барлово (код Куршумлије) – 235  
 Барота Конец – 299  
 Барошевац (код Лазаревца) – 34, 38, 39, 70, 318, 404, 411, 419, 454, 455, 498, 552, 554, 565, 573, 582  
 Бартон Фрања – 70

Барух Бора – 102  
Барух Јован – 102  
Басарић Миодраг – 467  
Бастав (код Лознице) – 8

#### Батаљони

##### *НОВ и ПОЈ:*

- 1. Зајечарског НОП одреда – 559, 565, 569, 570, 571, 576, 578, 615
- 1. Космајског НОП одреда – 582
- 1. Тамнавско-посавског НОП одреда – 752, 755
- 1. тимочки НО – 456, 461, 481
- 1. Привремене шумадијске бригаде – 456, 461, 574
- 1-ви 1. јужноморавског НОП одреда – 548, 598, 602
- 1-ви 3. српске НО бригаде – 672
- 2. Зајечареког НОП одреда – 538, 562, 564, 569, 570, 581
- 2. Посавског НОП одреда – 72, 129, 133, 135
- 2. Привремене шумадијске бригаде – 528, 574, 575, 580
- 2-ги 1. јужноморавског НОП одреда – 548, 571, 573, 589
- 3-ћи 1. шумадијског НОП одреда – 164
- 3-ћи 1. јужноморавског НОП одреда – 508
- 3-ћи 1. крајишке бригаде 5. НОУ дивизије – 758
- 3-ћи 16. НО бригаде – 739
- 3. омладински зајечарског НОП одреда – 570
- 4-ти 1. јужноморавског НОП одреда – 458
- 5-ти 1. јужноморавског НОП одреда – 548
- Јастребачки НО – 365, 422
- Колубарски, Ваљевског НОП одреда – 208
- Космајски – (види 2. батаљон Привремене шумадијске бригаде)
- Озренски НО – 497, 505, 520, 522, 523, 533, 541, 555, 559, 569, 570, 571, 576, 578, 590, 601, 604, 615, 620
- *Посавски* – (види *Посавско-тамнавски Посавског НОП одреда*)

Посавско-тамнавски Посавског НОП одреда – 45, 174, 209  
– Расински НО (самостални) – 527  
– Рачански Ужичког НОП одреда – 203  
– Сремски – 494  
– Тамнавско-колубарски Ваљевског НОП одреда – 264, 269

*Страних држављана у саставу*

##### *НОВ и ПОЈ:*

- „Васил Левски” – 605
- „Георги Димитров” – 700
- „Стеван Наумов” – 604
- „Христо Ботев” – 604, 605, 623

#### Непријатељски

##### *б угарски:*

- 1-ви 123. бугарског окупационог пука – 699
- 2-ги 123. бугарског окупационог пука – 686

##### *руски (белогардејски):*

- 3. руски – 643

##### *Српског добровољачког корпуса (СДК):*

- 1-ви 4. пука – 641, 646, 650, 651–653, 662, 663, 665–669
- 2-ги 4. пука 641, 654
- 3-ћи – 462

##### *Српске државне страже (СДС):*

- 1-ви – 575, 592, 600
- 2-ги – 527

##### *четнички:*

- 2-ги – 517
- 4-ти – 517

Батинац (код Ђуприје) – 11, 36, 54, 95

Батинић С. Ђура – 197, 198

Батињон Павле – 221

Батовац (код Пожаревца) – 352, 375

Батоте (предео) – 761

Баточина (код Крагујевца) – 55, 119, 122, 132, 138

Батуша (код Пожаревца) – 233, 256, 326, 334, 353, 375, 620

Баћевац (код Умке) – 24, 151, 490, 506, 559, 572

Бачевачки вис (брдо код Ваљева) – 550



- Бачевица (код Бољевца) – 251  
Бачевци (код Ваљева) – 247  
Бачина (код Варварина) – 57, 89, 107, 232  
Бачинац (код Смед. Паланке) – 580  
Башин (код Смед. Паланке) – 95  
Башић Драгослав – 153  
Беара Исак – 70  
Јзегалџица (код Гроцке) – 96, 97, 524, 554  
Беговић Бранко – 315  
Бедина Варош (код Ивањице) – 640, 663, 664  
Бежиште (код Б. Паланке) – 233  
Бејашница (Г. и Д., код Прокупља) – 480  
Бекић Драгомир – 642  
Бекрић Милан – 434  
Бела Вода (код Крушевца) – 334, 510, 516  
Бела Земља (код Т. Ужица) – 763  
Бела земља (к. 750) – 766  
Бела Паланка – 99, 131, 139, 170, 172, 189, 205, 207, 233, 250–252, 281, 282, 300, 301, 316, 317, 570, 571, 574, 615, 658, 659, 734, 736, 737, 739, 747  
Бела Река (код Шапца) – 192  
Бела Стена (триг. 1257) – 463, 575  
Бела Црква (код Ивањице) – 667, 673  
Бела Црква (код Крупња) – 8, 9, 38  
Белановица (код Аранђеловца) – 46, 172, 177, 206, 318, 325, 326, 336, 395–400, 412, 413, 507, 528, 537, 539, 546, 563, 583, 592, 600, 611, 710  
Беласица (код Крушевца) – 275, 513, 553, 557  
Беле Воде (код Пирота) – 186  
Беле Воде (код Сјенице) – 211  
Белетић Веселин – 574  
Бели Брег (код Алексинца) – 167, 706  
Бели Камен (код Прокупља) – 185, 218, 658, 685, 686, 690  
Б.ели камен (к. 524) – 548  
Бели песак (к. 390) – 142  
Бели Поток (код Београда) – 16, 38, 260, 544, 691  
Бели Поток (код Књажевца) – 63, 103, 254–256, 295, 296, 693, 695, 758  
Белица (код Светозарева) – 65, 143  
Белица (р.) – 137, 141  
Бело бро (рудник код Рашке) – 124  
Бело Поље (код Такова) – 111, 524  
Белобановић Живота – 324  
Белоиње (код Сврљига) – 205  
Белољин (код Прокупља) – 214, 281, 302, 477, 479, 608, 609, 613  
Белосавци (код Аранђеловца) – 753  
Белотинац (код Ниша) – 625, 699  
Белотић (код Богатића) – 48, 320  
Белотићи (код Т. Ужица) – 676  
Белошевац (код Крагујевца) – ш  
Белушић (код Светозарева) – 38, 57, 104, 143  
Белушићка река – 143  
Бељин (код Шапца) – 48  
Вељина (код Раље) – 48, 191, 222, 391, 392, 403, 466, 498, 501, 534  
Бенвенисти Моша – 70  
Бенцион-Бенко Леви – 70  
Београд – 12, 14, 17, 18, 23, 31, 34, 36, 47, 48, 50, 52, 53, 55, 59, 63, 65, 67–70, 76–78, 88, 92, 94, 100, 106, 121, 123, 125, 128, 130, 131, 145, 156, 157, 159, 172, 174, 193, 194, 200, 210, 224, 227, 231, 237, 238, 244, 258–260, 262, 280, 283, 286, 287, 290, 292, 293, 295, 299, 303, 305–309, 332, 338, 341, 342, 351, 354, 357, 363, 368, 373, 377, 380, 385, 387, 390, 392, 394, 395, 400, 403, 408, 410, 414, 415, 420, 429, 432, 435, 438, 441, 443, 450, 455, 459, 471, 473, 474, 486, 494, 495, 497, 498, 501, 512, 518, 519, 539, 571, 580, 588, 591, 598, 599, 607, 610, 618, 619, 622, 623, 626, 629, 630, 633, 635, 637, 650, 657, 659, 660, 661, 67.6, 682–684, 689, 691, 696, 699, 700, 702, 704, 709, 725, 728, 729, 736, 738, 740, 744, 746, 748, 750, 752, 755, 758, 761, 762, 765  
Беоце (код Студенице) – 361  
Беочић (код Светозарева) – 54, 64, 88, 120  
Беране (сада Иванград) – 735  
Берање (код Пожаревца) – 96, 104, 165, 353, 375, 436  
Берат М. Недељко – 289  
Беришић Н.Секула – 216  
Берчиновац (код Књажевца) – 108, 110, 587  
Беђевица (код Г. Милановца) – 524  
Бечина Андрија – 238  
Бешлић Шабан – 95

- Бештица (код Лебана) – 548  
 Бигреница (код Светозарева) – 23  
 Бизова (код Чачка) – 254  
 Бијело Брдо (код Рудог) – 634  
 Бикиње (код Голупца) – 119  
 Биљаница (В. и М., код Лесковца) – 192, 622  
 Биновац (код Смедерева) – 761  
 Биоска (код Т. Ужица) – 59, 70, 675  
 Бирјуков Иван – 109  
 Бисер вода – (к. 1399) – 316  
 Бискупље (код Пожаревца) – 438  
 Бистрица (код Лазаревца) – 565  
 Бистрица (код Петровца на Млави) – 87  
 Битољски Василије – \* 165  
 Бјелуша (код Ариља) – 54, 593, 643, 759, 762  
 Благојев Камен (код Кучева) – 48  
 Благојевевић Милан – 163  
 Благојевевић Милица – 353  
 Благојевевић Сава – 353  
 Ззлаготин (пл.) – 515, 525  
 Блажево (код Крушевца) – 761  
 Блазнава (код Младеновца) – 28, 193  
 Блаце – 180, 182, 185, 273, 281, 282, 322, 468, 486, 489, 505, 608–610, 685, 686, 692, 761  
 Блендија (код Сокобање) – 278  
 Близнак (код Пожаревца) – 51  
 Бобовиште (код Алексинца) – 178  
 Бобово (код Свилајнца) – 31, 184, 187  
 Бован (код Алексинца) – 709  
 Бован (код Крушевца) – 433, 540, 553, 580, 633  
 Бован Ђорђе – 241  
 Бованова клисура – 579  
 Богава (код Деспотовца) 113  
 Богатић – 26–28, 32, 33, 71, 257, 320, 616, 621, 624, 636, 735, 759  
 Богдановац (код Пирота) – 183  
 Богдановић Војислав – 375  
 Богдановић Десимир – 194  
 Богдановић Марко – 447  
 Богдановић Миленко – 369  
 Богдановић Милутин – 369  
 Богдановић Ратко – 543  
 Богдановић Н. Станоје – 370  
 Богдановић Станко – 369  
 Богдање (код Трстеника) – 517  
 Богић П. Милош – 216  
 Богићевић Лазар – 13  
 Богићевић Радомир Курлов – 230  
 Богише (код Крушевца) – 257, 446, 544  
 Боговођа (код Ваљева) – 251, 456, 536  
 Боговина (код Бољевца) – 26, 35, 38, 52, 56, 81, 86, 88, 276, 570  
 Богојевац (код Лесковца) – 581  
 Богојевевић Борка – 439 \*  
 Богосављевић Александар – 691  
 Богutowaц (код Краљева) – 661  
 Богutowачка Бања (код Краљева) – 58, 333  
 Богушић Илија – 193  
 Бождаревац (код Београда) – 26, 490, 501, 524  
 Божевац – 84, 203, 204  
 Божиновић Градимир – 447  
 Божиновић Крста – 386  
 Божовић Душан – 510  
 Божовић Живота – 329  
 Божовић В. Милорад – 211  
 Божурња (код Младеновца) 10, 32, 412  
 Бојић Мирко – 596  
 Бојник (код Лесковца) – 104, 109, 176, 187, 204, 215, 218, 422, 475, 476, 506, 511, 548  
 Бојчинце (код Прокупља) – 346  
 Болеч (код Београда) – 105, 560  
 Болинит Андрија – 544  
 Бољаре (код Власотинаца) – 189  
 Бољевац – 23, 29, 30, 38, 81, 276, 296, 329, 570, 571, 614, 688, 733, 734, 739, 744, 754, 757, 761  
 Бољетин (код Д. Милановца) – 358  
 Бољковци (код Љига) – 89, 231, 287, 326, 539  
 Бор – 34, 368, 370, 418, 441, 443, 454, 465, 529, 596, 686, 688, 690, 703, 733  
 Борак (брдо, код Ваљева) – 246  
 Борак (В. и М., код Лазаревца) – 28, 50, 72, 73, 99, 193, 466, 490, 559  
 Борач (код Груже) – 37, 331  
 Борина (Г. и Д. код Зворника) – 47, 631  
 Борова глава (к. 1147) – 638, 735, 736  
 Боровац (код Књажевца) – 532, 758  
 Боровићи (код Рашке) – 316  
 Борота Стеван – 45, 223, 267  
 Босиљчић Слободан – 22  
 Босна – 166, 170, 239, 246, 350, 365, 423, 425, 430, 437, 439, 440, 448, 457,

- 483, 484, 485, 499, 500, 502, 503, 516, 525, 526, 547, 567, 568, 582, 586, 591, 595, 597, 602, 611, 612, 616, 621, 624, 628, 636, 637, 691, 746
- Босут (код Срем. Раче) – 77, 624
- Босута (код Аранђеловца) – 26, 174, 525, 540, 567, 575, 592, 600
- Ботуње (код Крагујевца) – 110
- Бошковић Живојин – 433
- Бошњак Грујица – 235
- Бошњак – (види Бошњаци код Лебана)
- Бошњак (код Петровца на Млави) – 65, 234, 331
- Бошњане (код Варварина) – 80, 98
- Бошњане (код Параћина) – 50, 67
- Бошњане (код Раче крагујевачке) – 117
- Бошњаци (код Лебана) – 152, 257, 333, 421, 598, 612, 613, 748
- Брадарац (код Алексинца) – 274
- Брадарац (код Пожаревца) – 96, 352, 374
- Брајићи (код Љига) – 103
- Брајковац (код Лазаревца) – 552
- Браљина (код Сталаћа) – 36, 456
- Бранетићи (Г. и Д., код Г. Милановца) – 508, 524
- Бранешци (код Чајетине) 757
- Бранисављевић Ратомир – 242
- Бранковина (код Ваљева) – 20
- Бранковић К. Миленко – 8, 9
- Бранковић Колар Орослав – 243
- Бранковић Никола – 299
- Бранчићи (код Љига) – 46, 70
- Братљево (М. и В., код Ивањице) – 661
- Братинац (код Пожаревца) – 137, 146, 424
- Братмиловце (код Лесковца) – 187
- Брачин (код Шраћина) – 61, 117
- Брашић Милосав – 103
- Бргуле (код Лајковца) 11, 23, 64, 70, 82, 116
- Брдарица (код Шапца) – 54, 60
- Брђани (код Чачка) – 22, 51, 53, 61, 92, 99, 113
- Брза Паланка – 482
- Брзан (код Лапова) – 56, 94, 412, 556
- Брзеће (код Крушевца) – 301
- Брзоходе (код Пожаревца) – 47, 374, 436
- Брегаљница (код Гроцке) – 105
- Брежане (код Пожаревца) – 125, 252, 439
- Брежђе (код Ваљева) – 48, 183
- Брезна (код Такова) – 93, 232
- Брезовац (код Прибоја) – 735
- Брезовац (код Тополе) – 38, 165, 254, 334, 411, 499, 575
- Брезовица (код Вардишта) – 634
- Брезовица (код Крупња) – 36, 54
- Брезовица (код Трстеника) – 388
- Бреково (код Ивањице) – 37, 46, 584–586, 593, 638, 762
- Бресје (код Лапова) – 85
- Бресје (код Ћуприје) – 167
- Бресница (В. и М., код Пожаревца) – 165
- Бресница код Чачка – 51
- Бреснички (код Прокупља) – 633
- Брестовац (код Бора) – 116
- Брестовац (код Лесковца) – 179, 184, 215, 223, 253, 323, 330, 476, 563, 598
- Брестовачка Бања (код Бора) – 34, 68
- Брестовик (код Гроцке) – 101, 120, 407, 619, 751
- Бригаде
- НОВ:*
- 1. јужноморавска НО – 493, 505, 508, 512, 517, 520, 523, 525–527, 547, 550, 591, 595
  - 1. крајишка 5. НОУ дивизије – 593, 637, 751, 756, 758
  - 1. пролетерска – 166
  - 1. шумадијска НО – 490, 494, 507, 524, 525
  - 2. далматинска 2. пролетерске дивизије – 583, 597
  - 2. јужноморавска НО – 520, 527, 529, 535, 547, 548, 553, 563, 579, 589, 590, 594, 608, 610, 658, 685, 686
  - 2. македонска НО – 604
  - 2. пролетерска 2. пролетерске дивизије – 583, 593, 597, 637, 680, 681
  - 2. шумадијска НО – 580, 610, 689, 709, 728, 730, 753, 755, 758, 765
  - 2. шумадијска – (види Привремена шумадијска бригада)
  - 3. јужноморавска – 570, 581, 608, 610, 618, 620, 658, 685, 686
  - 3. српска НО 2. пролетерске дивизије – 637, 672, 673, 680, 681

- 4. јужноморавска - 609, 613, 658, 686
  - > 4. крајишка 5. НОУ дивизије 637, 749
  - 4. пролетерска 2. пролетерске дивизије - 637, 652, 681
  - 4. јужноморавска НО - 699, 700
  - 7. српска 23. НОУ дивизије - 622, 725, 733, 734
  - 9. српска 23. НОУ дивизије - 693, 694, 696, 698, 703, 706, 708, 709, 716, 721-723, 725, 733, 734, 744, 745
  - 10. крајишка 5. НОУ дивизије - 637
  - 11-та 24. НО дивизије - 704, 748
  - 12-та 22. НО дивизије - 711
  - 13-та 24. НО дивизије - 711, 737, 745, 746, 748
  - 14-та 23. НОУ дивизије - 725, 734
  - 15-та 24. НО дивизије - 748
  - 16-та 25. НО дивизије - 694, 739
  - 18-та 25. НО дивизије - 739
  - 19-та 25. НО дивизије - 712, 739
  - 21-ва 21. НОУ дивизије (раније: Привремена шумадијска бригада)
  - Јабланичка - (види 1. јужноморавска)
  - Мајевичка 17. НОУ дивизије - 527
  - Привремена шумадијска - 563, 566, 573, 575, 580, 591, 592, 600, 605, 614
  - Шумадијска 2. пролетерске дивизије - 583, 597
- Бугарске у саставу НОВЈ:*
- 3-ћа „Георги Димитров“ (раније батаљон) - 700, 711
- Српске државне страже (СДС):*
- Дежевска - 731, 732
  - Моравичка - 731, 732
- Четничке:*
- 1. трстеничка - 597
  - 2. трстеничка -> 597
  - Ариљска - 594
  - Велопаланачка - 714, 717
  - Вишеградска - 634
  - Заглавска - 590
  - Златиборска - 594
- Књажевачка - 570
  - Космајска - 565
  - Моравска - 509, 515, 604, 684
  - Нишавска -> 569
  - Пожешка -> 594
  - > Ражањска Чегарског корпуса - 714
  - Сврљишка - 559, 564
  - Тимочка - 538
  - > Црногорска - 680
- Бријање (Г. и Д., код Лесковца) - 447, 548
  - Брњица (код Голупца) - 324
  - Бродица (код Кучева) - 133, 184
  - Брузић Александар - 92
  - Брус (код Крушевца) - 299, 320, 389, 432, 446, 726, 730, 740, 761, 763, 766
  - Брусник (код Неготина) - 50, 107, 119
  - Бршљаници (брдо) - 718
  - Бршно (код Никшића) - 62
  - Бубањ (брдо, код Ниша) - 316
  - Бубушинац (код Пожаревца) - 139, 436, 437
  - Бувци (код Лесковца) - 548
  - Бугарска - 32, 107, 282, 327, 605, 624, 628, 744, 745, 764
  - Бугарски Никола - 277
  - Будисављевић Будимир - 304
  - Будожељска река - 664
  - Бујановић Милош - 254
  - Бујмир (код Алексинца) - 706
  - Букова Глава (код Лесковца) - 319, 329
  - Букови (код Ваљева) - 536
  - Букови (к. 946) - 687
  - Буковик (код Аранђеловца) - 36, 605, 660
  - Буковик (пл. код Аранђеловца) - 321
  - Буковик (пл. код Ражња) - 282, 433, 489, 495, 499, 514, 545, 572, 632, 703, 707, 708
  - Буковица (код Крушевца) - 434, 509, 510, 515, 536, 550, 633
  - Буково (код Неготина) - 505
  - Вуковска (код Кучева) - 53
  - Буковче (код Неготина) - 118, 482, 527
  - Буковче (код Светозарева) - 36
  - Букуља (пл.) - 552, 575, 591
  - Букуровац (код Б. Паланке) - 207, 303, 311
  - Булаић А. Драгоје - 218
  - Булатовић Јован - 355

- Буљане (код Параћина) – 37, 38  
 Булић Драгутин – 289  
 Бумбарово Брдо (код Кнића) – 179  
 Бунар (код Светозарева) – 29, 46, 65, 90, 172  
 Бунатовац (триг. 1180) – 382  
 Буниброд (Д. и Г., код Лесковца) – 489  
 Бунуша (код Лесковца) – 115, 316  
 Бунчић Јанко – 180  
 Бунчић С. Павао – 242  
 Бурађа (код Ариља) – 209, 211  
 Бурдимо (код Сврљига) – 125, 211, 294, 304  
 Буровац (код Свилајнца) – 58, 242  
 Бусиловац (код Параћина) – 95, 110  
 Вусур (код Свилајнца) – 51, 52, 242, 336, 439  
 Бутково (код Ивањице) – 586  
 Буцек др Јосип – 524  
 Буци (код Крушевца) – 228, 239, 509, 550, 561, 626, 685  
 Бучје (код Књажевца) – 256, 272, 285, 558, 698, 729  
 Бучум (код Сврљига) – 125, 211, 294, 599  
 Бучумет (код Лебана) – 215, 216, 331, 422, 478
- В**
- В. брдо (брдо, код Петровца на Млави) – 591  
 В. Поповић (код Деспотовца) – 115  
 Ваган (к. 473) – 501, 546, 689  
 Вакуп (код Алексинца) – 533, 542, 620  
 Валакоње (код Бољевца) – 81, 688, 757  
 Валевац (код Књажевца) – 386  
 Ваљево – 45, 46, 54, 64, 65, 68, 69, 74, 88, 146, 164, 170, 204, 234, 235, 237, 243, 246, 249, 256, 264, 271, 272, 285, 444, 499, 530, 536, 545, 550, 562, 580, 589, 597, 603, 608, 657, 687, 712, 753  
 Вапа (код Чачка) – 103  
 Варварин – 100, 101, 126, 136  
 Варда (код Косјерића) – 87, 680  
 Вардиште – 184, 634  
 Варна (код Шапца) – 53  
 Варница (код Рудника) – 178  
 Варовница (предео) – 696  
 Варош (код Ражња) – 289
- Барош (код Сврљига) – 99, 288, 333  
 Васиљ (код Књажевца) – 273, 282, 289, 482, 590, 599, 750  
 Васиљев врх (триг. 1520) – 668, 671  
 Васиљевић Димитрије – 198  
 Васиљевић Драгољуб – 36  
 Васиљевић Зоран – 474  
 Васиљевић Милорад – 474  
 Васиљевић Милутин – 226  
 Васиљевић Миодраг – 108  
 Васиљевић Михајло – 333  
 Васиљевић Петар – 238  
 Васиљевић Радојка – 572  
 Васиљевић Радомир – 411  
 Васиљевић О. Радул – 593  
 Васиљевић Трипко – 35  
 Васић Александар – 651  
 Васић Бранко – 86  
 Васић Љубисав – 405  
 Васић Миодраг – 331  
 Васић Рајко – 327  
 Веђићи (код Сјенице) – 668  
 Везићево (код Петровца на Млави) – 52, 151, 239  
 Велес – 435, 447, 457  
 Велереч (код Г. Милановца) – 549  
 Велика Биљаница – (види Биљаница М. и В., код Лесковца)  
 Велика Врбица (код Александровца жупског) – 129  
 Велика Врбица (код Кладова) – 482  
 Велика Дренова (код Трстеника) – 510, 515–517, 524, 526  
 Велика Иванча (код Младеновца) – 25, 106, 173, 260, 360, 405, 697  
 Велика Кикинда – 288  
 Велика Копашница (код Лесковца) – 192, 447  
 Велика Крсна (код Младеновца) – 130, 225, 403, 466, 544, 746  
 Велика Крушевица (код Рековца) – 33, 88  
 Велика ливада (к. 1280) – 664, 665  
 Велика Морава (р.) – 14, 17, 136, 190, 229, 309, 423, 424, 683  
 Велика Плана – 46, 52, 59, 68, 71, 91, 92, 99, 119, 125, 126, 131, 140, 147, 149, 229, 320, 626, 633, 642  
 Велика Плана (код Прокупља) – 151, 152, 288, 290, 302, 527, 570, 581  
 Велика пољана (предео) – 664  
 Велика Пчелица (код Крагујевца) – 80  
 Велика Река (код Љубовије) – 64

- Велика Сугубина (код Рековца) – 91
- Велики Борак – (види Борак М. и В., код Лазаревца)
- Велики Вртоп (код Ниша) – 301
- Велики Извор (код Зајечара) – 492, 578, 581
- Велики Јастребац – (види Јастребац)
- Велики Крчимир (код Власотинца) – 222
- Велики Крчин (код Ниша) – 182
- Велики Поповац (код Петровца на Млави) – 65, 225
- Велики Шењ (код Крагујевца) – 85
- Велики Шиљеговац (код Крушевца) – 171, 176, 180, 318, 508, 509, 512, 520, 535, 544, 549, 556, 561, 572, 694
- Велико Боњинце (код Пирота) 208
- Велико Градиште – 101, 109, 152, 168, 188, 190, 225, 226, 238, 241, 242, 277, 324, 351, 352, 437, 438, 574, 605
- Велико Орашје (код Смед. Паланке) – 16, 39, 88, 100, 123–125, 137, 140, 168, 230, 231, 256, 261
- Велико Село (код Пожаревца) – 172, 353, 374
- Велико Трњане (код Лесковца) – 101, 103, 119, 320, 364, 543
- Велимировић Велимир – 702
- Велимировић Селимир – 173
- Величковић Алекса – 302
- Величковић Живојин – 298
- Веље Поље (код Алексинца) – 136, 178, 223, 287, 505, 708, 715
- Вељковић Велимир – 452
- Вељковић Воја Бугарин – 451, 454
- Вељковић Живадин – 672
- Вељковић Ж. Живојин – 452
- Вељковић Ц. Живојин – 451, 452, 454
- Вељковић Живомир – 452
- Вељковић Новица – 303
- Вељковић Станимир Зелe – 185
- Венчане (код Аранђеловца) – 36, 132, 150, 466, 498, 528, 539, 565, 583, 591, 606, 614, 627, 628, 630, 762, 765
- Венчац (триг. 658) – 501, 575, 592
- Верстошек М. Франц – 101
- Веселиновић Властимир – 193
- Веселиновић Живорад – 566
- Веселиновић Петар – 237
- Весић Властимир – 433, 446, 714, 718
- Вета (код Б. Паланке) – 170, 299
- Ветерница (р.) – 182
- Вигоште (код Титовог Ужица) – 173
- Видаковић Миленко – 298
- Видаковић Стеван – 398, 3<sup>а</sup>
- Видић Петко – 13
- Видић Радоје – 257
- Видићи (код Т. Ужица) – 676
- Видово (Г. и Д., код Параћина) – 68, 105
- Видојевица (пл.) – 219, 252
- Вина (код Књажевца) – 118, 131, 146, 698, 739, 745, 750
- Вина (код Лесковца) – 548
- Винарце (код Лесковца) – 113, 117
- Винковци – 45
- Винорача (код Светозарева) – 109
- Винце (код Голупца) – 321
- Винча (код Тополе) – 12, 26, 152, 546
- Вионица (код Чачка) – 645
- Виринац Милојко – 151
- Вирине (код Светозарева) – 25, 61
- Вис (брдо, код Ваљева) – 246
- Вис (о.) – 78
- Висарионович Јосип Стаљин – 8, 19, 33, 267, 735.
- Висибаба (код Пожеге) – 766
- Висињак (код Ваљева) – 247
- Висока (код Ариља) – 52, 204, 206, 586, 638
- Витановац (код Б. Паланке) – 251, 303, 310, 570
- Витановац (код Краљева) – 112, 115, 117, 179, 545
- Витановац (код Крушевца) – 434, 509, 514, 517, 544, 549, 553
- Витача (код Крушевца) – 634
- Витежево (код Свилајнца) – 84, 152
- Витковац (код Ђуниса) – 110, 361
- Витковац (код Краљева) – 112, 113, 117
- Витошевац (код Ражња) – 63, 87
- Вићентијевић Радисав Поп – 219
- Вича (код Ивањице) – 63, 661
- Вишевац (код Раче крагујевачке) – 107, 228, 499
- Вишеград – 59, 89, 93, 735, 743
- Вишесело (код Бруса) – 505
- Вишњић Радисав – 694
- Вишовина (код Ужица) – 204
- Влајић Драгоје – 192

- Влајић Б. Душан – 216  
 Влајић Милосав – 455  
 Влајић Радослав – 236  
 Влакча (код Крагујевца) – 36, 330, 412  
 Влаоле (код Жагубице) – 64  
 Влаسه (код Лесковца) – 447, 479, 602  
 Власотинци – 107, 122, 123, 176, 177, 189, 205, 210–212, 234, 337, 344, 356, 381, 383, 538, 604, 605, 610, 612, 616, 623, 764  
 Влатковић Ј. Богдан – 593  
 Влахово (код Прокупља) – 175  
 Влахово (код Сврљига) – 208, 242, 286, 294  
 Влача Никола – 36  
 Влашић Милан – 194  
 Влашка (код Младеновца) – 232, 254, 259, 298, 406, 588  
 Влашка (код Ћуприје) – 107  
 Влашко Поље (код Књажевца) – 273, 285, 359, 761  
 Влашко Поље (код Младеновца) – 406, 415  
 Водањ (код Смедерева) – 443, 455, 539, 633, 752  
 Водице (код Прокупља) – 319 –  
 Водови  
 – за везу 4. СДК – 663  
 – жандармеријски станице Ивањница – 71  
 – жандармериски станице Кучево – 60  
 – жандармеријски станице Петровац на Млави – 225  
 – жандармеријски станице Свилајнац – 30  
 Воиновић Александар – 197  
 Војвода Петар Бојовић (ж. ст.) – 20, 176, 215, 480  
 Војводина – 210  
 Војловић Милорад – 235  
 Војлово (код Голупца) – 65  
 Војиновац (код Крагујевца) – 540  
 Војиновић Бура – 236  
 Војиновић Миљко – 398  
 Војиновић Недељка – 318  
 Војковци (код Аранђеловца) – 153, 539, 600  
 Војловце (код Лесковца) – 543, 608  
 Војновић Благоје – 574  
 Војновић Јован – 358  
 Војска (код Светозарева) – 85  
 Војиновић Душан – 256  
 Вољуја (код Кучева) – 66, 319, 337  
 Воргин Младен – 130  
 Вошановац (код Петровца) – 99  
 Вражогрнац (код Зајечара) – 416, 417, 562  
 Вражогрнци (код Крушевца) – 356  
 Врандол (код Б. Паланке) – 658  
 Вране (код Ариља) – 56  
 Вранеш Душан Уча – 611  
 Вранеша (код Краљева) – 97  
 Вранић (код Обреновца) – 19, 25, 32, 193, 498, 552, 571  
 Вранићи – 22  
 Враново (код Смедерева) – 657  
 Врањевачка шума (код Сопота) – 273  
 Врањешевевић Раде – 30  
 Вратарница (код Зајечара) – 102, 140, 492, 558, 573, 612, 693  
 Враћевшница (код Г. Милановца) – 105, 107, 629  
 Врачарић Велимир – 246  
 Врба (код Краљева) – 105  
 Врбава (Г. и Д. код Чачка) – 178  
 Врбица (код Аранђеловца) – 35, 134, 332, 335, 347, 396, 560, 566, 614, 765  
 Врбица (код Књажевца) 532  
 Врбница (код Жабара) – 53, 272, 374  
 Врбовац (код Бољевца) – 51  
 Врбовац (код Смедерева) – 236, 455, 506, 579, 657, 682  
 Врбовац (код Сокобање) – 66  
 Врдила (код Краљева) – 60, 97  
 Врежина (Г. и Д., код Ниша) – 656  
 Врело (код Алексинца) – 107, 178, 229, 272, 703, 706–708, 713, 715, 716, 718–721  
 Врело (код Кучева) – 566  
 Врело (код Прокупља) – 422  
 Врело (код Уба) – 18, 473  
 Вреоци (код Лазаревца) – 47, 127, 498  
 Врлане (код Свилајнца) – 84  
 Врмца – 50, 126, 276, 533, 538  
 Врњачка Бања – 127, 138, 347, 432, 514, 529, 756  
 Вртиште (код Ниша) – 571  
 Врћеновица (код Ниша) – 232, 302, 349, 488, 520  
 Врутци (ж.ст.) – 65, 93, 184  
 Врх (к. 1167) – 665, 666, 668  
 Врчин (код Гроцке) – 67, 100, 103, 406, 534, 571  
 Вр"шац – 225

- Вршевац (код Куршумлије) – 574  
 Вршка чука (рудник, код Зајечара) – 492  
 Вујановић Душан – 334  
 Вујиновача (код Ваљева) – 687  
 Вујисић Павле – 425, 448  
 Вујић Јанко – 406  
 Вујић Р. Михаило Мика – 240  
 Вујичић Драгиша – 236  
 Вујичић Милутин – 438  
 Вујичић Светозар – 123  
 Вујковић Светозар – 308  
 Вузошевић Радоје Риста – 240, 285  
 Вукадиновић Тиосав – 345  
 Вукања (код Прокупља) – 168, 493, 520, 542, 588, 634, 694  
 Вукасиновић Раде – 19  
 Вукашиновић Драгиша – 672  
 Вукелић Бранко – 301  
 Вукичевић Милоња – 500  
 Вукова глава (к. 504) – 289  
 Вуковар – 238  
 Вуковац (код Жагубице) – 334  
 Вуковић Бранко – 474  
 Вуковић (код Пожаревца) – 330  
 Вуковић Миодраг (Миле Сељак) – 580  
 Вукојевић С. Градимир – 222  
 Вукомаповић Алекса – 324  
 Вукосавци (код Аранђеловца) – 26, 219, 399, 412, 575  
 Вуксан Јова – 432  
*Вулетик Вукоје* – 476  
 Вулетић Г. Александар – 287  
 Вулић Михајло – 329  
 Вуловић Ж. Љубомир – 173  
 Вуловић Момир – 663  
 Вучак (код Крушевца) – 554  
 Вучетић Милица – 7  
 Вучетић Свет. – 517  
 Вучитрн – 300, 320, 324  
 Вучић (код Крагујевца) – 66, 412, 540  
 Вучићевић Б. Драган – 173  
 Вучићевић М. Раде – 593  
 Вучићевић Рисим – 7  
 Вучјак (код Ариља) – 585  
 Вучје (код Лесковца) – 114, 151, 182, 327, 711, 746  
 Вучковић Аца – 205  
 Вучковић Десимир – 251  
 Вучковић Димитрије – 542  
 Вучковић Драгутин – 66  
 Вучковић Душан – 651  
 Вучковић Звонко – 431, 445, 508  
 Вучковић Љубисав – 7  
 Вучковић Милорад – 333  
 Вучковић З. Мирко – 197, 198  
 Вучковић Младен – 651  
 Вучковић М. Радивој – 330  
 Вучковић Радосав – 689  
 Вучковић Чедомир – 298  
 Вучковица (код Груже) – 28,\*178  
 Вушовић Иван – 61, 62, 179

## Г

- Г. Влазе (код Ниша) – 542  
 Габровница (код Књажевца) – 117, 253  
 Гавриловић Бора – 571, 572  
 Гавриловић Живота – 251  
 Гавриловић Зорка – 572  
 Гавриловић Милутин – 560  
 Гавриловић Миодраг – 614  
 Гавриловић Радојица – 320  
 Гаглово (код Крушевца) – 325, 557, 561, 608  
 Гајеви (код Аранђеловца) – 627  
 Гајић Живомир – 413  
 Гајић Каравиљка – 285  
 Гајић Љубивоје – 619, 626  
 Гајтан (Г. и Д., код Лебана) – 252, 333, 345, 355, 422, 533  
 Гајтан (пл.) – 420, 475, 521, 582  
 Галибабинац (код Сврљига) – 183, 191, 214, 242, 256, 693, 704, 714  
 Гамзиград (код Зајечара) – 596  
*Гашић Бранко* – 233  
 Гараше (код Аранђеловца) – 26, 174, 302, 399, 412, 507, 566, 765  
 Гаревина (код Крушевца) – 516, 536  
 Гарево (код Кучева) – 101, 230, 231, 437  
 Гари (код Крушевца) – 335, 510, 516, 553  
 Гаџин Хан (код Ниша) – 33  
 Гегља (код Лебана) – 490  
 Герица Милорад – 169  
 Гиље (брдо, код Светозарева) – 106  
 Гицић Сретен – 225  
 Главинци (код Светозарева) – 103, 140, 167  
 Главница (код Параћина) – 65, 68, 94  
 Главни стожер војсковође НДХ – 76  
 Главонић Андрија – 321  
 Гладна (код Свилајнца) – 48  
 Глама – (види Горња Глама, код Б. Паланке)



- Гласовик (код Прокупља) – 218  
Гледић (код Краљева) – 90, 530  
Гледићке планине – 282, 525, 528, 530  
Глеђица (код Ивањице) – 645  
Глибовац (код Смед. Паланке) – 115, 118, 131, 222  
Глијеч (код Ивањице) – 640  
Глина – 315  
Глигоријевић Анастас – 447  
Глигоријевић Иван – 121  
Глишић Драгољуб – 275  
Глишић Живка – 355  
Глишић Јован – 355  
Глободер (код Крушевца) – 103, 104, 111, 113, 124  
Глоговац (код Богатића) – 48  
Глоговац (код Светозарева) – 88  
Глоговац (код Књажевца) – 695  
Глоговац (код Ниша) – 736  
Глоговица (код Алексинца) – 31, 706  
Глоговица (код Неготина) – 107  
Гложане (код Свилајнца) – 25  
Глумач (код Пожеге) – 89, 91, 194, 318  
Глумичић Стеван – 651  
Глумчић Д. Мојсије – 672  
Глушци (код Шапца) – 34, 78  
Годчево (код Рогачице) – 67  
Годић Богомир – 389  
Годљево (код Косјерића) – 194  
Годовик (код Пожеге) – 51  
Гојиновац (код Прокупља) – 547  
Гојковић Живојин – 285  
Гојковић Тихомир – 602  
Гојмановац (код Ниша) – 706–708, 717–720  
Гојмановска рудина (брдо код Ниша) – 717–721  
Гојна Гора (код Пожеге) – 61, 89  
Гола Глава (код Ваљева) – 61, 228  
Голи врх (триг. 683) – 714, 718  
Голија (пл.) – 316  
Голић Ђорђе – 398–400  
Голо брдо (к. 1107) – 663  
Голобок (код Смед. Паланке) – 91, 626  
Головоде (М. и В., код Крушевца) – 491, 751  
Голуб Иван – 278  
Голубац – 65, 66, 139, 180, 188, 190, 321, 324  
Голубиње (код Д. Милановца) – 385  
Голубовац (код Трстеника) – 434  
Голубовић Виден – 275  
Голубовић Радослав Груја – 311  
Гопоровић Десимир – 323  
Горачићи (код Гуче) – 59  
Гордијенко Себастијан – 33  
Гордић Богдан – 43, 142, 167  
Гордић Никола – 433, 446, 499, 510, 514–516, 544, 588, 600, 606  
Горичани (код Чачка) – 65, 108, 120  
Горјани (код Т. Ужица) – 57, 59, 675, 766  
Горња Бела Река (код Зајечара) – 222  
Горња Буковица (код Ваљева) – 48, 225  
Горња Врањска (код Шапца) – 52  
Горња Глама (код Б. Паланке) – 189, 205, 206, 207, 737  
Горња Горевница (код Чачка) – 31, 93, 232  
Горња Грабовица (код Ваљева) – 53, 63, 193  
Горња Добриња – (види Добриње, код Пожеге)  
Горња Коњуша – (види Коњуша Г. и Д., код Прокупља)  
Горња Ливадица – (види Ливадица Г. и Д., код В. Плана)  
Горња Љубовића (код Лознице) – 192  
Горња Мирница (код Куршумлије) – 361  
Горња Топлица (код Ваљева) – 26  
Горња Трешњевица (код Аранђеловца) – 14, 26, 134, 318  
Горња Трнава (код Тополе) – 28  
Горња Црнућа – (види Црнућа Г. и Д., код Г. Милановца)  
Горњак (манастир код Крепољина) – 166  
Горњак (предео) – 336  
Горњане (код Бора) – 103  
Горње Јарушице (код Раче крагујевачке) – 36  
Горње Стопање (код Лесковца) – 176  
Горње Штипље (код Светозарева) – 64  
Горњи Дреновац (код Прокупља) – 193, 345  
Горњи Крупац – (види Крупац Г. и Д., код Алексинца)

- Горњи Купиновац (код Лесковца) — 192
- Горњи Милановац — 21, 22, 26, 48, 92, 99, 113, 116, 118, 147, 149, 164, 178, 181, 185, 188, 206, 211, 238, 284, 325, 363, 411, 507, 524, 554, 563, 573, 627, 629, 748, 761
- Горобиље (код Пожеге) — 84, 87, 103
- Госпођиначки Тихомир — 216
- Гостивар — 240
- Гостиље (код Т. Ужица) — 54, 525, 638
- Гоч (пл.) — 186, 277
- Гошић Милош — 370
- Грб (код Гуче) — 120, 321
- Грбовац (код Трстеника) — 288, 517
- Грбовац (код Обреновца) — 13, 39, 118, 133
- Грбовац (код Свилајнца) — 87, 321
- Грбовица (код Г. Милановца) — 630
- Грбовица (код Деспотовца) — 56, 239
- Грбовница (В. и М., код Лесковца) — 331, 345, 489, 493, 559
- Градац (ж. ст. код Крагујевца) — 118, 122
- Градац (код Ваљева) — 249
- Градина (брдо) — 759
- Градиште (код Беле Паланке) — 574
- Градиште (код Власотинаца) — 610
- Градиште (код Књажевца) — 117
- Градиште (код Пирота) — 569
- Грамада (код Ниша) — 116, 133, 179, 222, 576, 594, 739
- Граница (код Косјерића) — 680
- Границе (код Младеновца) — 243, 259
- Грачаница (код Лознице) — 26, 52
- Грачац (код Краљева) — 101, 171
- Грбавче (код Сврљига) — 103, 234, 285, 607
- Грбићи (код Ивањице) — 640
- Грбице (код Крагујевца) — 83, 172
- Грбовац (код Лебана) — 255
- Гргић Р. Ратомир — 213
- Гргуре (код Блаца) — 505
- Гргуровце (код Лебана) — 192
- Грделица — 16, 48, 144, 167, 170, 180, 301, 497, 725, 764
- Гревце (код Крушевца) — 557, 570, 630
- Гредетин (код Ниша) — 213, 323, 488, 513, 520, 693
- Грејач (код Ниша) — 172, 208, 231, 285, 299, 598
- Гривац (код Крагујевца) — 80
- Гркиња (код Ниша) — 182, 493
- Гркљане (код Крушевца) — 434, 515, 544, 632
- Грлетин (види Гредетин, код Ниша)
- Грлишка р. — 140
- Грлиште (код Зајечара) — 222, 501, 754
- Грљан (код Зајечара) — 91, 461
- Грнчаре (код Лознице) — 47
- Громико Перо — 121
- Громов биљег (триг. 1215) — 664, 665, 668
- Громовић Драгослав — 593
- Гроцка — 82, 133, 249, 252, 261, 407, 416, 506, 524, 534, 544, 552, 554, 560, 570, 574, 588, 619, 626, 661, 726, 750, 751, 752
- Грошница (код Крагујевца) — 147, 528
- Грубач Милија — 399
- Грубачић Андрија — 593
- Грубишић Ђуро — 241
- Груда (триг. 1140) — 759
- Гружа — 49, 112, 114, 116, 524, 535
- Гружа (р.) — 50, 179
- Грујесковић Јован — 194
- Грујић Ђорђе — 328
- Грујић Језд&мир — 272
- Грујић Милан — 334
- Грујић Никола — 324
- Грујић В. Петар — 203
- Грујић Ратислав — 651
- Грујић Светолик — 603
- Групе
- НОВ и ПОЈ:*
- Оперативна дивизија у Србији — 731, 735, 738, 740
  - Партизанских одреда северо-западне Србије — 216, 218, 220, 245
  - Ударна НОВЈ — 576, 629, 634, 637, 661
- непријатељске:*
- 1. СДС — 706, 708, 715, 718
  - 2. СДС — 706, 715
  - Борбена „Холман“ — 663, 670
  - Борбена „Шредер“ — 643, 644, 654

– Велико-моравских српских  
 оружаних одреда – 150, 152,  
 165, 168, 172, 173, 180, 224  
 – Мачванских одреда – 183  
 Грушаћ Јосиф – 417  
 Грчић М. Видоје – 672  
 Грчић Ј. Добривоје – 672  
 Грчић Д. Милоје – 672  
 Грчић А. Мирка – 192  
 Грчки гроб (к. 641) – 288  
 Губеревац (код Крагујевца) – 55,  
 59, 323, 412  
 Губеревац (код Краљева) – 50, 51,  
 111, 117  
 Губеревац (код Лесковца) – 137,  
 192, 300, 329, 435, 745  
 Губеревац (код Раље) – 24, 48, 259,  
 317, 391, 404, 466, 572, 682, 683  
 Гугаљ (код Пожеге) – 120  
 Гулијан (код Сврљига) – 107, 126,  
 210, 294  
 Гунцати (код Кнића) – 179, 535  
 Гуњица (код Мионице) – 274  
 Гуча – 49, 90, 93, 97, 254, 263, 317,  
 321, 331, 333, 348, 584, 586  
 Гушевац (код Сврљига) – 124, 276,  
 294

## Д

Д. Сварча (види Сварча)  
 Давидовац (код Параћина) – 64,  
 65, 94, 96  
 Давидовац (код Сврљига) – 87, 188,  
 213, 251, 255  
 Давидовић Миломир – 317  
 Давичо Марко – 242  
 Дадинци (код Власотинаца) – 176,  
 612, 616  
 Далмација – 439  
 Дамјановић Велимир Иата (Дам-  
 јан) – 566, 615  
 Дамјановић Живка – 358  
 Дамјановић Ранко – 517  
 Дамјановић Светислав – 321  
 Дамјановић Славко – 194  
 Даниловић Ратко – 593  
 Дапчевић Пеко – 735  
 Даросава (сада Партизани) – 17,  
 35, 37–39, 64, 170, 206, 289, 302,  
 396, 405, 523, 525, 540, 556, 583, 591,  
 600, 605, 606, 611, 614, 627, 628, 630,  
 660, 683, 689, 728, 762

Дворане (код Крушевца) – 274  
 432, 462, 508, 515, 545, 550, 556, 561  
 583, 600, 606, 615  
 Двориште (код Голупца) – 65  
 Дворска (код Крупња) – 47, 53  
 Дебели врх (к. 745) – 714, 718  
 Дебели Луг (код Мајданпека) –  
 253  
 Дебелица (код Књажевца) – 329  
 538  
 Дебело Брдо (к. 889) – 639, 640  
 Дебеља (код Нове Вароши) – 576  
 584  
 Дебрц (код Шапца) – 65, 576, 658  
 Девајид Александар – 70  
 Девица (пл. код Сокобање) – 542  
 602  
 Девча (Г. и Д., код Прокупља) –  
 218, 230, 327, 357, 620  
 Дегурић (код Ваљева) – 247  
 Дедина (код Крушевца) – 67, 115,  
 326, 346, 348, 388, 389, 432, 738, 756  
 Дединац (код Куршумлије) – 626  
 Дединце (код Грделице) – 235  
 Дединье (део Београда) – 260  
 Дејанов камен (код Б. Потока,  
 Књажевац) – 695  
 Дејановац (код Књажевца) – 117  
 Декаријев Аврам – 321  
 Дектаријев Теодосија – 321  
 Дели Јован (пл.) – 296  
 Делић Владимир – 123  
 Демић Димитрије – 352  
 Денковић Бранко – 169  
 Деоница (код Светозарева) – 151,  
 167  
 Десимиrowaц (код Крагујевца) –  
 613  
 Десић (код Шапца) – 37, 65  
 Деспотовац – 33, 91, 151, 239  
 Дешиловац (код Прокупља) – 251  
 Дибочај (поток) – 619

## Дивизије

### НОУЈ:

- 1. пролетерска – 749, 753, 762,  
763
- 2. пролетерска – 491, 524, 536,  
576, 583, 592, 593, 597, 634, 637,  
659, 661, 673, 676, 679, 680, 687,  
690, 691, 731, 735, 737
- 5. НОУ – 491, 526, 536, 576, 634,  
637, 659, 661, 687, 690, 731, 735,  
737, 749, 751, 756, 758
- 16. НОУ – 449, 484, 567

- 17. НОУ – 526, 731, 735, 755, 761
- 21. НОУ – 580, 726, 728, 730, 737
- 22. НО – 700, 725, 764
- 23. НОУ – 706, 716, 722, 725, 727, 729, 733, 734, 737, 739, 740, 743–745, 748, 750, 757, 758, 760
- 24. НО – 700, 704, 737, 745–748, 764
- 25. НО – 734, 736, 739, 748, 750, 754 755 761
- 37. НОУ – 735, 743, 749, 762
- бугарске:
- 6-та 1. бугарског окупационог корпуса – 281, 282, 764
- 17-та 1. бугарског окупационог корпуса – 281
- 21. брза – 293
- 21-ва 1. бугарског окупационог корпуса – 281
- 24-та окупациона – 525
- 27-ма – 686
- немачке:*
- 714. посадна – 148
- „Принц Еуген“ – 679
- Дивљана (код Б. Паланке) – 737
- Дивци (код Ваљева) – 10, 12, 65, 113, 120, 123, 164, 237, 238
- Дивчибаре (код Ваљева) – 245, 525, 536
- Диковић Миливоје – 262
- Диликић П. Драги – 687, 694
- Димитријевић Димитрије – 121
- Димитријевић Живојин – 55
- Димитријевић Живорад – 251
- Димитријевић Милан – 447
- Димитријевић Ник. – 346
- Димитријевић Урош – 166
- Димић Драгољуб – 274
- Димић Драгомир – 207
- Димовић Л. Благоје – 228
- Динић Драгољуб – 197
- Динић С. Живко – 353
- Динић Милорад – 298
- Динић Танасије – 415
- Дљин (код Т. Ужица) – 66
- Д.М. – (види Михаиловић Дража)
- Добра (код Голупца) – 190
- Добра Вода (код Прокупља) – 331, 422
- Добра Страна (заселак, код Краљева) – 333
- Добра срећа (рудник, код Књажевца) – 118, 131, 144, 146
- Добрача (код Ариља) – 51, 585, 593, 594, 638, 639
- Добрача (код Крагујевца) – 178
- Добри До (код Прокупља) – 174, 332, 422, 704
- Добринска (р.) – 680
- Добриње (Г. и Д., код Пожеге) – 66, 89, 120
- Добрић (код Шапца) – 34
- Добрње (код Петровца на Млави) – 120
- Добро Поље (код Бољевца) – 386, 416, 761
- Добро Поље (код Грделице) – 605
- Доброводица (код Крагујевца) – 61
- Добродо (код Смедерева) – 237, 406
- Доброљупци (код Крушевца) – 358, 445
- Доброселица (код Чајетине) – 55, 56, 576, 637, 638, 735, 749
- Добротић «(код Прокупља)» – 699
- Добрујевац (код Алексинца) – 315, 706, 707
- Добрујевац (код Бољевца) – 761
- Добрун (код Вишеграда) – 586, 634, 662, 663
- Додеровић Антоније – 235
- Додић Душан – 690
- Додмћ Милан Гајтан – 672
- Додић Радомир – 284
- Додош Станко – 277
- Дојчиловић Риста – 489
- Докмановић Д. Мане – 173
- Докмир (код Ваљева) – 223, 251
- Дол (код Б. Паланке) – 207, 217, 737
- Долац (код Б. Паланке) – 168, 659, 736
- Дољане (код Крушевца) – 509, 510, 514, 516
- Дољашница (код Пожаревца) – 113, 210, 226, 566
- Дољевац (код Ниша) – 18, 19, 174, 217, 330, 364, 381, 382, 477, 479, 545, 546, 562, 589
- Доња Бадања (код Лознице) – 48
- Доња Бела Река (код Зајечара) – 368, 370, 379
- Доња Буковица (код Лознице) – 221
- Доња Врежина (код Ниша) – 332
- Доња Коритница (код Б. Паланке) – 185, 186, 205
- Доња Краварица (код Чачка) – 48
- Доња Ливадица – (види Ливадица Г. и Д., код В. Плане)

- Доња Рача (код Марковца) – 117, 147  
 Доња Речица (код Прокупља) – 345, 471  
 Доња Соколовица – (види Соколовица, код Књажевца)  
 Доња Стопања (код Лесковца) – 506  
 Доња Топлица (код Ваљева) – 32  
 Доња Топоница (код Прокупља) – 181, 336, 345, 471  
 Доња Трешњица (код Лознице) – 38, 48  
 Доња Трнава – (види Трнава Г. и Д., код Ниша)  
 Доње Црнатово (код Прокупља) – 300  
 Доње Трудово (код Нове Вароши) – 597  
 Доњи Добрић (код Лознице) – 47  
 Доњи Крчин (код Варварина) – 57, 89, 96, 103, 136  
 Доњи Милановац – 55, 84, 112, 145, 148, 225, 378, 385, 459  
 Драги Део (код Прокупља) – 331  
 Драгић Ђорђе – 225  
 Драглица (код Пријеполја) – 55, 58, 192  
 Драгобраћа (код Крагујевца) – 39, 84, 153, 170, 178  
 Драговац (код Пожаревца) – 118, 219, 225, 352  
 Драговић Божидар – 334  
 Драговић Димитрије – 179  
 Драгово (код Светозарева) – 53, 68, 142  
 Драгодол (код Крупња) – 14  
 Драгојевац (код Шапца) – 64  
 Драгојловић Илија – 438  
 Драгољ (код Аранђеловца) – 28, 174, 412, 507, 528, 573  
 Драгосињци (код Краљева) – 105, 120  
 Драгоцвет (код Светозарева) – 81, 85, 90, 109, 132, 138, 151, 167  
 Драгошевац (код Светозарева) – 36, 60  
 Драгуша (Д. и Г., код Блаца) – 506, 608–610, 685  
 Дражањ (код Гроцке) – 67, 82, 105, 113, 249, 406, 451, 452, 574, 579, 588, 618, 619, 621, 635, 726  
 Дражевац (код Ниша) – 178, 716  
 Дражевац (код Обреновца) – 24, 48, 140, 193, 222  
 Дражево (код Б. Паланке) – 250  
 Драјинци (код Сврљига) – 84, 285  
 Драча (код Крагујевца) – 172  
 Драчић (код Ваљева) – 11, 20, 247  
 Драшкочки Ратко – 166  
 Дрежник (код Т. Ужица) – 675  
 Дрен (код Лазаревца) – 635  
 Дрен (код Обреновца) – 15  
 Дренова (код Чајетине) – 762  
 Дреновац (В. и М., код Ниша) – 326, 332, 760  
 Дреновац (код Књажевца) – 117, 359  
 Дреновац (код Шапца) – 48, 77  
 Дреновачки кик (предео) – 247  
 Дреновци (код Косјерића) – 246  
 Дрењак (триг. 379) – 538  
 Дрина (р.) – 77, 239, 448, 499, 500, 525, 526, 567, 583, 591, 597, 611, 612, 616, 623, 627, 628, 630, 631, 655, 636  
 Дрлупа (код Младеновца) – 48, 391, 408, 465, 490, 583, 611, 622, 755  
 Дрљача Богдан – 106  
 Дрмно (код Костолца) – 101, 438  
 Дрниш – 240  
 Друговац (код Алексинца) – 497, 549  
 Друговац (код Смедерева) – 539, 682, 683, 726, 728, 758  
 Дружетићи (код Ваљева) – 183, 184, 245  
 Дуб (код Бајине Баште) – 66  
 Дубац (Г. и Д., код Гуче) – 48, 348  
 Дубич (Г. и Д., код Трстеника) – 142, 143, 525, 597  
 Дубље (код Богатића) – 241  
 Дубље (код Свилајнца) – 28, 500, 608  
 Дубље (код Трстеника) – 360  
 Дубница (код Светозарева) – 28, 242, 286  
 Дубово (код Прокупља) – 175, 289  
 Дубока (код Кучева) – 108, 231, 327  
 Дубока (код Светозарева) – 90, 120  
 Дубона (Г. и Д., код Младеновца) – 243, 249, 327, 404, 450–455, 588, 661, 696, 697, 699, 726  
 Дубочане (код Неготина) – 116  
 Дубочка (код Пожаревца) – 55, 111  
 Дубрава (код Ивањице) – 638  
 Дубравица (код Пожаревца) – 113, 144, 322, 352, 375, 438

Дуга Пољана (код Сјенице) – 643  
 Дугалић Г. Душан – 275  
 Дугалић Станија – 567  
 Дуго Поље (код *Сокобање*) – 237  
 Дугошевић Вељко – 175, 180  
 Дугошевић Нада – 175, 180  
 Дудовица (код Лазаревца) – 48, 407, 729  
 Дудулајце (код Ниша) – 194, 693  
 Дулен (код Рековца) – 80, 114, 167, 173, 530  
 Дунић Мирослав – 603  
 Дунић Рисим – 26  
 Дупљане (код Лесковца) – 16, 571, 572, 689  
 Дупци (код Бруса) – 446, 537  
 Дурковић Б. Мирко – 235  
 Дучеловићи (код Чачка) – 48  
 Дучина (код Младеновца) – 26, 55, 238, 260, 277, 317, 391, 404, 490, 494, 506, 539, 543, 560, 582, 583, 704  
 Дучић (код Љига) – 32  
 Душаново (код Лесковца) – 614  
 Душковци (код Пожеге) – 87  
 Душник (Г. и Д., код Ниша) – 113, 532

## Ђ

Ђајић Ј. Здравко – 593  
 Ђаковић Ф. Сава – 173  
 Ђаковица – 233  
 Ђакус (код Прокупља) – 171, 250, 285, 325, 623  
 Ђекић Витомир – 24  
 Ђеранић Драгутин – 130  
 Ђетиња (р.) – 103  
 Ђилић Мирко – 651  
 Ђокић Ђорђе – 714  
 Ђокић Б. Милан – 216  
 Ђоловић др Ивко – 614  
 Ђорђевић Александар – 284  
 Ђорђевић Божидар Буђони – 210, 226, 233  
 Ђорђевић Борисав – 285  
 Ђорђевић М. Бош. – 679, 681  
 Ђорђевић М. Војин – 236  
 Ђорђевић Вукашин – 177,  
 Ђорђевић Драгић – 193  
 Ђорђевић Драгољуб – 570  
 Ђорђевић Драгомир – 210  
 Ђорђевић В. Драгослав – 173  
 Ђорђевић Драгутин – 318  
 Ђорђевић Ђорђе – 447  
 Ђорђевић Живојин – 369, 370  
 Ђорђевић Јован – 546  
 Ђорђевић Јован – 231  
 Ђорђевић Марјан – 317  
 Ђорђевић Милија – 566  
 Ђорђевић Милорад – 242  
 Ђорђевић Милутин – 287  
 Ђорђевић Михајло – 47  
 Ђорђевић Момчило – 650, 655  
 Ђорђевић Момчило Котарац – 311  
 Ђорђевић Нико – 579  
 Ђорђевић К. Никола – 651  
 Ђорђевић Никола – 651  
 Ђорђевић Олга – 303  
 Ђорђевић Петар – 222  
 Ђорђевић Слободан – 467  
 Ђорђевић Стеван – 444  
 Ђорђевић Таса – 325  
 Ђорђево (код Лесковца) – 16, 174, 497, 711  
 Ђукић Станимир – 19  
 Ђукић Стојан – 433  
 Ђула (вис, код Жагубице) – 303  
 Ђунис – 47, 110, 328, 361, 389, 456, 536, 684, 758  
 Ђунисијевић Драгослав – 651  
 Ђураково (код В. Градишта) – 120, 352, 437  
 Ђурашковић Вук – 716, 717  
 Ђурашковић Ђураш – 614  
 Ђурбабић Борисав – 53  
 Ђурђевић Боривоје – 216  
 Ђурђевић Драгутин – 193  
 Ђурђево (код Раче крагујевачке) – 55, 412  
 Ђурђево брдо (код Светозарева) – 137, 141  
 Ђуринац (код Свилајнца) – 28  
 Ђуринци (код Младеновца) – 85, 86, 88, 102, 103, 404, 408, 735, 746, 750  
 Ђурић Бранко – 238  
 Ђурић Живко – 193  
 Ђурић Љубомир – 169  
 Ђурић Мирон – 322  
 Ђурић Надежда – 572  
 Ђурић Радојко – 646, 649, 650  
 Ђурић Радомир – 243  
 Ђурић Радослав – 685  
 Ђуричић Десимир – 593  
 Ђуришић Павле – 634  
 Ђуровац (код Прокупља) – 489  
 Ђуровић Лесомир<sup>1</sup> – 153  
 Ђуровац Максим – 382, 489, 493

Е

Ераковић Сава Страхинја – 553, 685  
 Ерић Срећко – 173  
 Ерски Ж. Жива – 234

Ж

Жабаре (код Тополе) – 28  
 Жабари – 28, 46, 59, 68, 71, 91, 152, 232, 251, 272, 274, 297, 320, 325, 328, 339, 373, 436, 438, 689  
 Жагубица – 53, 90, 133, 135, 166, 303, 321

Жандармеријске станице:

- Ариље – 56
- Бабајић – 29, 53
- Белановица – 396
- Бесеровина – 26
- Богатић – 53
- Божевац – 26
- Бреково – 39
- Бранковина – 17
- Варварин – 100
- Велика Плана – 37
- Велики Шилеговац – 71
- Влашка (код Младеновца) – 454, 455
- Голубац – 67
- Горњани – 24
- Гружа – 49, 89
- Гуча – 49, 52, 64
- Дебрц – 14, 15
- Дивчбаре – 10
- Доња Шаторња – 14, 19, 21, 25, 396
- Добра – 39
- Драгинац – 37
- Драгиња – 15
- Драгошевац – 19
- Драчић – 11, 16, 23
- Жагубица – 97
- Житорађа – 58
- Ивањица – 71
- Јавор – 13, 51
- Јагодина (сада Светозарево) – 141
- Каран – 22
- Кнић – 61, 80
- Ковачевац – 232
- Кораћица – 13
- Котража – 14
- Кочане (Топличко) – 203

- Кучево – 60
- Кушиљево – 14, 34
- Лајковац – 45
- Љиг – 29
- Љубовија – 19
- Мајданпек – 64
- Марковац – 14
- Миличиница (код Крупња) – 10
- Мионица – 24
- Мисача – 396
- Наталинци – 18, 95
- Ошљане (код Минићева) – 444
- Памбуковица – 14
- Печењевце – 197, 207
- Прелина – 58, 59
- Рађево – 9
- Ражањ – 62
- Рашанац – 55
- Рековац – 43
- Рогача – 19, 21
- Салаш – 56, 57
- Свилајнац – 30
- Скела – 10, 35
- Слатина – 26
- Стојник – 336
- Страгари – 35
- Стрмостен – 33
- Стублине – 35
- Уб – 69
- Жарковићи (код Ваљева) – 687
- Жарково (код Београда) – 10, 48
- Ждрело (код Пожаревца) – 90, 152
- Жегарац Миле – 63
- Железник (код Београда) – 23, 105, 109, 125, 128, 194, 494, 497, 758
- Жељево (код Сврљига) – 497
- Живановић Витока – 619, 626
- Живановић Миодраг – 217
- Живановић Мирослав – 651
- Живановић Радомир – 651
- Живановић Радомир – 535
- Живановић Тома – 560
- Живић Живадин – 210
- Живић Иван – 172
- Живић Јован – 242
- Живић Константин – 274
- Живица (код Гуче) – 348
- Живица (код Пожаревца) – 139, 352
- Живковић Благоје – 351, 352
- Живковић Богољуб – 193
- Живковић С. Бран. – 687, 694
- Живковић Владислав – 254
- Живковић Добросав – 298

- Живковић Драган** – 578  
**Живковић М. Драгољуб** – 193  
**Живковић Душан** – 238  
**Живковић Јагош** – 424, 439, 448, 566, 605  
**Живковић Милутинка** – 193  
**Живковић Обрад** – 45  
**Живковић Радоје** – 543  
**Живковић Ратомир** – 275  
**Живковић Сава** – 369  
**Живковић Стојан** – 370  
**Живковић Стојан** – 274  
**Живковци (код Аранђеловца)** – 38, 46, 399, 412, 566  
**Живојиновић Велимир** – 222  
**Живуловић Светозар Ливац** – 233  
**Жикић Драгољуб** – 541  
**Жикић Милорад** – 177  
**Жилинци (код Крушевца)** – 446  
**Жилник Конрад Слободан** – 309  
**Жировница (код Крагујевца)** – 54  
**Житковац (код Алексинца)** – 104, 168, 173, 190, 202, 208, 214, 232, 253, 317, 323, 326, 349, 527, 542, 547, 563, 581, 603, 604, 623, 684, 693, 702, 704, 706, 709, 713, 717, 729, 760  
**Житни Поток (код Прокупља)** – 110, 132, 211, 219, 253  
**Житорађа (код Прокупља)** – 174, 175, 191, 217, 381, 477–479, 546, 625, 688  
**Жича (код Краљева)** – 104  
**Жлне (код Књажевца)** – 112, 221, 276, 284, 296, 359  
**Жугић Миливоје** – 23, 37  
**Жуковац (код Књажевца)** – 110, 249, 587  
**Жунић Милорад (Мика Баца)** – 42, 44, 142, 143, 167  
**Жуње (код Груже)** – 524  
**Жупа (предео)** – 505, 514, 518  
**Жупањевац (код Белушица)** – 70  
**Журовски Ђорђе** – 463  
**Жути оглавак (к. 371)** – 538  
**Жучковац (код Сокобање)** – 66
- 3
- Забавица (код Ваљева)** – 246  
**Забавица (р.)** – 247  
**Забавица (р.)** – 246  
**Заблаће (код Чачка)** – 64  
**Забрђе (код Петровца)** – 113, 171  
**Забрега (код Ћуприје)** – 37
- Забрежје (код Обреновца)** – 10  
**Забрежје (код Аранђеловца)** – 588, 599  
**Завлака (код Лознице)** – 8, 9, 38, 46  
**Заглавак (код Ужица)** – 525  
**Заглавак (предео код Књажевца)** – 570  
**Загорица (код Младеновца)** – 13, 23, 50, 413  
**Заграђе (код Љига)** – 89  
**Заграђе (код Прокупља)** – 422  
**Заграђе (код Чачка)** – 325  
**Загреб** – 308  
**Загужане (код Лесковца)** – 493, 494  
**Зајечар** – 22, 30, 48, 64, 65, 68, 81, 90, 91, 96, 103, 123, 145, 179, 202, 256, 274, 276, 284, 286, 287, 292, 295, 305, 368, 378, 417, 418, 432, 492, 497, 545, 551, 558, 562, 570, 573, 578, 581, 587, 589, 596, 612, 686, 688, 690, 691, 693–695, 697, 703, 711, 725, 727, 729, 733, 739, 743, 745, 748, 750, 754, 757, 761  
**Заклопача (код Гроцке)** – 105  
**Закута (код Груже)** – 89  
**Залоговац (код Крушевца)** – 108  
**Залужје (код Лесковца)** – 506, 622  
**Заовине (код Т. Ужица)** – 38, 525  
**Западна Морава (р.)** – 63, 114, 178, 179, 282, 419, 515, 516, 520, 525, 530, 685, 731, 740, 765  
**Заплање (предео код Ниша)** – 734  
**Заповедништво Морнарице НДХ** – 76  
**Зарић Мића** – 248  
**Зарићи (код Ивањице)** – 638, 640  
**Зарубе (код Ваљева)** – 23  
**Засавица (код Срем. Митровице)** – 64  
**Збежиште (код Прокупља)** – 381  
**Збјег (код Славонског Брода)** – 77  
**Збојштица (код Т. Ужица)** – 756  
**Звездан (код Зајечара)** – 595, 686  
**Звечан (код Косовске Митровице)** – 230  
**Звечка (код Обреновца)** – 59, 96  
**Звизд (код Кучева)** – 58, 107, 423, 448, 546  
**Звиздар (код Ваљева)** – 473, 474  
**Зворник** – 12, 631  
**Здравље (код Крушевца)** – 180, 317, 324, 433, 508–510, 512–515, 525, 529, 540, 549, 556, 567, 607, 608, 684, 685



Здравковић Витомир – 275  
 Здравковић Милан – 320  
 Здравковић Милена – 275  
 Здравковић Чедомир – 250  
 Здравчићи (код Пожеге) – 96, 766  
 Зебица (код Крушева) – 557, 630, 634  
 Зекић Рустељ – 243  
 Зелени врк (к. 1334, Сврљишке планине) – 312  
 Зеленике (код Голупца) – 537  
 Зеленовић Данило – 600  
 Зеоке (код Лазаревца) – 193  
 Зец О. Мирко – 173  
 Зечић Живорад – 672  
 Златари (код Крушевца) – 357, 433, 536  
 Златибор (пл.) – 52, 491, 586, 594, 675, 753, 757  
 Златибор (предео) – 221, 597  
 Златковић Раде – 192  
 Златово (код Деспотовца) – 53  
 Злегиња (код Крушевца) – 526  
 Злот (код Бора) – 34, 48  
 Змињак (код Шапца) – 33  
 Змињак (к. 332) – 323  
 Змињак (триг. 746) – 654  
 Зољево (код Лесковца) – 494  
 Зоруновац (код Књажевца) – 379, 745, 761  
 Зотовић Михајло – 489  
 Зрнић Петар – 275  
 Зубан Спасоје – 35  
 Зубетинац (код Књажевца) – 697, 698, 729, 739, 745  
 Зубовац (код Крушевца) – 544, 583, 634  
 Зукановић Милан – 130  
 Зуниче (Г. и Д., код Књажевца) – 255, 257, 303, 379, 504, 522, 570, 587  
 Зуце (код Београда) – 16, 506

## И

Ибар (р.) – 63, 641, 643, 649, 650, 659, 661, 726, 731, 735, 756  
 Ибарска долина – 644  
 Иван Кула (код Прокупља) – 174, 422, 533, 704  
 Иванковац (код Ћуприје) – 56, 95  
 Иванов Иван – 194  
 Ивановић Андрија – 450, 452–454  
 Ивановић Војин – 335  
 Ивановић Даринка – 451, 454  
 Ивановић Даринка – 241

Ивановић Игњатовић Роксанда – 439  
 Ивановић Манојло – 330  
 Ивановић Михаило – 572  
 Ивановић Надежда – 451, 453, 454  
 Ивановић Ненад – 513  
 Ивановић Радојица – 397, 398  
 Ивановић Саве Убавка – 369  
 Ивановци (код Љига) – 89, 336, 399, 412, 413  
 Ивањица – 71, 81, 114, 163, 263, 582–586, 592–594, 638–640, 643, 644, 659, 661, 663–666, 673, 674, 731, 732, 766  
 Иверак (ж. ст.) – 10, 38  
 Ивић Милован – 436  
 Ивковић Боривоје – 572  
 Ивковић Горча – 216  
 Ивковић Живорад – 651  
 Ивковић Љубисав – 260  
 Ивковић Ж. Милосава Севда – 370  
 Ивковић Миодраг – 277  
 Ивковић Урош – 236  
 Ивовић Боривоје – 399  
 Ивошевић Душан – 169  
 Игњатовић Милисав Јанко – 304, 309  
 Игњић Милутин – 513  
 Игриште (код Лесковца) – 242, 382  
 Игрош (код Крушевца) – 445, 544, 545  
 Игумановић Мита – 248  
 Избеница (код Варварина) – 68  
 Извор (код Параћина) – 14, 47, 96  
 Извор (код Пирота) – 187  
 Извор (код Сврљига) – 211, 238, 294, 304, 489  
 Икић Крстивоје – 242  
 Илијић Светозар – 253, 273  
 Илић Благоје – 253  
 Илић Влајко – 123  
 Илић Властимир – 41, 42  
 Илић Данило – 187  
 Илић Димитрије – 251  
 Илић Димитрије – 192  
 Илић П. Димитрије – 272  
 Илић Драгољуб – 325  
 Илић Ђорђе – 62  
 Илић Живан – 123  
 Илић Живота – 412  
 Илић Н. Јован – 236  
 Илић Крстивоје – 192  
 Илић Ф. Крсте – 222  
 Илић Милош – 651  
 Илић Милош – 603  
 Илић Миодраг – 651

Илић Михајло – 651  
Илић Ненад – 255  
Илић Радомир – 672  
Илић Русомир – 625  
Илић Сава – 226  
Илић Светозар – 447  
Инкић Стојан – 369

## Ј

Јаблатда (триг. 1274) – 687  
Јабланица (Г. и Д., код Чајетине) – 298, 735, 749  
Јабланица (код Бољевца) – 296, 297  
Јабланица (код Крушевца) – 349, 388, 434, 510, 514, 515, 517, 518, 526, 527, 549  
Јабланица (код Н. Пазара) – 756  
Јабланица (предео у јужној Србији) – 181, 185, 187, 218, 229, 505, 523, 547, 608, 610, 684, 686, 699  
Јабланица (р.) – 176, 180, 197, 215, 547, 598, 748  
Јабланички Туљари – (види Туларе, код Прокупља)  
Јабучац (код Неготина) – 119, 123, 359  
Јабучко поље (предео код Рашке) – 646  
Јабучје (Г. и Д. код Лајковца) – 93, 589  
Јавор (пл.) – 584, 592–594  
Јаворац (код Параћина) – 293  
Јаворац (пл.) – 761  
Јаворски Божа – 366, 425, 439, 448  
Јагић Милан – 17  
Јагић Миодраг – 17  
Јагило (код Младеновца) – 24, 112, 223, 321, 405, 466  
Јагодина (сада Светозарево) – 16, 36, 57, 63, 85–88, 90, 99, 103, 106, 110, 111, 115, 116, 118, 122, 123, 127–130, 133, 134, 137–140, 145, 146, 151, 167, 172, 194, 242, 298, 323, 330, 335, 500, 525, 603, 608, 684, 689, 691, 710, 711, 726, 727  
Јадранска Лешница (код Лознице) – 46  
Јазовик (код Ваљева) – 191  
Јајина (Г. и Д., код Лесковца) – 479  
Јајинци (код Београда) – 210  
Јајце – 123  
Јаковац (код Зајечара) – 217, 286, 329, 501, 551, 570, 578, 587  
Јаковенко Данило – 194  
Јаковље (код Алексинца) – 213, 488, 570, 583, 634  
Јаковљевић Богдан – 239  
Јаковљевић Велимир – 672  
Јаковљевић Ђ. Милан – 22  
Јакшић Војислав – 221  
Јакшић С. Јован – 330  
Јаловик (код Шапца) – 54  
Јаловик Извор (код Зајечара) – 221  
Јамовић Сима – 327  
Јанаћковић Ат. – 429  
Јанаћковић Катарина – 256  
Јандрић И. Милан – 275  
Јанићијевић Светозар – 321  
Јаничин крст (к. 318) – 706  
Јанкова клисура – 761  
Јанкова клисура (рудник код Блаца) – 434  
Јанковић П. Боривоје – 214  
Јанковић К. Бранимир – 216  
Јанковић Добривоје – 672  
Јанковић А. Ђура – 197, 198  
Јанковић Живадин – 651  
Јанковић Илија – 642  
Јанковић Љубомирка – 308  
Јанковић Милан – 22, 651  
Јанковић Милорад – 524  
Јанковић Милутин – 419, 431, 445, 462  
Јанковић Станоје – 301  
Јанковић Стојан – 328  
Јанковић Чедомир – 226  
Јанчић Сретек – 249  
Јања (код Бијељине) – 192  
Јањанин С. Андрија – 329  
Јаребице (код Лознице) – 22  
Јарменовци (код Љига) – 26, 89, 177, 396, 539  
Јарушице (Г. и Д., код Крагујевца) – 55  
Јасеница (код Ваљева) – 193, 243  
Јасеница (код Неготина) – 117, 573  
Јасеница (код Прокупља) – 215, 479, 545, 625  
Јасеница (р.) – 17, 229, 231  
Јасеновик (код Ниша) – 523  
Јасеново (код Нове Вароши) – 597, 762  
Јасеново (код Свилајнца) – 101  
Јасика (код Крушевца) – 80, 81, 553  
Јасикова (В. и М., код Неготина) – 107, 108

- Јасиковица (код Трстеника) – 361  
 Јасиково (код Жагубице) – 63  
 Јастребац (код Лесковца) – 604  
 Јастребац (пл.) – 71, 154, 174, 180,  
 230, 237, 239, 255, 275, 281, 282,  
 284, 290, 302, 304, 319, 345, 346, 349,  
 388, 433, 434, 446, 462, 489, 493,  
 505, 509, 511, 513, 515, 516, 520,  
 521, 523, 526, 527, 547, 550, 553,  
 556, 575, 581, 583, 590, 600, 602,  
 607, 608, 615, 623, 632, 643, 658,  
 684, 685, 691, 698, 722, 725, 746  
 Јатаре (код Т. Ужица) – 87  
 Јаћимовић Светозар – 344  
 Јацојић Милан – 233  
 Јашуња (код Лесковца) – 319  
 Јевђевић Миливоје – 16  
 Јевремовић Воја – 210  
 Јевремовић Никола – 221  
 Јевремовић Ратко – 651  
 Јевтић Витомир – 578  
 Јевтић В. Војислав – 216  
 Јевтић Ј. Драгутин – 60  
 Јевтић Душанка – 578  
 Јевтић Живан – 578  
 Јевтић М. Милева – 273  
 Јевтић П. Иван – 273  
 Јевтић Петар – 273  
 Јевтић Радојица – 666  
 Јевтић Ранко – 572  
 Јевтић Румена – 578  
 Јевтић П. Смиљана – 273  
 Јевтић Софронија – 578  
 Жежевица (код Пожеге) – 65, 66,  
 71, 680  
 Жежевица (код Чачка) – 361  
 Језеро (код Сокобање) – 222, 278,  
 523, 596, 602, 723  
 Јекић М. Милош – 188  
 Јекић Милутин – 325  
 Јелашница (код Књажевца) – 234,  
 284, 587, 744  
 Јелашница (код Ниша) – 113, 220,  
 316  
 Јелашница (р.) – 745  
 Јелен До (код Пожеге) – 70, 89, 300  
 Јеленска стена (гробен) – 89  
 Јелић Илија – 571  
 Јелица (пл.) – 7, 21  
 Јелова гора (брдо код Б. Баште) –  
 208, 766  
 Јеловик (код Аранђеловца) – 26,  
 324, 336, 399, 412, 528, 575, 592, 600  
 Јемничка Ст. (код Пожеге) – 127  
 Јеранић Ђ. Михајло – 222  
 Јеремић Божидар – 651  
 Јеремић Добривоје – 216  
 Јеремић Јеремија – 618  
 Јеремић Чедомир – 666  
 Јефтић Ђорђе – 497  
 Јовановац (код Крагуевца) – 55  
 86, 88, 111, 116, 613  
 Јовановић Александар – 619  
 Јовановић Александар – 447  
 Јовановић С. Анђа – 226  
 Јовановић Аранђел – 18  
 Јовановић Арса – 637  
 Јовановић Бата – 28  
 Јовановић Богосав – 579  
 Јовановић Васа – 651  
 Јовановић Вељко – 132  
 Јовановић Војин – 407  
 Јовановић Голуб – 455  
 Јовановић Димитрије – 255  
 Јовановић Добривоје – 651  
 Јовановић Добрила – 193  
 Јовановић Љ. Драг. – 400  
 Јовановић Драган – 24  
 Јовановић Драгутин – 28  
 Јовановић Душан – 336  
 Јовановић Душан – 250, 251  
 Јовановић П. Душан – 288  
 Јовановић Живка – 274  
 Јовановић А. Жив. – 307  
 Јовановић Живота – 666  
 Јовановић Жика – 67  
 Јовановић Жикица Шпанац – 8,  
 9, 238, 246  
 Јовановић Здравко – 230  
 Јовановић Игњат – 327  
 Јовановић Коста – 38  
 Јовановић Љуба Патак – 386, 417,  
 703, 714  
 Јовановић Љубомир – 447  
 Јовановић Мика – 193  
 Јовановић А. Миленко – 292  
 Јовановић Миливоје – 651  
 Јовановић Милоје – 466  
 Јовановић Милорад – 513  
 Јовановић Милорад – 317  
 Јовановић Милутин – 579  
 Јовановић Миша – 44  
 Јовановић Никола – 493  
 Јовановић М. Никола – 197, 198  
 Јовановић Обрен – 400  
 Јовановић Паја – 169  
 Јовановић Периша – 398–400  
 Јовановић Радивоје Брадоња –  
 24, 217, 218  
 Јовановић Радиша – 566  
 Јовановић Радомир – 651  
 Јовановић Радосав – 214

- Јовановић Ратомир – 369  
 Јовановић Светозар – 199  
 Јовановић Ј. Синиша – 216  
 Јовановић П. Станимир – 191  
 Јовановић Стеван – 500  
 Јовановић Стојан – 552  
 Јовановић Тимотије – 80  
 Јовановић Цветко – 337  
 Јовановић К. Чед. – 155  
 Јовановић Чеда – 431, 445  
 Јовановић Чедомир – 672  
 Јовање (код Ваљева) – 37, 101  
 Јовац (код Ђуприје) – 106, 108, 115, 122, 133, 134, 136–138  
 Јовашевић Радосав – 254  
 Јовине Ливаде (код Прокупља) – 218  
 Јовић (код Ариља) – 593  
 Јовић Богољуб – 228  
 Јовић Борисав – 236  
 Јовић Војислав – 323  
 Јовић Јеврем – 36  
 Јовић Милан Шваба – 226  
 Јовић Никола – 369  
 Јовић Новак – 192  
 Јовић Стојан – 319  
 Јовичић Божидар – 319  
 Јовичић М. Властимир – 284, 288  
 Јововић Десимир Чича – 237  
 Јововић С. Драгољуб – 274  
 Јововић Новак – 447  
 Јокић Десанка – 572  
 Јоксимовић М. Никола – 73  
 Јоксимовић М. Радивоје – 479  
 Јоксовић Миодраг Сарајлија – 311  
 Јонић К. Воривоје – 474, 702  
 Јордановић Чедомир – 288  
 Јосиповић Александар – 474  
 Јосифовић Станимир – 320  
 Јоцић С. Душан – 60  
 Јошаница (Г. и Д., код Прокупља) – 290  
 Јошаница (код Жагубице) – 284  
 Јошаница (манастир, код Светозарева) – 141, 142, 145  
 Јошаница (код Сокобање) – 61, 179, 287  
 Јошаничка Бања – 643, 646, 650, 654, 766  
 Јошанички Прњавор – 21  
 Јошева (код Обреновца) – 26  
 Јошево (код Лознице) – 86  
 Југ-Богданавац (код Прокупља) – 181, 285, 478  
 Југовић Богдан – 194  
 Југославија – 11, 32, 437  
 Јужна Морава (р.) – 167, 210, 215, 282, 337, 356, 581, 590, 594, 598, 602–604, 684, 685, 731, 740, 765  
 Јунковац (код Тополе) – 26  
 Јунковци (код Лакаревца) – 14, 54, 150, 498  
 Јуришић Сава – 717, 718, 720  
 Јухор (пл.) – 137, 632
- К
- Кавајин Ј. Љубомир – 123  
 Кадина Лука (код Љига) – 16, 26, 68, 481, 545  
 Кадина стена (к. 1292) – 584  
 Кадињача (пл.) – 208  
 Кажанегар Милан – 413  
 Кажингер Павле – 320  
 Казаковић Живојин – 698  
 Калабић Милан – 147, 165, 172, 174, 175, 178, 207, 211, 231, 232, 687  
 Калабић Никола – 188, 416, 430, 444, 539, 540, 543, 567, 582, 629  
 Калањевци (код Лазаревца) – 46, 172, 318, 399, 412, 566, 574, 582, 611  
 Калаузовић Ј. Саво – 199  
 Калемегдан – 303  
 Каленић (манастир, код Рековца) – 143  
 Каленић Никон – 143  
 Калиште (код Пожаревца) – 91, 332, 448  
 Калуђерце (код Лесковца) – 382  
 Каменар (код Аранђеловца) – 575  
 Каменаре (код Крушевца) – 389  
 Камендо (код Смедерева) – 252, 259, 407, 752  
 Каменита глава (види Каменички врх)  
 Каменић Милосав – 596  
 Каменица (код Ваљева) – 15, 58, 183, 192, 461  
 Каменица (код Груже) – 89  
 Каменица (код Житковца) – 488, 520, 684  
 Каменица (Г. и Д., код Књажевца) – 111, 215, 242, 378  
 Каменица (код Коцељева) – 48, 67  
 Каменица (код Краљева) – 110  
 Каменица (код Ниша) – 275, 523, 533, 559, 656, 660, 693, 707  
 Каменица (код Обреновца) – 120  
 Каменица (код Пожеге) – 99, 120, 212, 680

- Каменички врх (к. 639) – 275, 533  
 Каменово (код Петровца) – 104, 120, 167, 225  
 Камењани (код Рашке) – 646  
 Камијево (код В. Градишта) – 238  
 Кампарелић Александар – 138, 139  
 Кандалица (код Књажевца) – 587  
 Кањане (код Дрниша) – 240  
 Каона (код Гуче) – 61, 348  
 Каона (код Кучева) – 68  
 Каоник (код Крушевца) – 288, 328, 508, 512, 526, 544, 583, 684, 730  
 Капиџија (код Крушевца) – 553, 712, 730  
 Каравидић Драгиша – 651  
 Карађорђевац (код Лесковца) – 579  
 Караичић Недељко Милисав – 457, 462, 590, 602, 604, 609, 619, 620, 632  
 Каран (код Т. Ужица) – 87  
 Карача (поток) – 81  
 Карбулово (код Неготина) – 117  
 Каровић В. Вукоман – 211  
 Касидол (код Пожаревца) – 111, 165, 437, 439  
 Катић Бранко – 683  
 Катићи (код Ивањице) – 585, 586, 592–594, 638, 643  
 Катрга (код Чачка) – 317  
 Катун (код Алексинца) – 166, 178, 331, 533, 620, 706, 707, 737  
 Катун (код Варварина) – 104  
 Кацабаћ (код Лесковца) – 548  
 Качер (код Ужица) – 101, 675, 679  
 Каштавар (код Лесковца) – 278, 589  
 Каштелан Ђура – 172  
 Кватерник Емил Јанковић – 241  
 Кесеровић Драгутин – 433, 446, 503, 509, 510, 514, 516, 530, 535, 549, 594, 619, 632, 685, 686, 694  
 Кик (к. 787) – 687  
 Кисиљева (код В. Градишта) – 352  
 Киришевић Милутин – 194  
 Китановић Виден – 447  
 Китановић Глигорије – 447  
 Китановић Драгољуб – 189  
 Кичановић Драгица – 33  
 Кладурово (код Петровца на Млави) – 63, 239, 288  
 Клајић (код Лебана) – 548  
 Клатичево (код Г. Милановца) – 99, 580  
 Клеково (код Н. Вароши) – 762  
 Кленовац (код Неготина) – 107  
 Кленовик (код Пожаревца) – 352  
 Клење (код Б. Паланке) – 207  
 Клење (код Београда) – 416  
 Клење (код Голупца) – 61, 67, 351  
 Клење (код Шапца) – 33  
 Клепани (код Ивањице) – 638  
 Клисуре (манастир, код Ивањице) – 585, 586, 593, 638–640, 643, 663, 766  
 Клисуре (код Ниша) – 542  
 Клисуреца (код Прокупља) – 346  
 Кличевац (код Пожаревца) – 128  
 Клока (код Тополе) – 26, 657  
 Клокочевац (код Д. Милановца) – 105, 378, 459  
 Кљајић Филип Фића – 16, 83  
 Кнежица (код Петровца на Млави) – 52, 81, 191, 224, 225, 234, 236  
 Кнез Село (код Ниша) – 284, 288, 522, 760  
 Кнић (код Крагујевца) – 52, 114, 116, 179  
 Књажевац – 32, 103, 110–112, 118, 128–131, 144, 146, 177, 180, 187, 205, 214, 217, 221, 240, 249, 250, 254–257, 274, 276, 281, 282, 284, 294–296, 303, 304, 309, 320, 336, 378, 379, 467, 496, 504, 522, 551, 562, 564, 569, 589, 693, 695, 697, 698, 703, 729, 733, 734, 739, 744, 745, 748, 750, 758  
 Кобиље (код Крушевца) – 277, 325, 518, 535, 632, 633  
 Кобиље (код Петровца на Млави) – 70  
 Кобишница (код Неготина) – 118, 482, 496  
 Кованић Христифор – 60  
 Ковач Даница – 474  
 Ковач Душан – 474  
 Ковач Љубица – 474  
 Ковач Пера – 474  
 Ковач Стана – 474  
 Ковачевац (код Младеновца) – 130, 358, 404, 629, 709  
 Ковачевић Боривоје – 388-  
 Ковачевић Драгомир – 21  
 Ковиоци (код Крушевца) – 446  
 Коен Валтер – 70  
 Кожел (код Књажевца) – 253, 273, 276, 532  
 Кожуф (пл.) – 604  
 Козел (код Лазаревца) – 399, 537, 611  
 Козја (код Б. Паланке) – 233, 252, 303, 310, 571

- Козјак (код Лознице) – 55  
 Којен Ерих – 70  
 Којић Борисав – 651  
 Којић Л. Сретен – 216  
 Којић Стеван – 552  
 Кокин Брод – 749  
 Кокон Ференц – 32  
 Коларе (код Светозарева) – 36  
 Колари (код Смедерева) – 252, 466, 633  
 Коларић Илија – 210  
 Коларовић Мирко – 232  
 Колубара (р.) – 11, 45, 140, 267
- Команде**  
*НОВЈ:*  
 – Јастребачког подручја – 712  
*непријатељске:*  
 – Врховног оружничког заповједничтва Н.Д.Х. – 308  
 – Врховна четничка – 163, 619, 685  
 – Четничка за јужну Србију – 547  
 – Четничка Косте Пећанца – 279  
 – четничких одреда Драже Михаиловића (касније Врховна)  
 – Београдске области СДС – 260  
 – Ваљевске области СДС – 264, 268, 271, 530  
 – Зајечарске области СДС – 697  
 – Краљевачке области СДС – 731, 732  
 – Нишке области СДС – 279, 281, 304, 590, 698, 701, 702, 706, 708, 713, 719, 723  
 – посаде Смедерева СДС – 261  
 – СДС (Србије) – 7, 279, 292, 302, 312, 398, 473, 476, 493, 660, 682, 692, 695, 701, 713, 720, 733  
 – Српска добровољачка (СДК) – 156  
 – Ужичке области СДС – 584, 675, 680  
 – жандармерије – 9, 62, 70, 71, 80, 81, 90, 93, 97, 100, 105, 106, 108, 112, 118, 129, 130, 132, 152, 156, 157, 168, 169, 239, 240  
 – немачких трупа „БХУ“ – 128
- Комарица (Д. и Г. код Крагујевца) – 52, 111  
 Комирић (код Крупња) – 36, 38  
 Комлетинци (код Винковаца) – 580
- Коморане (код Крушевца) – 389  
 Конарево (код Краљева) – 117, 120  
 Конатице (код Обреновца) – 18, 38, 74, 193  
 Константиновић Владимир – 140  
 Константиновић Константин – 95  
 Контић Миодрог – 361  
 Конфорти Леон – 276  
 Конџел (код Прокупља) – 613  
 Коњарник (код Прокупља) – 219  
 Коњино (код Лебана) – 613  
 Коњска Пољана (код Алексинца) – 210, 272  
 Коњско (код Бевђелије) – 604  
 Коњува (код Блаца) – 505  
 Коњувце (Г. и Д., код Лесковца) – 475, 476, 478  
 Коњук (код Крушевца) – 334  
 Коњуш (пл.) – 526  
 Коњуша (код Груже) – 108, 413, 524  
 Коњуша (Г. и Д., код Прокупља) – 181, 471, 480  
 Копаник (пл.) – 503, 521, 659, 731, 735, 740, 756  
 Копљаре (код Аранђеловца) – 22, 23, 134, 322, 431, 554, 560, 581, 600, 753  
 Копривница (код Неготина) – 112  
 Кораћ С. Манојло – 248  
 Кораћица (код Младеновца) – 11, 26, 63, 230, 405, 696  
 Корбово (код Неготина) – 482  
 Кординце (Г. и Д., код Прокупља) – 345  
 Коренита (код Лознице) – 20  
 Корман (код Алексинца) – 144, 305, 729, 739  
 Корман (код Крагујевца) – 111, 412
- Корпуси**  
*бугарски:*  
 – 1. окупациони – 281, 764  
*четнички:*  
 – 1. равногорски – 740  
 – 2-ги – 730  
 – 5. јуришни – 743  
 – Авалски – 494  
 – Ваљевски – 494, 687, 740  
 – Горски краљеве гарде – 525  
 – Делиградски – 698  
 – Дрински – 634  
 – Златиборски – 634, 757  
 – Јабланички – 516, 547  
 – Јуришни – 548, 754  
 – Књажевачки – 547, 548, 555,

- 559, 564, 565, 696, 698, 744  
 – Колубарски – 494  
 – Копаонички – 516  
 – Косовски – 547  
 – Краљевачки – 516  
 – Летећи горског штаба 110  
 –547  
 – Млавски – 425  
 – Нишавски – 547, 548, 734  
 – Нишки – 516  
 – Равногорски – 661  
 – Расински – 525, 685  
 – Руднички – 494  
 – Тимочки – 714  
 – Топлички – 516  
 – Чегарски – 547, 548, 714  
 – Четнички капетана Рачића – 687
- Остали:*  
 – Руски заштитни (белогардејски) – 685  
 – Српски добровољачки – 439, 470, 597, 641, 644
- Косанчић (код Лебана) – 143, 199, 223, 548, 555  
 Косице (брдо код Ваљева) – 247  
 Косјерић – 23, 25, 35, 61, 68, 87, 117, 246, 248, 536, 550  
 Косјерићи (код Т. Ужица) – 759  
 Космај (пл.) – 189, 203, 204, 220, 320  
 Космај (предео) – 234, 245, 427, 494, 591, 610, 683  
 Косовска Митровица – 330, 350, 499, 561, 659, 689, 691, 705, 712, 731, 749, 756, 759  
 Костајник (код Крупња) – 66  
 Костајница (код Чачка) – 194  
 Костеница (код Прокупља) – 237, 346  
 Костингер Јозеф – 557  
 Костић Вождар – 239  
 Костић Драгомир – 274  
 Костић Душан – 672  
 Костић Жарко – 431, 444  
 Костић Јаћим – 328  
 Костић Т. Манојло – 215  
 Костић Предраг Пега (Вељко) – 359, 362, 416, 418, 430, 444  
 Костојевићи (код Бајине Баште) – 68, 194  
 Костолац – 375, 423, 443, 454, 465, 683  
 Костурић Јован – 209  
 Котараш Милош – 374  
 Котешица (код Ваљева) – 54, 64
- Котларов Сергије – 27, 28  
 Котража (код Ивањице) – 68 317  
 661  
 Котуровић М. Милисав – 216  
 Коцељево – 54, 233  
 Коцић Живојин – 298, 299  
 Коцић Јаков – 328  
 Кочане Топличко (код Ниша) – 182, 204, 587  
 Кочетин (код Жабара) – 54, 64  
 Кочино Село (код Светозарева) – 122, 323  
 Кошево (код Крушевца) – 102, 104, 107, 111, 113, 347, 446, 462, 516, 564, 658  
 Коштунићи (код Такова) – 46  
 Кошута (код Љига) – 549  
 Крављанска шума (к. 466) – 718  
 719  
 Кравље (код Алексинца) – 46, 223, 707, 708, 713, 715–717, 720  
 Крављи До (код Пожаревца) – 107, 125, 353  
 Крагујевац – 19, 20, 24, 51, 55, 57, 84, 85, 88, 90, 109, 111–114, 116, 118, 119, 131, 132, 138, 140, 147, 151, 153, 172, 173, 179, 206, 228, 300, 335, 348, 363, 412, 491, 524, 538, 540, 545, 556, 573, 588, 592, 609–611, 613, 614, 627, 630, 657, 689, 691, 710, 711, 726, 727, 730, 748, 751, 753, 761  
 Крајина (неготинска) – 145, 385  
 Крајковац (код Прокупља) – 228, 230, 345, 349, 357, 520, 521  
 Краку Богдан (вис, код Брзе Паланке) – 186  
 Краљево – 25, 48, 51, 57, 60, 61, 67, 80–85, 89, 90, 93, 98, 103, 104, 107, 111, 112, 116, 119, 124, 127, 138, 154, 163, 171, 257, 262, 263, 277, 300, 346, 347, 348, 363, 432, 510, 527, 530, 545, 529, 642, 650, 651, 661, 689, 691, 705, 712, 730  
 Краљево брдо (брдо, код Ваљева) – 216, 687  
 Крамберггер Леополд – 54  
 Красава (код Лознице) – 64  
 Красић Лазара – 345  
 Красојевци (код Г. Милановца) – 629  
 Краус др Херберт – 13  
 Крвије (код Пожаревца) – 58, 67, 152, 358  
 Кременац (к. 422) – 706  
 Кременице (код Б. Паланке) – 737  
 Кремићи (код Рашке) – 749

- Кремна (код Т. Ужица) — 70, 94, 758
- Крента (код Књажевца) — 186, 215, 283, 296, 299, 378, 744
- Крепољин (код Жагубице) — 93, 116
- Крива Река (код Бруса) — 320
- Крива Река (код Чајетине) — 101, 104
- Крива Река (код Чачка) — 326, 333, 456, 524, 563
- Криваја — (види Крвије, код Пожаревца)
- Криваја (код Лознице) — 33
- Криваја (код Прокупља) — 609, 610
- Кривача (код Голупца) — 324
- Криви Вир (код Бољевца) — 54, 90, 243, 362, 416, 418, 614
- Кривовирске појате — (види Криви Вир)
- Крмар Рајко Протић — 311
- Крњић (код Шапца) — 51
- Крњево (код Смедерева) — 52, 99, 125, 170, 230
- Крњић Александар — 473
- Крњић Божана — 474
- Крњић Даница — 474
- Крњић М. Драгутин — 473
- Крњић Живана — 474
- Крњић Живодарка — 473
- Крњић Радослав — 473
- Крњић Слободан — 473
- Крнчевећ Богнко — 517
- Крсмановић Иванка — 36
- Крст (к. 984) — 667
- Крстатац (брдо код Сокобање) — 493, 547, 555, 559, 697, 698, 703, 729
- Крстинска (код Обреновца) — 48
- Крстић Ј. Божидар Змај — 672, 673
- Крстић Данило — 240
- Крстић П. Драгић — 329
- Крстић Драгољуб — 303
- Крстић Светозар — 382, 548
- Крстић Сретен — 193
- Крћевац (код Тополе) — 129, 397, 507
- Крупань — 12, 54, 101, 183, 194
- Крупац (код Алексинца) — 91, 119, 136, 166, 178, 223, 240, 559, 706, 707
- Крупац (код Беле Паланке) — 131, 205, 217, 658, 659
- Крупеш Славко — 419, 431
- Крушар (код Ћуприје) — 87, 111, 116
- Крушевац — 57, 58, 71, 81, 103, 111, 113, 115, 116, 122, 124, 127, 138, 148, 171, 176, 189, 239, 242, 257, 277, 317, 318, 332, 336, 346, 347, 349, 388, 389, 432, 446, 491, 510, 514, 525, 529, 530, 535, 553, 556, 583, 594, 606, 607, 611, 615, 618, 620, 623, 626, 630, 632, 634, 657, 658, 684, 685, 689, 691, 694, 711, 712, 726, 728, 730, 738, 740, 746, 751, 755, 756, 758, 761, 762, 765, 766
- Крушевица (код Лазаревца) — 59, 287, 405, 574, 582, 583, 683, 689
- Крушевица (код Прокупља) — 345, 471
- Крушевнички вис (триг. 376) — 582
- Крушје (код Ниша) — 488, 520, 527
- Крушнице (код Крушевца) — 544, 557, 746
- Крушчица (код Ариља) — 46, 762
- Крчмар (код Ваљева) — 23, 209, 216, 238, 245
- Крчмаре (В. и М., код Крагујевца) — 38, 46, 412
- Крчмаре (код Куршумлије) — 574
- Кудреш (код Голупца) — 65
- Кузмановић Бранислав — 321
- Кузмановић Љубомир — 18
- Кузмановић Милорад — 672
- Кузмић Војислав — 225
- Кузмић Драгољуб — 432
- Кукавица (с. код Власотинаца) — 337, 344
- Кукавица (к. 626) — 648, 650, 653
- Кукавица (пл.) — 187, 203, 420, 547, 548, 627, 725
- Кукић Војислав — 169
- Кукић Стеван — 173
- Кукљин (код Крушевца) — 81, 516
- Кукуловце (код Лесковца) — 479
- Кула (код Пожаревца) — 84, 326
- Кулина (код Алексинца) — 253, 542, 604, 633, 634, 684, 685
- Кумане (код В. Градишта) — 352
- Куманово — 340
- Кумодраж (код Београда) — 559
- Купиново (код Обреновца) — 77, 78
- Купци (код Крушевца) — 349, 462, 510, 514, 515, 518, 544, 726
- Куријачица (шума, код Лознице) — 567
- Курјаче (код Пожаревца) — 225, 351, 438
- Куршумлија — 53, 182, 185, 215, 220, 221, 223, 229, 234, 235, 322, 342, 364, 383, 477, 479, 533, 559, 571, 574, 582, 610, 626, 685, 704, 737, 740, 744, 747, 750



- Кусадак (код Смед. Паланке) – 97, 115, 149, 433  
 Кусиће (код В. Градишта) – 117  
 Кучајна (код Кучева) – 175, 556  
 Кучево – 55, 59, 63, 64, 84, 105, 107, 108, 146, 152, 175, 188, 230, 257, 319, 334, 337, 438, 448, 507, 537, 556, 615, 657  
 Кушаковићи (код Ваљева) – 246  
 Кушиљево (код Свилајнца) – 30, 36, 51, 138, 152, 214, 249  
 Кушићи (код Ивањице) – 592, 638, 668, 669  
 Куштриновић Нико – 610
- Л
- Лабан Драгомир – 651  
 Лабудовић Милорад Лабуд – 318, 363, 395, 396, 411, 413, 419, 431, 444  
 Лабукново (код Сокобање) – 241, 329, 542, 706  
 Лаварња Раде – 539  
 Лаћевци (код Краљева) – 81, 110  
 Лаз (брдо, код Ваљева) – 246  
 Лазаревац – 10, 25, 99, 127, 129, 135, 150, 172, 260, 404, 443, 498, 523, 524, 536, 539, 552, 573, 582, 588, 598, 610, 635, 729, 744, 765  
 Лазаревић П. Божидар – 173  
 Лазаревић Будимир – 47  
 Лазаревић Влајко – 198  
 Лазаревић П. Војислав – 329  
 Лазаревић Вукашин – 192  
 Лазаревић Драгомир – 651  
 Лазаревић Р. Михајло – 221  
 Лазаревић Радивој – 672  
 Лазаревић Радослав – 121  
 Лазаревић Светолик – 466  
 Лазаревић Тихомир – 657  
 Лазац (код Краљева) – 17, 47, 65, 661  
 Лазић Александар – 588  
 Лазић Александар – 465  
 Лазић Боро – 189  
 Лазић Д. Владимир – 374  
 Лазић Властимир – 254  
 Лазић Радисав – 651  
 Лазић Радосав – 130  
 Лазић Чеда – 572  
 Лазница (код Жагубице) – 118, 135, 166, 253, 321, 334, 591  
 Лазовић Живан – 543  
 Лајковац – 36, 39, 45, 46, 50, 51, 64, 65, 68, 70, 82, 88, 91, 96, 99, 116, 119, 129, 149, 230, 431, 552, 554, 589, 728
- Лакић Јаков – 721  
 Лакчевић Бранко Милија – 315  
 Лалатовић Јагош – 210  
 Лалинац (код Ниша) – 760  
 Лалинац (код Сврљига) – 147, 240, 241, 254, 257, 285, 303, 311, 714  
 Лаловић Вања – 596  
 Ландан Милан – 238  
 Ландол (код Смедерева) – 405  
 Ланиште – (види Арачићево)  
 Лаоле (В. и М., код Пожаревца) – 68, 80, 152, 243, 253, 254  
 Лапатинце (код Лесковца) – 334, 476  
 Лапово – 51, 55, 88, 99, 111, 113, 118, 119, 131–133, 136, 138, 140, 141, 146, 206, 305, 642  
 Ласово (код Бољевца) – 274, 695  
 Ластра (предео, код Ваљева) – 247  
 Латвица (код Ариља) – 34, 585  
 Латвица (к. 845) – 593  
 Латковић (код Лазаревца) – 31, 83, 331, 444, 446  
 Лаћислет (код Александровца жупског) – 756  
 Лаушевић С. Драгољуб – 148  
 Лацић Јеврем – 433  
 Лебане – 104, 143, 152, 154, 170, 171, 180, 181, 187, 215, 217, 229, 249, 252, 290, 317, 344, 361, 421, 477, 479, 490, 494, 497, 506, 511, 543, 547, 548, 555, 596, 598, 602, 608, 609, 613, 659, 685, 686, 699, 747, 748  
 Лебина (код Параћина) – 95, 276  
 Левач (предео) – 43, 167  
 Леви др Курт – 95, 102  
 Лекић Валеријан – 388  
 Лекић Живан – 370  
 Лекић Ж. Љубомир – 327  
 Лековић Воја – 17  
 Лелић (код Ваљева) – 120  
 Лелићи (код Т. Ужица) – 676  
 Лепаја (код Прокупља) – 250, 357  
 Лепенац (код Бруса) – 537  
 Лепосавић (код К. Митровице) – 731, 759  
 Лесеновци (код Крушевца) – 726  
 Лесковац – 18, 47, 48, 98, 114, 123, 138, 144, 148, 174, 176, 177, 180–182, 184, 187, 197, 203, 205, 210, 211, 213, 215, 217, 222, 231, 239, 242, 253–255, 316, 319–321, 329, 337, 341, 356, 357, 361, 364, 421, 447, 468, 472, 477, 479, 489, 493, 494, 497, 500, 505, 506, 510, 534, 543, 562, 563, 571, 572, 587, 588, 590, 594, 598, 602, 604, 605,

- 608, 609, 613–615, 618–620, 622, 623, 625, 627, 633, 635, 659, 685, 688–690, 692, 699, 704, 711, 725, 727, 729, 737, 740, 744–748, 750, 764
- Лесковац (код Зајечара) – 551  
Лесковац (код Лазаревца) – 28, 193  
Лесковик (триг. 1174) – 523  
Лесковица (код Ваљева) – 120, 211, 216, 235, 246, 247, 249, 550, 687  
Леце (рудник, код Лебана) – 171, 420–422  
Лешница (код Лознице) – 34, 46, 194, 567  
Лештане (код Београда) – 571  
Ливадица (Г. и Д., код В. Плана) – 110, 150, 320, 317, 438  
Ливно – 168  
Лика – 303, 311  
Лим (р.) – 634, 673, 705, 749  
Липе (код Смедерева) – 465, 501, 591, 607, 683  
Липље (код Љига) – 537, 539  
Липовац (код Алексинца) – 210  
Липовац (код Бруса) – 255, 257, 432–434, 516, 536, 554  
Липовац (код Г. Милановца) – 529  
Липовац (код Опленца) – 38, 411, 613  
Липовача (предео, код Љига) – 231  
Липовица (код Власотинаца) – 623  
Липовица (код Крушевца) – 189  
Липовица (код Лесковца) – 598  
Липовица (шума, код Београда) – 72, 494, 498, 755  
Липолист (код Шапца) – 26  
Лиса (код Ивањице) – 95, 348, 583, 584, 586, 638, 639, 663  
Лисовић (код Београда) – 55, 272, 391, 425, 430, 495, 498, 506, 534, 572, 580  
Личинић Рустен – 228  
Личје (код Ниша) – 182  
Лободер (код Крушевца) – 597  
Ловци (код Светозарева) – 70, 412  
Ловци (код Крушевца) – 600  
Лозан (код Б. Паланке) – 294  
Лозна (код Трстеника) – 517  
Лознац (код Алексинца) – 520, 521, 634  
Лозница – 51, 71, 106, 114, 123, 339, 438, 444, 448, 499, 567, 595  
Лозница (код Ваљева) – 120, 194  
Лозничко поље – 595  
Лозовик (код В. Плана) – 59, 82, 86, 100, 123, 231, 461, 626
- Локва (предео, код Ивањице) – 639, 640, 664  
Ломница (код Крушевца) – 239, 349, 462, 508–510, 515, 536, 549, 550, 553, 623, 626, 632–634, 685  
Лончаник (код Обреновца) – 22  
Лончар К. Богдан – 8, 9  
Лончаревић Драгомир – 432  
Лопатањ (код Ваљева) – 14, 36, 331  
Лопаш (код Трстеника) – 514, 529, 544  
Лопичић Ђуро – 603  
Лориф Хуга – 524 •  
Лоћика (код Алексинца) – 488, 520,\* 542, 625, 693  
Лоћика (код Светозарева) – 43, 60, 66, 68  
Лохвићки Владимир – 92  
Лугомир (р.) – 110  
Лужане (код Алексинца) – 172, 173, 231, 598, 704  
Лужнице (код Крагујевца) – 46  
Лука (код Бора) – 104, 112, 296, 329  
Лукавац (код Ваљева) – 64  
Лукавац М. Радивоје – 137  
Лукавица (код Лазаревца) – 588  
Луке (код Ивањице) – 348, 661  
Лукић М. Драган – 271  
Лукић Ленка – 319  
Лукић Милић – 50  
Лукић Радован – 318  
Лукић Радоје – 192  
Лукић Станимир – 113  
Луковац (код Крушевца) – 618  
Луковица (код Свилајнца) – 51, 122  
Луково (код Бољевца) – 86, 761  
Луково (код Сврљига) – 126, 236, 251  
Луњевац (код Смедерева) – 659, 704 •  
Лучина (код Младеновца) – 221  
Лучица (код Пожаревца) •– 101, 104, 139, 209, 220, 353
- Љ
- Љешница (код Кучева) – 55, 64, 107  
Љиг – 24, 93, 170, 230, 239, 537  
Љотић Димитрије – 132, 155, 156, 178  
Љубање (код Т. Ужица) – 53, 756, 763, 766

Љубатовица (код Б. Паланке) – 217  
Љуберађа (код Пирота) – 183, 211  
Љубеш (Г. и Д., код Алексинца) – 144, 145, 274, 300, 725, 729  
Љубијевић Будимир – 255  
Љубинић (код Обреновца) – 19, 38  
Љубиње (код В. Градишта) – 120, 235, 437, 438, 537  
Љубисављевић Исидор – 434  
Љубић (код Чачка) – 32, 63, 110, 164  
Љубић Стојан Столе – 548  
Љубичевац (код Г. Милановца) – 178  
Љубичевац (код Крагујевца) – 413  
Љубичић Илија – 651  
Љубиш (код Т. Ужица) – 54, 194, 592, 637, 638, 643, 735, 751  
Љубовија – 12, 239, 687  
Љубојевић М. Будимир – 221  
Љубојевић Велисав – 194  
Љубојевић Веселин – 194  
Љубостиња (манастир) – 108–110, 388, 515, 526, 561  
Љуботовица (код Б. Паланке) – 189, 190  
Љуптен (код Житковца) – 202, 222, 253, 521, 542, 604, 634  
Љута страна (триг. 364) – 755  
Љути врх (брдо, код Сврљига) – 714, 718  
Љутовница (код Г. Милановца) – 554, 573, 575, 597

## М

Магазиновић М. Жив. – 736  
Магљеш (пл.) – 247, 687  
Мајдан (код Г. Милановца) – 103, 325, 549, 563, 573, 627, 629  
Мајдан (пл.) – 421  
Мајданпек – 10, 54, 55, 61, 105, 112, 149, 150, 165, 423  
Мајер Јосиф – 69, 70, 239, 267  
Мајерхофер Константин – 647  
Мајиловац (код В. Градишта) – 120, 168, 236, 351  
Мајсторовић Ратко – 169  
Мајур (код Светозарева) – 65, 110, 140, 167  
Мајур (код Шапца) – 249  
Македонија – 523  
Макиш (код Београда) – 23, 494, 498  
Маковиште (код Косјерића) – 221  
Макршане (код Крушевца) – 288, 657  
Максимилијан Крајтер Звонко – 315, 317, 318  
Максимовић Драгослав – 236  
Максимовић Живорад – 651  
Максимовић Максим – 411  
Максимовић Милорад – 193  
Максимовић Милош – 192  
Максимовић Младен – 716, 722  
Макци (код Пожаревца) – 90  
Мала Дренова (код Трстеника) – 515–517, 525, 526, 529, 530  
Мала Иванча (код Раље) – 66, 93, 94, 96, 97, 106, 128, 141, 145, 326, 534, 552, 740  
Мала Јасикова (код Неготина) – 117  
Мала Копашница (код Лесковца) – 327, 355  
Мала Крсна (код Смедерева) – 52, 59, 91, 140, 633, 642, 682  
Мала Митровица – 66, 78, 79, 117  
Мала Плана (код Смед. Паланке) – 118, 126, 168, 170  
Мала Плана (код Прокупља) – 234, 613  
Мала Река (код Крушевца) – 282, 630, 634  
Мала Суваја (код Бољевца) – 94, 286, 416, 418  
Мали Борак (види Борак В. и М., код Лазаревца)  
Мали Гај (код Смед. Паланке) – 528  
Мали Зворник (код Лознице) – 38  
Мали Извор (код Зајечара) – 103, 461, 504, 570, 693, 694, 733  
Мали Јастребац – (види Јастребац)  
Мали Пожаревац – 85, 87, 96, 261, 274, 275, 450, 451, 453, 455, 534, 571, 619, 626, 635, 696, 726, 750  
Мали Шиљеговац (код Крушбвца) – 325, 389, 540, 553, 557, 575, 580  
Мало Градиште (код Пожаревца) – 275, 340, 352, 437, 438  
Мало Орашје (код Смедерева) – 236, 288, 455, 506  
Малча (код Ниша) – 243, 298, 699  
Маљен (пл.) – 525, 536  
Маљуревац (код Пожаревца) – 436, 437  
Мана (код Ивањице) – 663

Манастирица (код Кучева) – 80, 223, 249, 277, 288, 605  
 Манастириште (предграђе Власо-тинца) – 176  
 Мандић С. Лука – 13  
 Мандић Раденко – 419, 431, 456, 467  
 Манић (код Младеновца) – 391, 466  
 Манић Миливоје Албанта – 229  
 Манојлица (код Сврљига) – 126, 213, 236, 242, 294, 303  
 Манојловић Душан – 329  
 Манојловић Милош – 382, 421, 480  
 Манојловић А. Тихомир – 274  
 Манојловце (код Лесковца) – 119, 187  
 Манојловци (код Аранђеловца) – 525  
 Манчић Никола – 359  
 Мањинац (код Књажевца) – 252, 255, 286, 359, 558  
 Марелић Рудолф – 32  
 Маринковић Благоје – 289  
 Маринковић Драг. – 263, 340, 354, 377  
 Маринковић Живко – 397  
 Маринковић Љубомир – 303  
 Маринковић Светомир – 193  
 Мариновац (код Књажевца) – 254, 754, 758  
 Маричић Теофило – 49  
 Марјановић Иван – 355  
 Марјановић др Јован – 9,11, 164  
 Марјановић Марко – 651  
 Марјановић Ратомир – 285  
 Марјановић Светислав – 497  
 Марјановић Станоје – 173  
 Марјановић Тихомир – 259  
 Маркићевић Велимир Макс – 166  
 Маркишић Алекса – 61, 219  
 Марковац (код Аранђеловца) – 63, 83, 104, 753  
 Марковац (код Лапова) – 16, 36, 91, 120, 130, 147, 149, 207  
 Марковић Александар – 123, 277  
 Марковић Александар.– 329  
 Марковић Александар – 237  
 Марковић С. Андрија – 216  
 Марковић Божидар – 272  
 Марковић Боривоје – 183  
 Марковић Драган – 423  
 Марковић Драгољуб – (види Мар-ковић Драгослав Дража)  
 Марковић Драгослав Дража – 10, 16, 436–440, 448  
 Марковић Душан – 423  
 Марковић Ђорђе – 506  
 Марковић Живомир – 323  
 Марковић Живорад – 251  
 Марковић М. Златко – 215  
 Марковић Јован – 298  
 Марковић Лазар – 566  
 Марковић Љубиша – 400  
 Марковић Милан – 651  
 Х^арковић Милојко – 651  
 Марковић Милош – 585  
 Марковић Миодраг – 672  
 Марковић Мирољуб – 672  
 Марковић Мома – 135, 140, 150, 166  
 Марковић М. Никола – 202  
 Марковић Никола – 698  
 Марковић Предраг Алимпије – 166, 526  
 Марковић Радомир – 399  
 Марковић М. Радомир – 272  
 Марковић Ранко – 493  
 Марковић Р. Сава – 198  
 Марковић Сава – 651  
 Марковић Светислав – 235  
 Марковић Стеван Сингер – 170, 416  
 Марковић Степан – 623  
 Мартић Вукоје – 513  
 Масаловић Милош – 626  
 Маскар (код Младеновца) – 23  
 Маскаре (код Варварина) – 98, 118  
 Маскова (код Ивањице) – 592, 673  
 Масларевић М. Мил. 156  
 Масларевић Радивоје – 194  
 Маслошево (код Крагујевца) – 20, 21  
 Матаруге (код Краљева) – 107, 148  
 Матарушка Бања – 57, 80, 81, 89, 643  
 Матејевац (Г. и Д., код Ниша) – 189, 240, 250, 290, 291, 522, 559, 607, 693  
 Матејић Јанко – 466  
 Матејић Миленко – 286  
 Матијашевић Павле – 560  
 Матијашевић Павле – 221  
 Матијевић Вукосав – 274  
 Матић Бојка – 474  
 Матић Богољуб – 474  
 Матић Богосав – 474  
 Матић Живана – 474  
 Матић Живорад – 672  
 Матић Милан – 688  
 Матић Миливоје – 496  
 Матић Милош – 398–400  
 Матић Митрофан – 34  
 Матић Г. Сава – 221

- Маће (код Ивањице) – 638  
 Мачва (предео) – 26, 631  
 Мачковац (код Крушевца) – 81, 388, 510, 515, 516, 535  
 Машић Бора – 429  
 Меворак Миша – 228  
 Медведник (пл.) – 230, 687  
 Медведњак (к. 353) – 539  
 Медвеђа (код Лебана) – 175, 213, 215, 421, 477, 479, 594  
 Медвеђа (код Трстеника) – 388, 516  
 Медвеђица (код Петровца на Млави) – 51  
 Медина Хајим – 147  
 Медојевац (код Светозарева) – 60  
 Медошевац (код Лазаревца) – 20  
 Међулужје (код Младеновца) – 116  
 Међуречје (код Ивањице) – 638, 664  
 Међурово (Г. и Д., код Ниша) – 301, 309, 328  
 Међухана (код Прокупља) – 275  
 Мезграја (код Ниша) – 2В6, 299, 309, 332, 435, 571  
 Мекиш (код Прокупља) – 328, 579  
 Меленци (код Зрењанина) – 396  
 Мелница (код Петровца на Млави) – 83, 120, 191, 236, 288, 328, 334  
 Мељак (код Обреновца) – 72, 73, 75  
 Менчик Јустиф – 33  
 Меровец (код Прокупља) – 278  
 Мерошина (код Прокупља) – 478  
 Метковић (код Богатића) – 28, 33  
 Метлић (код Шапца) – 54  
 Метовница (код Зајечара) – 690  
 Метриш (код Неготина) – 538  
 Мечји врх (брдо, код Сокобање) – 761  
 Мечји До (код Сврљига) – 296  
 Мешево (код Крушевца) – 618  
 Мијајлица (код Лесковца) – 204  
 Мијајловић Драгомир – 216  
 Мијајловић Живојин – 287  
 Мијатов Светозар – 130  
 Мијатовац (код Ђуприје) – 122, 130  
 Мијатовић Михајло – 388  
 Мијоковци (код Чачка) – 321, 348  
 Микуловац (код Прокупља) – 346, 521  
 Миладиновић Арса – 186  
 Миладиновић Божа – 555, 696  
 Миладиновић Вошко – 508  
 Миладиновић Гаја – 422  
 Миладиновић Драгиша – 299  
 Миладиновић Драгиша – 224  
 Миладиновић Дрина – 438  
 Миладиновић Жива – 438  
 Миладиновић Илија – 236  
 Миладиновић Р. Милутин – 214  
 Миладиновић Раденко – 236  
 Миладиновић Стојадин – 437  
 Миланковић Спаса – 299  
 Милановић Благоје – 175  
 Милановић Ј. Благоје – 216  
 Милановић Р. Живота – 289  
 Милановић Живко – 324  
 Милановић Ј. Милан – 358  
 Милановић Милисав – 216  
 Милановић Радојица – 560  
 Милановић Радомир – 391, 392, 403  
 Миланово (код Лесковца) – 187, 622  
 Милатковићи (код Рашке) – 654  
 Милатовац (код Жагубице) – 334  
 Милатовац (код Крагујевца) – 52, 88, 102, 111, 131, 140, 299  
 Милашиновић Драгољуб – 238  
 Миленковић Александар – 447  
 Миленковић Властимир – 672  
 Миленковић Драгољуб – 363. 395, 419, 431, 444, 445  
 Миленковић Драгомир – 388  
 Миленковић Драгомир – 375  
 Миленковић Ст. Илија – 192  
 Миленковић Мијајло – 255  
 Миленковић Милан – 100  
 Миленковић Миленко – 64  
 Миленковић Милисав – 204  
 Миленковић Милош – 236  
 Миленковић Миодраг – 375  
 Миленковић Пејча – 447  
 Миленковић Ранко – 253  
 Миленковић Славко – 276  
 Миленковић Станко – 275  
 Миленковић Стеван – 50  
 Миленковић Стојадин – 250  
 Милентијевић Влада Ганди – 340, 352, 365  
 Милетић Александар – 303  
 Милетић Божидар – 225  
 Милетић С. Витомир – 358  
 Милетић С. Властимир – 358  
 Милетић Владислав – 21  
 Милетић Војислав – 672  
 Милетић Дамјан – 240  
 Милетић Драгомир – 672  
 Милетић Д. Драгомир – 278  
 Милетић Милан – 370

Милетић Стојан — 370  
Милетић Светолик — 285  
Милетић Станоје — 370  
Милетић Стојко — 194  
Миливојевић Будимир — 173  
Миливојевић Марко — 301  
Миливојевић Н. Мирко — 288  
Миливојевић Обрад — 225  
Милијановић Милан — 672  
Милијевић Р. Мирко — 288  
Милијић Илија — 192  
Милин Мита — 651  
Милић Драга — 579  
Милић Драгослав — 90  
Милић Жико — 370  
Милић Милентије — 242  
Милић Милосав — 317  
Милићевић Добривоје Вучко — 588, 619, 621, 626  
Милићевић Мијајло — 318  
Милићевић Недељко — 574  
Милићевци (код Чачка) — 59  
Милићевић Драгољуб — 140  
Миличеница (код Крупња) — 12, 68  
Миловановић Т. Велимир — 233  
Миловановић Вукоје Пећанац — 288, 446  
Миловановић Димитрије — 374  
Миловановић Дракче — 365  
Миловановић Љубомир — 259  
Миловановић Милан — 605  
Миловановић Миливоје — 173  
Миловановић Милутин — 369  
Миловановић Миљко — 151  
Миловановић Михајло — 194  
Миловановић Сретен Зоран — 278  
Миловановић Стојиљко — 389  
Милованчевић Живан — 129  
Милојевић Јован — 542  
Милојевић Милоје — 601  
Милојевић Оливера — 542  
Милојевић Радивоје — 509, 510, 512, 514, 516, 540, 615  
Милојевић Стеван — 216  
Милојевић Чедомир — 499  
Милојић Властимир — 304  
Милојковић Кнез — 31  
Милојковић Милорад — 250  
Милојковић Тодор — 216  
Милојковић Урош — 323  
Милорадовић Драгутин — 375  
Милосавић Милан — 21  
Милосављевић Алекса — 481  
Милосављевић Анта — 369, 370  
Милосављевић Видосав — 345  
Милосављевић Владимир — 36  
Милосављевић Вукосав — 276  
Милосављевић Драгослав — 285  
Милосављевић Жива — 375  
Милосављевић Живојин — 150  
Милосављевић Мијајло — 256  
Милосављевић Милан — 216  
Милосављевић Милорад — 619  
Милосављевић Радослав — 187  
Милосављевић Станоје — 62  
Милосављевић Трифун — 192  
Милосрђевић Александар — 249  
Милочај (код Краљева) — 82, 120  
Милошевац (код В. Плана) — 52, 102, 140, 168  
Милошевић Владислав — 232  
Милошевић Груја — 232  
Милошевић Д. Дане — 211  
Милошевић Драгољуб — 672  
Милошевић Драгољуб — 325  
Милошевић Живомир — 275  
Милошевић Р. Живота — 289  
Милошевић Милан — 256  
Милошевић др Младен — 28  
Милошевић Љубиша — 239  
Милошевић Ненад — 400  
Милошевић Новица — 194  
Милошевић Стеван — 207  
Милошево (код Светозарева) — 94  
Милутиновић Војин — 11  
Милутиновић Радомир — 601  
Милутиновић Сергије — 408  
Милутиновац (код Трстеника) — 136, 284, 515, 516, 525, 526, 529  
Милушинац (код Ниша) — 237, 493, 558  
Миљановић Петар — 173  
Миљевић Војислав — 28  
Миљевиће (код В. Градишта) — 118, 238  
Миљеновац (код Кучева) — 257  
Миљеновић Сава — 256  
Миљковац (код Вуковара) — 238  
Миљковац (код Ниша) — 277, 505, 540, 715  
Миљковац (код Сврљига) — 208, 218, 283, 294, 296  
Миљковић Војислав — 225  
Миљковић Душан — 225  
Миљковић Љубисав — 400  
Миљковић Милан — 455  
Миљковић Милосав — 615  
Миљковић Милутин — 222  
Миљковић Трајко — 236  
Миљковица (код Алексиња) — 223  
Миљковица (код Прокупља) — 257

Милић Вукашин – 250  
 Милић Милка – 449, 484, 499, 567, 612, 616, 621, 624, 628  
 Милић Милош – 162, 163  
 Милић Милун Шумадинац – 327, 444  
 Милић Слободан – 614  
 Милић Стојан – 433  
 Милић Страхиња – 717, 722  
 Миодроговић Миша – 388  
 Миоковци (код Чачка) – 103  
 Мионица (код Ваљева) – 24, 35, 183, 231, 251, 274, 329, 530, 536  
 Миоче (код Рудог) – 634  
 Мирановац (код Б. Паланке) – 142, 189, 217  
 Мирашевац (код Крагујевца) – 66, 148, 181, 412  
 Миријево (код Београда) – 24  
 Миријево (код Жабара) – 53, 56, 232  
 Мириловац (код Параћина) – 70, 93, 109  
 Мирић Драгутин – 566  
 Мирковић Аврам – 329  
 Мирковић Бранислав – 86  
 Мирковић Владимир – 437  
 Мирковић Ј. Миодраг – 137  
 Мирковић Мирослав – 121  
 Мирово (код Бољевца) – 86, 232, 417, 614, 761  
 Миросалци (код Драгачева) – 54  
 Меросалци (код Лазаревца) – 54, 316, 610  
 Мироч (код Брзе Паланке) – 359, 385  
 Мирошевце (код Лесковца) – 138, 182, 289, 381, 382, 479, 547, 548, 737  
 Мисача (код Аранђеловца) – 35, 82, 332, 335, 360, 528, 600, 627, 683  
 Мислођин (код Обреновца) – 19, 48, 110  
 Митић Бранко – 166  
 Митић Видоје – 255  
 Митић Ј. Грујица – 329  
 Митић Јован Ђорђе -- 570  
 Митић Живан – 369  
 Митић Загорка – 285  
 Митић С. Јован – 330  
 Митић Миле – 304  
 Митић Љубомир – 255  
 Митић Радомир – 255  
 Митић Светомир – 716, 722  
 Митић Чедомир – 285  
 Митрашиновић Божидар – 259  
 Митровић Бора – 194  
 Митровић Велимир – 506  
 Митровић В. Душан – 221  
 Митровић Живота – 556  
 Митровић Ј. Обрад – 215  
 Митровић Миленко – 236  
 Митровић Милован – 184  
 Митровић М. Ненад – 285  
 Митровић Никола – 24  
 Митровић Ранко – 240  
 Митровић Светозар – 596  
 Мићковић Радован – 256  
 Михаиловић Драган – 651  
 Михаиловић Дража – 98, 112, 135, 162, 163, 164, 170, 188, 190, 302, 339, 342, 354, 362, 365, 383, 385, 411, 413, 416, 417, 419, 430, 447, 449, 455, 461, 466, 481, 487, 489, 491, 493, 496, 501–503, 505, 506, 508–511, 513–515, 517, 519, 520, 523–525, 527–531, 533, 534, 536, 538–543, 546, 547–550, 552, 553, 555, 556, 558–562, 564–568, 571–575, 577, 580, 586, 588, 595, 597–606, 608–612, 615, 617, 618, 620–625, 627–634, 636, 657, 659–661, 684–686, 692, 697, 699, 703, 704, 706, 717, 718, 723, 724, 726, 728, 740, 751, 765  
 Михајловић Вићентије – 322  
 Михајловић Влашко – 330  
 Михајловић Милић – 285  
 Михајловић Павле – 647  
 Михајловић Петар – 431  
 Михајловић Сергије – 251  
 Михајловић Трифун – 278  
 Михајловски Кирил Грујица – 365, 422, 435, 447, 457, 523, 527  
 Мицић Виден – 250  
 Мишар (код Шапца) – 562  
 Мишић Радојица – 259  
 Мишић Тома – 208  
 Мишић Д. Тома – 217  
 Мишкић Владимир – 257  
 Мишковић Д. Миодраг – 135  
 Мишковић Љупче – 30  
 Мишљеновић (код Кучева) – 91, 175, 601  
 Млава (р.) – 146, 147, 168, 169, 423  
 Младеновац – 36, 39, 65, 66, 88, 134, 146, 222, 243, 254, 259, 260, 321, 358, 405, 431, 450, 451, 552, 554, 563, 573, 579, 588, 599, 611, 622, 629, 696, 709, 740, 746  
 Младеновић Душан – 329  
 Младеновић Живојин – 346  
 Младеновић Живорад – 651  
 Младеновић Илија – 346

Младеновић Јелена – 626  
 Младеновић Миленко – 222  
 Младеновић Милена – 38  
 Младеновић Милован – 396  
 Младеновић Милорад – 398  
 Младеновић Милосав – 323  
 Младеновић Мирко – 506  
 Младеновић Никола – 233  
 Младеновић Ранко – 369, 370  
 Младеновић Р. Сава – 370  
 Младеновић Слободан – 506  
 Младеновић Сретен Мика – 185, 220, 253  
 Младеновић Сретен – 192  
 Младеновић Урош – 251  
 Младеновић Чедомир – 202  
 Младеновић Чедомир – 447  
 Модрица (код Крушевца) – 278, 284, 515, 633  
 Мозгово (код Алексинца) – 178, 191, 236, 241, 497, 541, 703  
 Мозрина (код Алексинца) – 542  
 Мојковић (код Крупња) – 36, 48  
 Мојсиње (код Чачка) – 37  
 Моклиште (код Б. Паланке) – 207, 221, 251, 303  
 Мокра (код Б. Паланке) – 185, 187, 251  
 Мокра Гора (код Т. Ужица) – 46, 50, 65, 70, 86, 758  
 Момировић Благоје – 252  
 Момировић Илија – 578  
 Момировић Рада – 578  
 Момчиловић Димитрије – 447  
 Морава (р.) – 14, 17, 63, 114, 136, 167, 178, 179, 190, 210, 215, 229, 282, 309, 337, 356, 419, 423, 424, 515, 516, 520, 525, 530, 581, 590, 594, 598, 602–604, 683–685, 693, 722, 725, 731, 740, 765  
 Моравац (код Алексинца) – 285, 625  
 Моравица (р.) – 585  
 Моравци (код Лазаревца) – 229, 399, 412  
 Морача Милутин – 637  
 Мордерер Александар – 123  
 Морозов Иван – 194  
 Моске Конфини – 70  
 Мосна (код Д. Милановца) – 385  
 Мосуте (заселак, код Крушевца) – 446  
 Моцић Љубиша – 447  
 Мочиоци (код Пожеге) – 52, 576, 584, 586, 593, 597

Моштаница (М. и В., код Обреновца) – 72, 99, 101, 110, 125, 535, 543, 755  
 Мрамор (брдо, код Ваљево) – 246  
 Мрамор (код Прокупља) – 176, 190, 285, 357, 478, 608  
 Мраморац (код Смед. Паланке) – 115  
 Мрђеновић Бранко – 218  
 Мрзеница (код Крушевца) – 632  
 Мрсаћ (код Краљево) – 104, 120  
 Мрчајевци (код Чачка) – 25, 46, 68, 86, 179  
 Мужинац (код Сокобање) – 489, 533  
 Мукер Иван – 233, 234  
 Мукић А. Милан – 329  
 Мургаш (код Уба) – 96  
 Муртеница (на Златибору) – 209  
 Мустапић (код Кучева) – 67, 188, 190, 605  
 Мутница (Г. и Д., код Параћина) – 46, 61, 80, 81, 297  
 Мучибаба (код Сврљига) – 599  
 Мучибабић Благоје – 222  
 Мушицки Коста – 178

## Н

Набрђе (код Крушевца) – 434  
 Надошки Радосав – 288  
 Назић Васа – 54  
 Накић Милисав – 9  
 Накрмвањ (код Лесковца) – 323, 478, 479  
 Накучани (код Г. Милановца) – 53, 499, 554, 604, 761  
 Наталинци (код Тополе) – 95, 110, 232, 510, 549  
 Наупаре (код Крушевца) – 318, 349, 509, 549, 553, 557, 627  
 Начелства  
*окружна:*  
 – Београд – 258, 403, 450, 454, 465  
 – Ваљево – 264, 267, 271  
 – Зајечар – 295, 359, 362, 370, 377, 385, 416, 431, 459  
 – Јагодина – 305  
 – Крагујевац – 395, 399, 400, 410,  
 – Краљево – 262  
 – Крушевац – 387, 432, 433, 445, 462, 512, 564



- Лесковац – 341, 344, 355, 363, 364, 380, 382, 468, 471, 472, 475, 486, 616
- Ниш – 200, 293
- Пожаревац – 224, 338, 351, 373, 437
- Ужице – 244, 637, 675, 680
- среска:*
- Андрејевац (сада Минићево) – 92
- Ариље – 56
- Бајина Башта – 34, 37
- Богатић – 27, 32, 33
- .-) Ваљевска Каменица – 15
- Варварин – 101
- Голубац – 67
- Гуча – 49
- Житковац – 519, 520
- Ивањица – 584
- Јагодина (сада Светозарево) – 137, 141, 561
- Кучево – 60, 615
- Лебане – 475
- Прељина – 58, 59
- Ражањ – 62, 240
- Рача (Крагујевачка) – 540
- Рековац – 42
- Свилајнац – 30, 83
- Сопот – 390, 429
- Уб – 69
- Невољанска клисура – 324
- Негбина (код Чајетине) – 55, 425, 597
- Негбина (к. 845) – 209
- Неготин – 35, 48, 112, 119, 123, 124, 140, 145, 359, 417, 459, 496, 497, 573, 743
- Негришори (код Гуче) – 317, 323
- Недељковић М, Влајко – 329
- Недељковић Вукоје – 574
- Недељковић Милорад – 10
- Недељковић Милош – 369
- Недељковић Момир – 651
- Недељковић Чедомир – 542
- Недић Ст. Јован – 192
- Ведић Милан – 7, 71, 75, 92, 94, 98, 130, 148, 151, 154, 156, 158, 159, 161, 163, 174, 183, 218, 227, 258, 262, 281, 290, 304, 310, 359, 362, 365, 377, 380, 385–387, 395, 398, 403, 408, 414, 415, 417, 430, 441, 450, 454, 459, 461, 465, 468, 471, 473, 475, 476, 481, 486, 488, 489, 492, 493, 504, 512, 519, 522, 532, 541, 551, 558, 569, 578, 587, 594, 596, 601, 602, 604, 606, 607, 613, 618, 622, 625, 632, 637, 656, 679, 688, 690, 695–697, 701, 703, 709, 7ц', 725, 727, 729, 736, 739, 743, 746', 747, 750, 752, 754, 757, 760, 762, 764
- Иедић Нешко – 687
- Неђељишта (код Љубовије) – 54
- Нектаријевић Љубомир – 317
- Немачка – 97, 307, 414
- Неменикуће (код Младеновца). 325, 391, 404, 689, 740, 765
- Немчев Б. Вељко – 289
- Ненадовић Новица – 651
- Ненезовић П. – 410
- Непричава (код Уба) – 98
- Нересница (код Кучева) – 63, 453
- Несит Стојанов Александар Ломски – 316
- Нешић Љуба – 121
- Нешић Михајло – 355
- Нешковић Александар – 651
- Нешковић С. Влад. – 297
- Нешковић Драгиша – 192
- Нешковић Милан – 651
- Нешковић З. Радивој – 216
- Нешковић Светозар – 642
- Нешовић Младен – 246
- Никезић Мартин – 272
- Никић Благота – 493
- Никодијевић Светозар – 276
- Никола Перка – 192
- Николић Ангелина – 572
- Николић Благоје – 329
- Николић Борисав – 214
- Николић И. Бранислав – 240
- Николић Бранко – 303
- Николић Бранко – 408
- Николић Велимир – 192
- Николић Веља – 422
- Николић Витомир – 240
- Николић Влада – 481, 482
- Николић Војимир – 446
- Николић Војислав – 380, 387, 460
- Николић Војислав – 278
- Николић Гојко – 221
- Николић Драгутин – 651
- Николић Душан – 332
- Николић Живко – 369
- Николић Живојин – 515, 526
- Николић Живорад – 651
- Николић Јана – 559
- Николић Лазар – 493
- Николић Макса – 596
- Николић Милан – 202
- Николић Милан – 298
- Николић Милић – 238

- Николић Милорад – 701, 706–708, 713, 715, 721  
Николић Миодраг – 439  
Николић Мирко – 249  
Николић Михајло – 25  
Николић Младен – 288  
Николић Никола Гробар – 243  
Николић Првослав – 721  
Николић Радомир – 360  
Николић Радомир – 672  
Николић Ж. Тихомир – 193  
Николић Цветко – 651  
Николић Цветко – 578  
Николићево (код Зајечара) – 496  
Никоњић Јован – 216  
Никшић Миленко – 164  
Нимник (манастир, код В. Градишта) – 168  
Ниш – 34–36, 38, 47, 50, 65, 98, 106, 125, 131, 133, 135, 140, 144–146, 154, 169, 172, 174, 179, 182, 184, 189–191, 197, 198, 200–202, 213–215, 217, 231, 234, 235, 240, 241, 243, 250, 253, 255, 275, 277, 280–282, 284, 286, 289, 293, 299, 301, 304, 309, 315, 316, 318, 323, 332, 363, 378, 389, 420, 432, 435, 447, 478, 493, 497, 505, 520, 522, 523, 527, 532, 533, 541, 542, 557, 562–564, 571, 576, 589, 590, 594, 598, 601, 602, 607–609, 612, 615, 619, 620, 623, 625, 633, 656–658, 660, 684, 688, 691–693, 695, 698, 699, 703, 707, 709, 711, 716, 717, 720, 722, 725, 727, 729, 733, 734, 736, 737, 739, 747, 752, 757, 760, 764  
Нишава (р.) – 170, 282, 734, 736, 737  
Нишевац (код Сврљига) – 84, 739  
Нишка Бања – 555, 656  
Нова Варош – 204, 209, 491, 757  
Нова Топола (код Лебана) – 543  
Новаковић Божидар – 437  
Новаковић Борисав – 323  
Новаковић Бошко – 249  
Новаковић Бошко – 19  
Новаковић Ч. Добривоје – 193  
Новаковић Ђока – 244  
Новаковић Милан – 36  
Новаковић М. Милан – 193  
Новаковић Милован – 28  
Иоваковић Милорад – 274  
Новаковић Радисав – 720  
Новаци (код Александровца жупског) – 755, 756  
Новаци (код Уба) – 22, 188  
Нови Милановац (код Крагујевца) – 56  
Нови Пазар – 731, 756  
Нови Сад – 225  
Ново Корито (код Књажевца) – 251, 744  
Ново Момчилово – 477  
Ново Село (код В. Плана) – 83  
Ново Село (код Грделице) – 235  
Ново Село (код Куршумлије) – 574  
Ново Село (код Лешнице) – 34, 51, 82, 631, 694  
Ново Село (код Ниша) – 329  
Ново Село (код Прокупља) – 319  
Ново Село (код Сокобање) – 523  
Ново Село (код Трстеника) – 319  
Новоселац Обрад – 493  
Нозрина (код Алексинца) – 285  
Норвешка – 164  
Ноћај (код Шапца) – 48
- О
- Обилић (код Лесковца) – 194  
Обла глава (триг. 654) – 581  
Облачина (код Прокупља) – 221, 236, 250, 346  
Облик (код Бајине Баште) – 83  
Обрадова Столица (ж. ст.) – 22, 83, 243, 329  
Обрадовић Вучко – 651  
Обрадовић Ђорђе – 13  
Обрадовић Живојин – 259  
Обрадовић Лепосава – 527  
Обрадовић Миладин – 243  
Обрадовић Милош – 398–400  
Обрадовић Ј. Михајло – 289  
Ображда (код Лесковца) – 356, 357  
Обрва (код Краљева) – 120  
Обреж (код Варварина) – 101  
Обреновац – 10, 11, 48, 52, 53, 64, 70, 74, 82, 91, 92, 96, 100, 116, 118, 119, 124, 129, 135, 137, 183, 229, 230, 238, 576, 726  
Обреновић Раде – 516  
Овсиште (код Тополе) – 23, 411  
Овчар Бања – 66, 106, 108, 109  
Овчарска клисура – 275, 276  
Оглађеновац (код Ваљева) – 33, 183  
Огрез (к. 339) – 225  
Огризовић Раде – 222

Одреди

НОВ и ПОЈ:

- 1. јужноморавски – 384, 420, 457, 463, 475, 508, 547, 548, 571, 573, 580, 589, 594, 598, 602, 609, 610, 612, 686, 700
- 1. сремски – 494
- 1. шумадијски „Милан Благојевић” – 54, 81, 90, 95, 127–129, 134, 135, 147, 163–165, 203, 206, 301, 318, 323–325, 328, 332, 335, 336, 347, 348, 360, 363, 382, 395, 398, 403, 406, 407, 410, 411, 416, 419, 431, 443–445, 454, 456, 465, 467, 482, 491, 494, 507, 524, 525, 537–539, 546, 554, 563, 573, 591, 599, 611, 627, 635, 660, 684
- 2. јужноморавски – 382, 420, 463, 538, 589, 605
- 2. шумадијски – 11, 12, 30, 34, 83, 122, 125, 138, 148, 152, 187, 233
- Бабички – 167, 171, 176, 182, 190, 200, 206, 210, 233
- Бољевачки – 22, 81
- Ваљевски „Жикица Јовановић” – 11, 12, 15, 24, 162, 203, 206, 208, 220, 245, 246, 248, 264, 269, 430, 444, 456
- Врањски – 382
- Заглавски – 92
- Зајечарски „Миленко Брковић Црни” – 467, 492, 497, 504, 522, 532, 538, 545, 551, 558, 559, 562, 564, 565, 569, 570, 571, 576, 578, 581, 587–590, 596, 599, 601–604, 608, 614, 620, 754
- Ибарски – 756, 759
- Јабланички – 154, 176, 181, 182, 200, 213, 215, 382, 476
- Јастребачки – 202, 281, 282, 288, 302, 304, 319, 320, 334, 349, 435, 446, 447, 493, 505, 520, 523, 529, 535, 561, 570, 572, 575, 581, 620, 685, 746
- Књажевачко-бољевачки – 131, 140, 186, 200, 202, 249, 255, 256, 272, 286, 297, 327, 359
- Космајски – 12, 16, 38, 58, 86, 97, 100, 130, 132, 135, 146, 150, 165, 174, 204, 220, 229, 232, 234, 235, 246, 248, 258, 358, 403, 443, 454, 455, 461, 465, 481, 494, 507, 524, 539, 543, 552, 563, 565, 573–575, 580, 582, 583, 591, 605, 614, 626, 635, 657, 659, 661, 682, 696, 704, 709, 710, 726, 728, 729, 740, 746, 748, 750, 752, 758, 761, 762, 765
- Космајско-посавски – 12
- Крагујевачки – 49, 80, 111, 112, 116, 173
- Крајински – 56, 112, 121, 386, 418
- Краљевачки – 277
- Кукавички (Лесковачки) – 122, 134, 171, 176, 182, 200, 203, 242, 249, 301, 330, 332, 344, 382
- Мајданпечки – 145
- Мачвански – 27, 32, 114, 203, 612, 616, 621, 624, 628, 631, 635
- Млавски – види Пожаревачки НОП одред
- Моравски – *ВИДИ* Пожаревачки НОП одред
- Нишки – 570, 656, 658, 660, 688, 693, 694, 696, 698, 703, 706, 708, 709, 716, 621, 723, 724
- Нишавски – 62, 116, 131, 144, 145, 154, 169, 179, 186, 200, 203, 205, 206, 213, 215, 220, 222, 235, 240, 241, 255, 256, 273, 289, 295, 299, 300, 303, 304, 309–311, 316
- Озренски – 41, 52, 82, 154, 169, 179, 187, 188, 191, 200, 210, 223, 235, 240, 243, 255, 256, 275, 287, 304, 309, 311, 315, 318, 360, 365, 433, 447, 493
- Пасјачко-јабланички – 335, 344, 349, 446
- Пиротски – 747
- Пожаревачки „Вељко Дугошевић” – 55, 60, 66, 84, 85, 108, 109, 131, 135, 152, 166, 168, 169, 171, 175, 188, 190, 204, 210, 219, 224, 226, 232, 235, 236, 211, 303, 321, 334–336, 339, 340, 347, 351, 353, 354, 358, 364, 365, 373, 374, 376, 423, 435, 469, 483, 490, 502, 507, 556, 566, 601, 605, 615
- Поморавски – 19, 22, 29, 31, 42, 43, 98, 100, 106, 108, 122, 130, 131, 139, 141, 145, 151, 173, 209
- Посавски – 9, 12, 23, 35, 45, 46, 69, 72, 86, 129, 133, 135, 174, 220, 246, 248
- Расински „Мирко Томић” – 71, 176, 182, 185, 200, 202, 237, 277, 282, 302, 304, 346, 347, 349, 357, 363, 388, 420, 432, 445, 446, 456, 462, 467, 482, 495, 509, 512,

- 520, 529, 540, 550, 553, 570, 572, 575, 581, 600, 618, 658, 756
- Ресавски – види Пожаревачки НОП одред
  - Сврљишки – 757
  - Суворборски – 208, 220, 235, 416
  - Тамнавско-посавски – 752, 755
  - Тимочки – види Зајечарски „Миленко Брковић Црни“
  - Топлички – 37, 134, 176, 180, 182, 197, 200, 203, 213, 218, 220, 223, 232, 237, 252, 253, 281
  - Трнски бугарски партизански – 605
  - Хомољски – види Пожаревачки НОП одред
  - Ужички – 31, 34, 35, 49, 56, 71, 93, 102, 114, 163, 203, 204
  - Чачански „Драгиша Мишовић“ – 49, 59, 93, 361, 419, 431, 467, 462, 502, 524
  - ИГумадијски – види 1. шумадијски „Милан Благојевић“
- љотићевски:*
- 3. добровољачки – 178
  - 5. добровољачки – 130, 233, 339
  - *в. добровољачки* – 207
  - 10. добровољачки – 244, 246
  - 11. српски добровољачки – 344
  - 12-ти – 218
  - Добровољачки из Гроцке – 141
  - Добровољачки из Пожаревца – 125, 226
- Српске државне страже (СДС):*
- 1. српски оружани – 152
  - 2. српске оружане силе – 179, 203–205
  - 4. српски оружани – 132, 150
  - 6. српске оружане силе – 183, 218
  - 7-ми – 225
  - 9. српски оружани – 219
  - 10. вреочки оружани – 150
  - 18. српске оружане силе – 183
  - Алексиначки – 706, 708, 734
  - Белановички – 659, 660, 689, 710
  - Белопаланачки – 615, 706
  - Богатићи – 624
  - Бољевачки – 614
  - Ваљевски жандармеријски – 72, 73, 74
  - Ваљевски оружани – 217
  - Горшомилановачки – 630
  - Грочански – 751
  - Житковачки – 581, 648, 684, 706
  - Зајечарски – 292
  - Крагујевачки – 661
  - Крушевачки – 661
  - Кучевски – 615
  - Лазаревачки – 635
  - Лужнички – 716
  - Моравички – 731
  - Неготински – 481
  - Нишки – 716
  - Нишки Српске државне граничне страже – 682, 692
  - Обреновачки оружани – 118, 133, 140
  - Округа моравског – 701, 706, 718–720
  - Оружани капетана Младеновића Николе – 233
  - Оружани из Пожаревца – 131, 140, 141
  - Пожаревачког округа – 701, 706, 713, 716
  - *Рамски* – 424
  - Сврљишки – 695, 706, 717–719, 757
  - Сокобањски – 734
  - Сопотски – 689, 710
  - Срески драгачевски – 263
  - Срески жички – 263
  - Срески Љубић – 263
  - Срески моравски – 263
  - Срески пољски В. Градиште – 339
  - Срески пољски Голубац – 339
  - Срески пољски Жабари – 338
  - Срески пољски Жагубица – 339
  - Срески пољски Косјерићи – 680
  - Срески пољски Кучево – 339
  - Срески пољски Петровац – 339
  - Срески пољски Пожаревачки – 338
  - Срески трнавски – 263
  - Српски оружани из Аранђеловца – 135
  - Српски оружани из Бањана (Уб) – 183, 184

- Српски оружани из Вреоца – 127
- Српски оружани из Крњева – 125
- Српски оружани из Обреновца – 124
- Српски оружани из Свилајнца – 138, 141
- Тополски – 753
- Шабачки – 661
- четнички:*
- 1. космајски – 261
- 1. топлички – 260
- 15. самостални – 260
- Београдски – 260, 273
- Бошњачки – 561
- Брзопаланачки – 282
- Ваљевски – 228, 327
- Ваљевски војводе Милорада – 183
- Видовачки – 302
- Војводе Пчињског – 151
- Доњоколубарски – 261
- Звишки – 253, 319
- Јабуковачки – 359
- Јелички – 317
- Јована Луковића Корвинског – 212, 234
- Козјачки – 214
- Колубарски – 183, 238, 261
- Косјерићки – 245
- Космајски – 260, 277, 683
- Крајински – 282, 283
- Лепенички – 260
- Љишки – 260
- Мике Јастреба, поиа – 185
- Моравски – 583
- Пожешки – 163, 204, 205, 209
- Посавски – 183
- Посадни – 274
- Ражањски – 433
- Рамски – 566
- Расински – 239, 302
- Ресавско-раванички – 151, 142, 630, 632
- Рибнички – 231
- Савски – 229, 261
- Свилајначки – 187
- Сврљишки – 235, 240
- Смедеревски – 261
- Тамнавски – 235, 247
- Тамнавски војводе Будимира – 183
- Тимочко-крајински – 150
- Ужичко-златиборски – 244, 246–248
- Хомољски – 288
- Војводе Добричанина – 171
- Војводе Каменице – 170
- Четнички војводе Колубарца – 170
- Војводе сићевачког – 169
- Воје Триброђанина – 209, 210, 424
- Предрага Марковића – 136
- Рачића, капетана – 144
- Озрен (пл.) – 230, 309, 489, 493, 559, 569, 703
- Ојковица (код Ариља) – 209
- Оклетац (код Бајине Баште) – 215
- Оклобџија Богдан – 238
- Околиште (код Сврљига) – 273, 294, 299
- Округлић (к. 796) – 687.
- Округлица (код Ваљева) – 228
- Округлица (код Сврљига) – 294
- Олујевић Марко – 93
- Опалић Марко – 118
- Опаљеник (код Ивањице) – 586, 592, 638
- Опарић (код Рековца) – 91, 142, 515, 526, 528
- Опленац (рудник) – 35, 332, 347
- Оране (код Лесковца) – 331, 344, 435
- Ораовица (код Грделице) – 110, 336, 355
- Орашац (код Аранђеловца) – 17, 597, 627
- Орашац (код Лесковца) – 193, 447
- Орашац (код Обреновца) – 59
- Орашац (код Сокобање) – 186
- Орашац (рудник, код Аранђеловца) – 332, 396
- Орашје (код Варварина) – 63, 101
- Орашје (код Власотинаца) – 179, 272
- Ореовица (код Александровца пожаревачког) – 65
- Орашац (код Књажевца) – 698
- Орешковица (код Краљева) – 360
- Орешковица (код Петровца) – 66, 103, 152
- Орид (код Шапца) – 88
- Орловица (к. 515) – 246, 247
- Орловица (триг. 482) – 659
- Орлово гнездо (брдо, на Јастрепцу) – 527
- Орљане (код Прокупља) – 332, 579
- Орљево (код Пожаревца) – 68, 226
- Орловица (Г. и Д., код Љубовије) – 48

- Оруглица (код Лесковца) – 214, 548  
Осаница (код Жагубице) – 284, 288, 334  
Осаоница (код Трстеника) – 347  
Осечарски Драгић – 621  
Осеченица (код Ваљева) – 48, 231  
Осечина (код Ваљева) – 15, 51  
Осијек – 248  
Осипаоница (код Смедерева) – 235, 758  
Остатија (код Ивањице) – 278  
Остојић Ђ. Митар – 274  
Остра (код Чачка) – 37, 59, 419  
Остреш (брдо) – 246, 247  
Остриковаг (код Светозарева) – 101  
Островица (код Ниша) – 223  
Остружањ (код Ваљева) – 51, 249  
Остружница (код Умке) – 103, 106, 128, 129, 494, 498  
Оцоколић Синиша – 425, 439  
Оцоколић Миладин – 651  
Оцоколић Танасије – 400  
Ошавковић Крунослав – 51, 52, 238  
Ошљане (код Књажевца) – 202, 250, 504, 564, 570, 740
- II
- Павићевић Владоје – 249  
Павићевић Р. Милорад – 593  
Павлова чука (к. 396) – 604  
Павловић Александар – 389  
Павловић Александар Здравко – 302  
Павловић Влада – 290  
Павловић Владимир – 413  
Павловић Влајко – 321  
Павловић Данило – 389  
Павловић Драгиша – 642  
Павловић Драгослав – 689  
Павловић Драгутин – 326  
Павловић М. Жив. – 199  
Павловић Живко – 323  
Павловић Живојин – 319  
Павловић Живорад – 651  
Павловић Жика – 467, 575  
Павловић П. Здравко – 123  
Павловић Љубисав – 274  
Павловић-Манић М. Часлав – 184  
Павловић Марија – 259  
Павловић Милан – 369  
Павловић Милош Лењин – 276
- Павловић Никола – 369  
Павловић Павле – 672  
Павловић Ст. Рад. – 518  
Павловић С. Радосав – 191  
Павловић Ратко – 382, 421, 446  
Павловић Светолик – 603  
Павловић Светомир – 579  
Павловић Спасоје – 276  
Павловић Станимир – 651  
Павловић Стојан – 370  
Падеж (код Грделице) – 250  
Падеж (код Крушевца) – 59, 389, 553  
Падина (код Ражња) – 202  
Пазарац Синиша – (види Оцоколић Синиша)  
Пајевевић Божидар – 194  
Пајез (код Б. Паланке) – 207, 217, 571  
Пајић М. Милован – 126  
Пајић Милорад – 651  
Пајић Милош – 121  
Пајић Стеван – 547, 555 \*  
Паковраће (код Чачка) – 36, 120  
Паласковић Илија – 527  
Палевић Атанасије – 317  
Палежница (код Љига) – 545  
Палиграце (код Алексинца) – 315, 317, 708  
Палилула (код Сврљига) – 103, 145, 296  
Палисат (код Чајетине) – 753  
Паљуви (код Уба) – 96  
Памбуковица (код Коцељева) – 85, 191, 473, 474  
Панково (код Петровца) – 58, 171  
Панковић Душан – 651  
Пантелић Ковинка – 193  
Пантић Миливоје – 278  
Пантић Милорад – 603  
Пантелић Мирослава – 193  
Пантелић Радомир – 193  
Пантић Бранислав – 162  
Пантић Милисав – 672  
Параћин – 23, 29, 64, 65, 68, 81, 90, 96, 104, 108, 113, 276, 286, 300, 305, 317, 329, 418, 488, 603, 686  
Парђевић Светислав – 318  
Парежанин Ратко – 642  
Парезановић П. Драгослав – 173  
Парезановић Ж. Тих. – 731, 732  
Паруновац (код Крушевца) – 325, 535, 553, 712, 751  
Парцани (код Раље) – 55, 101, 323, 391, 408, 455, 524, 729, 748

"1P"

- Парцански вис (к. 408) – 494, 748, 755  
 Пасјак (код Крушевца) – 517, 526, 580  
 Пасјача (код Прокупља) – 218, 658  
 Пасјача (пл.) – 185, 218, 219, 252  
 Паскар Александар – 337  
 Пасуљанске Ливаде (ж. ст.) – 29  
 Пауне (код Ваљева) – 53, 238  
 Пауновић Бранислав – 318  
 Пауновић Живорад – 672  
 Пауновић Душан – 35  
 Пауновић Милан – 226  
 Пауновић Михајло – 126  
 Пауновићи (код Б. Баште) – 208  
 Пачарађа (код Прокупља) – 447  
 Пашић Милан – 193  
 Пашић Славољуб – 248  
 Пашић Славољуб – 272  
 Пашовић Љубиша – 672  
 Пејић Мирко – 228  
 Пејковац (код Прокупља) – 623  
 Пејовић Милорад – 233  
 Пејовић Светислав – 233  
 Пек (р.) – 64, 423, 424  
 Пекoшек Мартин – 10  
 Пепељуша (р.) – 347, 456, 658  
 Перић Александар – 651  
 Перић Д. Живојин – 226  
 Перић Тома – 323  
 Периш (код Сврљига) – 294  
 Перишић Миодраг – 34  
 Перовановић "Б. Мирко – 197, 198  
 Перовић Вукосав – 596  
 Перовић Димитрије – 506  
 Перовић др Миливоје – 134, 421, 422  
 Перовић Мирко – 421, 422  
 Пертате (код Лесковца) – 602  
 Перуновић Ратко – 192  
 Перутина (код Ниша) – 625  
 Петаковић М. Душан – 214  
 Петина (код Крушевца) – 462, 575, 615, 634, 685  
 Петка (код Лазаревца) – 60  
 Петка (код Пожаревца) – 352  
 Петковић Борисав – 329  
 Петковић Слободан – 615  
 Петковица (код Лешнице) – 54  
 Петријево (код Смедерева) – 407  
 Петричковић М. Станоје – 60  
 Петрова гора (пл.) – 420  
 Петровац на Млави – 25, 31, 46, 55, 83, 85, 91, 119, 128, 147, 150–152, 166, 168, 172, 175, 191, 207, 234, 236, 239, 243, 249, 253, 254, 257, 275, 297, 318, 320–322, 328, 334, 347, 423, 436, 439, 605  
 Петровац (код Крагујевца) – 54, 491  
 Петровац (код Прокупља) – 346, 620  
 Петровић Богољуб – 574  
 Петровић А. Божидар – 243, 249  
 Петровић А. Бранивоје – 228  
 Петровић Владимир – 193  
 Петровић Владимир – 238  
 Петровић Вујица – 241  
 Петровић Вукашин – 435, 447, 457  
 Петровић Димитрије – 242  
 Петровић Драгом.ир – 226  
 Петровић Драгољуб Дроћа – 138  
 Петровић Драгослав Горски – 446, 529, 548, 553  
 Петровић Дража – 604  
 Петровић Душан – 579  
 Петровић С. Душан – 136  
 Петровић *Бока* – 567  
 Петровић Ђурђијан – 243  
 Петровић Живка – 603  
 Петровић С. Живорад – 193  
 Петровић Илија – 192  
 Петровић Илија – 166  
 Петровић П. Јаков – 135  
 Петровић Марисав – 178  
 Петровић Милета – 192  
 Петровић Милета – 452  
 Петровић Миливоје – 411  
 Петровић Милија – 214  
 Петровић Милутин – 332  
 Петровић Миодраг – 24  
 Петровић Обрад – 236  
 Петровић Радован – 199, 700  
 Петровић Радоје – 408  
 Петровић М. Радојица – 221  
 Петровић Ранко – 447  
 Петровић Света – 574  
 Петровић Светислав Пики – 506, 526, 548, 686, 700  
 Петровић М. Цветко – 216  
 Петрово Село (код Кладова) – 273  
 Петронијевић Војислав – 397, 398  
 Петруша (код Зајечара) – 578  
 Пећанац Вукоја – види Миловановић Вукоја Пећанац  
 Пећанац Коста – 108, 127, 150, 151, 156, 157, 186, 279, 304, 316, 361, 364, 435, 610  
 Пећанац Милан – 435  
 Пећани (код Умке) – 72, 755  
 Пећаница (код В. Градишта) – 120

Пеџка – 8, 13, 183  
 Печењевце – 16, 143, 179, 198, 199, 321, 562, 571, 572, 589, 598, 765  
 Пешић Михајло – 329  
 Пешићи (код Рашке) – 647, 648  
 Пештанац Стеван – 662  
 Пешчаница (код Крушевца) – 513  
 Пијаде Аврам – 70,  
 Пилетић Велимир – 162, 385, 417, 431, 444  
 Пилипов Никола Марко (Рудар) – 614  
 Пилица (код Б. Баште) – 65  
 Пиносава (код Београда) – 552  
 Пиреватраљ Милосав – 659  
 Пирковац (код Ниша) – 565, 706, 714  
 Пироман (код Обреновца) – 34, 193  
 Пирот – 169, 189, 303, 615, 764  
 Пискаље (код Прокупља) – 480  
 Писковић Димитрије Трнавац – 219, 237, 319, 527  
 Пихмер И. Јосип – 216  
 Пиштало Ђура – 18  
 Плавна (код Брзе Паланке) – 118  
 Плавце (код Лесковца) – 364  
 Планиница (код Љига) – 59, 162, 207, 208, 216, 217, 245  
 Пласковац (код Тополе) – 10, 23  
 Племетин (код Вучитрна) – 320  
 Плужина (код Сврљига) – 87, 238, 254, 275, 277, 304  
 Пљевља – 586  
 Повлен (пл.) – 183, 228, 687  
 ГГоглед (к. 1384) – 668–671, 673  
 Подвис (рудник, код Књажевца) – 144  
 Подгорац (код Бољевца) – 194  
 Подгорац (код Ражња) – 38, 51, 87, 337  
 Подгорица (сада Титоград) – 315  
 Подина (код Прокупља) – 189, 381, 382, 477, 478, 523, 546, 562, 603  
 Подринце (код Лесковца), – 505, 614  
 Подунавци (код Краљева) – 347  
 Пожаревац – 25, 46, 63, 64, 84, 98, 105, 107, 108, 119, 125, 128, 131–133, 135, 139, 140, 141, 145, 146, 152, 167, 168, 172, 175, 184, 204, 219, 225, 234, 236, 241, 242, 249, 252, 253, 256, 257, 298, 318, 321, 322, 326, 329, 334, 338, 340, 347, 351, 352, 365, 374, 376, 423, 424, 436, 438, 439, 490, 498, 537, 580, 591, 615, 620, 683, 689, 691, 694, 700, 710, 726, 730  
 Пожега – 15, 25, 29, 35, 48, 53, 70, 81, 103, 114, 127, 163, 318, 576, 585, 586, 638, 642, 643, 663, 675, 676, 680, 732, 759, 766  
 Пожежена (код В. Градишта) – 120  
 Полатна (код Александровца пожаревачког) – 65  
 Половина Груја – 225  
 Полом (код Љига) – 232, 537  
 Полумир (код Краљева) – 347, 661  
 Пољана (код Пожаревца) – 101, 139, 209, 225  
 Пољаница (код Лазаревца) – 357, 539  
 Пољаци (код Крушевца) – 275, 360, 513, 515, 567, 615, 634, 685  
 Пољана (код Трстеника) – 515, 517, 526, 529  
 Поморавље (предео) – 167  
 Поникве (Г. и Д., код Чајничка) – 525  
 Понор (код Књажевца) – 177, 221, 284, 296, 360, 378, 733, 744  
 Попинска река – 347  
 Поповац (код Лебана) – 548  
 Поповац (код Параћина) – 48, 54, 67  
 Поповац (код Пожаревца) – 219, 277, 437  
 Поповачки вис (к. 572) – 548  
 Поповић (код Раље) – 101, 256, 259, 391, 406, 635, 683, 696, 735  
 Поповић (код Раче крагујевачке) – 148  
 Поповић Бора – (види Прица Данило Бора)  
 Поповић Велибор – 717  
 Поповић Велисав – 701, 706, 707, 713, 715, 716, 718, 719, 721  
 Поповић Војислав – 255  
 Поповић Драгослав – 241  
 Поповић Драгутин – 327  
 Поповић Живојин Жика – 224, 225, 339, 365, 423, 436, 437, 448, 566, 601, 605  
 Поповић Јанко – 301  
 Поповић Јанко – 194  
 Поповић Јован – 651  
 Поповић Коча – 16, 735  
 Поповић Ксенофон – 478  
 Поповић Лела – 223, 230  
 Поповић Милан – 118  
 Поповић Ј. Миливоје – 192  
 Поповић Миливоје – 324  
 Поповић Милован – 193



- Поповић Милорад – 277  
 Поповић Милутин – 317  
 Поповић Милош – 36  
 Поповић Миодраг – 651  
 Поповић Мома – 230  
 Поповић Момчило Озренац – 240, 360, 365  
 Поповица (код Неготина) – 118  
 Попучке (код Ваљева) – 146  
 Попшица (код Свровига) – 47, 203, 235, 251, 505, 559, 564, 565, 569, 574, 714, 718  
 Породин (код Алексинца) – 65, 253, 633, 634  
 Породин (код Свилајнца) – 226, 328, 373, 423  
 Пороштица (код Лесковца) – 447  
 Посавац Милан – 121  
 Посавина (предео) – 220  
 Поскурице (код Крагујевца) – 97  
 Посуље (код Крушевца) – 535  
 Поточац (код Параћина) – 83, 97, 136  
 Поточић (код Прокупља) – 603  
 Потпеће (код Т. Ужица) – 676  
 Почековина (код Трстеника) – 137, 535, 544  
 Праћина (сада Кончарево, код Светозарева) – 106  
 Прахово – 47, 50, 65, 146, 179  
 Прва Кутина (код Ниша) – 323, 329, 602  
 Првуловић Ч. Радивоје – 23  
 Превешт (код Рековца) – 107  
 Предих Никола – 373  
 Преодојевић Гојко – 413  
 Прекадин (код Прокупља) – 181, 220, 336, 471  
 Преконога (код Сврљига) – 133, 285, 318, 714  
 Преконози (код Алексинца) – 542  
 Прекопчелица (код Лебана) – 344, 447, 659, 699  
 Прелић Андрија – 361  
 Прељина (код Чачка) – 14, 22, 25, 32, 59, 86, 99, 113, 254  
 Прерадовић Милутин – 203  
 Пресека (триг. 455) – 556  
 Пресечина (код Лесковца) – 447  
 Пресјека (код Ивањице) – 585  
 Претежана (код Прокупља) – 608, 610  
 Претрешња (код Блаца) – 236, 302, 346  
 Прибој (код Лесковца) – 447, 506, 615  
 Прибој (на Лиму) – 491, 634, 757  
 Придворица (код Ивањице) – 361  
 Придворица (код Лесковца) – 548  
 Придворица (код Прокупља) – 323  
 Пријевор (код Чачка) – 9, 16, 103, 105, 232  
 Приједор – 277  
 Пријеполје – 524, 705  
 Прилике (код Ивањице) – 639, 643  
 Прилепац (код Власотинаца) – 272  
 Прица Богдан – 424, 439  
 Прица Данило Бора – 241, 304, 311  
 Причевац (код Књажевца) – 117  
 Причевић (код Ваљева) – 51, 67  
 Причиновић (код Шапца) – 34  
 Пркосава (код Лазаревца.) – 180, 498, 630  
 Прлита (код Зајечара) – 551  
 Прњавор (код Лознице) – 33, 694  
 Прњавор (код Трстеника) – 517  
 Прњавор (код Чачка) – 629  
 Провалија (код Крушевца) – 360  
 Прово (код Шапца) – 576, 635  
 Прогореоци (код Лазаревца) – 501, 582, 683  
 Продановић Душан – 241  
 Прокић Д. Живко – 216  
 Прокић Михајло – 452  
 Прокићи (код Рогачице) – 687  
 Прокупље – 23, 37, 95, 110, 134, 135, 138, 139, 151, 153, 154, 174, 184, 189, 190, 191, 213–215, 217, 223, 229, 234–237, 242, 243, 250, 252–254, 257, 281, 318, 319, 323, 324, 349, 364, 381–383, 472, 477–480, 488, 489, 493, 523, 527, 542, 545–547, 555, 559, 562, 567, 579, 581, 603, 608, 613, 618, 620, 623, 625, 633, 635, 658, 685, 690, 699  
 Проле Василије – 14  
 Проструга (к. 609) – 231  
 Протић Вукашин – 278  
 Протић П. Милутин – 60  
 Пруговац (код Алексинца) – 31, 505, 737  
 Пругово (код Пожаревца) – 101, 139, 353  
 Пружатово (код Младеновца) – 88, 405  
 Пударци (код Гроцке) – 96, 97, 452, 750  
 Пуђа Душан Сава – 569  
 Пуковац (код Прокупља) – 174, 182, 184, 213, 216, 587, 598

## Пукови

*Српске државне страже (СДС):*

– 5-ти – 594

*Српског добровољачког корпуса (СДК):*

– 2-ги – 638, 639, 640

– 4-ти – 531, 591, 641, 644, 652, 654, 662, 663, 687

*бугарски:*

– 7. пешадијски – 237

– 14. пешадијски – 218, 237

– 123-ћи – 686, 699

Пулић Петар – 621

Пунчић Милан – 336

Пурић Димитрије – 194

Пуришић Благоје – 690

Пуста Река (ж. ст.) – 563

Пуста река (предео) – 181, 187, 218,

229, 479, 486, 547, 548, 698, 699

Пуста река – 223, 704

Пусто Шилово (код Лесковца) – 422

## Р

Рабровац (код Младеновца) – 234, 278

Раброво (код Кучева) – 84, 89, 90, 105, 107, 108, 152, 188, 190, 224–226, 242, 339, 351, 448, 566

Равна (код Књажевца) – 273, 329, 359, 386, 569

Равна гора – 162–164, 172, 245, 524, 525

Равна Дубрава (код Власотинаца) – 183, 326

Равна Река (код Ћуприје) – 25, 29, 31, 68, 71, 87, 93, 97, 98, 104, 500

Равни (код Т. Ужица) – 643, 766

Равни (код Крушевца) – 446, 544

Равни гај (предео) – 506, 528

Равниште (код Бруса) – 275

Равње (код Богатића) – 54, 623, 624, 735

Радаљ (код Лознице) – 46

Радан (пл.) – 700

Радановци (код Косјерића) – 221, 233, 234, 246

Радевци (код Алексинца) – 323, 388, 520, 521, 634

Раденка (код Кучева) – 110

Раденковац (код Сокобање) – 542, 559ј 714, 723

Раденковић (код Срем. Митровице) – 78, 276

Раденковић Душан – 574

Раденковић М. Илија – 197, 198

Раденковић Љубомир – 303

Раденковић Радосав – 235

Раденковић Светозар Сибирски – 311

Радивојевић Витомир – 221

Радивојевић Гвозден – 651

Радивојевић Десимир – 36

Радивојевић Миленко – 336

Радивојевић Пантелија – 192

Радијевци – (види Радевци код Алексинца)

Радинац (код Смедерева) – 407

Радић Миладин – 438

Радифотовић М. Миломир – 192

Радић Никола – 626

Радић Слободан – 498

Радичевац (код Књажевца) – 180, 249, 444, 551, 578, 740

Радљево (код Лазаревца) – 60, 68

Радмиловић (код Кнића) – 95, 524, 539

Радмировац (код Сврљига) – 255

Радобуђа (код Ариља) – 35, 36, 585

Радобуђа (предео) – 766

Радовановић Влада – 579

Радовановић Доситеј – 138

Радовановић Драгомир – 411

Радовановић Ђорђе – 333

Радовановић Јулка – 603

Радовановић Милисав – 60

Радовановић Милић – 614

Радовановић Првул – 274

Радовање (код В. Плана) – 115

Радовић Александар – 579

Радовић Дамњан – 603

Радовић Ж. Драгољуб – 216

Радовић Милутин – 455

Радовић Тихомир – 588

Радојковић Мијушко – 455

Радојевић Миле – 232

Радојчић Душан Срећко – 554

Радојчић Милорад – 230

Радојчић Радољуб – 651, 672

Радојчић Славко – 399

Радоњић Владимир – 285

Радоњић Властимир Шпанац – 249

Радоњић Десимир – 593

Радоњић Мелентије – 203

Радоњић Радоња – 333

Радосављевић Бранислав – 603

Радосављевић Ј. Велимир – 193

Радосављевић Драгољуб – 513  
 Радосављевић Ј. Драгомир – 193  
 Радосављевић Т. Милан – 193  
 Радосављевић Миливоје – 193  
 Радосављевић Стојанка Наташа – 589  
 Радошин (код Светозарева) – 48  
 Радуловић Зорка – 556  
 Радуловић Милева – 221  
 Радуловић Првослав – 221  
 Радусиновић П. Никола – 214  
 Рађевина (предео) – 220  
 Ражана (код Косјерића) – 246, 536  
 Ражањ – 62, 63, 84, 119, 240, 241, 320, 349, 389, 433, 544, 561, 572, 588, 657  
 Разбојна (код Крушевца) – 388, 446  
 Разгојна (код Лесковца) – 215, 598  
 Разгојнски Чифлик – 215  
 Рајац (код Неготина) – 47, 743  
 Рајац (к. 848) – 232  
 Рајинац (код Трстеника) – 597  
 Рајић Д. Живадин – 137  
 Рајић Марко – 71  
 Рајић Милан – 369  
 Рајић С. Милосав – 36  
 Рајинац (код Свилајнца) – 252  
 Рајковац (код Младеновца) – 129, 405, 413, 579, 588, 696  
 Рајковић (код Ваљева) – 33, 216, 256, 329  
 Рајковић Бора – 246  
 Рајковић Бранислав – 229  
 Рајковић Воја – 345  
 Рајковић Тодосије – 256  
 Рајчевић Драгољуб – 35  
 Ракинац (код В. Плана) – 16, 51, 53, 92, 137, 191, 339, 373, 439, 689  
 Ракић Аранђел – 517  
 Ракић Мирко – 517  
 Ракић Никола – 288  
 Ракић Света – 416, 430, 443, 455  
 Ракић Стојановић Сава – 30  
 Ракова Бара (код Кучева) – 98, 327  
 Раковић Добросав – 389  
 Раковић Предрог – 431, 445  
 Ракош (триг. 1469) – 734  
 Раља – 12, 16, 85, 86, 88, 103, 391, 407, 506, 559, 661  
 Рамача (код Груже) – 89, 355  
 Рамовић Милета – 55  
 Раниловић (код Младеновца) – 36, 320, 391, 427, 683, 740, 755  
 Ранковић Александар – 18, 163  
 Ранковић Ж. Бранислав – 642  
 Ранковић Јован – 302  
 Ранковић Н. Милан – 473  
 Ранковић Милојко – 194  
 Рановац (код Пожаревца) – 61, 192, 224, 225, 236, 320, 322, 605  
 Расина (предео) – 277, 505, 527, 561, 608, 619, 658, 685  
 Расина (р.) – 432, 510, 514, 525, 554, 726  
 Раскалић Милан – 235  
 Растиште (код Т. Ужица) – 46  
 Растово бр. (к. 574) – 247  
 Ратари (код Смед. Паланке) – 96, 259  
 Ратина (код Краљева) – 98, 120  
 Ратковац (код Ваљева) – 530  
 Ратковић (код Рековца) – 44, 83  
 Ратковић М. Милош – 216  
 Ратковић Никола – 664  
 Ратковић Ј. Сава – 37  
 Рача (код Вајине Баште) – 38  
 Рача (крагујевачка) – 11, 39, 110, 148, 149, 207, 232, 323, 495, 510, 540  
 Рача (код Куршумлије) – 571, 704  
 Рача (код Рудог) – 634  
 Рачић Милош – 241  
 Рашанац (код Пожаревца) – 55, 191  
 Рашевица (код Варварина) – 118  
 Рашић Радисав – 136  
 Рашка – 93, 316, 347, 350, 654, 659, 731, 732, 749  
 Ргаје (код Лесковца) – 254  
 Рготина (код Зајечара) – 115, 123, 289, 578  
 Ргоште (код Књажевца) – 65  
 Ребељ (код Ваљева) – 120, 687  
 Ребић Миодраг – 192  
 Редић Драгутин – 732  
 Рековац – 41–45, 57, 86, 97, 115, 142, 143, 167, 524, 528  
 Рељинац (код Прокупља) – 356  
 Ремовић Александар – 246  
 Репушница (код Књажевца) – 570, 578  
 Ресава (предео) – 12, 152  
 Ресава (р.) – 424  
 Ресник (код Београда) – 94, 128, 443  
 Ресник (код Крагујевца) – 101, Ш  
 Ресник (код Сокобање) – 66, 143, 228, 333, 533, 546  
 Ресник (поток) – 131  
 Реткоцер (код Лесковца) – 422, 476, 478, 479

- Речица (код Кладова) – 126  
Речица (код Пожаревца) – 131, 141  
Речка (код Неготина) – 108, 116, 482  
рибаре (код Жагубице) – 50  
Рибаре (код Крушевца) – 321, 322, 333, 334, 544, 630, 634  
Рибаре (код Светозарева) – 123  
Рибари (код Шапца) – 32  
Рибариће (код Н. Пазара) – 756  
Рибарска Бања – 302, 493, 520, 545, 557, 694  
Рибник (код Трстеника) – 535  
Рибница (код Краљева) – 118  
Риљац (код Трстеника) – 142  
Рињ (Г. и Д., код В. Паланке) – 251, 275, 316, 570, 615, 658, 736, 737  
Рипањ (код Београда) – 12, 85, 86, 108, 127, 128, 588, 738, 755  
Ристић Александар – 672  
Ристић Воја – 421, 476  
Ристић Војислав – 345  
Ристић Јеремија – 208  
Ристић Милан – 344  
Ристић Милан – 193  
Ристић Мирко – 513  
Ристовић Иван – 194  
Ритопек (код Гроцке) – 534  
Рлица (код Крушевца) – 284, 545, 553, 556, 567, 746  
Роанда (код Свилајнца) – 97  
Рогача (код Раље) – 21, 55, 71, 391, 543, 734, 740  
Рогачина (код Крушевца) – 186  
Рогачица – 67, 83, 583, 687  
Роге (код Пожеге) – 25, 82  
Рогозна (пл.) – 731, 735, 756  
Родић Светозар – 169  
Рожандић Милан – 651  
Рожанство (код Чајетине) – 107, 637, 638, 675, 753, 756, 759  
Рожанци (код Лазаревца) – 391, 610  
Рожина (код Прокупља) – 357  
Романић М. Милета – 593  
Ромовић Александар – 234  
Рончевић Крста – 448, 565, 566  
Ропчево (код Сопота) – 273, 335, 391, 565, 709, 710  
Росићи (код Косјерића) – 525  
Росица (код Крушевца) – 433, 634  
Рођевац (код Свилајнца) – 97  
Рођевићи (код Краљева) – 117, 661  
Рошци (код Чачка) – 34  
Рсавци (код Трстеника) – 18  
Рсовци (код Сокобање) – 202, 559, 602, 719  
Ртањ (пл.) – 417, 614  
Ртањ (рудник) – 53  
Ртине (к. 806) – 640  
Руда Буква (код Т. Ужица) – 194  
Рудине (код Рашке) – 645  
Рудна Глава (код Д. Милановца) – 105, 145, 459, 460  
Рудник (код Г. Милановца) – 81, 90, 126, 147, 148, 153, 175, 177, 178, 206, 546, 563, 573, 609, 629  
Рудник (пл.) – 178, 490, 528, 539, 622  
Рудница (код Н. Пазара) – 731  
Рудно (код Рашке) – 643–646, 653–655, 659  
Рудо – 634, 705, 749  
Рудовци (код Аранђеловца) – 36, 39, 180, 404, 415, 552, 563, 565, 589, 591, 599, 604, 610, 630, 683  
Ружић Милан – 250  
Ружић Светозар – 513  
Рујиште (код Ражња) – 286 3^0, 495, 499  
Рујиште (код Сокобање) – 99, 489  
Румска (код Шапца) – 54  
Румунија – 32  
Руњковац (код Лебана) – 422  
Рупељево (код Пожеге) – 766  
Руперт Макс – 31  
Русија – види Савез Совјетских Социјалистичких Република  
Русковић Бранислав – 651  
Рутевац (код Алексинца) – 178  
Рушањ (код Београда) – 125, 136, 552, 623  
Рчкајски вис – 253
- С
- Сабанта (Г. и Д., код Крагујевца) – 104, 110  
Сава (р.) – 76–78, 362, 494, 498, 576, 631, 635, 636, 755, 758, 765  
Савез Совјетских Социјалистичких Република – 8, 19, 20, 33  
Савинац (код Бољевца) – 88  
Савинац (код Лебана) – 686  
Савинац (код Такова) – 110, 185  
Савић Јован – 226  
Савић Милован – 408  
Савић Миросав – 276  
Савић С. Миодраг – 370  
Савић Раша – 533

*Савковић* Тихомир – 560  
 Савковић П. Ратко – 216  
 Савковићи (код Љубовије) – 221  
 Садикарио Хајим – 70  
 Сакић Слободан – 230  
 Саковићи (код Рашке) – 646  
 Салај Јулишка – 68  
 Салаковац (код Пожаревца) – 108, 353, 580  
 Салаћанин Ђорђе Трајко – 614  
 Салаш (код Неготина) – 51, 56, 107, 111, 112, 121, 124, 127, 275, 296, 329, 496, 538  
 Салаш Ноћајски (код Срем. Митровице) – 33  
 Салаш Црнобарски (код Шапца) – 33, 621, 627, 628, 635, 636  
 Салијевић Рамадан – 169  
 Салихамићи Хасим – 330  
 Самаила (код Краљева) – 93, 101, 104, 119  
 Самаилска (река) – 104  
 Сандуловић Јован – 225  
 Санџак – 203, 277, 416, 440, 445, 446, 449, 456, 503, 524, 525, 576, 595, 634, 637, 659, 675, 691, 726, 735, 743, 751  
 Сарајево – 87, 165  
 С-араново (код Раче крагујевачке) – 80, 317, 323, 510  
 Сараорци (код Смедерева) – 88, 100, 120, 256, 259  
 Саставци (код Књажевца) – 296  
 Св. Аранђел (манастир, код Сврљига) – 190  
 Св. Петар (манастир, код Књажевца) – 564  
 Сварча (код Прокупља) – 324, 608  
 Света Петка (код Б. Паланке) – 145, 154, 169, 170  
 Светлић (код Крагујевца) – 101  
 Световић Б. Милорад – 211  
 Свилајнац – 30, 31, 46, 83, 84, 91, 122, 138, 141, 152, 168, 193, 214, 252, 255, 367, 500, 608  
 Свилингер Владимир – 499  
 Свињска коса (предео) – 246  
 Свирце (код Лесковца) – 479  
 Свође (код Лесковца) – 208  
 Свракар Драгутин – 549, 555  
 Сврачковци (код Г. Милановца) – 116, 178, 348  
 Сврљиг – 38, 40, 81, 82, 124–126, 131, 133, 144, 147, 154, 179, 183, 203, 212, 234, 235, 251, 252, 254, 255, 257, 294, 304, 310, 316, 318, 483, 489, 497, 505, 546, 548, 565, 599, 699, 704, 714, 715, 718, 739, 747  
 Сврљишка Топла (код Сврљига) – 254, 296, 379, 590  
 Сврљишке пл. – 309, 310, 315, 615  
 Себечевац (код Крушевца) – 509, 516, 526  
 Секимиље (код Рашке) – 655  
 Северово (код Ариља) – 676  
 Севојно (код Т. Ужица) – 25, 35, 92, 757  
 Сегер Александар – 439  
 Седлари (код Свилајнца) – 37, 500  
 Сеземче (Г. и Д., код Крушевца) – 242, 549, 561, 600, 623  
 Секирача (код Куршумлије) – 582  
 Секурић (код Рековца) – 103, 332  
 Селаковић Будимир – 192  
 Селанац (код Лознице) – 18  
 Селачка (код Зајечара) – 274, 318, 504, 564, 740  
 Селачка река – 564  
 Селевац (код Смедерева) – 99, 405, 543, 580  
 Селичевица (пл.) – 542, 734  
 Селиште (предео, код Сврљига) – 720  
 Семегњево (код Т. Ужица) – 66, 634, 637  
 Сенаја (код Младеновца) – 63, 404, 571  
 Сење (код Ђуприје) – 71, 102, 104, 500  
 Сењски Рудник (рудник, код Ђуприје) – 22, 25, 29, 31, 70, 93, 97, 98  
 Сеона (код Смедерева) – 407  
 Сепци (код Раче крагујевачке) – 80  
 Сесалац (код Сокобање) – 241  
 Сеча Река (код Косјерића) – 192, 194, 525  
 Сечаница (код Алексинца) – 190, 219, 221, 232, 235, 505, 521, 607, 722  
 Сибиновић Момчило – 362, 416, 431, 444, 601, 602  
 Сибница (код Житковца) – 53  
 Сибница (код Петровца) – 152  
 Сибница (код Рековца) – 70  
 Сибница (код Сопота) – 55, 221, 391, 403, 465, 498, 528, 579, 611  
 Сибовац (код Вучитрна) – 324  
 Сивчина (код Ивањице) – 638, 639, 640, 643  
 Сиге (код Пожаревца) – 50, 51, 339  
 Сиколе (код Неготина) – 121  
 Сиљевица (код Светозарева) – 67

- Симановић Драгић – 126  
Симеуновић Ђорђе – 300  
Симић Бора – 517  
Симић Војислав – 182  
Симић Гмитар – 370  
Симић Добросав – 223  
Симић Јован – 226  
Симић Милица – 552  
Симић Милутин – 335  
Симић М. Милутин – 173  
Симић Миодраг – 493  
Симић Лека – 574  
Симић Радивоје – 327  
Симић Радован – 579  
Симић Савета – 327  
Симић Сима – 336, 339, 365, 423, 435, 437, 439, 440, 448  
С-имовић Дача – 419, 431, 445  
Симовић Дим. – 307  
Симовић А. Ђорђе – 272  
Симоновић Ђорђе – 257  
Симоновић Ђорђе – 45  
Симоновић Страхиња Бане – 240  
Синковце (Г. и Д., код Лесковца) – 494, 497, 589, 598, 609  
Сиоковац (код Светозарева) – 29, 128, 151, 167  
Сипић (код Крагујевца) – 46, 412  
Сираково (код Пожаревца) – 133, 184, 225, 229, 236, 352, 436, 438, 537  
Сирогојно (код Т. Ужица) – 54, 203, 637  
Сирча (код Краљева) – 111, 120  
Сисевац (рудник, код Ђуприје) –<sup>1</sup> 24, 34, 61, 66  
Сићево (код Ниша) – 154, 169, 590  
Сјеница – 664, 665, 666  
Скела (код Обреновца) – 36, 77, 133, 229  
Скобаљ (код М. Крсне) – 91  
Скопље – 14, 138, 144  
Скорица (код Ражња) – 349  
Скрапеж (р.) – 97  
Скробница (код Књажевца) – 101, 215, 237, 276, 496, 522, 569, 703, 704, 758  
Славковица (код Љига) – 26, 217, 231, 232, 525, 537  
Славонска Пожега – 226  
Славонски Брод – 77  
Славујевце (код Лесковца) – 737  
Слана (заселак, код Петровца на Млави) – 225  
Слатина (код Књажевца) – 129, 320, 379  
Слатина (код Крагујевца) – 85, 115, 206  
Слатина (код Крушевца) – 388, 462, 463, 561  
Слатина (код Лазаревца) – 391, 506, 534, 611  
Слатина (код К. Митровице) – 731  
Слатина (код Ушћа) – 646  
Слатина (код Чачка) – 58, 120  
Слемен (брдо, род Сокобање) – 698, 729, 761  
Слепчевић (код Шапца) – 47  
Сливје (код Сврљига) – 546  
Слишане (код Лесковца) – 331, 422  
Словац (код Лајковца) – 46, 64, 88, 164  
Словенија – 15  
Смедерево – 18, 225, 237, 252, 261, 466, 501, 539, 549, 579, 591, 626, 633, 642, 657, 682, 683, 704, 728, 738, 752, 758, 761  
Смедеревска Паланка – 39, 130, 228, 233, 234, 261, 307, 355, 450, 507, 528, 534, 549, 580, 626, 659  
Смедовац (код Неготина) – 12?  
Смиловац (код Ражња) – 61, 84, 110, 360  
Смиљанић Мирко – 467, 556  
Смиљковић Радомир – 166  
Смољинац (код Пожаревца) – 165, 241, 375, 438, 574  
Совач (код Ваљева) – 687  
Совљак (код Уба) – 68  
Совљак (код Богатића) – 47  
Сокобања – 25, 32, 61, 90, 99, 125, 126, 143, 148, 152, 153, 186, 187, 219, 230, 233, 238, 241, 255, 272, 274, 275, 278, 282, 296, 304, 311, 334, 489, 493, 533, 538, 541, 559, 562, 579, 602, 699, 704, 713, 714, 723, 725, 727, 734, 761  
Сокол (код Крупња) – 28  
Соколица (вис, код Пријеполја) – 749  
Соколовица (код Књажевца) – – 359, 698  
Соколовица (пл.) – 253, 685  
Соколовић Богосав – 278  
Соколово (код Лазаревца) – 193  
Солдатовић Цветин – 8  
Соломон Јошко – 193  
Солотуша (код В. Баште) – 21  
Солун – 308  
Солуновић Миладин – 542  
Сопот – 58, 176, 221, 256, 257, 260, 277, 317, 320, 325, 391, 490, 498,

- 524, 528, 543, 572, 580, 582, 610, 611, 635, 689, 709, 734, 735, 746, 750, 755, 765
- Сорел Јакоб – 32
- Сотировић Миодраг – 130
- Сотировић Надежда – 307
- Сотировић Предраг – 44
- Спасић Богдан – 513
- Спасић Вера – 590
- Спасић ЈБубомир – 287
- Спасојевић С. Видоје – 593
- Спасојевић М. Павле – 193
- Србија – 7, 9, 11–15, 21, 40, 80, 102, 114, 121, 153, 162, 163, 166, 181, 202–204, 213, 227, 228, 239, 245, 249, 272, 284, 298, 308, 309, 316, 322, 330, 339, 346, 350, 355, 362, 366, 384, 408, 409, 415, 416, 430, 440, 441, 443, 449, 454, 457, 461, 465, 481, 484, 488, 491, 492, 496, 503, 504, 511, 513, 516, 522, 531, 532, 541, 548, 551, 558, 568, 569, 576, 577, 578, 587, 591, 594–596, 601, 607, 613, 617, 618, 622, 624, 625, 628, 629, 632, 634, 636, 637, 640, 642, 643, 656, 660, 682, 684–686, 688, 690, 692, 693, 695, 703, 709, 711, 722, 725, 729, 733–736, 733–737, 739, 740, 743, 745, 747, 750, 752, 754, 755, 757, 760, 762, 764, 766
- Србуљ Светолик – 397
- Срдановић Стеван – 28
- Средња Река (код Ивањице) – 645
- Средњево (код В. Градишта) – 101, 105
- Срем – 175, 448, 490, 494, 498, 502, 576, 658, 735, 752, 755
- Срем. Рача – 77
- Сремска Митровица – 76, 77, 78, 226
- Сремчица (код Умке) – 97, 494, 497, 498
- Сретеновић Драгоје – 316
- Срећковић Љ. Митар – 216
- Срећковић Михајло – 222
- Срндаље (код Крушевца) – 544
- Српце (код Пожаревца) – 566, 615
- Срчаник (код Г. Милановца) – 554, 748
- Стојић Вук – 254
- Стојчић Велимир – 9
- Сталаћ – 36, 48, 50, 57, 58, 60, 67, 81, 104, 107, 110, 113, 117, 122, 127, 138, 231, 240, 300, 326, 346, 348, 388, 389, 420, 432, 722, 738, 756
- Стамболић Петар – 139
- Стаменковић Александар – 228
- Стаменковић С. Вукашин – 192
- Стаменковић Глигорије – 505
- Стаменковић Драги – 220, 602
- Стаменковић Драгољуб – 690
- Стаменковић Коста – 242
- Стаменковић Лепосава – 242
- Стамница (код Петровца) – 87, 116, 234, 273
- Станимировић Драгољуб – 231
- Станисављевић Јован – 27
- Станисављевић Миленка Милана – 370
- Станисављевић Миодраг – 672
- Станисављевић Станислав – 257, 260
- Станић Здравко – 593
- Станице Српске државне пољске страже (СДПС)*
- Азања – 261
  - Александрово (Прокупље) – 478
  - Бабајић – 416
  - Барајево – 260
  - Бор – 419
  - Брезовица (Трстеник) – 347
  - Велика Плана – 261
  - Велико Орашје – 261
  - Влашка (код Младеновца) – 453
  - Вреоци – 260
  - Гроцка – 275
  - Дворане – 331
  - Дражевац – 260
  - Јунковци – 260
  - Колари – 261
  - Кораћица – 260
  - Кусадак – 261
  - Лађевци – 263
  - Лазаревац – 260
  - Лозовик – 261
  - Марковац – 261
  - Матаруге – 263
  - Младеновац – 260
  - Нересница – 339
  - Овчар Бања – 263
  - Ошљане – 327
  - Прељина – 263
  - Равна Дубрава – 326
  - Раља – 260, 391
  - Рогача – 260, 391
  - Слатина – 263
  - Смедерево – 261
  - Смед, Паланка – 261
  - Сопот – 260, 391

- Сремчица – 260
- Стојник – 391
- Таково – 348
- Умка – 260
- Читлук – 658
- Станице Српске државне стра-*  
*же (СДС)*
- Врачешница – 348
- Белановица – 348
- Божевац – 365
- Братинац – 365
- Мало Црниће – 376
- Мрзеница – 711
- Негбина – 425
- Нересница – 365
- Прокупље – 242
- Раброво – 365
- Рача крагујевачка – 495, 500
- Станци (Крушевац) – 433
- Стопања – 434
- Станишић Слободан – 411
- Станишић Прибислав – 570
- Станков трап (к. 653) – 697, 698
- Станковић Аранђел – 651
- Станковић Војислав – 278
- Станковић Војислав – 672
- Станковић В. Драгољуб – 672
- Станковић Душан – 447
- Станковић Зарија – 278
- Станковић Н. Илија – 278
- Станковић Јованка – 219, 225
- Станковић Милош – 482
- Станковић Милутин – 412
- Станковић Мирко – 701, 706, 708,  
717, 724
- Станковић Михајло – 334
- Станковић Немања – 28
- Станковић Никола – 225
- Станковић Спасоје – 651
- Станковић Ј. Срђан – 275
- Станковић Станимир – 153
- Станковић Д. Тихомир – 137
- Станковић Тихомир – 250
- Станковић Чедомир – 335
- Станови (код Груже) – 535
- Станојевић Велимир – 374
- Станојевић Ђ. Велимир – 241
- Станојевић Владимир – 47
- Станојевић Даница – 603
- Станојевић Драги – 64
- Станојевић Јован – 257
- Станојевић Љубомир – 252
- Станојевић Живојин – 651
- Станци (код Крушевца) – 540
- Станци (код Алексинца) – 178, 497,  
505, 723, 737
- Стапари (код Т. Ужица) – 63, 763,  
766
- Стара Божурња (код Прокупља)  
– 171, 250, 285
- Стара планина – 570
- Стари Брод (код Фоче) – 526
- Старо Међурово (Г. и Д.) – види  
Међурово (код Ниша)-
- Старо Момчилово (код Прокупља)  
– 235
- Старо Село (код В. Плана) – 99,  
125
- Старо Село (код Орашца) – 97
- Статовац (Г. и Д., код Прокупља)  
– 219, 232, 335, 478
- Старчевић Константин – 166
- Старчево (код Петровца) – 52, 257,  
272
- Стевановић Богољуб – 513
- Стевановић Драгутин – 251
- Стевановић Здравко – 506
- Стевановић Милоје – 319
- Стевановић Светозар – 579
- Стевановић Светозар – 285
- Стевчић Милан – 716
- Стејић Рада – 352
- Степановић Живота – 193,
- Степановић Младен – 329
- Степановић Радивоје – 535
- Степојевац (код Умке) – 38, 72,  
129
- Степош (Г. и Д., код Крушевца) –  
103, 189, 286, 432, 444, 510, 515, 516,  
537, 553, 632
- Стефановић Аранђел – 447
- Стефановић Благоје – 251
- Стефановић Бранивоје – 21
- Стефановић Велимир – 186
- Стефаковић Ј. Вукадин – 273
- Стефановић Драгомир – 389*
- Стефановић Дража – 379
- Стефановић Живко – 672
- Хтефановић Марко – 203
- Стефановић Милан – 517
- Стефановић Миодрог – 493
- Стефановић Миодрог – 257
- Стефановић Младен – 572
- Стефановић Никита – 320
- Стиг (предео) – 146, 591
- Стојадиновић Богомир – 320
- Стојадиновић Боривоје – 130
- Стојадиновић Војин – 579
- Стојадиновић Светислав – 517
- Стојаковић Стеван – 272



- Стојановић Божидар – 603  
 Стојановић Бранислав – 250  
 Стојановић Добривоје – 274  
 Стојановић Драгомир – 193  
 Стојановић Ђорђе – 256  
 Стојановић Живана – 369, 370  
 Стојановић Живко – 397  
 Стојановић Илија – 369, 370  
 Стојановић Илија – 331  
 Стојановић Лазар – 30, 214  
 Стојановић Љубиша – 542  
 Стојановић Максим – 153  
 Стојановић Манојловић Милан – 417  
 Стојановић Милан – 370  
 Стојановић Милутин – 193  
 Стојановић Милутин – 300  
 Стојановић Никодије Тресоглавац – 319, 320  
 Стојановић Светислав – 718  
 Стојановић М. Стојан – 192  
 Стојановић Ратомир – 210  
 Стојановић Христина – 552  
 Стојиљковић Јован – 337  
 Стојиљковић С. Милан – 197, 198  
 Стојиљковић Ненад – 335  
*Стојиљковић* Петар – 378  
 Стојин Ж. Милан – 332  
 Стојковић Богосав – 434  
 Стојковић Војислав – 214  
 Стојковић Димитрије – 204  
 Стојковић Добросав – 447  
 Стојковић Ђорђе – 226  
 Стојковић Миломир – 651  
 Стојковић Ранђел – 272  
 Стојковић Сава – 123  
 Стојковић Цзетко – 250  
 Стојник (код Аранђеловца) – 48, 259, 336, 391, 404, 466  
 Стојник (код Раље) – 24, 490, 494, 498, 506, 534  
 Стојнић Антон – 77  
 Стокановић Милан – 272  
 Стокић Милутин – 436  
 Столице (код Лознице) – 163  
 Стошић Вукадин – 716, 722  
 Стошић Драгомир<sup>1</sup> – 60  
 Страгари (код Крагујевца) – 22, 126, 177, 178, 206, 322  
 Стража (код Лознице) – 438  
 • Стража (вис, код Лебана) – 548  
 Страцимир – 282  
 Стрезимировце (код Босиљграда) – 382  
 Стрижилово (код Светозарева) – 172  
 Стрмово (код Лазаревца) – 599  
 Стрмово (код Бајине Баште) – 87  
 Стројинци (код Крушевца) – 446, 544  
 Стројић Драгољуб – 331  
 Стројковце (код Лесковца) – Ц9, 182, 221, 320, 447, 478, 543, 745  
 Струганик (код Љига) – 162  
 Стругар Владо – 164  
 Стругар Лазар – 439  
 Струнцарић Мирослав – 618  
 Стубал (код Краљева) – 363, 530  
*Стубица* (код Ћуприје) – 56, 112, 115  
 Стубла (код Лесковца) – 422, 548  
 Стубла (код Прокупља) – 610, 635  
 Стубленица (код Уба) – 9  
 Стублине (код Обреновца) – 9, 12, 82, 84, 91, 116, 118, 137, 192, 193  
 Студеница (манастир) – 643–647, 653, 654, 659  
 Студеница (р.) – 646, 648  
 Ступањ (Г. и Д., код Крушевца) – 332  
 Ступчевићи (код Ариља) – 584  
 Суботинац (код Алексинца) – 104, 178, 240, 703  
 Суботић Петар – 439  
 Сува планина – 234, 304, 309, 533, 623, 734  
 Суваја (код Прокупља) – 609, 610  
 Суви До (код Жагубице) – 53  
 Суви До (код Прокупља) – 609  
 Суви крст (предео, код Сокобање) – 714  
 Суво рудиште (врх на Копаонику) – 730, 761  
 Сувобор (пл.) – 183, 219, 220  
 Суводањ (код Ваљева) – 15, 51, 183  
 Суводол (код Смедерева) – 237, 407, 549  
 Суводол (манастир) – 504  
 Сугубина (В. и М., код Крушевца) – 357  
 Судимац Живко – 388  
 Сулегата (код Б. Паланке) – 659  
 Сумраковац (код Бољевца) – 47, 48, 68, 82, 88, 739  
 Суповац (код Ниша) – 235, 716, 722  
 Сухотно (Г. и Д., код Алексинца) – 317, 488, 520, 709  
 Сушица (код Ваљева) – 211, 214  
 Сушица (код Крушевца) – 561

## Т

- Табаковац (код Неготина) – 107, 111, 116, 117, 119, 275  
 Табановац (код Пожаревца) – 51, 242  
 Табановић (код Шапца) – 68  
 Табановићи (код Пожеге) – 83, 89  
 Тавник (код Краљева) – 81, 90  
 Тадић Драган – 243  
 Таково (код Г. Милановца) – 32, 116, 349, 508  
 Тамнава (предео) – 209, 220  
 Тамнава (р.) – 23  
 Тамнич (код Неготина) – 47, 124, 481, 743  
 Тамњаница (код Беле Паланке) – 22.1  
 Танасковић Бранислав – 642  
 Танасковић Живота – 438  
 Танасковић Миладин – 333  
 Танда (код Бора) – 112, 386  
 Танда (код Такова) – 101  
 Гаор (код Косјерића) – 193  
 Таорска стена (брдо, код Косјерића) – 246  
 Тара (пл.) – 491, 525, 597  
 Тарасов Василије – 588  
 Тасић Душан Дамњановић – 580  
 Тасић Милан – 437  
 Тасић Миливоје – 236, 250  
 Тасић Миливоје Бели – 580  
 Тасић Светислав – 329.  
 Тасковић Душан Срећко :- 275, 447, 457, 497  
 Тасковић Недељка – 275  
 Тасковић Ратомир – 319  
 Татарца Светислав – 497, 601  
 Таут Јован – 232  
 Таушановић Душан – 251  
 Ташковић Виден Мргуд – 311  
 Тврдићи (код Пожеге) – 126, 676  
 Тврдојевац (код Уба) – 98  
 Текериш (код Лознице) – 37  
 Текија (код Крушевца) – 288, 389, 535, 553, 691, 730  
 Терзић Милорад – 397  
 Терзић Рајко – 90  
 Терзић М. Рајко – 284  
 Терзић Симеун – 360  
 Терешченко Петар – 194  
 Тетиковић Милан – 28  
 Течићи (код Крагујевца) – 44, 85  
 Тешица (код Ниша) – 231, 488, 608, 693, 704, 722  
 Тијанић М. Светозар – 216  
 Тијанић Милашин – 245, 248  
 Тијање (код Гуче) – 54  
 Тијеловац (код Б. Паланке) – 190  
 Тијовац (код Сврљига) – 240, 273, 285, 294, 303, 378, 599  
 Тимић Никола – 289  
 Тимок (предео) – 385, 569, 570, 694  
 Тимок (р.) – 745  
 Тимотијевић О. Трифун – 593  
 Тимотић М. Чедомир – 216  
 Тимочка крајина – 614  
 Тинтор Лазар – 566  
 Тито Јосип Броз – 162, 163, 418, 560, 595, 637  
 Титово Ужице – 23, 25, 29, 31, 34, 35, 38, 46–48, 53, 59, 63, 66, 68, 87, 89, 92, 93, 105, 114, 147, 153, 163, 164, 184, 193, 194, 205, 244, 248, 300, 319, 507, 525, 550, 576, 586, 634, 637, 640, 643, 661–663, 675, 676, 679, 687, 690, 691, 705, 712, 735, 738, 743, 749, 751, 753, 756–758, 762, 763, 766  
 Тишевац (код Александровца пожаревачког) – 53, 56  
 Товрљане (код Прокупља) – 344, 345  
 Тодоровић Александар – 651  
 Тодоровић Р. Божидар – 216  
 Тодоровић Т. Бошко – 221  
 Тодоровић Душко – 555  
 Тодоровић ЈБубомир – 432  
 Тодоровић Милан – 651  
 Тодоровић З. Милашин – 199  
 Тодоровић Миливоје – 651  
 Тодоровић Милосав – 651  
 Тодоровић Сава – 491  
 Тодоровић Сретен – 319  
 Тодоровце (код Лесковца) – 479  
 Тодосијевић Александар – 45  
 Томашевић Драгољуб – 206  
 Томашевић Драгомир – 260  
 Томашевић Мирко – 508–514, 516, 561, 575, 583  
 Тометино Поље (код Пожеге) – 233, 245, 246, 530, 536, 550  
 Томиславград – 190  
 Томић Боривоје – 438  
 Томић Живко – 651  
 Томић Г. Милан – 193  
 Томић Мирко – 245  
 Томовић Душко – 241  
 Топлачки Павле – 165  
 Топли Дол (код Пирота) – 240, 615  
 Топлица (предео) – 185, 229, 239, 245, 277, 281, 282, 344, 471, 514,

- 547, 561, 583, 602, 607–609, 614, 619, 620, 632, 634, 684–686
- Топлица (р.) – 189, 191, 218, 685
- Топола – 21, 39, 57, 129, 134, 206, 317, 397, 413, 495, 498, 507, 538, 572, 613, 657
- Тополац Светислав – 517
- Тополовник (код В. Градишта) – 107, 352
- Топоница (Г. и Д., код Ниша) – 181, 243, 273, 286, 299, 309, 602, 625, 708, 715, 716, 760
- Топоница (код Пожаревца) – 98, 166, 226
- Торник (триг. 1496) – 735
- Тосуновић Милош – 194
- Тошић Анастас – 113
- Тошић Борисав – 251
- Тошић Борисав – 252
- Тошић Милан – 716, 717
- Тошић Миле – 299
- Тошић Миливоје – 299
- Тошић Милутин – 299
- Травник – 276
- Траживук Владимир – 55
- Трајановић Настас – 226
- Трајиловић Милутин – 580
- Трајиловић Раденко – 55
- Трајковић Александар Саша – 340
- Трајоњ (код Петровца) – 225
- Трандафиловић Љубомир – 378, 379
- Трбушани (код Чачка) – 99, 105
- Трбушница (код Лазаревца) – 48, 287, 405, 523–525, 539, 543, 552, 555, 563, 582, 591, 600, 610, 683
- Трговиште (код Сокобање) – 90, 334, 386
- Тресибаба (пл.) – 360
- Тресибаба (рудник, код Књажевца) – 144, 562
- Трешња (код Гуче) – 592
- Трешња (код Сопота) – 325
- Трешњевак (код Крагујевца) – 528
- Трешњевица (Г. и Д., код Аранђеловца) – 14, 25, 153, 219, 221, 301, 328, 399, 501, 525, 575, 592
- Трешњевица (код Светозарева) – 97, 138
- Три кладенца (к. 1100) – 564
- Три сестрице, (триг. 1482) – 302
- Триброде (код В. Градишта) – 120
- Триброђанин Воја – 135, 424, 439, 448, 556, 566, 615
- Трикић Драган – 651
- Трипковић Б. Момир – 400
- Триплата Франц – 35
- Трифунковић Аврам – 251
- Трифунковић Боривоје Срба – 625
- Трифунковић Душан Драгош – 273
- Трифунковић Живојин – 331
- Трифунковић М. Љубомир – 193
- Трифунковић Роса – 437
- Тришић Јован – 39
- Трлић (код Ваљева) – 21, 34, 191
- Трмбас (код Крагујевца) – 54
- Трмчаре (код Крушевца) – 515, 536, 549, 556, 561, 567, 603, 615, 623, 633
- Трнава (Г. и Д., код Ниша) – 178, 216, 243, 315, 579, 716, 722, 752
- Трнава (код Чачка) – 7, 21, 66, 118, 257
- Трнавац (код Зајечара) – 497
- Трнавац Драгиша – 398, 399
- Трнавци (код Крушевца) – 434
- Трновац (код Књажевца) – 532
- Трновче (код В. Плана) – 52, 124
- Трновче (код Петровца) – 110, 355
- Трњане (код Алексинца) – 274, 603, 698, 703
- Трњани (код Пожаревца) – 108, 117, 490
- Трњани (код Неготина) – 116
- Троглан Варе (код Параћина) – 300, 330
- Тропоње (код Свилајнца) – 64
- Трстеник – 57, 108, 109, 111, 115, 127, 167, 319, 347, 389, 499, 510, 514, 516, 526, 530, 535, 594, 597, 761, 765, 766
- Трстеница (код Обреновца) – 13
- Трубаревац (код Сокобање) – 66
- Трудель (код Љига) – 91, 399, 507, 528
- Трупале (код Ниша) – 709
- Тубићи (код Косјерића) – 117
- Туксановић Радосав – 257
- Туларе (код Лесковца) – 421; 422, 447, 478
- Туларе (код Прокупља) – 242, 471, 478, 609
- Тулари (код Ваљева) – 99, 191, 317
- Тулово (код Грделице) – 332, 627
- Тумба (код Лесковца) – 383
- Тупаловци (код Власотинаца) – 616
- Тупижница (пл.) – 551
- Турековац (код Лесковца) – 110, 363, 479, 588
- Турија (код Кучева) – 107, 175

Турија (р.) – 685  
Турнер др Харолт – 227  
Тутајић Ј. Милорад – 192  
Тутин (код Н. Пазара) – 731  
Туцаковић Урош – 396

## Ћ

Ћаловић Мило – 704  
Ћеновац (код Лесковца) – 479, 598  
Ћеранић Илија – 666  
Ћирић Никола – 226  
Ћирић Обрад – 192  
Ћирић Б. Роден – 276  
Ћирковац (код Пожаревца) – 374  
Ћирковић Здравко – 194  
Ћићевац (код Сталаћа) – 91, 319, 420, 432  
Ћићина (код Алексинца) – 275  
Ћорић Добривоје – 388  
Ћосић Милован – 317  
Ћуковац (код Прокупља) – 603  
Ћуприја – 17, 25, 29, 38, 70, 71, 87, 93, 98, 104, 107, 115, 136, 500, 603  
Ћурлина (код Ниша) – 542  
Ћурчија Милан – 219, 225, 226  
Ћурчић Миша – 467  
Ћуштица (код Зајечара) – 570

## У

Уб – 9, 18, 53, 69, 74, 94, 96, 171, 183, 188, 238, 251, 657, 658  
Увац (р.) – 491, 584, 749  
Угљарево (код Краљева) – 517, 529  
Угљевик (рудник) – 77  
Угриновци (код Лазаревца) – 26, 37, 333, 335, 399, 507, 508, 511, 691  
Удовице (код Смедерева) – 407, 738  
Ужице – види Титово Ужице  
Узвеће (код Богатића) – 47, 759  
Узелац Илија – 98  
Узићи (код Т. Ужица) – 47, 50, 675, 676  
Умка – 71, 73, 129, 151, 260, 490, 494, 498, 506, 559, 612, 618, 725, 752, 755, 758, 765  
Умчанин Јован – 130  
Умчари (код Смедерева) – 66, 67, 89, 93, 106, 226, 249, 259, 326, 454, 455, 534  
Уровица (код Неготина) – 482  
Уровци (код Обреновца) – 59

Урошевић Александар – 672  
Урошевић Александар – 651  
Урошевић Драгослав – 374  
Урошевић Миливоје – 533  
Урошевић Урош – 194  
Ушће (код Обреновца) – 67, 77, 92, 94  
Ушће (код Рашке) – 347, 642, 643, 645, 646, 648, 650, 654, 661  
Ушумлић Немања – 493

## Ф

Фабчић Иво Ђуро – 253  
Фике Алојз – 31  
Филиповић Александар – 389  
Филиповић Борисав – 482  
Филиповић Милорад – 651  
Филиповић Остоја – 318  
Филиповић Радован – 259  
Филиповић Радојица – 194  
Филиповић Светозар – 255  
Филиповић Стјепан Стево → 264, 269, 270  
Фирауновић Милош – 33  
Форха Исак – 70  
Фотић Алија – 190  
Фоча – 170, 416

## Х

Хаџић Боривоје – 187  
Халијер – 315  
Хелман Јелена – 589  
Херцеговина – 350, 474  
Хитлер Адолф – 62  
Хованец Антон – 32  
Хомоље (предео) – 152  
Хомољске пл. – 229  
Хори Шихтер – 70  
Хороваш Хајим – 70  
Хрватска – 635, 636, 758  
Хрџић Божо – 35  
Хртковци (код Руме) – 78  
Хум (код Ниша) – 276  
Хупцир Радомир – 651

## Ц

Цакић Димитрије – 447  
Царевац (код Вел. Градиштан) – 117, 238, 351, 352  
Цватовац (код Лазаревца) – 523

- Цветановац (код Љига) – 59, 70  
 Цветановић Лазар – 130  
 Цветке (код Краљева) – 82, 116  
 Цветков гроб (триг. 286) – 755  
 Цветковић Војислав – 541  
 Цветковић Војислав – 672  
 Цветковић Драгомир – 317  
 Цветковић Иван – 169  
 Цветковић М. Драгослав – 216  
 Цветковић Миле – 30  
 Цветковић Радомир – 360  
 Цвијаковић Гвозден – 254  
 Цвијановић Владо – 74  
 Цврковић Ђорђе – 56, 57  
 Цекић Чедомир – 321  
 Цер (пл.) – 114  
 Церје (код Ниша) – 565, 707, 714  
 Церовац (код Крагујевца) – 540  
 Церовац (код Смед. Паланке) – 116, 228, 534  
 Церовић Миливоје – 23  
 Церовица (код Књажевца) – 130, 562  
 Церово (код Ивањице) – 638  
 Церски Будимир – 657  
 Цетиње – 228  
 Цикоте (код Т. Ужица) – 192, 194  
 Цолић Тихомир – 672  
 Црвена глава (к. 1200) – 664, 668  
 Црвена гора (брдо, код Ивањице) – 638, 639  
 Црвена Река (код Б. Паланке) – 169, 181, 736  
 Црвени браник (предео, код Књажевца) – 282  
 Црвени Брег (код Ваљева) 687  
 Црвени брег (рудник, код Београда) – 38  
 Црвење (код Књажевца) – 359, 590  
 Црквица (В. и М., код Лесковца) – 475, 476, 478  
 Црковница (код Лесковца) – 178, 447, 692  
 Црљенац (код Петровца) – 104, 106, 207  
 Црљени (М. и В., код Лазаревца) – 498, 582  
 Црна Бара (код Алексинца) – 542  
 Црна Бара (код Власотинаца) – 623  
 Црна Бара (код Шапца) – 33, 616, 635  
 Црна Гора – 315, 350, 413  
 Црна трава (предео) – 523, 605, 623, 698, 734  
 Црнајка (код Д. Милановца) – 112  
 Црнатово (код Власотинаца) – 623  
 Црни врх (к. 972, код Лесковца) – 382  
 Црни врх (брдо, код Груже) – 528  
 Црни врх (к. 1027, код Чајетине) – 703, 749  
 Црни врх (вис, на Сврљишким пл) – 312  
 Црни врх (пл., код Жагубице) – 209  
 Црни Као (код Алексинца) – 240  
 Црни Као (код Крагујевца) – 116, 495, 500, 540  
 Црниљево (Г. и Д., код Коцељева) – 209  
 Црниће (В. и М., код Пожаревца) – 111, 148, 241, 335, 376, 423  
 Црница (р.) – 94  
 Црнокоса (предео, код Косјерића) – 680  
 Црнољевица (код Сврљига) – 211, 212, 294  
 Црнућа (Г. и Д., код Г. Милановца) – 178, 629  
 Цуљковић (код Шапца) – 34  
 Цуран Илија – 234
- Ч
- Чађавац (брдо) – 600, 710  
 Чајетина (код Т. Ужица) – 38, 55, 56, 63, 66, 111, 114, 203, 576, 586, 597, 634, 735, 736, 749, 751, 756, 757  
 Чајниче – 289  
 Чамићи (код Б. Баште) – 208  
 Чачак – 20, 21, 22, 24, 25, 31, 46, 48, 50, 51, 53, 57–59, 63, 66, 68, 70, 81, 83, 89, 99, 103–105, 109, 113, 119, 123, 126, 162–164, 194, 254, 263, 300, 308, 348, 419, 589, 640, 688, 691 »  
 Чемерићи Младен – 28  
 Чемерница (предео, код Ивањице) – 584  
 Чемерница (р.) – 59, 68  
 Чепуре (код Параћина) – 99  
 Череве (код Рашке) – 654  
 Честа (код Алексинца) – 253  
 Честин (код Груже) – 89  
 Чете  
 НОВ и ПОЈ:  
 – 1. Бабичког НОП одреда – 206  
 – 1. Космајског НОП одреда – 659

1. Крагујевачког НОП одреда – 49, 112
1. Нишавског НОП одреда – 240, 316
1. Пожаревачког НОП одреда – 166
1. Посавског НОП одреда – 9, 69
- 1-ва 1. шумадијског НОП одреда – 328
- 1-ва 2. батаљона Зајечарског НОП одреда – 538
2. Крагујевачког НОП одреда – 80, 112
2. Кукавичког НОП одреда – 242
2. Посавског НОП одреда – 86
2. Расинског НОП одреда – 462
- 2-га 1. шумадијског НОП одреда – 328
2. Чачанског НОП одреда – 59
- Космајска 1. шумадијског НОП одреда – 360, 430
- Рудничка 1. шумадијског НОП одреда – 335, 336
2. Орашка 2. шумадијског НОП одреда – 11, 30, 34, 112
- Азањска 2. шумадијског НОП одреда – 11
- Моравска 2. шумадијског НОП одреда – 11, 122, 152
- Рачанска 2. шумадијског НОП одреда – 11
- Ресавска (Свилајначка) 2. шумадијског НОП одреда – 11, 12, 30, 34, 83, 122, 138, 152, 187, 242, 249
- Орашка (Орашачка) 2. шумадијског НОП одреда – 11, 30, 83
- Паланачка 2. шумадијског НОП одреда – 11, 233
3. Космајског НОП одреда – 146
3. (Рамска) Пожаревачког НОП одреда – 210, 226
- 3-ћа Посавског НОП одреда – 69
4. Пожаревачког НОП одреда – 166
- 6-та 1. шумадијског НОП одреда – 128
- 9. Пожаревачког НОП одреда – 166
- Азбуковачка Ваљевског НОП одреда – 15
- Беличка Поморавског НОП одреда – 19, 29, 42, 63, 100, 106, 130, 131, 139, 141, 151
- Блачка Топличког НОП одреда – 237
- Бољевачка Књажевачко-бољевачког НОП одреда – 362
- Великојастребачка Јастребачког НОП одреда – 237, 282, 302, 319
- Видојевачка Топличког НОП одреда – 252, 253
- Јастребачка Топличког НОП одреда – 180
- Колубарска Ваљевског НОП одреда – 24, 249
- Косаничка Топличког НОП одреда – 218, 220
- Крајинска Зајечарског НОП одреда – 362
- Кучевска Пожаревачког НОП одреда – 60, 84
- Левачка Поморавског НОП одреда – 42, 44, 108
- Малојастребачка Јастребачког НОП одреда – 282, 319
- Малојастребачка Топличког НОП одреда – 237
- Мачванска Ваљевског НОП одреда – 245, 449, 484, 449, 567
- Млавска Пожаревачког НОП одреда – 55, 168, 224
- Младеновачка Космајског НОП одреда – 12
- Моравичка (Ивањичка) Ужичког НОП одреда – 71
- Моравска Пожаревачког НОП одреда – 336, 365
- Моравска Топличког НОП одреда – 237
- Обреновачка Посавског НОП одреда – 68
- Озренска (самостална) – 489, 520
- Параћинско-ћупријска Поморавског НОП одреда – 22, 29, 31, 98, 130, 145, 151
- Пасјачка Топличког НОП одреда – 197, 218, 219, 252
- Печка Пожаревачког НОП одреда – 424, 615

- Рађевска Ваљевског НОП одреда - 249
  - Рачанска Ужичког НОП одреда - 34, 102
  - Рударска Јастребачког НОП одреда - 282
  - Сврљишка Нишавског НОП одреда - 116, 131, 144, 145, 154, 186, 203, 205, 213, 215, 255, 256, 273, 295, 309, 311
  - Тамнавска Ваљевског НОП одреда - 12, 69
  - Тимочка Књажевачко-бољевачког НОП одреда - 327, 362, 379
- Непријатељске:*
- 1-ва 1. батаљона 4. пука СДК - 642, 648, 651, 652, 663, 664, 668-670, 672
  - 2-га 1. батаљона 4. пука СДК - 642, 647, 651, 663, 666, 668-672
  - 3-ћа 1. батаљона 4. пука СДК - 642, 647, 648, 651, 653, 663, 666, 669-672
  - 4-та 1. батаљона 4. пука СДК - 642, 651, 663, 664, 668, 670, 671
  - Пратећа 1. батаљона 4. пука СДК - 642, 647, 651, 663, 672
  - 1-ва 7. одреда - СДС - 225
  - 11. комбинована 2. батаљона СДС - 527
  - 14-та 4. батаљона четничка - 517
  - Краљевачка резервна - 263
  - Нишка СДС - 572, 684, 717-719
  - Нишка резервна СДС - 706
  - Нишка резервна четничка - 555
  - Петровачка жандармеријска - 225
  - Пожаревачка ХП/Р - 338
- Четереже (код Жабара) - 51, 120  
Чех Гавро - 197, 253  
Чечина (код Чачка) - 645, 646  
Чешљева Бара (код Пожаревца) - 90, 108  
Чибутковица (код Лазаревца) - 59  
Чигота (код Чајетине) - 753  
Чигота (пл.) - 736, 756  
Читлук (код Крушевца) - 347  
Читлук (код Сокобање) - 237, 241, 272, 274, 699  
Чифлик (код Б. Паланке) - 189, 328, 734
- Чичкова (код Ариља) - 48, 759, 762  
Чокешина (код Лознице) - 34, 694  
Чокоњар (код Зајечара) - 275  
Чокорил Љубоје - 274  
Чокот (код Ниша) - 542  
Чолаковић Родољуб - 15, 16, 24, 114  
Чолић Д. Добривоје - 173  
Чоловић В. Драгољуб - 221  
Чосовић Милош - 169  
Чубра (код Неготина) - 116, 481  
Чубрица (предео) - 247  
Чукавци (код Т. Ужица) - 676  
Чукарица (део Београда) - 10, 25  
Чукљеник (код Лесковца) - 67, 331, 494, 594, 627  
Чукојевац (код Краљева) - 117  
Чукоровић (код Алексинца) - 623  
Чукуровац (код Прокупља) - 523  
Чумић (код Крагујевца) - 88, 413, 495, 498, 538  
Чуруг (код Н. Сада) - 130  
Чучуге (код Ваљева) - 192, 239
- ### Ц
- Цигољ (код Прокупља) - 193, 237, 318, 326
- ### Ш
- Шабац - 14, 35, 51, 77, 78, 94, 114, 249, 499, 536, 545, 562, 567, 576, 580, 589, 597, 603, 608, 611, 623, 624, 627, 694, 712, 753, 759, 765  
Шаврани (код Крушевца) - 432-434  
Шајиновац (код Ниша) - 545  
Шајканац Владимир - 369  
Шајканац Душан - 369  
Шанац (код Крушевца) - 80, 324  
Шантаровац (код Светозарева) - 34, 142  
Шапине (код Пожаревца) - 113, 165  
Шарампев (триг. 809) - 680  
Шарбановац (код Бољевца) - 50, 82, 89  
Шарбановци (код Књажевца) - 587, 744  
Шарган-Витаси (ж. ст.) - 89  
Шареник (код Ивањице) - 638, 639  
Шаркамен (код Неготина) - 116  
Шарлинце (код Лесковца) - 223, 534, 704  
Шарче (код Лебана) - 249

- Шаторња (Г. и Д., код Аранђеловца) 28, 57, 58, 121, 126, 165, 206, 397, 411, 525, 539, 629
- Шеварица (код Шапца) – 34, 243
- Шевић Витомир – 400
- Шевченко Тимотије – 123
- Шегинац (код Житковца) – 250
- Шепшин (код Младеновца) – 92, 288, 405, 450, 451, 544, 696
- Шербановић Јован – 339, 340, 365, 423, 436, 448, 591
- Шести Габар (код Књажевца) – 128, 205, 215, 221
- Шестић Здравко – 243
- Шетка (код Ражња) – 361, 337
- Шетоње (код Петровца) – 90
- Шид – 717
- Шилово (код Лесковца) – 422, 490
- Шилопај (код Г. Милановца) – 48, 68, 412
- Шиљаковац (код Лазаревца) – 72, 498
- Шиљата стена (триг. 867) – 530
- Шиљомана (код Прокупља) – 692
- Шиповица (код Ваљева) – 235
- Широке Њиве (код Прокуила) – 218
- Шишава (код Власотинаца) – 188, 211
- Шисинце (код Лесковца) – 494, 497
- Шкоберн Франц – 50
- Шкорић Славко – 130
- Шљивар (код Зајечара) – 754
- Шљивићи (код Ивањице) – 640
- Шљивице (код Трстеника) – 143
- Шљивовица (код Вучитрна) – 214
- Шљивовица (код Чајетине) – 88, 412, 751, 757
- Шљивово (код Крушевца) – 445
- Шмурић Петар – 552
- Шопаловић Алексије – 173
- Шопић (код Лазаревца) – 127, 128, 744
- Шошић Петар – 332
- Шпај (код Б. Паланке) – 184
- Шпанија – 8
- Шпирић С. Лука – 197, 198
- Штабови
- Врховни НОВ и ПОЈ – 17, 46, 114, 162–164, 491, 494, 525
  - Главни НОП одреда Југославије – види Врховни НОВ и ПО Југославије
  - Главни НОВ и ПО Македоније – 523, 604
  - Главни НОВ и ПО Србије – 12, 13, 15, 19, 83, 114, 162, 204, 278, 302, 348, 423, 432, 609, 735, 736, 764
  - Јужноморавске оперативне зоне НОВ и ПО – 658, 685, 686, 699
  - Оперативни 2. јужноморавске бригаде и 1. јужноморавског НОП одреда – 547, 548, 685
- непријатељски:*
- Главни четничких одреда – 280
  - Горски 110 – 547, 548
  - Горски четничких одреда – 156–158
  - Српске Добровољачке команде – 290
  - Српске државне страже за Краљево – 263
  - Српске државне страже Пожаревац – 338
  - Шумадијског кора – 178 \*
- Штавица (код Љига) – 26, 149, 335, 549
- Штипина (код Књажевца) – 359
- Штипље (Г. и Д., код Светозарева) – 66
- Штитар (код Шапца) – 64
- Штитар (код Крушевца) – 509, 512, 514, 518, 526
- Штитково (код Ивањице) – 584
- Штрбак Милош – 582
- Штрбац (код Књажевца) – 215, 378
- Штрпци (код Рудог) – 634
- Штубик (код Неготина) – 83, 116, 358
- Штулац (код Лебана) – 222
- Шубанић Радмила – 218
- Шувајић (код В. Градишта) – 120, 352
- Шуљковац (код Светозарева) – 29
- Шумадија (предео) – 149, 166, 203, 494, 523, 525, 683
- Шумане (код Лебана) – 547, 548
- Шумаровци (код Прокупља) – 356
- Шуме (код Тополе) – 28
- Шумоња Илија – 248
- Шупут М. Петар – 173
- Шурић (код Ниша) – 513
- Шутица (вис, код Аранђеловца) – 659
- Шутци (код Лазаревца) – 46, 172, 327, 411, 412



## САДРЖАЈ

	Страна
Преглед партизанских дејстава у Србији јула 1941. године –	7
Преглед партизанских дејстава у Србији августа 1941. године –	21
Извештај Ваљевског жандармеријског одреда од 13. септембра 1941. Председништву владе о сукобу с партизанима у селу Мељаку и о држању народа према Недићевој војсци –	72
Нацрт Упутства Недићеве владе од 18. септембра 1941. о мерама против партизана – – – – –	75
Извештај Заповедништва морнарице НДХ од 22. септембра 1941. Главном стојеру всјсковође о потапању бродова на Сави од стране партизана – – – – –	76
Преглед партизанских дејстава у Србији септембра 1941. године	80
Преглед партизанских дејстава у Србији октобра 1941. године	121
Извештај команданта СДС из Ниша од 11. новембра 1941. председнику владе Милану Недићу о ситуацији у нишком округу – – – – –	154
Наредба Милана Недића од 21. новембра 1941. о образовању јединствене команде за четничке, љотићевске и недићевске јединице – – – – –	156
Упутство Милана Недића од 22. новембра 1941. команданту жандармерије о обезбеђењу железничког, друмског, воденог и телефонско-телеграфског саобраћаја од диверзија и саботажа партизана и припадника НОП-а – – – – –	159
Преглед партизанских дејстава у Србији новембра 1941. године	162
Преглед партизанских дејстава у Србији децембра 1941. године	181
Извештај командира Жандармеријске станице у Печењевцу од 12. јануара 1942. о нападу партизана и разоружавању жандарма – – – – –	197
Извод из извештаја окружног начелника из Ниша од 14. јануара 1942. Министарству унутрашњих послова о ситуацији у нишком округу – – – – –	200
Преглед партизанских дејстава у Србији јануара 1942. године	202
Преглед партизанских дејстава у Србији фебруара 1942. године	213
Извештај окружног начелника од 1. марта 1942. Министарству унутрашњих послова о ситуацији у пожаревачком округу	224
Предлог Милана Недића од 30. марта 1942. др Турнеру о установавању награда лицима која ухвате или прокажу комунисту или партизана – – – – –	227
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији марта 1942. године – – – – –	228

	Страна
Извештај начелника ужичког округа од 2. априла 1942. Милану Аћимовићу, министру унутрашњих послова о ситуацији у округу	4 4
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији априла 1942. године	249
Извештај београдског Окружног начелства од 1. маја 1942. Недићевом Министарству унутрашњих послова о дејствима партизана и бројном стању и дислокацији јединица СДС и четника	258
Извештај окружног начелника из Краљева од 10. маја 1942. председнику владе и министру унутрашњих послова о јавној безбедности и политичким приликама у краљевачком округу	262
Извештај Предстојништва градске полиције из Ваљева од 22. маја 1942. Начелству округа ваљевског о одржавању поретка приликом вешања Стевана Филиповића	264;
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији маја 1942. године	272
Наређење Председништва министарског савета од јуна 1942. командама четничких одреда и СДС о статусу четничких јединица	279
Извештај Команде нишке области СДС од 30. јуна 1942. министру унутрашњих послова о резултатима бугарске офанзиве на Јастрепцу и на простору Књажевац, Алексинац и Бела Паланка	281
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији јуна 1942. године	284
Извештај Штаба српске добровољачке команде од 3. јула 1942. председнику владе Милану Недићу о убиствима и паљењима која су бугарске окупационе јединице починиле за време њихове офанзиве на Јастребац	290
Депеша одреда СДС из Зајечара од 4. јула 1942. команданту СДС о убиствима и паљењима која су починиле бугарске окупационе јединице у зајечарском округу	292
Извештај Окружног начелства из Ниша од 4. јула 1942. Министарству унутрашњих послова о убиствима и паљењима која су починиле бугарске окупационе јединице у сврљишком срезу	293
Извештај Окружног начелства из Зајечара од 15. јула 1942. Министарству унутрашњих послова о ситуацији у зајечарском округу	295
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији јула 1942. године	298
Обавештење Окружног начелства из Јагодине од 7. августа 1942. Министру унутрашњих послова о захтевима бугарске окупационе војске да се пријављују сумњива лица, и о вршењу контрибуције и одмазде за учињене саботаже и убиства бугарских војника	305
Извод из извештаја комисије од 8. августа 1942. министру Унутрашњих послова Милану Аћимовићу о ситуацији у концентрационом логору на Бањици у Београду	306
Извештај Одјела за војну сигурност НДХ од 12. августа 1942. Министарству домобранства, Заповједништву усташке војнице и Равнатељству за јавни ред и сигурност о борбама против партизана у Србији	-

	Страна
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији августа 1942. године — — — — —	316
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији септембра 1942. године — — — — —	322
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији октобра 1942. године — — — — —	330
Извод из извештаја Окружног начелства из Пожаревца од 25. новембра 1942. шефу Српске државне безбедности о приликама у пожаревачком округу — — — — —	338
Извештај Окружног начелства из Лесковца од 30. новембра 1942. шефу Недићеве СДП о ситуацији у округу од 15. до 30. новембра — — — — —	341
Преглед дејстава партизанских јединица у Србији новембра 1942. године — — — — —	346
Извод из извештаја Окружног начелства из Пожаревца од 29. децембра 1942. шефу Српске државне безбедности о приликама у пожаревачком округу — — — — —	351
Преглед партизанских дејстава у Србији децембра 1942. године	355
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији јануара 1943. године — — — — —	362
Извештај Испоставе из Бора од 12. фебруара 1943. шефу Српске државне безбедности (СДБ) о злочинима које су у с. Д. Белој Реци починили припадници немачке радне организације ТОТ — — — — —	368
Петнаестодневни извештај Окружног начелства из Пожаревца од 15. фебруара 1943. Недићевом Министарству унутрашњих послова о ситуацији у округу — — — — —	373
Извештај Окружног начелства из Зајечара од 17. фебруара 1943. шефу Недићеве СДБ о дејствима партизана у зајечарском округу — — — — —	377
Извештај Окружног начелства из Лесковца од 28. фебруара 1943. шефу Недићеве СДБ о ситуацији у округу и дејствима партизанских јединица — — — — —	380
Извештај Окружног начелства из Зајечара од 1. марта 1943. шефу Недићеве СДБ о акцијама партизана и ситуацији у зајечарском округу — — — — —	385
Месечни извештај Окружног начелства из Крушевца од 2. марта 1943. шефу Недићеве СДБ о акцијама партизана у крушевачком округу — — — — —	387
Извештај начелника космајског среза од 4. марта 1943. шефу СДБ у Београду о активности партизана и ситуацији у срезу — — — — —	390
Извештај Окружног начелства из Крагујевца од 4. марта 1943. шефу Недићеве СДБ о акцијама партизана у крагујевачком округу од 16. до 27. фебруара — — — — —	395
Наређење шефа Недићеве СДБ од 14. марта 1943. да се у селу Белановици (код Аранђеловца) стреља 30 симпатизера НОП-а и да се новчано казне становници тог и околних села — — — — —	398
Извештај београдског Окружног начелства од 15. марта 1943. шефу Недићеве СДБ о акцијама партизана — — — — —	403
Предлог шефу Недићеве СДБ од 19. марта 1943. Министарству унутрашњих послова да се општинске управе спајањем обезбеде од даљих упада партизана — — — — —	408

	Страна
Извештај Окружног начелства из Крагујевца од 19. марта 1943. шефу СДБ о акцијама 1. шумадијског НОП одреда од 1. до 15. марта — — — — —	410
Наређење Милана Недића од 28. марта 1943. министру унутрашњих послова да се похапсе сиромашни сељаци и пошаљу на рад у Немачку — — — — —	414
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији марта 1943. године — — — — —	415
Наредба начелника среза космајског од 20. априла 1943. становницима среза и општинским управама да до 1. маја посеку растиње поред путева, да поруше усамљене зграде ван насеља и да обавештавају о уласку партизана у села —	427
билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији априла 1943. године — — — — —	430
Извештај делегата Недићевог Министарства унутрашњих послова од 28. маја 1943. шефу СДБ Србије о мучењима радника у Борском руднику од стране немачке организације ТОТ — — — — —	
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији маја 1943. године — — — — —	
Извештај начелства београдског округа од 3. јуна 1943. шефу Недићеве СДБ о злочинима Немаца, љотићеваца и београдске специјалне полиције у младеновачким селима Шепшину и Дубони — — — — —	450
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији јуна 1943. године — — — — —	454
Извештај Окружног начелства из Зајечара од 7. јула 1943. шефу Недићеве СДБ о злочинима Немаца које су починили у с. Рудној Глави — — — — —	459
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији јуна 1943. године — — — — —	461
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији у августу 1943. године — — — — —	465
Извештај Окружног начелства из Лесковца од 2. септембра 1943. шефу Недићеве СДБ о ситуацији у прокупачком срезу —	
Обавештење шефа Недићеве СДС од 4. септембра 1943. команданту јавне безбедности о злочинима које је у срезу тамнавском починила немачка казнена експедиција — —	473
Извештај Окружног начелства из Лесковца од 16. септембра 1943. шефу Недићеве СДБ о ситуацији у лесковачком округу од 1. до 15. септембра — — — — —	475
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији у септембру 1943. године — — — — —	481
Извештај Окружног начелства из Лесковца од 3. новембра 1943. шефу Недићеве СДБ о ситуацији у округу и дејствима јединица НОВ октобра 1943. године — — — — —	486
Билтен Недићевог Министарства унутрашњих послова о ситуацији у Србији од 4. до 11. новембра 1943. године — —	488
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 13. новембра 1943. о ситуацији у Србији од 6. до 12. новембра — — — — —	492
Извештај Одељења за државну заштиту Министарства унутрашњих послова од 19. новембра 1943. о догађајима у Србији од 12. до 19. новембра — — — — —	496

Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 26. новембра 1943. о догађајима у Србији од 19. до 26. новембра — — — — —	504
Извод из извештаја Окружног начелства из Крушевца од 30. новембра 1943. Недићевог Министарству унутрашњих послова о дејствима јединица НОВ у крушевачком округу —	512
Извештај Среског начелства из Житковца од 2. децембра 1943. Недићевог Министарству унутрашњих послова о дејствима јединица НОВ у моравском срезу — — — — —	519
Извештај Одељења за државну заштиту од 3. децембра 1943. Недићевог Министарству унутрашњих послова о ситуацији у Србији од 26. новембра до 3. децембра — — — —	522
Извод из извештаја Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 9. децембра 1943. о догађајима у Србији од 3. до 9. децембра — — — —	532
Извод из извештаја Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 16. децембра 1943. о догађајима у Србији од 10. до 16. децембра — — — —	541
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 23. децембра 1943. о догађајима у Србији од 16. до 23. децембра — — — — *	551
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 30. децембра 1943. о догађајима у Србији од 24. до 30. децембра — — — —	558
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 5. јануара 1944. о догађајима у Србији од 30. децембра 1943. до 5. јануара 1944. године —	569
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 13. јануара 1944. о догађајима у Србији од 6. до 13. јануара — — — — —	578
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 20. јануара 1944. о догађајима у Србији од 13. до 20. јануара — — — — —	587
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 26. јануара 1944. године о догађајима у Србији од 21. до 27. јануара — — — —	596
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 3. фебруара 1944. године о догађајима у Србији од 28. јануара до 3. фебруара — — —	601
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 10. фебруара 1944. године о догађајима у Србији од 4. до 10. фебруара — — — —	607
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 17. фебруара 1944. о догађајима у Србији од 11. до 17. фебруара — — — —	613
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 24. фебруара 1944. о догађајима у Србији од 18. до 24. фебруара — — — —	618
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 2. марта 1944. о догађајима у Србији од 25. фебруара до 2. марта — — — — —	622
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 9. марта 1944. о догађајима у Србији од 3. до 9. марта — — — — —	625

	Страна
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 16. марта 1944. о догађајима у Србији од 9. до 16. марта – – – – –	629
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 23. марта 1944. о догађајима у Србији од 17. до 23. марта – – – – –	632
Извештај Окружног начелства из Ужица од 1. априла 1944. Недићевом Министарству унутрашњих послова о ситуацији у западној Србији од 22. до 27. марта – – – – –	637
Извештај 1. батаљона од 5. априла 1944. команданту 4. Љотићевог пука о борбама на Ибру против НОВЈ од 25. марта до 5. априла – – – – –	641
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 6. априла 1944. о догађајима у Србији од 31. марта до 6. априла – – – – –	656
Обавештење Команде СДС из Београда од 11. априла 1944. команданту Нишког граничног округа о догађајима у Србији	660
Извештај 1. батаљона од 26. априла 1944. команданту 4. Љотићевог пука о борбама против јединица НОВЈ од 15. до 26. априла – – – – –	662
Извештај Команде СДС ужичког округа од 28. априла 1944. Окружном начелству о рушењу пруге Ужице–Пожега од стране јединица НОВЈ и нападу на брзи воз – – – – –	675
Извештај Команде СДС из Ужица од 1. маја 1944. Окружном начелству о борбама са јединицама НОВЈ код Косјерића –	680
Обавештење Команде СДС из Београда од 5. маја 1944. команданту Нишког окружног граничног одреда о догађајима у Србији – – – – –	682
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 17. маја 1944. о ситуацији у Србији – – – – –	688
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 22. маја 1944. о ситуацији у Србији – – – – –	690
Обавештење Команде СДС од 25. маја 1944. команданту Нишког окружног граничног одреда о догађајима у Србији – –	692
Извештај Команде СДС од 27. маја 1944. о догађајима у Србији од 22. до 27. маја – – – – –	695
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 29. маја 1944. о ситуацији у Србији – – – – –	697
Наређење Команде СДС Недићевог Министарства унутрашњих послова од 6. јуна 1944. Обласној команди СДС у Нишу за акцију против јединица НОВЈ у нишком округу – –	701
Извештај Одељења за заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 6. јуна 1944. о ситуацији у Србији –	703
Извештаји 1. и 2. групе од 12. јуна 1944. године Команди нишке области СДС о току напада на 9. НО бригаду и Нишки НОП одред на простору с. Врело, с. Пирковац и с. Лабуково	706
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 13. јуна 1944. о ситуацији у Србији – – – – –	709

Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 16. јуна 1944. о ситуацији у Србији	711
Извештај Команде нишке области СДС од 18. јуна 1944. године команданту СДС Србије о борби са јединицама НОВЈ код с. Кравља и с. Врела	713
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 26. јуна 1944. о ситуацији у Србији	725
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 27. јуна 1944. о ситуацији у Србији	727
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 29. јуна 1944. о ситуацији у Србији	729
Извештај Моравичког одреда СДС из Ивањице од 4. августа 1944. командантима Моравичке и Дежевске бригаде и моравичког среза о продору јаких снага НОВЈ према Ибру и западној Морави	731
Извештај Команде СДС од 14. августа 1944. о догађајима у Србији од 10. до 14. августа	733
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 16. августа 1944. о ситуацији у Србији од 13. до 16. августа	736
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 17. августа 1944. о ситуацији у Србији од 13. до 16. августа	739
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 18. августа 1944. о ситуацији у Србији 16. и 17. августа	743
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 21. августа 1944. године о ситуацији у Србији 18. и 19. августа	745
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 23. августа 1944. о ситуацији у Србији од 14. до 23. августа	747
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 24. августа 1944. о ситуацији у Србији 23. августа	750
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 25. августа 1944. о ситуацији у Србији од 22. до 25. августа	752
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 26. августа 1944. о ситуацији у Србији од 17. до 25. августа	754
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 28. августа 1944. о ситуацији у Србији од 25. до 27. августа	757
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 30. августа 1944. о ситуацији у Србији од 24. до 29. августа	760

	Страна
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 31. августа 1944. о ситуацији у Србији 29. и 30. августа – – – – –	762
Извештај Одељења за државну заштиту Недићевог Министарства унутрашњих послова од 2. септембра 1944. о ситуацији у Србији од 27. августа до 2. септембра – – – – –	764
РЕГИСТАР – – – – –	767



**Технички уредник**  
*Велисав Марковић, мајор*

**Коректор**  
*Асима Хаџилић*

**Рукопис предат у штампу септембра 1964. године**  
**Штампање завршено марта 1965. године**  
**Тираж 2000 примерака**

**Штампа „Култура“, Македонска бр. 4**